

CASTRUM TETEL PROGRAM II.
Kutatások a solti régióban (2005–2023)

CASTRUM TETEL PROJECT II
Investigations in the Solt region (2005–2023)

29/2.

Sorozatszerkesztő / Series editor

Tóth Csaba

CASTRUM TETEL PROGRAM II.

Kutatások a solti régióban
(2005–2023)

CASTRUM TETEL PROJECT II

Investigations in the Solt region
(2005–2023)

Szerkesztette / Edited by
Szentpéteri József

Közreműködő munkatársak / With contributions by

Bálint Marianna – Belényesi Károly – Biller Anna Zsófia – Borbás Benjámin – Czövek Attila –
Dani János – Fóti Miklós – Grynaeus András – Kertész Zsófia – Kiss Etele – Kiss Viktória –
Langó Péter – Lantos Andrea – Lővei Pál – Mednyánszky Miklós –
Mordovin Maxim – Pánya István – Pomázi-Horváth Viktória – Prohászka Péter –
Rakonczay Rita – Somogyvári Ágnes – Sz. Wilhelm Gábor – Szentpéteri József –
Szikszai Zita – Takács Miklós – Tóth Csaba – Török Béla – Vass Lóránt

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT

Budapest–Kecskemét, 2024

támogatásával jött létre.

The publication of this volume was generously funded by the House of Árpád Programme.

A kutatás a Jedlik Ányos Program NKFP-B4-2006-0007 (2007–2009) számú projektje,
az ÉMI Építésügyi Minőségellenőrző Innovációs Nonprofit Kft. közcélú kötelezettségvállalása (2012–2016)
és az Árpád-ház Program (2018–2023) II.2. számú projektje keretében valósult meg.

The research project was generously funded as a project of the Jedlik Ányos Programme, Grant NKFP-B4-2006-0007 (2007–2009),
as part of the public obligation of Quality Control and Innovation in Building Non-Profit Ltd. (2012–2016)
and as Project II,2 of the House of Árpád Programme (2018–2023)

Lektorálta / Peer review

Hatházi Gábor (I.8. és II.5.2. fejezet / Chapters I.8 and II.5.2)

Olvasó- és technikai szerkesztő / Copy editor and desktop editing

Bertók Krisztina

A szerkesztésben közreműködött / Assistant editor

Pomázi-Horváth Viktória

Térképek, rajzok / Maps and illustrations

Bálint Marianna – Holl Balázs – Nagy Béla – Pánya István – Vida Ágnes

Térinformatika, digitális alaptérkép / GIS, digital base map

Archeodata (Márkus Gábor, Papp Zoltán, Varga Tibor), Archeoline Kft. (Kamarási András, Kamarási Ferenc, Hajdú Károly,
Redencki Antal, Rigó Péter), Fractal Bt. / Cossicus Kft. (Pusztai Sándor), Holl Balázs

Angol fordítás / English translation

Seleanu Magdaléna

Borítótér / Cover design

auri

Borítókép / Cover illustration

Középkori vésett gyűrű (kora 13. század) / Medieval signet ring (earlier 13th century)
(fotó / photo: Kiss Béla)

Restaurálás / Conservation of the finds

Áipli Gyuláné Faragó Mária – Boros Ilona – Mala Enikő – Pintér Erzsébet

Tárgyfotók / Object photos

Kiss Béla – Gedai Csaba

Légi fényképek / Aerial photos

Aero Art (Rákóczi Gábor), Civertan (László János, Jászai Balázs), Dunatáj Természet- és Környezetvédelmi Közalapítvány / Dunatáj
Nature Conservation and Environmental Protection Public Foundation (Oroszi Zoltán), ELTE BTK Régészettudományi Intézet /
ELTE BTK Institute of Archaeological Sciences (Czajlik Zoltán), Földmérési és Távérzékelési Intézet / Institute for Land Surveying
and Remote Sensing (Lechner Tudásközpont / Lechner Knowledge Centre), Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet, HM
Térképészeti Kht. / Ministry of Defence, Institute and Museum of Military History, HM Cartographic Public Benefit Company,
MTA (HUN-REN BTK) Régészeti Intézet / MTA (HUN-REN BTK) Institute of Archaeology (Miklós Zsuzsa), Pazirik Kft. (Balogh András),
Pécsi Légitérképtérkép / Aerial Archaeological Archives Pécs (Otto Braasch, Szabó Máté), Pelta Bt. (Bacsai István)

LiDAR-felvételek / LiDAR survey

Helmsol Kft. (Belényesi Károly, Kuszinger Róbert)

© Szerkesztő, szerzők / Editors, Authors, 2024

© HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont / HUN-REN Research Centre for the Humanities, 2024

© Kecskeméti Katona József Múzeum / Katona József Museum, Kecskemét, 2024

© Martin Opitz Kiadó / Martin Opitz Publishing House, 2024

ISBN 978-615-6388-61-2

ISBN 978-615-6388-91-9

ISSN 2060-6370

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az
egyes fejezeteket illetően is. / All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by
any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording or any other information storage and retrieval system, without
requesting prior permission in writing from the publisher.

A Martin Opitz Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Martin Opitz Publishing is a member of the Association of Hungarian Book Publishers and Distributors founded in 1795

TARTALOM / CONTENTS

I. kötet / Volume I

ELŐSZÓ (<i>Szentpéteri József</i>).....	9
PREFACE (<i>József Szentpéteri</i>).....	10

I. INTERDISZCIPLINÁRIS TANULMÁNYOK / INTERDISCIPLINARY STUDIES

KUTATÁSTÖRTÉNET / PREVIOUS RESEARCH

I.1. Aki kihullott a tételhegyi emlékezet rostáján: Zaáry József (1827–1897) (<i>Prohászka Péter</i>).....	13
Slipped from memory and forgotten: József Zaáry (1827–1897) (<i>Péter Prohászka</i>).....	27
I.2. Áttekintés a Castrum Tetel Program eddigi munkálatairól (2005–2023) (<i>Szentpéteri József</i>).....	29
Overview of the fieldwork and archival research conducted as part of the Castrum Tetel Project (2005–2023) (<i>József Szentpéteri</i>).....	43

RÉGÉSZETI ÉS TÖRTÉNETI EREDMÉNYEK / ARCHAEOLOGICAL AND HISTORICAL STUDIES

I.3. Őskori településnyomok a Tételhegyen és környékén (<i>Somogyvári Ágnes</i>).....	45
Prehistoric settlements on the Tételhegy and in its broader area (<i>Ágnes Somogyvári</i>).....	59
I.4. Őskori arany ékszerek a solti Tételhegyről (<i>Dani János – Bálint Marianna – Kiss Viktória – Kertész Zsófia – Szikszai Zita</i>).....	61
Prehistoric gold jewellery from the Tételhegy site (<i>János Dani – Marianna Bálint – Viktória Kiss – Zsófia Kertész – Zita Szikszai</i>).....	72
I.5. Római kori emlékek Solt-Tételhegyen és vonzáskörzetében (<i>Vass Lóránt</i>).....	73
Roman relics on the Tételhegy and in its broader area (<i>Lóránt Vass</i>).....	98
I.6. Kora avar kori lelőhelyek a Tételhegy környékén (<i>Szentpéteri József</i>).....	101
Early Avar-period sites in the Tételhegy area (<i>József Szentpéteri</i>).....	164
I.7. Magyar honfoglalás és kora Árpád-kori (vagy annak tűnő) szórvány fémleletek a solti Tételhegyen (<i>Langó Péter – Szentpéteri József</i>).....	165
Stray metal finds of the Hungarian Conquest period and the Early Árpadian Age (or apparently so) from the Tételhegy site (<i>Péter Langó – József Szentpéteri</i>).....	201
I.8. Középkori pecsétnyomók és pecsétgyűrűk (<i>Lővei Pál</i>).....	203
Medieval seals and signet rings (<i>Pál Lővei</i>).....	208
I.9. Árpád-kori és késő középkori leletek a solti Tételhegyről (<i>Bálint Marianna</i>).....	209
Árpadian Age and late medieval finds from the Tételhegy site (<i>Marianna Bálint</i>).....	228
I.10. A solti Tételhegy Árpád-kori települései (<i>Takács Miklós</i>).....	229
The Árpadian Age occupation of the Tételhegy site (<i>Miklós Takács</i>).....	240
I.11. A tételhegyi Várdomb középkora (<i>Mordovin Maxim – Rakonczay Rita</i>).....	243
The medieval occupation of the Várdomb area of the Tételhegy site (<i>Maxim Mordovin – Rita Rakonczay</i>).....	273
I.12. A fűtés emlékei a tételhegyi Várdombon (<i>Rakonczay Rita</i>).....	275
Relics of heating installations from the Várdomb area of the Tételhegy site (<i>Rita Rakonczay</i>).....	283
I.13. Solt vármegye késő középkori településhálózatának jellemzői (<i>Pánya István</i>).....	285
Salient features of the late medieval settlement network of County Solt (<i>István Pánya</i>).....	322
I.14. Révfalu, egy interregionális dunai átkelőhely (<i>Sz. Wilhelm Gábor</i>).....	323
Révfalu, an interregional Danubian ferry (<i>Gábor Sz. Wilhelm</i>).....	354
I.15. Adatok Solt középkori bortermeléséhez (<i>Pánya István – Borbás Benjámin – Fóti Miklós</i>).....	357
Wine production in Solt during the Middle Ages (<i>István Pánya – Benjámin Borbás – Miklós Fóti</i>).....	375

ARCHEOMETRIAI ÉS MÓDSZERTANI ELEMZÉSEK / ARCHAEOMETRIC AND METHODOLOGICAL STUDIES

I.16. A solti Tételhegyről származó fémtárgyak archeometriai vizsgálata (<i>Török Béla</i>).....	377
Archaeometric analysis of the metal finds from the Tételhegy site (<i>Béla Török</i>).....	392
I.17. A solt-tételhegyi többkorszakos lelőhely állatmaradványainak archaeozoológiai elemzése (<i>Biller Anna Zsófia</i>).....	393
Archaeozoological assessment of the animal remains from the multi-period Tételhegy site (<i>Anna Zsófia Biller</i>).....	416
I.18. A Tételhegy környezetében végzett LiDAR felvételezések (<i>Belényesy Károly</i>)	419
The LiDAR survey of the broader Tételhegy area (<i>Károly Belényesy</i>).....	425
I.19. Földradarral a tételhegyi „barlangok” nyomában (<i>Mednyánszky Miklós</i>).....	427
In search of the Tételhegy “caves” using GPR (<i>Miklós Mednyánszky</i>)	441
I.20. Szisztematikus műszeres leletfelderítés Solt-Tételhegyen (<i>Bálint Marianna</i>).....	443
Systematic metal detecting surveys on the Tételhegy site (<i>Marianna Bálint</i>).....	454
I.21. A solt-tételhegyi numizmatikai leletek áttekintése (<i>Tóth Csaba</i>).....	455
The numismatic finds from the Tételhegy site (<i>Csaba Tóth</i>).....	464
I.22. Xylotómiai vizsgálatok két Solt környéki lelőhelyről (<i>Grynaeus András</i>).....	465
Xylotomic study of finds from two sites in the Solt area (<i>András Grynaeus</i>).....	468

II. kötet / Volume II

II. KATALÓGUS (Válogatás a solt-tételhegyi műszeres leletfelderítés anyagából) / CATALOGUE (Selection of the finds from the metal detecting surveys on the Tételhegy site)

II.1. Bevezetés (<i>Bálint Marianna</i>)	479
[Introduction (<i>Marianna Bálint</i>)]	
II.2. Őskor / Prehistory	
II.2.1. Őskori bronztárgyak (<i>Somogyvári Ágnes</i>).....	480
[Prehistoric bronze metalwork (<i>Ágnes Somogyvári</i>)]	
II.2.2. Bronzkori aranyak (<i>Dani János</i>).....	530
[Gold metalwork of the Bronze Age (<i>János Dani</i>)]	
II.3. Római kor / Roman period	
II.3.1. Római kori fémleletek (<i>Vass Lóránt</i>)	532
[Roman-period metalwork (<i>Lóránt Vass</i>)]	
II.4. Népvándorlás kor / Migration period	
II.4.1. Kora avar kori fémleletek (<i>Szentpéteri József</i>).....	534
[Early Avar-period metalwork (<i>József Szentpéteri</i>)]	
II.5. Középkor és kora újkor / The Middle Ages and the Early Modern Age	
II.5.1 Magyar honfoglalás és kora Árpád-kori fémleletek (<i>Langó Péter – Szentpéteri József</i>).....	536
[Hungarian Conquest period and Early Árpadian Age metalwork (<i>Péter Langó – József Szentpéteri</i>)]	
II.5.2. Árpád-kori és késő középkori fémleletek (<i>Bálint Marianna</i>).....	546
[Árpadian Age and late medieval metalwork (<i>Marianna Bálint</i>)]	
II.5.3. Középkori liturgikus tárgyak (<i>Kiss Etele</i>)	588
[Medieval liturgical objects (<i>Etele Kiss</i>)]	
II.5.4. Gyűrűleletek a középkortól napjainkig (<i>Rakonczay Rita</i>).....	592
[Finger-rings from the Middle Ages to the present (<i>Rita Rakonczay</i>)]	

II.5.5. Késő középkori és kora újkori viseleti tárgyak (<i>Lantos Andrea</i>)	612
[Late medieval and Early Modern Age costume accessories (<i>Andrea Lantos</i>)]	
II.5.6. Középkori mérlegsúlyok és hálónehezékek (<i>Tóth Csaba</i>)	628
[Medieval scale weights and sinkers (<i>Csaba Tóth</i>)]	
II.5.7. Késő középkori csillártöredékek (<i>Mordovin Maxim</i>).....	632
[Fragments of a late medieval chandelier (<i>Maxim Mordovin</i>)]	
II.5.8. Késő középkori és kora újkori fémleletek (<i>Pomázi-Horváth Viktória</i>).....	638
[Late medieval and Early Modern Age metalwork (<i>Viktória Pomázi-Horváth</i>)]	
II.5.9. Ón- és ólomleletek a késő középkor és az újkor időszakából (<i>Mordovin Maxim</i>).....	738
[Tin and lead objects from the Late Middle Ages and the Modern Age (<i>Maxim Mordovin</i>)]	
II.5.10. Kora újkori kézitűzfegyver-lövedékek (<i>Czövek Attila</i>).....	752
[Projectiles from Early Modern Age hand firearms (<i>Attila Czövek</i>)]	
II.6. Korszakokon át / Without periodisation	
II.6.1. Éremleletek a római kortól napjainkig (<i>Tóth Csaba</i>)	758
[Coins finds from the Roman period to the present (<i>Csaba Tóth</i>)]	
II.6.2. Kortalan talányos tárgyak (<i>Szentpéteri József</i>).....	856
[Dateless enigmatic objects (<i>József Szentpéteri</i>)]	
III. ÖSSZEFOGLALÁS / SUMMARY	
III.1. Castrum Tetel – a Duna árterében rejtőzködő erődítmény (<i>Szentpéteri József</i>).....	867
Castrum Tetel – A stronghold ensconced on the Danubian floodplain (<i>József Szentpéteri</i>)	911
III.2. Szélgjegyzetek a jövőbeni kutatások margójára (<i>Szentpéteri József</i>).....	921
Marginalia on potential avenues of future research (<i>József Szentpéteri</i>).....	932
III.3. Tabula Teteliensis – akik az arcukat adták a projekthez (<i>Szentpéteri József</i>)	933
Tabula Teteliensis – Colleagues who lent their names to the project (<i>József Szentpéteri</i>).....	991
EPILÓGUS (<i>Szentpéteri József</i>).....	993
EPILOGUE (<i>József Szentpéteri</i>)	994
RÖVIDÍTÉSEK / ABBREVIATIONS.....	995

„...fecseg a felszín, hallgat a mély”
(József Attila: *A Dunánál*)

“...the surface chatters, while it’s calm below”
(Attila József: *By the Danube*)
(translated by Peter Zollman)

II. RÉSZ KATALÓGUS

PART II CATALOGUE

BEVEZETÉS

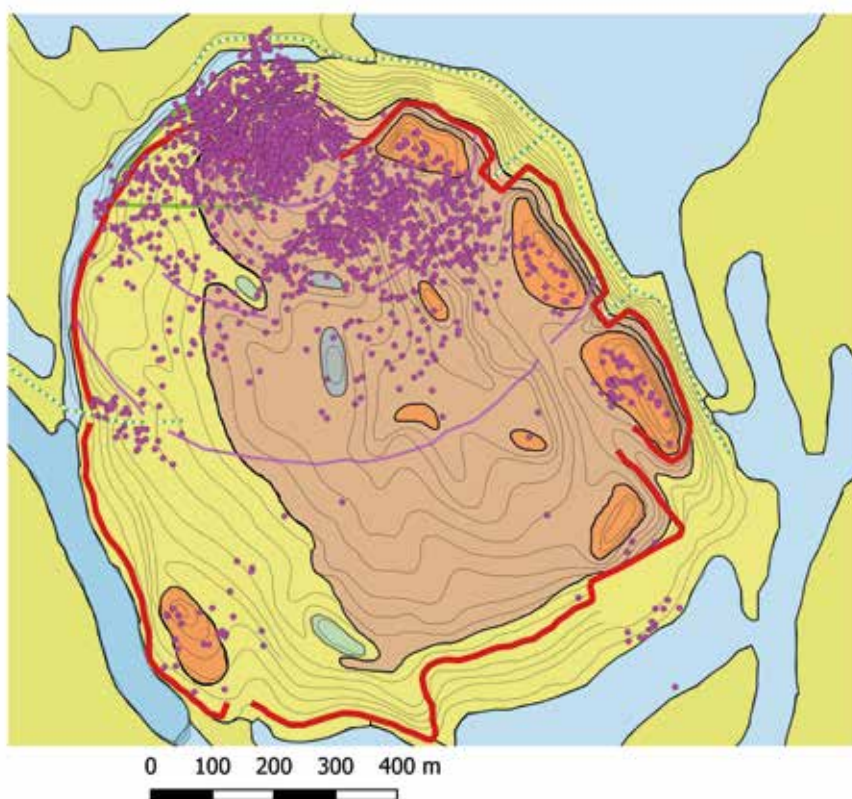
Bálint Marianna

A kötet második részét a solt-tételhegyi régészeti feltárásokkal párhuzamosan, rendszerint az ásatásokkal egyidőben végzett műszeres leletfelderítések során talált szórvány fémleletek katalógusa alkotja. Az őskortól a késő középkorig, kora újkorig intenzíven lakott, majd a későbbiekben külterületként művelt nagy kiterjedésű dombhát fémről készült emlékeit időrendben, tematikus csoportok szerint ismertetjük. A százhektáros lelőhelyről 2783 darab, a középső bronzkortól szinte napjainkig keltezhető fémtárgy vált ismertté. Ezek közül mintegy 1400 olyan leletet veszünk számításba, aminek egykori funkciója még töredékes állapotában is meghatározható (*1. térkép*).

A katalógus alapvető célja, hogy bepillantást nyújtson az egyes régészeti korok gazdag anyagi kultúrájába, ezért a tárgyak csoportosításának elsődleges szempontja a kronológiai besorolás volt. A leletek jellemzésekor a funkció és a nyersanyag alapján további leletcsoportokat határoztunk meg. Az egyes tárgyak leírását az alapadatokon túl (megnevezés, egyedi azonosító szám, időrendi besorolás, nyersanyag) rövid, lényegre törő címszóban foglaljuk

össze, melyet a metrikus adatok zárnak. Amennyiben az adott címszó írója nem azonos a szóban forgó katalógusfejezet szerzőjével, feltüntetjük a vendégsszöveg szerzőjének nevét. Az előkerült emlékek azonosításakor nem ritkán szembesültünk azzal a problémával, hogy egy-egy lelet korabeli használata többféleképpen, akár hosszabb időszakon át is elképzelhető – ilyenkor igyekeztünk körültekintően felsorolni a lehetséges alternatívákat.

Az egységes szempontrendszer alapján készült katalógus nem titkolt célja, hogy minél szélesebb merítéssel mutassuk be a lelőhely sokrétű tárgyi örökségét, amely egyrészt reprezentatív történeti-régészeti forrás, másrészt méltán képezheti alapját további összegző, összehasonlító tanulmányoknak. Éppen ezért nem csupán az egyes tárgytípusok legjellemzőbb példányaikat soroljuk föl, hanem tudatos törekvéssel az előkerült emlékek mennyiségével is igyekszünk sugallni a leletcsoportok belső arányait. Az igényes kivételű fényképfelvételeket felvonultató adatbázis reményeink szerint nem csak a párhuzamokat kereső szakmabeliek, de a régészet iránt általában érdeklődő olvasók is haszonnal forgathatják.

1. térkép. A műszeres leletfelderítés során előkerült fémtárgyak elterjedése Solt-Tételhegyen Készítette: Bálint Marianna

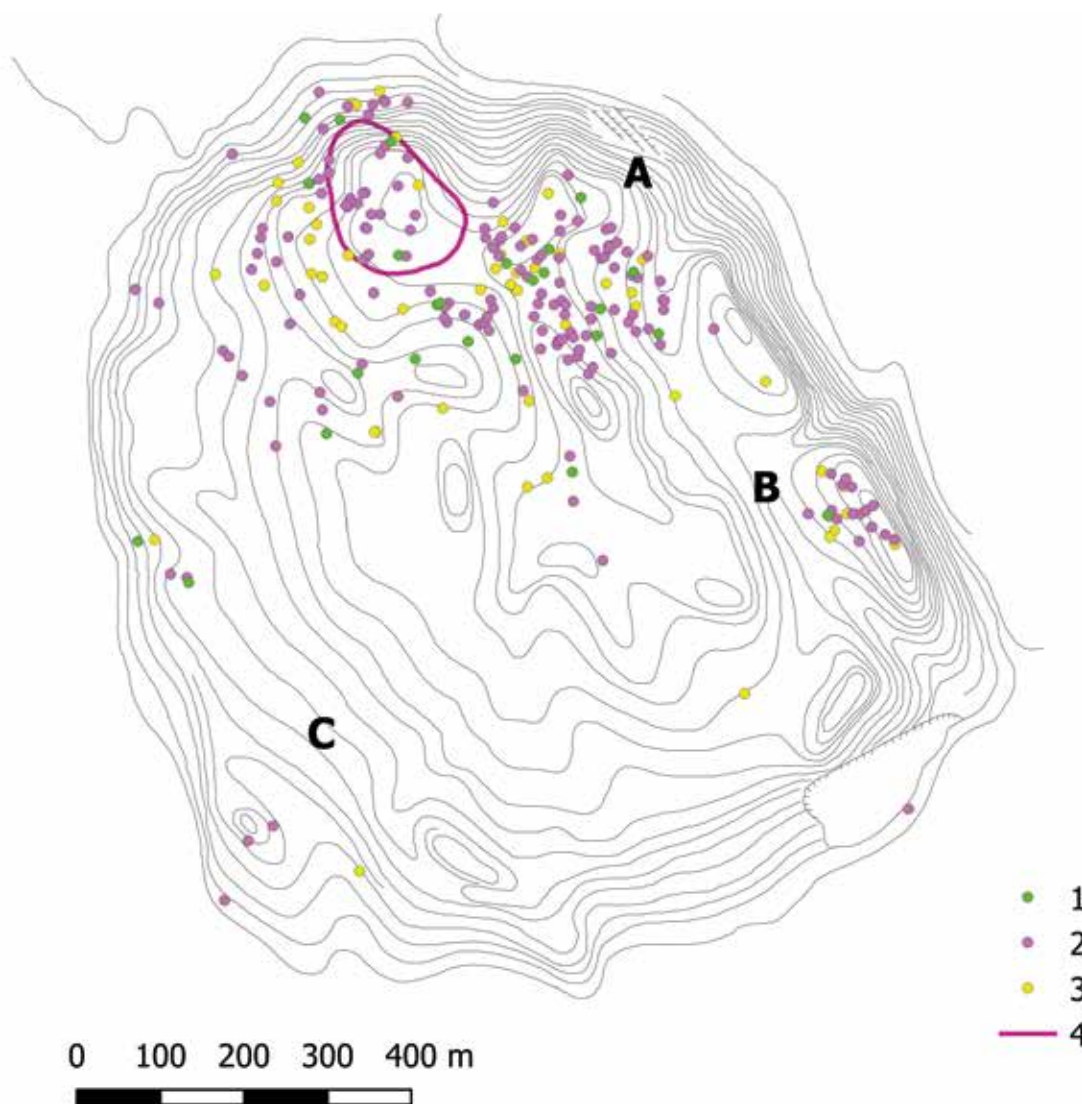
Map 1. Distribution of metal finds brought to light during the metal detecting surveys at Solt-Tételhegy. Made by Marianna Bálint

ŐSKORI BRONZTÁRGYAK

Somogyvári Ágnes

A 2006-ban kezdődött tervásatásokhoz kapcsolódva rendszeresen sor került a közel százhektáros lelőhely fémkeresővel történő kutatására. Az őskorinak meghatározott leletek legnagyobb sűrűségben a plató É-i részén elhelyezkedő földvár körül fordultak elő, mindenek előtt a földvártól DK-re, a földvár és a Tétel-halom közötti területen mutatkozott erősebb sűrűsödés (a katalógusban: *Tételhegy A*). Ennél kisebb sűrűsödési pontot lehetett megfigyelni a Tétel-halomtól DK-re, az ún. II. kapu közelében egy viszonylag jól lehatárolható, mintegy 100 × 120 m-es

területen (*Tételhegy B*). Ugyanakkor szórtabban, kisebb sűrűséggel kerültek elő bronzleletek a Tételhegy Ny-i és D-i részén (*Tételhegy C*). (Az őskori tárgyak szóródása jelölve az 1. térképen.) A fémkeresős leletfelderítés eddig mintegy háromszáz őskori bronztárgyat eredményezett, ezekből adó válogatást a katalógus. A tárgyak szinte mindegyike töredékes, kevés közöttük az épségben ránk maradt példány. Főleg ékszerek (tűk, karperecek, csüngők), fegyverek (tőrök, kardtöredék, kétélű pengetőtöredékek, nyílhegyek), valamint eszközök (sarlók, vésők, árak) alkotják az őskori emlékeket.

1. térkép. Az őskori bronztárgyak szóródása a Tételhegyen. 1: törpéngék, 2: ékszerek, 3: eszközök, 4: bronzkori földvár.

Készítette: Bálint Marianna

Map 1. Distribution of prehistoric metal finds on the Tételhegy. 1: dagger blades, 2: jewellery, 3: tools, 4: the Bronze Age hillfort.

Map made by Marianna Bálint

TŰK

Aránylag nagy számban találtunk különböző típusú bronz-tűket. Szerencsés esetként épen, többségében rendszerint töredékesen kerültek napvilágra, amikor csupán a tű fejére vagy szárának letört darabjaira bukkantunk. A leletanyagban három pödrött fejű tű van (1. tábla 1–3), a fej pödrésének különböző variációi ismertek, ezek a tűtípusok széles körben terjedtek el a Kárpát-medencében, a bronzkor korai időszakától kezdve a késő bronzkorig megtalálhatók. A lemezes (*Scheibenkopfnadeln*) és a hurkos fejű (*Böhmische Ösenkopfnadeln*) tűket egy-egy példány képviseli (1. tábla 4–5). A lemezes fejű tűk díszítetlen és díszített fejrészrel a kora bronzkor végén terjedtek el és a középső bronzkorban is előfordultak még. A Tételhegyen feltárt vatyai telep szempontjából nézve inkább a Vatya-kultúra korai időszakára voltak jellemzőek.¹ Ugyanez jellemzi az egyetlen hurkos fejű tűt is. A Kárpát-medencében nem túl gyakori forma, csupán néhány darabja ismert.² A két gömbös fejű tű (1. tábla 7; 22. tábla 1.) közül az egyik feje átfúrt. A középső bronzkorban jelenik meg ez a típus, többek között a Vatya-kultúra korai időszakában,³ és megtalálható a koszi-deri időszakban⁴ is. A tűk zömét a kúpos fejű tűk alkotják. Két esetben (1. tábla 10–11) a fej díszítetlen, az egyiknél a szárat néhány rovátkolás díszíti, míg a másik díszítetlen. Az ilyen típusú tűk, átfúrt fejjel a középső bronzkor 3. periódusára jellemzőek,⁵ de előfordulnak a BD-HA1 időszakban is.⁶ A legtöbb kúpos fejű tű duzzadt nyakú

volt, fején és nyakán díszítve, illetve egy gömbfejű tű is ide tartozik (1. tábla 13; 2. tábla 1–6). A két átfúrt nyakú tű (2. tábla 5–6) a halomsíros kultúra jellegzetes leletei közé sorolható.⁷ A többi tű (1. tábla 13; 2. tábla 1–4) a Deinsdorf típusba tartozik;⁸ ami a Bakony vidéki halomsírokban a BD időszakra jellemző, és ha ritkábban is, de előfordul a HA1 időszakig.⁹ A pecsétfejű tűknek kis töredékei kerültek elő (2. tábla 7–8), az egyik legáltalánosabb halomsíros tűnek tekinthető, ugyanakkor már koszi-deri korú leletanyagban is megtalálható.¹⁰ A harmadik pecsétfejű tűnél (20. tábla 2) a fejet két vízszintes rovátkolás osztja meg, ugyancsak a halomsíros kultúra jellegzetes tűformái közé tartozik; ilyen típusú tű volt például Tápén a 182. sírban.¹¹ Egy olyan pecsétfejű tű is előkerült (2. tábla 8), amelynek a nyakán egy gömbös duzzanat van. A másik tű kúpos fejű volt (2. tábla 10), nyakán kettőskúpos duzzanattal. Mindkettő a BD-HA1 időszakba sorolható.¹² Egy további példány (2. tábla 9), nyakán kettős duzzanat volt a díszítés, ez a tűtípus a Forró típusú tűk egyik variációja, RBD-HA1 időszakhoz tartozik.¹³ A két bunkós fejű tű közül az egyik díszítetlen, a másik feje díszített (2. tábla 12–13). Ez a tűtípus szintén a késő bronzkorra, a RBD-HA1 periódusra keltezhető.¹⁴ Még két tűt kell megemlítenünk (1. tábla 12; 20. tábla 1): mindkettő formailag és díszítésében is azonos, párhuzamot ugyan nem találtunk hozzá, de a kialakítás és a díszítés alapján úgy véljük, hogy a BD-HA1 telephez köthetők.

¹ BÓNA 1975. 289.

² BÓNA 1975. 288; NOVOTNÁ 1980. 12–13.

³ REMÉNYI 2002. 77, 84.

⁴ KOVÁCS 1989. 61.

⁵ BÓNA 1975. 290–291.

⁶ PATEK 1968. 77.

⁷ Több példánya is előkerült a tápéi temetőből: TROGMAYER 1975. Taf. 3. 2, Taf. 41. 463. Ugyanakkor ismert a Csólyospálos-Felsőpálos halomsíros temetőjéből is; a tanulmány írói posztkoszi-deri időszakra teszik a temető korát, de nem zárnak ki egy koszi-deri kelteztet sem: KUSTÁR–WICKER 2004. 82, VI. tábla 1.3.

⁸ INNERHOFER 2000. Taf. 42–43.

⁹ VÁCZI 2013. 821–822.

¹⁰ KOVÁCS 1977. 41–42.

¹¹ TROGMAYER 1975. Taf. 15, 1.

¹² NOVOTNÁ 1980, 127–128, Taf. 39. 827–828; JANKOVITS 1992. 63, Abb. 6. 5.

¹³ JANKOVITS–VÁCZI 2013. 57.

¹⁴ VÁCZI 2007. 134–135.

KARPERECEK

Több kisebb-nagyobb karperec töredéke is előkerült, ezek egyaránt tartozhattak a Vátya-kultúra telepéhez, a telep koszideri időszakához vagy a BD-HA1 korú településhez (5. tábla 1–16; 20. tábla 5). Közülük egyedül a

rovátkolásokkal díszített lelet emelkedik ki (5. tábla 2), az ilyen karperec a Bakony vidék halomsírajának jellegzetes emléke az RBD-HA1 időszakban.¹⁵

CSÜNGŐK

A félhold alakú csüngők jellegzetesen középső bronzkori ékszerek. A Vátya-kultúra ékszerei között is gyakorinak mondhatók (6. tábla 1–5). Két további csüngő közül az egyik (6. tábla 9) félhold alakú ugyan, de a díszítése, a bordák és a rövid rovátkolások alapján a koszideri fémművesség termékének tekinthető, a másik (6. tábla 10) alakja pontosan nem rekonstruálható, de bordázott felülete alapján ez is a koszideri időszakhoz köthető.¹⁶ Ebben az időszakban volt elterjedt a két tüskés csüngő is (6. tábla 13–14).¹⁷

A fűzfalevél alakú csüngő (7. tábla 1) már későbbi időszakot képvisel, a halomsíros kultúrában fordul elő a BC időszaktól. Megtalálható a tápéi temető sírjaiban, és előfordul a késő halomsíros – kora urnamezős leletanyagban is.¹⁸ A bronzlemezről hajlított kúpos csüngők úgy a középső, mint a késő bronzkor időszakában megtalálhatók (7. tábla 3–8; 20. tábla 14–15). A tölcséres csüngők, melyekből három darab került elő (7. tábla 9–11) a BC-BD időszakban voltak gyakoriak, de a HA1 periódusban is még viseltek ilyeneket.¹⁹

PITYKÉK, GOMBOK, CSÖVECSKÉK

Az átfúrt félgömbös bronzpitykék (8. tábla 1–7) használata a rézkortól kezdve megfigyelhető. Mind a középső, mind a késő bronzkorban általánosan használt viseleti elemek voltak területünkön. Ugyanez vonatkozik

a bronzcsövecskékre is²⁰ (9. tábla 1–10). A kis méretű szegecsket (8. tábla 8–10) szerves anyagból készült tárgyak (pl. nyíltegez, pajzs) összeállításánál és díszítésükre használhatták a BD-HA1 időszakban.²¹

TÖRÖK, KARD

Három bronz tör került elő viszonylag ép állapotban. Ebből kettő (11. tábla 1–2) Kemenczei Tibor típusbesztása alapján a két nittszeges török 1. variációjába tartozik. Hasonlók ismertek többek között Dunaújváros-Kosziderből vagy Várpalotáról. Mindezek a koszideri fémművesség termékei.²² A harmadik tör (11. tábla 3) a Kemenczei Tibor féle markolatnyúlványos bronz török B típusán belül a 6. variációt képviseli. Hasonlók kerültek

elő többek között Nagyvejkéről, Orosházáról, a BD-HA1 időszakra jellemző típusról van szó.²³ Egyetlen kard pengétöredékre bukkantunk fémkeresőzés során (21. tábla 1). Ennek hangsúlyos középső bordája hasonlít a Kemenczei Tibor által vizsgált nyelnyúlványos kardok A típusán belül a 4. variációhoz, ezek a típusok a halomsíros kultúra középső időszakától kezdve megtalálhatók a késő halomsíros – kora urnamezős időszakban is.²⁴

¹⁵ JANKOVITS 1992. 65; VÁCZI 2013. 822–823.

¹⁶ KOVÁCS 1986. 28–29.

¹⁷ KOVÁCS 1977. 47; TOPÁL 1973. 14–15.

¹⁸ JANKOVITS–VÁCZI 2014. 190.

¹⁹ KEMENCZEI 1983. 66.

²⁰ SZATHMÁRI 1996. 79.

²¹ ILON 2012. 143, 145.

²² KEMENCZEI 1988. 14–16.

²³ KEMENCZEI 1988. 31–32.

²⁴ KEMENCZEI 1988. 49–50.

SARLÓK ÉS EGYÉB ESZKÖZÖK

A sarló éltöredékek (13. tábla 5–12; 21. tábla 5–6) között nem volt olyan darab, amelynél megállapítható lett volna, hogy a gombos vagy a nyélnyúlványos sarlók közé tartoztak egykor. Ugyanez a helyzet a tokos eszközök maradványaival (14. tábla 6; 21. tábla 2–3), itt sem állapítható meg a pontos típusuk. Ugyanakkor mind a sarlók, mind a tokos eszközök töredékeiről elmondhatjuk, hogy a késő bronzkori telep leletanyagához tartozhattak. Az eszközökön belül külön csoportot jelentenek az árák vagy poncolók (17. tábla 1–10; 18. tábla 1–13; 21. tábla 9). Különböző típusokban, ugyanakkor nagy számban fordultak elő. Voltak mindkét végükön kihegyesedők,

voltak egyik végükön hegyes, másik végükön ellapított vagy legömbölyített típusok, csak a szár közepén vastagabbak. Valószínűleg több funkciójuk is volt, nyéllel ellátva árnak, poncolónak is használhatták ezeket a darabokat, de lehettek tetoválótűk,²⁵ vagy használhatták nyílhegyként is őket.²⁶ A bronzkor teljes időszakában megtalálhatóak, a késő bronzkorban az előkerült öntöminták a közepén megvastagodó típusnál egyúttal a sorozatgyártást is jelzik.²⁷ A leletanyagban jelenleg két öntőcsap volt azonosítható (15. tábla 5; 16. tábla 5). Az öntőcsapok meglelte azt jelzi, hogy a Tételhegyen fémmegmunkálásra is sor került.

LÓSZERSZÁMVERETEK

A néhány kora vaskori lószerszámveret kantárdísz lehetett (19. tábla 4–11), és valószínűleg még egy helybeli lakos által talált szórvány lelet is közéjük sorolható (22. tábla 8).

Ezek a lószerszámdíszek preszkíta jellegűek, hasonló darabokat ismerünk a Kárpát-medence K-i feléből a Mezőcsát-kultúrából.²⁸

*

Összegzésképpen megállapítható, hogy a Tételhegyen végzett ásításokon feltárt földvár és az erődítésen kívüli telep a Vátia-kultúra III. időszakához tartozott. A telepen lakók élete a koszideri időszakban is folytatódott. A BD-HA1 időszakban újabb betelepülésre került sor. Megújították a földvárat övező erődítést és azon belül és kívül is megszállták a területet.²⁹ A szisztematikus műszeres leletfelderítés során talált és a katalógusban bemutatott tárgyak többsége illeszkedik az itt

azonosított középső bronzkori, illetve késő bronzkori kultúrák leletanyagához. Ugyanakkor előkerült néhány olyan emlék, amely a Vátia-kultúra korábbi időszakára jellemző, illetve a késő bronzkor tekintetében túlmutat a BD-HA1 időszakon. Az itt felmerült kérdésekre bizonyára választ adnak majd a további kutatások, mint ahogyan arra is, hogy a néhány szórvány kora vaskori leleten túl számolhatunk-e komolyabb megtelepedéssel a Tételhegy területén ebből az időszakból.³⁰

IRODALOM

- BÓNA 1975 Bóna, István: *Die Mittlere Bronzezeit Ungarn und ihre südöstlichen Beziehungen*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.
- FEKETE 1985 Fekete, Mária: Rettungsgrabung Früheisenzeitlicher Hügelgräber in Vaskeresztes. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 37 (1985) 33–78.
- ILON 1999 Ilon Gábor: A bronzkori halomsíros kultúra temetkezései Nagydém-Középrépusztán és a hegyközi edénydepot. Die Bestattungen der bronzezeitlichen Hügelgräberkultur in Nagydém-Középrépuszta und das Gefäßdepot von Hegykő. *Savaria Pars Archaeologica* 24/3 (1999) 239–276.

²⁵ VICZE 2018. 87–89.

²⁶ ILON 2018. 134.

²⁷ NESSEL 2017; ILON 2018. Mindkét írásban a tárgyak használatának további értelmezési lehetőségei is megtalálhatók.

²⁸ KEMENCZEI 2005; V. SZABÓ 2019. 203–212.

²⁹ SOMOGYVÁRI 2017. 85–94.

³⁰ Köszönettel tartozom Ilon Gábornak a fémek meghatározásánál nyújtott önzetlen segítségéért, és ugyancsak köszönöm Simon Katalin segítségét.

- ILON 2001 Ilon, Gábor: Siedlungswesen und Bestattungssitten in Gó. Zum Übergang von der Urnenfelder- zur Hallstattzeit. In: Lippert, Andreas (Hrsg.): *Die Drau-, Mur- und Raab-Region im 1. vorschristlichen Jahrtausend. Akten des internationalen und interdisziplinären Symposiums vom 26. bis 29. April 2000 in Bad Radkersburg. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 78. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn, 2001, 243–267.
- ILON 2004 Ilon Gábor: *Szombathely őskori településtörténetének vázlata. Avagy a római kor előtt is volt élet. Outline of the Pre-historic settlement of Szombathely, or life before the Roman Age.* Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely, 2004.
- ILON 2012 Ilon, Gábor: Eine weitere Bestattung der Frühurnenzeitlichen Elit – das Grab Nr. 6. aus Balatonfüzfő. In: Kujovský, Rudolf – Mitáš, Vladimír (editori): *Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám.* Archeologický ústav SAV, Nitra, 2012, 137–150.
- ILON 2015 Ilon Gábor: Bronzkori szúrófegyverek Vas megyei gyűjtők tulajdonában. In: Csabai Zoltán – Szabó Ernő – Vilmos László – Vitári-Wéber Adrienn (szerk.): *Europé égíse alatt. Ünnepi tanulmányok Fekete Mária hatvanötödik születésnapjára kollégáitól, barátaitól és tanítványaitól.* Ókor-Történet-Írás 4. Pécsi Tudományegyetem Ókortörténeti Tanszék – L' Harmattan, Pécs-Budapest, 2015, 171–186.
- ILON 2018 Ilon Gábor: Értékmérő, avagy egy profán tárgy öntőformája a velemi Szent Vid hegyről? In: Varga Máté – Szentpéteri József (szerk.): *Két világ határán. Természet- és társadalomtudományi tanulmányok a 70 éves Költő László tiszteletére.* Rippl-Rónai Megyei Hatókörű Városi Múzeum, Kaposvár-Budapest, 2018, 133–138.
- INNERHOFER 2000 Innerhofer, Florian: *Die mittelbronzezeitlichen Nadeln zwischen Vogesen und Karpaten. Studien zur Chronologie, Typologie und regionalen Gliederung der Hübelgräberkultur 1.* Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 71. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn, 2000.
- JANKOVITS 1992 Jankovits, Katalin: Spätbronzezeitliche Hügelgräber in der Bakony-Gegend. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 44 (1992) 3–81.
- JANKOVITS-VÁCZI 2013 Jankovits, Katalin – Váci, Gábor: Spätbronzezeitliches Gräberfeld von Sárbogárd-Tringer-tanya (Komitat Fejér) in Ost-Transdanubien. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 64 (2013) 33–74.
- KALICZ-KALICZ-SCHREIBER 1996 Kalicz, Nándor – Kalicz-Schreiber, Rózsa: Grabkomplexe mit Messern und Rasiermessern aus dem spätbronzezeitlichen Gräberfeld von Budapest-Békásmegyer. In: Kovács 1996, 323–337.
- KALICZ-SCHREIBER ET AL. 2010 Kalicz-Schreiber, Rózsa – Kalicz, Nándor – Váci, Gábor: *Ein Gräberfeld der Spätbronzezeit von Budapest-Békásmegyer.* Institut für Archäologische Wissenschaften der Eötvös Loránd Universität – L' Harmattan, Budapest, 2010.
- KEMENCZEI 1983 Kemenczei Tibor: A tatabánya-bánhidai bronzlelet. Der Bronzefund von Tatabánya-Bánhida. *Archaeologiai Értesítő* 110 (1983) 61–68.
- KEMENCZEI 1988 Kemenczei, Tibor: *Die Schwerter in Ungarn 1. (Griffplatten-, Griffangel- und Griffzungenschwerter).* Prähistorische Bronzefunde IV. 6. C.H. Beck-Verlag, München, 1988.
- KEMENCZEI 1996 Kemenczei, Tibor: Zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit in NW-Transdanubien. A bronz- és vaskor átmenete a Dunántúlon. *Folia Archaeologica* 45 (1996) 91–131.
- KEMENCZEI 2005 Kemenczei, Tibor: *Funde ostkarpatenländischen Typs im Karpatenbecken.* Prähistorische Bronzefunde XX. 10. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2005.
- KISS 2012 Kiss, Viktória: *Middle Bronze Age Encrusted Pottery in Western Hungary.* Varia Archaeologica Hungarica XXVII. Budapest, 2012.
- KOVÁCS 1965 Kovács Tibor: A halomsíros kultúra leletei Bagon. Finds of the Tumulus Culture at Bag. *Folia Archaeologica* 17 (1965) 65–86.
- KOVÁCS 1977 Kovács, Tibor: Funde der Metallkunst der Koszider-Periode aus Siedlungen und Gräberfeldern. A koszideri fémművesség telepekről és temetőkből származó leletei. *Folia Archaeologica* 28 (1977) 39–65.
- KOVÁCS 1986 Kovács, Tibor: Zsadány-Oroszi pusztá: ein alter Hortfund (Grabfund?) nach der Restaurierung. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 1986, 27–48.
- KOVÁCS 1989 Kovács, Tibor: Die verbliebenen Funde des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Dunakeszi im Ungarischen Nationalmuseum. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 1989, 45–72.

- KOVÁCS 1996 Kovács, Tibor (Hrsg.): *Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1996.
- KŐSZEGI 1988 Kőszegi Frigyes: *A Dunántúl története a későbronzkorban*. BTM műhely 1. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest, 1988.
- KŐSZEGI 1996 Kőszegi, Frigyes: The bronze finds from Budapest-Flórián tér. In: Kovács 1996, 175–181.
- KUSTÁR–WICKER 2004 Kustár Rozália – Wicker Erika: Bronzkori halomsíros temető Csólyospálos-Felsőpáloson. In: Szakál Aurél (szerk.): *Halasi Múzeum 2*. Kiskunhalas, 2004, 63–86.
- MÉSZÁROS 1971–1972 Mészáros Gyula: A nagyvejei későbronzkori kincslet. *A Szekszárdi Béni Balogh Ádám Múzeum Évkönyve* 2–3 (1971–1972) 19–66.
- MOZSOLICS 1967 Mozsolics, Amália: *Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.
- MOZSOLICS 1973 Mozsolics, Amália: *Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Ópályi*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.
- MOZSOLICS 1985 Mozsolics, Amália: *Bronzefunde aus Ungarn*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- NESSSEL 2017 Nessel, Bianka: “Leaf shaped” Negatives and their Meaning: a rare Mould Type from the Teleac Hillfort, jud. Alba, Transylvania. *Apulum* 56 (2017) 247–262.
- NESSSEL 2019 Nessel, Bianka: *Der bronzezeitliche Metallhandwerker im Spiegel der archäologischen Quellen*. Teil 1–2. Bonn, 2019.
- NOVOTNÁ 1980 Novotná, Mária: *Die Nadeln in der Slowakei*. Prähistorische Bronzefunde XIII. Band 6. C.H. Beck-Verlag, München, 1980.
- PATEK 1968 Patek, Erzsébet: *Die Urnenfelderkultur in Transdanubien*. Archaeologia Hungarica 44. Budapest, 1968.
- REMÉNYI 2002 Reményi László: A Vátya-kultúra Budatétény-Növény utcai temetője. Das Gräberfeld der Vátya Kultur in Budapest-Novény Strasse. *Budapest Régiségei* 35 (2002) 77–101.
- SÁNTA 2004 Sánta Gábor: Bronzkori sír Zákányszék határában. Adatok a halomsíros kultúra fémművességéhez. *Ősrégészeti Levelek* 6 (2004) 40–47.
- SOMOGYVÁRI 2017 Somogyvári, Ágnes: The Bronze Age Settlement at Solt-Tételhegy. In: Kulcsár, Gabriella – V. Szabó, Gábor – Kiss, Viktória – Váczi, Gábor (eds.): *Ősrégészeti Tanulmányok II*. State of the Hungarian Bronze Age Research. Budapest, 2017. 85–94.
- V. SZABÓ 2019 V. Szabó Gábor: *Bronzkori kincsek Magyarországon. Földbe rejtett fegyverek, eszközök, ékszerek nyomában*. Hereditas Archaeologica Hungariae. Archaeolingua, Budapest, 2019.
- SZATHMÁRI 1996 Szathmári, Ildikó: Bronze wire and sheet ornaments of the Vátya culture. In: Kovács 1996. 75–88.
- TARBAY ET AL. 2023 Tarbay, Gábor, János – Soós, Bence – Péterváry, Tamás – Bárány, Annamária – Lukács, Balázs: The Late Bronze Age Somló Hill and a new bronze hoard. A késő bronzkori Somló-hegy és egy új bronzdepó. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2023, 79–102.
- TOPÁL 1973 Topál Judit: Bronzkori ékszerlelet Ócsáról. A Bronze Age Jewel Find at Ócsa. *Archaeologiai Értesítő* 100 (1973) 3–18.
- TROGMAYER 1975 Trogmayer, Ottó: *Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápió*. Fontes Archaeologici Hungariae. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.
- VÁCZI 2007 Váczi Gábor: Adatok az urnamezős kultúra fémművességéhez és deponálási szokásaihoz. A note on the metallurgy and hoards of the Urnfield culture. *Ősrégészeti Levelek* 8–9 (2006–2007) 130–140.
- VÁCZI 2013 Váczi, Gábor: Burial of the Late Tumulus – Early Urnfield Period from the Vicinity of Nadap, Hungary. In: Anders, Alexandra – Kulcsár, Gabriella et al. (eds.): *Ősrégészeti Tanulmányok I. Moments in Time. Papers Presented to Pal Raczky on His 60th Birthday*. Ősrégészeti Társaság / Prehistoric Society – Eötvös Loránd University – L’Harmattan, Budapest, 2013, 817–830.
- VÁCZI–JANKOVITS 2014 Váczi, Gábor – Jankovits, Katalin: Angaben zu den Spätbronzezeitlichen Gräbern von Sárbogárd-Tringer-tanya (Kom. Fejér) in Ost-Transdanubien. In: Daria Ložnjak Dizdar – Marko Dizdar (eds.): *The Beginning of the late Bronze Age between the eastern Alps and the Danube. Proceedings of the International conference in Osijek, October 20–22, 2011*. Institut za arheologiju, Zagreb, 2014, 179–200.
- VICZE 2011 Vicze, Magdolna: *Bronze Age Cemetery at Dunaújváros-Duna-dűlő*. Dissertationes Pannonicae IV.1. Budapest, 2011.
- VICZE 2018 Vicze Magdolna: Egy bronzkori tetoválóművész készlete? *Határtalan Régészet* 3 (2018) 3: 87–89.

1. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 1. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: pödrött fejű tű

Azonosító szám: 2021-300.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Pödrött fejű tű, a visszapödrött rész letörött. Szára meggörbült.

Méretek: H: 135 mm, Sz: a fejnél 6 mm, V: 2 mm, m: 12,9 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 34. 17; VICZE 2011. Pl. 220. 9; TROGMAYER 1975. Taf. 45. 517, 2-3; JANKOVITS 1992. Abb. 6, 6.

Illusztráció: **1. tábla 1.****Megnevezés: pödrött fejű tű**

Azonosító szám: 2018-260.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött, bronz, visszapödrött fejű tű. Két helyen meghajlított.

Méretek: H: 87 mm, V: 4 mm, m: 14,7 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 34. 17; VICZE 2011. Pl. 220. 9; TROGMAYER 1975. Taf. 45. 517, 2-3; JANKOVITS 1992. Abb. 6. 6.

Illusztráció: **1. tábla 2.****Megnevezés: pödrött fejű tű**

Azonosító szám: 2021-283.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött, bronz, visszapödrött fejű tű, egy helyen meghajlított.

Méretek: H: 71 mm, V: 2 mm, m: 10,2 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 34. 17; TROGMAYER 1975. Taf. 45. 517, 2-3; JANKOVITS 1992. Abb. 6. 6.

Illusztráció: **1. tábla 3.****Megnevezés: hurkos fejű tű**

Azonosító szám: 2013-028.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz tű töredéke, feje kerek, enyhén tölcséres, feje tetején fülkiképzés.

Méretek: H: 52 mm, V: 2 mm, m: 4,6 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 18. 20; Taf. 276. 3.

Illusztráció: **1. tábla 4.****Megnevezés: lemezes fejű tű**

Azonosító szám: 2018-107.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezes fejű tű, feje kerek, a fejből elkeskenyedő, rövid szárú tű indul, a rögzítésre szolgáló szár rövid, visszahajtott.

Méretek: H: 57 mm, Sz: 18 mm, m: 5,9 g.

Irodalom: REMÉNYI 2002. 9. kép 2; KISS 2012. Pl. 63.1.

Illusztráció: **1. tábla 5.****Megnevezés: kúpos fejű tű**

Azonosító szám: 2018-190.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kúpos fejű tű, erősen kopott állapotban, fején lévő rovátkolás csak néhol figyelhető meg, a tű szárán futó vízszintes rovátkolás is csak nyomokban látszik. Két helyen is meggörbült. Lehetséges, hogy a nyaka duzzadt volt.

Méretek: H: 75 mm, V: 4 mm, m: 5,5 g.

Irodalom: VÁCZI 2013. Fig. 3. 1; JANKOVITS 1992. Abb. 2. 2.

Illusztráció: **1. tábla 6.****Megnevezés: gömbfejű tű**

Azonosító szám: 2019-110.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A fej alsó része és a nyak vízszintesen futó rovátkolással díszített, ez alatt a szár egy szakaszon tordírozott, a szárát félbehajtották.

Méretek: H: 52 mm, V: 4 mm, m: 8,7 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 36. 12; KOVÁCS 1989. Abb. 12. 6, 10.

Illusztráció: **1. tábla 7.****Megnevezés: tűfej**

Azonosító szám: 2016-033.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Gömbfejű tű töredéke.

Méretek: H: 18 mm, d: fej 6 mm, m: 2,7 g.

Illusztráció: **1. tábla 8.****Megnevezés: tűfej**

Azonosító szám: 2018-391.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis tű töredéke, feje gömbös, a fej alsó felén körbefutó rovátkolás.

Méretek: H: 14 mm, d: a fejnél 5 mm, V: 3 mm, m: 1,9 g.

Illusztráció: **1. tábla 9.****Megnevezés: kúpos fejű tű**

Azonosító szám: 2018-390.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kúpos fejű tű töredéke, nyakán körbe futó rovátkolás.

Méretek: H: 45 mm, d: a fejnél 15 mm, V: 2 mm, m: 9,1 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 35. 5, Abb. 14, 3; PATEK 1968. Taf. LI. 6.

Illusztráció: **1. tábla 10.****Megnevezés: kúpos fejű tű**

Azonosító szám: 2018-283.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kettőskúpos fejű bronztű töredéke, öntött, szára töredékes.

Méretek: H: 44 mm, V: 1 mm, m: 2,1 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 35. 5, Abb. 14. 3; PATEK 1968. Taf. LI. 6.

Illusztráció: **1. tábla 11.****Megnevezés: kúpos fejű tű**

Azonosító szám: 2016-019.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Feje kettőskúpos, legszélesebb részén ferde rovátkolás, a fej alsó fele és a nyak vízszintesen rovátkolt, alatta a szár tordírozott, majd újra vízszintes rovátkolás következik; töredékes.

Méretek: H: 59 mm, V: 3 mm, m: 7,6 g.

Illusztráció: **1. tábla 12.****Megnevezés: gömbfejű tű**

Azonosító szám: 2021-148.

Keltezés: késő bronzkor.

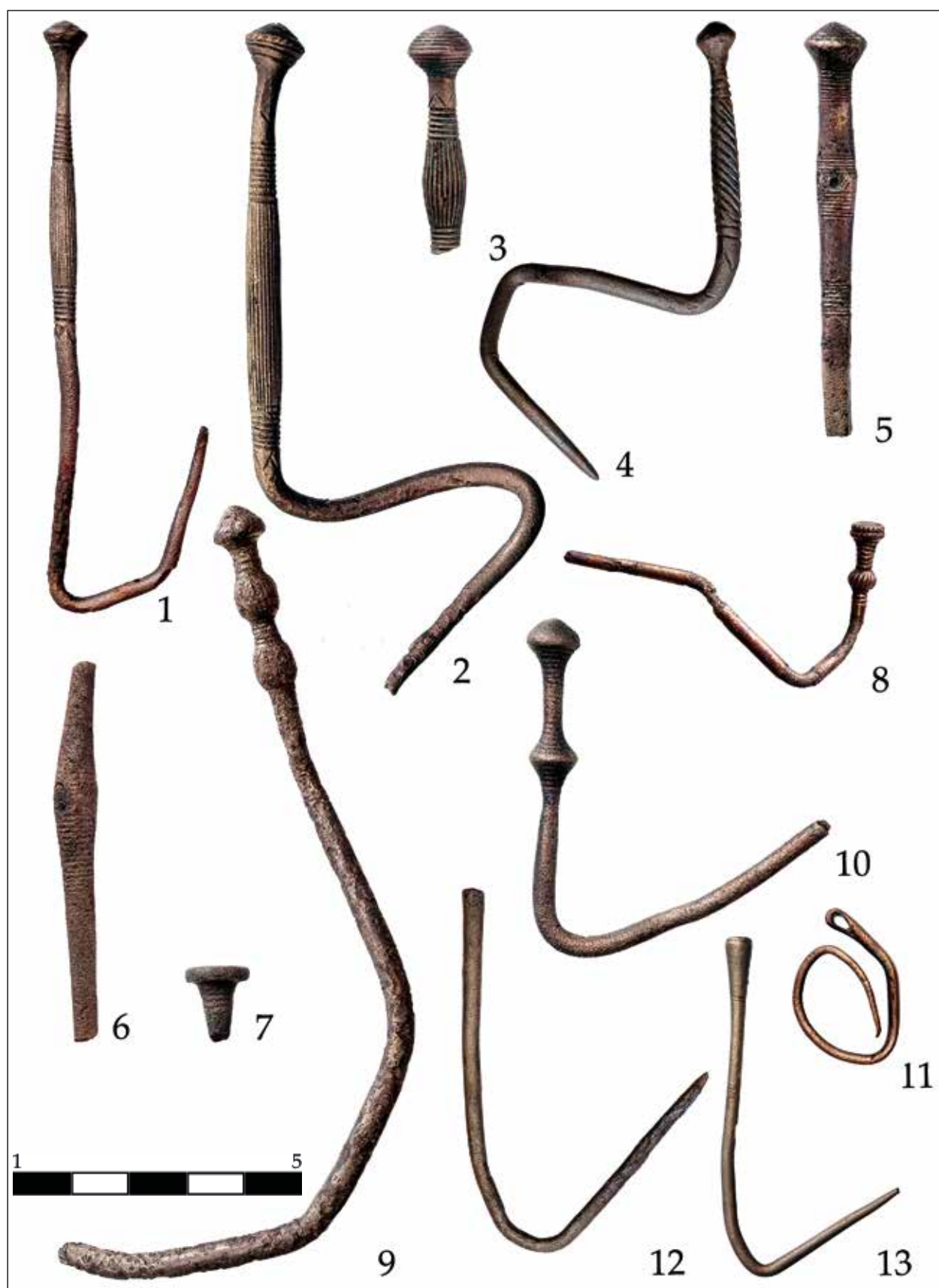
Anyag: bronz.

Leírás: Fejét vízszintesen körbefutó rovátkolás díszíti, nyaka enyhén duzzadt, vízszintesen körbefutó rovátkolással díszített, alatta és fölötte zegzugminta látható. Derékszögben meghajlított.

Méretek: H: 93 mm, V: 4 mm, m: 12 g.

Irodalom: MOZSOLICS 1973. Taf. 59. A; JANKOVITS 1992. Abb. 2. 2.

Illusztráció: **1. tábla 13.**

2. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 2. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: kúpos fejű tű

Azonosító szám: 2021-149.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kettőskúpos fejű tű, fején vízszintesen körbefutó rovátkolás, nyaka fölött vízszintesen futó rovátkolás, az enyhén duzzadt nyakon függőleges, alatta pedig vízszintes rovátkolás látható, alatta zegzugminta, a vége behajlítva.

Méretetek: H: 105 mm, V: 3 mm, m: 11,5 g.

Irodalom: JANKOVITS 1992. Abb. 2. 2; VÁCZI 2013. Fig. 3. 1.

Illusztráció: **2. tábla 1.**

Megnevezés: kúpos fejű tű

Azonosító szám: 2018-162.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Feje kettőskúpos, a fej legszélesebb pontját körbe ferde rovátkolás díszíti, alatta vízszintesen körbefutó rovátkolás, a tű felső harmada duzzadtabb, ezt a részt függőleges rovátkolás díszíti, alatta vízszintes rovátkolás, alatta zegzugminta. A tű vége hiányzik, a szár meggyömbült.

Méretetek: H: 110 mm, V: 4 mm, m: 25,0 g.

Irodalom: JANKOVITS 1992. Abb. 2., 2; VÁCZI 2013. Fig. 3, 1.

Illusztráció: **2. tábla 2.**

Megnevezés: gömb fejű tű

Azonosító szám: 2018-393.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Duzzadt nyakú tű töredéke, feje gömbös, körbefutó vízszintes rovátkolással, a duzzadt nyakat függőleges rovátkolások díszítik, fölötté körbefutó vízszintes rovátkolás, fölötté zegzug minta, a duzzadt nyak alatt ugyancsak körbefutó vízszintes rovátkolás.

Méretetek: H: 39 mm, d: a fejnél 10 mm, V: nyaknál 6 mm, szárnál 4 mm, m: 12,0 g.

Irodalom: MOZSOLICS 1973. Taf. 59. A; JANKOVITS 1992. Abb. 2. 2.

Illusztráció: **2. tábla 3.**

Megnevezés: kúpos fejű tű

Azonosító szám: 2021-115.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kettőskúpos fejű, enyhén duzzadt nyakú tű, feje kettőskúpos, nyakánál vízszintesen körbefutó rovátkolás alatt ferde rovátkolás látható, ezt vízszintes rovátkolás zárja, alatta zegzug minta, meghajlított.

Méretetek: H: 84 mm, V: 4 mm, m: 12 g.

Irodalom: VÁCZI 2013. Fig. 3, 1; JANKOVITS 1992. Abb. 2. 2.

Illusztráció: **2. tábla 4.**

Megnevezés: kúpos fejű tű

Azonosító szám: 2018-312.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kúpos fejű tű, fején körbe futó vízszintes rovátkolás, a fej alatt ugyancsak vízszintesen körbefutó rovátkolás, nyaka enyhén duzzadt, átfúrt, rovátkolás díszíti, a száron ugyancsak vízszintes rovátkolás, a szár átmetszete négyszögletes, töredékes.

Méretetek: H: 71 mm, V: 5 mm, m: 17,7 g.

Irodalom: TROGMAYER 1975. Taf. 41. 463; KUSTÁR-WICKER 2004.

VI. tábla 1. 3.

Illusztráció: **2. tábla 5.**

Megnevezés: tűszár

Azonosító szám: 2018-421.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Tű szárának töredéke, öntött, nyaka duzzadt, átfúrt, a nyakon vízszintesen körbefutó rovátkolás.

Méretetek: H: 66 mm, V: 6 mm, m: 13,1 g.

Irodalom: KUSTÁR-WICKER 2004. VI. tábla 1, 3; TROGMAYER 1975. Taf. 3. 2.

Illusztráció: **2. tábla 6.**

Megnevezés: pecsétfejű tű

Azonosító szám: 2018-410.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Tűfej töredéke, feje lapos, nyakán vízszintesen körbefutó rovátkolás.

Méretetek: H: 20 mm, d: fej 17 mm, V: 6 mm, m: 12,6 g.

Irodalom: KOVÁCS 1977. Abb. 1. 6; TROGMAYER 1975. Taf. 55. 2.

Illusztráció: **2. tábla 7.**

Megnevezés: pecsétfejű tű

Azonosító szám: 2018-464.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Pecsétfejű tű, a fejet egy vízszintesen körbefutó bemélyedés osztja ketté. A bemélyedés fölött és alatt körbefutó függőleges rovátkolás. a nyakon gömbös kidudorodás, fölötté és alatta körbefutó vízszintes rovátkolás, magán a kidudorodáson függőleges rovátkolások, töredékes, meghajlított.

Méretetek: H: 54 mm, d: fej és nyak 4 és 3 mm, V: szár 1 mm, m: 4,2 g.

Irodalom: KOVÁCS 1965. 20. ábra 7.

Illusztráció: **2. tábla 8.**

Megnevezés: kúpos fejű tű

Azonosító szám: 2018-407.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kúpos fejű bronztű, öntött, nyaka két helyen megvastagodik. A tű fején és alatta vízszintesen körbefutó rovátkolás, a nyak mindkét kidudorodásán függőleges rovátkolás, a két duzzanat között ugyancsak vízszintes körbefutó rovátkolás, meghajlított.

Méretetek: H: 136 mm, eredeti hossz 196 mm, V: 3 mm, m: 24,6 g.

Irodalom: JANKOVITS-VÁCZI 2013. Abb. 3., 2.

Illusztráció: **2. tábla 9.**

Megnevezés: kúpos fejű tű

Azonosító szám: 2018-351.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Feje kettőskúpos, a fejen halványan látszódik az egykori körbefutó rovátkolás, nyakán kettőskúpos dudor, alatta és fölötté végig a fejjel körbefutó vonalak díszítik. Meghajlított, vége hiányzik.

Méretetek: H: 61 mm, V: a fejnél és a nyaknál 8 és 7 mm, a szárnál 3 mm, m: 13, g.

Irodalom: MOZSOLICS 1985. Taf. 140. 9; JANKOVITS 1992. Abb. 6. 5.

Illusztráció: **2. tábla 10.**

Megnevezés: varróút

Azonosító szám: 2019-333.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronztű, feje átlukasztva, szára összetekerve.

Méretetek: H: 28 mm, V: 2 mm, m: 1,9 g.

Irodalom: KŐSZEGI 1988. 8. tábla 9.

Illusztráció: **2. tábla 11.**

Megnevezés: bunkós fejű tű

Azonosító szám: 2022-002.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bunkós végű tű, szára kerek átmetszetű, a vége elkeskenyedik, elgyömbült, díszítetlen.

Méretetek: H: 65 mm, V: 2 mm, m: 6,2 g.

Illusztráció: **2. tábla 12.**

Megnevezés: bunkós fejű tű

Azonosító szám: 2018-297.

Keltezés: késő bronzkor.

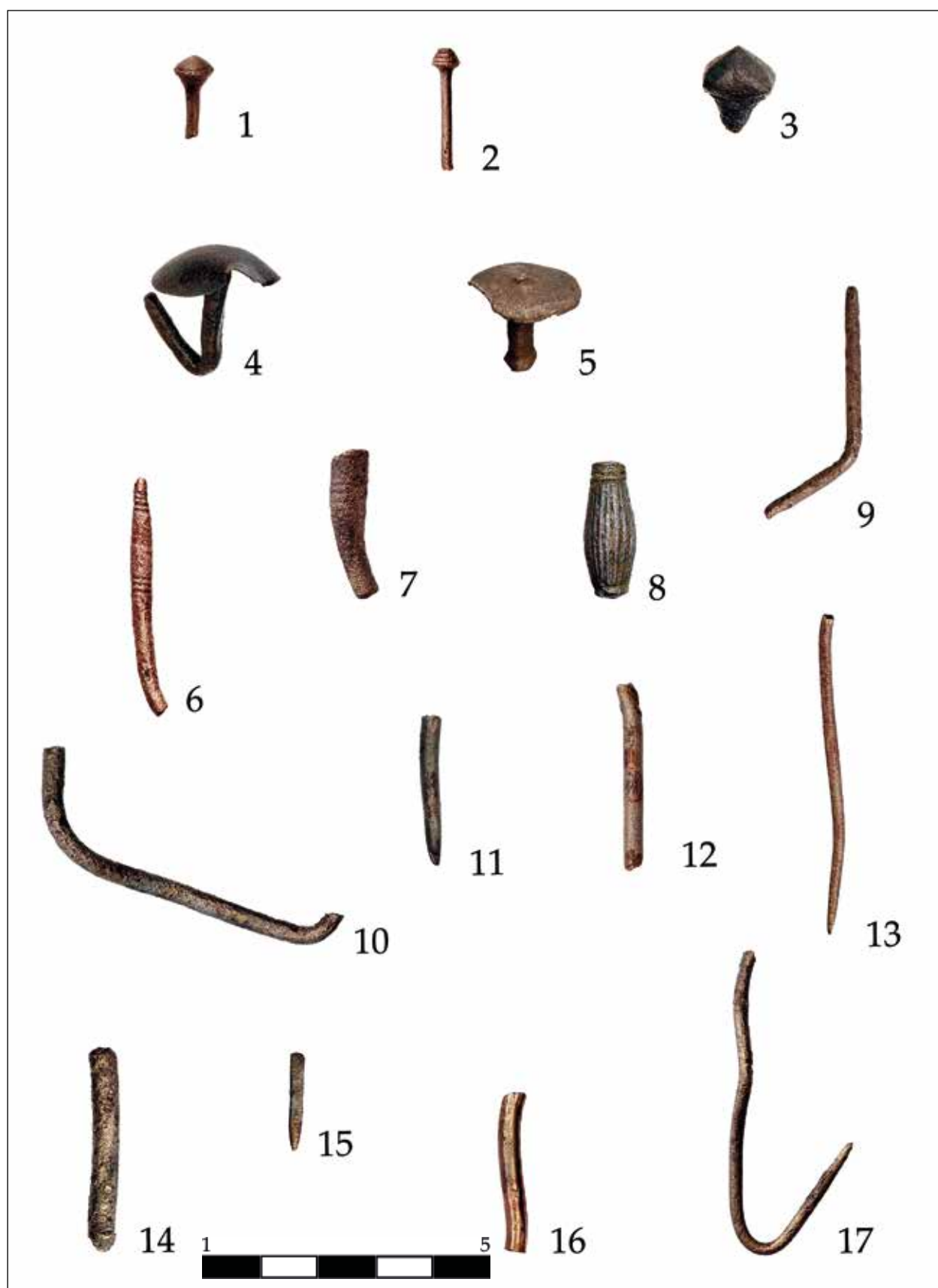
Anyag: bronz.

Leírás: Feje enyhén kiszélesedik, teteje egyenes, vízszintesen körbefutó rovátkolás alatt halszálla minta, alatta két vízszintes rovátkolás, szára meggyömbült.

Méretetek: H: 60 mm, V: 4 mm, m: 3,6 g.

Irodalom: VÁCZI 2007. 6. kép 3; ILON 2001. Taf. XIV; ILON 2004. LVII. tábla 4.

Illusztráció: **2. tábla 13.**

3. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 3. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: tűfej

Azonosító szám: 2021-177.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kettőskúpos fejű bronztű töredéke, a fej legszélesebb pontján ferde rovátkolás fut körbe, alatta és fölötte vízszintes rovátkolás.

Méretek: H: 14 mm, d: fej 5 mm, m: 1,3 g.

Illusztráció: **3. tábla 1.****Megnevezés: kúpos fejű tű**

Azonosító szám: 2018-158.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kúpos fejű kis tű töredéke. Fejének teteje egyenes, a fejet körbe vízszintes rovátkolás díszíti, szára vékony, töredékes.

Méretek: H: 18 mm, V: a fejnél 4 mm, m: 0,8 g.

Irodalom: Kőszegi 1988. 8. tábla 37.

Illusztráció: **3. tábla 2.****Megnevezés: kúpos tűfej**

Azonosító szám: 2018-101.

Keltezés: késő bronzkor (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes kiképzésű kúpos tűfej.

Méretek: H: 15 mm, V: 10 mm, m: 7,3 g.

Illusztráció: **3. tábla 3.****Megnevezés: korongos tűfej**

Azonosító szám: 2014-137.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Korongos fejű tű töredéke a meghajlított szár töredékével.

Méretek: H: 23 mm, d: fej 23 mm, V: 2 mm, m: 7,1 g

Irodalom: Mozsolics 1967. Taf. 50. 7–9; Vicsze 2011. Pl. 177. 6.

Illusztráció: **3. tábla 4.****Megnevezés: korongos tűfej**

Azonosító szám: 2013-027.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Korongos fejű tű töredéke. A fej közepén kis dudor, szára négyzetes átmetszetű, átfúrt, az átfúrásnál eltörött.

Méretek: H: 25 mm, d: fej 32 mm, V: 6 mm, m: 18,4 g.

Irodalom: Kovács 1977. Abb. 4. 6.

Illusztráció: **3. tábla 5.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-446.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Díszített bronztű szára. A száron vízszintes rovátkolás közötti alakú rovátkolás látható, felülete kopott, töredékes.

Méretek: H: 41 mm, V: 2 mm, m: 3,1 g.

Illusztráció: **3. tábla 6.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-408.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronztű megvastagodó nyakrésze a szár egy részével, öntött, vízszintesen körbefutó rovátkolás a nyakon.

Méretek: H: 25 mm, V: 5 mm, m: 5,0 g.

Illusztráció: **3. tábla 7.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2022-230.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronztű duzzadt nyaka, körbefutó vízszintes és hosszanti rovátkolással

Méretek: H: 23 mm, V: 8 mm, m: 8,9 g.

Illusztráció: **3. tábla 8.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2019-118.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Tűszár végének meghajlított töredéke.

Méretek: H: 48 mm, V: 1 mm, m: 1,8 g.

Illusztráció: **3. tábla 9.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2022-151.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronztű szára, kerek átmetszetű, meghajlított.

Méretek: H: 61 mm, V: 2 mm, m: 6,0 g.

Illusztráció: **3. tábla 10.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2014-138.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meg nem határozható típusú tűszár töredéke.

Méretek: H: 27 mm, V: 2 mm, m: 1,6 g.

Illusztráció: **3. tábla 11.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-054.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meg nem határozható típusú tűszár töredéke.

Méretek: H: 32 mm, V: 2 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **3. tábla 12.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-116.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meg nem határozható típusú tűszár töredéke.

Méretek: H: 57 mm, V: 1 mm, m: 1,8 g.

Illusztráció: **3. tábla 13.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-128.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meg nem határozható típusú tűszár töredéke.

Méretek: H: 34 mm, V: 3 mm, m: 5,1 g.

Illusztráció: **3. tábla 14.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-130.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meg nem határozható típusú tűszár töredéke.

Méretek: H: 16 mm, V: 1 mm, m: 0,5 g.

Illusztráció: **3. tábla 15.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-157.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meg nem határozható típusú tűszár töredéke.

Méretek: H: 27 mm, V: 2 mm, m: 2,9 g.

Illusztráció: **3. tábla 16.****Megnevezés: tűszár**

Azonosító szám: 2018-210.

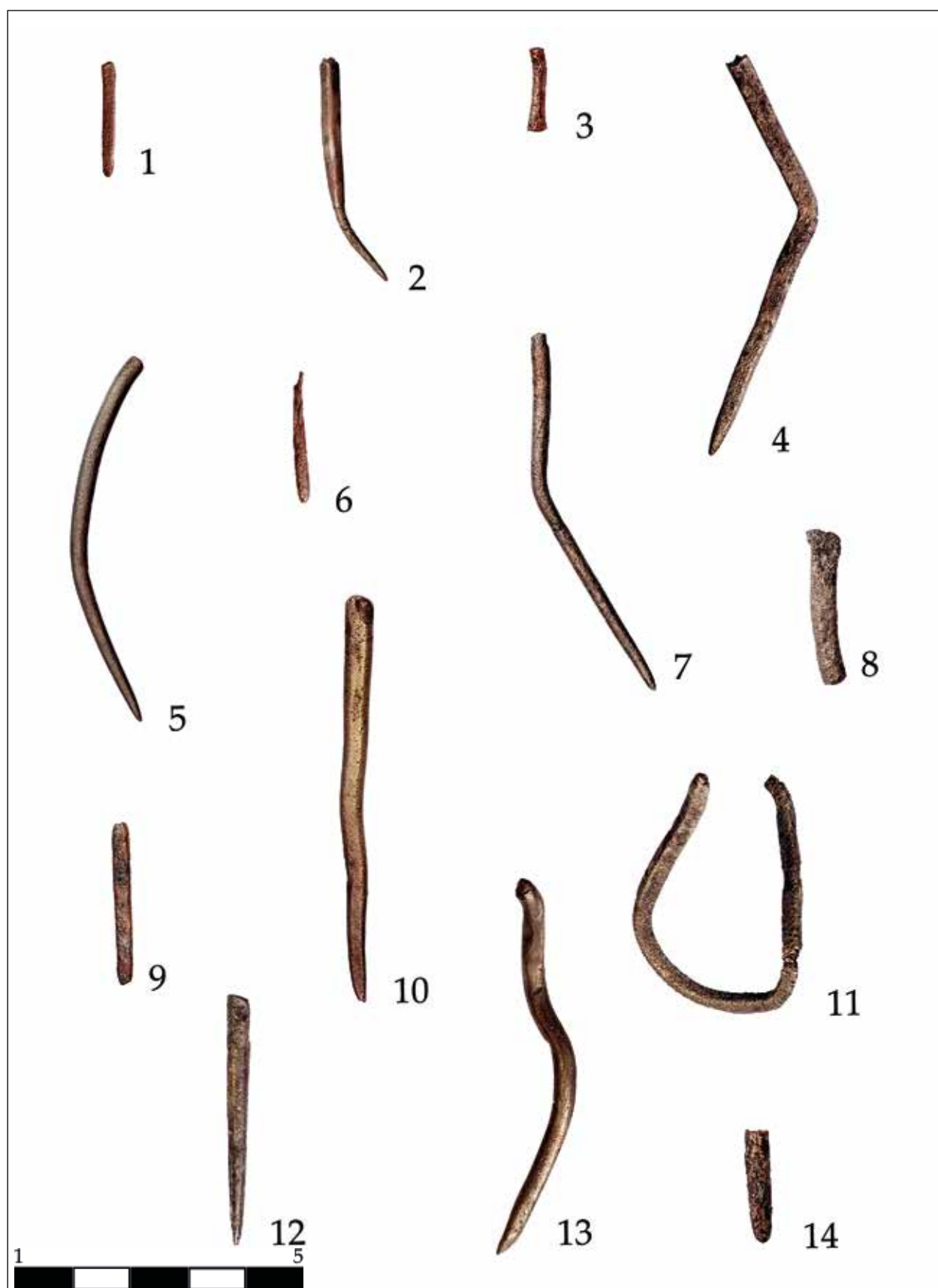
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meg nem határozható típusú tűszár töredéke.

Méretek: H: 55 mm, V: 1 mm, m: 2,9 g.

Illusztráció: **3. tábla 17.**

4. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 4. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: tőszár

Azonosító szám: 2018-219.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 20 mm, V: 1 mm, m: 0,4 g.

Illusztráció: **4. tábla 1.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-258.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 15 mm, V: 2 mm, m: 0,4 g.

Illusztráció: **4. tábla 2.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-309.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 15 mm, V: 2 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **4. tábla 3.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-313.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 70 mm, V: 3 mm, m: 7,3 g.

Illusztráció: **4. tábla 4.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-326.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 65 mm, V: 2 mm, m: 3,9 g.

Illusztráció: **4. tábla 5.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-341.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 23 mm, V: 1 mm, m: 0,4 g.

Illusztráció: **4. tábla 6.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-342.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 65 mm, V: 2 mm, m: 3,5 g.

Illusztráció: **4. tábla 7.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-372.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 25 mm, V: 5 mm, m: 1,5 g.

Illusztráció: **4. tábla 8.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2018-381.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 27 mm, V: 3 mm, m: 4,4 g.

Illusztráció: **4. tábla 9.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2019-190.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 71 mm, V: 3 mm, m: 7,3 g.

Illusztráció: **4. tábla 10.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2019-324.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 40 mm, V: 4 mm, m: 7,4 g.

Illusztráció: **4. tábla 11.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2021-150.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 44 mm, V: 3 mm, m: 0,9 g.

Illusztráció: **4. tábla 12.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2021-151.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 68 mm, V: 3 mm, m: 7,1 g.

Illusztráció: **4. tábla 13.****Megnevezés: tőszár**

Azonosító szám: 2022-022.

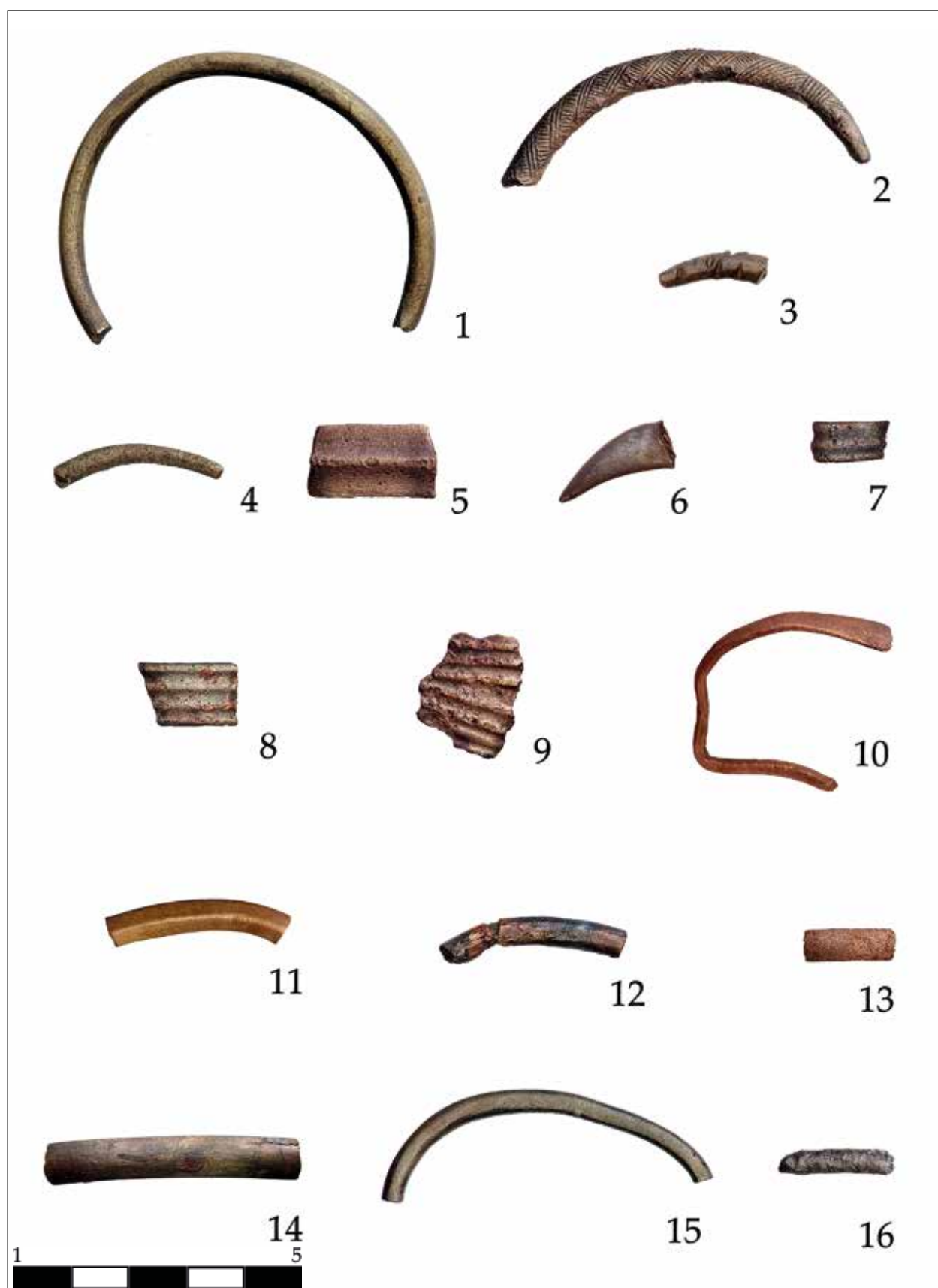
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható típusú tőszár töredéke.

Méretek: H: 20 mm, V: 3 mm, m: 1,6 g.

Illusztráció: **4. tábla 14.**

5. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 5. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: karperec

Azonosító szám: 2008-053.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek átmetszetű bronz karperec, töredékes.

Méretek: d: 63 mm, V: 3 mm, m: 17,8 g.

Illusztráció: **5. tábla 1.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2022-025.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz karperec töredéke, kerek átmetszetű, vége hegyesedik, felülete díszített, ismétlődő mintája három-három ferde hosszú rovátkolás között ellenkező irányú, sűrű rövid rovátkolás.

Méretek: d: 65 mm, V: 5 mm, m: 16,2 g.

Irodalom: JANKOVITS 1992. Abb. 33. 11; KÖSZEGI 1996. Fig. 1. 1–2.

Illusztráció: **5. tábla 2.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2014-146.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, a vége felé elkeskenyedő bronz karperec töredéke, felületén bevagdások.

Méretek: H: 19 mm, V: 3 mm, m: 2,6 g.

Illusztráció: **5. tábla 3.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2018-294.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek átmetszetű, a vége felé keskenyedő bronz karperec töredéke.

Méretek: H: 30 mm, V: 3 mm, m: 2,6 g.

Illusztráció: **5. tábla 4.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2022-153.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Háromszög átmetszetű bronz karperec töredéke.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 14 mm, m: 4,0 g.

Illusztráció: **5. tábla 5.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2019-048.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Ovális átmetszetű, a vége felé hegyesedő bronz karperec töredéke.

Méretek: H: 27 mm, Sz: 8 mm, m: 6,1 g.

Illusztráció: **5. tábla 6.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2018-357.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronz pántkarperec töredéke, felülete bordázott.

Méretek: H: 13 mm, Sz: 7 mm, m: 0,7 g.

Irodalom: KUSTÁR-WICKER 2004. IV. tábla 2, 4, VI. tábla 4–5.

Illusztráció: **5. tábla 7.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2018-033.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bordázott, öntött bronz karperec töredéke.

Méretek: H: 17 mm, Sz: 10 mm, m: 1,5 g.

Irodalom: SÁNTA 2004. 6. kép 1.

Illusztráció: **5. tábla 8.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2018-321.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bordázott bronz karperec töredéke.

Méretek: H: 18 mm, Sz: 21 mm, m: 1,9 g.

Irodalom: MOZSOLICS 1967. Taf. 59. 5–6.

Illusztráció: **5. tábla 9.****Megnevezés: karperec (?)**

Azonosító szám: 2013-034.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronz karperec (?) töredéke, négyszögletes átmetszetű, az egyik vége elkalapált, trapéz alakban kiszélesedik, töredékes.

Méretek: H: 33 mm, Sz: a végén 7 mm, V: 3 mm, m: 4,7 g.

Illusztráció: **5. tábla 10.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2016-015.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg bronz karperec töredéke, szögletes átmetszetű.

Méretek: H: 31 mm, V: 4 mm, m: 5,9 g.

Illusztráció: **5. tábla 11.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2021-284.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg bronz karperec töredéke, kerek átmetszetű.

Méretek: H: 32 mm, V: 5 mm, m: 4,3 g.

Illusztráció: **5. tábla 12.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2013-035.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Ovális átmetszetű karperec töredéke.

Méretek: H: 16 mm, Sz: 6 mm, m: 1,3 g.

Illusztráció: **5. tábla 13.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2020-380.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Ovális átmetszetű karperec töredéke.

Méretek: H: 45 mm, Sz: 8 mm, m: 7,8 g.

Illusztráció: **5. tábla 14.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2014-139.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek átmetszetű karperec töredéke.

Méretek: H: 58 mm, Sz: 2 mm, m: 5,7 g.

Illusztráció: **5. tábla 15.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2021-065.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek átmetszetű karperec töredéke.

Méretek: H: 20 mm, Sz: 3 mm, m: 2,0 g.

Illusztráció: **5. tábla 16.**

6. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 6. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csüngő

Azonosító szám: 2018-304.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félhold alakú csüngő, a szár töredékes.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 21 mm, m: 2,2 g.

Irodalom: Bóna 1975. Taf. 34. 23.

Illusztráció: **6. tábla 1.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2022-076.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg félhold alakú csüngő töredéke, a félhold mindkét része hiányos, a szár is töredékes.

Méretek: H: 27 mm, Sz: 20 mm, m: 2 g.

Illusztráció: **6. tábla 2.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2018-319.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félhold alakú csüngő töredéke.

Méretek: H: 1,9 mm, m: 0,5 g.

Illusztráció: **6. tábla 3.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2018-172.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félhold alakú csüngő töredéke.

Méretek: H: 28 mm, m: 3,2 g.

Illusztráció: **6. tábla 4.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2014-131.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg félhold alakú csüngő, a félhold egyik töredékével.

Méretek: H: 20 mm, V: 3 mm, m: 2,2 g.

Illusztráció: **6. tábla 5.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2018-459.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Csüngődísz töredék, a szárból két irányban indul, a vége visszahajtv.

Méretek: H: 21 mm, m: 1,5 g.

Illusztráció: **6. tábla 6.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2018-174.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félhold alakú csüngő töredéke a szár csomkjával.

Méretek: H: 17 mm, m: 0,9 g.

Irodalom: Kovács 1986. Abb. 2, 6–7.

Illusztráció: **6. tábla 7.****Megnevezés: spirál csüngő**

Azonosító szám: 2018-216.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Szemüvegspirál alakú csüngő egyik spiráltekercse, töredék.

Méretek: d: 15 mm, m: 1,9 g.

Irodalom: Bóna 1975. Taf. 33. 6, 26.

Illusztráció: **6. tábla 8.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2016-021.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félhold alakú bronzcsüngő, bordázott, a bordák rovátkolással díszítettek.

Méretek: H: 44 mm, Sz: 34 mm, m: 10,8 g.

Irodalom: Kovács 1986. Abb. 3. 2.

Illusztráció: **6. tábla 9.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2021-258.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Csüngő felének töredéke, felülete bordázott, erősen kopott, a felső íven nyúlvánnyal.

Méretek: H: 41 mm, Sz: 24 mm, m: 8,6 g.

Illusztráció: **6. tábla 10.****Megnevezés: levél formájú csüngő**

Azonosító szám: 2018-230.

Keltezés: őskor (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Eredetileg levél formájú csüngő a szár kis nyúlványával, félbehajtott.

Méretek: H: 23 mm, Sz: 10 mm, m: 2,1 g.

Illusztráció: **6. tábla 11.****Megnevezés: levél formájú csüngő (?)**

Azonosító szám: 2019-153

Keltezés: őskor (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg levél formájú csüngő, öntött, a szár kis nyúlványával.

Méretek: H: 20 mm, Sz: 12 mm, m: 1,4 g.

Illusztráció: **6. tábla 12.****Megnevezés: tüskés csüngő**

Azonosító szám: 2018-029.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek, bordadíszes tüskés csüngő a szár töredékével, közepén kis hegyes dudorral.

Méretek: H: 29 mm, Sz: 27 mm, m: 5,1 g.

Irodalom: Topál 1973. 9. kép 17; Kovács 1986. Abb. 1. 6–9.

Illusztráció: **6. tábla 13.****Megnevezés: csüngő töredéke**

Azonosító szám: 2022-229.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek, bordadíszes tüskés csüngő egynegyed töredéke, közepén lekerekített dudorral.

Méretek: d: 25 mm, m: 3,4 g.

Illusztráció: **6. tábla 14.****Megnevezés: csüngő (?)**

Azonosító szám: 2022-121.

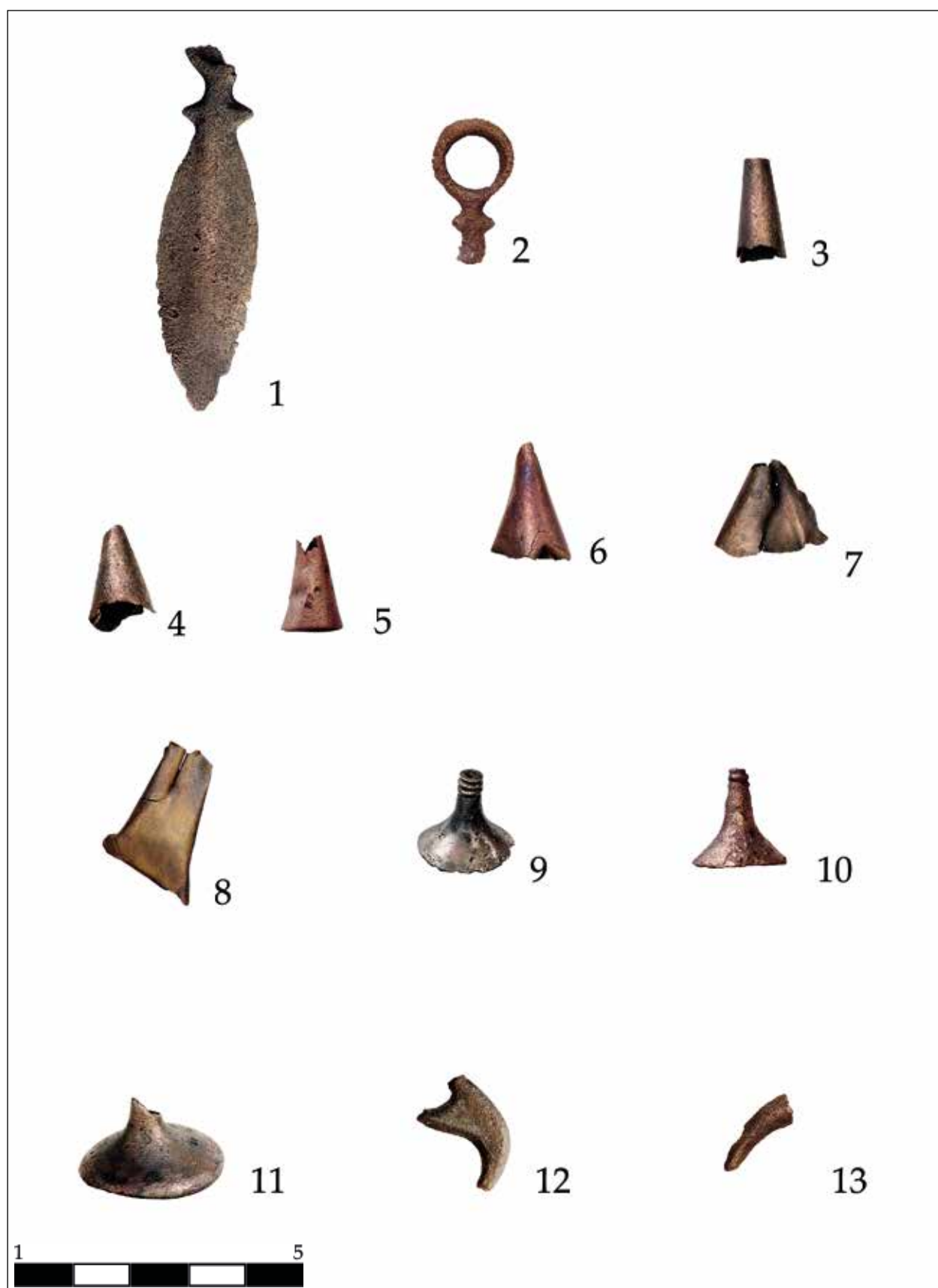
Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kicsi zárt karika, az egyik oldalán félköríves nyúlvány, vele szemben két hosszúkás nyúlvány, talán csüngő függesztőkarikájának töredéke.

Méretek: H: mm, d: 10 mm, m: 0,2 g.

Illusztráció: **6. tábla 15.**

7. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 7. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: fűzfalevél alakú csüngő

Azonosító szám: 2022-202.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Fűzfalevél alakú csüngő, a karika töredékével.

Méretek: H: 65 mm, Sz: 1,8 mm, m: 6,0 g.

Irodalom: VÁCZI–JANKOVITS 2014. Abb. 2. 9–10.

Illusztráció: **7. tábla 1.****Megnevezés: csüngő**

Azonosító szám: 2014-132.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronz csüngő karikarésze, hangsúlyozott nyakkal, valószínűleg fűzfalevél alakú csüngő töredéke.

Méretek: H: 26 mm, d: karika 14 mm, m: 1,5 g.

Irodalom: VÁCZI–JANKOVITS 2014. Abb. 2. 9–10.

Illusztráció: **7. tábla 2.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2018-121.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről hajlított kúpos csüngő, töredékes.

Méretek: H: 17 mm, d: 8 mm, m: 0,9 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9–13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **7. tábla 3.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2018-150.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről hajlított kúpos csüngő, töredékes.

Méretek: H: 17 mm, d: 10 mm, m: 1,3 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9–13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **7. tábla 4.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2018-248.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről hajlított kúpos csüngő, töredékes.

Méretek: H: 15 mm, d: 8 mm, m: 0,9 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9–13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **7. tábla 5.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2018-368.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről hajlított kúpos csüngő, töredékes.

Méretek: H: 21 mm, d: 11 mm, m: 1,4 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9–13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **7. tábla 6.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2021-224.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről hajlított kúpos csüngő, szétlapult, töredékes.

Méretek: H: 15 mm, d: 20 mm, m: 1,0 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9–13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **7. tábla 7.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2021-289.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről hajlított kúpos csüngő, szétlapult, repedt, töredékes.

Méretek: H: 24 mm, d: 19 mm, m: 1,8 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9–13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **7. tábla 8.****Megnevezés: tölcséres csüngő**

Azonosító szám: 2018-299.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronz csüngő, a vége tölcsérszerűen kiszélesedik, a szárának vége bordázott, átfűrt.

Méretek: H: 15 mm, V: 3 mm, m: 2,7 g.

Irodalom: KEMENCZEI 1983. 2. kép 14; JANKOVITS 1992. Abb. 5. 7, Abb. 28. 8.

Illusztráció: **7. tábla 9.****Megnevezés: tölcséres csüngő**

Azonosító szám: 2018-325.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronz csüngő, a vége tölcsérszerűen kiszélesedik, a szárának vége bordázott, átfűrt.

Méretek: H: 15 mm, V: 2 mm, m: 2,4 g.

Irodalom: KEMENCZEI 1983. 2. kép 14; JANKOVITS 1992. Abb. 5. 7, Abb. 28. 8.

Illusztráció: **7. tábla 10.****Megnevezés: tölcséres csüngő**

Azonosító szám: 2018-389.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Tölcséres csüngő töredéke, a kiszélesedő tölcséren a szár kis nyúlványával.

Méretek: d: 25 mm, m: 8,6 g.

Illusztráció: **7. tábla 11.****Megnevezés: csüngő (?)**

Azonosító szám: 2016-024.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Töredékes bronz tárgy, talán csüngő töredéke, ívelt, a vége felé elkeskenyedő, közepén a legszélesebb részen átfűrt, a furatnál eltörött.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 10 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **7. tábla 12.****Megnevezés: csüngő (?)**

Azonosító szám: 2022-232.

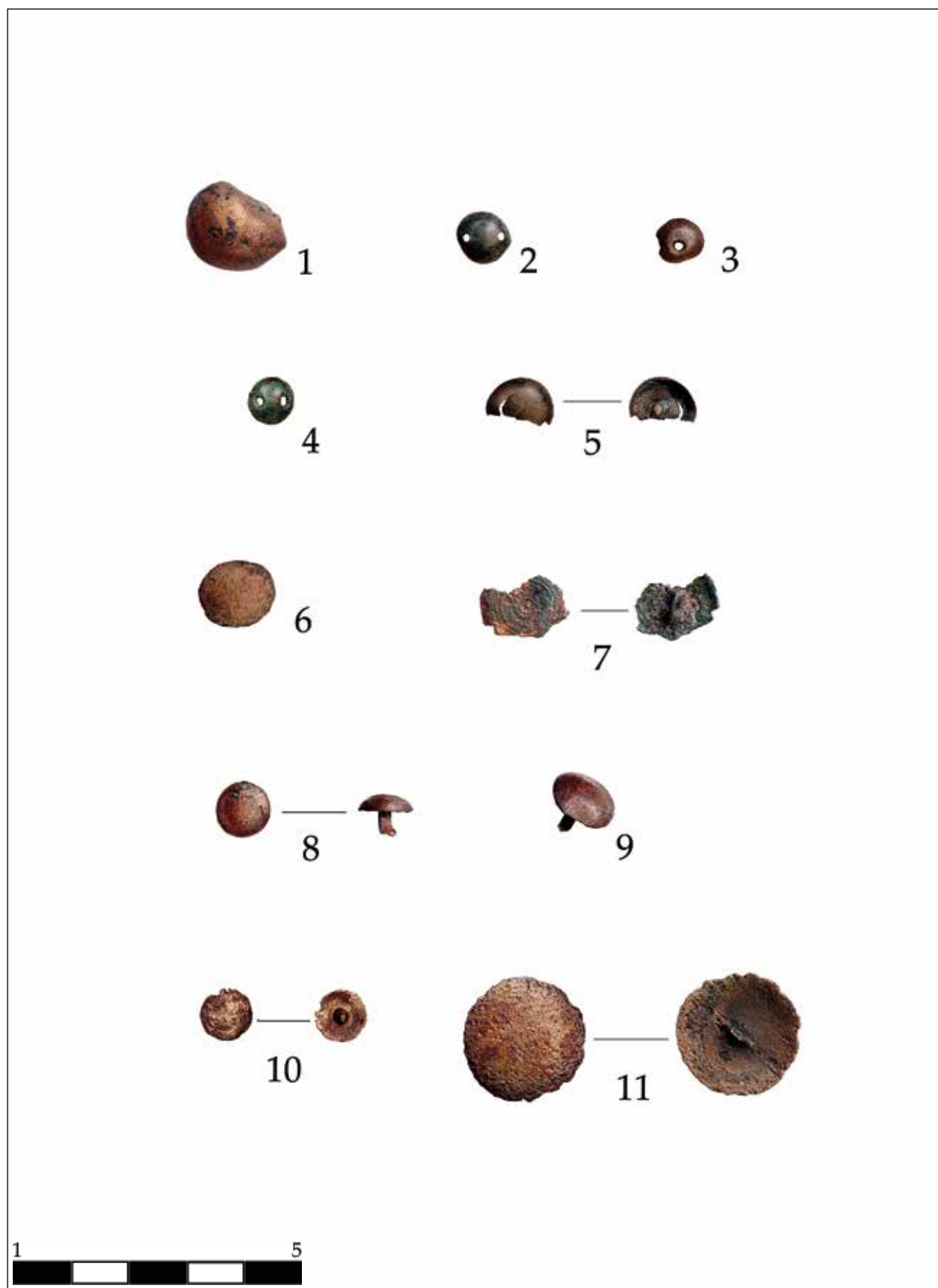
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Talán csüngő töredéke, háromszög átmetszetű, ívelődő, a vége felé elkeskenyedik.

Méretek: H: 17 mm, Sz: 5 mm, m: 0,6 g.

Illusztráció: **7. tábla 13.**

8. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla

Plate 8. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: pityke

Azonosító szám: 2008-050.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömb alakú pityke, deformálódott.

Méretek: d: 18 mm, m: 1,7 g.

Illusztráció: **8. tábla 1.****Megnevezés: pityke**

Azonosító szám: 2021-171.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös pityke, az oldalán két lyukkal.

Méretek: d: 10 mm, m: 0,2 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 33. 8; VICZE 2011. Pl. 153. 6.

Illusztráció: **8. tábla 2.****Megnevezés: pityke**

Azonosító szám: 2021-210.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös pityke, a tetején egy lyukkal lyukkal, az egyik széle törött.

Méretek: d: 8 mm, m: 0,1 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 33. 8; VICZE 2011. Pl. 153. 6.

Illusztráció: **8. tábla 3.****Megnevezés: pityke**

Azonosító szám: 2022-080.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös pityke, az oldalán két lyukkal.

Méretek: d: 8 mm, m: nem mérhető.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 33. 8; VICZE 2011. Pl. 153. 6.

Illusztráció: **8. tábla 4.****Megnevezés: gomb**

Azonosító szám: 2021-279.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös gomb töredéke, hátulján közepén kis fül.

Méretek: d: 11 mm, m: 0,4 g.

Irodalom: KALICZ-SCHREIBER ET AL. 2010. Typentafel 14. 10–11.

Illusztráció: **8. tábla 5.****Megnevezés: gomb**

Azonosító szám: 2008-044.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös fejű gomb, hátoldalán közepén kis fül.

Méretek: d: 13 mm, m: 0,8 g.

Irodalom: KALICZ-SCHREIBER ET AL. 2010. Typentafel 14. 10–11.

Illusztráció: **8. tábla 6.****Megnevezés: gomb**

Azonosító szám: 2016-029.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek bronzlemez töredéke, felületét koncentrikus körök díszítik, közepén kis dudor, hátulján közepén kis fül található, felülete erősen kopott.

Méretek: d: 15 mm, m: 0,4 g.

Illusztráció: **8. tábla 7.****Megnevezés: szegecs**

Azonosító szám: 2018-300.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös fejű szegecs, hátoldalán közepén kis szár töredéke.

Méretek: d: 8 mm, m: 0,7 g.

Irodalom: ILON 2012. Taf. 30–44.

Illusztráció: **8. tábla 8.****Megnevezés: szegecs**

Azonosító szám: 2018-412.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös fejű szegecs, hátoldalán közepén kis szár töredéke.

Méretek: d: 13 mm, m: 1,0 g.

Irodalom: ILON 2012. Taf. 30–44.

Illusztráció: **8. tábla 9.****Megnevezés: szegecs**

Azonosító szám: 2021-278.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek bronz szegecs, hátulján közepén töredékes, hegyes nyúlvány.

Méretek: d: 8 mm, m: 0,4 g.

Irodalom: ILON 2012, Taf. 30–44.

Illusztráció: **8. tábla 10.****Megnevezés: szegecs (?)**

Azonosító szám: 2018-424.

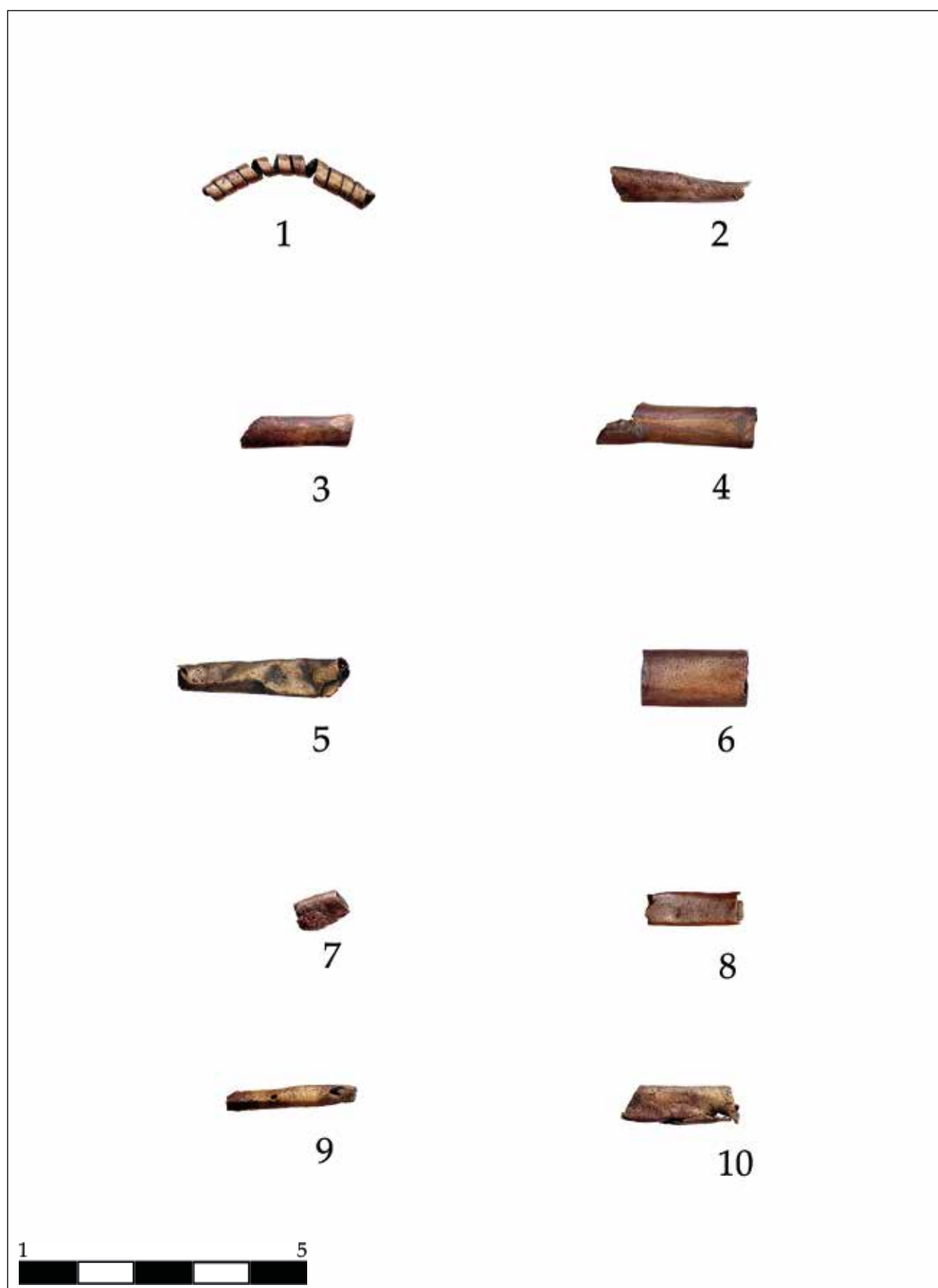
Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek bronzlemez, hátsó oldalán közepén kis hegyes nyúlvány.

Méretek: d: 22 mm, m: 2,0 g.

Illusztráció: **8. tábla 11.**

9. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
Plate 9. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: spirálcsővecske

Azonosító szám: 2018-003.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Spirálisan feltekert bronzlemezéből kialakított csővecske.

Méretek: H: 30 mm, d: 3 mm, m: 1,4 g.

Illusztráció: **9. tábla 1.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2018-159.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske.

Méretek: H: 25 mm, d: 5 mm, m: 1,0 g.

Illusztráció: **9. tábla 2.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2018-159.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske.

Méretek: H: 8 mm, d: 6 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **9. tábla 3.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2018-255.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske, egyik vége töredékes.

Méretek: H: 28 mm, d: 7 mm, m: 0,8 g.

Illusztráció: **9. tábla 4.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2018-278.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske, ellapult.

Méretek: H: 29 mm, d: 6 mm, m: 0,9 g.

Illusztráció: **9. tábla 5.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2018-354.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske.

Méretek: H: 18 mm, d: 10 mm, m: 1,4 g.

Illusztráció: **9. tábla 6.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2018-395.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske.

Méretek: H: 8 mm, d: 4 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **9. tábla 7.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2021-228.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske.

Méretek: H: 17 mm, d: 5 mm, m: 0,9 g.

Illusztráció: **9. tábla 8.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2021-315.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske.

Méretek: H: 23 mm, d: 2 mm, m: 0,6 g.

Illusztráció: **9. tábla 9.****Megnevezés: bronzcsővecske**

Azonosító szám: 2021-321.

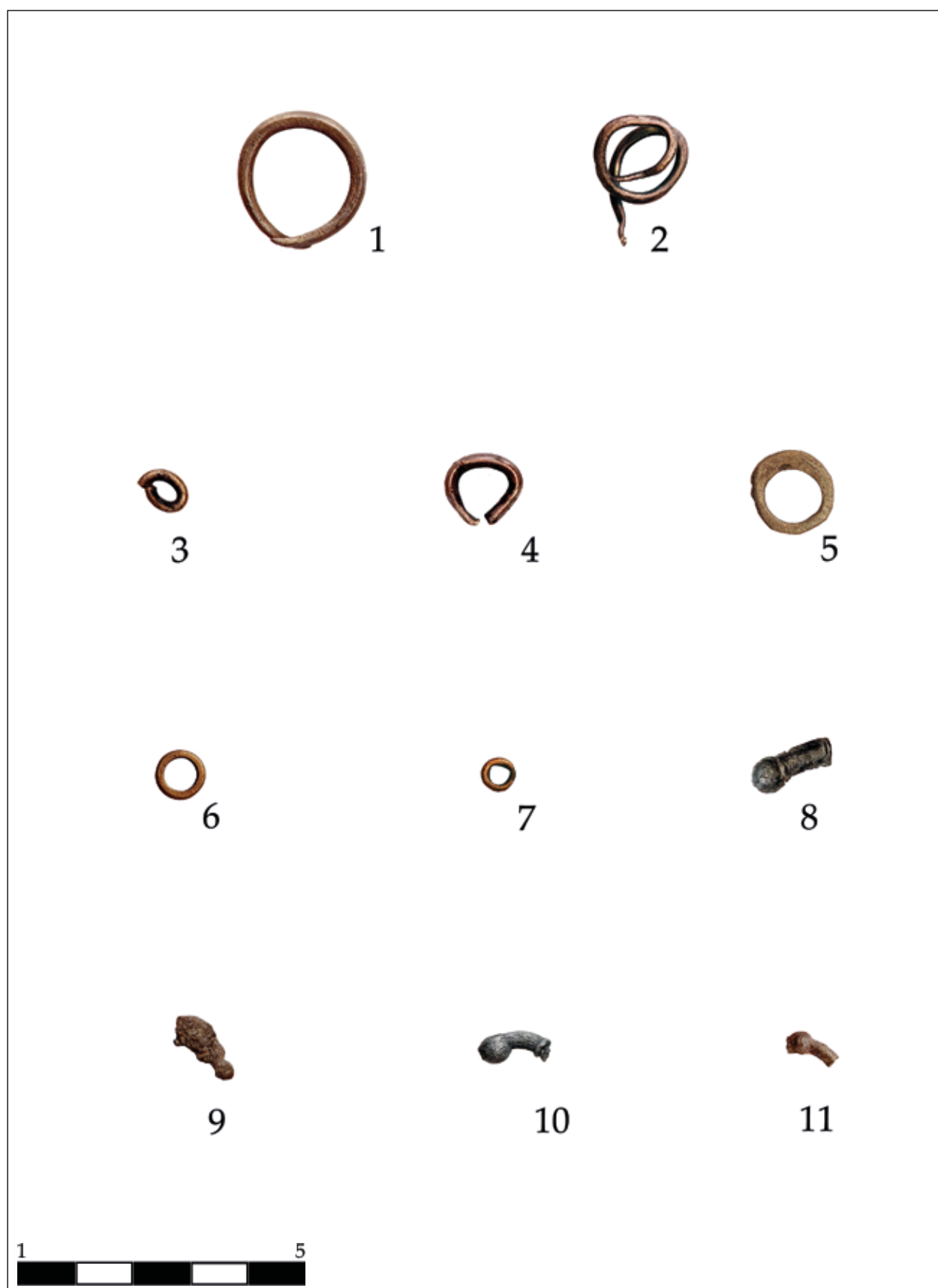
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből hajlított csővecske, kissé ellapult, töredékes.

Méretek: H: 20 mm, d: 6 mm, m: 1,2 g.

Illusztráció: **9. tábla 10.**

10. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
Plate 10. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **gyűrű (?)**

Azonosító szám: 2021-314.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nyitott végű, bronzhuzal karika, talán gyűrű, két hegyesedő vége egymásra hajtott.

Méretek: d: 23 mm, m: 3,9 g.

Illusztráció: **10. tábla 1.**

Megnevezés: **hajkarika (?)**

Azonosító szám: 2018-132.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Két végén elkeskenyedő, ovális átmetszetű összetekert drót, talán hajkarika.

Méretek: d: 15 mm, m: 2,0 g.

Illusztráció: **10. tábla 2.**

Megnevezés: **karika**

Azonosító szám: 2018-108.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzhuzalból hajlított, nyitott végű, kis méretű karika.

Méretek: d: 9 mm, m: 0,5 g.

Illusztráció: **10. tábla 3.**

Megnevezés: **karika**

Azonosító szám: 2019-007.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzhuzalból kialakított, rombusz átmetszetű, nyitott végű karika.

Méretek: d: 14 mm, m: 1,1 g.

Illusztráció: **10. tábla 4.**

Megnevezés: **karika**

Azonosító szám: 2020-024

Keltezés: bronzkor

Anyag: bronz

Leírás: Zárt, egyik oldalán kiszélesedő karika.

Méretek: d: 15 mm, m: 1,2 g.

Illusztráció: **10. tábla 5.**

Megnevezés: **karika**

Azonosító szám: 2021-131.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű zárt karika.

Méretek: d: 9 mm, m: 0,4 g.

Illusztráció: **10. tábla 6.**

Megnevezés: **karika**

Azonosító szám: 2018-301.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Pici, zárt karika.

Méretek: d: 6 mm, m: nem mérhető.

Illusztráció: **10. tábla 7.**

Megnevezés: **éksztöröredék (?)**

Azonosító szám: 2018-155.

Keltezés: őskor (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű éksztöröredék, a vége gömbös, talán csüngő töredéke.

Méretek: H: 15 mm, m: 1,0 g.

Illusztráció: **10. tábla 8.**

Megnevezés: **éksztöröredék (?)**

Azonosító szám: 2019-051.

Keltezés: őskor (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű éksztöröredék, mindkét oldala töredékes, talán csüngő töredéke.

Méretek: H: 11 mm, m: 0,9 g.

Illusztráció: **10. tábla 9.**

Megnevezés: **éksztöröredék (?)**

Azonosító szám: 2020-390.

Keltezés: őskor (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű éksztöröredék, a vége gömbös, talán csüngő töredéke.

Méretek: H: 13 mm, m: 0,9 g.

Illusztráció: **10. tábla 10.**

Megnevezés: **éksztöröredék (?)**

Azonosító szám: 2022-201.

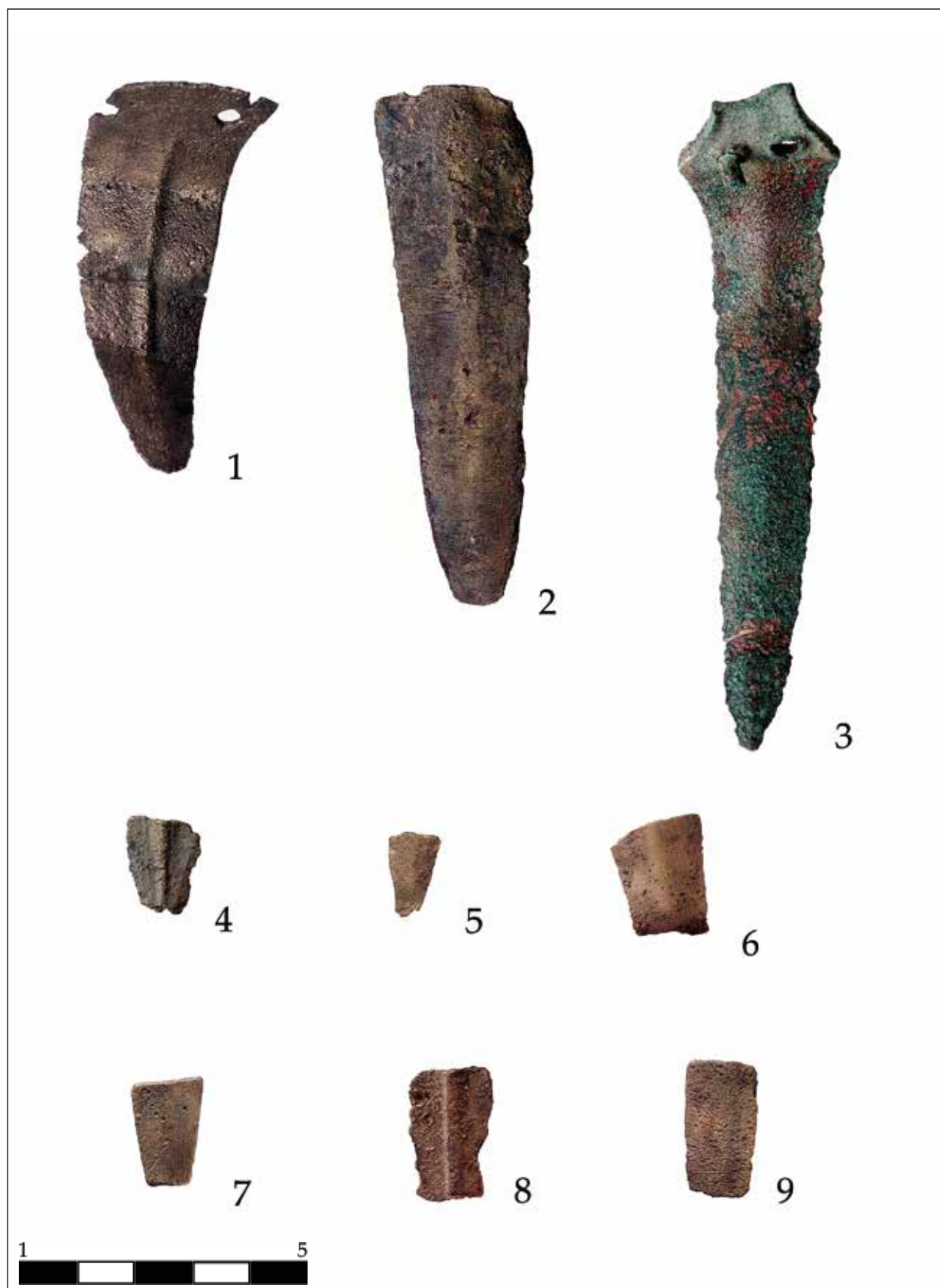
Keltezés: őskor (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű éksztöröredék, mindkét oldala töredékes, talán csüngő töredéke.

Méretek: H: 10 mm, m: 0,3 g.

Illusztráció: **10. tábla 11.**

11. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
Plate 11. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: tör

Azonosító szám: 2022-024.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás, a nyél felé enyhén kiszélesedő bronz tör, meghajlított, fejrésze íves, alatta két lyuk a rögzítéshez, egyik töredékes, a penge rombusz átmetszetű.

Méretek: H: 65 mm, Sz: 31 mm, m: 22,7 g.

Irodalom: Kovács 1977. Abb. 1. 5.

Illusztráció: **11. tábla 1.****Megnevezés: tör**

Azonosító szám: 2014-147.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás bronz tör, pengéje a két nittszeg furatánál törött el, meggyörbült.

Méretek: H: 93 mm, Sz: 27 mm, m: 42,0 g.

Irodalom: Kovács 1977. Abb. 1. 5.

Illusztráció: **11. tábla 2.****Megnevezés: tör**

Azonosító szám: 2018-328.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás, háromszög alakban kiszélesedő tör, a nyélnyúlvány töredékével, két átfúrással, az egyikben meglévő nittszeggel, meghajlított.

Méretek: H: 110 mm, eredeti hossz 145 mm, m: 41,5 g.

Irodalom: MÉSZÁROS 1971-72. VII. tábla 4.

Illusztráció: **11. tábla 3.****Megnevezés: pengetőredék**

Azonosító szám: 2009-216.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás törpenge töredéke.

Méretek: H: 16 mm, Sz: 18 mm, m: 1,7 g.

Illusztráció: **11. tábla 4.****Megnevezés: pengetőredék**

Azonosító szám: 2018-049.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás törpenge töredéke, a borda csupán halványan látszik.

Méretek: H: 15 mm, Sz: 9 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **11. tábla 5.****Megnevezés: pengetőredék**

Azonosító szám: 2018-215.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás törpenge töredéke.

Méretek: H: 20 mm, Sz: 16 mm, m: 3,3 g.

Illusztráció: **11. tábla 6.****Megnevezés: pengetőredék**

Azonosító szám: 2019-081.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás törpenge töredéke, a borda csupán halványan látszik.

Méretek: H: 19 mm, Sz: 13 mm, m: 3,0 g.

Illusztráció: **11. tábla 7.****Megnevezés: pengetőredék**

Azonosító szám: 2021-066.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás törpenge töredéke.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 15 mm, m: 3,5 g.

Illusztráció: **8. tábla 8.****Megnevezés: pengetőredék**

Azonosító szám: 2022-152.

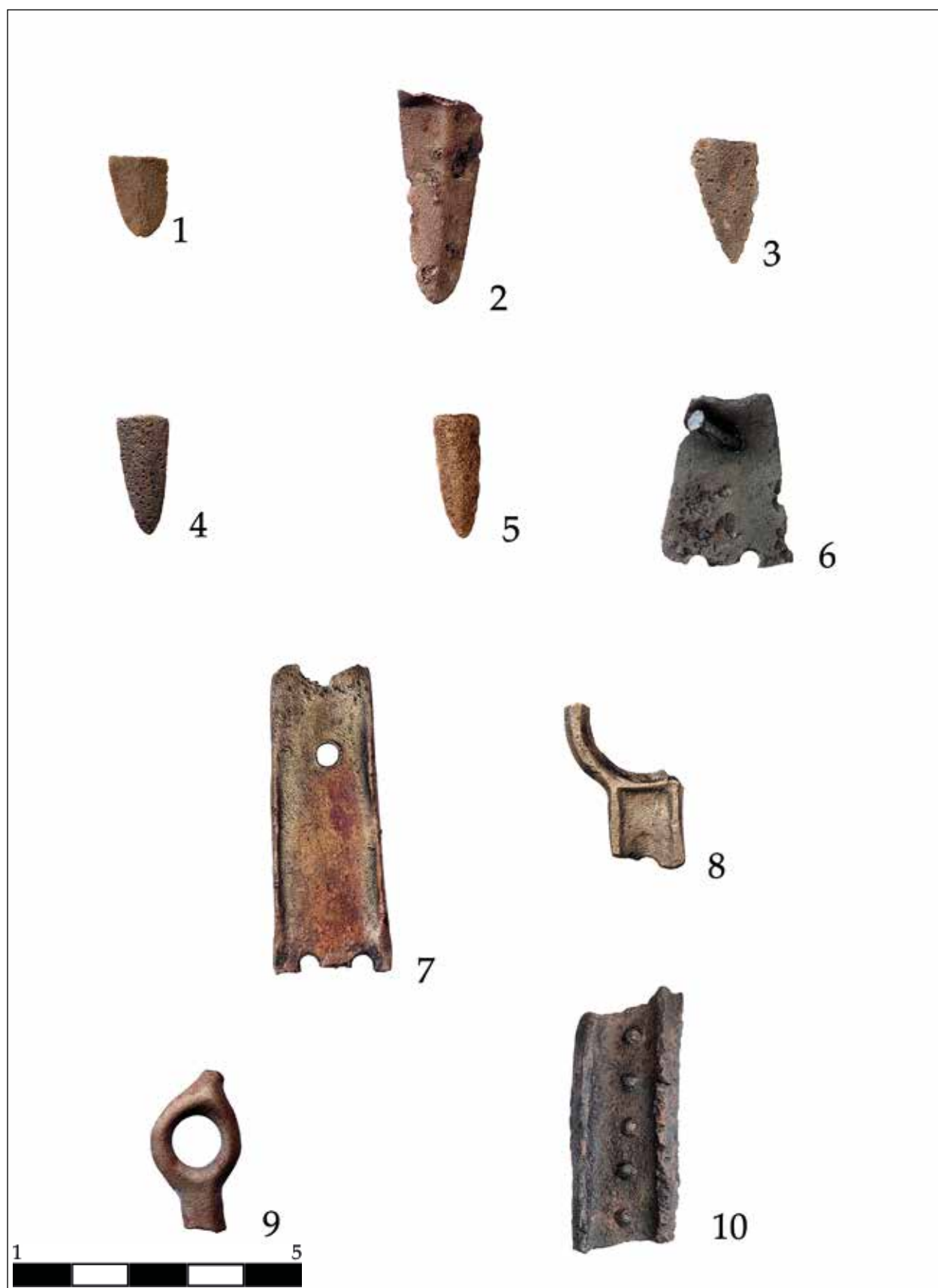
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középbordás törpenge töredéke, a borda csupán halványan látszik.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 18 mm, m: 3,1 g.

Illusztráció: **11. tábla 9.**

12. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla

Plate 12. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: pengehegy töredék

Azonosító szám: 2013-057.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg tör töredéke, kétélű, hegyesedő végű, középbordás, az élek töredékesek.

Méretek: H: 15 mm, Sz: 11 mm, m: 0,6 g.

Illusztráció: **12. tábla 1.****Megnevezés: pengehegy töredék**

Azonosító szám: 2018-228.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg tör töredéke, kétélű, hegyesedő végű, középbordás, az élek töredékesek.

Méretek: H: 37 mm, Sz: 15 mm, m: 3,3 g.

Illusztráció: **12. tábla 2.****Megnevezés: pengehegy töredék**

Azonosító szám: 2018-415.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg tör töredéke, kétélű, hegyesedő végű, középbordás, az élek töredékesek.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 11 mm, m: 1,4 g.

Illusztráció: **12. tábla 3.****Megnevezés: pengehegy töredék**

Azonosító szám: 2018-457.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg tör töredéke, kétélű, hegyesedő végű, középbordás, az élek töredékesek.

Méretek: H: 19 mm, Sz: 8 mm, m: 1,6 g.

Illusztráció: **12. tábla 4.****Megnevezés: pengehegy töredék**

Azonosító szám: 2022-045.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg tör töredéke, kétélű, hegyesedő végű, középbordás, az élek töredékesek.

Méretek: H: 22 mm, Sz: 8 mm, m: 1,1 g.

Illusztráció: **12. tábla 5.****Megnevezés: tör nyélnyúlványa**

Azonosító szám: 2020-126.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Tör nyélnyúlványa három nittszeg helyével, egyikben megmaradt nittszeggel.

Méretek: H: 31 mm, Sz: 23 mm, m: 5,7 g.

Illusztráció: **12. tábla 6.****Megnevezés: tör nyélnyúlványa**

Azonosító szám: 2018-002.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronz markolatnyél, két oldalán peremmel, alul két lyuk töredéke, közepén egy lyuk, valószínűleg törhöz tartozhatott.

Méretek: H: 54 mm, Sz: 21 mm, m: 15,7 g.

Illusztráció: **12. tábla 7.****Megnevezés: késmarkolat**

Azonosító szám: 2018-281.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karikában végződő késmarkolat töredéke, a karika és a nyél is töredékes.

Méretek: H: 30 mm, Sz: 8 mm, V: karika 3 mm, m: 5,1 g.

Irodalom: KALICZ-SCHREIBER ET AL. 2010. Typentafel 13. 3. 5.

Illusztráció: **12. tábla 8.****Megnevezés: gyűrűs markolatnyél**

Azonosító szám: 2008-096.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kés vagy borotva nyelének gyűrűs vége, mindkét vége sérült.

Méretek: H: 28 mm, d: 14 mm, m: 3,1 g.

Irodalom: KALICZ-SCHREIBER ET AL. 2010. Typentafel 13. 1; KEMENCZEI 1996. Abb. 19. 2, Abb. 20. 1.

Illusztráció: **12. tábla 9.****Megnevezés: markolatnyél**

Azonosító szám: 2014-149.

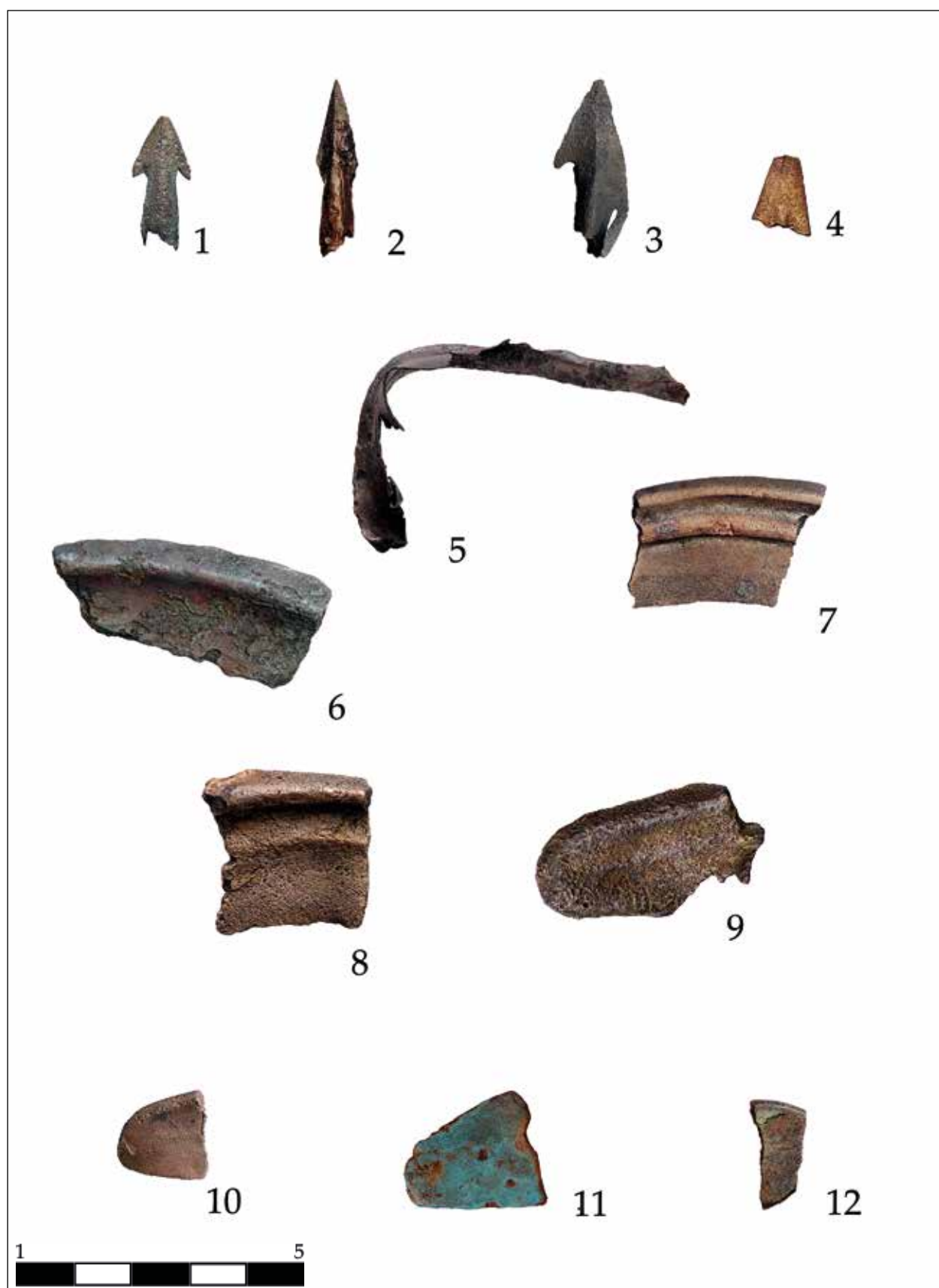
Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz markolatnyél töredéke. Mindkét szélén megvastagszik, a megvastagodás rombusz átmetszetű. A rombusz éleinél rovatkolások figyelhetők meg, közepén öt kerek kidudorodás.

Méretek: H: 45 mm, Sz: 19 mm, m: 16,3 g.

Illusztráció: **12. tábla 10.**

13. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
Plate 13. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: nyílhegy

Azonosító szám: 2008-066.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kétélű köpűs nyílhegy, köpűje töredékes.

Méretek: H: 23 mm, d: köpű átmérője 7 mm, m: 1,1 g,

Irodalom: ION 2012. Taf. 2. 4–12.

Illusztráció: **13. tábla 1.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2014-117.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kétélű köpűs nyílhegy.

Méretek: H: 31 mm, d: köpű 5 mm, m: 1,8 g

Irodalom: ION 2012. Taf. 2. 4–12.

Illusztráció: **13. tábla 2.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2020-133.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kétélű köpűs nyílhegy, töredékes.

Méretek: H: 31 mm, d: köpű 5 mm, m: 2,2 g.

Irodalom: PATEK 1968. Taf. XXVII. 14.

Illusztráció: **13. tábla 3.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2021-261.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű kétélű nyílhegy, töredékes.

Méretek: H: 14 mm, Sz: 11 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **13. tábla 4.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2020-107.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Deformálódott sarló töredéke.

Méretek: H: 62 mm, Sz: 15 mm, m: 10,8 g.

Illusztráció: **13. tábla 5.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2014-152.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött sarló ívelt töredéke, a penge egy bordával megerősítve.

Méretek: H: 50 mm, Sz: 21 mm, m: 14,5 g.

Illusztráció: **13. tábla 6.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2018-356.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött sarló ívelt töredéke, a penge egy vastagabb és egy kes-

kenyebb bordával megerősítve.

Méretek: H: 33 mm, Sz: 22 mm, V: a peremnél 3 mm, m: 9,8 g.

Illusztráció: **13. tábla 7.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2018-402.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött sarló ívelt töredéke, a pengehat szélén egy erősebb, alatta

egy alig kiemelkedő borda.

Méretek: H: 30 mm, Sz: 28 mm, m: 15,8 g.

Illusztráció: **13. tábla 8.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2021-254.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött sarló végének ívelt töredéke, a pengehat egy vastagabb

és egy vékonyabb bordával erősítve.

Méretek: H: 41 mm, Sz: 22 mm, m: 12,9 g.

Illusztráció: **13. tábla 9.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2022-021.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött sarló hegyének ívelt töredéke, a pengehat megvastagszik.

Méretek: H: 16 mm, Sz: 15 mm, m: 1,8 g.

Illusztráció: **13. tábla 10.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2021-259.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű, valószínűleg sarlóból származó töredék, felső része

kissé megvastagszik.

Méretek: H: 25 mm, Sz: 21 mm, m: 5,6 g.

Illusztráció: **13. tábla 11.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2022-165.

Keltezés: késő bronzkor.

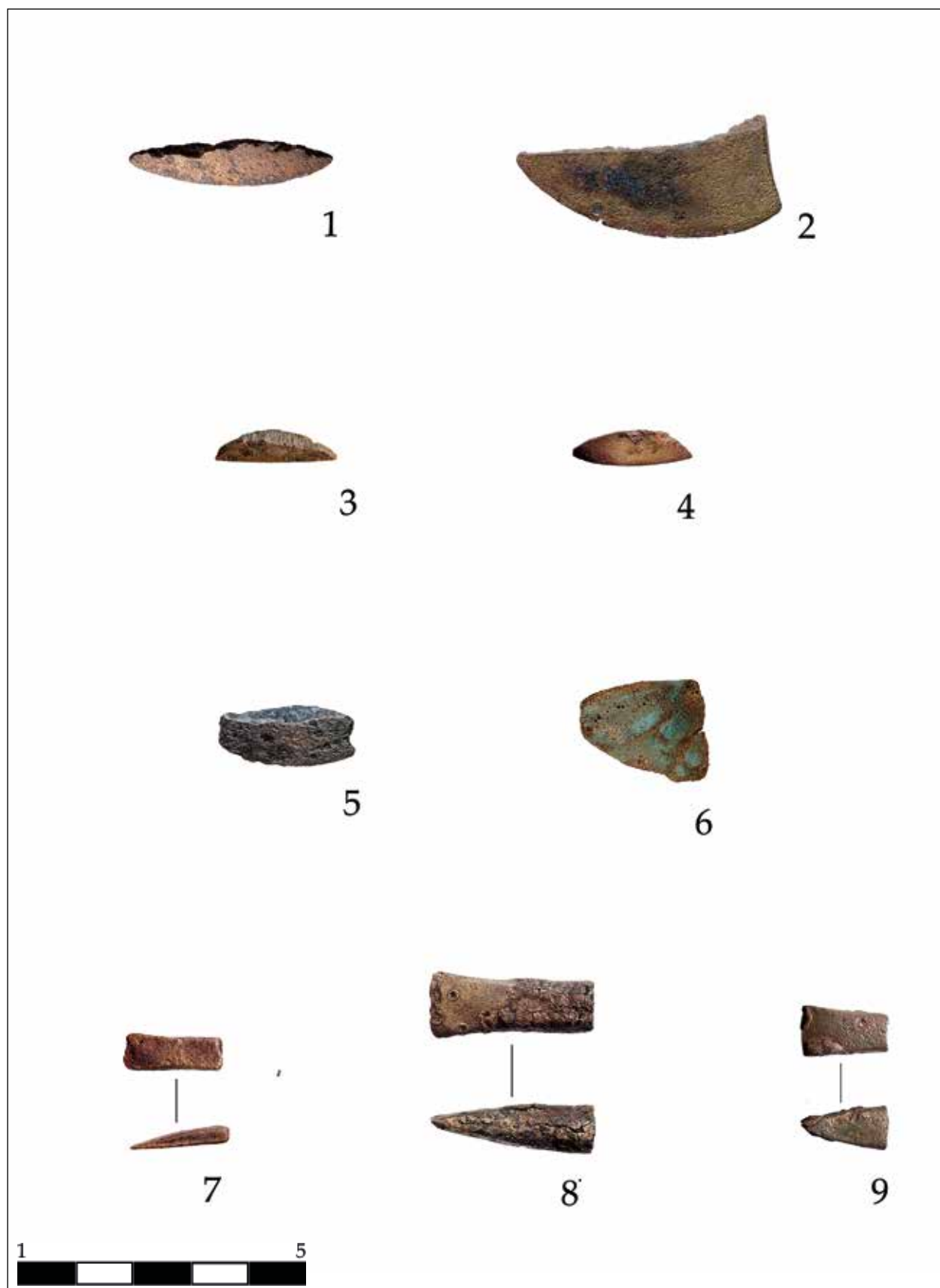
Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű, valószínűleg sarlóból származó töredék, felső része

kissé megvastagszik.

Méretek: H: 19 mm, Sz: 10 mm, m: 2,2 g.

Illusztráció: **13. tábla 12.**

14. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 14. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: balta

Azonosító szám: 2008-067.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Balta ívelt éle.

Méretek: H: 34 mm, V: 3 mm, m: 3,8 g.

Illusztráció: **14. tábla 1.****Megnevezés: balta**

Azonosító szám: 2014-150.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzbalta ívelt éltöredéke, egyik oldala ép.

Méretek: H: 48 mm, Sz: 19 mm, m: 16,4 g.

Illusztráció: **14. tábla 2.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2013-039.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz élének íves töredéke.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 4 mm, m: 1,1 g.

Illusztráció: **14. tábla 3.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2019-163.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz élének íves töredéke.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 5 mm, m: 1,1 g.

Illusztráció: **14. tábla 4.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2020-105.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz élének íves töredéke.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 9 mm, m: 3,5 g.

Illusztráció: **14. tábla 5.****Megnevezés: tokos eszköz**

Azonosító szám: 2021-260.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valamilyen tokos eszköz (tokos balta vagy véső) peremének töredéke.

Méretek: H: 22 mm, Sz: 18 mm, m: 4,8 g

Illusztráció: **14. tábla 6.****Megnevezés: véső**

Azonosító szám: 2019-100.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Téglalap átmetszetű, kis méretű véső töredéke, a vége ellapított és trapéz alakban kiszélesedik.

Méretek: H: 16 mm, Sz: 5 mm, V: 2 mm, m: 1,7 g.

Illusztráció: **14. tábla 7.****Megnevezés: véső**

Azonosító szám: 2018-171.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronzvéső töredéke, csak a hegy maradt meg, négyszögletes átmetszetű.

Méretek: H: 28 mm, Sz: 9 mm, m: 10,8 g.

Illusztráció: **14. tábla 8.****Megnevezés: véső**

Azonosító szám: 2022-004.

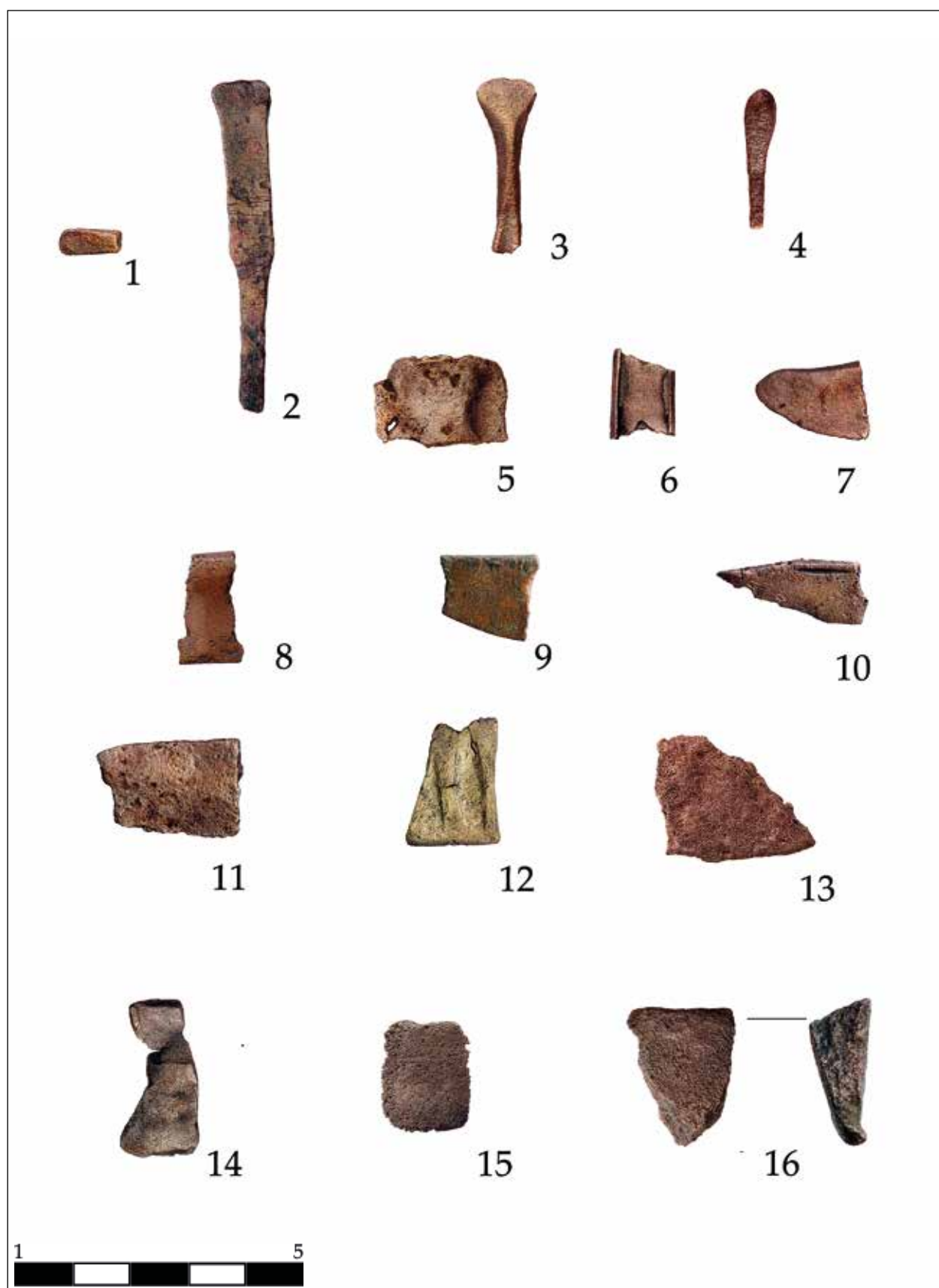
Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronzvéső töredéke, csak a hegy maradt meg, négyszögletes átmetszetű.

Méretek: H: 14 mm, Sz: 7 mm, m: 4,5 g.

Illusztráció: **14. tábla 9.**

15. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 15. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: véső

Azonosító szám: 2022-046.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronzvéső töredékei, csak a hegy maradt meg, kerek átmetszetű.

Méretek: H: 11 mm, d: 4 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **15. tábla 1.****Megnevezés: eszköz**

Azonosító szám: 2014-156.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyyszögletes átmetszetű bronzeszköz töredéke, a vége enyhén trapéz formában kiszélesedik és elvékonyodik.

Méretek: H: 49 mm, Sz: 6 mm, m: 4,1 g.

Illusztráció: **15. tábla 2.****Megnevezés: eszköz**

Azonosító szám: 2018-131.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött eszköz töredéke, a vége lapátszerűen kiszélesedik, a nyél háromszög átmetszetű.

Méretek: H: 30 mm, V: 1 mm, m: 1,7 g.

Illusztráció: **15. tábla 3.****Megnevezés: eszköz**

Azonosító szám: 2022-119.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött eszköz töredéke, a vége kiszélesedik és kúpban végződik, szára négyyszögletes átmetszetű.

Méretek: H: 25 mm, d: fej 4 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **15. tábla 4.****Megnevezés: öntőcsap**

Azonosító szám: 2018-293.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntőcsap, vége ovális, két széle felé elvékonyodik.

Méretek: H: 15 mm, Sz: 24 mm, m: 11,3 g.

Irodalom: ILON 2004. XLV. tábla 12; NESSEL 2019. Abb 198.

Illusztráció: **15. tábla 5.****Megnevezés: eszköznyél**

Azonosító szám: 2022-120.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz nyelének kis töredéke.

Méretek: H: 16 mm, Sz: 11 mm, m: 1,2 g.

Illusztráció: **15. tábla 6.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2018-359.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű eszköz pengéjének töredéke.

Méretek: H: 18 mm, Sz: 13 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **15. tábla 7.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2014-159.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű eszköz éltöredéke.

Méretek: H: 20 mm, Sz: 11 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **15. tábla 8.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2016-017.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű eszköz éltöredéke.

Méretek: H: 17 mm, Sz: 11 mm, m: 2,8 g.

Illusztráció: **15. tábla 9.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2018-243.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű eszköz éltöredéke.

Méretek: H: 27 mm, Sz: 15 mm, m: 1,8 g.

Illusztráció: **15. tábla 10.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2018-296.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű eszköz éltöredéke.

Méretek: H: 26 mm, Sz: 17 mm, m: 4,7 g.

Illusztráció: **15. tábla 11.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2022-005.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyélű eszköz éltöredéke, hosszanti hornyolással.

Méretek: H: 23 mm, Sz: 15 mm, m: 5,0 g.

Illusztráció: **15. tábla 12.****Megnevezés: eszköz**

Azonosító szám: 2013-021.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz egyenetlen felületű töredéke.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 27 mm, V: 8 mm, m: 15,8 g.

Illusztráció: **15. tábla 13.****Megnevezés: eszköz**

Azonosító szám: 2022-203.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz egyenetlen felületű töredéke.

Méretek: H: 37 mm, Sz: 14 mm, V: 6 mm, m: 2,7 g.

Illusztráció: **15. tábla 14.****Megnevezés: eszköz**

Azonosító szám: 2019-111.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kétélű eszköz töredéke.

Méretek: H: 20 mm, Sz: 15 mm, m: 1,5 g.

Illusztráció: **15. tábla 15.****Megnevezés: eszköz**

Azonosító szám: 2019-146.

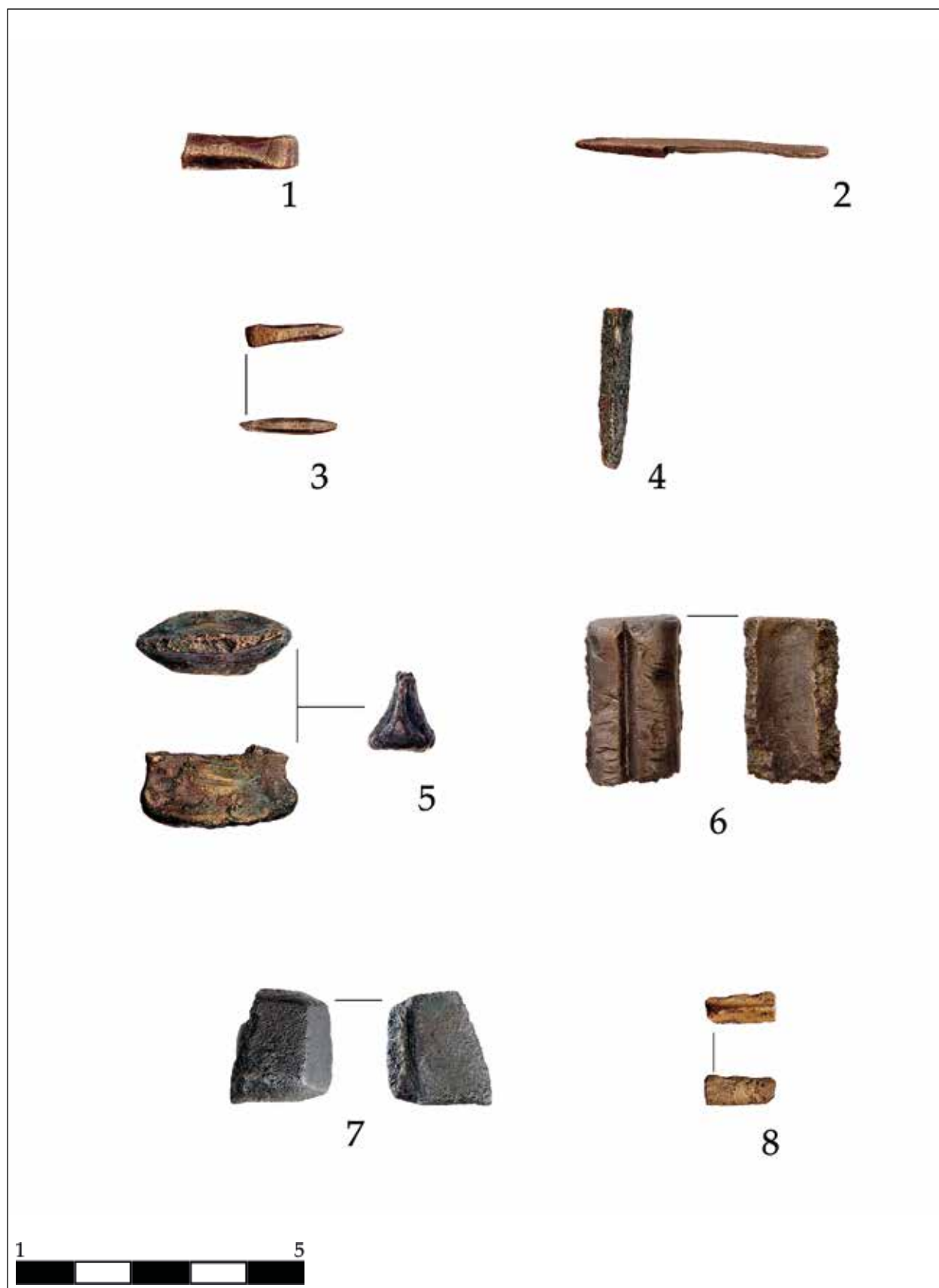
Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz elkeskenyedő végű töredéke.

Méretek: H: 26 mm, Sz: 19 mm, m: 15,0 g.

Illusztráció: **15. tábla 16.**

16. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 16. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **eszköz**

Azonosító szám: 2018-055.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz töredéke.

Méretek: H: 20 mm, V: 5 mm, m: 1,6 g.

Illusztráció: **16. tábla 1.**Megnevezés: **eszköz**

Azonosító szám: 2018-109.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz töredéke.

Méretek: H: 44 mm, V: 4 mm, m: 2,0 g.

Illusztráció: **16. tábla 2.**Megnevezés: **eszköz**

Azonosító szám: 2018-298.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz töredéke.

Méretek: H: 17 mm, V: 2 mm, m: 0,9 g.

Illusztráció: **16. tábla 3.**Megnevezés: **eszköz**

Azonosító szám: 2008-013.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Háromszög átmetszetű eszköz töredéke.

Méretek: H: 28 mm, V: 2 mm, m: 2,3 g.

Illusztráció: **16. tábla 4.**Megnevezés: **öntőcsap**

Azonosító szám: 2018-175.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntőcsap, vége ovális, két vége felé fokozatosan elkeskenyedik, egyik oldalán három ferde rovátka.

Méretek: H: 13 mm, Sz: 27 mm, V: 10 mm, m: 13,4 g.

Irodalom: NESSEL 2019. Abb. 198; TARBAY ET AL. 2023. Fig. 2. 3.

Illusztráció: **16. tábla 5.**Megnevezés: **eszköz**

Azonosító szám: 2014-158.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható öntött bronzeszköz töredéke, az egyik rövidebb oldala ép, felületét egy hosszanti mélyedés osztja ketté, belső fele ívelt.

Méretek: H: 30 mm, Sz: 16 mm, V: 8 mm, m: 22,3 g.

Illusztráció: **16. tábla 6.**Megnevezés: **eszköz**

Azonosító szám: 2020-011.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz sarkának töredéke, két ép oldala van, belső felülete ívelt.

Méretek: H: 18 mm, Sz: 20 mm, V: 6 mm, m: 12,3 g.

Illusztráció: **16. tábla 7.**Megnevezés: **bronztárgy**

Azonosító szám: 2021-153.

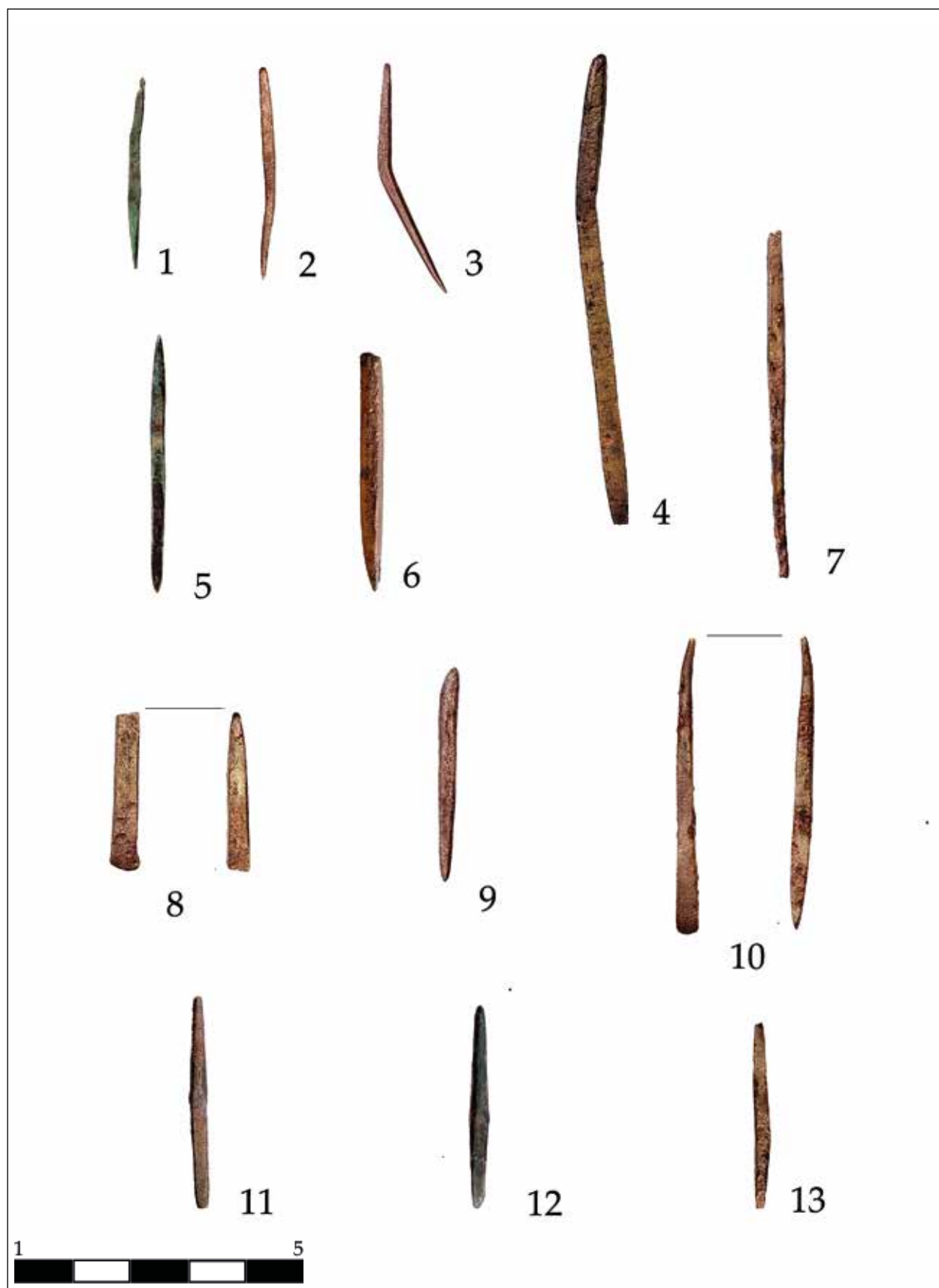
Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható bronztárgy apró, háromszög átmetszetű töredéke.

Méretek: H: 13 mm, V: 1 mm, m: 0,8 g.

Illusztráció: **16. tábla 8.**

17. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
Plate 17. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: ár vagy poncoló

Azonosító szám: 2018-308.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, az egyik végén tűszerűen elkeskenyedő, másik végén legömbölyített.

Méretek: H: 34 mm, d: 1 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **17. tábla 1.****Megnevezés: ár vagy poncoló**

Azonosító szám: 2018-334.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, az egyik végén tűszerűen elkeskenyedő, másik végén legömbölyített; kissé meghajlított.

Méretek: H: 36 mm, d: 1 mm, m: 0,8 g.

Illusztráció: **11. tábla 2.****Megnevezés: ár vagy poncoló**

Azonosító szám: 2018-365.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, az egyik végén tűszerűen elkeskenyedő, másik végén legömbölyített, meghajlított.

Méretek: H: 40 mm, d: 1 mm, m: 1,0 g.

Illusztráció: **17. tábla 3.****Megnevezés: ár vagy poncoló**

Azonosító szám: 2021-064.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, az egyik végén tűszerűen elkeskenyedő, másik végén legömbölyített.

Méretek: H: 82 mm, d: 2 mm, m: 9,4 g.

Illusztráció: **17. tábla 4.****Megnevezés: ár vagy poncoló**

Azonosító szám: 2021-296.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, az egyik végén tűszerűen elkeskenyedő, másik végén legömbölyített.

Méretek: H: 46 mm, d: 2 mm, m: 1,6 g.

Illusztráció: **17. tábla 5.****Megnevezés: ár, véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2012-061.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, egyik vége felé hegyesedő, a másik vége szögletesre kalapált.

Méretek: H: 42 mm, d: 2 mm, m: 3,3 g.

Illusztráció: **17. tábla 6.****Megnevezés: ár, véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2018-201.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, egyik vége felé hegyesedő, a másik vége szögletesre kalapált.

Méretek: H: 61 mm, d: 2 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **17. tábla 7.****Megnevezés: ár, véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2018-236.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, egyik vége felé hegyesedő, a másik vége szögletesre kalapált.

Méretek: H: 27 mm, d: 4 mm, m: 2,8 g.

Illusztráció: **17. tábla 8.****Megnevezés: ár, véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2018-373.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, egyik vége felé hegyesedő, a másik vége legömbölyített.

Méretek: H: 35 mm, d: 2 mm, m: 2,2 g.

Illusztráció: **17. tábla 9.****Megnevezés: ár, véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2021-298.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, egyik vége felé hegyesedő, a másik vége legömbölyített.

Méretek: H: 52 mm, d: 3 mm, m: 3,0 g.

Illusztráció: **17. tábla 10.****Megnevezés: véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2014-154.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, közepén megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 40 mm, d: 1 mm, m: 1,5 g.

Illusztráció: **17. tábla 11.****Megnevezés: véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2019-337.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, közepén megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 35 mm, d: 2 mm, m: 1,6 g.

Illusztráció: **17. tábla 12.****Megnevezés: véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2020-433.

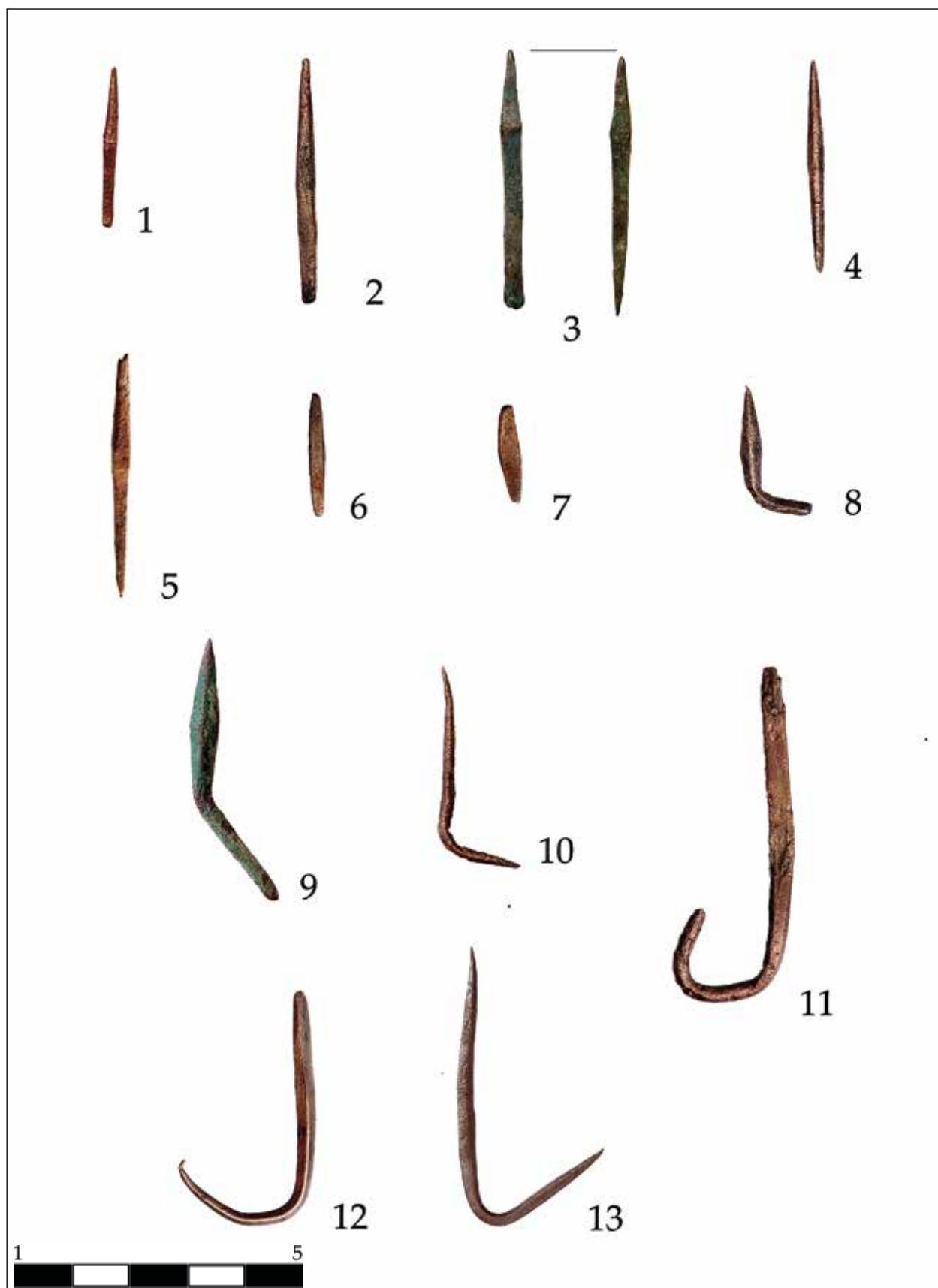
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, közepén megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 33 mm, d: 1 mm, m: 1,3 g.

Illusztráció: **17. tábla 13.**

18. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
Plate 18. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: véső vagy poncoló

Azonosító szám: 2021-178.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, középen megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 29 mm, d: 1 mm, m: 0,7 g.

Illusztráció: **18. tábla 1.****Megnevezés: véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2021-222.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, középen megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 44 mm, d: 2 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **18. tábla 2.****Megnevezés: véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2021-223.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, középen megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 46 mm, d: 2 mm, m: 2,8 g.

Illusztráció: **118. tábla 3.****Megnevezés: véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2022-118.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, középen megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 38 mm, d: 2 mm, m: 1,1 g.

Illusztráció: **18. tábla 4.****Megnevezés: véső vagy poncoló**

Azonosító szám: 2022-174.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Véső vagy poncoló, az egyik vége hegyesedik, a másik vége ívelt, lapos, középen megvastagszik, négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 43 mm, d: 2 mm, m: 1,8 g.

Illusztráció: **18. tábla 5.****Megnevezés: poncoló**

Azonosító szám: 2019-044.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű poncoló vagy véső, mindkét vége lekerekített.

Méretek: H: 21 mm, d: 1 mm, m: 0,6 g.

Illusztráció: **18. tábla 6.****Megnevezés: poncoló**

Azonosító szám: 2021-244.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű poncoló vagy véső, mindkét vége szögletes.

Méretek: H: 22 mm, d: 2 mm, m: 0,8 g.

Illusztráció: **18. tábla 7.****Megnevezés: poncoló**

Azonosító szám: 2018-363.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyik felén hegyes, másik végén laposan ívelődő eszköz, szára meghajlítva, hegyes vége felől középen megvastagszik, a szár négyyszög átmetszetű.

Méretek: H: 24 mm, V: 2 mm, m: 1,2 g.

Illusztráció: **18. tábla 8.****Megnevezés: poncoló**

Azonosító szám: 2019-116.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyik felén hegyes, másik végén laposan ívelődő eszköz, szára meghajlítva, hegyes vége felől középen megvastagszik, a szár négyyszög átmetszetű.

Méretek: H: 47 mm, V: 3 mm, m: 3,4 g.

Illusztráció: **18. tábla 9.****Megnevezés: ár vagy poncoló**

Azonosító szám: 2018-081.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Mindkét végén hegyesedő eszköz, négyzetes átmetszetű, egyik vége megdőbült.

Méretek: H: 36 mm, d: 1 mm, m: 0,9 g.

Illusztráció: **18. tábla 10.****Megnevezés: poncoló**

Azonosító szám: 2018-111.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meghajlított poncoló, esetleg horog, a behajlított vége elkeskenyedik, szára négyzetes átmetszetű.

Méretek: H: 5,9 mm, V: 2 mm, m: 6,8 g.

Illusztráció: **18. tábla 11.****Megnevezés: poncoló**

Azonosító szám: 2018-152.

Keltezés: bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Meghajlított poncoló, esetleg horog, behajlított vége hegyes, szára négyzetes átmetszetű, másik vége elkalapálva.

Méretek: H: 4,1 mm, V: 2 mm, m: 2,5 g.

Illusztráció: **18. tábla 12.****Megnevezés: poncoló**

Azonosító szám: 2021-255.

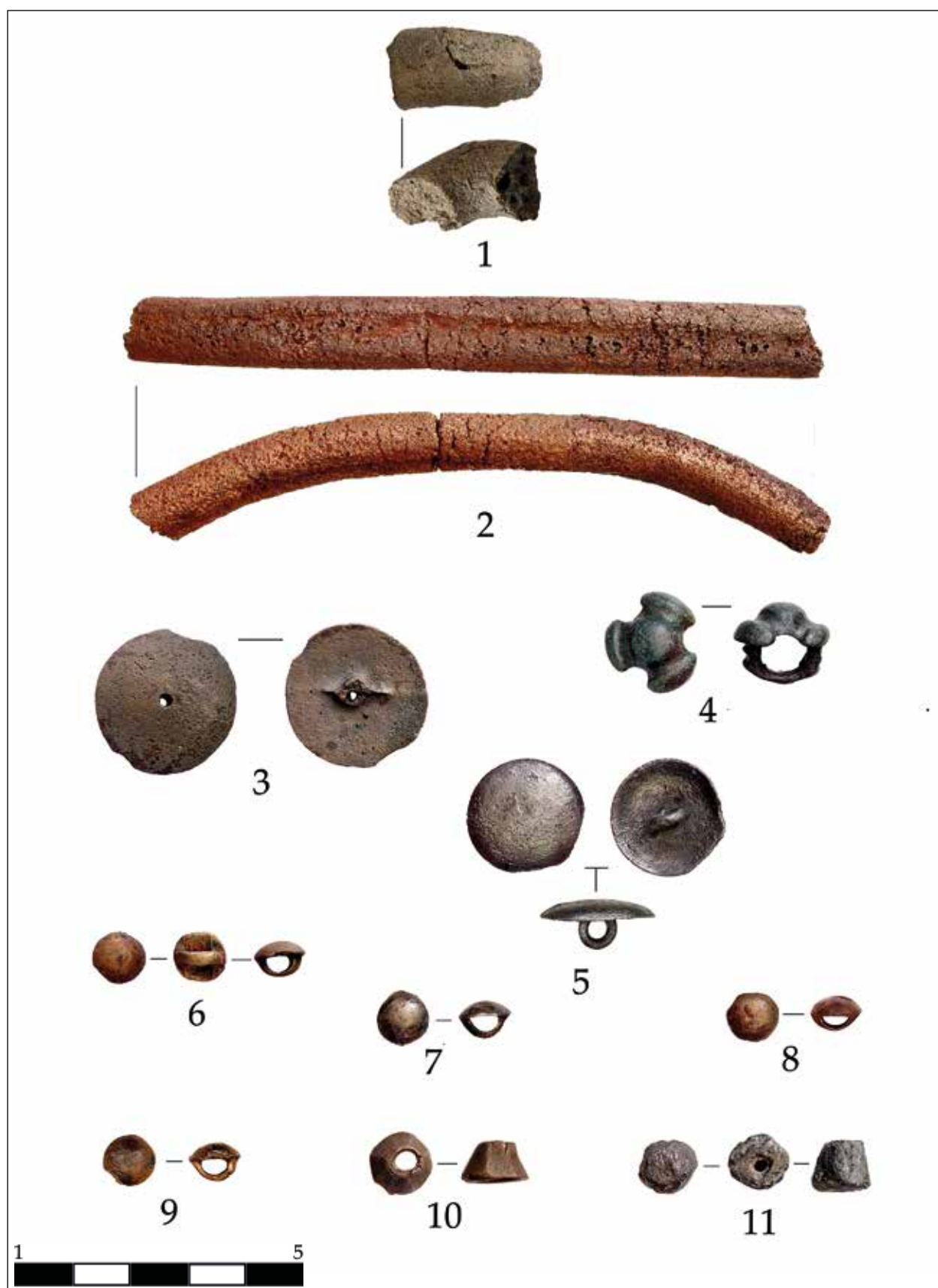
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Egyik végén hegyes, másik végén ívelődő, négyzet átmetszetű szerszám, horog formára hajlítva.

Méretek: H: 45 mm, V: 2 mm, m: 2,9 g.

Illusztráció: **18. tábla 13.**

19. tábla. Tételhegy A. Fotó: Kiss Béla
 Plate 19. Tételhegy A. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: bronzrúd

Azonosító szám: 2009-179.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Vastag, ívelődő bronzrúd töredéke, valószínűleg nyersanyag.

Méretek: H: 26 mm, V: 14 mm, m: 19,3 g.

Illusztráció: **19. tábla 1.****Megnevezés: bronzrúd**

Azonosító szám: 2016-028.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kettőbe tört bronzrúd, valószínűleg nyersanyag.

Méretek: H: 115 mm, V: 12 mm, m: 67,1 g.

Illusztráció: **19. tábla 3.****Megnevezés: falera (?)**

Azonosító szám: 2009-165.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött kerek bronzlap, közepén átfúrva, hátán talán kis fül nyoma.

Méretek: d: 26 mm, m: 7,0 g.

Illusztráció: **19. tábla 3.****Megnevezés: lószerszámveret**

Azonosító szám: 2018-001.

Keltezés: kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Preszkíta jellegű lószerszámveret, közepén gömbös, három karéjos, félgömbös, füles.

Méretek: d: 17 mm, m: 5,7 g.

Irodalom: KEMENCZEI 2005. Taf. 52. A 14.

Illusztráció: **19. tábla 4.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2021-280.

Keltezés: késő bronzkor – kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nagy méretű, öntött, gomba alakú kerek fülesgomb, a kerek fül a hátlapján. Valószínűleg lószerszámdísz.

Méretek: d: 19 mm, m: 2,9 g.

Irodalom: KEMENCZEI 2005. Taf. 25. 25–30.

Illusztráció: **19. tábla 5.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2020-381.

Keltezés: kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű, félgömb alakú öntött fülesgomb, fül a hátán. Valószínűleg lószerszámdísz.

Méretek: d: 8 mm, m: 1,2 g.

Irodalom: V. SZABÓ 2019. 177. kép.

Illusztráció: **19. tábla 6.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2021-116.

Keltezés: kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű, félgömb alakú öntött fülesgomb, fül a hátán.

Valószínűleg lószerszámdísz.

Méretek: d: 9 mm, m: 1,1 g.

Irodalom: V. SZABÓ 2019. 177. kép.

Illusztráció: **19. tábla 7.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2021-117.

Keltezés: kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű, félgömb alakú öntött fülesgomb, fül a hátán.

Valószínűleg lószerszámdísz.

Méretek: d: 9 mm, m: 1,0 g.

Irodalom: V. SZABÓ 2019. 177. kép.

Illusztráció: **19. tábla 8.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2021-312.

Keltezés: kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű, félgömb alakú öntött fülesgomb, fül a hátán.

Valószínűleg lószerszámdísz.

Méretek: d: 8 mm, m: 1,1 g.

Irodalom: V. SZABÓ 2019. 177. kép.

Illusztráció: **19. tábla 9.****Megnevezés: kúpos bronzgyöngy**

Azonosító szám: 2021-262.

Keltezés: kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nyolcszögletű, közepén átfúrt kúpos bronzgyöngy. Valószínűleg lószerszámdísz.

Méretek: H: 7 mm, Sz: 11 mm, m: 2,2 g.

Irodalom: FEKETE 1985. Abb. 4–5.

Illusztráció: **19. tábla 10.****Megnevezés: kúpos bronzgyöngy**

Azonosító szám: 2021-264.

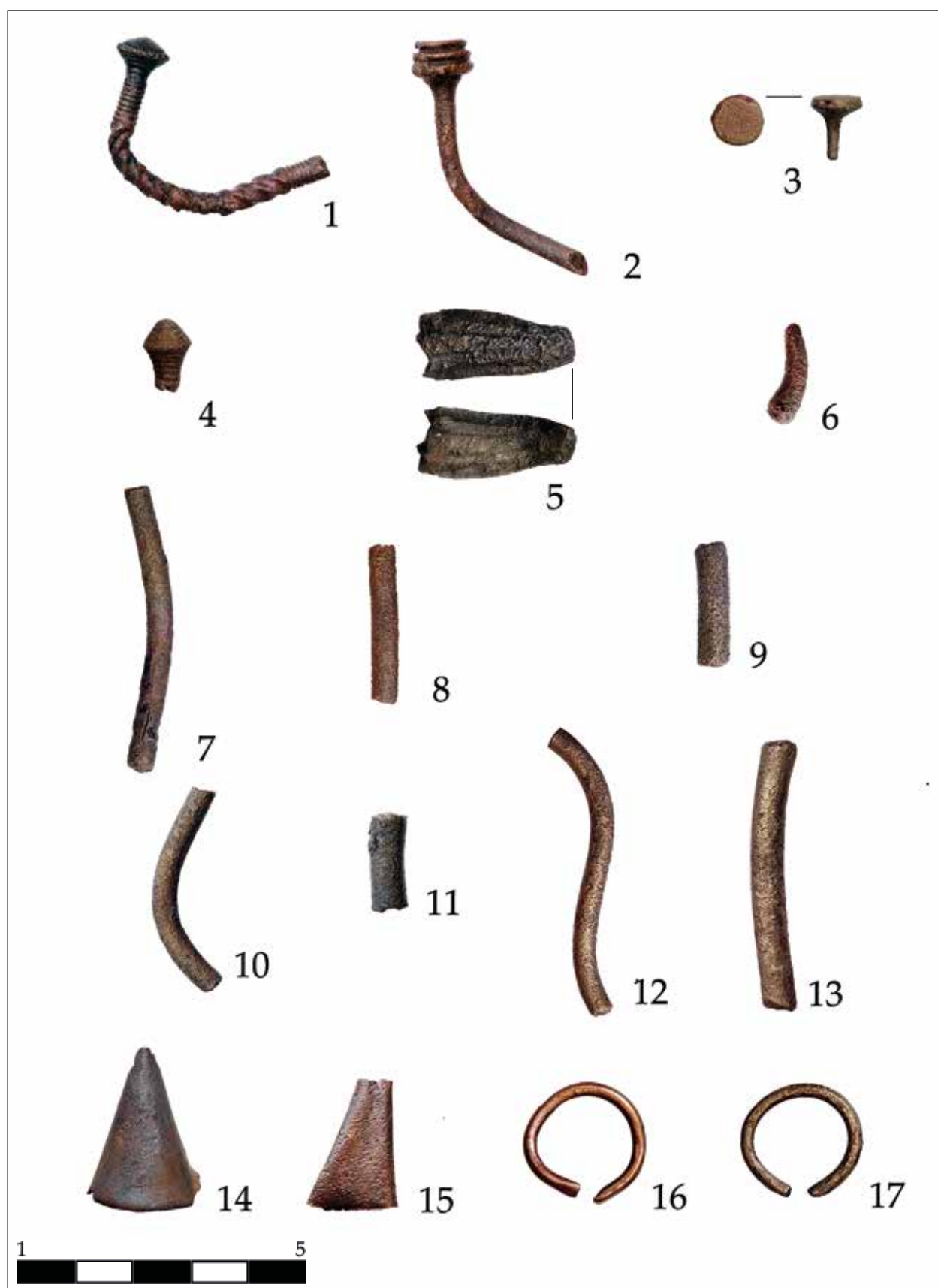
Keltezés: kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Középen félig átfúrt kúpos bronztárgy. Valószínűleg lószerszámdísz.

Méretek: H: 8 mm, d: 8 mm, m: 3,5 g.

Illusztráció: **19. tábla 11.**

20. tábla. Tételhegy B. Fotó: Kiss Béla
 Plate 20. Tételhegy B. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: kettőskúpos fejű tű

Azonosító szám: 2014-133.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kettőskúpos fejű tű töredéke, a fej legszélesebb részén ferde rovátkolás, a fej alsó fele és a nyak vízszintesen rovátkolt, alatta a tű szára egy részen tordírozott, majd újra vízszintes rovátkolás következik, töredékes, hajlított.

Méretek: H: 43 mm, d: fejnél 9, szárnál 4 mm, V: 1 mm, m: 7,4 g.

Illusztráció: **20. tábla 1.****Megnevezés: pecsét fejű tű**

Azonosító szám: 2014-134.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Feje tagolt, kúpszelet formájú, két egymás alatt vízszintesen körbefutó mély rovátkolás osztja három részre, a kiugró részen függőleges rovátkolások futnak körbe. A szár töredékes, meggyörbült.

Méretek: H: 50 mm, d: a fejnél 11 mm, a szárnál 4 mm, V: 1 mm, m: 7,8 g.

Irodalom: TROGMAYER 1975. Taf. 15. 1.

Illusztráció: **20. tábla 2.****Megnevezés: tűfej**

Azonosító szám: 2014-135.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Pecsét fejű tű töredéke.

Méretek: H: 10 mm, d: fejnél 9 mm, a szárnál 2 mm, V: 1 mm, m: 1,6 g.

Irodalom: TROGMAYER 1975. Taf. 12. 3; PATEK 1968. Taf. LVI.

Illusztráció: **20. tábla 3.****Megnevezés: kettőskúpos tűfej**

Azonosító szám: 2014-136.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kúpos fejű bronztű fejtöredéke, feje kettőskúpos, a fejet és a nyakat körbefutó vízszintes rovátkolás díszíti.

Méretek: H: 13 mm, d: a fejnél 8 mm, a szárnál 4 mm, V: 1 mm, m: 2,4 g.

Illusztráció: **20. tábla 4.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2014-141.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött karperec töredéke, háromszög átmetszetű, bordázott, elkeskenyedő vége letörött.

Méretek: H: 28 mm, Sz: 11 mm, V: 5 mm, m: 6,4 g.

Irodalom: LON 1999. 3. tábla 4.

Illusztráció: **20. tábla 5.****Megnevezés: karperec**

Azonosító szám: 2022-177.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött karperec töredéke, elkeskenyedő, hegyesedő végű.

Méretek: H 18 mm, V: 3 mm, m: 1,8 g.

Illusztráció: **20. tábla 6.****Megnevezés: karperec vagy tű szár**

Azonosító szám: 2014-140.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karperec vagy tű szárának töredéke.

Méretek: H: 51 mm, V: 5 mm, m: 4,0 g.

Illusztráció: **20. tábla 7.****Megnevezés: karperec vagy tű szár**

Azonosító szám: 2014-142.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karperec vagy tű szárának töredéke.

Méretek: H: 26 mm, V: 3 mm, m: 4,0 g.

Illusztráció: **20. tábla 8.****Megnevezés: karperec vagy tű szár**

Azonosító szám: 2014-143.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karperec vagy tű szárának töredéke.

Méretek: H: 20 mm, V: 6 mm, m: 2,6 g.

Illusztráció: **20. tábla 9.****Megnevezés: karperec vagy tű szár**

Azonosító szám: 2014-144.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karperec vagy tű szárának töredéke.

Méretek: H: 34 mm, V: 3 mm, m: 4,7 g.

Illusztráció: **20. tábla 10.****Megnevezés: karperec vagy tű szár**

Azonosító szám: 2014-145.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karperec vagy tű szárának töredéke.

Méretek: H: 16 mm, V: 7 mm, m: 4,5 g.

Illusztráció: **20. tábla 11.****Megnevezés: karperec vagy tű szár**

Azonosító szám: 2021-192.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karperec vagy tű szárának töredéke.

Méretek: H: 50 mm, V: 5 mm, m: 11 g.

Illusztráció: **20. tábla 12.****Megnevezés: karperec vagy tű szár**

Azonosító szám: 2021-194.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Karperec vagy tű szárának töredéke.

Méretek: H: 47 mm, V: 6 mm, m: 6,1 g.

Illusztráció: **20. tábla 13.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2016-020.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből hajlított kúpos csüngő, mindkét vége sérült.

Méretek: H: 29 mm, d: 16 mm, V: 1 mm, m: 3,9 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9-13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **20. tábla 14.****Megnevezés: kúpos csüngő**

Azonosító szám: 2021-188.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből hajlított kúpos csüngő, ellapított.

Méretek: H: 25 mm, d: 16 mm, V: 1 mm, m: 1,5 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 27. 9-13; JANKOVITS 1992. Abb. 28. 9, Abb. 36. 3.

Illusztráció: **20. tábla 15.****Megnevezés: nyitott végű karika**

Azonosító szám: 2021-190.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Huzalból készült karika, nyitott, kerek átmetszetű.

Méretek: d: 22 mm, V: 1 mm, m: 2,6 g.

Illusztráció: **20. tábla 16.****Megnevezés: nyitott végű karika**

Azonosító szám: 2021-191.

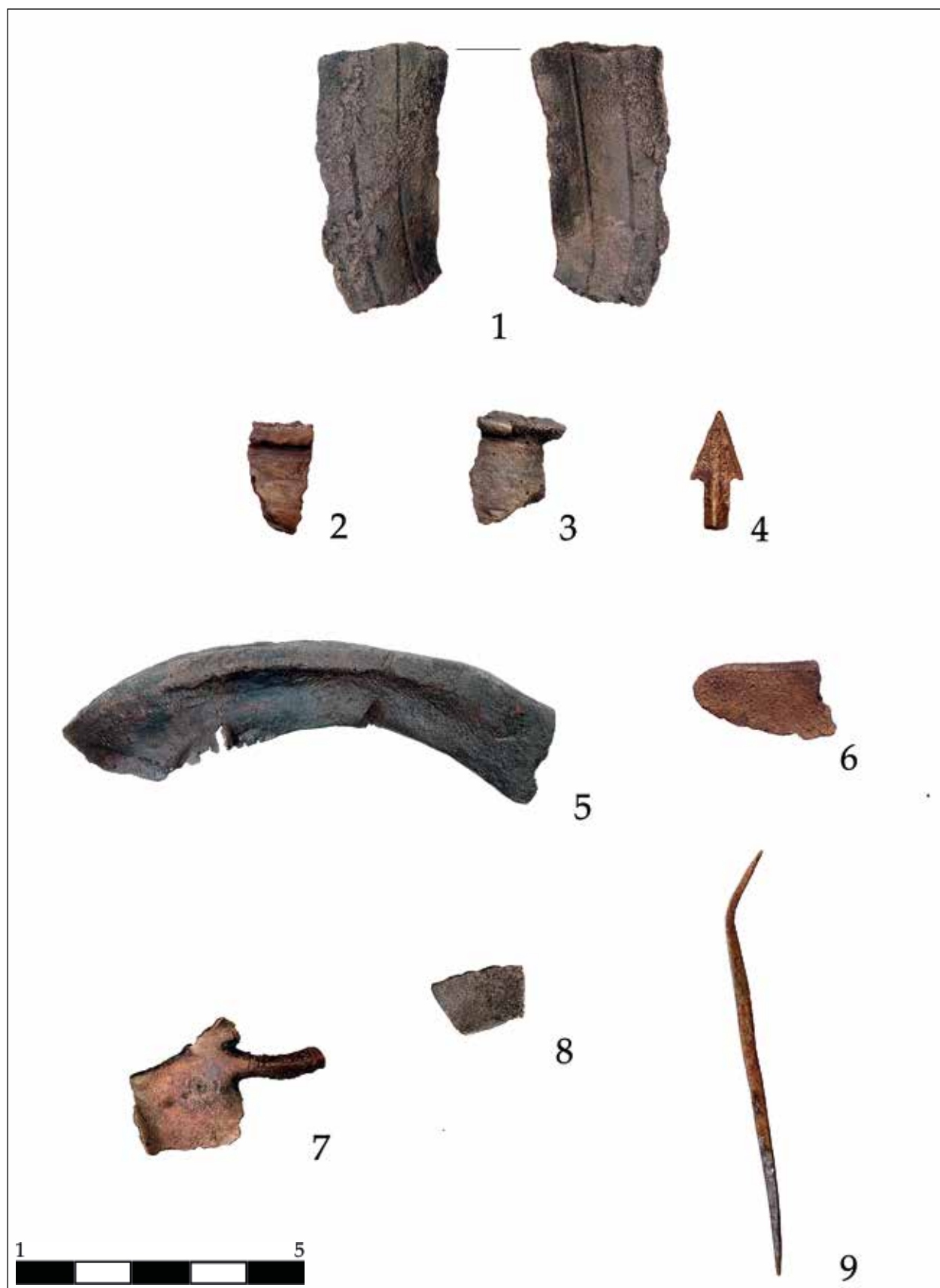
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Huzalból készült karika, nyitott, kerek átmetszetű.

Méretek: d: 21 mm, V: 1 mm, m: 2,9 g.

Illusztráció: **20. tábla 17.**

21. tábla. Tételhegy B. Fotó: Kiss Béla
Plate 21. Tételhegy B. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: kard

Azonosító szám: 2014-148.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kard vagy tör pengéjének töredéke, mindkét oldalán két párhuzamosan futó függőleges bemélyedés. a penge közepén megvastagodik, deformálódott.

Méretek: H: 46 mm, Sz: 24 mm, V: 7 mm, m: 30,2 g.

Irodalom: ILON 2012. Taf. 2. 3.

Illusztráció: **21. tábla 1.****Megnevezés: tokos balta (?)**

Azonosító szám: 2014-157.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg tokosbalta kávájának töredéke.

Méretek: H: 18 mm, Sz: 11 mm, V: 6 mm, m: 4,8 g.

Illusztráció: **21. tábla 2.****Megnevezés: tokos balta (?)**

Azonosító szám: 2022-176.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Valószínűleg tokosbalta kávájának töredéke.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 15 mm, m: 4,7 g.

Illusztráció: **21. tábla 3.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2021-193.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronz nyílhegy, kétélű, köpűs, köpűje rombusz átmetszetű, a nyílhegyen közepén függőleges borda fut.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 9 mm, m: 0,9 g.

Irodalom: PATEK 1968. Taf. XXXV. 3.

Illusztráció: **21. tábla 4.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2014-151.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött sarló ívelődő töredéke, a háta egy bordával megerősítve, meghajlott.

Méretek: H: 86 mm, Sz: 18 mm, V: 3 mm, m: 32,0 g.

Illusztráció: **21. tábla 5.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2014-153.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött sarló ívelődő pengeéle, háta megvastagszik, töredék.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 14 mm, V: 2 mm, m: 2,8 g.

Illusztráció: **21. tábla 6.****Megnevezés: borotva vagy kés**

Azonosító szám: 2021-187.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Borotva vagy kés töredéke, a nyél és a borotvatest töredékével. A nyél háromszög átmetszetű.

Méretek: H: 36 mm, Sz: 23 mm, m: 3,8 g.

Irodalom: KALICZ-KALICZ-SCHREIBER 1996. Abb 2. 3, Abb. 3. 6.

Illusztráció: **21. tábla 7.****Megnevezés: eszköz éle**

Azonosító szám: 2021-189.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Trapéz alakú éltöredék.

Méretek: H: 15 mm, Sz: 11 mm, m: 1,2 g.

Illusztráció: **21. tábla 8.****Megnevezés: poncoló vagy ár**

Azonosító szám: 2014-155.

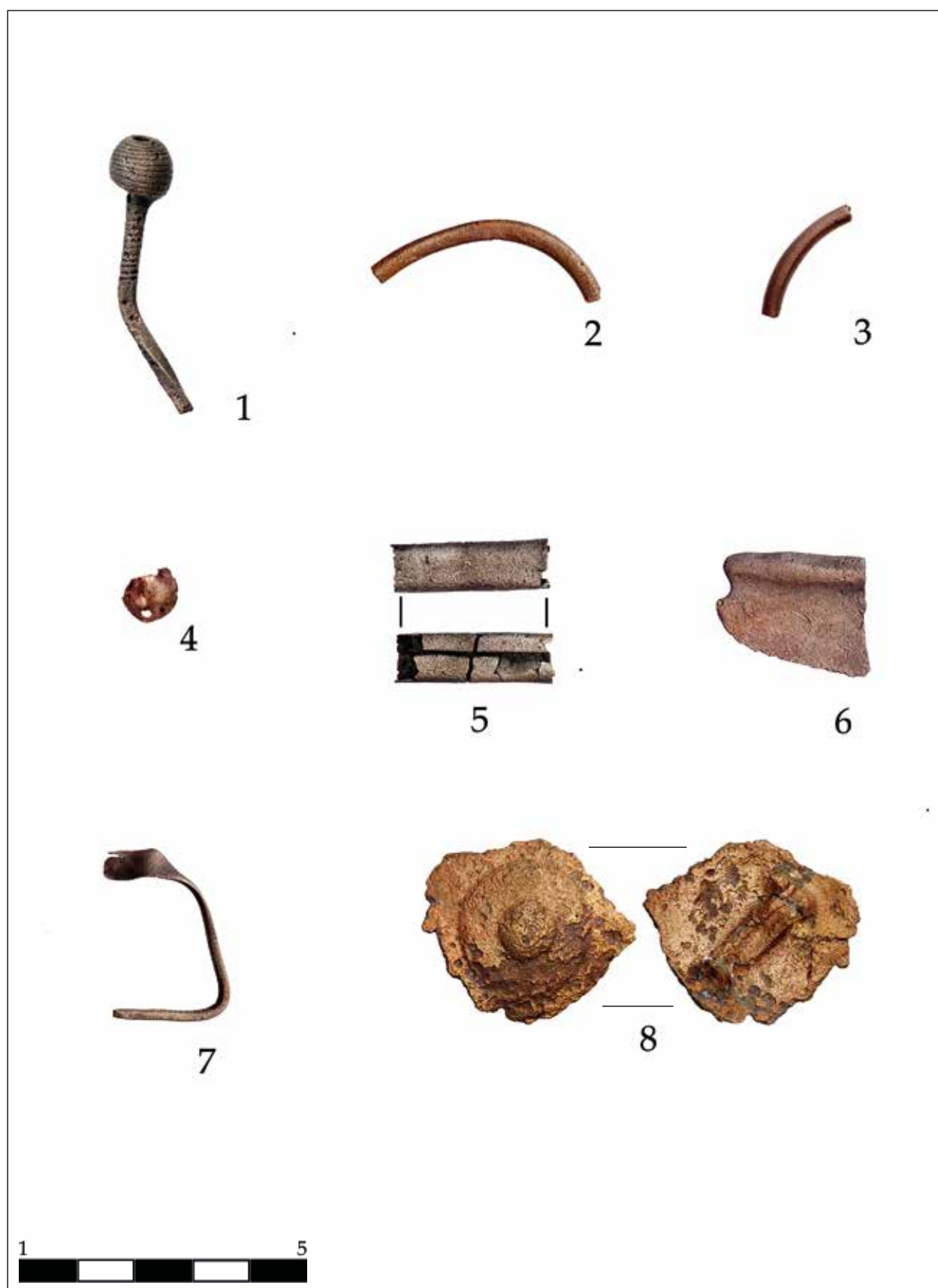
Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, mindkét vége felé hegyesedő szer-
szám. Az egyik végén elgörbült.

Méretek: H: 74 mm, V: 3 mm, m: 2,9 g.

Illusztráció: **21. tábla 9.**

22. tábla. Tételhegy C. Fotó: Kiss Béla
 Plate 22. Tételhegy C. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **gömbfejű tű**

Azonosító szám: 2022-169.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Gömbfejű tű töredéke, a fej átfúrt, a fejet és a szárat körkörös, vízszintesen futó rovátkolás díszíti, alatta a szár tordírozott.

Méretek: H: 49 mm, d: fej 12 mm, V: 2 mm, m: 7,1 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 55. 2, 9; REMÉNYI 2002. 7. kép 3; VICZE 2011. Pl. 160. 5; LON 2004. XXXVI. tábla 3

Illusztráció: **22. tábla 1.**Megnevezés: **karperec**

Azonosító szám: 2014-184.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek átmetszetű öntött karperec töredéke.

Méretek: H: 39 mm, V: 1,5 mm, m: 2,7 g.

Illusztráció: **22. tábla 2.**Megnevezés: **karperec**

Azonosító szám: 2018-489.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Ovális átmetszetű öntött karperec töredéke.

Méretek: H: 24 mm, V: 3 mm, m: 2,5 g.

Illusztráció: **22. tábla 3.**Megnevezés: **pityke**

Azonosító szám: 2018-486.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömbös pityke, töredékes, két lyukkal, melyek közül az egyik ugyancsak töredékes.

Méretek: d: 1 mm, m: 0,1 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 33. 8; VICZE 2011. Pl. 153. 6.

Illusztráció: **22. tábla 4.**Megnevezés: **bronz csövecske**

Azonosító szám: 2018-479.

Keltezés: középső bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Téglalap alakú bronzlemezről hajlított csövecske, mindkét hosszanti vége visszahajtva, töredékes.

Méretek: H: 28 mm, Sz: 9 mm, m: 1,4 g.

Irodalom: BÓNA 1975. Taf. 33. 7; VICZE 2011. Pl. 142. 6.

Illusztráció: **22. tábla 5.**Megnevezés: **sarló**

Azonosító szám: 2018-504.

Keltezés: késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronzsarló pengetőredéke, a penge háta egy bordával megerősítve.

Méretek: H: 27 mm, Sz: 21 mm, m: 6,0 g.

Illusztráció: **22. tábla 6.**Megnevezés: **eszköz**

Azonosító szám: 2018-482.

Keltezés: középső vagy késő bronzkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Nem meghatározható eszköz töredéke, a feje lapos, egyenes, hosszanti repedéssel, szára négyszögletes, elkeskenyedő, meggyörbült.

Méretek: H: 33 mm, Sz: a fejnél 7 mm, d: a szárnál 1 mm, V: a szárnál 1 mm, m: 2,1 g.

Illusztráció: **22. tábla 7.**Megnevezés: **falera (?)**

Azonosító szám: 2014-109.

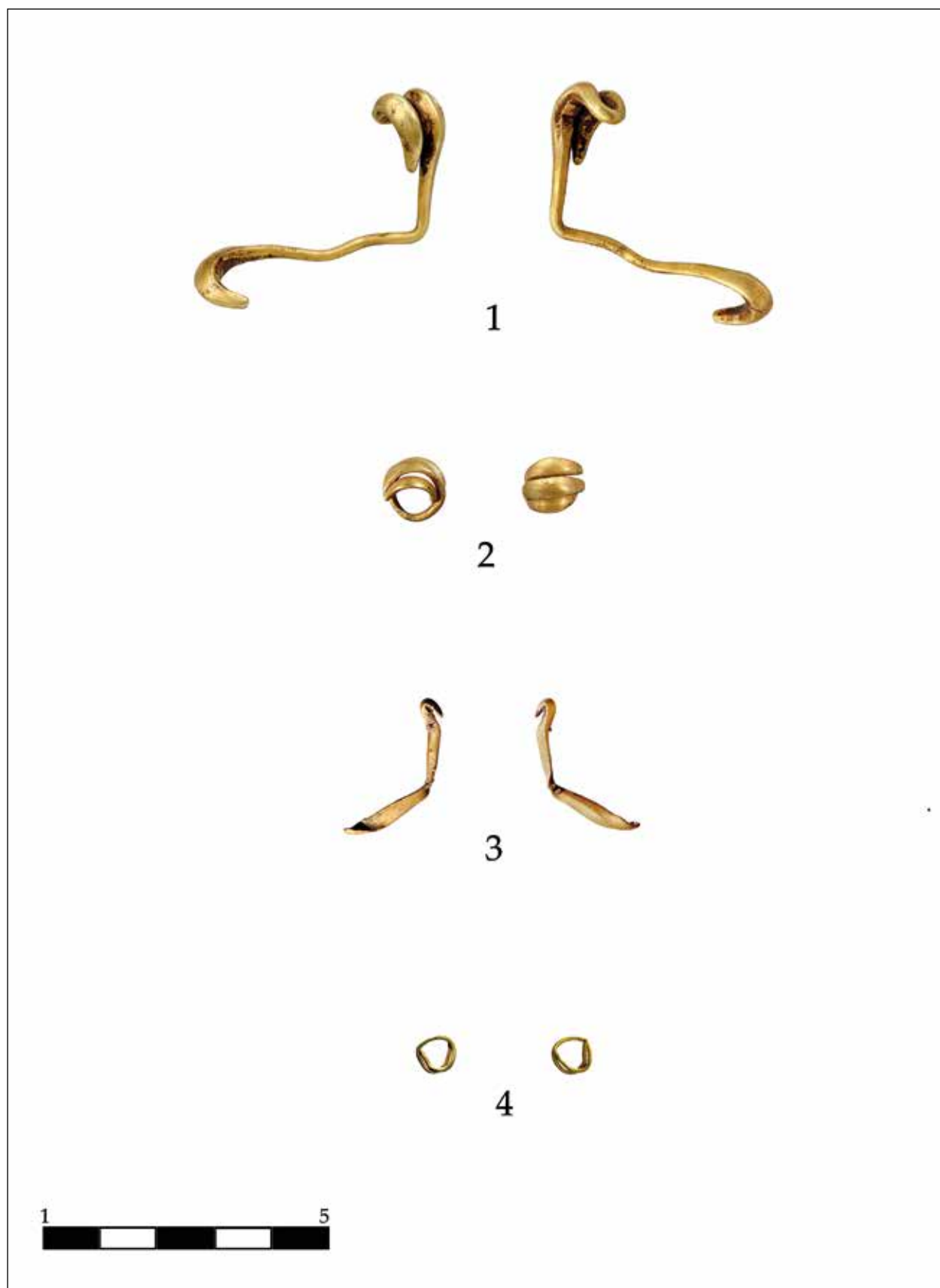
Keltezés: késő bronzkor – kora vaskor.

Anyag: bronz.

Leírás: Kerek öntött veret, széle töredékes, bordázott, középpontjában kidudorodás, hátul a két szélről induló, szögletes, ellapított fül. Valószínűleg falera.

Méretek: d: 37 mm, m: 17,2 g.

Illusztráció: **22. tábla 8.**

23. tábla. Tételhegy. Fotó: Kiss Béla
Plate 23. Tételhegy. Photo. Béla Kiss

BRONZKORI ARANYAK

Dani János

Amint a Tételhegy tanúhegyének százhektáros tömbje kiemelkedik a Duna balparti Solti-síknak a Nagy-ér és a Kígyós-ér közötti ártéri síkságából, úgy emelkedik ki a középső bronzkori lelőhelykomplexum, a földvár és az eddig még pontosan nem azonosított temető a Vátya-kultúra településhálózatán belül. Az eddigi topográfiai és régészeti kutatások egyértelműen arra utalnak, hogy a Vátya-kerámiatradíciót használó közösségek egyik olyan lelőhelye található a Tételhegyen, mely a települési hierarchia

legmagasabb szintjét képviseli. Kétségtelen, hogy a lelőhely kiemelt geostratégiai helyen található: nemcsak a dél felől a Kalocsai Sárközzel határolt síkság biztosítása szempontjából, hanem a Duna egyik jelentős, feltehetően az őskor óta használt átkelőhelye miatt is. A nem szokványos földrajzi-topográfiai adottságokon túl, a jelentős erődítési rendszer és a hegy területén szóródó nagy mennyiségű bronzlelet mellett elsősorban az itt bemutatásra kerülő arany ékszerek igazolják ezt a kiemelkedő szerepet.¹

Megnevezés: **hajkarika**

Azonosító szám: 2018-239.

Keltezés: középső bronzkor (Vátya-kultúra).

Anyag: arany.

Leírás: Egyik végén 'Noppen-szerűen' visszahajlított, csónakos végződésű, tömör, eredetileg ovális formájú hajkarika (*Lockenring*). Két ága – talán a mezőgazdasági művelés okozta bolygatás által – széthajlott, az elkeskenyedő függesztő rész kissé deformálódott. Méretek: H: 42,15 + 27,45 mm, Sz: 5,16 mm + 9,82 mm, V: 2,31 mm, T: 15,18 g.

Illusztráció: **23. tábla 1.**

Megnevezés: **hajkarika**

Azonosító szám: 2018-400.

Keltezés: középső bronzkor (Vátya-kultúra).

Anyag: arany.

Leírás: Egyik végén visszahajlított 'Noppen-szerű' csomóban végződő, ellapított végződésű, tömör, kerek, hajkarika (*Lockenring*).

Méretek: H: 11,67 mm, Sz: 9,46 mm, V: 1,37–1,71 mm, T: 3,15 g.

Illusztráció: **23. tábla 2.**

Megnevezés: **hajkarika**

Azonosító szám: 2022-023.

Keltezés: középső bronzkor (Vátya-kultúra).

Anyag: arany.

Leírás: Csónakos végződésű hajkarika (*Lockenring*). Az ékszer két ága – talán a szántás miatt – széthajlott, megcsavarodott és erőteljesen deformálódott. A végénél több helyen modern sérülések nyomai láthatók.

Méretek: H: 27,08 mm, Sz: 2,54 mm, V: 1,21 mm, T: 1,64 g.

Illusztráció: **23. tábla 3.**

Megnevezés: **hajkarika**

Azonosító szám: 2022-150.

Keltezés: késő bronzkor (Urnamezős-kultúra).

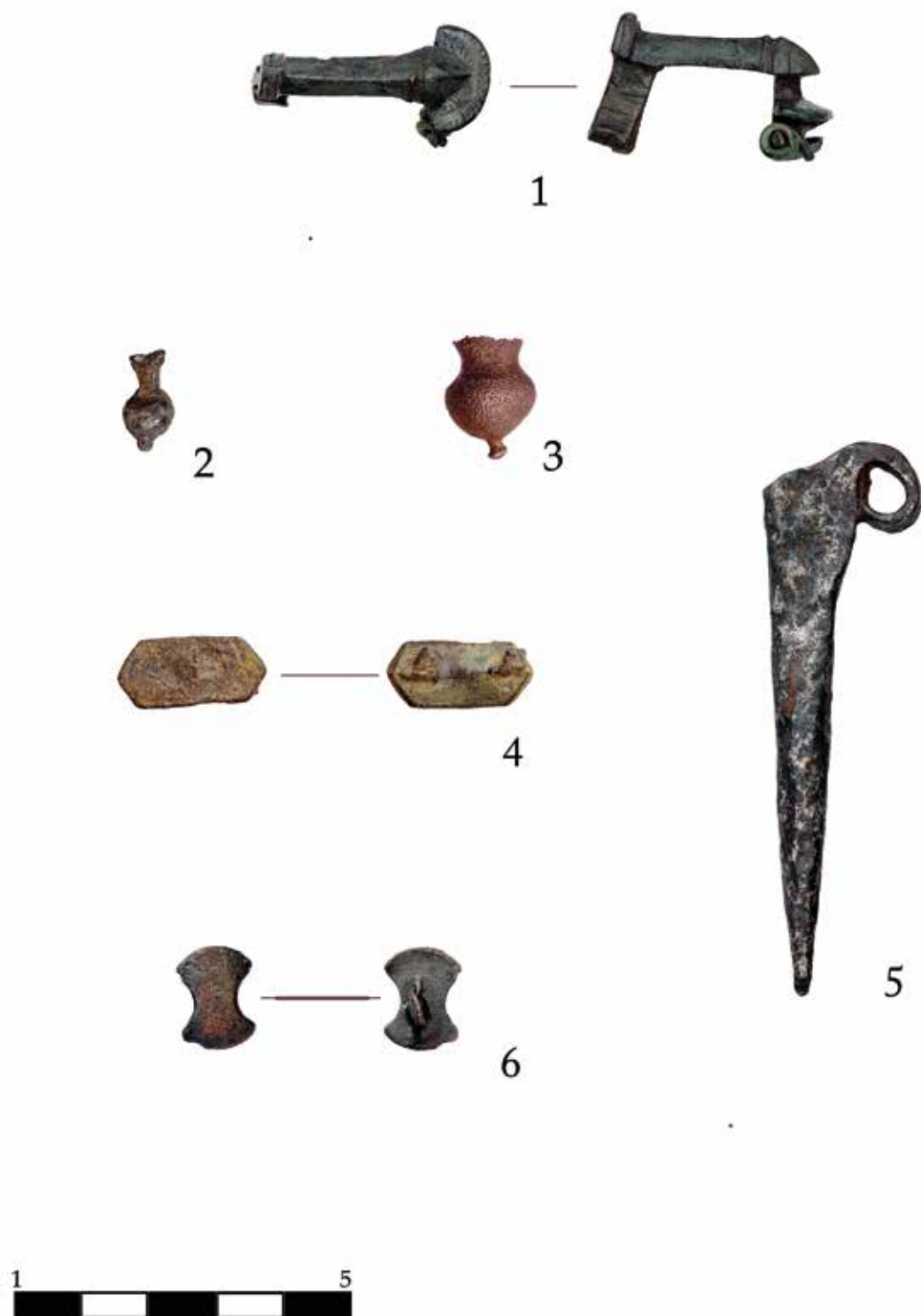
Anyag: arany.

Leírás: Másfél menetes spirális huzalkarika. Az ékszert hurok formára alakították, a durván levágott végeket azonban nem sikerült teljes mértékben visszahajlítani, karikává formálni. Egyik oldalán apró modern sérülések nyomai látszanak.

Méretek: H: 7,02 mm, Sz: 6,84 mm, V: 0,58 mm, T: 0,23 g.

Illusztráció: **23. tábla 4.**

¹ Lásd a kötetben Dani János – Bálint Marianna – Bacsai István – Kiss Viktória – Kertész Zsófia – Szikszai Zita tanulmányát.

24. tábla. Római kori leletek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 24. Roman-period finds. Photo: Béla Kiss

RÓMAI KORI FÉMLELETEK

Vass Lóránt

Megnevezés: **fibula**

Azonosító szám: 2019-291.

Keltezés: Kr.u. 2–4. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Szinte teljesen ép germán típusú térdfibula, tője hiányzik, rugója hiányos. A bordázott háromszögű gombban végződő kengyel derékszögben megtörik, keresztmetszete háromszögű. Tűtartója keskeny, téglalap alakú. A kengyel külső felületét, illetve a fejrész félkör alakú borítólemezt rovátkolt vonalak díszítik.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 21 mm, V: 2–3 mm, T: 12,6 g.

Illusztráció: **24. tábla 1.**Megnevezés: **fibulagomb**

Azonosító szám: 2022-047.

Keltezés: Kr.u. 3–4. század (?)

Anyag: bronz.

Leírás: Feltehetően hagymafejes fibula központi fejrészét díszítő, csúcscsúszban végződő gombja, hosszabb, lapos, ovális átmetszetű szár töredékével.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 5 mm, d (gomb): 6 mm, V: 2 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: **24. tábla 2.**Megnevezés: **fibulagomb**

Azonosító szám: 2022-048.

Keltezés: Kr.u. 4–5. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Hagymafejes fibula fejrészének kimagasló, vékony csúcsban végződő, megvastagodó gombja, zömök, hengeres, belül üreges szártöredékkel.

Méretek: M: 19 mm, Sz (nyak): 7 mm, d (gomb): 14 mm, V (szár): 1 mm, T: 6,4 g.

Illusztráció: **24. tábla 3.**Megnevezés: **öntvény**

Azonosító szám: 2008-023.

Keltezés: római kor.

Anyag: ólom.

Leírás: Lapos, téglalap alakú ólomöntvény, két szélén háromszög alakú végződésben. Külső felülete egyenetlen. Hátsó részén két darab, illesztésre szolgáló, visszahajtott, szögletes átmetszetű szárral.

Méretek: M: 4 mm, H: 21 mm, Sz: 10 mm, V: 1,0–1,5 mm, T: 5,4 g.

Illusztráció: **24. tábla 4.**Megnevezés: **sátorszög**

Azonosító szám: 2018-113.

Keltezés: 2–3. század (?)

Anyag: vas.

Leírás: Kis méretű, ép sátorszög, ellaposodó, enyhén trapéz alakú fejrészrel. A kovácsolással készült. A lapos fejnek egy részét kovácsolással visszahajlították, így alakították ki az ovális alakú hurokrészt. Az ovális átmetszetű szára fokozatosan elvékonyodik.

Méretek: M: 84 mm, Sz (fej+hurok): 25 mm, Sz (fej): 15 mm, d (hurok): 9,5–10 mm, V: 4 mm, T: 28,5 g.

Illusztráció: **24. tábla 5.**Megnevezés: **övveret**

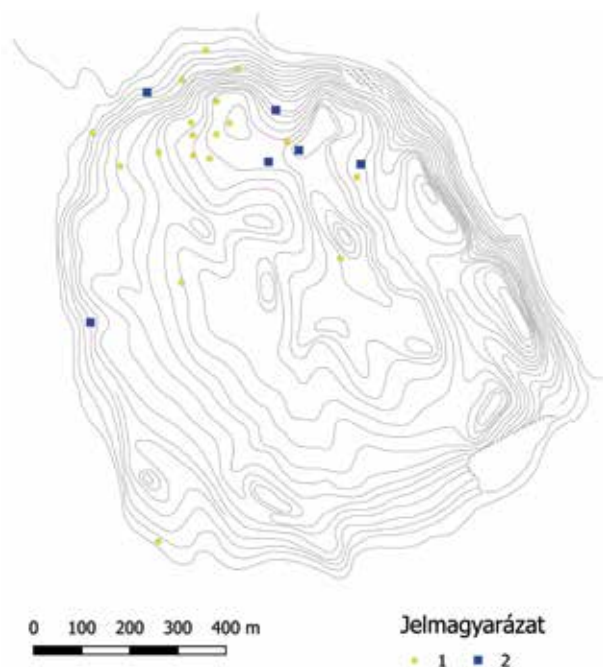
Azonosító szám: 2018-346.

Keltezés: 2–3. század.

Anyag: bronz.

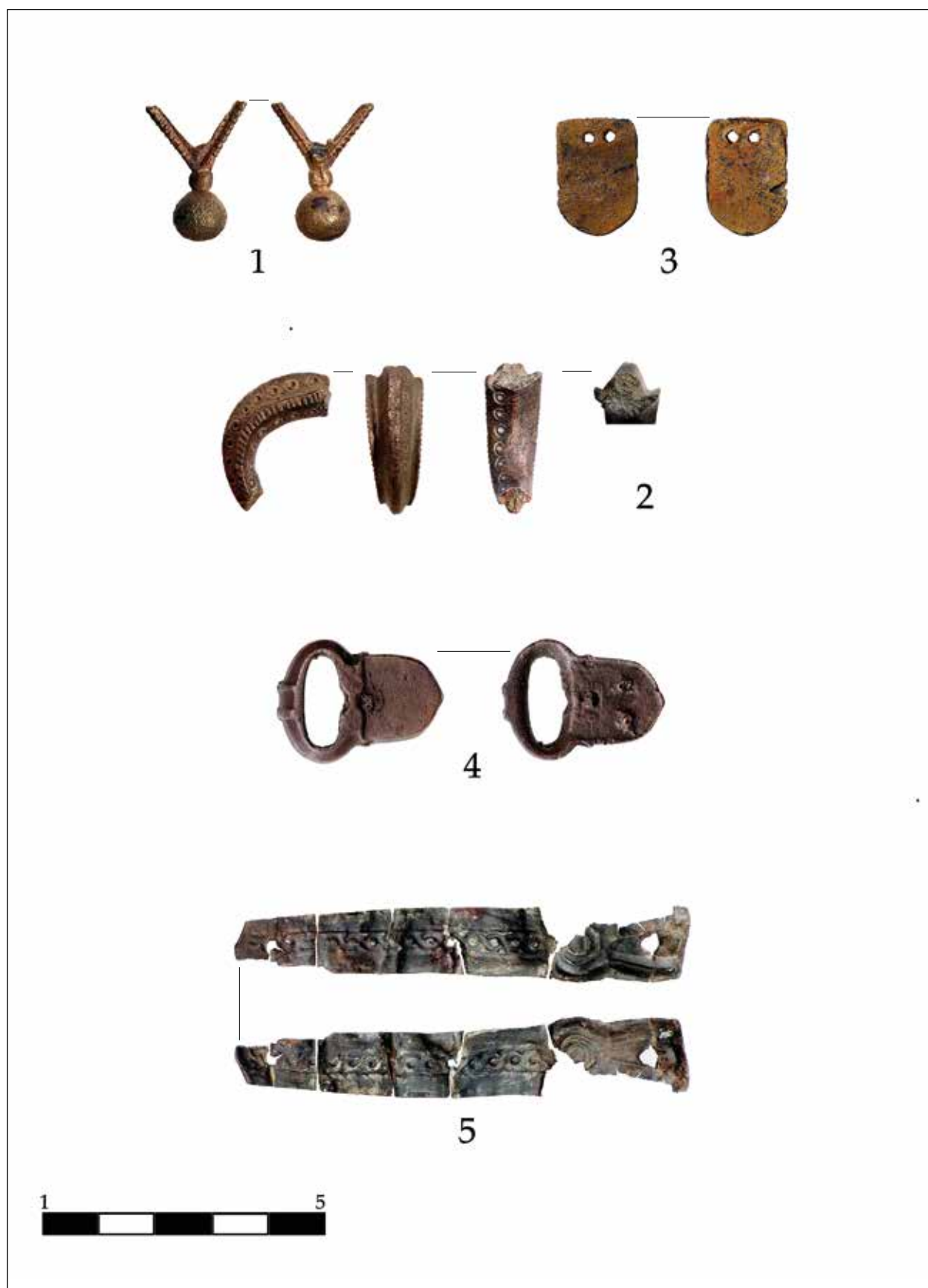
Leírás: Pajzs formájú, öntött, lapos övveret, hátoldalán egy központi, forrasztással applikált, lapos illesztőtűskével.

Méretek: M: 6 mm, H: 15 mm, H (szár): 5 mm, Sz: 6–11 mm, V: 1 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **24. tábla 6.**

1. kép. A Tételhegyen előkerült római kori leletek:
1. érmek, 2. egyéb tárgyak. Készítette: Bálint Marianna

Fig. 1. Roman-period finds from the Tételhegy site:
1. coins, 2. other artefacts. Made by Marianna Bálint

25. tábla. Kora avar kori leletek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 25. Early Avar-period finds. Photo: Béla Kiss

KORA AVAR KORI FÉMLELETEK

Szentpéteri József

Ez a katalógusfejezet a szakirodalomban bevett módon 567/568–650/670 közé keltezett kora avar kori emlékek (1. térkép) leírását tartalmazza a tételhegyi szórvány fémleletek közül (25. tábla). Az egyes címszavaknál szereplő hivatkozások feloldása a kötet első fejezetében megjelent tanulmányunk (ld. I. 6. fejezet) irodalomjegyzékében található. A felsorolt tárgyak fémösszetétele és archeometriai elemzése Török Béla munkájában olvasható (ld. I.16. fejezet, 1. táblázat).

Megnevezés: **fülbevaló**

Azonosító szám: 2014-078.

Keltezés: 6. század vége – 7. század első harmada.

Anyag: réztötvözet.

Leírás: öntött, áttört, gúlacsüngős, nagygömbös sárgaréz fülbevaló töredéke; üvegbetétfoglalatnak nincs nyoma. „A fordított gúla alakú csüngőrész oldalsó szárai háromszög átmetszetűek, a háromból egy letört. Külső éleiket vésett rovátkolás tagolja, a rovátkák két végén egy-egy beültött ponttal. A függő végén lévő tömör gömbtagot egy öntött, három függőleges barázdával tagolt apró gömb kapcsolja a gúla csúcsához. A gúla megmaradt szárai között öntési hibák figyelhetők meg.”

Méretek: M: 24,0 mm, Sz: 17,7 mm, dgömb: 9,3 mm; T: 4,5 g.

Irodalom: BALOGH 2014. 100–101.

Illusztráció: **25. tábla 1.**Megnevezés: **csatpeccek**

Azonosító szám: 2016-013.

Keltezés: 6. század vége – 7. század első fele.

Anyag: réztötvözet.

Leírás: öntött bronz csatpeccek töredéke. Mérete alapján övcsatként használhatták. Viseleti helyzete szerinti külső oldalán (felső ívén tíz, alsó ívén hét darab) pontkörös poncolással díszített. Az elhegyesedő vége és a kiszélesedő bázisán feltételezhető pajzstövise letört, metszete ehelyütt felül háromszög, alul félhenger alakú. Mindkét pereme sűrű vonalakkal rovátkolt.

Méretek: H: 27,8 mm, Sz: 10,3 mm, M: 8,0 mm; T: 9,1 g.

Irodalom: KISS 2015a. 9, 4. tábla 2; KISS 2015b. 230, 66. kép.

Illusztráció: **25. tábla 2.**Megnevezés: **kisszíjvég**

Azonosító szám: 2016-014.

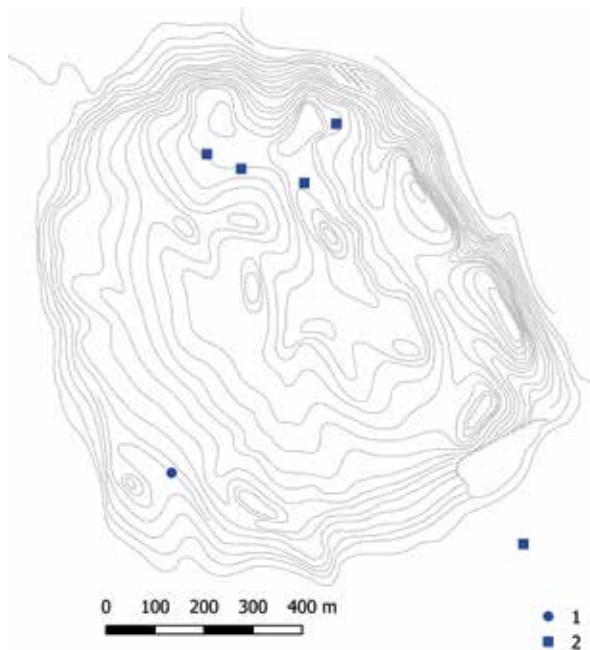
Keltezés: 7. század első fele.

Anyag: réztötvözet.

Leírás: két lapból álló sárgaréz lemezes kisszíjvég, díszítetlen. Sima lemezből kivágott, párhuzamos oldalú, felül egyenes, alul lekerekített végű, a felerősítésére két szegecslyuk utal.

Méretek: H: 21,0 mm, Sz: 14,6 mm, V: 1,1 mm; T: 1,5 g.

Irodalom: LŐRINCZY 2022. 573, 3. kép 22; A. 2.4. típus.

Illusztráció: **25. tábla 3.**

1. térkép. Kora avar kori szórvány fémleletek a solti Tételhegyen. Jelkulcs: 1: érme, 2: egyéb tárgy

Map 1. Early Avar-period finds from the Tételhegy site.

Key: 1. coins, 2. other finds

Megnevezés: **csat**

Azonosító szám: 2018-149.

Keltezés: 7. század

Anyag: réztötvözet.

Leírás: pajzsos testű vörösréz csattest vele egybeöntött hosszúka, ovális csatkarikával, vashuzalból készült peckének maradványával. Felerősítésére két darab – a csattest hátoldalával egybeöntött – szegecs szolgált, mindkettőből letörve.

Méretek: H: 30,8 mm, Szcsatkarika: 22,4 mm, Szcsattest: 15,4 mm, Vcsatkarika: 4,3 mm, Vcsattest: 2,7 mm; T: 8,6 g.

Irodalom: SZENTHE 2015; SZENTHE 2016; BALOGH 2016. 186; RÁCZ–MAY 2018. 50.

Illusztráció: **25. tábla 4.**Megnevezés: **faedényveret**

Azonosító szám: 2019-141.

Keltezés: 6. század 2. fele – 7. század.

Anyag: réztötvözet.

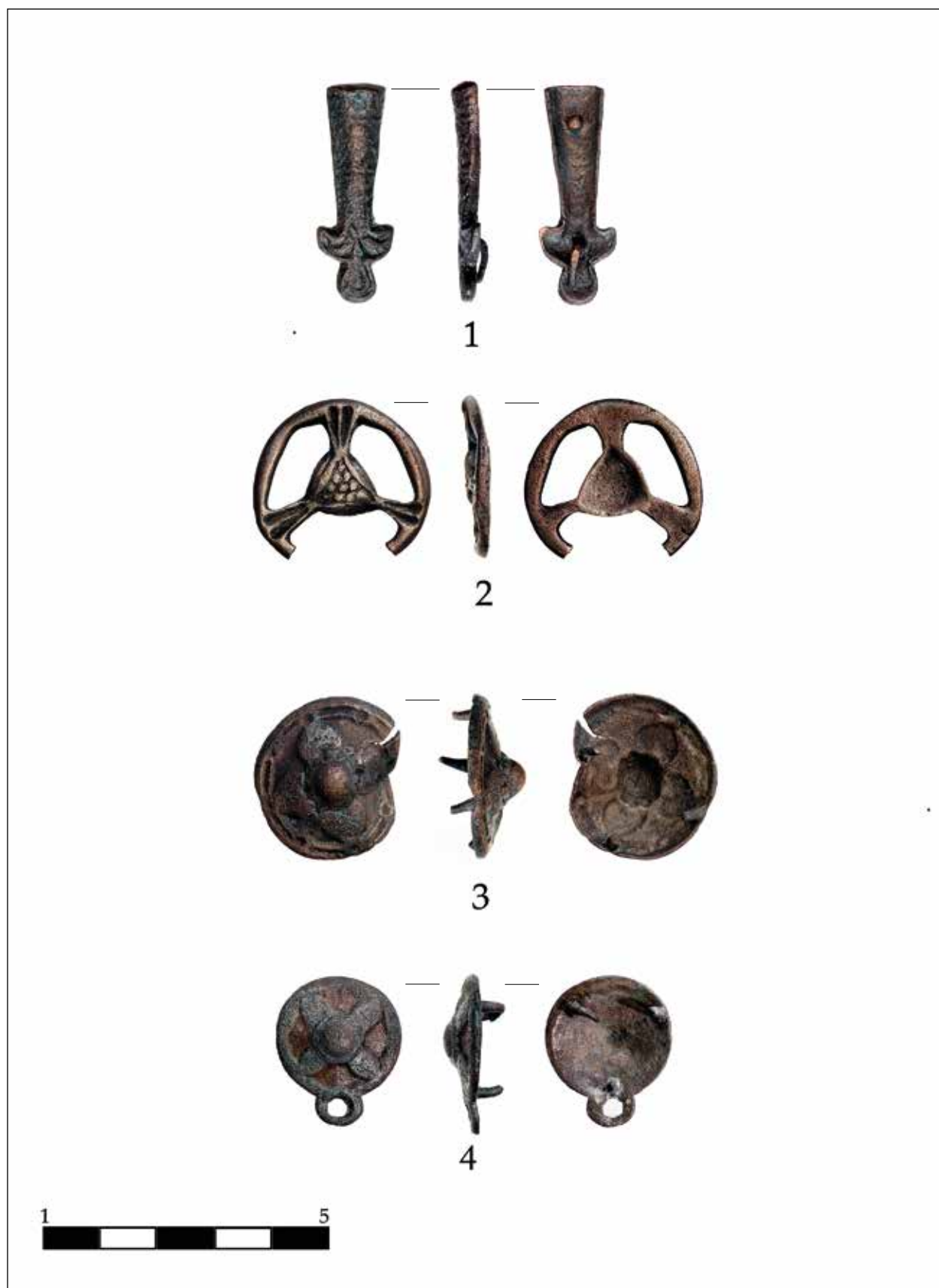
Leírás: Egyenletesen szélesedő keskeny sárgaréz veret töredékei.

A végein hiányosak, a szélek néhol töredékesek. A préselt lemez középső sávjában két bordatag között egyszeres szalagfonatdísz fut, mely kör, majd háromszög alakban folytatódik (?). A lelet az előkerülés állapotában kissé meghajlik, és a hossz tengelyére ferde irányú egyenes vágással záródik. Emiatt nem dönthető el, hogy egy – edény peremén ülő – ún. lovas veretre hasonlító részletnek a másik fele hiányzik-e a lemez végéről. A meglevő lyukak alapján három apró szöggel erősíthették a faedény belsejéhez.

Méretek (kiterítve): H: 75,0 mm, Sz: 13,0 mm, V: 0,4 mm, T: 1,1 g.

Irodalom: KISS 2001. 328–333; GARAM 2009; GARAM 2018. 32–33.

Illusztráció: **25. tábla 5.**

26. tábla. 10. század. Fotó: Kiss Béla

Pl. 26. 10th century. Photo. Béla Kiss

MAGYAR HONFOGLALÁS ÉS KORA ÁRPÁD-KORI FÉMLELETEK

Langó Péter – Szentpéteri József

A katalógus e fejezetének szerzői eredetileg a bizonyosan a magyar honfoglalás kor és kora Árpád-kor időszakához (10–11. század) tartozó szórvány fémleletek leírásában gondolkodtak, ám végül is figyelmük kiterjedt mindazon tárgyra, amelynél felmerült ez a kora középkori keltezés lehetősége. Be kellett azonban látnunk, hogy – leletösszefüggések híján – gyakran csak a szokásosnál is sokkal

szélesebb időszámban tudjuk keltezni a vizsgált leleteket, különösen azokat, melyek sokáig unikálisnak tűntek. Ezért is bővült dolgozatunk nagyobb terjedelműre, lásd a kötet első részében megjelent tanulmányt. Az egyes címszavaknál hivatkozott irodalmi tételek feloldását is ott szerepeltetjük.

Megnevezés: **növényi ornamentikát formáló (horgony alakú) veret**
Azonosító szám: 2018–465.

Keltezés: 10. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Öntött bronz veret, jó megtartású ép. A veret az alsó része felé keskenyedik, ahol a vége egy növényi ornament vagy horgonyt formál. Az előoldala patinás, díszített. A kiszélesedő felső résznél ferde bevagdalt díszítés sziluettje, az alsó ornament mintázó részen inda nélküli palmettalevél formáló díszítés, míg a legalsó rész díszítése az öntési minta pontatlan kialakításából és az utánvésés elmaradásából adódóan nem egyértelmű. A hátoldala helyenként öntésnyomos, a minta nem üt át, a veret hosszanti középtengelyében két felszerelőtüske. A felső tüske letört, lekopott. Az alsó ép, erősen kalapált, elhajlított.

Méretetek: H: 3,9 cm; legnagyobb Sz: 1,05 cm; szélesség a leveleknél (horgonyoknál): 1,37 cm; V: 0,17 cm. A felszerelőtüske átmérője: 0,24 cm; a felszerelőtüske hossza: 0,85 cm; T: 5,3 g.

Illusztráció: **26. tábla 1.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: **küllős szíjelosztó karika**

Azonosító szám: 2020–135.

Keltezés: 10. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Öntött bronz szíjelosztó karika. Sérült, a karika egy része kitört. A karika deformált. A karika középső része háromszög alakú, amit a háromszög sarkaiból egy-egy pálc (küllő) köti össze a karikarésszel. Az előoldalon a háromszög alakú középső részen granulációt utánzó öntött díszítés látható. A díszítés nem utánvésétt. A sarkokból kiinduló küllők előoldalán két lekerekített nyújtott háromszög alakú vájat húzódik, itt sincs nyoma utánvésésnek. Az öntvény helyenként szabálytalan, a karika egyes pontokon megtört, a küllők mérete is különböző. A hátoldala öntésnyomos, helyenként apró repedések figyelhetők meg.

Méretetek: D: 3,18×3,13 cm; V: 0,36 cm; T: 6,62 g.

Illusztráció: **26. tábla 2.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: **rozettás lószerszámveret**

Azonosító szám: 2019–108.

Keltezés: 10. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Öntött bronz rozettás lószerszámveret. A tárgy sérült és deformált, egy helyen berepedt. Előoldalán négyzirmos rozettás díszítés figyelhető meg, és jellegzetes pontokkal és vájatokkal díszített keret. A hátoldala öntésnyomos, a minta átüt, a négy felszerelőtüske közül az egyik letört, az egyik kalapált.

Méretetek: D: 2,81×2,59 cm; V: 0,16 cm; a felszerelőtüske hossza: 0,32–0,58 cm; legnagyobb vastagsága: 0,22–0,25 cm; T: 4,72 g.

Illusztráció: **26. tábla 3.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: **rozettás lószerszámveret**

Azonosító szám: 1996–001.

Keltezés: 10. század.

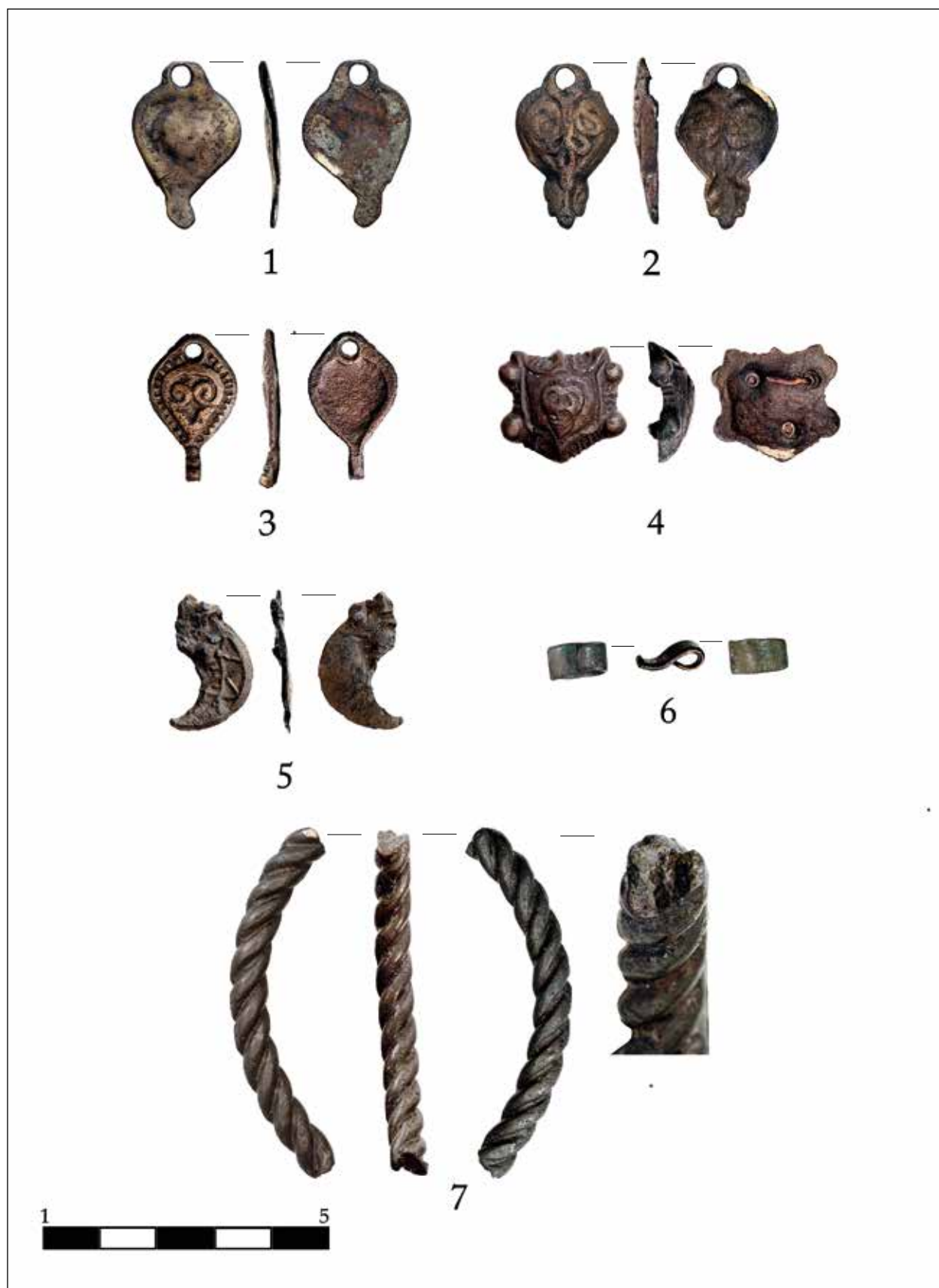
Anyaga: bronz.

Leírás: Öntött bronz rozettás lószerszámveret. A tárgy ép, felülete erősen kopott. Az előoldalán négyzirmú rozetta. A verethez kapcsolódó karikarész ép, kopásnyom nem figyelhető meg rajta. A hátoldal öntésnyomos, a minta nem üt át. A három felszerelőtüske közül az egyiknek a vége letört, a másik vége kalapált.

Méretetek: D: 2,22×2,61 cm; a függesztőfül átmérője: 0,85 cm; lyukát-mérő: 0,34 cm; V: 0,11 cm; a felszerelőtüske hossza: 0,56–0,61 cm; legnagyobb vastagsága: 0,20–0,21 cm; T: 3,92 g.

Illusztráció: **26. tábla 4.**

Szerző: Langó Péter

27. tábla. 10–11. század. Fotó: Kiss Béla
 Plate 27. 10th–11th centuries. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csüngős ruhaveret csüngő része

Azonosító szám: 2018-250.

Keltezés: 10–11. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Csepp alakú, öntött bronz csüngős ruhaveret alsó tagja. Ép, jó megtartású. Elő- és hátoldala díszítetlen. Az előoldal középső részén kidomborodó indamotívum. A csüngőfűl felső része kopott. Az alsó, csepp alakú elem elnagyolt. A hátoldal öntésnyomos.

Méretek: M: 2,98 cm; Sz: 1,88 cm; V: 0,17 cm; lyukátmérő: 0,11 cm.

A végén kialakított nyúlvány hossza: 0,61 cm; szélessége: 0,46 cm; vastagsága: 0,13 cm; T: 3,01 g.

Illusztráció: **27. tábla 1.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: csüngős ruhaveret csüngő része

Azonosító szám: 2018-331.

Keltezés: 10–11. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Csepp alakú öntött bronz csüngős ruhaveret alsó tagja. Jó megtartású darab, felülete helyenként kopott, egy helyen a szélén letört. Az előoldalán egy ötlevelű palmetta látható. A csüngős rész végén kialakított nyúlvány szintén díszített. A csüngőfűl felső része kopott. A hátoldalon a minta átüt, öntésnyomos.

Méretek: M: 2,94 cm; Sz: 1,82 cm; V: 0,17 cm; lyukátmérő: 0,34 cm.

A végén kialakított nyúlvány hossza: 0,86 cm; szélessége: 0,78 cm; vastagsága: 0,14 cm; T: 3,01 g.

Illusztráció: **27. tábla 2.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: csüngős ruhaveret csüngő része

Azonosító szám: 2020-123.

Keltezés: 10–11. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Csepp alakú, öntött bronz csüngős ruhaveret alsó tagja. Ép, jó megtartású darab. Előoldala díszített, a hátoldala díszítetlen. Az előoldalon közepén növény ornamens (a csúcseinál összefutó indapár, spirálisan pödrődő félpalmettás kialakítással) található gyöngysorkeretben. A hátoldala öntésnyomos. A tárgyon kopásnyomok nem figyelhetők meg, még a kerek lyukrésznél sem. Minden bizonnyal az elkészítését követően nem használták. Erre utal a veret elhegyesedő csúcánál megfigyelhető bordázott D-alakú nyúlvány kialakítása is. Ez a nyúlvány nyilvánvalóan öntési maradvány volt, amit más hasonló veretek esetében levágtak és lereszeltek.

Méretek: M: 2,62 cm; Sz: 1,59 cm; V: 0,17 cm; lyukátmérő: 0,27 cm;

T: 2,3 g. A végén kialakított öntési nyúlvány hossza: 0,72 cm; szélessége: 0,31 cm; vastagsága: 0,26 cm.

Illusztráció: **27. tábla 3.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: ötszög alakú övveret

Azonosító szám: 2018-374.

Keltezés: 10–11. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Domború felületű öntött bronz övveret. A tárgy ép, jó megtartású. Az előoldal négy sarkán egy-egy dudoros gyöngydisz látható. A gyöngydiszek kialakítása aránytalan, az egyik oldalon jobban kiemelkedtek a perem síkjából, a másik oldalon inkább belesimultak. Az előoldal díszített, közepén a szív alakú kiemelkedő díszítésen belül rontott díszítés figyelhető meg. A szív alakú részt egy ötszög alakú árkolás keretelte, amit a gyöngydiszekkel lezárt bordázott peremrész zárt le. A díszítési struktúra elnagyolt, helyenként az egykori ötvényen a díszítő sávok keresztezték egymást, vagy a bordázott keret kialakítása elnagyolt volt. A díszítési struktúrán utánvésés nem figyelhető meg. A hátoldala öntésnyomos, háromszög alakban három felszerelőelem, melyek közepe lyukas volt. A lyukas részbe helyezett bronzdrót két esetben beletört a felszerelő-rész kifűrt középrészébe, egy esetben megmaradt. A megmaradt drótrész erősen kalapált, elhajlott, nem kapcsolódik mereven a felszerelő elemhez, mozog. A felszerelésre szolgáló drót többször meghajlított, mozog.

Méretek: H: 2,02 cm; Sz: 2,23 cm; V: 0,13 cm; a gyöngydiszek átmérője: 0,4–0,54 cm. A felszerelő elemek hossza: 0,2–0,34 cm; átmérője: 0,28–0,31 cm. A felszerelőelembe helyezett drót vastagsága: 0,14 cm. A tárgy domború magassága: 0,7 cm; T: 7,5 g.

Illusztráció: **27. tábla 4.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: lunula

Azonosító szám: 2018-463.

Keltezés: 10–11. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Félhold alakú, öntött bronzcsüngő töredéke. A lelet fele le-törött, a megmaradt rész öntésnyomos. Az előoldalon öntési hibák figyelhetők meg. A csüngőrészen egymás mellé helyezett háromszögminta figyelhető meg. A hátoldala öntési hibás, sérült. A függesztőfűl hiányzik.

Méretek: M: 1,87 cm; Sz: 2,35 cm; V: 0,2 cm; T: 2,27 g.

Illusztráció: **27. tábla 5.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: pödrött végű pántkarperec (?)

Azonosító szám: 2018-469.

Keltezés: 10–11. század (?)

Anyaga: bronz.

Leírás: Téglalap átmetszetű öntött bronz lemez elvékonyodó és bepödrődő töredéke, a törés korabeli sérülés által keletkezett.

Méretek: H: 1,06 cm; Sz: 0,63 cm; V: 0,13 cm; a hurok átmérője: 0,38×0,25 cm; T: 0,8 g.

Illusztráció: **27. tábla 6.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: öntött karperec

Azonosító szám: 2019-151.

Keltezés: 11. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Öntött bronz karperec töredéke sodrást utánzó díszítéssel. Mindkét vége törött. A törésfelület korabelinek tűnik.

Méretek: D: 6,7 cm; V: 0,68 cm; T: 16,2 g.

Illusztráció: **27. tábla 7.**

Szerző: Langó Péter

28. tábla. 11–13. század. Fotó: Kiss Béla
 Plate 28. 11th–13th centuries. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: S-végű karika

Azonosító szám: 2013-015.

Keltezés: 11. század.

Anyaga: ezüst.

Leírás: Bordázott S-végű karika. A bordázott S-vég a restaurálás után letört. Az S-vég három bordával tagolt. A kerek huzal másik vége egyenesen levágott és lereszelt.

Méretetek: D: 2,2×2,22 cm; V: 0,16 cm; S-vég Sz: 0,5 cm; V: 0,07 cm; T: 1,6 g.

Illusztráció: **28. tábla 1.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: S-végű karika

Azonosító szám: 2022-205.

Keltezés: 11. század.

Anyaga: ezüst.

Leírás: Bordázott S-végű karika. A huzal kerek átmetszetű, a vége lecsipett. Az S-alakú rész felülete kopott. Egy helyen a huzal megrepedt.

Méretetek: D: 1,66×2,32 cm; V: 0,16 cm; S-vég Sz: 0,44 cm; V: 0,05 cm; T: 1,2 g.

Illusztráció: **28. tábla 2.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: S-végű karika

Azonosító szám: 2009-XXIX.

Szarmazási hely: XXIX. szelvény.

Keltezés: 11–12. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: S-végű karika tordírozást utánzó díszítéssel. A keskeny S-vég kalapált. Az öntött drót nem csavart, csak azt imitáló díszítéssel rendelkező huzal, ami a karika kialakításának következményeként helyenként sérült, és a használat következtében a felülete is megkopott, a huzal vége ferdén lekopott.

Méretetek: D: 1,98×1,86 cm; V: 0,23 cm; S-vég Sz: 0,37 cm; V: 0,08 cm; T: 1,9 g.

Illusztráció: **28. tábla 3.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: S-végű karika

Azonosító szám: 2018-360.

Keltezés: 11–13. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Erősen deformált S-végű karika. A bepödrött S-vég letört, csak a szétlapított huzalrész kezdete maradt meg. A kerek átmetszetű bronzhuzal megcsavarodott.

Méretetek: D: 1,89×3,72 cm; V: 0,21 cm; S-vég a törött résznél Sz: 0,54 cm; V: 0,07 cm; T: 1,9 g.

Illusztráció: **28. tábla 4.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: S-végű karika

Azonosító szám: 2009–XIII.

Szarmazási hely: XIII. szelvény feltöltéséből.

Keltezés: 11–13. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Bordázott S-végű karika. A széles S-vég négy bordával tagolt. A kerek huzal másik vége egyenesen levágott és lereszelt. A huzalrész középrészen roncsolódott.

Méretetek: D: 2,62×3,18 cm; V: 0,18 cm; S-vég Sz: 0,59 cm; V: 0,05 cm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **28. tábla 5.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: palástcsat tű

Azonosító szám: 2016-025.

Keltezés: 11–12. század.

Anyag: rézötövezet.

Leírás: Öntött huzalból készült kerek keresztmetszetű, elhegyesedő végű, eredetileg egyenes fibulatű. Laposra kalapált háromszög alakban kiszélesedő fejét bepödröttek, miáltal egy kb. 10 cm átmérőjű csatkarikán mozoghatott körbe (rekonstruációját az elméletben kiterített tárgy hosszán túl a bepödrött tűfej ívének mérése teszi lehetővé). A tű felszíne használat során simára kopott; helyenként kisebb bevágások, sérülések figyelhetők meg rajta. Jelenlegi kettős csavart formája utólag alakulhatott ki.

Méretetek: H: 110 mm, Sz: 21,1 mm, V: 5,9 mm; T: 11,3 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **28. tábla 6.**

Szerző: Szentpéteri József

Megnevezés: palástfibula (?) bal oldali díszlemeze

Azonosító szám: 2008-068.

Keltezés: 11. század 2. fele.

Anyag: sárgaréz.

Leírás: Kőrcikk formára öntött lemez, jobb oldalán keskeny merevítőtaggal. A 7 cm2-es képmezőben jobb oldalát mutató, szembenéző állatalak, előtte gyöngysorral rajzolt, függőlegesen induló, majd a perem mentén balra forduló, s végül kiszélesedő motívum (feltehetően fa törzse és lombkoronája); köztük szintén gyöngysorral rajzolt, ék formájú elemmel induló, derékban megtörő nyílvevessző, melynek hegye az állat feje felé tart. A pofaszőrzetéből ítélve talán nőstény oroszlán. A fejen jól kivehető, mélyen ülő szemek, száj, nagy méretű fülek; bojtos farka a lábak között magasra emelkedik; lábai karomban végződnek, a bal mellső láb a szegecs hely miatt részlegesen látható.

Méretetek: M: 29,7 mm, Sz: 27,5 mm, V: 1,4–2,0 mm; perem M: 3,5–4,0 mm, T: 8,2 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2022. 142–144; SZENTPÉTERI 2022. 136–137; SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **28. tábla 7.**

Szerző: Szentpéteri József

Megnevezés: palástfibula (?) jobb oldali díszlemeze

Azonosító szám: 2018-268.

Keltezés: 11. század 2. fele.

Anyag: olombronz, elülső felületén ónozott.

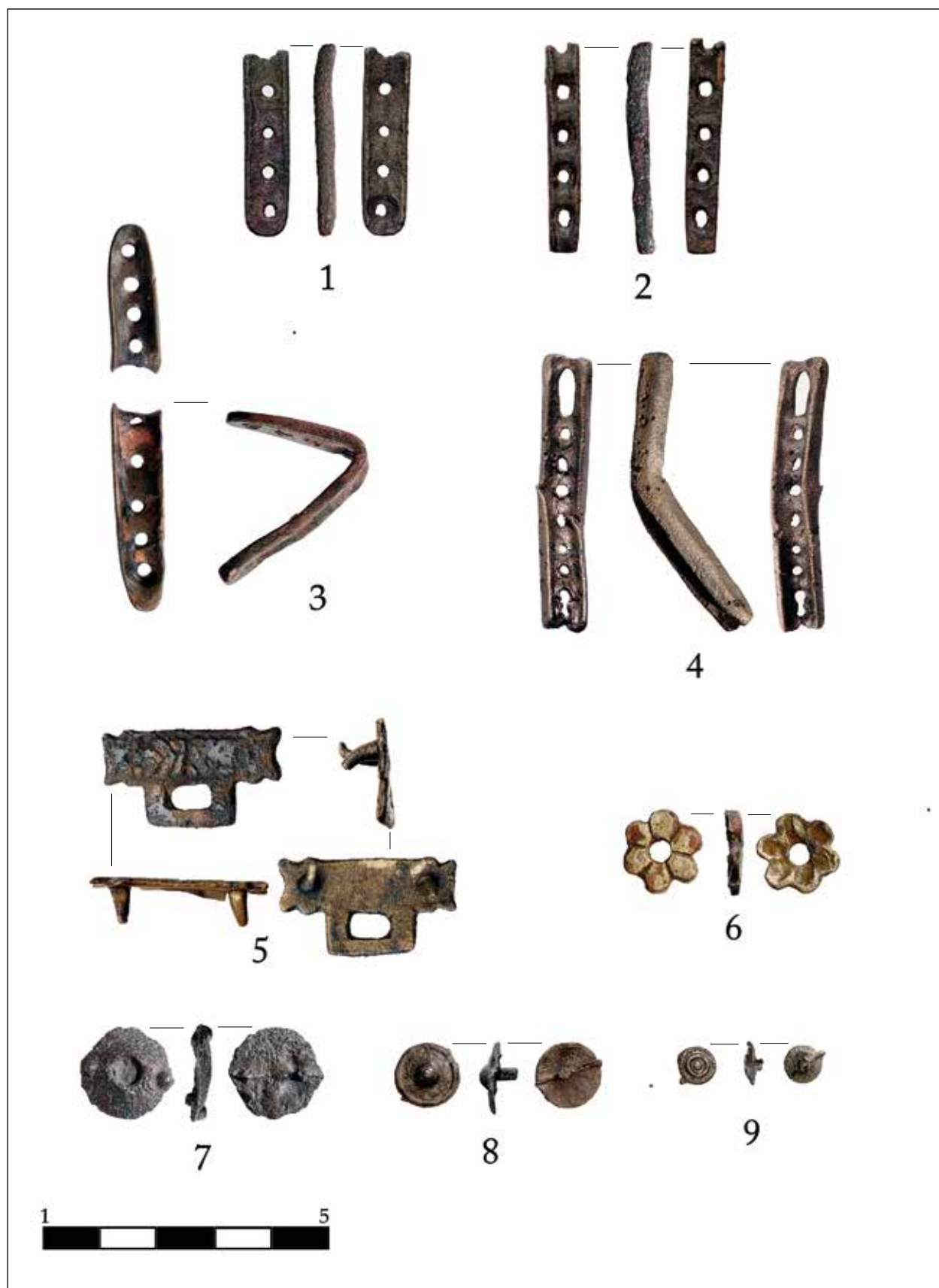
Leírás: Kőrcikk formára öntött, cizellált lemez, bal oldalán keskeny merevítőtaggal. Mindössze 6,2 cm2-es, ívelt képmezőben szembenéző fegyveres alak: keskeny szempár, hangsúlyos arcszőrzet, arc- és orrvédővel felszerelt kúpos sisak; combközépig érő páncél, öv, tör, tarsoly; harci balta, hüvelyébe dugott kard, készenléti íj-tegez; pajzs alakú övveret, bal vállnál talán íj.

Méretetek: M: 28,7 mm, Sz: 27,4 mm, V: 1,5–1,7 mm; perem M: 3,3–3,8 mm, T: 9,2 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2022. 144–146; SZENTPÉTERI 2022. 138–139; SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **28. tábla 8.**

Szerző: Szentpéteri József

29. tábla. 11–13. század. Fotó: Kiss Béla
 Plate 29. 11th–13th centuries. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: gyöngysortagoló

Azonosító szám: 2014-110.

Keltezés: 11–12. század.

Anyag:öntartalmú rézötvözet.

Leírás: Sínpar alakú öntött tárgy töredéke. Szimmetrikus I-keresztmetszetű, lekerekített végződésű; 5 lyukkal áttört, jelen állapota szerint az ötödiknél kissé meghajlott és eltörött. A lyukak kicsik, aránylag egyenletes átmérővel ($d=1,3-1,6$ mm). A tárgy épen maradt végénél levő lyuk körül egy mélyedés található.

Méretek: H: 33 mm, Sz: 8 mm, M: 3 mm, T: 3,3 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2022. 140, 2. kép 8, 157–159; SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **29. tábla 1.**

Szerző: Szentpéteri József

Megnevezés: gyöngysortagoló

Azonosító szám: 2018-122.

Keltezés: 11–12. század.

Anyag:öntartalmú rézötvözet.

Leírás: Keskeny sínpar alakú öntött tárgy töredéke. Aszimmetrikus I-keresztmetszetű, szögletes végződésű; 5 lyukkal áttört, jelen állapota szerint az ötödiknél elhajlott és eltörött. Hátdala lapos, előlő oldalából mélyülnek a lyukak, melyek átmérője nem azonos ($d=1,5-2,7$ mm), és nem is egyenletesen változó.

Méretek: H: 37 mm, Sz: 6 mm, M: 4 mm; T: 4,1 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2022. 140, 2. kép 7, 155–157; SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **29. tábla 2.**

Szerző: Szentpéteri József

Megnevezés: gyöngysortagoló

Azonosító szám: 2021-176.

Keltezés: 11–12. század.

Anyag: rézötvözet.

Leírás: Sínpar alakú öntött tárgy. Aszimmetrikus I-keresztmetszetű, lekerekített végekkel; 9 kisebb lyukkal áttört, jelenlegi állapota szerint a közepénél erősen meghajlítva. A lyukak aránylag egyenletes átmérőjűek ($d=1,8-2,0$ mm).

Méretek: H: 60 mm, Sz: 8,6 mm, M: 2,3-3,1 mm, T: 5,2 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **29. tábla 3.**

Szerző: Szentpéteri József

Megnevezés: gyöngysortagoló

Azonosító szám: 2021-195.

Keltezés: 11–12. század.

Anyag: rézötvözet.

Leírás: Sínpar alakú öntött tárgy. Szimmetrikus I-keresztmetszetű, egyenes végződésű; 8 kisebb és egy szélesebb lyukkal áttört, jelen állapota szerint a közepénél kissé meghajlott. A lyukak aránylag egyenletes átmérőjűek ($d=2,0$ mm), a szélesebb rést két lyuk összereszelésével alakították ki.

Méretek: H: 52,5 mm; Sz: 8,8 mm; M: 4,5-5,3 mm; T: 8,7 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **29. tábla 4.**

Szerző: Szentpéteri József

Megnevezés: függesztőveret

Azonosító szám: 2018-347.

Keltezés: 11. század vége – 13. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Téglalap formájú öntött bronz veret masszív, áttört, téglalap alakú füllel. A fül egyik sarokrészénél a veret enyhén hajlott. A fül feletti veretrészen elmosódott díszítés látható, amit az öntést követően nem reszeltek ki. A hátdala öntésnyomos, két nagyobb méretű felszerelőtűskével egybeöntött, melyek végeit elkalapálták. A két rövidebb oldala ívelt, talán stilizált, nyitott szájú állatfejben végződik (hal vagy víziszörny?). Az ózozott előlap képmezőjében (jobb oldalon) talán medvefej látható.

Méretek: H: 3,14 cm; Sz: 1,75 cm; V: 0,17 cm. A téglalap alakú rész szélessége: 1,01 cm. A fül hossza: 1,61 cm; szélessége: 0,82 cm; az áttörés mérete: 0,7×0,43 cm; a felszerelőtűskék hossza: 0,67–0,7 cm; legnagyobb vastagsága: 0,28–0,35 cm; T: 4,88 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI-TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **29. tábla 5.**

Szerző: Langó Péter – Szentpéteri József

Megnevezés: hatszirmú kerek rozetta

Azonosító szám: 2019-295.

Keltezés: 10–14. század (?)

Anyaga: bronz.

Leírás: Jó megtartású, ép, kis méretű közepén áttört öntött hatszirmú rozetta. A veret előoldalán a szirmokat egymástól árkokkal választották el. Az előoldal felületén patinás réteg figyelhető meg, amely helyenként megkopott, lepattogott. Az előoldalon kisebb öntési hibák láthatók. A hátdalon a minta átüt, öntésnyomos.

Méretek: D: 1,37×1,4 cm; V: 0,22 cm; lyukátmérő: 0,36 cm; T: 1,7 g.

Illusztráció: **29. tábla 6.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: kerek veret

Azonosító szám: 2008-097.

Keltezés: 10–19. század (?)

Anyaga: bronz.

Leírás: Gyenge minőségű öntvény. Elő- és hátdalán egyaránt öntési hibás, pereme sérült. Előoldalának közepén kerek mélyedés (esetleg rekesz?) figyelhető meg, a szélein a tárgy középtengelyében kétoldalt egy-egy dudoros félgömb fejű szegecs öntött imitációja látható. A hátdala öntésnyomos, a felszerelőtűskéknek csak csonkjai figyelhetők meg. A hátdal közepetengelyénél az öntés során keletkezett borda figyelhető meg, amit a készítést követően nem reszeltek le. A veret rosszul sikerült öntvény lehetett, így valószínűleg nem használták fel.

Méretek: D: 1,54×1,6 cm; V: 0,23 cm; a közepén lemélyedő dudor átmérője: 0,44×0,49 cm; a félgömb fejű szegecs-imitáció átmérője: 0,28 cm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **29. tábla 7.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: kerek veret

Azonosító szám: 2021-111.

Keltezés: 10–19. század (?)

Anyaga: ónbron.

Leírás: Jó megtartású, ép, kis méretű öntött kerek veret. A veret előoldalán elmosódott díszítés figyelhető meg, a közepén egy kiemelkedő kúpos gyöngydiszszel. Az előoldal felületén patinás réteg található a szélét egy borda kereteli. A hátdala öntésnyomos, közepén négyszög átmetszetű felszerelőtűske, a középtengelyénél pedig egy öntés során keletkezett borda figyelhető meg, amit a készítést követően nem reszeltek le. A felszerelőtűske ép, nem kalapált. A peremnél a veret széle (talán szerszámtól?) sérült, a tárgyat láthatólag nem használták fel.

Méretek: D: 1,16 cm; M: 0,56 cm; V: 0,17 cm; a felszerelőtűske hossza: 0,36 cm; szélessége: 0,21 cm; T: 0,7 g.

Illusztráció: **29. tábla 8.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: kerek veret

Azonosító szám: 2021-317.

Keltezés: 10–19. század (?)

Anyaga: ónbron.

Leírás: Jó megtartású, ép, kis méretű öntött kerek veret. A veret előoldalán koncentrikus keretdíszek láthatók. A középső gyöngydiszt egy kerek bordatag, majd a szélén egy gyöngysordisz övezi. A gyöngysordisz granulációt imitál. Az előoldal felülete ép, sérülés nyomai nem láthatók. A hátdala öntésnyomos, közepén ovális felszerelőtűske, a középtengelyénél pedig egy öntés során keletkezett borda figyelhető meg, amely túllóg a verem peremén, ezért úgy tűnik, mint ha a tárgy valamihez csatlakozna. Erről azonban nincs szó, csak a felszerelőtűskét nem reszeltek ki és az öntési maradványt nem tüntették el. A tárgy ép, korabeli használatára nem utal jel.

Méretek: D: 0,68×0,78 cm; M: 0,32 cm; V: 0,2 cm; a felszerelőtűske hossza: 0,19 cm; szélessége: 0,19 cm; T: 0,3 g.

Illusztráció: **29. tábla 9.**

Szerző: Langó Péter

30. tábla. 13–15. század. Fotó: Kiss Béla
Plate 30. 13th–15th centuries. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **pajzs alakú szíjvég/övveret**

Azonosító szám: 2019-220.

Keltezés: 13–15. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: pajzs alakú öntött bronz szíjvég vagy övveret töredéke. A veret közepén kör alakban áttört volt, pereme kétoldalt ép, a harmadik oldalon a törött felület figyelhető meg, illetve az egyik perem fölötti szakaszon is hiányzik a tárgy egy darabja. A törött felület-részen a szíjvég középtengelyében megfigyelhető a kör alakban áttört kialakítás egy része (félkör formában). A lemez deformált. Előoldalán szabálytalan vonalakkal álló karcolt díszítés figyelhető meg, amely kopott, a hátoldala öntésnyomos. A lemez a peremnél enyhén a hátoldal irányában hajlik. Az előoldalon a karcolások alkotta szabálytalan díszítés nyomai nem nyúlnak túl a hátoldal irányába hajló peremszélen.

Méreték: H: 2,65 cm; Sz: 2,7 cm; V: 0,12 cm; a közepén kialakított kerek áttörés átmérője: 0,6 cm; T: 3,9 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2022. 140, 2. kép 6; 153–155, 8. kép; SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **30. tábla 1.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: **pajzs alakú szíjvég/övveret**

Azonosító szám: 2009-224.

Keltezés: 13–15. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: A pajzs alakú öntött veret egyik oldala ép, a másik a lemez közepéig kitört, s a pereme sem maradt meg. A veret keresztben is eltört, a törésfelület a használat korához tartozott. A szíjvég közepén kör alakban áttört volt. Az előoldala karcos, a hátoldala öntésnyomos, közepén a síkból kiemelkedő öntési maradvány figyelhető meg. A tárgy díszítetlen, felszerelésnek a hátoldalon nem maradt nyoma.

Méreték: H: 2,55 cm; Sz: 1,89 cm; V: 0,14 cm; a közepén kialakított kerek áttörés mérhető része: 0,36 cm. A perem szélessége: 0,32 cm; vastagsága: 0,15 cm; T: 4,5 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2022. 140, 2. kép 5; 151–153, 7. kép; SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **30. tábla 2.**

Szerző: Langó Péter

Megnevezés: **pajzs alakú szíjvég/veret**

Azonosító szám: 2020-320.

Keltezés: 13–15. század.

Anyaga: bronz.

Leírás: Öntött bronzlemez töredéke. Egyik oldalán 0,3 cm széles lehajló perem. A többi oldala sérült, törött. Előoldala sima, helyenként karcos. A hátoldala helyenként öntésnyomos. A törött felületek alapján a sérülés a tárgy használatának korából való, nem a megtalálás idején keletkezhetett.

Méreték: H: 2,24 cm; Sz: 1,31 cm; V: 0,13 cm; T: 2,0 g.

Irodalom: SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2023.

Illusztráció: **30. tábla 3.**

Szerző: Langó Péter

ÁRPÁD-KORI ÉS KÉSŐ KÖZÉPKORI FÉMLELETEK

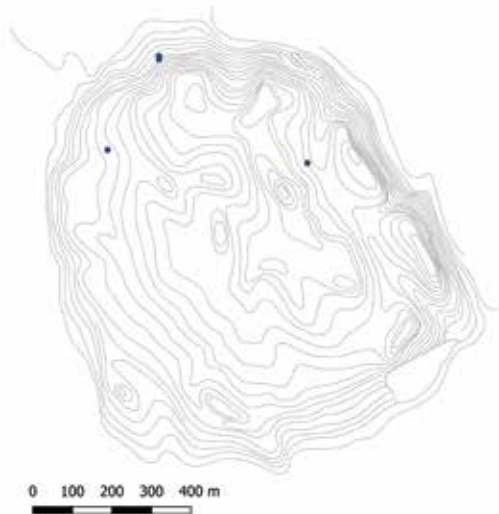
Bálint Marianna

A Tételhegyen szisztematikusan gyűjtött fémleletek mintegy 60 százaléka a középkorra keltezhető. Amíg az Árpád-kori leletek a Tételhegy teljes területén szóródnak, addig a középkori leletek között a legnagyobb arányban előforduló 14–15. századi leletek erőteljes koncentrációja Tételhegy északi részén figyelhető meg.

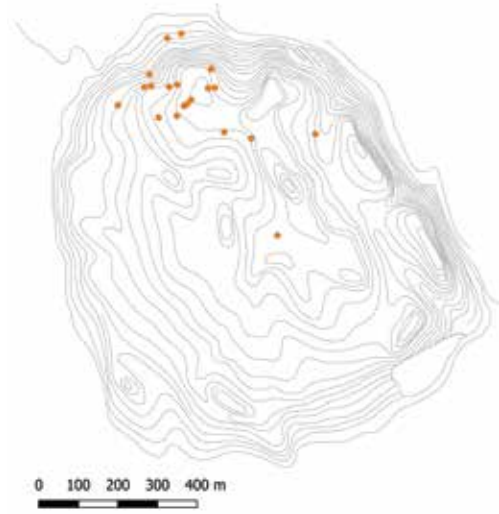
A középkori leletek között nagy számban találunk olyan viselethez tartozó, különböző funkciójú vereteket, ami egyaránt díszíthetett pártát vagy pártaövet. A leletanyagban különleges helyet foglalnak el a préselt díszlemezek (1–2. kép), melyek párhuzamait zömében a kun szállásterület temetőiben találjuk meg.

A Tételhegy északi részén jelentkező markáns középkori leletkoncentrációt az ásatási eredmények és a geofizikai felmérések alapján kisebb csoportokra tudjuk bontani. A templom közvetlen közelében, illetve a templomtól délre eső területen talált pártaveretek, övveretek és ruhadíszek minden valószínűség szerint a templom körüli temető erodálódott, bolygatott temetkezéseihez tartozhatnak.

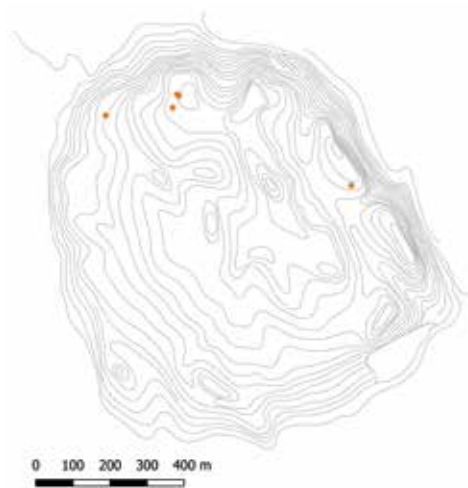
A templom környezetében talált 14–15. századi pénzérmék valószínűleg csak részben értelmezhetők sírba helyezett obulusokként. Különösen ha figyelembe vesszük, hogy ezek jelentős része körülnyírt parvus, aprópénz.

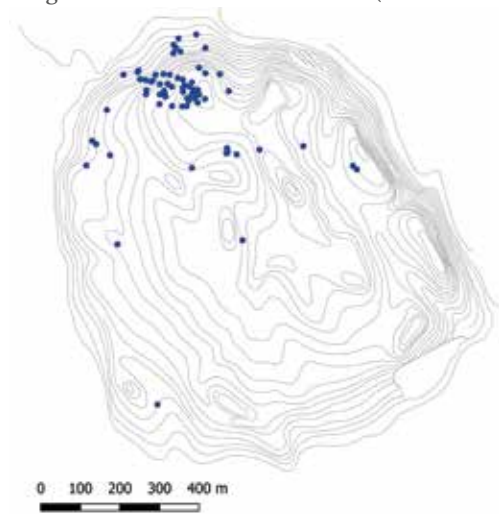
1. kép. A buzogányok elterjedése (ld. 31. tábla)
Fig. 1. Distribution of maceheads (cf. Pl. 31)

3. kép. A ruhacsatok elterjedése (ld. 34–37. tábla)
Fig. 3. Distribution of dress buckles (cf. Pls 34–37)

2. kép. Ékszerek és díszlemezek elterjedése (ld. 32–33. tábla)
Fig. 2. Distribution of jewellery items and decorative plates
(cf. Pls 32–33)

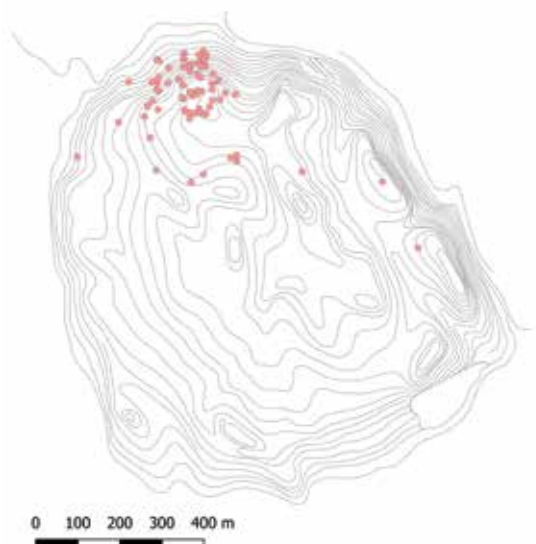
4. kép. A pártaöv szerelvények elterjedése 1. (ld. 38–42. tábla)
Fig. 4. Distribution of the fittings of the mount-decorated belt
(cf. Pls 38–42)

Az itt koncentrálódó nagyszámú pénzérme, az övekről, pártákról könnyen leszakadó veretek, ruhadíszek inkább a templom közelében levő közösségi tér – jó eséllyel: piac – egykori létét jelezhetik.

A középkori viseleti elemek legnagyobb része a Templomdombon koncentrálódik. A Templomdomb és az első sánc közötti területen csak szórványosan jelentkeznek. Az első és a második sánc közötti részen pedig már alig találunk ilyeneket. Az őskori sáncokat valószínűleg még a középkorban is láthatták, és legalább részlegesen használhatták (3–6. kép).

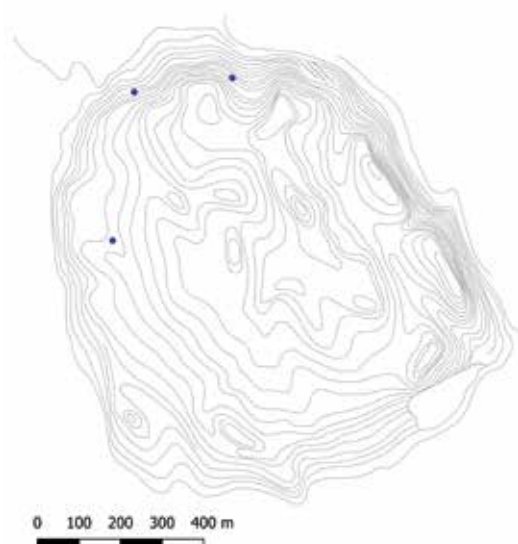
A 15–16. századra keltezhető könyvveretek, könyvkapsok szóródása is a középkori viseleti elemekéhez hasonló képet mutat (7. kép). A könyvveretek egy része

a templom épületéhez köthető. Nagy számban találtunk azonban könyvvereteket a Templomdombbal szomszédos Várdombon is, ahol egy felszíni épület pincéjéből több olyan lelet is előkerült, amik az egykor ott lakó személyek társadalmi rangjára, vagyoni helyzetére utal. A csillár-töredékek mellett ilyenek a könyvveretek, amik alapján feltehető, hogy a földbirtokosok családjában olvasni tudó egyének lehettek, akik több értékes, veretekkel díszes könyvvel is rendelkeztek (8. kép).

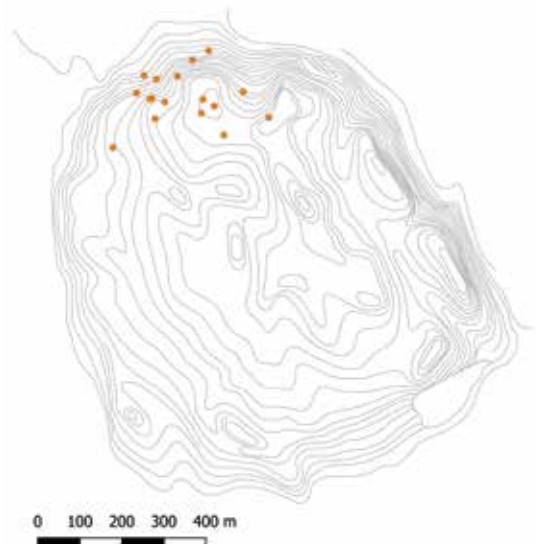
5. kép. A pártáöv szerelvények elterjedése 2. (ld. 43–46. tábla)

Fig. 5. Distribution of the fittings of the mount-decorated belt (cf. Pls 43–46)

6. kép. A pártáöv szerelvények elterjedése 3. (ld. 47. tábla)

Fig. 6. Distribution of the fittings of the mount-decorated belt (cf. Pl. 47)

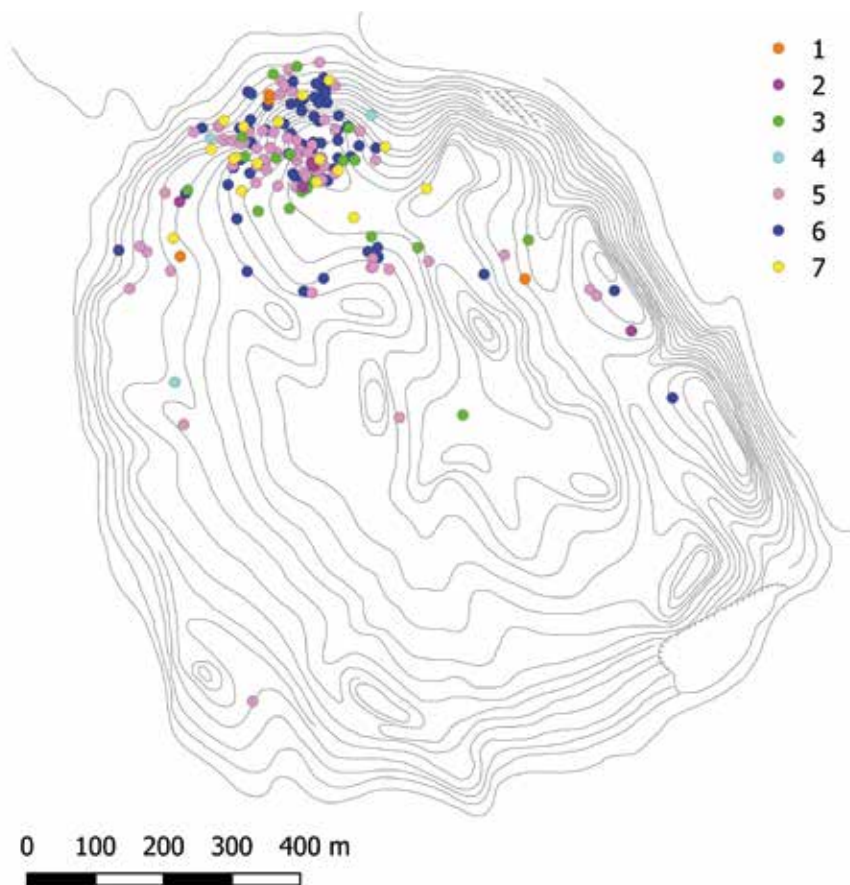

7. kép. A könyvveretek elterjedése (ld. 48–50. tábla)

Fig. 7. Distribution of book mounts (cf. Pls 48–50)

31. tábla. Buzogányok. Fotó: Kiss Béla
Pl. 31. Maceheads. Photo: Béla Kiss

8. kép. A tárgyalat leletek összegzése. Jelkulcs: 1. buzogányok, 2. ékszerek és díszlemezek, 3. ruhacsatok, 4. egyedi pártavésszerelések, 5. pártavésszerelések, 6. pálcika alakú pártavésszerelések, 7. könyvvésszerelések (ld. 31–50. tábla)

Fig. 8. Distribution of all the finds. Key: 1. maceheads, 2. jewellery items and ornamental plates, 3. dress buckles, 4. unique mount-ornamented belt fittings, 5. mount-ornamented belt fittings, 5. slender fittings of mount-ornamented belts, 7. book mounts (cf. Pls 31–50)

Megnevezés: buzogány

Azonosító szám: 2014-112.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: vas.

Leírás: Hordó alakú, kovácsolt buzogányfej. A palást nyéllyukhoz közel eső részén három, a paláston koncentrikusan körbefutó árkolás nyoma figyelhető meg. A nyéllyuk a buzogányfej teljes hosszában végig húzódik.

Méret: M: 48 mm, D: 43 mm, D (furat): 16 mm, T: 200,3 g

Illusztráció: 31. tábla 1.

Megnevezés: csillagbuzogány

Azonosító szám: 2014-116.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött, tizenkét tüskés, csillag alakú buzogányfej töredéke.

Az ütőfelület három sorba rendezett, négyzetes alapú, gúla alakú tüskékből áll. A középső sorban a tüskék szabályos négyzet alapú gúla formájúak. A két szélső sorban levő tüskék alapja deltoid, ezek csúcsa nem az alap közepébe esik, hanem eltolódik a nyéllyuk pereme irányába, így a szélső tüskék gúláit két nagyobb és két kisebb oldalallal határolja. Az ütőfelület meglehetősen kopott, annak ellenére, hogy öntéshibás darabnak látszik. A hibás öntésre utal, hogy a nyéllyuk szabálytalan, inkább ovális formájú, pereme nem vízszintes, valamint az is, hogy a nyéllyuk belső pereméről az öntési sorját nem reszelték le. A nyéllyuk a buzogányfej teljes hosszában végig húzódik.

Méret: M: 56 mm, D (külső átmérője a tüskéknél): 51 mm, D (furat): 18 × 24 mm, M (tüskék): 20 mm, Sz (tüskék talpszélessége): 17 mm, T: 174,5 g.

Illusztráció: 31. tábla 2.

Megnevezés: csillagbuzogány

Azonosító szám: 2022-219.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött, csillag alakú buzogányfej töredéke. A fegyver ütőfelületének töredékén egyetlen háromszög alapú gúlát formázó tüske maradt meg. A tüske két oldalán V-alakba rendezett vésett díszítés. A tüske felső széle és a nyéllyuk közötti területet sűrű, egymással párhuzamos, ferde bordákból álló minta tölti ki. A tüske körüli ferde bordázat összefutásánál kiemelkedő, kör alakú dudor. A tüskén ütőnyom nem látható. A nyéllyuk pereme körbefutó hornyolással tagolt. Az ütőfelület vékony anyaga és díszes kialakítása alapján díszfegyver lehetett.

Méret: H (az ütőfelület töredék): 30 mm, Sz (az ütőfelület töredék): 28 mm, M (tüske): 10 mm, V: 2-3 mm, T: 16,7 g.

Illusztráció: 31. tábla 3.

Megnevezés: csillagbuzogány

Azonosító szám: 2018-376.

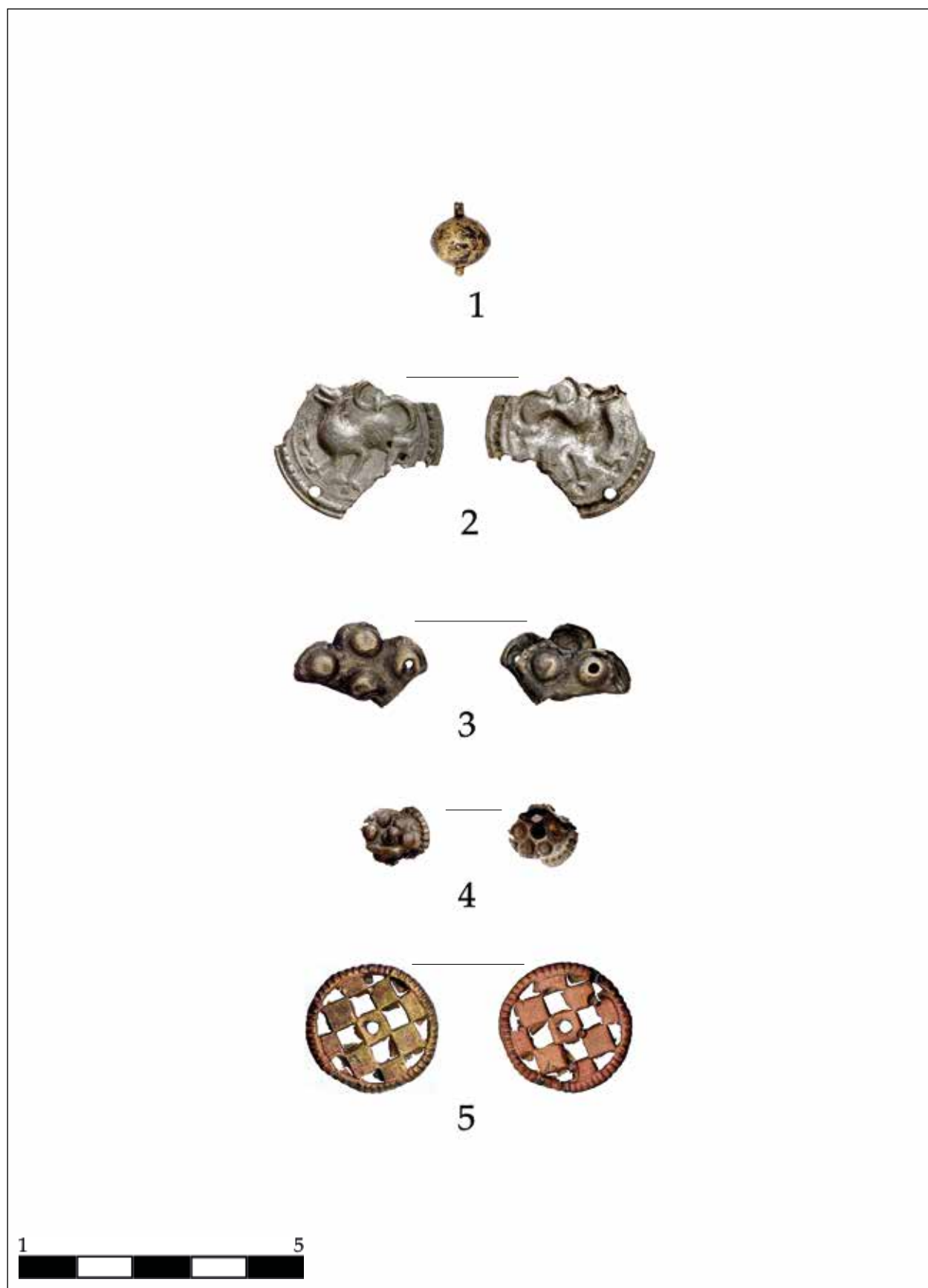
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött, csillag alakú buzogányfej töredéke: az ütőfelületről letört háromszög alapú gúlát formáló tüske.

Méret: Sz: 21 × 17 mm, M (a tüske): 16 mm, T: 11,7 g.

Illusztráció: 31. tábla 4.

32. tábla. Ékszerek, díszlemezek. Fotó: Kiss Béla

Plate 32. Jewellery items and ornamental plates. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **fülbevaló**

Azonosító szám: 2019-154.

Keltezés: 13. század.

Anyag: aranyozott ezüst.

Leírás: kérdőjel alakú fülbevaló töredéke, körátmetszetű huzalra felhúzott lapított gömb alakú gyöngy csüngője.

Méretek: H:18,5 mm, d (gömb): 11 mm, d (huzal): 2 mm, T: 1,34 g.

Illusztráció: **32. tábla 1.**Megnevezés: **díszlemez**

Azonosító szám: 2009-286.

Keltezés: 13. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: ezüst lemezből préselt, korong alakú díszlemez töredéke, peremén két árok közé foglalt gyöngysorkeretezés fut körbe, közepén kidomborodó heraldikus farkas ábrázolás, a két mellső lába három szírmű levélben végződik, peremén felvarrást szolgáló lyuk.

Méretek: d: 31 mm, V: 0,5 mm, d (lyuk): 2,2 mm, T: 1,14 g.

Illusztráció: **32. tábla 2.**Megnevezés: **boglár**

Azonosító szám: 2020-398.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronz lemezből préselt kör alakú, hólyagos díszítésű boglár töredéke, a szélén erősen kopott gyöngysor keretézéssel, kettő szirmon átlukasztás. A töredék összehajtott.

Méretek: H: 23,8 mm, Sz: 16 mm, T: 0,88 g.

Irodalom: SZABÓ 1938. 59, 325. kép.

Illusztráció: **32. tábla 3.**Megnevezés: **boglár**

Azonosító szám: 2020-026.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronz lemezből préselt kör alakú, hólyagos díszítésű boglár töredéke, a pereme gyöngysor keretézéssel, a közepén furat, benne nittszeg, amely egyik végén kis gömböcskében végződik.

Méretek: d:11 mm, lemezvastagság: 0,5 mm, d (középső furat): 2 mm, h (nittszeg): 6 mm, T: 0,3 g.

Illusztráció: **32. tábla 4.**Megnevezés: **díszlemez**

Azonosító szám: 2014-072.

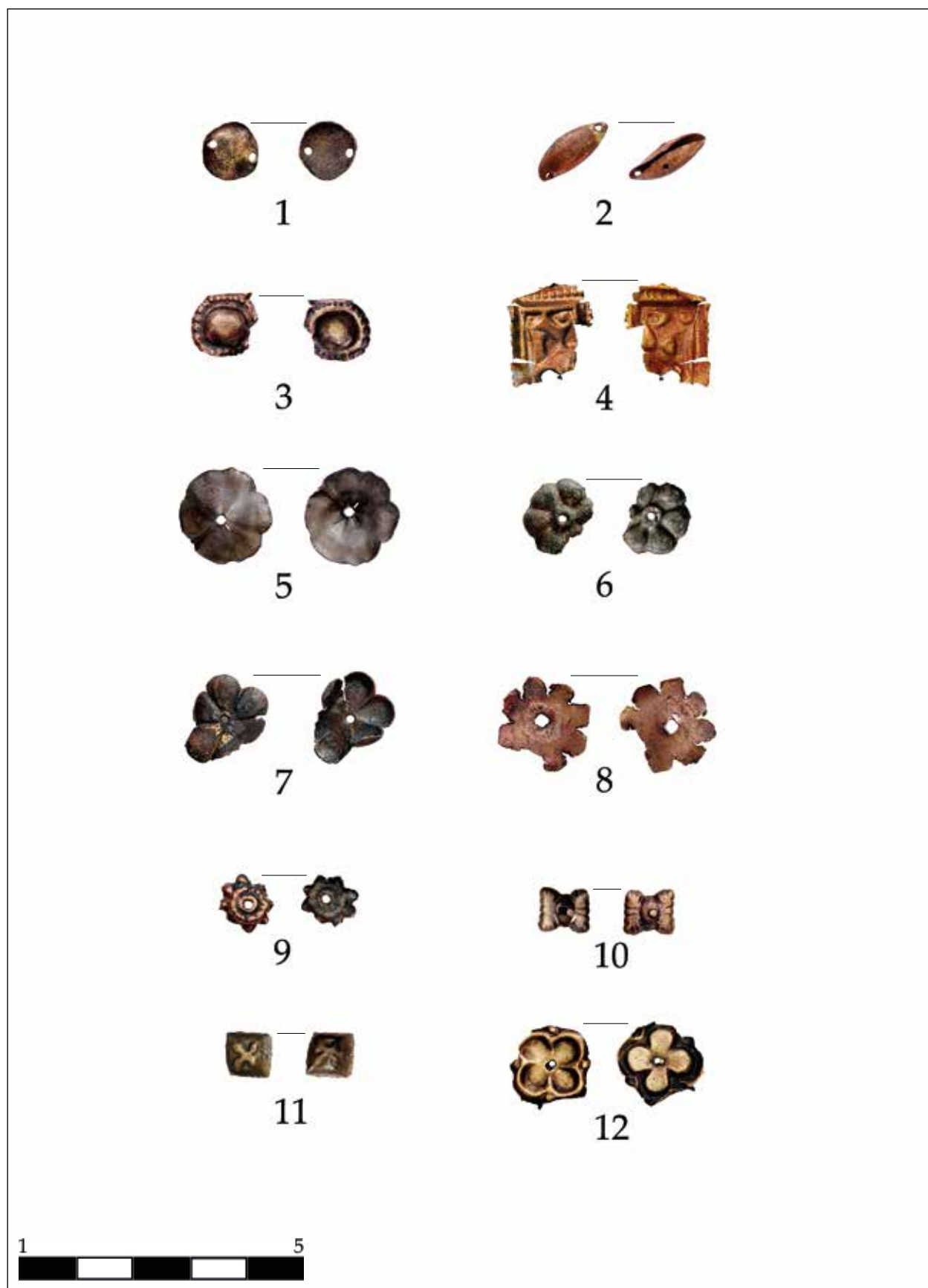
Keltezés: 13. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronz lemezből préselt, korong alakú, áttört sakktábla motívummal díszített díszlemez, közepén felfüggesztésre szolgáló lyuk, peremén gyöngysor keretezés.

Méretek: V: 0,5 mm, D: 20,4 mm, d (lyuk): 2 mm, T: 0,5 g.

Illusztráció: **32. tábla 5.**

33. tábla. Pártaövek, félgömbös pártaveretek, rozettás pártadíszek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 33. Mount-ornamented belts, semispherical mounts and rosette mounts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2018-011.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronz lemezből préselt, félgömbös fejpánt- vagy pártadisz, a szélén szimmetrikusan elhelyezett két lyuk.

Méreték: d: 11 mm, d (lyuk): 2 mm, T: 0,23 g.

Irodalom: Szabó 1938. 59, 323–324. kép.

Illusztráció: **33. tábla 1.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2009-206.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: aranyozott bronz.

Leírás: bronz lemezből préselt, félgömbös fejpánt- vagy pártadisz, a peremén négy darab szimmetrikusan elhelyezett lyukkal, felülete sima, díszítetlen, összehajtott állapotban.

Méreték: V (lemez): 0,5 mm, d: 16,5 mm, d (lyuk): 1 mm, T: 0,56 g.

Illusztráció: **33. tábla 2.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2022-227.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronz lemezből préselt, félgömbös fejpánt- vagy pártadisz, gyöngysor keretezésű szegéllyel.

Méreték: d: 11,1 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: **33. tábla 3.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2014-102.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt, téglalap alakú, gyöngysor keretezésű pártadisz, középső részén gótikus minuscula.

Méreték: H: 17,5 mm, Sz: 15 mm, T: 0,25 g.

Irodalom: Szabó 1938. 59, 326. kép.

Illusztráció: **33. tábla 4.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2020-098.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt, hat szziromból álló rozettás pártadisz, közepén felerősítést szolgáló lyukkal, kúpos felületű.

Méreték: d: 18 mm, d (lyuk): 2,3 mm, T: 0,5 g.

Illusztráció: **33. tábla 5.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2019-046.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt hat szziromból álló rozettás pártadisz, domború felületű, közepén felfogatást szolgáló lyukkal.

Méreték: d: 13,5 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: **33. tábla 6.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2019-320.

Keltezés: 14. század.

Anyag: aranyozott bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt, aranyozott felületű, hat szziromból álló rozettás pártadisz, közepén felerősítést szolgáló furattal, domború felületű.

Méreték: d: 17,5 mm, d (lyuk): 2 mm, T: 0,69 g.

Illusztráció: **33. tábla 7.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2021-039.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz

Leírás: bronzlemezéből kivágott, nyolc szziromból álló rozettás pártadisz, felülete díszítetlen, enyhén domború, közepén felerősítést szolgáló lyukkal.

Méreték: d: 17 mm, d (lyuk): 3 mm, T: 0,43 g.

Illusztráció: **33. tábla 8.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2022-079.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt, nyolcszirmú rozettás pártaövreret, domború felületű, közepén lyukkal, amelyet gyöngysor keretezésű szegély vesz körül.

Méreték: d: 10,5 mm, d (lyuk): 2,5 mm, T: 0,1 g.

Illusztráció: **33. tábla 9.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2021-106.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt, négyzetes alakú, domború felületű, masnit formáló pártaövreret.

Méreték: H: 9,0 mm, Sz: 8,0 mm, d (lyuk): 1,4 mm, H (nittszeg): 4,5 mm, T: 0,22 g.

Illusztráció: **33. tábla 10.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2020-111.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt, négyzetes alakú, domború felületű pártaövreret, közepén négyszirmú stilizált növényi díszítéssel.

Méreték: H: 18,5 mm, Sz: 18,5 mm, T: 0,1 g.

Illusztráció: **33. tábla 11.**

Megnevezés: **pártadisz**

Azonosító szám: 2020-399.

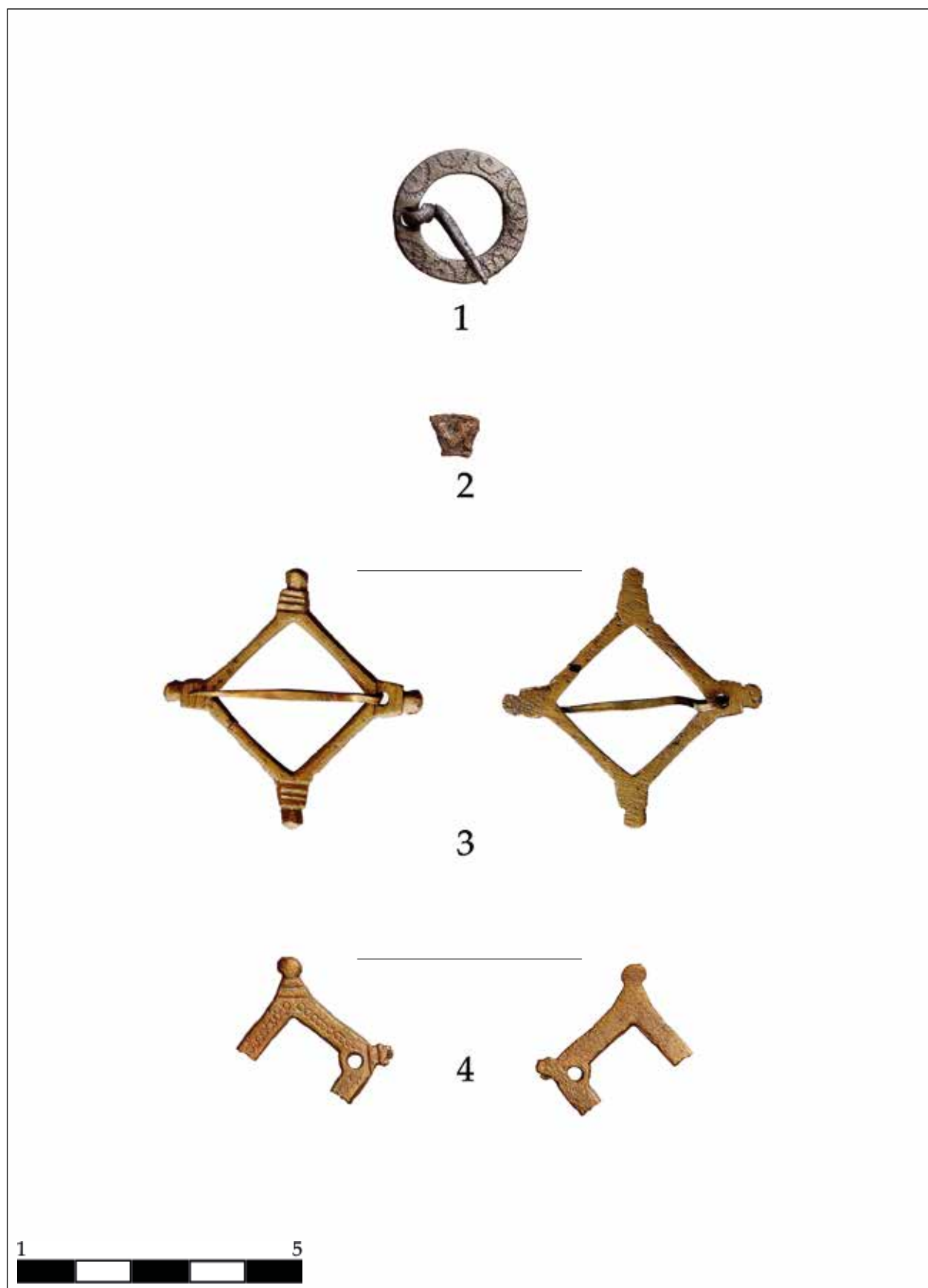
Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezéből préselt, négyzetes, négy szziromból álló rozettás pártadisz, a közepén felerősítést szolgáló lyuk, a szirmok találkozásánál, a lemez közepén enyhén kiemelkedő pont.

Méreték: H: 15 mm, Sz: 14,5 mm, d (lyuk): 1 mm, T: 0,21 g.

Illusztráció: **33. tábla 12.**

34. tábla. Övcsatok, ruhacsatok. Fotó: Kiss Béla
 Plate 34. Belt buckles and dress buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **övcsat**

Azonosító szám: 2022-164.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: öntött, vésett felületű, korong alakú csatkarika csatpecekkel, felületén poncolt félkörökből kialakított motívumsor, a félkörök közepén beütött pont.

Méretetek: d (külső): 24 mm, d (belső): 16 mm, H (csatpecek): 16 mm, V: 2,5 mm, d (pecek): 2 mm, T: 5,05 g.

Illusztráció: **34. tábla 1.**

Megnevezés: **övcsat**

Azonosító szám: 2019-161.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, korong alakú csatkarika töredéke, felületén vésett V-betű.

Méretetek: Sz: 8 mm, H: 9 mm, V: 1,5 mm, T: 0,38 g.

Illusztráció: **34. tábla 2.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2009-344.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött ruhacsat, rombuszalakú csatkarikával, csatpecekkel. A csatkarika előlapja domború, hátlapja sima, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló sarkokkal.

Méretetek: H: 46,5 mm, Sz: 46 mm, D(lyuk): 3 mm, H (pecek): 34 mm, d (pecek): 1 mm, Sz (csúcs): 6 mm, H (csúcs): 6 mm, d (korong): 4 mm, T: 4,83 g.

Illusztráció: **34. tábla 3.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2014-125.

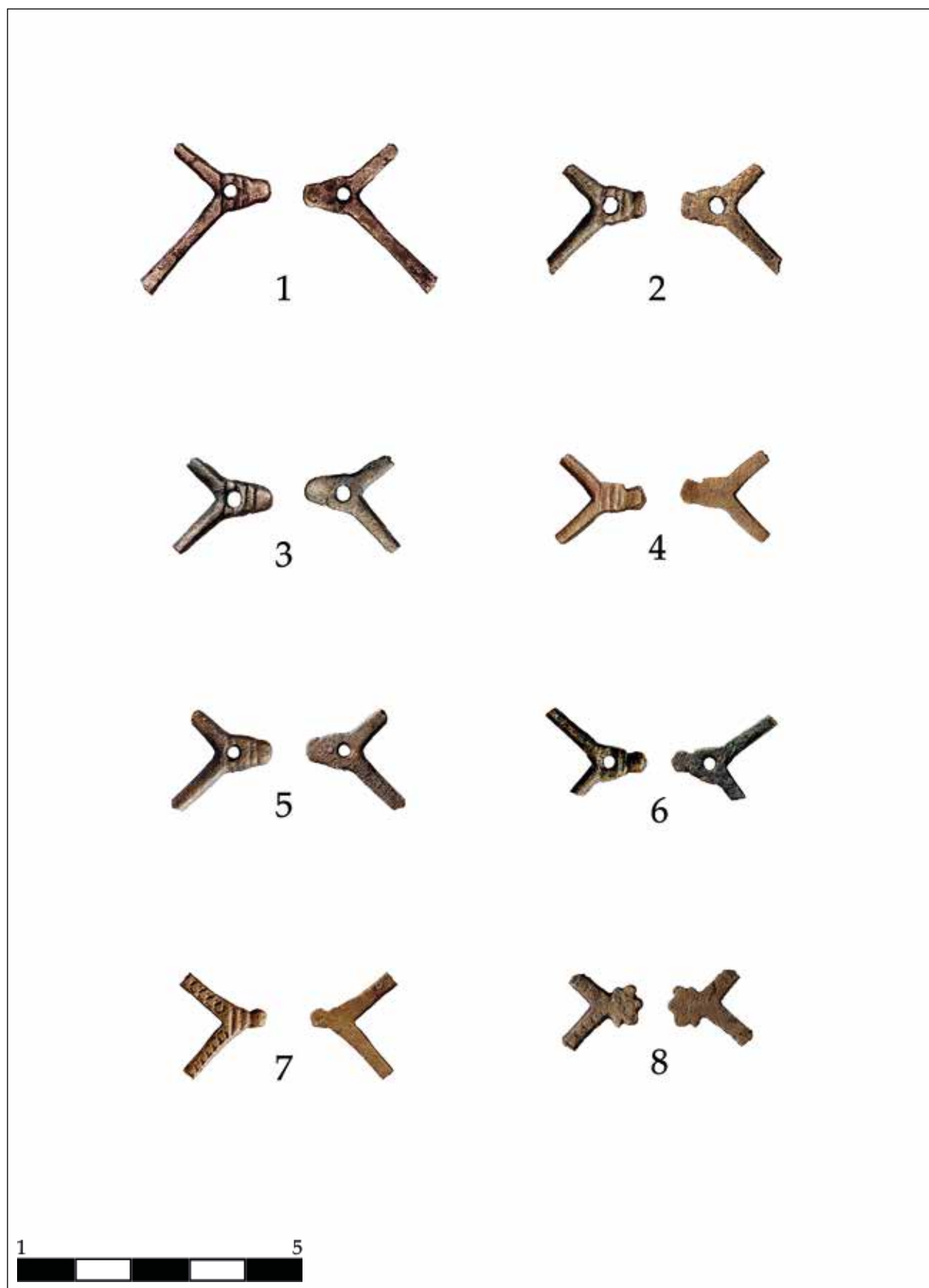
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, rombusz alakú ruhacsat két csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló, korongban végződő sarkokkal. A csatkarika előlapját poncolt körök sora díszíti, az egyik sarokban a pecek számára kialakított lyuk.

Méretetek: H: 26 mm, Sz: 19 mm, Sz: 5 mm, V: 2 mm, d (lyuk): 3 mm, Sz (korong): 4 mm, T: 2,56 g.

Illusztráció: **34. tábla 4.**

35. tábla. Rombusz alakú ruhacsatok. Fotó: Kiss Béla
Plate 35. Lozenge-shaped dress buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: ruhacsat

Azonosító szám: 2022-100.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, rombusz alakú ruhacsat egy csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló sarokkal, a sarokban a pecek számára kialakított lyuk.

Méretek: V: 1,5 mm, Sz: 3 mm, Sz (csúcslezáró): 7 mm, d (lyuk) 3 mm, Sz (korong): 4 mm, T: 1,27 g.

Illusztráció: **35. tábla 1.****Megnevezés: ruhacsat**

Azonosító szám: 2020-050.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, rombusz alakú ruhacsat egy csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló sarokkal, a sarokban a pecek számára kialakított lyuk.

Méretek: V: 2 mm, H: 16 mm, Sz: 7 mm, d (lyuk): 4 mm, T: 1,17 g.

Illusztráció: **35. tábla 2.****Megnevezés: ruhacsat**

Azonosító szám: 2022-208.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, rombusz alakú ruhacsat egy csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló sarokkal, a sarokban a pecek számára kialakított lyuk.

Méretek: V: 2 mm, H: 16,5 mm, Sz: 7 mm, d (lyuk): 3,5 mm, T: 1,06 g.

Illusztráció: **35. tábla 3.****Megnevezés: ruhacsat**

Azonosító szám: 2022-019.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, rombusz alakú ruhacsat egy csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló sarokkal. A csatkarika előlapja domború, a hátlapja sima.

Méretek: V: 1,5 mm, Sz: 3 mm, Sz (csúcslezáró): 5,5 mm, T: 0,91 g.

Illusztráció: **35. tábla 4.****Megnevezés: ruhacsat**

Azonosító szám: 2020-185.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, rombusz alakú ruhacsat egy csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló sarokkal, a sarokban a pecek számára kialakított lyuk. A csatkarika előlapja domború, a hátlapja sima.

Méretek: d: 1,6 mm, Sz (szár): 3 mm, d (lyuk): 3 mm, H (sarokdíz): 4 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: **35. tábla 5.****Megnevezés: ruhacsat**

Azonosító szám: 2018-200.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, rombusz alakú ruhacsat egy csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló, korongban végződő sarokkal, a sarokban a pecek számára kialakított lyuk.

Méretek: V: 2 mm, H: 15 mm, Sz: 6,5 mm, d (korong): 4 mm, d (lyuk): 3 mm, T: 0,96 g.

Illusztráció: **35. tábla 6.****Megnevezés: ruhacsat**

Azonosító szám: 2021-172.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, rombusz alakú ruhacsat egy csúcsot tartalmazó töredéke, párhuzamos hornyolásokkal tagolt, kinyúló, korongban végződő sarokkal. A csatkarika előlapját poncolt körök sora díszíti.

Méretek: V: 1 mm, Sz (szár): 3 mm, Sz (csúcslezáró): 3 mm, T: 0,69 g.

Illusztráció: **35. tábla 7.****Megnevezés: ruhacsat**

Azonosító szám: 2020-166.

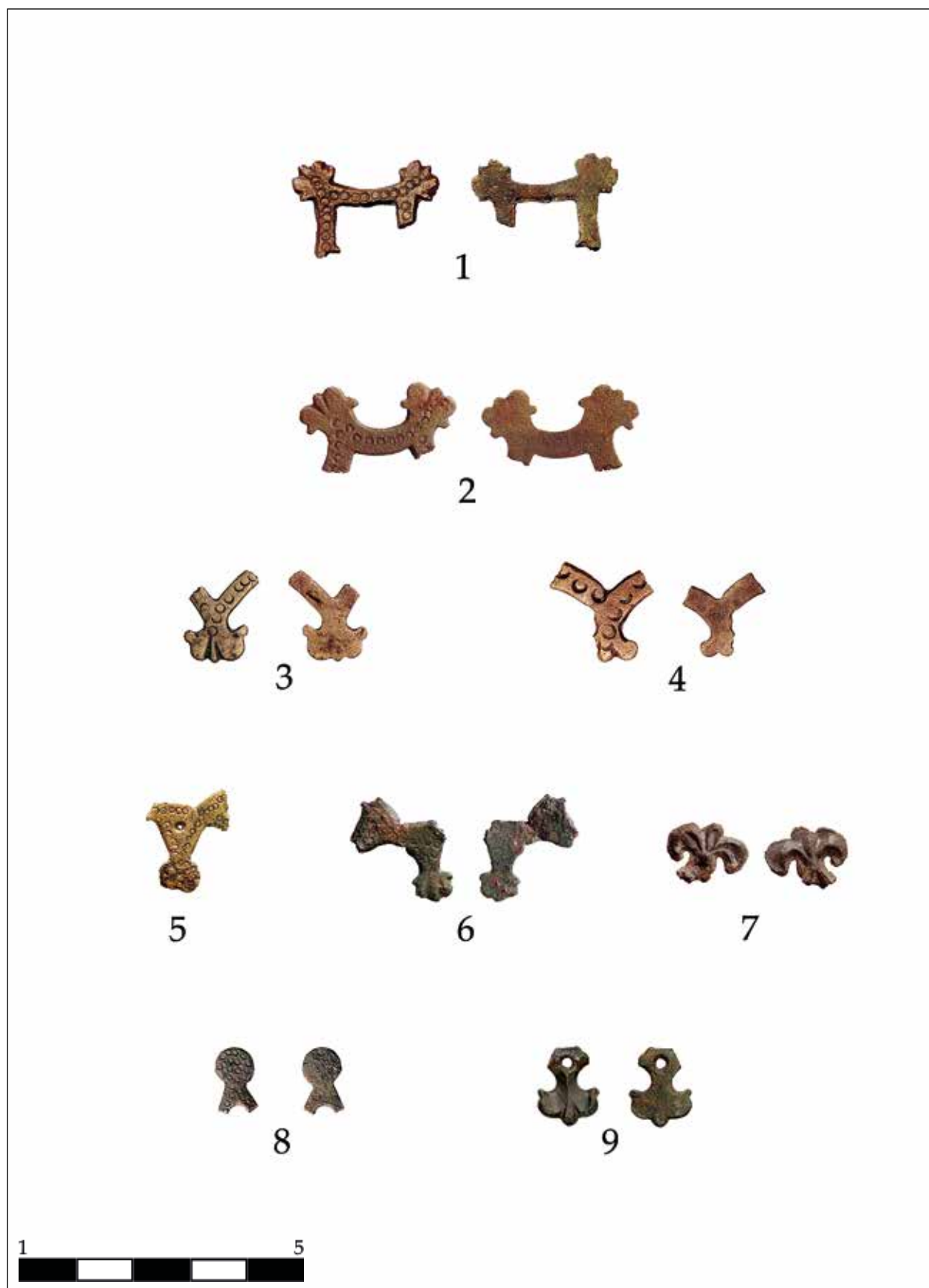
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszögalakú csatkarika egy tagból álló töredéke, amely ötszirmú, stilizált liliomot formáló motívumban végződik. A csatkarika előlapja domború, és felületét körök díszítik.

Méretek: D: 8 mm, V: 1 mm, H: 14 mm, T: 0,61 g.

Illusztráció: **35. tábla 8.**

36. tábla. Sokszög alakú ruhacsatok. Fotó: Kiss Béla

Plate 36. Dress buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2018-065.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszög alakú csatkarika két tagból álló töredéke, a tagok ötszirmú, stilizált liliomot formáló motívumban végződnek. A csatkarika előlapját poncolt körök sora díszíti.

Méretetek: V: 1,5 mm, Sz: 3,5 mm, H: 26,5 mm, d (levélcsozor): 8,5 mm, T: 1,91 g.

Illusztráció: **36. tábla 1.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2013-020.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszögalakú csatkarika két tagból álló töredéke, a tagok ötszirmú, stilizált liliomot formáló motívumban végződnek. A csatkarika előlapját poncolt körök sora díszíti.

Méretetek: V: 1,2 mm, Sz: 5 mm, H: 28 mm, Sz: 16 mm, Sz (csúcszáró): 11 mm, T: 2,09 g.

Illusztráció: **36. tábla 2.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2019-155.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszögalakú csatkarika egy tagból álló töredéke, amely ötszirmú, stilizált liliomot formáló motívumban végződik. A csatkarika előlapja felületét poncolt körök díszítik.

Méretetek: V: 1,2 mm, Sz: 11 mm, H: 14,5 mm, T: 0,93 g.

Illusztráció: **36. tábla 3.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2019-156.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszögalakú csatkarika egy tagból álló töredéke, amely háromszirmú, stilizált liliomot formáló motívumban végződik. A csatkarika előlapja felületét poncolt körök díszítik.

Méretetek: V: 1,5 mm, H: 18,5 mm, T: 0,77 g.

Illusztráció: **36. tábla 4.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2012-064.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszög alakú csatkarika egy ágát tartalmazó töredéke, amely lapos korongban végződik. A csatkarika előlapját poncolt körök sora díszíti, az ág közepén a pecek részére kialakított lyuk.

Méretetek: V: 1,8 mm, d (korong): 7,5 mm, H: 12 mm, Sz: 14 mm, d (lyuk): 0,5 mm, T: 1,46 g.

Illusztráció: **36. tábla 5.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2020-291.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszögalakú csatkarika két tagból álló töredéke, a tagok ötszirmú, stilizált liliomot formáló motívumban végződnek. A csatkarika előlapját poncolt körök sora díszíti.

Méretetek: H: 22 mm, Sz: 13 mm, V: 1,2 mm, T: 1,08 g.

Illusztráció: **36. tábla 6.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2022-122.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszög alakú csatkarika egy tagból álló töredéke, amely háromszirmú, stilizált liliomban végződik.

Méretetek: Sz: 15 mm, H: 12 mm, T: 0,95 g.

Illusztráció: **36. tábla 7.**

Megnevezés: **ruhacsat**

Azonosító szám: 2022-123.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszögalakú csatkarika egy tagból álló töredéke, amely lapos korongban végződik. A csatkarika előlapja felületét poncolt körök díszítik.

Méretetek: D: 11 mm, H: 12 mm, V: 1,8 mm, T: 0,56 g.

Illusztráció: **36. tábla 8.**

Megnevezés: **ruhacsat** vagy **liliomos övveret**

Azonosító szám: 2018-452.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, sokszög alakú csatkarika egy tagból álló töredéke, amely háromszirmú, stilizált liliomban végződik. A tag közepén kiemelkedő gerinc, aljában pedig a peceknek kialakított lyuk.

Méretetek: H: 14, 5 mm, Sz: 11,5 mm, V: 3 mm, d (lyuk): 3 mm, T: 1,75 g.

Illusztráció: **36. tábla 9.**

37. tábla. Ruhacsatok, övcsatok. Fotó: Kiss Béla
Plate 37. Dress buckles and belt buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2020-436.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: öntött, liliomszerű szirmokat formáló veret egy szimmetrikus kettős liliom alakú övveret töredéke lehet, amely esetén egy ovális középső tagból egy-egy gallér közbeiktatásával liliomszerű, stilizált növények nőnek ki kétoldalt, az oldalsó szirmok lehajlanak és kis dudorban végződnek.

Méretek: H: 11 mm, Sz: 7,5 mm, T: 0,28 g.

Illusztráció: **37. tábla 1.**

Megnevezés: övcsat

Azonosító szám: 2009-287.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártaövhez tartozó szíjszorító csat, fordított D-alakú, profilált csatkarikával, a csatkarikán kidomborodó növényi inda motívumokból álló díszítés, a szíjszorító lemezen gótikus minuscule felirat töredéke. A szíjszorító lemez közepén egymás mellett két nittszeg.

Méretek: Sz (csatkarika): 22 mm, 21 mm, H (pecek): 22,5, d (pecek): 1,5 mm, H (lemez): 19 mm, Sz (lemez): 12 mm, d (nittszeg): 2 mm, T: 2,89 g.

Illusztráció: **37. tábla 2.**

Megnevezés: övcsat

Azonosító szám: 2013-016.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, bronz, profilált, fordított D-alakú csatkarika erősen deformált töredéke, felületén nagyon kopott, vésett növényi inda motívumok.

Méretek: Sz: 42 mm, Sz: 10 mm, V: 1,5 mm, T: 3,56 g.

Illusztráció: **37. tábla 3.**

Megnevezés: övbújtató

Azonosító szám: 2021-078.

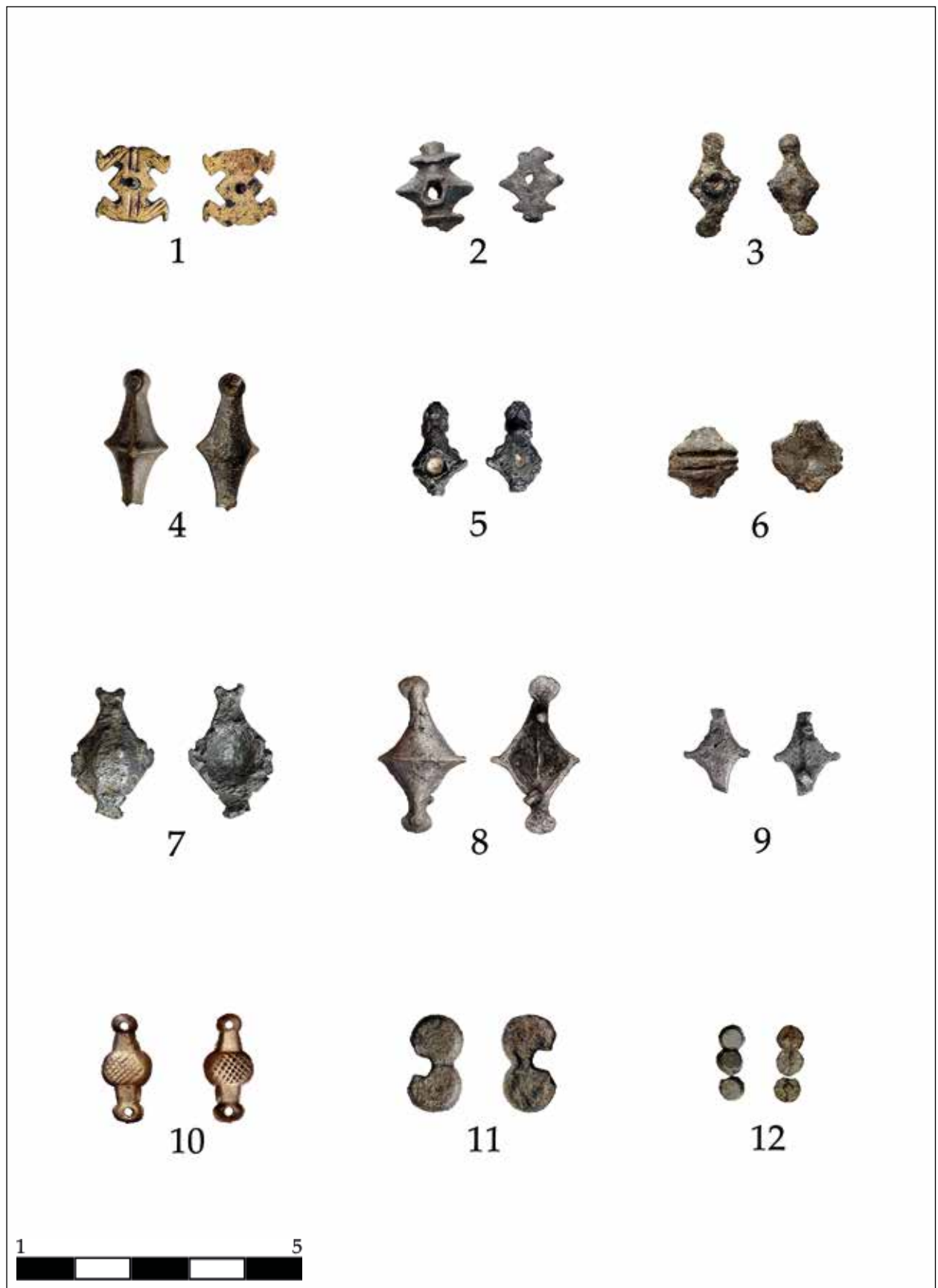
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: téglalap alakra összehajtott keskeny bronzpántból kialakított bújtató, két végét szegecs fogja össze, felülete díszítetlen.

Méretek: Sz (pánt): 5,5 mm, H: 22 mm, H (szegecs): 18 mm, d (szegecs): 1,2 mm, T: 1,16 g.

Illusztráció: **37. tábla 4.**

38. tábla. Korai, 13–14. századi pártaövveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 38. Early, 13h–14th-century fittings of mount-ornamented belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2012-042.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, négykaréjos, szimmetrikus ruha- vagy övveret, középen apró szézeccsel átütve. Felső lapján vésett vonalkázott díszítés, négy sarka növényi ornamentikát imitál.

Méreték: M: 13 mm, Sz: 13 mm, V: 3 mm; T: 0,6 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 1.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2018-053.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, baluszteresen tagolt, középen átfúrt, plasztikus ruha- vagy övveret. Mindkét végén törésnyomok láthatók. Alsó fele sima, egyenes.

Méreték: M: 16 mm, Sz: 15 mm, V: 5 mm; T: 1,9 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 2.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2018-068.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, propeller formájú, szimmetrikus, középen átfúrt, plasztikus ruha- vagy övveret. Rombusz alakú, két egymással szembeni csúcán egy-egy gömbbé szélesedik. Alsó felén szegecsrész indítása látszik.

Méreték: M: 20 mm, Sz: 9 mm, V: 5 mm; T: 1,0 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 3.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2019-002.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, deltoid alakú, plasztikus ruha- vagy övveret. Közepe felé kidomborodik, két, egymással szemközi csúcán gömbbé szélesedik, itt szegeccsel átütött. Az egyik gömb hiányzik. Teste belül üreges.

Méreték: M: 25 mm, Sz: 12 mm, V: 5 mm; T: 1,8 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 4.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2020-060.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: ezüstdből öntött, propeller formájú, szimmetrikus, közepén mélyítéssel ellátott, plasztikus ruha- vagy övveret részlete. Rombusz alakú, két egymással szembeni csúcán szegecsrész szélesedik. A középső mélyítés foglalatként szolgálhatott.

Méreték: M: 17 mm, Sz: 10 mm, V: 8 mm; T: 1,7 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 5.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2020-125.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, eredetileg propeller formájú ruha- vagy övveret lekerekített sarkú, rombusz alakú töredéke. Felső oldalán bordázott, két sarkánál törésnyomok láthatók.

Méreték: M: 14 mm, Sz: 14 mm, V: 4 mm; T: 1,9 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 6.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2020-305.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz (?)

Leírás: bronzból öntött, deltoid alakú, hiányos veret. Középen kidomborodik, belső fele félgömb alakban üreges.

Méreték: M: 23 mm, Sz: 14 mm, V: 5 mm; T: 3,8 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 7.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2021-035.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, deltoid formájú, szimmetrikus, plasztikus ruha- vagy övveret. Két egymással szembeni csúcán egy-egy gömbbé szélesedik. Felső oldalán keresztben bordával tagolt, alsó felén egy-egy szegecsrész indítása látszik. Belsejében üreges.

Méreték: M: 28 mm, Sz: 16 mm, V: 4 mm; T: 1,9 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 8.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2021-104.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz (?)

Leírás: bronzból öntött, deltoid formájú, szimmetrikus, plasztikus ruha- vagy övveret. Alsó felén egy-egy szegecsrész indítása látszik.

Méreték: M: 16 mm, Sz: 12 mm, V: 3 mm; T: 0,9 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 9.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2021-330.

Származási hely: F/15, S 205.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezből préselt, propeller formájú, szimmetrikus ruha- vagy övveret. Középen kiszélesedik, felületén poncolt díszes. Két végén lapított, átfúrt félgömb, köztük elkeskenyedő tag látható.

Méreték: M: 20 mm, Sz: 19 mm, V: 2 mm; T: 0,2 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 10.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2018-070.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: bronzból öntött, lapos veret a felerősítésére szolgáló lyukkal.

Méreték: M: 17,5 mm, Sz: 9,9 mm, V: 1,7 mm; T: 1,5 g.

Illusztráció: **38. tábla 11.**

Megnevezés: övveret?

Azonosító szám: 2020-435.

Keltezés: 13–14. század.

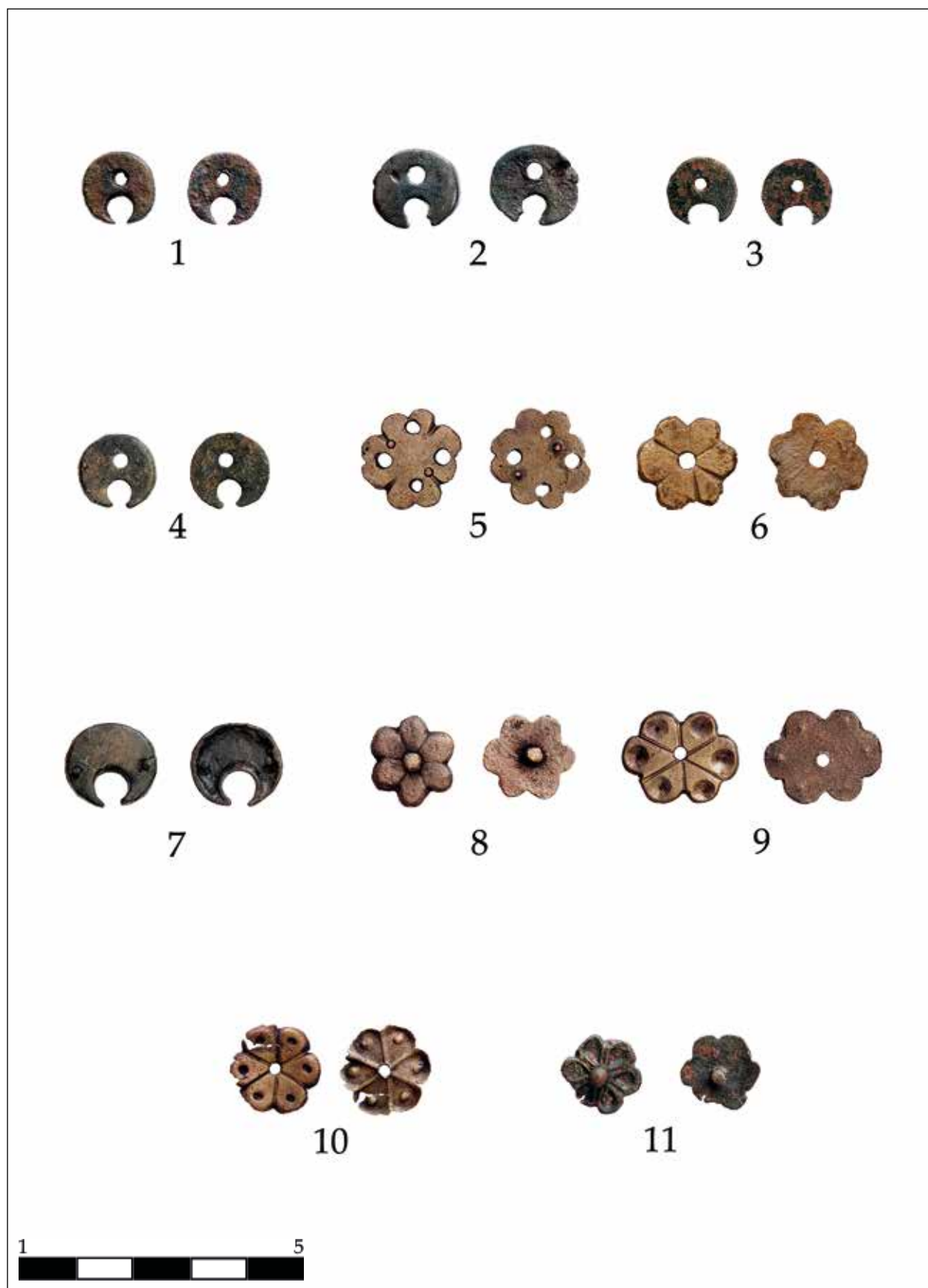
Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, három egyforma csonkakúpból álló övveret-töredék, hátoldalán öntésnyomokkal.

Méreték: M: 9 mm, Sz: 4 mm, V: 1 mm; m: 0,5 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **38. tábla 12.**

39. tábla. Korai, 13–14. századi pártaövveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 39. Early, 13th–14th-century fittings of mount-ornamented belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2018-244.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, félhold alakú övveret. Előlapja sima, díszítetlen. A félköríves kivágás átmérőjével azonos tengelyben egy rézsűs oldalú, szűkülő lyukkal átütve.

Méretek: d: 12,8 mm, d (félhold alakú kivágás): 4,4 mm, d (lyuk): 2,4 mm, V: 1,8 mm, T: 2,1 g.

Illusztráció: **39. tábla 1.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2018-274.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz

Leírás: bronzból öntött, félhold alakú övveret. Előlapja sima, díszítetlen. A félköríves kivágás átmérőjével azonos tengelyben egy rézsűs oldalú, szűkülő lyukkal átütve.

Méretek: d: 16,1 mm, d (félhold alakú kivágás): 5 mm, d (lyuk): 3 mm, V: 1,9 mm; T: 2,1 g.

Illusztráció: **39. tábla 2.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2019-028.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, félhold alakú övveret. Előlapja sima, díszítetlen. A félköríves kivágás átmérőjével azonos tengelyben egy rézsűs oldalú, szűkülő lyukkal átütve.

Méretek: d: 12,7 mm, d (félhold alakú kivágás): 5 mm, d (lyuk): 2 mm, V: 1,4 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **39. tábla 3.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2018-287.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, félhold alakú övveret. Előlapja sima, díszítetlen. A félköríves kivágás átmérőjével azonos tengelyben egy rézsűs oldalú, szűkülő lyukkal átütve.

Méretek: d: 14,3 mm, d (félhold alakú kivágás): 5 mm, d (lyuk): 3 mm, V: 1,6 mm; T: 1,7 g.

Illusztráció: **39. tábla 4.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2020-228.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, négyszirmú rozettát formáz ruha- vagy övveret. A szirmok karéjos szélűek, köztük bevágottak, rajtuk egy-egy átfúrás látható. Két apró rézszegeccsel átütött.

Méretek: M: 17 mm, Sz: 17 mm, V: 3 mm; T: 1,5 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **39. tábla 5.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2013-004.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, hatágú rozettát formázó, középen átlukasztott övveret. Felső lapján a szirmokat vésett vonal választja el.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 16 mm, V: 2 mm, d (szegecslyuk): 3,5 mm, T: 2,8 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **39. tábla 6.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2019-228.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, félhold alakú övveret. Előlapja sima, díszítetlen. A veret hátlapján a kéregöntés technológiájából adódó perem.

A veret átmérőjének vonalában, egymással szemben, annak peremén kettő, a felerősítést szolgáló nittszeg.

Méretek: d: 16,3 mm, d (félhold alakú kivágás): 6 mm, H (szegecs): 5,6 mm, V: 1,1 mm, V (perem): 2,3 mm; T: 2,2 g.

Illusztráció: **39. tábla 7.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2019-144.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, hatszirmú rozettát formázó, körszimmetrikus, szegeccsel ellátott övveret. Ép, jó állapotú. Felső lapján a szirmokat vésett vonalak választják el.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 16 mm, V: 6 mm; T: 2,3 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **39. tábla 8.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2021-041.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, hatszirmú rozettát formázó, középen átfúrt ruha- vagy övveret. Felső oldalán, a szirmok végén félgömb alakú mélyedések, köztük átlós vésett vonaldíszek láthatók.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 15 mm, V: 1 mm; T: 2,6 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **39. tábla 9.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2020-225.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezből préselt, hatszirmú rozettát formázó ruha- vagy övveret. Egy helyen sérült. Enyhén homorú kialakítású, a szirmok végén egy-egy átfúrás látható. Középen nagyobb méretű szegecslyukkal átütött. A szirmokat vésett vonalak választják el.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 14 mm, V: 0,5 mm; T: 0,6 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **39. tábla 10.**

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2018-493.

Keltezés: 14–16. század.

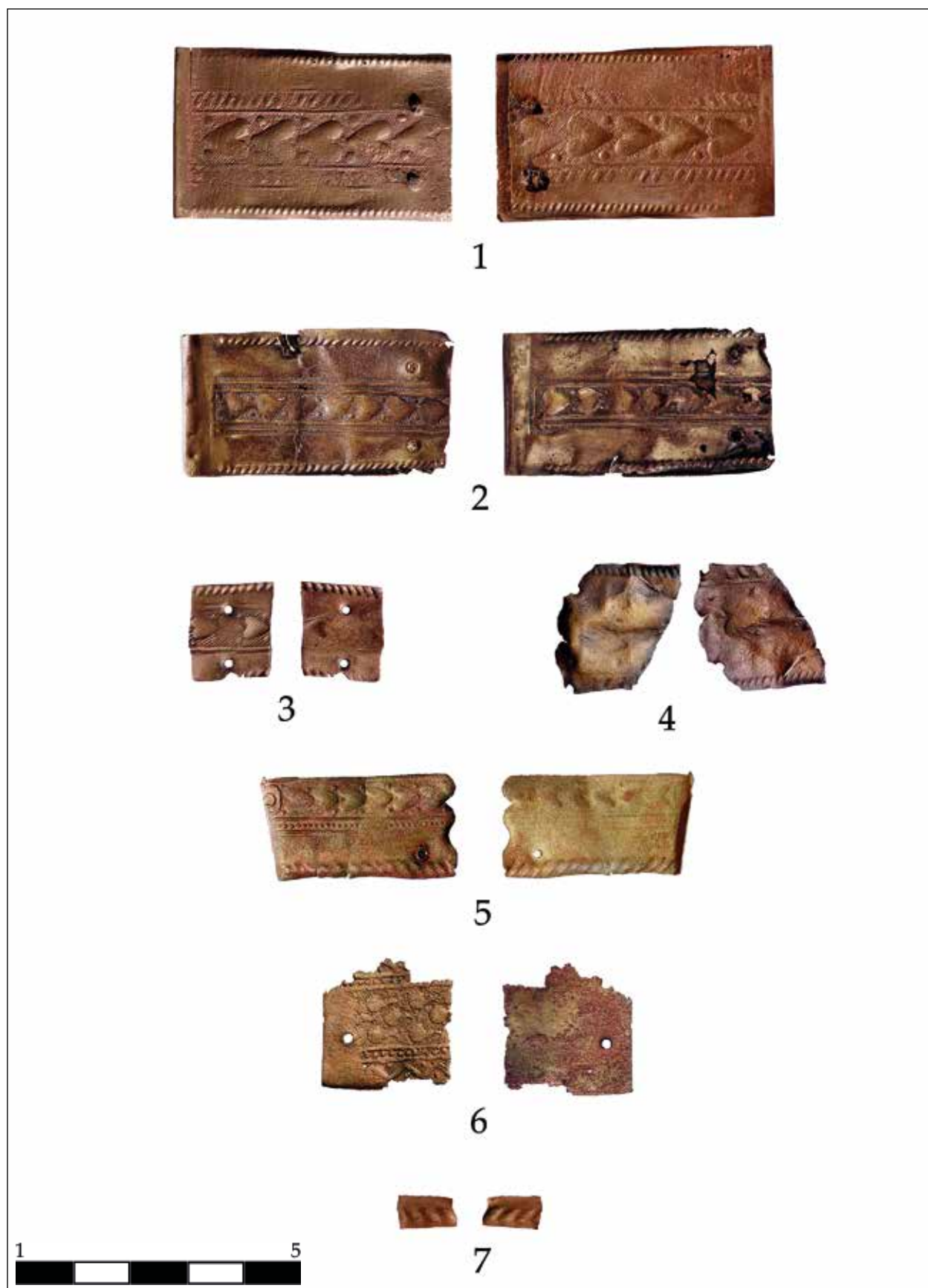
Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, hatszirmú rozettát formázó, szegeccsel átütött ruha- vagy övveret. A szirmok mindegyike enyhén mélyített.

Méretek: M: 13 mm, Sz: 13 mm, V: 5 mm; T: 1,1 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **39. tábla 11.**

40. tábla. Szívsormintás motívummal díszített övszerelékek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 40. Belt fittings decorated with heart rows. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: szíjvég

Azonosító szám: 2013-001.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártáöv széles bronz lemezből préselt, téglalap alakú szíjvége.

A szíjvég kialakításához a lemezt közepén összehajtották, és annak rövidebb oldala mentén két, egymástól 14 mm-re elhelyezkedő szegecs segítségével rögzítették a bőrhöz. A szíjvég lemezét hosszabbik oldala mentén apró pontokból álló, erősen kopott, gyöngysor minta szegélyezi, közepén kidomborodó kalászmintával körülvett mezőben öt darab szív alakú motívumból összeálló szívör mint, a szívek csúcsánál két oldalt egy-egy kidomborodó pont.

Méretetek: H: 50 mm, Sz: 31 mm, d (szegecs): 2 mm, T: 7,70 g.

Illusztráció: **40. tábla 1.**

Megnevezés: szíjvég

Azonosító szám: 2022-244A.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártáöv széles bronz lemezből préselt, téglalap alakú szíjvége.

A szíjvég kialakításához a lemezt közepén összehajtották, és annak rövidebb oldala mentén két nittszeg segítségével rögzítették a bőrhöz. A szíjvég lemezét hosszabbik oldala mentén kötélfonat minta szegélyezi, közepén két, párhuzamos, kiemelkedő bordával keretezett, téglalap alakú mezőben hét darab szív alakú motívumból összeálló szívör mint, a szívek csúcsánál, két oldalt egy-egy pont.

Méretetek: H: 48 mm, Sz: 26, 3 mm, V: 0,5 mm, d (lyuk): 2 mm, T: 3,65 g.

Illusztráció: **40. tábla 2.**

Megnevezés: szíjszorító lemez

Azonosító szám: 2020-117.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártáöv csatjának bronz lemezből préselt, téglalap alakú szíjszorító lemezének töredéke, a szíjszorítólemez hosszabbik oldala mentén gyöngysor keretezés szegélyezi, közepén kiemelkedő bordával keretezett, téglalap alakú mezőben szívör mint. A szívör motívumból három darab, csúcsaik mentén kapcsolódó szív alakú motívum sora maradt meg, a szívek csúcsai mellett két oldalt egy-egy kiemelkedő pont, a szívör motívum hátterét sűrű, ferde vonalkázással alakították ki. A téglalap alakú lemez rövidebb oldala két szélén kettő, a felerősítést szolgáló lyuk.

Méretetek: H: 14, 9 mm, Sz: 17,3 mm, d (lyuk): 1 mm, T: 0,52 g.

Illusztráció: **40. tábla 3.**

Megnevezés: szíjszorító lemez

Azonosító szám: 2019-033.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártáöv csatjának bronz lemezből préselt, téglalap alakú szíjszorító lemezének töredéke, a széle töredezett, repedezett. A szíjszorító lemezt hosszabbik oldala mentén kötélfonat minta szegélyezi, közepén erősen kopott felületű szívör mint.

Méretetek: H: 21,7 mm, Sz: 22, 7 mm, T: 0,55 g.

Illusztráció: **40. tábla 4.**

Megnevezés: szíjszorító lemez

Azonosító szám: 2009-213.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártáöv csatjának bronz lemezből préselt, téglalap alakú szíjszorító lemezének töredéke, a szíjszorító lemezt hosszabbik oldala mentén kötélfonat minta szegélyezi, közepén két, párhuzamos, kiemelkedő bordával keretezett, téglalap alakú mezőben szívör motívum. A lemezt a hosszanti tengelye mentén közepén elvágták, így a szívör motívum a lemez szélére került, a szívör motívum hat darab, csúcsaik mentén kapcsolódó szíva lakú motívum sorából áll, a szívek csúcsai mellett két oldalt egy-egy kiemelkedő pont, a szívör motívum hátterét sűrű, ferde vonalkázással alakították ki. A téglalap alakú lemez rövidebb oldalán egy, a felerősítést szolgáló lyuk, közvetlenül a kötélfonat minta mellett.

Méretetek: H: 33,5 mm, Sz: 18,7 mm, d (lyuk): 2 mm, T: 2,25 g.

Illusztráció: **40. tábla 5.**

Megnevezés: szíjszorító lemez

Azonosító szám: 2009-108.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártáöv csatjának bronz lemezből préselt, téglalap alakú szíjszorító lemezének töredéke, a széle töredezett, repedezett. A szíjszorító lemez középső, téglalap alakú mezőjében három sorba rendezett csepp alakú motívumokból kialakított díszítés, amely sűrű ferde vonalkázással kialakított háttérből emelkedik ki. A középső mezőt közvetlenül két kiemelkedő borda között futó pontsorból álló szegély veszi körbe, amelyen kívül egy kiemelkedő cikk-cakk motívumból álló szegély fut körbe, a cikk-cakk vonalak által határolt háromszögek közepén egy-egy kiemelkedő pont, a háromszög alakú mezők hátterét sűrű, egymással párhuzamos, ferde vonalkázás alkotja. A téglalap alakú lemez rövidebb oldala mentén, a középső mező szélének vonalában egy, a felerősítést szolgáló lyuk.

Méretetek: H: 23,5 mm, Sz: 24 mm, d (lyuk): 2 mm, T: 1,48 g.

Illusztráció: **40. tábla 6.**

Megnevezés: szíjszorító lemez

Azonosító szám: 2013-049.

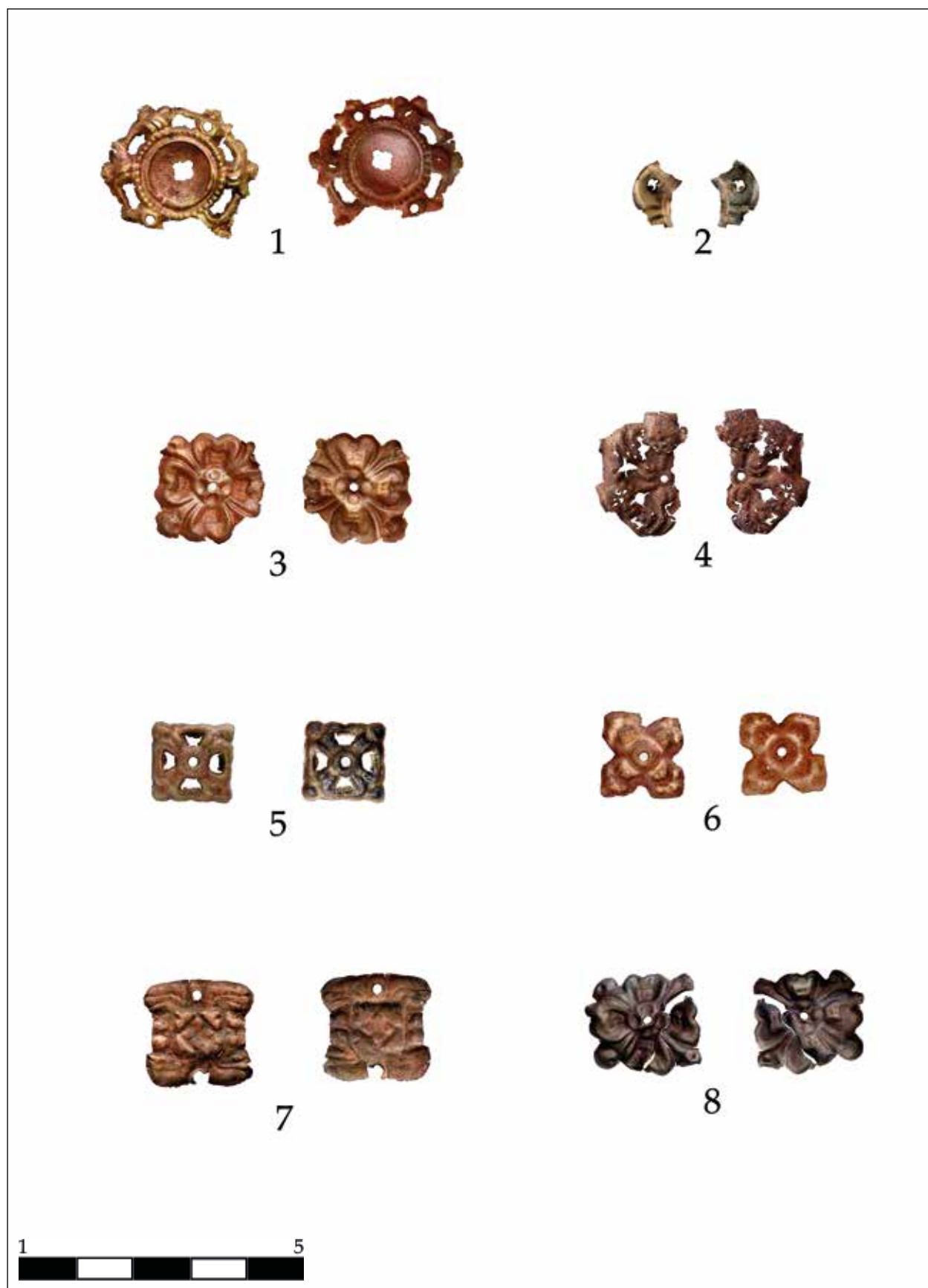
Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: pártáöv csatjának bronz lemezből préselt, téglalap alakú szíjszorító lemezének apró, téglalap alakú töredéke. A töredék a szíjszorító lemez pereméhez tartozik, amelyen kidomborodó kötélfonat minta fut.

Méretetek: H: 10,3 mm, Sz: 6 mm, V: 0,5 mm, T: 0,06 g.

Illusztráció: **40. tábla 7.**

41. tábla. Pártaövveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 41. Fittings of mount-decorated belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2009-314.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, közel kör alakú, rozettás pártaövreret, közepén homorú, félgömbös bemélyedés, amelyet egy sima kiemelkedő perem, és egy gyöngysor keretezés övez, szélén köríves áttörések váltakoznak stilizált növényi inda motívumot formázva.

Méretetek: d: 28 mm, V: 0,5 mm, d (lyuk): 2-3 mm, T: 0,44 g.

Illusztráció: **41. tábla 1.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2020-403.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, kör alakú, áttört szélű rozettás pártaövreret töredéke.

Méretetek: H: 12,5 mm, Sz: 8,5 mm, T: 0,09 g.

Illusztráció: **41. tábla 2.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2009-285.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, négyzetes pártaövreret. Az övreretet kidomborodó, négylevelű karéjos szirmú virág motívum díszíti, a szirmok közepén alig látható poncolt díszítés, a szirmok vonalát kidomborodó kontúr jelzi, a négy szirm között, a négyzet átlójában elrendezett, hornyolt tagoló elemek. A veret közepén egy bemélyedő nyolcszögletű mezőben kialakított lyuk található.

Méretetek: Sz: 19,8 mm, V: 0,5 mm, d (lyuk): 1,5 mm, T: 0,38 g.

Illusztráció: **41. tábla 3.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2013-019.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, kör alakú, rozettás pártaövreret töredéke. A veretet hatszirmú, stilizált virágmotívum díszíti. A veret felülete áttört, közepén lyukkal.

Méretetek: H: 22,5 mm, Sz: 16,9 mm, d (lyuk): 2 mm, V: 0,5 mm, T: 0,35 g.

Illusztráció: **41. tábla 4.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2009-233.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, négyzetes pártaövreret. A veret felülete domború, közepén lyukkal. A veretet áttört, stilizált négyszirmú virágmotívum díszíti, a virágszirmok között átlóban elrendezett keskeny, téglalap alakú tagoló elem, amely a csúcson félgömb alakú lezárásban végződik. A tagoló pánt közepén bemélyedő horony.

Méretetek: V: 0,5 mm, Sz: 14,4-14,6 mm, d (lyuk): 2,5 mm, T: 0,54 g.

Illusztráció: **41. tábla 5.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2009-299.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, négyzetes pártaövreret. A veret domború felületű, közepén lyukkal. A veretet a négyzet átlójában elrendezett, négyszirmú stilizált virágmotívum díszíti, a szirmok csúcsban végződnek.

Méretetek: Sz: 15 mm, H: 15,4 mm, d (lyuk): 2,5 mm, T: 0,47 g.

Illusztráció: **41. tábla 6.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2013-003.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, négyzetes pártaövreret. Az ép veret közepén egy árokkal keretezett négyzetes mező, amelynek közepén négy szirmból álló stilizált virág motívum, a négyzet sarkaiban pedig három levélből álló levélcsozor. A veret hosszabbik oldala mentén erősen kopott, alig észrevehető árkolásokkal tagolt széles perem, amelynek szélén, egymással szemben egy-egy, a felerősítést szolgáló lyuk. A veret rövidebb oldala peremén gyöngysor keretezés részlete.

Méretetek: Sz: 19, 5 mm, H: 19, 9 mm, d (lyuk): 2,3 mm, V: 0,5 mm, T: 0,36 g.

Illusztráció: **41. tábla 7.**

Megnevezés: **pártaövreret**

Azonosító szám: 2020-401.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, négyzetes pártaövreret. A veretet stilizált virágmotívum díszíti, amelynek központjában egy karéjos szélű, négy szirmú virág áll. A veret közepén felerősítést szolgáló lyuk.

Méretetek: H: 20 mm, Sz: 18 mm, d (lyuk): 1,5 mm, T: 0,74 g

Illusztráció: **41. tábla 8.**

42. tábla. Pártaövveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 42. Fittings of mount-decorated belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: pártaövveret

Azonosító szám: 2009-106.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, téglalap alakú, pártaövveret töredéke.

A veretet hosszabbik oldala mentén gyöngysor szegély keretezi.

A felületét szövés-fonás mintáját utánzó motívum díszíti. A motívum sakktáblaszerűen elrendezett téglalapokból áll. A motívumot kidomborodó, sima felületű és bemélyedő, beütött apró poncokkal kitöltött téglalapok váltakozásából alakították ki. A díszítés összesen kilenc mezőből áll, 3×3-as elrendezésben. A veret hosszsz tengelyében, annak szélén a felerősítést szolgáló egy-egy lyuk.

Méreték: H: 29,7 mm, Sz: 13,3 mm, d (lyuk): 2 mm, T: 0,49 g.

Illusztráció: **42. tábla 1.**

Megnevezés: pártaövveret

Azonosító szám: 2020-058.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, téglalap alakú pártaövveret töredéke, gyöngysor keretezésű szegéllyel. A felületét szövés-fonás mintáját utánzó motívum díszíti. A motívum sakktáblaszerűen elrendezett íves záródású téglalapokból áll. A motívumot sima felületű és beütött apró poncokkal kitöltött téglalapok váltakozásából alakították ki. A veret töredéken három sorban elrendezett, hat mezőből álló minta látható. A veret rövidebb oldalának közepén egy furat.

Méreték: H: 17,2 mm, Sz: 14,8 mm, d (lyuk): 1,5 mm, T: 0,23 g.

Illusztráció: **42. tábla 2.**

Megnevezés: pártaövveret

Azonosító szám: 2013-014.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, téglalap alakú pártaövveret. A veret széle sima, díszítetlen, de repedezett, töredezett, a lemez szélétől 4,4 mm-re egy kiemelkedő bordás szegély fut körbe. A veret közepén, kiemelkedő borda által szegélyezett, téglalap alakú mezőben sűrű, párhuzamos vonalakból álló rovátkolt motívum. A veret rövidebb oldala mentén, a lemez szélén egy, a felerősítést szolgáló lyuk.

Méreték: H: 39 mm, Sz: 31 mm, H (középső mező): 21 mm, Sz (középső mező): 11 mm, d (lyuk): 2,5 mm, T: 3,22 g.

Illusztráció: **42. tábla 3.**

Megnevezés: pártaövveret

Azonosító szám: 2009-219.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, téglalap alakú pártaövveret. A veret széle sima, díszítetlen, a közepén, kiemelkedő borda által szegélyezett, téglalap alakú mezőben sűrű, párhuzamos vonalakból álló rovátkolt motívum. A veret rövidebb oldala mentén, a lemez szélén egymástól 13 mm távolságban két lyuk, az egyikben nittszeg.

Méreték: H: 39, 4 mm, Sz: 22,3 mm, d (lyuk): 2,4 mm, d (nittszeg): 1,8 mm, T: 2,61 g.

Illusztráció: **42. tábla 4.**

Megnevezés: pártaövveret

Azonosító szám: 2013-011.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, téglalap alakú pártaövveret. A veretet gyöngysor keretezésű szegély veszi körbe, a közepén, téglalap alakú mezőben kidomborodó koronás női fej ábrázolása. A nő fején abroncskorona, rajta liliomos, a haját a fülére fésülve viseli. A női alakot a válláig ábrázolják, a vállán palást, a palástot összefogó szalaggal.

Méreték: H: 30, 6 mm, Sz: 21, 7 mm, V: 0,5 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **42. tábla 5.**

Megnevezés: pártaövszerelék

Azonosító szám: 2009-235.

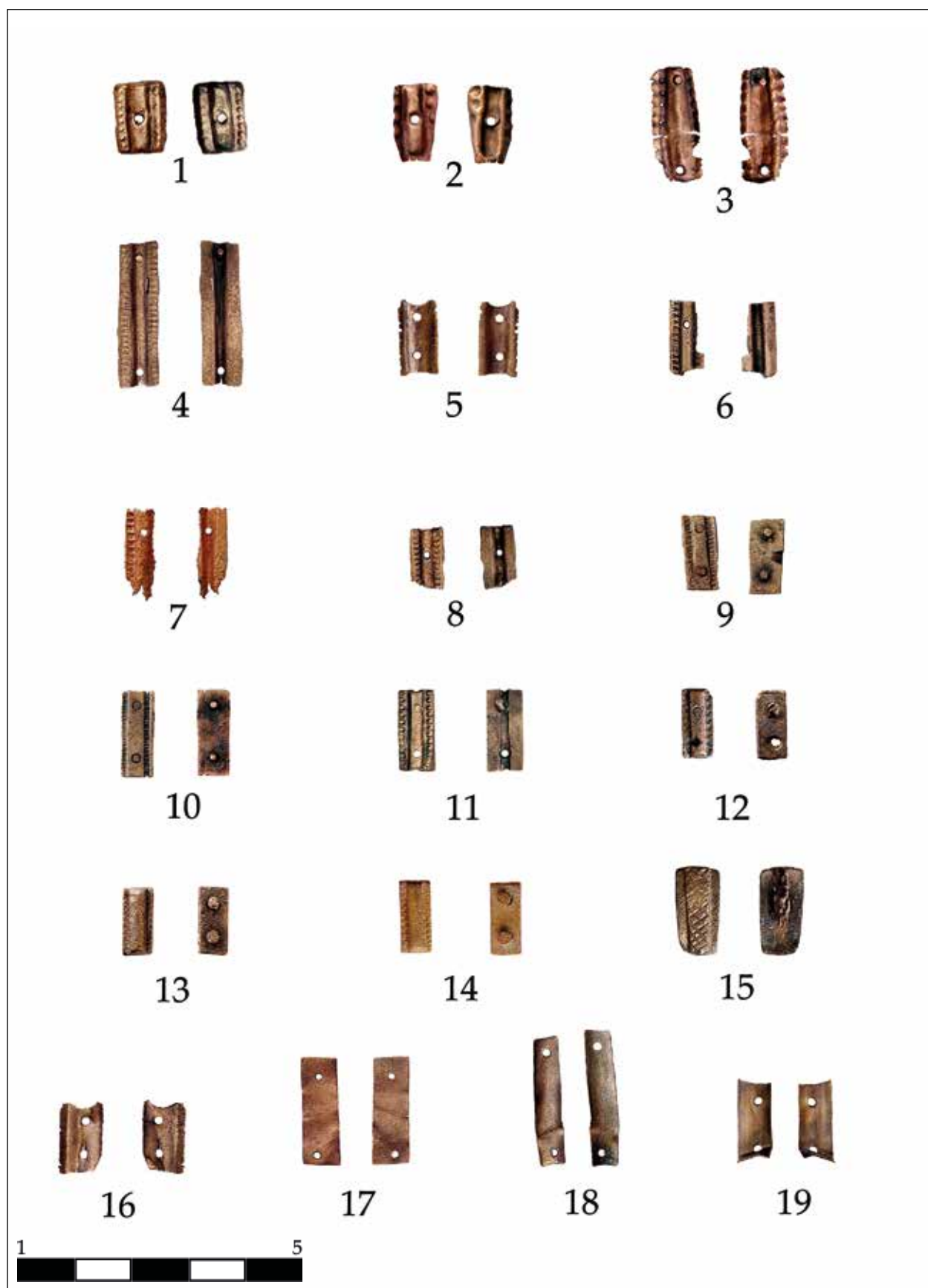
Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt pártaöv szíjvégéhez tartozó, téglalap alakú töredék. A veret peremén erősen kopott gyöngysor szegély fut körbe, közepén kiemelkedő bordával szegélyezett téglalap alakú mezőt nyolcas alakban tekeredő, egymásba fonódó növényi indamotívum díszíti. Az indák által határolt, kör alakú mezőkben hármas tagolású levélsokor található. A lemez rövidebb oldala közepén felerősítést szolgáló lyuk.

Méreték: H: 31 mm, Sz: 20,5 mm, V: 0,5 mm, d (lyuk): 1 mm, T: 0,86 g.

Illusztráció: **42. tábla 6.**

43. tábla. Pálcika alakú pártavveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 43. Slender fittings of mount-decorated belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2022-175.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pálcika alakú pártaövszer, hosszabbik oldala mentén, keskeny, vízszintes gyöngysor keretelésű szegéllyel, közepén kidomborodó, díszítetlen téglalap alakú mező, amelynek közepén egy darab, nittszeg számára kialakított lyuk.

Méret: H: 18 mm, Sz: 9 mm, T: 0,19 g.

Illusztráció: **43. tábla 1.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2021-048, 2021-006.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pálcika alakú pártaövszer, lapos, gyöngysor keretelésű szegéllyel, közepén kiemelkedő bordával keretezett, díszítetlen téglalap alakú mező, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeg számára kialakított lyuk, az egyikben még benne van a nittszeg.

Méret: H: 14,2–21 mm, Sz: 8–8,7 mm, T: 0,17–0,26 g.

Illusztráció: **43. tábla 2–3.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2018-078.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaövszer, félkör keresztmetszetű, keskeny, vízszintes gyöngysor szegéllyel, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy lyuk, az egyik lyukban nittszeg.

Méret: H: 26 mm, Sz: 7,3 mm, d (lyuk): 1,5 mm, T: 0,53 g.

Illusztráció: **43. tábla 4.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2020-164; 2020-242; 2020-061.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaövszer, félkör keresztmetszetű, keskeny, vízszintes gyöngysor szegéllyel, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy lyuk.

Méret: H: 13,5–13,8 mm, Sz: 6,5–7 mm, T: 0,18–0,34 g.

Illusztráció: **43. tábla 5–6, 8.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2014-088.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pálcika alakú pártaövszer, félkör keresztmetszetű, keskeny, vízszintes gyöngysor keretelésű szegéllyel, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy lyuk.

Méret: H: 16,5 mm, Sz: 5,2 mm, T: 0,28 g.

Illusztráció: **43. tábla 7.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2020-302; 2020-405.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaövszer, lapos, téglalap keresztmetszetű, keskeny gyöngysor szegéllyel, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeg.

Méret: H: 16,6–18,5 mm, Sz: 6,0–6,2 mm, szegecs 1,2 x 3 mm, T: 0,50–0,55 g.

Illusztráció: **43. tábla 9–10.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2018-077, 2021-047, 2021-045, 2016-018.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaövszer, félkör keresztmetszetű, keskeny, vízszintes gyöngysor szegéllyel, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy, a verettel egybe öntött nittszeg.

Méret: H: 12–15 mm, Sz: 5,3–6,6 mm, V: 2,2 mm, T: 0,55–0,86 g.

Illusztráció: **43. tábla 11–14.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2021-276.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaövszer, középső részén kiemelkedő téglalap alakú, sraffozott bekarcolt díszítéssel. A középső részt vízszintesen kihajló, keskeny díszítetlen perem övezi, a hátulján öntési hibából adódó gerinc.

Méret: H: 16 mm, Sz: 8 mm, T: 0,98 g.

Illusztráció: **43. tábla 15.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2021-007; 2018-322; 2020-248.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: kalapált bronzlemezről kivágott, félköríves formára préselt, pálcika alakú pártaövszer, félköríves keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeg számára kialakított lyuk.

Méret: H: 13,7–28 mm, Sz: 4,2–8 mm, T: 0,19–0,44 g.

Illusztráció: **43. tábla 16, 18–19.**

Megnevezés: **pártaövszer**

Azonosító szám: 2018-59B.

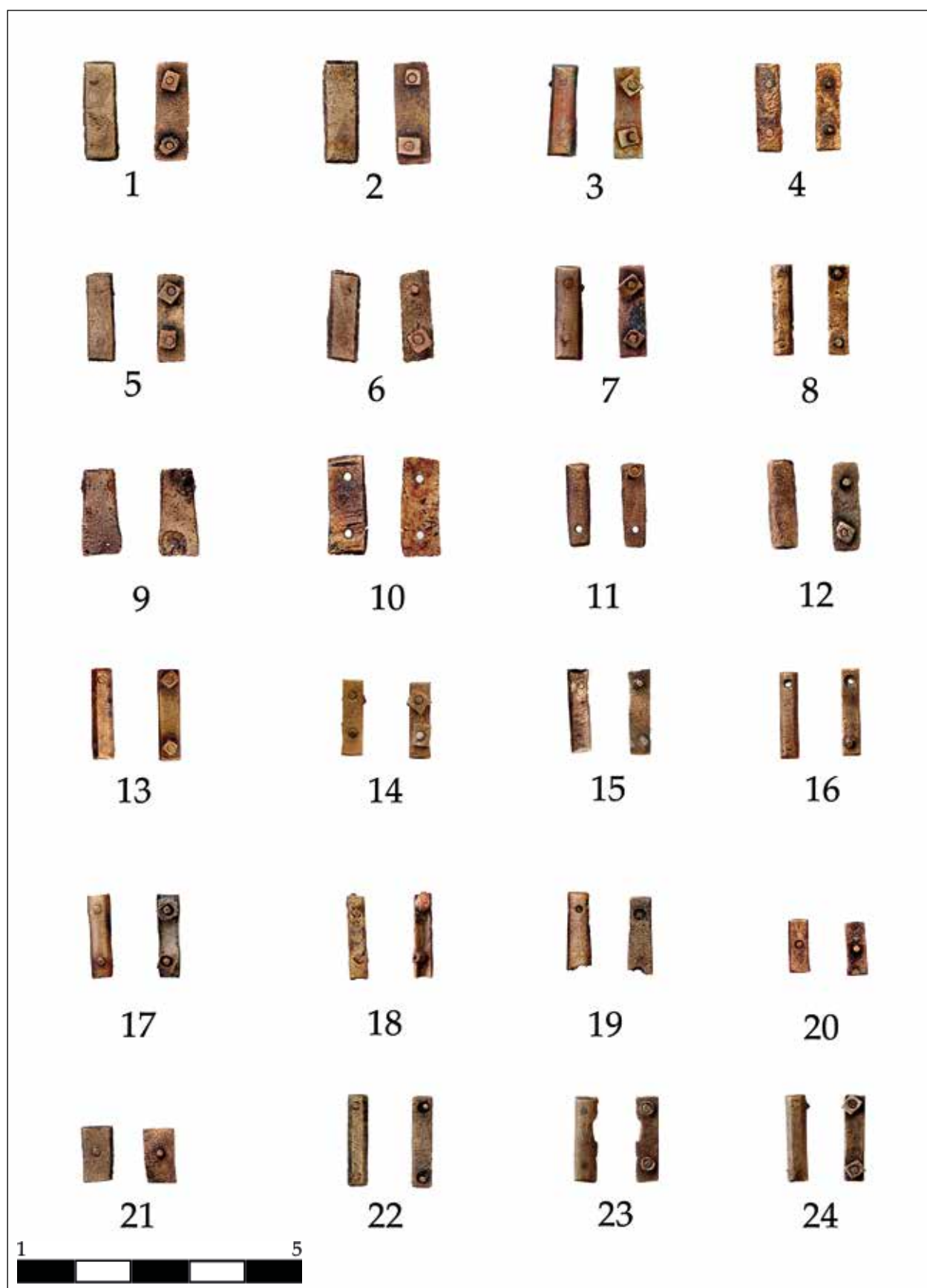
Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaövszer, lapos, téglalap keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy lyukkal.

Méret: H: 19,4 mm, Sz: 6,5 mm, T: 0,23 g.

Illusztráció: **43. tábla 17.**

44. tábla. Pálcika alakú pártáövveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 44. Slender fittings of mount-ornamented belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: pártáövveretek

Azonosító szám: 2020-247, 2020-243, 2014-122, 2020-246, 2020-252, 2020-404, 2021-107, 2013-054, 2020-434, 2020-299.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártáövveret, lapos, téglalap keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy egybeöntött nittszeggel, rajta alátétlemezkével.

Méreték: H: 13,7–18, 5 mm, Sz: 3,4–6,5 mm, T: 0,43–0,99 g.

Illusztráció: **44. tábla 1–3, 5–6, 12–14, 23–24.**

Megnevezés: pártáövveretek

Azonosító szám: 2014-105, 2022-210, 2021-050, 2018-007, 2022-081, 2021-109, 2021-046, 2022-101, 2020-301, 2020-253.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártáövveret, lapos, téglalap keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy egybeöntött nittszeggel.

Méreték: H: 15,7–21 mm, Sz: 3,5–7,5 mm, T: 0,19–1,13 g.

Illusztráció: **44. tábla 4, 7–9, 11, 15–16, 20–22.**

Megnevezés: pártáövveretek

Azonosító szám: 2019-296; 2020-021.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártáövveret, lapos, téglalap keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy lyukkal.

Méreték: H: 14,0–19,4 mm, Sz: 3,3–7,3 mm, T: 0,42–0,94 g.

Illusztráció: **44. tábla 10, 19.**

Megnevezés: pártáövveretek

Azonosító szám: 2021-173, 2009-355.

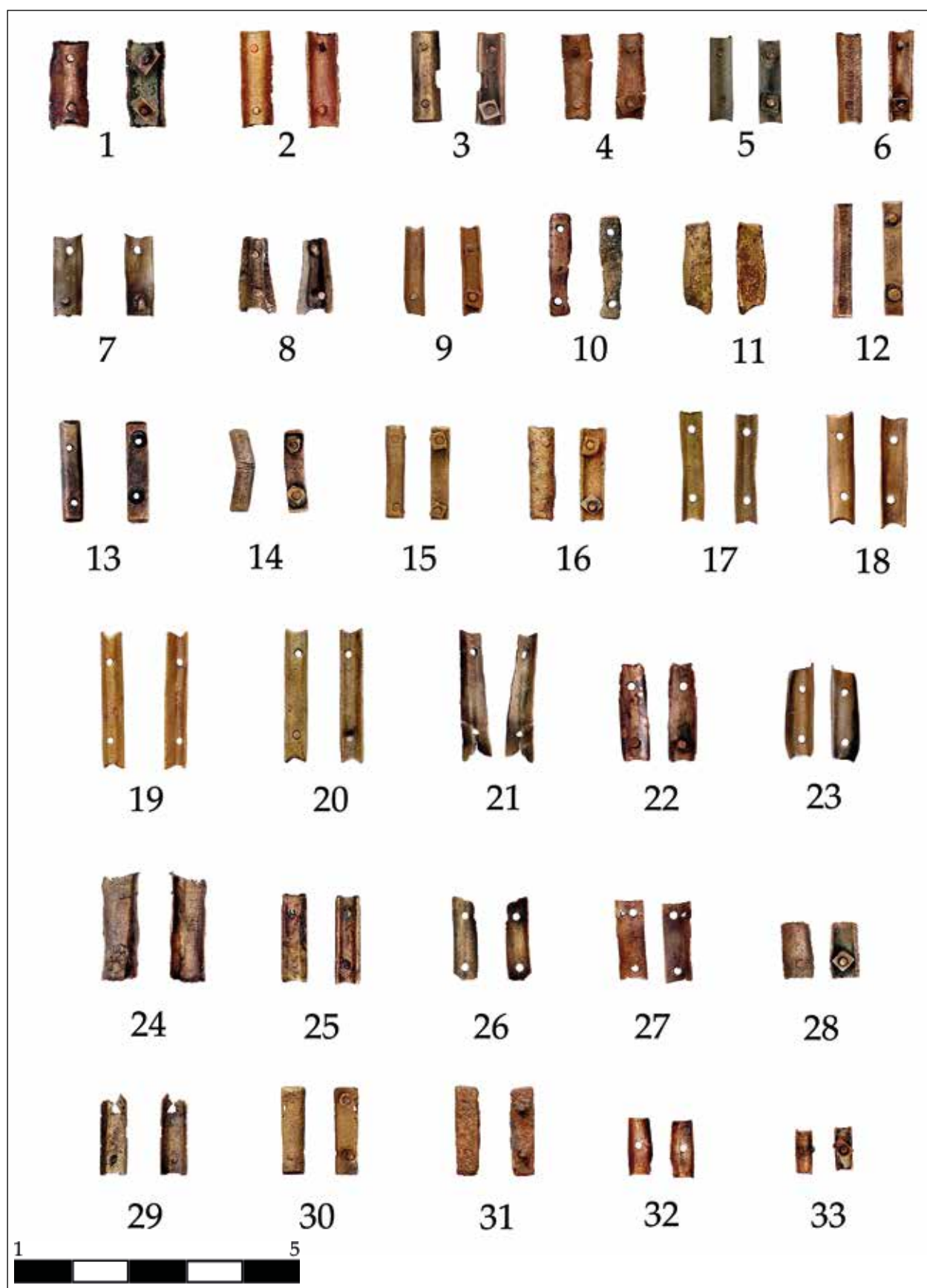
Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártáövveret, félköríves keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeggel, rajta négyzetes alátétlemezkével.

Méreték: H: 14,8–19 mm, Sz: 3,0–9 mm, T: 0,22–0,37 g.

Illusztráció: **44. tábla 17–18.**

45. tábla. Pálcika alakú pártavveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 45. Slender fittings of mount-ornamented belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **pártaöfveretek**

Azonosító szám: 2019-306, 2020-406, 2021-322, 2013-051, 2014-103, 2021-108, 2020-244, 2020-251, 2019-262.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaöfveret, félköríves keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeggel, rajta négyzetes alátétlemezzel.

Méretetek: H: 14,8–19 mm, Sz: 3,0–9,0 mm, T: 0,12–0,82 g.

Illusztráció: **45. tábla 1, 5–6, 9, 16, 24, 28–29, 33.**

Megnevezés: **pártaöfveret**

Azonosító szám: 2014-104, 2020-054.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaöfveret, félköríves keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeg számára kialakított lyuk.

Méretetek: H: 15,0–17,4 mm, Sz: 4,6–6,0 mm, T: 0,23–0,53 g.

Illusztráció: **45. tábla 2, 7.**

Megnevezés: **pártaöfveretek**

Azonosító szám: 2020-250, 2020-245.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaöfveret, félköríves keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeggel, rajta négyzetes alátétlemezzel.

Méretetek: H: 14,8–19,0 mm, Sz: 3,0–9,0 mm, T: 0,48–0,73 g.

Illusztráció: **45. tábla 3, 25.**

Megnevezés: **pártaöfveret**

Azonosító szám: 2013-050.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaöfveret, félköríves keresztmetszetű, hosszabb tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeggel, rajta négyzetes alátétlemezzel.

Méretetek: H: 15,0 mm, Sz: 4,0 mm, T: 0,37 g.

Illusztráció: **45. tábla 4.**

Megnevezés: **pártaöfveret**

Azonosító szám: 2020-101.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pálcika alakú pártaöfveret, félkör keresztmetszetű, keskeny, vízszintes gyöngysor keretezésű szegéllyel, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy lyuk.

Méretetek: H: 21 mm, Sz: 8,7 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **45. tábla 8.**

Megnevezés: **pártaöfveretek**

Azonosító szám: 2019-126, 2020-300.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaöfveret, lapos, téglalap keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy lyukkal.

Méretetek: H: 14,0–19,4 mm, Sz: 3,3–7,3 mm, T: 0,34–1,18 g.

Illusztráció: **45. tábla 10, 13.**

Megnevezés: **pártaöfveret**

Azonosító szám: 2013-055.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú, félköríves keresztmetszetű pártaöfveret.

Méretetek: H: 16,9 mm, Sz: 5,4 mm, T: 0,53 g.

Illusztráció: **45. tábla 11.**

Megnevezés: **pártaöfveretek**

Azonosító szám: 2021-266, 2020-249, 2013-053.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaöfveret, lapos, téglalap keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy egybeöntött nittszeggel.

Méretetek: H: 15,7–21 mm, Sz: 3,5–7,5 mm, T: 0,5–0,88 g.

Illusztráció: **45. tábla 12, 14, 31.**

Megnevezés: **pártaöfveretek**

Azonosító szám: 2013-056, 2009-289.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, keskeny, pálcika alakú pártaöfveret, lapos, téglalap keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy egybeöntött nittszeggel, rajta alátétlemezzel.

Méretetek: H: 13,7–18,5 mm, Sz: 3,4–6,5 mm, T: 0,5–0,55 g.

Illusztráció: **45. tábla 15, 30.**

Megnevezés: **pártaöfveretek**

Azonosító szám: 2009-204, 2021-049, 2013-052, 2009-210, 2020-100, 2022-209, 2020-128, 2019-164, 2019-045.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: kalapált bronzlemezről kivágott, félköríves formára préselt, pálcika alakú pártaöfveret, félköríves keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, annak két végén egy-egy nittszeg számára kialakított lyuk.

Méretetek: H: 13,7–28,0 mm, Sz: 4,2–8,0 mm, T: 0,16–0,74 g.

Illusztráció: **45. tábla 17–23, 26–27.**

Megnevezés: **pártaöfveret**

Azonosító szám: 2019-206.

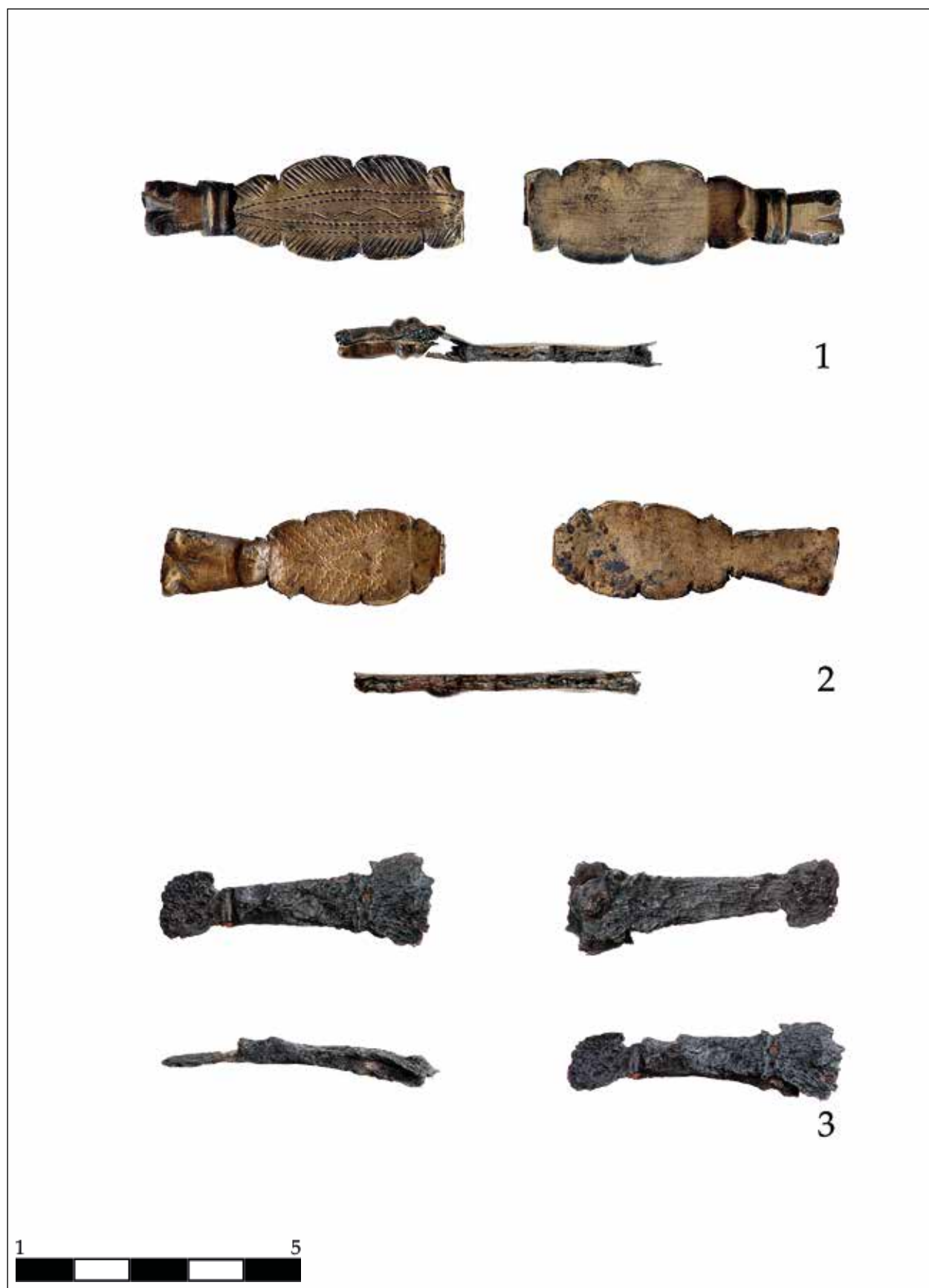
Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: kalapált bronzlemezről kivágott, félköríves formára préselt, pálcika alakú pártaöfveret, félköríves keresztmetszetű, hosszabbik tengelyében, közepén egy, nittszeg számára kialakított lyuk.

Méretetek: H: 14 mm, Sz: 4,7 mm, T: 0,08 g.

Illusztráció: **45. tábla 32.**

46. tábla. Egyedi pártavégek. Fotó: Kiss Béla

Plate 46. Unique strap-ends of mount-decorated belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **pártaöv szíjvég**

Azonosító szám: 2020-284.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: a szíjvég három rétegből áll. Az előlap négykaréjos, tölgy-falevél formában végződő, az enyhén összeszűkülő végéhez egy téglalapot alakú kettős bordával tagolt elem kapcsolódik, amely stilizált tulipános motívumban végződik, a tulipános motívumot az előlapon és a hátlapon is kidolgozták. Az előlap felületét utólag díszítették vésett és poncolt motívumokkal. Az előlap közepén szilva alakú mezőt rajzol ki kettős szaggatott vonal, közepén hullámvonal húzódik végig. A karéjos szélről indulóan a középső mező irányában sűrű, egymással párhuzamos, elnagyolt haránt irányú, ferde bevészt vonalak. A hátlap vékonyra kalapált, formára vágott, díszítetlen bronzlemez. Az előlapot és a hátlapot egy ólomlapra illesztették, majd összeforrasztották.

Méretetek: H: 50,6 mm, Sz: 18,9 mm, V: 3,2 mm, T: 15 g.

Illusztráció: **46. tábla 1.**

Megnevezés: **pártaöv szíjvég**

Azonosító szám: 2012-051.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: a szíjvég három rétegből áll. Az előlap háromkaréjos, tölgy-falevél alakú formában végződik, az enyhén összeszűkülő végéhez feltételezhetően egy stilizált állatfej kapcsolódik, amely épp itt tört el és sérült meg. Az előlapon utólag vésett díszítés: az állat orrától indul két haránt irányú, ék alakú, háromszög alakú mezőt határoló cikk-cakkvonal, a vonalak külső oldalától egymással párhuzamos, ferde, haránt irányú cikk-cakk vonalak indulnak a karéjos szél irányába. Az ék alakú mező közepén szintén cikk-cakk vonal húzódik. A hátlap vékonyra kalapált, formára vágott, díszítetlen bronzlemez. Az előlapot és a hátlapot egy ólomlapra illesztették, majd összeforrasztották.

Méretetek: H: 50,5 mm, Sz: 17 mm, V: 3,2 mm, T: 11,6 g.

Illusztráció: **46. tábla 2.**

Megnevezés: **pártaöv szíjvég**

Azonosító szám: 2022-213.

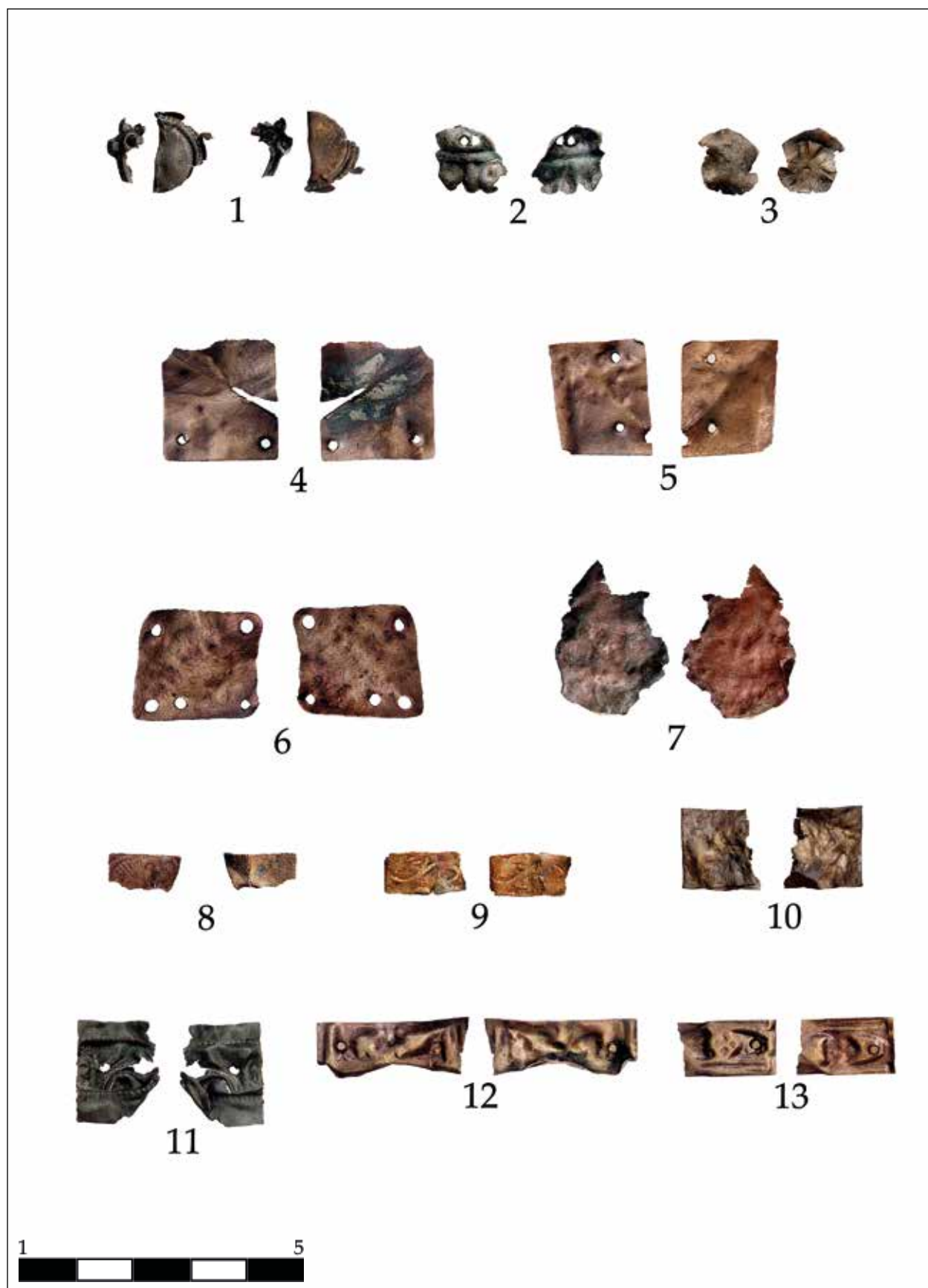
Keltezés: 14. század.

Anyag: vas.

Leírás: íves kialakítású, három rétegű tárgy. Két kovácsolt vaslemezből és egy köztes kitöltő anyagból felépülő töredékes szíjvég. Az egyik vége félkörívesen kiszélesedik, a másik végén megfigyelhető a lemez Y-alakú bevágása, és ezen a végén szegecs fogja össze a rétegeket; a kovácsolással kialakított darab domború felületén egy stilizált állatfej is kivehető.

Méretetek: H: 49 mm, Sz: 6,5–17 mm, V: 5 mm, T: 6,6 g.

Illusztráció: **46. tábla 3.**

47. tábla. Pártaövszerelések. Fotó: Kiss Béla

Plate 47. Fittings of mount-decorated belts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: pártaöbveret

Azonosító szám: 2018-468.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, közel kör alakú, rozettás pártaöbveret középső, gyöngysor keretezésű kör alakú, homorú mezője, amelyhez áttört indák kapcsolódtak.

Méretek: D: 15 mm, T: 0,35 g.

Illusztráció: **47. tábla 1.****Megnevezés: pártaöbveret**

Azonosító szám: 2018-343.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, négyzetes alakú pártaöbveret stilizált növényi, virágmotívumokkal díszített töredéke, peremén felerősítésre szolgáló lyukkal.

Méretek: H: 12,5 mm, Sz: 12,5 mm, d (lyuk): 1 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: **47. tábla 2.****Megnevezés: pártaöbveret**

Azonosító szám: 2020-180.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt pártaöbveret kör alakú töredéke, felülete erősen kopott, amelyen alig kivehető stilizált sugárirányú motívum.

Méretek: d: 12 mm, V: 0,5 mm, T: 0,19 g.

Illusztráció: **47. tábla 3.****Megnevezés: pártaöbveret**

Azonosító szám: 2019-195.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről kivágott, négyzetes pártaöbveret töredéke, felülete díszítetlen, rövidebb oldalán két, felvarrásra szolgáló lyuk.

Méretek: H: 20,5 mm, Sz: 21,5 mm, d (lyuk): 2,0 mm, T: 0,8 g.

Illusztráció: **47. tábla 4.****Megnevezés: pártaöbveret**

Azonosító szám: 2020-264.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről kivágott, négyzetes pártaöbveret töredéke, felülete sima, díszítetlen, az egyik rövidebb oldalán a két sarokban egy-egy lyuk.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 17,5 mm, d (lyuk): 1,5 mm, V: 0,5 mm, T: 0,84 g.

Illusztráció: **47. tábla 5.****Megnevezés: pártaöbveret**

Azonosító szám: 2020-232.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről kivágott, négyzetes pártaöbveret, felülete erősen kopott, díszítetlen, négy sarkában egy-egy lyuk, plusz egy az egyik hosszabbik oldalán a sarokban lévő lyuk mellett egy másik lyuk is található.

Méretek: H: 22 mm, Sz: 20 mm, d (lyuk): 3 mm, T: 1,76 g.

Illusztráció: **47. tábla 6.****Megnevezés: pártaöbveret**

Azonosító szám: 2008-006.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről kivágott pártaöbveret töredéke, felülete rendkívül kopott, alig kivehető motívumokkal díszítve.

Méretek: H: 20 mm, Sz: 28 mm, T: 0,72 g.

Illusztráció: **47. tábla 7.****Megnevezés: pártaövszerelék**

Azonosító szám: 2019-043.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pártaöv szíjvégéhez, vagy csat szíjszorító lemezéhez tartozó kis méretű, karéjos motívummal díszített téglalap alakú töredék.

Méretek: H: 13 mm, Sz: 5,5 mm, T: 0,22 g.

Illusztráció: **47. tábla 8.****Megnevezés: pártaövszerelék**

Azonosító szám: 2014-081.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pártaöv szíjvégéhez, vagy csat szíjszorító lemezéhez tartozó téglalap alakú töredék, felülete kopott, alig kivehető hosszanti futású növényi indamotívummal díszített, összehajtott állapotban.

Méretek: H: 14,5 mm, Sz: 8 mm, V: 0,5 mm, T: 0,21 g.

Illusztráció: **47. tábla 9.****Megnevezés: pártaövszerelék**

Azonosító szám: 2021-044.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pártaöv szíjvégéhez, vagy csat szíjszorító lemezéhez tartozó négyzetes töredék, mindkét hosszanti oldal peremén bekarcolt cikk-cakk – farkasfog vonalból álló szegély, felülete erősen kopott, alig észrevehető díszítéssel, összehajtott állapotban.

Méretek: H: 18,5 mm, Sz: 14,5 mm, T: 0,65 g.

Illusztráció: **47. tábla 10.****Megnevezés: pártaövszerelék**

Azonosító szám: 2018-466.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, pártaöv szíjvégéhez, vagy csat szíjszorító lemezéhez tartozó téglalap alakú töredék, gyöngysor keretezésű középső mezőben domborított növényi inda, levél motívum.

Méretek: V: 0,5 mm, H: 15 mm, Sz: 18,9 mm, d (lyuk): 1,5 mm, T: 0,36 g.

Illusztráció: **47. tábla 11.****Megnevezés: pártaövszerelék**

Azonosító szám: 2021-211.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, téglalap alakú, pártaövhöz tartozó szerelék töredéke. A nagyon kopott gyöngysor keretezésű, domborított felületű lemez pártaöv szíjvégéhez, vagy pártaöv csatjának szíjszorító lemezéhez tartozhatott. A lemez rövidebb oldalának közepén egy nittszeg található.

Méretek: H: 27,5 mm, Sz: 10 mm, d (szegecs): 1,5 mm, H (szegecs): 3 mm, T: 0,53 g.

Illusztráció: **47. tábla 12.****Megnevezés: pártaövszerelék**

Azonosító szám: 2021-212.

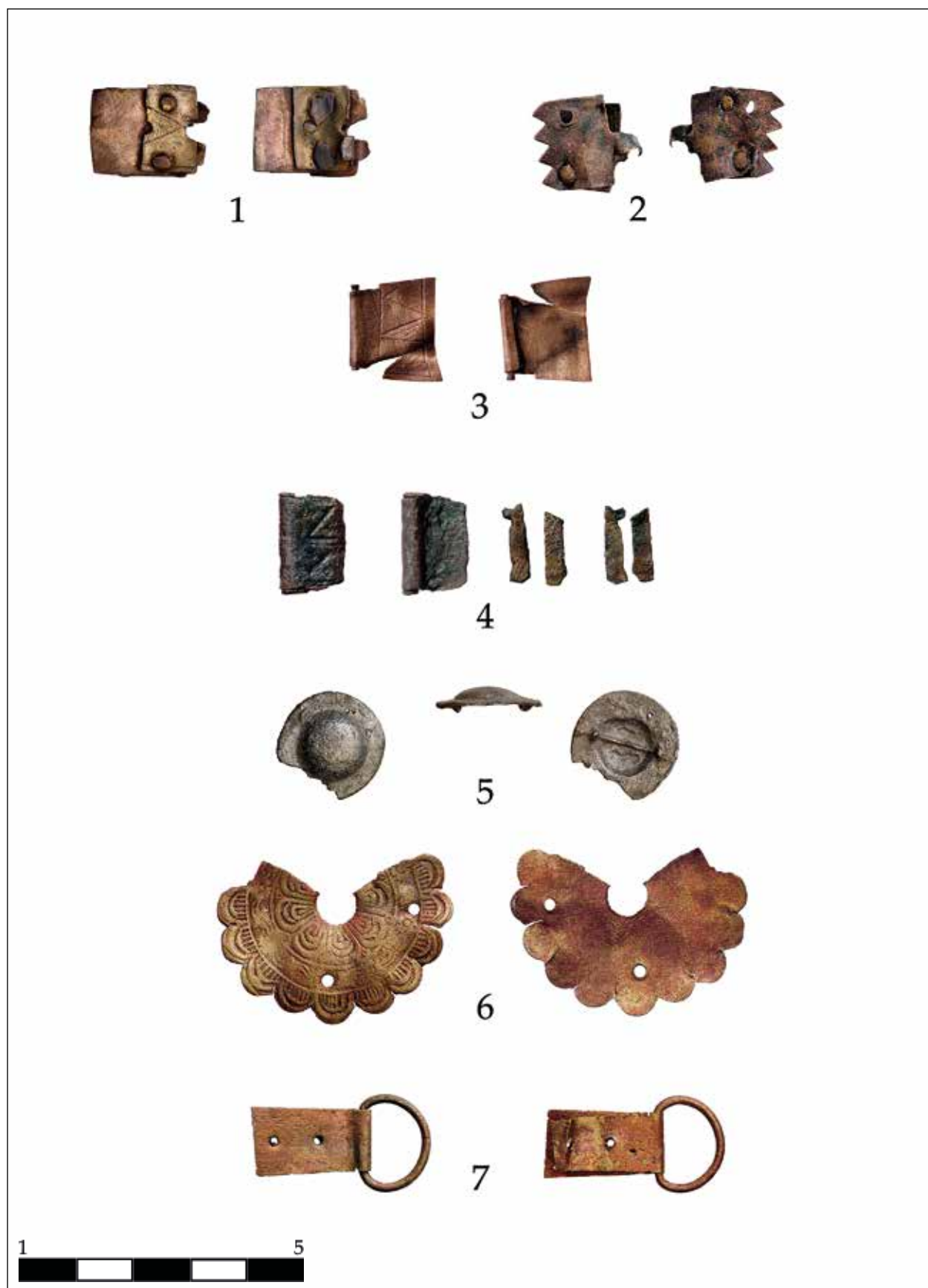
Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzlemezről préselt, téglalap alakú pártaövhöz tartozó szerelék töredéke. A pártaöv szíjvégéhez vagy pártaöv csatjának szíjszorító eleméhez tartozó lemez rövidebb oldalának közepén egy nittszeg, két hosszabbik oldalával párhuzamosan a szélén egy-egy árok fut végig, középső részén kidomborodó stilizált, növényi indamotívum.

Méretek: H: 17,9 mm, Sz: 10 mm, d (szegecs): 1,5 mm, H (szegecs): 3 mm, T: 0,28 g.

Illusztráció: **47. tábla 13.**

48. tábla. Könyvkapcsok. Fotó: Kiss Béla
 Plate 48. Book clasps. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **könyvkapocs szíjszorító lemeze**

Azonosító szám: 2021-237.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: vékonyra kalapált bronzlemezéből kivágott téglalap alakú lemezekből összeszegecselt könyvkapocs. A könyvkapocs testét két sima, díszítetlen bronzlemez alkotja, amelyeket a rövidebb oldalaik mentén szegecseltek össze. A könyvkapocsot később, két keskeny, téglalap alakú lemez hozzászegecselésével megerősítették. A könyvkapocs alsó és felső részéhez egyaránt szegecseltek egy-egy keskeny bronzlemez, amely közül a felső lemezt egy háromszög alakú, vésett motívum díszíti. A háromszög alakú mező hátterét sűrű sorokba rendezett, cikk-cakk vonalak képezik. A könyvkapocs szegecselt végénél, a rövidebb oldal közepén, félkör alakú kivágás. A kivágásnál a tovább futó keskeny lemezt kampó formában visszahajtották.

Méreték: M: 20 mm, Sz: 16 mm, V: 0,5 mm; T: 3,72 g.

Illusztráció: **48. tábla 1.**

Megnevezés: **könyvkapocs**

Azonosító szám: 2020-056.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: két darab, vékonyra kalapált bronzlemezéből kivágott és összeszegecselt, téglalap alakú lemezből kialakított könyvkapocs. A bronzlemez felülete sima, díszítetlen, az egyik hosszabbik oldalának közepén egy kampó töredéke, a másik hosszabbik oldala cikkcakkban bevágott, és a széle mentén két szegecs.

Méreték: M: 20 mm, Sz: 16 mm, V: 0,5 mm; T: 1,33 g.

Illusztráció: **48. tábla 2.**

Megnevezés: **könyvcsat szíjszorító lemeze**

Azonosító szám: 2019-053.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: vékonyra kalapált bronzlemezéből kivágott, téglalap alakú szíjszorító lemez. A rövidebb oldalt egy körátmetszetű drótra pödörték fel. A lemez felületét vésett motívumokkal díszítették. A felpödört, rövidebb oldalnál keskeny, téglalap alakú mezőben bekarcolt cikk-cakk vonal. A lemez fennmaradó felületét három darab, egymás mellett elhelyezkedő, csúcsaiknál érintkező, egyenlő szárú, sraffozott háromszögből álló minta díszíti.

Méreték: M: 16 mm, Sz: 22 mm, V: 0,5 mm; T: 1,02 g.

Illusztráció: **48. tábla 3.**

Megnevezés: **könyvcsat szíjszorító lemeze**

Azonosító szám: 2019-229.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: vékonyra kalapált bronzlemezéből kivágott, téglalap alakú szíjszorító lemez töredéke. A rövidebb oldalt egy körátmetszetű drótra pödörték fel. A lemez felületét két sorba rendezett, vésett X motívumokkal díszítették.

Méreték: M: 12 mm, Sz: 18 mm, V: 0,5 mm; T: 2,25 g.

Illusztráció: **48. tábla 4.**

Megnevezés: **könyvveret**

Azonosító szám: 2019-266.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: öntött, korong alakú könyvveret, közepén félgömbös kiemelkedéssel. A peremén egy picike lyuk.

Méreték: d: 19 mm, V: 0,5 mm; T: 2,03 g.

Illusztráció: **48. tábla 5.**

Megnevezés: **könyvveret**

Azonosító szám: 2009-112.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: bronzból öntött, kerek, csipkézett szélű ruha- vagy övveret. Egy része hiányzik. Felső lapján körszimmetrikus geometrikus és növényi minták láthatók. Két helyen apró szegecslyukkal átütött.

Méreték: M: 42 mm, Sz: 25 mm, V: 0,5 mm; T: 2,9 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória.

Illusztráció: **48. tábla 6.**

Megnevezés: **könyvcsat**

Azonosító szám: 2009-361.

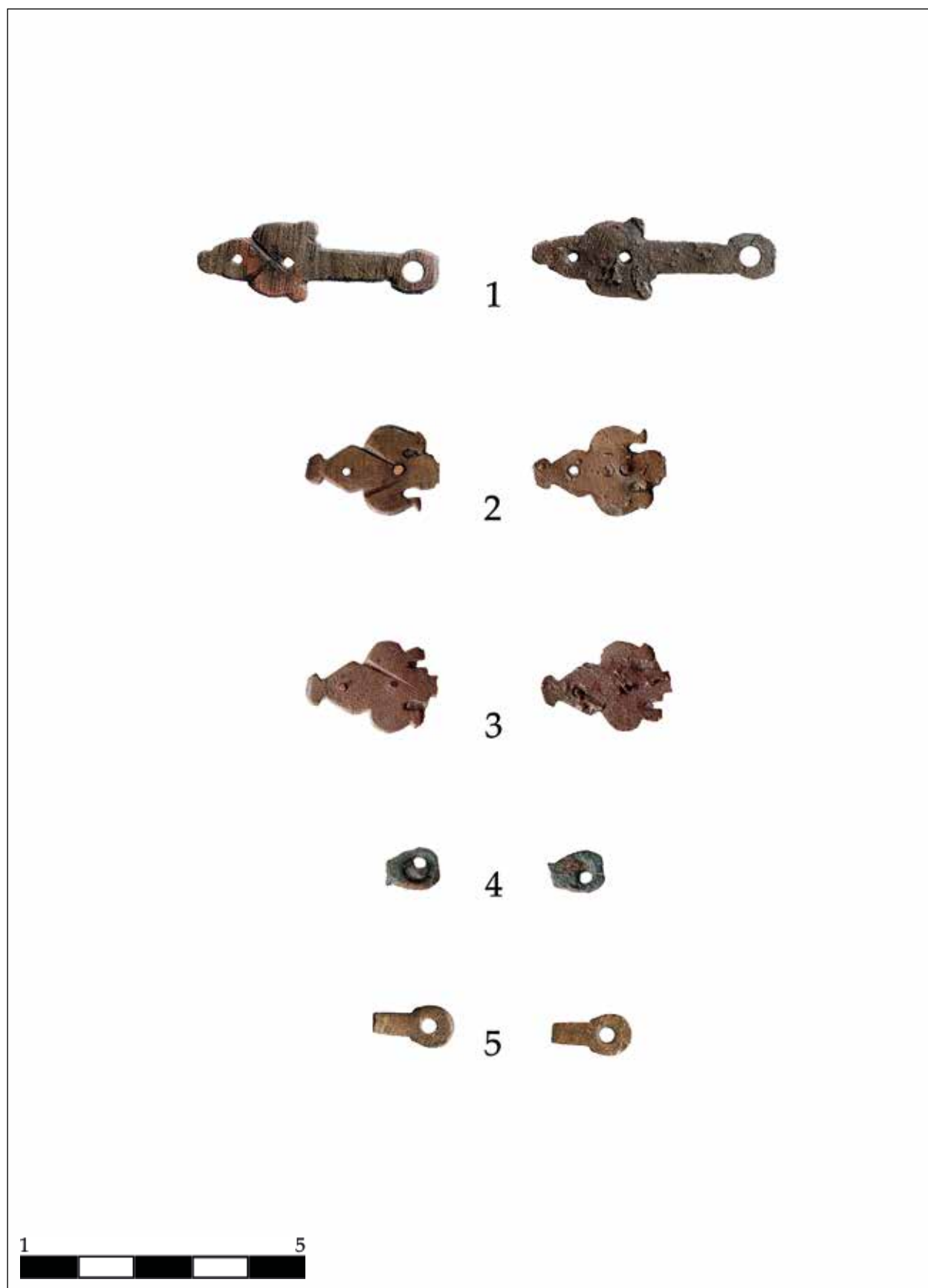
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: fordított D-alakú, körátmetszetű, kicsi csatkarika, téglalap alakú szíjszorító lemezzel. A lemez felülete sima, díszítetlen, hosszabbik tengelyében két, szegecsnek kialakított lyukkal átütött.

Méreték: d (csatkarika): 17 mm, H (szíjszorító): 22 mm, Sz (szíjszorító): 12 mm, H (teljes): 32 mm; T: 1,48 g.

Illusztráció: **48. tábla 7.**

49. tábla. Könyvkapcsok. Fotó: Kiss Béla
Plate 49. Book clasps. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **könyvkapocs**

Azonosító szám: 2009-220.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, ép, karikában végződő, stilizált liliomot formázó függesztő testű veret, kidolgozása elnagyolt, a függesztő testen két lyukkal.

Méretek: H: 43,5 mm, Sz: 15 mm, V: 1,5 mm, D (karika): 8,0 mm, d (lyuk): 4,0 mm, d (lyuk, felfüggesztőtest): 3,0 mm; T: 3,41 g.

Illusztráció: **49. tábla 1.**

Megnevezés: **könyvkapocs**

Azonosító szám: 2009-231.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, liliomos függesztőtestű veret felső töredéke, a középső rombusz alakú idomban felül egy nittszeg, alatta pedig egy lyuk.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 16 mm, V: 1,5 mm, d (lyuk): 2,0 mm, d (nittszeg): 1,55 mm, H (nittszeg): 4,3 mm; T: 2,44 g.

Illusztráció: **49. tábla 2.**

Megnevezés: **könyvkapocs**

Azonosító szám: 2008-062.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, stilizált liliom alakú veret felső tagja, közepén egy rombusz alakú mezőben két nittszeg a hátlapján.

Méretek: H: 23 mm, Sz: 16, 5 mm, V: 1,5 mm, d (nittszeg): 1,2 mm; T: 2,39 g.

Illusztráció: **49. tábla 3.**

Megnevezés: **könyvkapocs?**

Azonosító szám: 2009-205.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, feltehetően stilizált liliom alakú veret karikában végződő töredéke. A veretet öntés után, utólag lyukasztották át, hátulról fúrták ki.

Méretek: H: 9,8 mm, d: 8,5 mm, d (lyuk): 3,5 mm; T: 0,69 g.

Illusztráció: **49. tábla 4.**

Megnevezés: **könyvkapocs?**

Azonosító szám: 2009-258.

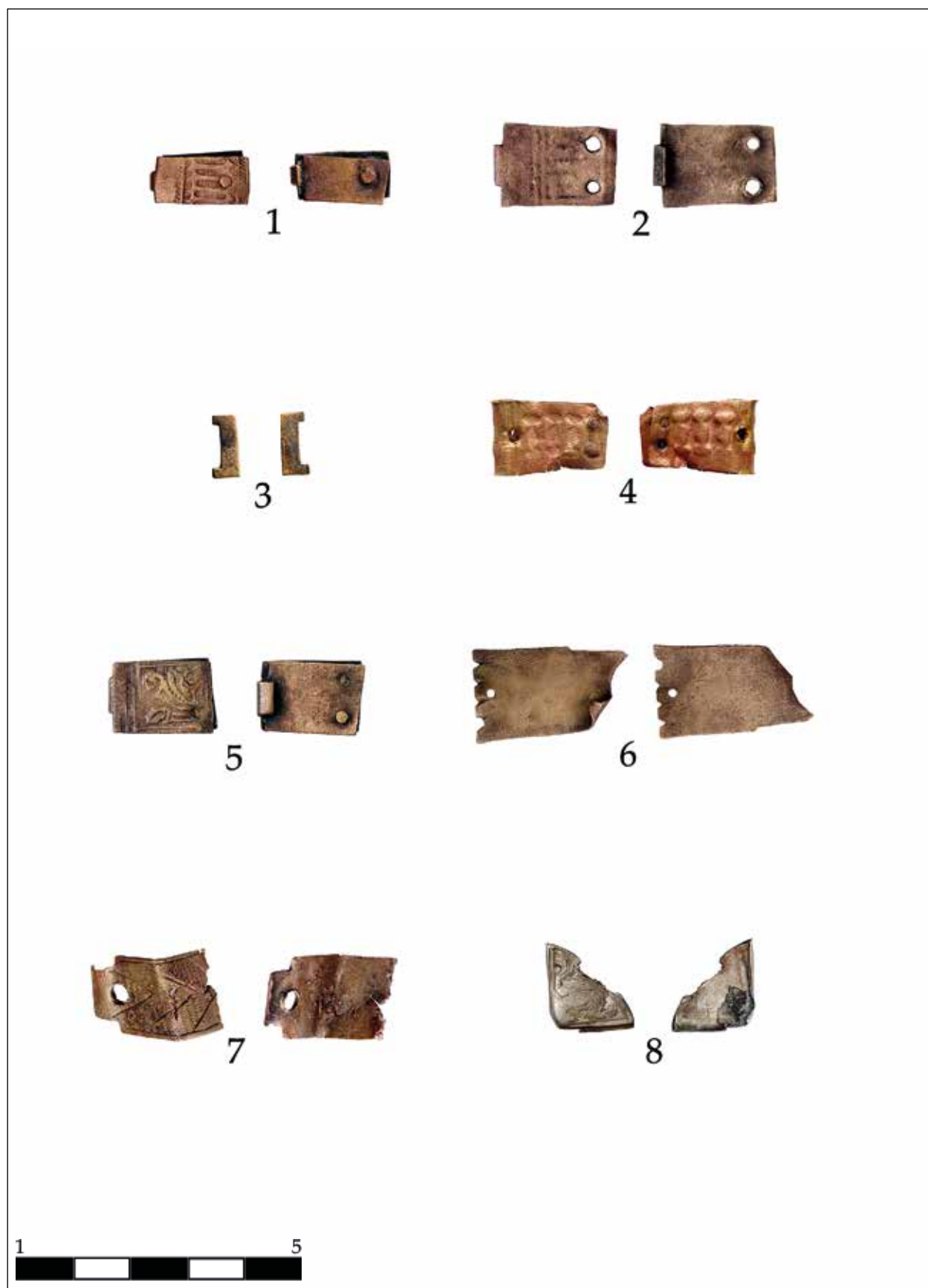
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: öntött, téglalap alakú szárrész karikával.

Méretek: H: 14,7 mm, V: 1,3 mm, Sz: 4,2 mm, d (karika): 7,4 mm, d (lyuk): 3,5 mm; T: 0,61 g.

Illusztráció: **49. tábla 5.**

50. tábla. Könyvkapcsok. Fotó: Kiss Béla
 Plate 50. Book clasps. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: könyvkapocs

Azonosító szám: 2022-141.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: két darab, vékonyra kalapált bronzlemezről kivágott, össze-szegecselt, téglalap alakú lemezből álló könyvkapocs. Az alsó lemez sima, díszítetlen, a felső lemez felületét préselt, gótikus minuszkulákból álló motívum díszíti. A felső lemezt valószínűleg egy nagyobb, feliratos lemezből vágta ki. A felső lemez szegeccsel szemközti oldalán túlnyúló keskeny pántot kampó formában visszahajtották.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 9 mm, V: 0,5 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **50. tábla 1.****Megnevezés: könyvkapocs**

Azonosító szám: 2022-142.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: vékonyra kalapált bronzlemezről kivágott téglalap alakú könyvkapocs. A könyvkapocs egyik rövidebb oldala mentén két nagyobb lyuk, szegecsnek kialakítva. A lemez lyukakkal szemközti oldalán túlnyúló keskeny pántot kampó formában visszahajtották. A könyvkapocs felületét erősen kopott minuszkulák díszítik.

Méretek: M: 22 mm, Sz: 14 mm, V: 0,5 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **50. tábla 2.****Megnevezés: könyvkapocs**

Azonosító szám: 2022-144.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: vékonyra kalapált bronzlemezről kivágott téglalap alakú könyvkapocs apró töredéke.

Méretek: M: 11,5 mm, Sz: 9,0 mm, V: 0,5 mm; T: 0,18 g.

Illusztráció: **50. tábla 3.****Megnevezés: könyvveret**

Azonosító szám: 2009-252.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: vékonyra kalapált bronzlemezről kivágott, U-alakban meghajtott könyvveret. A lemez felületét egy préselt, gótikus m betű, minuszcula díszíti. Az összehajtásnál, az oldal közepén egy apró lyukkal átütött, a másik végén két kis szegecs. A lemez a szegecselt vége irányába enyhén keskenyedik.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 13 mm, V: 0,5 mm; T: 0,93 g.

Illusztráció: **50. tábla 4.****Megnevezés: könyvkapocs**

Azonosító szám: 2022-244B.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: két darab, vékonyra kalapált bronzlemezről kivágott, összeszegecselt, téglalap alakú lemezből álló könyvkapocs. Az alsó lemez sima, díszítetlen, a felső lemez felületét kiemelkedő bordával keretezett, téglalap alakú mezőben, vésett, stilizált növényi leveles ágat ábrázoló motívum díszíti. A felső lemez szegeccsel szemközti oldalán túlnyúló keskeny pántot kampó formában visszahajtották.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 13 mm, V: 0,5 mm; T: 1,84 g.

Illusztráció: **50. tábla 5.****Megnevezés: könyvveret**

Azonosító szám: 2020-233.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: lemezből trapéz alakúra kalapált könyvveret. Egyik rövidebb oldala cikkcakkban bevágott, széléhez közel apró lyukkal átütött. Másik rövidebb oldala karéjosra vágott, meghajlított.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 28 mm, V: 0,5 mm; T: 1,65 g.

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória

Illusztráció: **50. tábla 6.****Megnevezés: könyvcsat szíjszorító lemeze**

Azonosító szám: 2020-265.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: vékonyra kalapált bronzlemezről kivágott téglalap alakú szíjszorító lemez. A felületét vésett motívumok díszítik. Egyszerű vonallal keretezett téglalap alakú mezőben vésett, fektetett ék alakú mezők, amelyek közül minden második háttérét sűrű sorokba rendezett vésett cikk-cakk vonalak alkotják. A lemez egyik végén, a rövidebb oldal közepén nagy méretű lyuk. A lyuknál a lemezt bevágták, és a keskenyebb lemezt elkezdték a csatkarikára ráhajtani. A csatkarika hiányzik. A szíjszorító lemez másik vége törött. Sérült, meghajlott állapotban.

Méretek: M: 31 mm, Sz: 15 mm, V: 0,5 mm; T: 2,03 g.

Illusztráció: **50. tábla 7.****Megnevezés: könyvveret**

Azonosító szám: 2009-311B.

Keltezés: 17. század 2. fele.

Anyag: ezüst.

Leírás: ezüst lemezből préselt, háromszög alakú, sarokvédő könyvveret. Az egymással derékszöget bezáró oldalaknál merőlegesen meghajtott keskeny perem. A veret felületén domborított állatábrázolás töredéke, az állat, minden valószínűség szerint egy oroszlán teste, két lába és farka jól kivehető, a feje letört. A hátlaapon korabeli ragasztó, csiríz maradványa.

Méretek: M: 17 mm, Sz: 11 mm, V: 0,5 mm; T: 0,7 g.

Illusztráció: **50. tábla 8.**

KÖZÉPKORI LITURGIKUS TÁRGYAK

Kiss Etele

A FELTÁMADOTT ÁDÁM ALAKJA EGY LIMOGES-I KÖRMENETI KERESZT ELŐLAPJÁRÓL
(1210–1220 KÖRÜL)

A keskeny, enyhén ívelt téglalap alakú lemezen (2012-059: 51. tábla 1) keretben, zománcos háttér előtt kihagyva, egy combjánál levágott mezítelen háromnegyed alak jelenik meg jobbra fordulva, feltartott karokkal, aki jobb lábát ugrásra emeli. Az alak aranyozása kopott, az őt körülvevő mező mélykék zománca szintén hiányos a mező felső részén. A lemezt az alak alsó részén, ágyéka táján egyetlen lyuk rögzítette a famaghoz, ami alatt vízszintes pálcikaszerű mélyedés, eredetileg szintén zománccal, ami világos, türkiz vagy fehér színű volt. Ez az egyszemélyes jelenet gyakori a limoges-i zománcos keresztetek körében, amely a keresztény megváltástan (szótériológia) központi elemét jeleníti meg összesűrítve egy későantik eredetű legenda nyomán. Eszerint az alak Ádám, az ősatya, aki a legenda szerint a Golgota tövében volt eltemetve, és a keresztre feszített Megváltó lehulló vére feltámasztotta őt. Ennek megfelelően az Ádám alatti vízszintes, eredetileg szintén zománcos hevederszerű mélyedés a sírt jelentette, míg a lemez felső, tarajosnak tűnő lezárása a megfeszített Krisztus egymás mellé helyezett lábainak alját jeleníti meg a lábak közötti szintén zománcos mezővel együtt, ahonnan azonban a zománc teljesen kihullott. A legenda evangéliumi kiindulópontja a Golgota elnevezés, amely koponyát jelentett, Ádám neve, ami héberül és más sémi nyelveken embert jelent, valamint az evangéliumi beszámoló arról, hogy Krisztus kereszthalálakor sokan feltámadtak (Mt. 27, 52–53).

A Megfeszített alatt a limoges-i keresztteken egyaránt gyakori a koponya és a feltámadott Ádám alakja. Viszonylag ritkább azonban az, hogy Ádám jobbra fordul, ahogy azt a Saint Quentin-i musée Antoine Lécuyer (inv. 358), az Auxerre-i Szent István-székesegyház (Inv. 211) vagy a barcelonai egykori Espona gyűjtemény (ma: Museu Nacional d'Art de Catalunya) keresztjein láthatjuk. A 12. század végi kora gótikus keresztetek, mint a barcelonai darab viszonylag karcsúbb arányai, keskenyebb keresztzsára megfelel a solti Ádám és lemeze arányainak, azonban azokon szinte mindig háromdimenziós (*ronde-bosse*) fejjel találkozunk, nemcsak Krisztus, de Ádám esetében is. A lemez szintjében hagyott (*en réserve*) fej keskeny arányokkal viszonylag ritka. Hasonlóan keskeny, bár ellenkező irányba fordul az Ádám-jelenet a Wyvern-gyűjtemény (Inv. 764) 1210-es évekre datált keresztjén, a soltinak nagyjából megfelelő méretben, ami talán kapcsolatban hozható azzal, hogy itt a limoges-iak között viszonylag ritka, kettős keresztet díszített a jelenet. Így elképzelhető, de további adatok híján nem tekinthető biztosnak, hogy eredetileg egy kettős keresztet díszített a solt-tételhegyi feltámadott Ádám alakja. Az sem zárható ki azonban, hogy a kereszt eredetileg egy evangéliumos könyv borítójának hátlapját díszítette, amint az a párizsi Cluny Múzeum egyik tábláján látható (Inv. Cl 971b).¹

LIMOGES-I KERESZTSZÁR VERET (13. SZÁZAD 1. FELE)

A tárgy (2021-040: 51. tábla 2) egy limoges-i zománcos kereszt egyik, feltehetőleg felső függőleges szárának előoldaláról származik, egyik széles oldalán egy ékkő (üveg?) ovális foglalata, a szemközti oldalon viszonylag egyenes törésfelület határolja. Két rövidebb oldalán és a foglalatnál megmaradt az eredeti keret, ami megadja a kereszt szárainak szélességét, s ebből kiderül, hogy nem az előző Ádám-figurával azonos keresztből származik. A töredéken négyszirmú rozetta három szirma

helyezkedik el, poncolt, vízszintes csíkozású háttér előtt. A rozetta közepén levő lyuk feltehetőleg a lemez rögzítésére szolgált. A szártöredék egy egyszerűbb kialakítású, de bizonyára zománcos korpusszal ellátott kereszt része volt. Párhuzama magyarországi anyagból is ismert, az MNM gyűjteményében az esztergomi Helemba-sziget középkori templomának romjai közül kerültek elő hasonló, de a soltinál kevésbé gondos kivitelű kereszt töredékei (MNM, Ltsz. 55.91.B.I-II.).

¹ THOBY 1953. Nr. 22, 64; O'NEILL 1996. Nr. 113; GAUTHIER 1987 – <https://agorha.inha.fr/ark:/54721/28> (adatbázis: Corpus des émaux méridionaux).

EZÜST MELLKERESZT (?) TÖREDÉKE (11–13. SZÁZAD)

A töredék (2020-287: 51. tábla 3) feltehetőleg egy mellkereszt része, arányai alapján bizánci hatású, ahogy az analóg mellkeresztek használata is a Balkán felé mutat, de pontos

párhuzama nem ismert. Helyi készítésre utalnak szabálytalan megoldásai. A fül függőleges szára alatt kialakított résben eredetileg talán egy másik anyag (fa?), esetleg ereklye lehetett.

ARANYOZOTT BRONZPÁNT (12–13. SZÁZAD?)

A meggyűrődött, félköríves lezárású keskeny szalag (2020-254: 51. tábla 4) feltehetőleg valamilyen liturgikus tárgy

szélén helyezkedett el, több hasonló pánt társaságában. Eredeti funkciója jelenleg nem meghatározható.

KÉZMOSÓTÁLA TÖREDÉKEI (12–13. SZÁZAD)

Szétvágott és feltehetően újra felhasználásra előkészített töredékek (2020-271, 2018-115, 2008-057, 2018-422, 2013-012: 51. tábla 5). A nagyobb darabon (a) nehezen azonosítható alakok, a kisebbeken (b-f) vonaldíszek, melyeket többnyire az ún. Hansa- vagy erény- és büntálak többségén megtalálható hármass vonás képez. A legnagyobb töredékből annyi kivehető, hogy nem a viszonylag elterjedt félalakos erény- és büntálak csoportjához, vagy azok redukált változatához tartozhatott. Ez a töredék egy kézmosótál (középkori egyházi forrásokban erre használták eredetileg az aquamanile kifejezést) pereméhez közeli részéből származik, s rajta egy négylábú ragadozó

(oroszlán vagy párdúc), esetleg bárány vagy kecske (?) négy lábának és teste egy részének ábrázolása látszik. Ez alapján a tárgy eredetileg a Gerlamonostorból előkerült, ma már szintén töredékes, rendkívül ritka típusba tartozó tálhoz volt hasonló (MMM Ltsz.: 86.1.120.), melyen a négylábú állatok mellett két álló férfialak, talán egymással harcoló lovagok kaptak helyet.² A feltehetően profán, esetleg az Artúr-regényciklusból származó téma ellenére a tálal használhatták templomi környezetben a mise előtt és után papi kézmosásra, de természetesen világi környezetben való használata is elképzelhető.

IRODALOM

- GAUTHIER 1987 Gauthier, Marie-Madeleine: *Catalogue international de l'oeuvre de Limoges (Tome I) – L'Époque romane*. Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1987. (Corpus des émaux méridionaux: <https://agorha.inha.fr/ark:/54721/28>)
- O'NEILL 1996 O'Neill, John Philip (editor in chief): *Enamels of Limoges 1100–1350*. The Metropolitan Museum of Art, New York, 1996.
- SZATMÁRI 2014 Szatmári Imre: Árpád-kori fémtálak Békés megyei gyűjteményekben. *ArchÉrt* 139 (2014), 171–192
- THOBY 1953 Thoby, Paul: *Les croix limousines de la fin du XIIe siècle au début du XIVe siècle*. Editions A. et J. Picard et Cie, Paris, 1953.
- WEITZMANN-FIEDLER 1981 Weitzmann-Fiedler, Josepha: *Gravierte romanische Bronzeschalen*. Deutscher Verlag für Kunstwissenschaft, Berlin, 1981.

² SZATMÁRI 2014. 187, 4. kép 1–2. Ld. még WEITZMANN-FIEDLER 1981. Kat. 139, egy töredékes tál rajzát egy egykori boroszlói magángyűjteményből (Grimpler-gyűjtemény), de a négylábúakat teljesen kivételesnek tekintti.

51. tábla. Liturgikus tárgyak. Fotó: Kiss Béla
 Plate 51. Liturgical objects. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: körmeneti kereszt

Azonosító szám: 2012-059.

Származási hely: Limoges.

Keltezés: 1210–1220 körül.

Anyag: aranyozott bronz, beágyazott zománc.

Leírás: Ádám alakja Limoges-i körmeneti kereszt előoldalának alsó száráról. A töredék álló téglalap alakú, utólag hajlított lemez, benne keretben jobbra forduló, felfelé emelt karú félalakokkal, aki egy vízszintes, egykor világos zománcos síkból emelkedik ki. Az alak a lemez felületében van tartva, körülötte a háttér kimélyített, ahol részben megmaradt a sötétkék, illetve világoskék színű zománc. Az alak felett keskeny kerettel elválasztva trapéz alakú mélyedés, felette két lyuk fele. Az alak a feltámadott Ádámot ábrázolja, felette kivehető a megfeszített Krisztus lábainak töredéke.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 17 mm, V: 3,0 mm, T: 14,28 g.

Illusztráció: **51. tábla 1.****Megnevezés: keresztzsárveret**

Azonosító szám: 2021-040.

Származási hely: Limoges.

Keltezés: 13. század 1. fele.

Anyag: aranyozott bronz.

Leírás: Limoges-i zománcos kereszt előoldaláról származó veret töredéke, egyik oldalán ékkő (üveg?) ovális foglalata, szemközt viszonylag egyenes törésfelülettel. Két rövidebb oldalán és a foglalatnál megmaradt az eredeti keret. Négyszirmú rozetta három szirma díszíti vízszintes csíkozású poncolt háttérrel.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 25 mm, V: 1,0 mm, T: 0,79 g.

Illusztráció: **51. tábla 2.****Megnevezés: mellkereszt része (?)**

Azonosító szám: 2020-287.

Keltezés: 11–13. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A töredék egy közel négyzetes dupla lap, sima előlappal, hátlapjához függesztőfület rögzítettek, s ennek a közel kerek függesztő része kissé oldalra tolódott. A fül függőlegesen szára egybe van forrasztva egy vastag szalaggal, amelynek megmaradt része közel vízszintes.

M: (füllel): 17 mm, Sz: 13 mm, V: 3,0 mm, T: 1,37 g.

Illusztráció: **51. tábla 3.****Megnevezés: pánt**

Azonosító szám: 2020-254.

Keltezés: 12–13. század (?)

Anyag: aranyozott bronz.

Leírás: A pánt középső részét három negyedköríves kitüremkedés díszíti az egymást váltó oldalakon; velük átellenben a széleket enyhén ívelten, konkáv alakúra vágják. A másik széle törött.

Méretek: M: 83 mm (kiterítve), Sz: 9,0 mm, V: 1,0 mm, T: 14,28 g.

Illusztráció: **51. tábla 4.****Megnevezés: kézmosótálak**

Azonosító számok: a) 2020-271, b) 2018-115, c-d) 2008-057, e) 2018-422, f) 2013-012.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: a-e) bronzötvözet (vörösötvözet), f) sárgaréz ötvözet.

Leírás: Kézmosótálak töredékei. A legnagyobb egy kézmosótál pereméhez közeli részéből származik, belső felületén nehezen kivehető alakokkal (a), a kisebbeken vonaldíszítések (b-f). Összetartozásuk nem egyértelmű, egyikük (f) az anyagösszetételében is markánsan elüt a többiekétől; a b) és az összetartozó c-d) töredékek színükben is eltérnek a többitől.

Méretek: a) M: 51 mm, Sz: 55 mm (kihajtogatva), V: 0,5 mm, T: 8,67 g; b) M: 36,6 mm, Sz: 21,1 mm, V: 0,5 mm, T: 1,37 g; c-d) M: 10,5 mm, Sz: 45 mm, V: 0,4 mm, T: 1,41 g; e) M: 10,5 mm, Sz: 10,6 mm, V: 0,4 mm, T: 0,6 g; f) M: 21,8 mm, Sz: 9,3 mm, V: 0,4 mm, T: 0,54 g.

Illusztráció: **51. tábla 5.**

GYŰRŰLELETEK A KÖZÉPKORTÓL NAPJAINKIG

Rakonczay Rita

A középkori és kora újkori gyűrűk meghatározása még igencsak gyerekcipőben jár annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedek fémdetektoros kutatásai során korábban elképzelhetetlen számban tűntek fel e tárgytypus példányai is. A gyűrűkutatás egyik legnagyobb akadálya, hogy a nagy mennyiségben napvilágra kerülő, ugyanakkor kontextus nélküli darabokat nehéz keltezni, mivel egyes formák – például a pántgyűrűk – hosszú évszázadokon keresztül változás nélkül használatban maradtak, illetve egyes gyűrűtípusok a történelem folyamán újra és újra felbukkantak.

Éppen ezért, amíg nem rajzolódik ki egy pontosnak tekinthető tipokronológia, fontos lenne a jól kutatott lelőhelyek gyűrűit mihamarabb közölni és feldolgozni. Sok esetben megfigyelhető, hogy a műszeres kutatásoknak köszönhetően egyes gyűrűtípusok rendkívül nagy számban fordulnak elő múzeumi gyűjteményekben, miközben publikált analógiákkal alig vagy egyáltalán nem rendelkezünk. A közöletlen párhuzamok pedig félreértelmezéshez és helytelen keltezéshez vezethetnek.

A solti Tételhegyen ezidáig 84 darab olyan tárgyi emlék került elő, amit első pillantásra gyűrűként lehet azonosítani. Ez a mennyiség azért is közlésre érdemes, mivel a leletegyüttesben a középkortól kezdve szinte napjainkig szerepelnek jellegzetes ékszertípusok. A gyűrűk között legnagyobb számban (36 db) a lemezből készült, 13–15. századra keltezhető gyűrűformák jelennek meg. Ezt a csoportot a perkátai temetők leletanyaga alapján sikerült elkülöníteni és keltezni,¹ amelybe a solti leletek is jól illeszkednek. A gyűrűket nem csupán a kialakítás (fejjé kiszélesedő lemez- és huzalkarikás),² vagy az anyag (bronz, ezüst, elektron), hanem a díszítések alapján is csoportosítani lehetett. Előkerültek egyszerű vagy kettős-keresztrel (16 db: 52–53. tábla), liliummal (5 db: 54. tábla 1–5), ökörfejjel (2 db: 54. tábla 6–7), madárábrázolással (3 db: 55. tábla 1–3), majuszkulával (3 db: 55. tábla 4–6), geometrikus formákkal (4 db: 56. tábla 1–4) és ember- (1 db: 56. tábla 5), valamint növényi ábrázolásokkal (1 db: 56. tábla 6) díszített gyűrűk is. Két darabot (2019-050,

2020-200: 56. tábla 7–8) a gyűrűfej töredékessége miatt nem lehetett kategorizálni.

Körirat összesen 11 esetben volt megfigyelhető, de ezek nagy része értelmezhetetlen imitáció (vonalkázás, kettős vonalkázás, V forma a betűk helyett), vagy a gyűrű állapota nem engedte a pontosabb azonosítást. Csupán háromnál lehet kijelenteni, hogy olvasható a körirat. A 2008-012-es számú, liliumos díszű gyűrűn (54. tábla 1) az óramutató járásával ellentétesen a SIGILLVM szót lehet kiolvasni. A 2022-206-os, egyszerű kereszttel díszített gyűrűn (54. tábla 5) igénytelenül vésett körirat látható, amelyen az S, I, L betűk szintén a *sigillum* szót jelölhetik, a gyűrű készítője ebben az esetben azonban írástudatlan lehetett. A 2014-115-ös számú gyűrűn (55. tábla 4) gótikus majuszkulákkal olvasható a LIEN LIEN LIEN LIEI kifejezés (vagy ráolvasás) a köriratban. A gyűrűk e csoportját a szakirodalom jellemzően pecsétgyűrűnek nevezi,³ azonban Parádi Nándor munkássága nyomán helytállóbb terminusként a *vésett díszű fejgyűrű* elnevezés is elterjedt.⁴ Bár némely esetben valóban kapcsolatba hozhatók a pecsételéssel – ahogyan az Lovag Zsuzsa gyűjtéséből is látható⁵ – nagy részükről nehezen lehet elképzelni, hogy pecsételésre használták volna őket. Annak ellenére, hogy a solti leletanyag három értelmezhető körirattal ellátott gyűrűjéből kettőn a SIGILLUM, azaz pecsét szó szerepel, a gyenge véset és a gyűrű vékony lemeze miatt pecsételésre aligha lehettek alkalmasak.⁶ Ennek némiképp ellentmond, hogy a 2008-012-es számú gyűrűn a felíratot tükrözve vésték a gyűrűfejbe, amelynek csak pecsételésnél lehetett funkciója. Érdekes azonban, hogy a leletanyag egyetlen, pecsételésre biztosan alkalmas gyűrűjén (2014-115) az R majuszkula nem tükrözve szerepel, ahogyan a LIEN körirat – amennyiben ráolvasásként is értelmezzük⁷ – inkább csak a körirat imitációjának, helyettesítésének tűnik (vagy legalábbis egy ilyen ráolvasásnak nehezen lehetett szerepe a pecsétadási szokásokban). A solti leletanyag jól rávilágít tehát arra a *status quóra*, amely az utóbbi évtizedekben alakult ki a gyűrűkutatásban:

¹ HATHÁZI 2004. 91–95.

² HATHÁZI 2004. 91–92; LITAUSZKI 2017. 73.

³ LITAUSZKI 2017. 69; LOVAG 1980. 221.

⁴ PARÁDI 1975. 149–150.

⁵ LOVAG 1980. 226–232.

⁶ A kérdéskör áttekintését lásd Lövei Pál tanulmányában (I.8. fejezet).

⁷ Lásd Lövei Pál értelmezését az előző jegyzetben idézett fejezetben.

némely esetben bizonyosan számolhatunk azzal, hogy ezeket a gyűrűket pecsételési céljára használták, azonban elterjedésük mértéke és a gyűrűk minőségbeli variabilitása (kialakítás, alapanyag) arra utal, hogy sok esetben csak divatszerűen viselték. Ez jól összecseng Hatházi Gábor perkátai megfigyeléseivel, ahol hasonló gyűrűk csak női, illetve gyermeksírokból származnak, akik bizonyosan nem rendelkeztek oklevéladási és hitelesítési jogokkal.⁸ De Litauszki Zoltán alföldi gyűjtése is azt mutatja, hogy hasonló gyűrűk legalább ugyanolyan gyakorisággal fordulnak elő női, mint férfisírokból.⁹ Leginkább Lovag Zsuzsa azon elképzelésével érthetünk egyet, miszerint ez a gyűrűtípus a pecsételési szokások kialakulásával jelent meg, s végül szélesebb körben is elterjedt.¹⁰

A szakirodalomban fellelhető keltezés a solti leletanyag nem tudja tovább pontosítani, ugyanis a 36 gyűrűből csupán egyetlen példány (2009-OBJ 282: 56. tábla 1) származik keltezhető régészeti kontextusból. Az elektron gyűrű a Templom-dombon, a tatárjárást átvészelt Árpád-kori település egyik méhkas alakú gödrének aljáról került elő, ami a pusztulási nyomok eltüntetésére szolgált, és jó részt 13. századi kerámia származik belőle. A rombuszos díszítéssel ellátott darab tehát nem mond ellent a kutatás azon megfigyelésének sem, hogy a hasonló, geometrikus formákkal díszített darabok inkább az ékszertípus korai, 13. század eleji példányaihoz tartozhatnak.¹¹

A leletanyag második legnépesebb csoportját (30 db: 57–58. tábla) a különböző pántgyűrűk alkotják, melyeknek pontos keltezése a forma változatlansága miatt igencsak nehézkes. Az egyszerű, önmagukba visszatérő, karika alakú, többnyire díszítetlen gyűrűk öntött, illetve lemezes eljárással is készülhettek. A pántgyűrűk szinte mindegyike réz- vagy bronzötvözet, egyetlen kivétel egy valószínűleg ónból készült darab (2021-085: 58. tábla 9). A csoport egyik viszonylag jól elkülöníthető típusát alkotják azok a lemezből készült gyűrűk, amelyeknek a külső részét két vésett bordával díszítették, s peremük kissé kihajló (2009-140; 2020-013; 2021-305: 57. tábla 1–3). E gyűrűtípusnak ugyanis 14. századra datálható sírokból és leletegyüttesekből ismert a párhuzama. A négyszállási I. számú jász temetőben összesen 46 darab ilyen gyűrűt találtak, melyek mindegyike sírból került elő. A temető keltezése alapján ezt a tárgytípust a 13. század második

felétől kezdődően a 14. század folyamán végig használhatták.¹² Hasonló gyűrűket találunk Szabó Kálmán gyűjtésében, szintén a 14. századra keltezve.¹³ Méri István túrkeve-mórici ásatásaiból is került elő kettős bordával díszített karikagyűrű.¹⁴ Ezt a csoportot – kiegészítve a leletanyag további, hasonlóan kettős kannelúrával díszített gyűrűivel (2009-316, 2009-358, 2009-362, 2014-098, 2020-239, 2012-052, 2012-063, 2022-053: 57. tábla 4–11) –, az öntött és lemezes darabokat is a késő középkor évszázadaira kelteztük. A solti anyagban megtalálható egy olyan pántgyűrű (2021-208: 57. tábla 12), amelynek szélein sűrűn pontozott vonaldísz látható. Kialakításában megegyezik a kettős bordázott gyűrűkkel, s párhuzama szintén a négyszállási temetőből ismert, így ezt a gyűrűtípust is a 14. századra tehetjük.¹⁵ Érdekes példány az a pántgyűrű (2009-110: 57. tábla 17), amely egy ujjperccel együtt a templom környékén, szórványként került elő, így a szénizotópos kormeghatározás segítségével a 15–16. századra lehetett keltezni a földbe kerülését. A lemezből készült darab kialakításában hasonlít a kettős bordával díszített típusra, a pereme kissé kifelé hajló, de már bordázás nélküli. Ehhez hasonló a 2021-209-es számú töredék (57. tábla 16), így ezt is a 15–16. századra tehetjük. A leletanyag további, öntött (2013-033, 2018-320, 2014-079, 2014-092, 2014-094, 2014-093, 2021-085: 58. tábla 3–9) és lemezből készült (2009-348, 2022-028, 2022-124, 2013-031, 2020-391: 57. tábla 13–15, 58. tábla 1–2), díszítés nélküli gyűrűit feltételezsen a középkor évszázadaira datálhatjuk. Mivel itt sem díszítés, sem speciális kialakítás nem utal a használat idejére, csak az igénytelenebb megformálás, az aszimmetrikus vonalak miatt gondolhatunk arra, hogy ezek is valamikor a középkor során, és nem később készülhettek. Néhány darab (2013-032, 2014-097, 2020-057: 58. tábla 10–12) esetében már egy fokkal igényesebb a megformálás, így ezeket a kora újkor évszázadaira datáltuk. Végezetül előkerült egy D keresztmetszetű, szintén díszítetlen karikagyűrű (2008-019: 58. tábla 13), amelynek kialakítása magasabb minőséget, minőségesebb szintet mutat, ezért ezt a darabot újkoriként határoztuk meg.

A leletanyag egyetlen véséssel díszített pántgyűrűjén (2013-005: 59. tábla 6) két oldalról egymás felé mutató nyilak sorakoznak. A pántgyűrű a díszítés mentén

⁸ HATHÁZI 2004. 91.

⁹ LITAUSZKI 2012. 41.

¹⁰ LOVAG 1980. 236.

¹¹ LOVAG 1980. 233.

¹² SELMECZI 1992. 90.

¹³ SZABÓ 1938. 54–55, 296–298.

¹⁴ MÉRI 1954. XXXIX. tábla.

¹⁵ SELMECZI 1992. 90.

rombuszalakban kiszélesedik – ennek egyelőre nem találtuk pontos párhuzamát, de a kialakítása miatt a 15–16. századra keltezhetjük.

A leletegyüttes érdekes csoportját alkotják azok a préseléssel, ön-ólom ötvözetből készült, szintén késő középkorra datálható tárgyak (4 db: 59. tábla 1–4), melyeket a szakirodalomban elsősorban gyűrűként szoktak azonosítani.¹⁶ Az elmúlt években azonban egyre több olyan tárgy került elő, amely inkább gombként funkcionálhatott.¹⁷ A két tárgytípust valószínűleg ugyanazok a mesterek készíthették: nem csupán a hasonló préselt kialakítás miatt, de a díszítőelemek is tökéletesen megegyeznek. Rozettával díszített gyűrű ismert Túrkeve-Móricról,¹⁸ ahol a karika is épen maradt, míg ugyanilyen rozetta szerepel egy Kopáncson előkerült fülesgombon is.¹⁹ A tárgyak értelmezésében nehézséget jelent, hogy legtöbbször – ahogyan a solti példányokon is látható – csak a gyűrű- vagy gombfej maradt meg, a karika vagy a fül már letört. A hátlapokon megfigyelhető lenyomatok alapján lehet következtetni a tárgy eredeti funkciójára, de ez sem mindig egyértelmű. A Tételhegyről származó négy tárgy közül kettőnél lehetett biztosabban következtetni az eredeti funkcióra. A 2009-293-as számú, telitalpas keresztel díszített tárgy (59. tábla 1) hátoldalán a lenyomat a teljes fej szélességében megfigyelhető, így ezt gyűrűként lehet azonosítani. Ezzel szemben a 2016-027-es számú, M majuszkulával díszített darabon (59. tábla 4) csak egy kisebb, a hátlapból kiemelkedő csonk figyelhető meg, amely inkább egy fülesgomb tartozéka lehetett. Egy szintén M majuszkulával (2014-073: 59. tábla 3), valamint egy csillaggal díszített darab (2009-202: 59. tábla 2) olyannyira sérült, hogy nem lehetett az eredeti funkciójára következtetni. Keltezésük a párhuzamok alapján a 14–15. századra tehető.

A solti leletanyag talán legtanulságosabb darabjai azok a köves gyűrűk, melyek első ránézésre római korinak tűntek (2008-073, 2008-0BJ 100, 2009-290, 2012-047, 2019-149: 59. tábla 8–12). A kutatásban ugyanis az a megfigyelés vált irányadóvá, hogy a köves gyűrűk, amelyeknél a foglalat egyszerű, azaz nem rendelkezik karmokkal,

a római korra tehető, míg a kis karmokkal ellátott változatok általában középkoriak.²⁰ A Tételhegyen napvilágot látott darabokat a római jelenlét miatt első körben könnyen lehetett volna a római korra keltezni,²¹ azonban a feldolgozás során világossá vált, hogy nem illeszkednek pontosan a római gyűrűk tipológiájához. Bár a 2012-047-es számú darab (59. tábla 11) hasonlít az R. Facsády Annamária által identifikált I. típushoz, ahol a fej nem különül el a testtől,²² ugyanakkor a solti gyűrű sokkal vékonyabb és a foglalat kevésbé hangsúlyos, mint a római párhuzamok esetében. Hasonló a helyzet a 2009-290-es számú gyűrűvel (59. tábla 10) is. Az ezüstből készült, kék üvegpasztával díszített köves gyűrű leginkább az V. típusba sorolható,²³ ahol a fej elválik a karikától, de a solti példány aránya egészen más, mint az ismert római daraboké. A 2019-149-es számú (59. tábla 12.) köves gyűrű, amelyből a kő már hiányzik, szintén a római gyűrűk jellemzőit mutatja első ránézésre, ugyanakkor az ötvözet jellege, s a kialakítás eltér a római köves gyűrűktől. A 2008-0BJ 100. (59. tábla 9) és 2008-073. számú (59. tábla 8) gyűrűk érdekessége, hogy mindkettő granulációval díszített, ami jellemzően a római gyűrűkészítés sajátja.²⁴ Ugyanakkor az utóbbi, hét kövel díszített darab (2008-073) pontos párhuzamai kerültek elő Csábrág várából (SK), onnan is a 18. századra tehető szárazárok feltöltéséből.²⁵ Ennek alapján a tételhegyi gyűrűt is a 17–18. századra lehet keltezni, s nem kizárható, hogy a 2008-0BJ 100-as (59. tábla 9), szintén granulációval díszített darab is inkább a kora újkor évszázadaira tehető. Ezt régészeti adatok is alátámasztják, ugyanis ez a gyűrű a középkori templom felső, újkori omladékrétegéből származik. Bár a másik két darabnak egyelőre nem került elő kora újkori párhuzama, a római gyűrűkhöz képest megfigyelhető különbségeik miatt ezeket a példányokat is inkább a 17–18. századra lehet keltezni. Az analógiák hiánya annak köszönhető, hogy ebből a korszakból a gyűrűkutatás legtöbbször csak a kvalitásos, a legfelsőbb társadalmi réteghez köthető ékszerekkel foglalkozott.²⁶ Amennyiben elő is került ilyen tárgytípus, azt gyakran félrekeltezték, mint például a 2008-073-as

¹⁶ LITAUSZKI 2012. 40–41.

¹⁷ Ezek nagy része egyelőre publikálatlan. A témával és a még közöletlen fémkeresős leletekkel Rózsa Zoltán foglalkozott átfogóan egy előadásban: Érdekes középkori tárgyak a hazai fémkeresős anyagban – Közös teendőink a közösségi régészet területén (NRI Tudományos Napok, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2023. február 7.).

¹⁸ MÉRI 1954. XXXIX. tábla.

¹⁹ RÁCZ-SCHLISZKA 2021. 41–42, 85a–b.

²⁰ FACSÁDY 2003. 36.

²¹ Lásd Vass Lóránt tanulmányát jelen kötetben (I.5. fejezet).

²² FACSÁDY 2009. 30.

²³ FACSÁDY 2009. 32.

²⁴ FACSÁDY 2009. 16.

²⁵ LOYDL ET AL. 2022. 74, obr. 52/d.

²⁶ HLATKY 1938. 13–19.

számú gyűrű (59. tábla 8) szarvasi párhuzamát, amelyet a 3–4. századra datáltak.²⁷

Egyértelműen a középkorra keltezhető köves gyűrű egyelőre nem található a leletanyagban, ugyanakkor – ha elfogadjuk azt az állítást, miszerint a középkori köves gyűrűk minden esetben kis karmokkal vannak ellátva – a 2021-233-as számú gyűrű (59. tábla 5), melynek foglalatában a mostanra hiányzó követ négy karommal tartották meg, a késő középkorra vagy a kora újkor legelejére keltezhető.

Valószínűleg szintén az újkorra tehető az a négyzetes gyűrűfejjel rendelkező ékszer (2019-040: 59. tábla 7), amelyen növényi-geometrikus díszítés figyelhető meg. Mind a kialakítás, mind a díszítés eltér az eddig megismert római, középkori és kora újkori gyűrűtípusoktól, de az ötvözet jellege miatt egyértelműen a modern ékszerek közé sem tehető. A datálás ebben az esetben kérdőjeles, remélhetőleg a jövőben előkerülnek olyan darabok, amik segítik majd a pontosabb keltezt.

A lelőhely történetéhez azok a – modern korra tehető – gyűrűk is hozzátartoznak, melyeket tulajdonosaik valószínűleg az elmúlt évszázadban veszíthettek el. Ezek legtöbbször acél- vagy bronzötvözetből készült. A kialakításuk egészen különböző, vannak lemezből készült darabok,

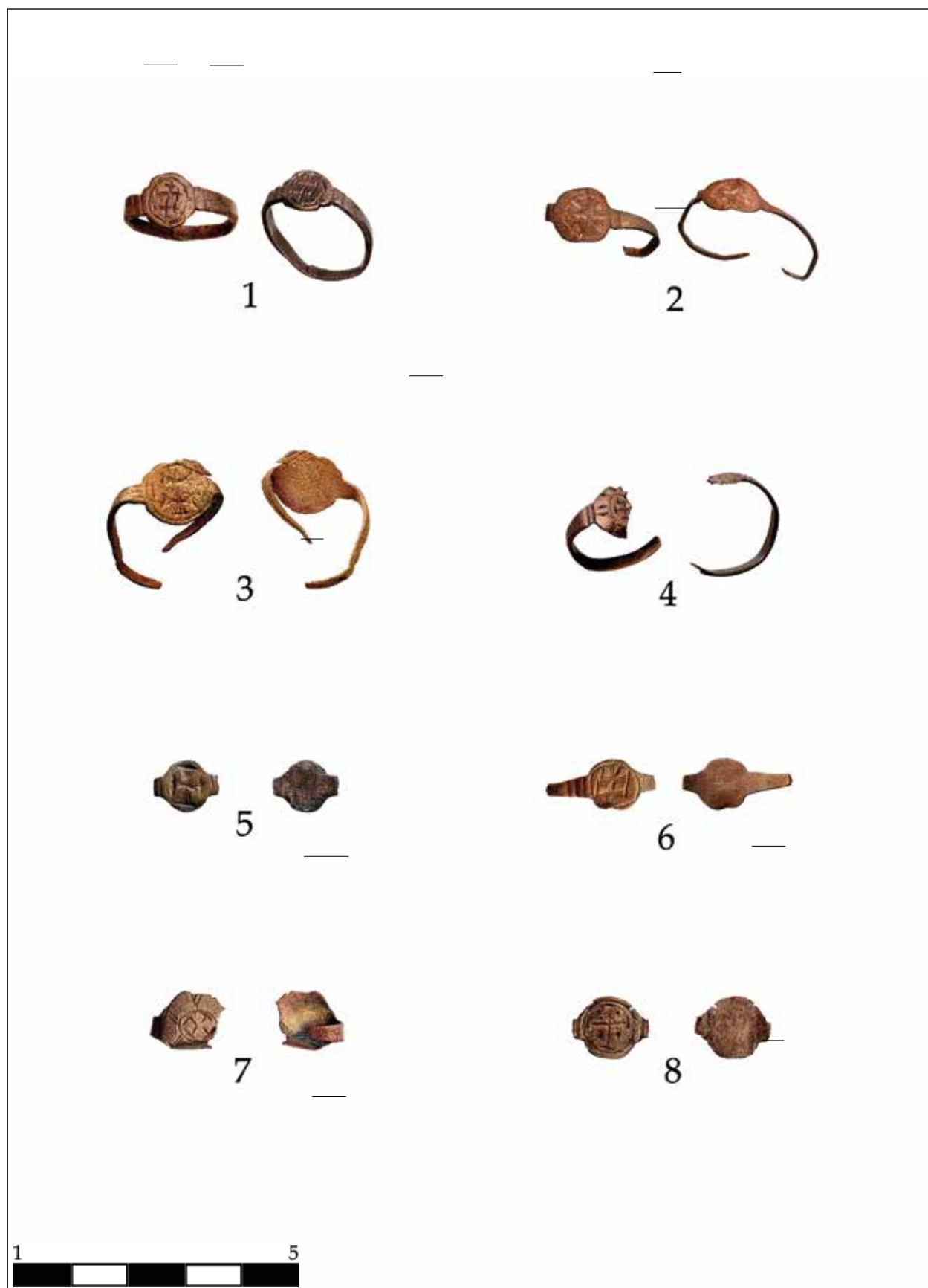
mint például a 2021-251. számú gyűrű (59. tábla 13), amelyen egy elnagyolt szív alakú gyűrűfej kapcsolódik a lemezből kikalapált karikához. A 2021-232. számú darab (59. tábla 14) valószínűleg öntött technikával készülhetett, a mandula alakú gyűrűfejen pedig gravírozott díszítés látható. A modern kori gyűrűk egyik legkorábbi darabja (2008-075: 59. tábla 16) lehet az, amelyen Szűz Mária és a gyermek Jézus alakja tűnik fel. De a köves gyűrűk evolúciója is megfigyelhető a solti leletanyagban, ugyanis egy nagy méretű, acélötvözetből készült darab (2022-077: 59. tábla 17) is képviselteti magát a leletegyüttesben.

A Tételhegyen talált szórvány gyűrűk esete is rámutat arra a jelenségre, hogy a gyűrűkutatás jelen állapotában a megfelelő mennyiségű publikált leletek hiányában valamilyen szinten megakadt, amit csak az újonnan előkerült darabok mielőbbi közzlése tudna tovább lendíteni. Bár a műszeres kutatások elterjedésével a fémből készült tárgytipusok pontosabb értelmezése és keltezése már elkezdődött, még mindig sok a megválaszolatlan kérdés, bizonytalanság. Azonban – ahogyan a most közölt gyűrűk és fellelt párhuzamaik esetében is látható – már néhány tárgy is hozzájárulhat a kutatás évtizedes problémáinak újragondolásához, szerencsés esetben akár a megoldásához.

IRODALOM

- FACSÁDY 2003 R. Facsády Annamária: Római ékszerek. *Ókor* 4 (2003) 31–37.
- FACSÁDY 2009 R. Facsády Annamária: *Aquincumi ékszerek. Jewellery in Aquincum*. Budapest, 2009.
- HATHÁZI 2004 Hatházi Gábor: *A kunok régészeti emlékei a Kelet-Dunántúlon*. Opuscula Hungarica V. Budapest, 2004.
- HLATKY 1938 Hlatky Mária: *A magyar gyűrű*. Budapest, 1938.
- LITAUSZKI 2012 Litauszki Zoltán: *Árpád- és későközépkori pecsétygyűrűk a dél-alföldi régióban (Kutatások Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyében)*. Szakdolgozat. Szeged, 2012.
- LITAUSZKI 2017 Litauszki Zoltán: „Minek nevezzem?” Egy gyakori tárgytypus középkori temetőinkből és kincsleleteinkből (Adatok a középkori pecsétygyűrűk kutatásához). *MFME* 2017, 69–80.
- LOVAG 1980 Lovag Zsuzsa: Árpád-kori pecsétygyűrűk I. *FolArch* 31 (1980) 221–238.
- LOYDL ET AL. 2022 Loydl, Albert – Beljak, Ján – Miño, Martin – Mordovin, Maxim – Kánya, Milán – Maliniak, Pavol – Rakonczay, Rita – Trstenský, Tomáš: *Hrad Čabrad – klenot Krupinskej planiny*. Železná Breznica, 2022.
- MÉRI 1954 Méri István: Beszámoló a tiszalök-rázompusztai és a Túrkeve-mórici ásatások eredményeiről I–II. *ArchÉrt* 81 (1954) 138–154.
- PARÁDI 1975 Parádi Nándor: Pénzsekkel keltezett XIII. századi ékszerek. A Nyáregyháza- pusztapótharaszti kincslelet. *FolArch* 26 (1975) 119–161.
- RÁCZ-SCHLISZKA 2021 Rác-Schliszka Borbála: Gombok. Töredékek. *Régészeti Magazin* 2021, 41–42.
- SELMECZI 1992 Selmeczi László: *A négyzállási I. számú jász temető*. BTM Műhely 4. Budapest, 1992.
- SZABÓ 1938 Szabó Kálmán: *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei*. Budapest, 1938.

²⁷ Tessedik Sámuel Múzeum, Szarvas: <https://www.szarvasimultkatatok.hu/2021/03/het-koves-romai-kori-gyuru.html> (2023. augusztus 8.)

52. tábla. Középkori vésett díszű fejesgyűrűk (A). Fotó: Kiss Béla
 Plate 52. Medieval finger-rings with engraved bezel (A). Photo: Béla Kiss

Keresztrel díszített gyűrűk I.

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2021-265.

Keltezés: 13-14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A kör alakú gyűrűfej és a pánt találkozásánál enyhén lépcsőzetesen alakították ki, mindkét oldalon kettős vésett vonaldísz. A gyűrűfejen sekély véset: egyszerű vonalas keretben feltehetően egy kettőskereszt, melynek hat szárán további keresztek. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A gyűrű ép, a pánt kissé deformálódott.

Méretetek: M: 20,89 mm, Sz (pánt): 2,74–4,20 mm, d (fej): 9,84 mm, V (lemez): 1,09 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **52. tábla 1.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2009-334.

Keltezés: 13-14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A lemez laposra kalapált, a pánt a fej környékén kiszélesedik. A gyűrűfej és a pánt találkozásánál kettős vésett vonallal díszítették. A jobb oldalon a pánt letört. A gyűrűfejen sekély véset: egyszerű ovális alakú keretben feltehetően egy kettőskereszt ábrázolása, azonban a véset nagyon rossz állapotú, elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A pánt deformálódott, átmérője nem vizsgálható.

Méretetek: M: 10,68 mm, Sz (pánt): 1,80–3,80 mm, d (fej): 10,11 mm, V (lemez): 0,28 mm, T: 0,8 g.

Illusztráció: **52. tábla 2.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2014-078.

Keltezés: 13-14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A lemez laposra kalapált, a pánt a fej mellett kiszélesedik. A gyűrűfej és a pánt találkozásánál vízszintesen bekarcolt vonaldíszekkel látták el mindkét oldalon. A gyűrűfejen sekély véset: egyszerű kör alakú vonalkeretben telitalpas kettőskereszt ábrázolása. A kereszt mellett további bevésített vonalak. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A kör alakú fej sérült, egy repedés is megfigyelhető rajta. A pánt kettőtört, a gyűrű deformálódott.

Méretetek: M: 23,87 mm, Sz (pánt): 2,24–3,23 mm, d (fej): 11,76 mm, V (lemez): 0,62 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **52. tábla 3.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2020-190.

Keltezés: 13-14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemez laposra kalapált, a pánt a fej mellett kiszélesedik. A gyűrűfej és a pánt találkozásánál kettős, bekarcolt vonaldíszszel látták el mindkét oldalon. A gyűrűfejen körben értelmezhetetlen körirat-imitáció, amelyben egyszerű és talppal ellátott vonalak vannak. A köriraton belül sűrűn pontozott kör alakú keretben telitalpas kettőskereszt ábrázolása van. A véset pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A pánt egy része letört, a gyűrűfej szintén sérült, töredékes.

Méretetek: M: 17,57 mm, Sz (pánt): 2,75–4,66 mm, d (fej): 10,82 mm, V (lemez): 0,86 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **52. tábla 4.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2020-053.

Keltezés: 13-14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A gyűrűfej és a pánt találkozásánál egy-egy vésett vonallal díszítették. A kis méretű gyűrűfejen halvány, kör alakú vonalkeretben telitalpas kereszt ábrázolása van. A kereszt száiraiban apróbb, vésett vonalak sorakoznak. A véset pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A pánt mindkét oldalon letört.

Méretetek: Sz (pánt): 3,86 mm, d (fej): 9,15 mm, V (lemez): 0,74 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **52. tábla 5.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2013-030.

Keltezés: 13-14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A gyűrűfej és a pánt találkozásánál hármas vésett vonallal díszítették mindkét oldalon. A pánt a fej mentén kiszélesedik. A kis méretű gyűrűfejen kör alakú vonalkeretben telitalpas kettőskereszt ábrázolása van. A kereszt száiraiban apróbb, vésett vonalak. A véset pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A pánt töredékes, a gyűrűfej széle sérült.

Méretetek: Sz (pánt): 2,34–4,02 mm, d (fej): 9,07 mm, V (lemez): 0,62 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **52. tábla 6.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2018-041.

Keltezés: 13-14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A gyűrűfej és a pánt találkozásánál kettős vésett vonallal díszítették. A lemezből készült pánt a fej mentén kiszélesedik. A gyűrűfejen körben körirat-imitáció; a fej négy duplán vésett „betű” szerepel. A köriraton belül ovális vonalkeretben keresztábrázolás van. A vonalakból vésett kereszt négy szára talpban végződik, a kereszt két vonala középen nem ér össze. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A pánt mindkét oldalon letört, a gyűrűfej töredékes.

Méretetek: M: 6,88 mm, Sz (pánt): 2,77–3,86 mm, d (fej): 10,69 mm, V (lemez): 0,46 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **52. tábla 7.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2020-231.

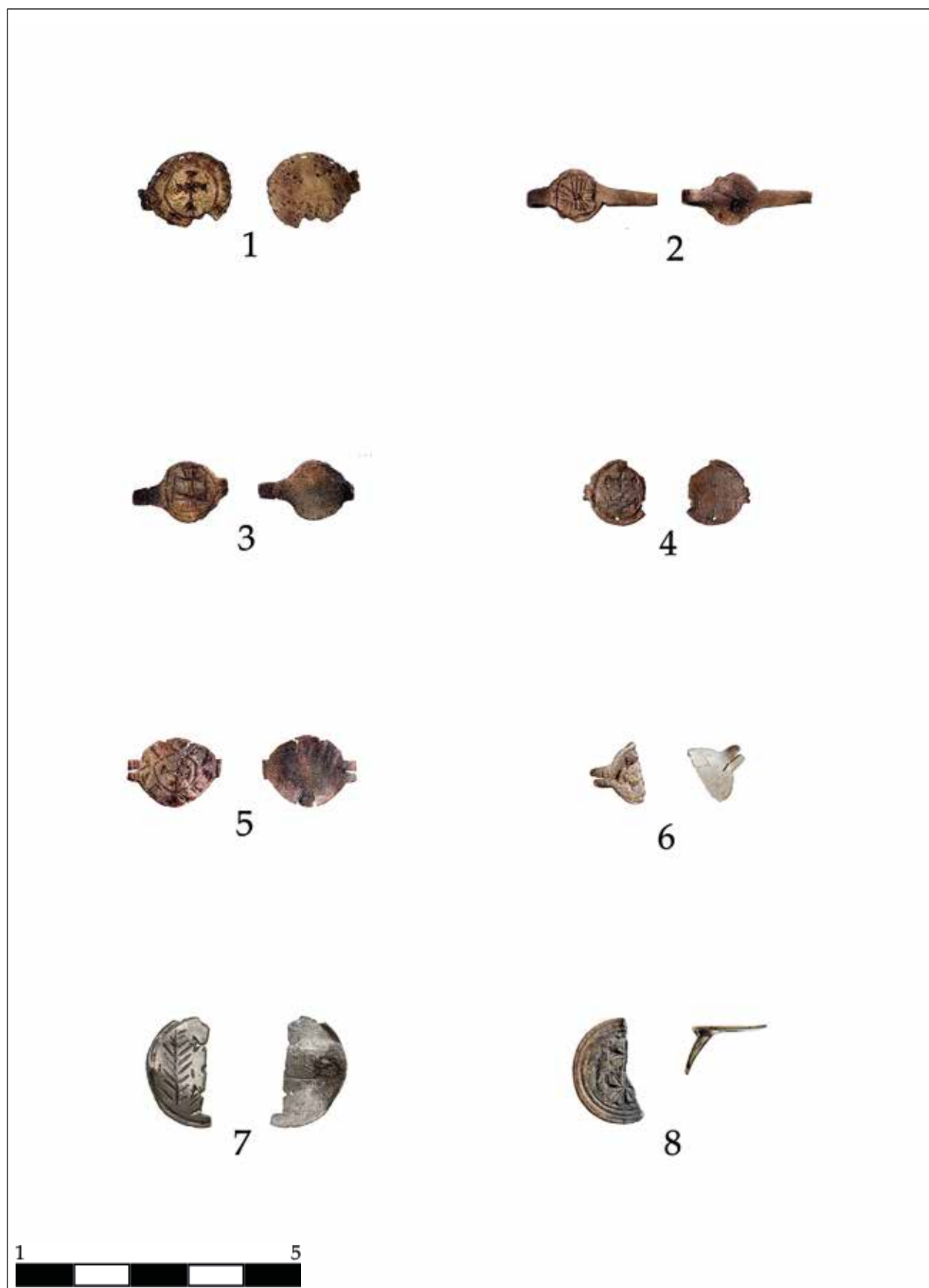
Keltezés: 13-14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A gyűrűfej és a pánt találkozásánál egy-egy vésett vonallal díszítették. A kis méretű gyűrűfejen ovális alakú vonalkeretben keresztábrázolás. A kereszt szárai talpban végződnek, közöttük egy-egy pontdísz van. A gyűrűfejet elnagyoltan vágta ki a lemezből. A véset pontatlan, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A pánt mindkét oldalon letört.

Méretetek: Sz (pánt): 3,55 mm, d (fej): 11,14 mm, V (lemez): 0,49 mm, T: 0,3 g.

Illusztráció: **52. tábla 8.**

53. tábla. Középkori vésett díszű fejesgyűrűk (B). Fotó: Kiss Béla
 Plate 52. Medieval finger-rings with engraved bezel (B). Photo: Béla Kiss

Kereszttel díszített gyűrűk II.

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2020-237.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A gyűrűfej és a lemezből készült pánt találkozását vésett vonalakkal díszítették. A gyűrűfejen értelmezhetetlen körirat – feltehetően csak imitáció – szerepel. A köriraton belül kör alakú vonalkeretben telitalpas kereszt ábrázolása. A kereszt két szárának metszéspontjában csillagszerű díszítés van. A véset pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt mindkét oldalon letört.

Méretetek: Sz (pánt): 3,89 mm, d (fej): 12,97 mm, V (lemez): 0,79 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **53. tábla 1.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2020-238.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt a gyűrűfej mellett kiszélesedik. A kis méretű gyűrűfejen igénytelenül vésett, közel kör alakú vonalkeretben keresztábrázolás. A kereszt közepén egy pontdísz van, amelyből a kereszt négy, rovátkolt szára ágazik ki. A véset elnagyolt, igénytelen, pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt kettőtört, a gyűrűfej sérült, deformálódott.

Méretetek: Sz (pánt): 2,36 mm, d (fej): 3,22 mm, V (lemez): 0,85–1,05 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **53. tábla 2.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2020-288.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik. A kis méretű gyűrűfejen kör alakú vonalkeretben telitalpas kettős kereszt ábrázolása, amelynek két vízszintes szára ugyanakkora. A kereszt függőleges szárát vonalakkal díszítették. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt egy része letört.

Méretetek: Sz (pánt): 2,90–4,11 mm, d (fej): 10,78 mm, V (lemez): 0,62 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **53. tábla 3.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2021-074.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt mindkét oldalon letört. A kis méretű gyűrűfejen kör alakú vonalkeretben telitalpas végződő kettős kereszt ábrázolása van, amelynek két vízszintes szára ugyanakkora. A gyűrűfej szegélye mellett egy apró lyuk van. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan.

Méretetek: Sz (pánt): 2,79 mm, d (fej): 11,66 mm, V (lemez): 0,57 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **53. tábla 4.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2021-207.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt mindkét oldalon letört, a fej mentén kettős bekarcolt vonaldísz. A gyűrűfejen körirat-imitáció: négy oldalon egy-egy V betűhöz hasonló véset, amelyek között kettős vonalas díszítés van. A köriraton belül sűrűn pontozott keretben egy kereszt ábrázolása, amelynek szárai talpban végződnek. A véset elnagyolt, sekély, pecsétlésre alkalmatlan.

Méretetek: Sz (pánt): 3,95 mm, d (fej): 12,70 mm, V (lemez): 0,55 mm, T: 0,5 g.

Illusztráció: **53. tábla 5.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2022-125.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A gyűrűfej és a lemezből készült pánt a fej mentén kiszélesedik, találkozásukat függőlegesen vésett vonalakkal díszítették. A kör alakú gyűrűfej töredékes, rajta feltehetően kettős kereszt ábrázolása. A kereszt szárai talpban végződnek, a keresztzárak metszéspontját apró vésett vonalak díszítik. Mellette félhold látható. A véset sekély, pecsétlésre alkalmatlan. Töredékes, repedt, deformálódott.

Méretetek: Sz (fej): 11,06 mm, Sz (pánt): 3,79–3,86 mm, V: 0,67 mm, T: 0,3 g.

Illusztráció: **53. tábla 6.**

Megnevezés: **huzalkarikás fejeggyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2020-336.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A gyűrűfejet és a huzalkarikát külön képezték ki, a huzal végét a gyűrűfejhez forrasztották. A huzalkarika letört, a forrasztás helye figyelhető meg. A gyűrűfej igényesen kiképzett, de töredékes. Rajta sűrűn pontozott keretben telitalpban végződő kettős kereszt ábrázolása van. A kettős kereszt mellett – feltehetően mindkét oldalon – egy vésett növényi díszítés. A véset jó kiképzésű, de sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A gyűrűfej töredékes.

Méretetek: d (fej): 16,60 mm, V (lemez): 0,32 mm, T: 0,3 g.

Illusztráció: **53. tábla 7.**

Megnevezés: **huzalkarikás fejeggyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2019-223.

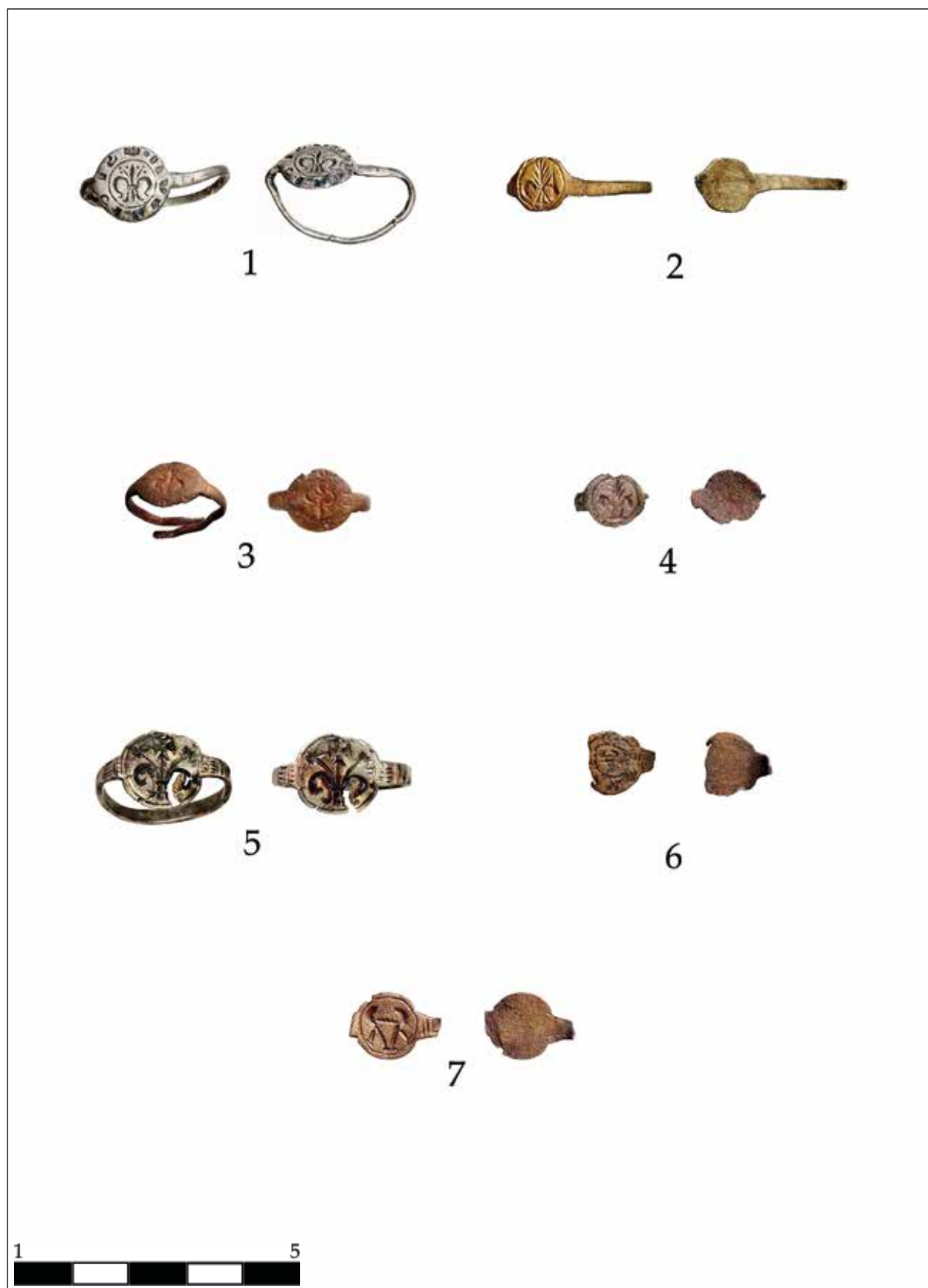
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A gyűrűfejet és a huzalkarikát külön képezték ki, a huzal végét laposra kalapálva forrasztották a gyűrűfejhez. A huzal vékony, laposra kalapált. A gyűrűfej igényesen kiképzett, töredékes. Rajta hármas bekarcolt vonalkeretben telitalpas kettős kereszt ábrázolása. A keresztzárak metszéspontjainál csillagszerűen bekarcolt vonaldíszek. A kettős kereszt mellett egy vésett növényi díszítés is van. A véset jó kiképzésű, de sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A karika és a gyűrűfej is töredékes.

Méretetek: M: 8,62 mm, Sz (pánt): 2,14 mm, d (fej): 19,08 mm, V (lemez): 0,83 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **53. tábla 8.**

54. tábla. Középkori vésett díszű felesgyűrűk (C). Fotó: Kiss Béla
 Pl. 54. Medieval finger-rings with engraved bezel (C). Photo: Béla Kiss

Feliratos és/vagy liliomdiszes gyűrűk

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás pecsétgyűrű**

Azonosító szám: 2008-012.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A vékony, lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik, ovális keresztmetszetű. A gyűrűfejen körirat: a felső részen keresztmetszimbólum van, majd az óramutató irányával ellentétesen a SIGILLVM felirat olvasható. A gótikus majuszkulával írt betűk vastagok, elnagyoltak. A köriraton belül kör alakú vonalkeretben egy stilizált liliom, amelynek szirmai között pontdíszítés is megfigyelhető. A véset igényesen kiképzett, de kissé sekély, pecsétlésre alig alkalmas. A gyűrű deformálódott.

Méretetek: M: 15,01 mm, Sz (pánt): 1,64–2,74 mm, d (fej): 13,45 mm
V (lemez): 1,27 mm, T: 2,7 g.

Illusztráció: **54. tábla 1.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2012-053.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A vékony, lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik. A gyűrűfej igénytelenül vésett, kör alakú vonalkeretben stilizált liliom. Jobb szirma mellett egy vésett vonal. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt a bal oldalon letört.

Méretetek: Sz (pánt): 1,83–3,48 mm, d (fej): 9,73 mm, V (lemez): 0,79 mm, T: 0,8 g.

Illusztráció: **54. tábla 2.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2009-232.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A vékony, lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik. A gyűrűfejen halvány körirat – feltehetően imitáció – látható. A köriraton belül egyszerű, kör alakú vonalkeretben stilizált liliom. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt kettétört, deformálódott. A gyűrűfej sérült.

Méretetek: M: 11,86 mm, Sz (pánt): 2,02–3,42 mm, d (fej): 11,12 mm, V (lemez): 1,00 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **54. tábla 3.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2018-042.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A lemezből készült pánt letört, a gyűrűfej mentén bekarcolt vonalas díszítés látható. A gyűrűfejen sűrűn pontozott vonalkeretben erősen stilizált liliom. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt letört, a gyűrűfej sérült.

Méretetek: Sz (pánt): 3,41 mm, d (fej): 9,73 mm, V (lemez): 0,59 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **54. tábla 4.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás pecsétgyűrű**

Azonosító szám: 2021-206.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik. A pánt és a gyűrűfej találkozásánál vízszintesen és függőlegesen bekarcolt vonalak vannak. A gyűrűfejen kör alakú vonalkeretben belül stilizált liliom van; két levele között három szírom, a középső egy stilizált keresztalakban végződik. A véset jó kiképzésű, mély, pecsétlésre alkalmas. A gyűrű kissé deformálódott, a gyűrűfej sérült, a liliomos véset mentén megrepedt.

Méretetek: M: 17,89 mm, Sz (pánt): 3,27–4,17 mm, d (fej): 13,08 mm, V (lemez): 0,79–1,57 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: **54. tábla 5.**

Ökörfejjel díszített gyűrűk

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2020-389.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt letört, a gyűrűfej mentén bekarcolt vonalas díszítés látható. A gyűrűfejen körirat – feltehetően imitáció – látható. A köriraton belül ovális alakú, egyszerű vonalkeretben egy stilizált ökörfej jelenik meg. A véset elnagyolt, pontatlan, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt letört, a gyűrűfej sérült.

Méretetek: Sz (pánt): 3,96 mm, d (fej): 11,54 mm, V (lemez): 0,62 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **54. tábla 6.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2021-170.

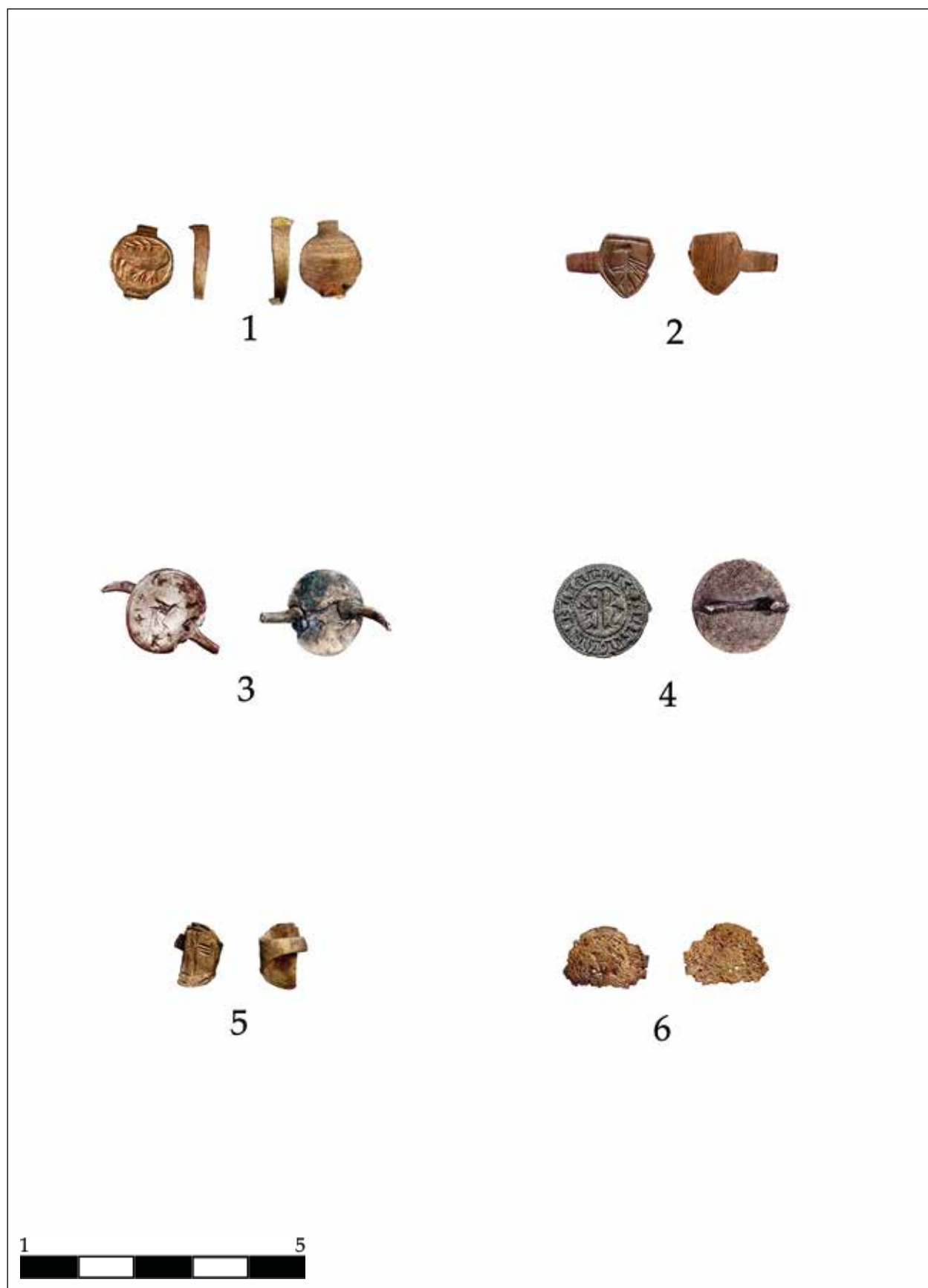
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt letört, de a jobb oldalon a csonkja megfigyelhető, 3,5–4,7 mm széles, a gyűrűfej mellett kiszélesedik. Ezen a részen függőlegesen bekarcolt vonalak láthatóak. A gyűrűfej 12 mm átmérőjű, amelyen egyszerű, kör alakú vonalkeretben egy stilizált ökörfej látható. A véset elnagyolt, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt letört, a gyűrűfej sérült.

Méretetek: Sz (pánt): 3,54–5,00 mm, d (fej): 12,13 mm, V (lemez): 0,60 mm, T: 0,5 g.

Illusztráció: **54. tábla 7.**

55. tábla. Középkori vésett díszű fejesgyűrűk (D). Fotó: Kiss Béla
 Plate 55. Medieval finger-rings with engraved bezel (D). Photo: Béla Kiss

Madárdíszes gyűrűk

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2012-050.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: réz.

Leírás: A pánt a fej mentén kiszélesedik. A pánt egy-egy függőleges rovátkával díszített a gyűrűfej mellett. A közel kör alakú gyűrűfejen egyszerű vonalkeretben egy stilizált madárbrázolás. A madár függőlegesen szerepel a gyűrűn, lábaival a gyűrű oldalirányába nézve. Szájában egy ágat tart. A madáralak mellett ornamentikus díszítés. A véset inverz, nem a madáralakot vésték, hanem a madár körüli részeket mélyítették. Elnagyolt, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt letört és deformálódott.

Méretetek: M: 15,86 mm, Sz (pánt): 1,92–4,07 mm, d (fej): 11,26 mm, V (lemez): 0,45 mm, T: 0,7 g.

Illusztráció: **55. tábla 1.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2013-029.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik. A pánt három függőleges rovátkával díszített a gyűrűfej mellett, amely szokatlanul, pajzs formában van kialakítva. Rajta egyszerű vonalkeretben balra néző, kiterjesztett szárnyú, stilizált madárbrázolás. A véset elnagyolt, sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A pánt letört, csak a bal oldalon figyelhető meg a csonkjá.

Méretetek: Sz (pánt): 3,37–3,90 mm, d (fej): 11,16 × 9,30 mm, V (lemez): 0,83 mm, T: 0,8 g.

Illusztráció: **55. tábla 2.**

Megnevezés: **huzalkarikás fejcsigolyú töredéke**

Azonosító szám: 2022-206.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A gyűrűfejet és a huzalkarikát külön képezték ki, a huzal végét a gyűrűfejhez forrasztották. Az ovális átmetszetű, huzalkarika laposra kalapált. A gyűrűfej nem szabályos kör, inkább ovális alakú, töredékes. Rajta igénytelenül vésett körirat, amelyben az S, I, L betűket lehet felismerni, talán a SIGILLU[M] kifejezés szerepelhetett rajta. A köriratban egy apró keresztzimbólum van. Belül kiterjesztett szárnyú, stilizált madáralak. A véset jó kiképzésű, de kissé sekély, pecsétlésre alig alkalmas. A gyűrűfej sérült, a huzalkarika mindkét oldalon letört.

Méretetek: Sz (pánt): 1,95 mm, d (fej): 15,50 mm V (lemez): 0,93 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **55. tábla 3.**

Majuszkulás gyűrűk

Megnevezés: **huzalkarikás fejcsigolyú töredéke**

Azonosító szám: 2014-115.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A gyűrűfejet és a huzalkarikát külön képezték ki, a huzalkarikát egyben elkészítették, majd a gyűrűfej hátlapjához forrasztották. A huzalkarika letört, de a forrasztás helye látható. A gyűrűfej szabályos, igényesen kiképzett. Rajta sűrűn pontozott keretben, körben gótikus minuszkulákkal vésett körirat, amelyben a LIEN LIEN LIEN LIEI (az utolsó N-re nem maradt elegendő hely) olvasható. A gyűrű alsó részén, középen egy pontdíz töri meg a feliratot. A köriraton belül sűrűn pontozott keretben, jobbra néző R majuszkula szerepel, bal oldalán növényi dísz. A majuszkula az írott formának megfelelően szerepel, tehát pecsétléskor a betű megfordult, tükröződve jelent meg. A véset jó kiképzésű, mély, pecsétlésre alkalmas. A gyűrűfej teljesen ép, a huzalkarika letört.

Méretetek: d (fej): 16,71 mm, V (pánt): 1,14 mm, T: 1,8 g.

Illusztráció: **55. tábla 4.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2020-290.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik. A kör alakú gyűrűfejen egyszerű vonalkeretben elnagyoltan kiképzett, feltehetően I majuszkula látható. A majuszkula mellett három vízszintesen vésett vonaldísz. A véset sekély, pecsétlésre alkalmatlan. A gyűrűfej és a pánt töredékes, deformálódott.

Méretetek: Sz (pánt): 2,72–4,32 mm, d (fej): 11,86 mm, V (lemez): 0,39 mm, T: 0,3 g.

Illusztráció: **55. tábla 5.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2009-340.

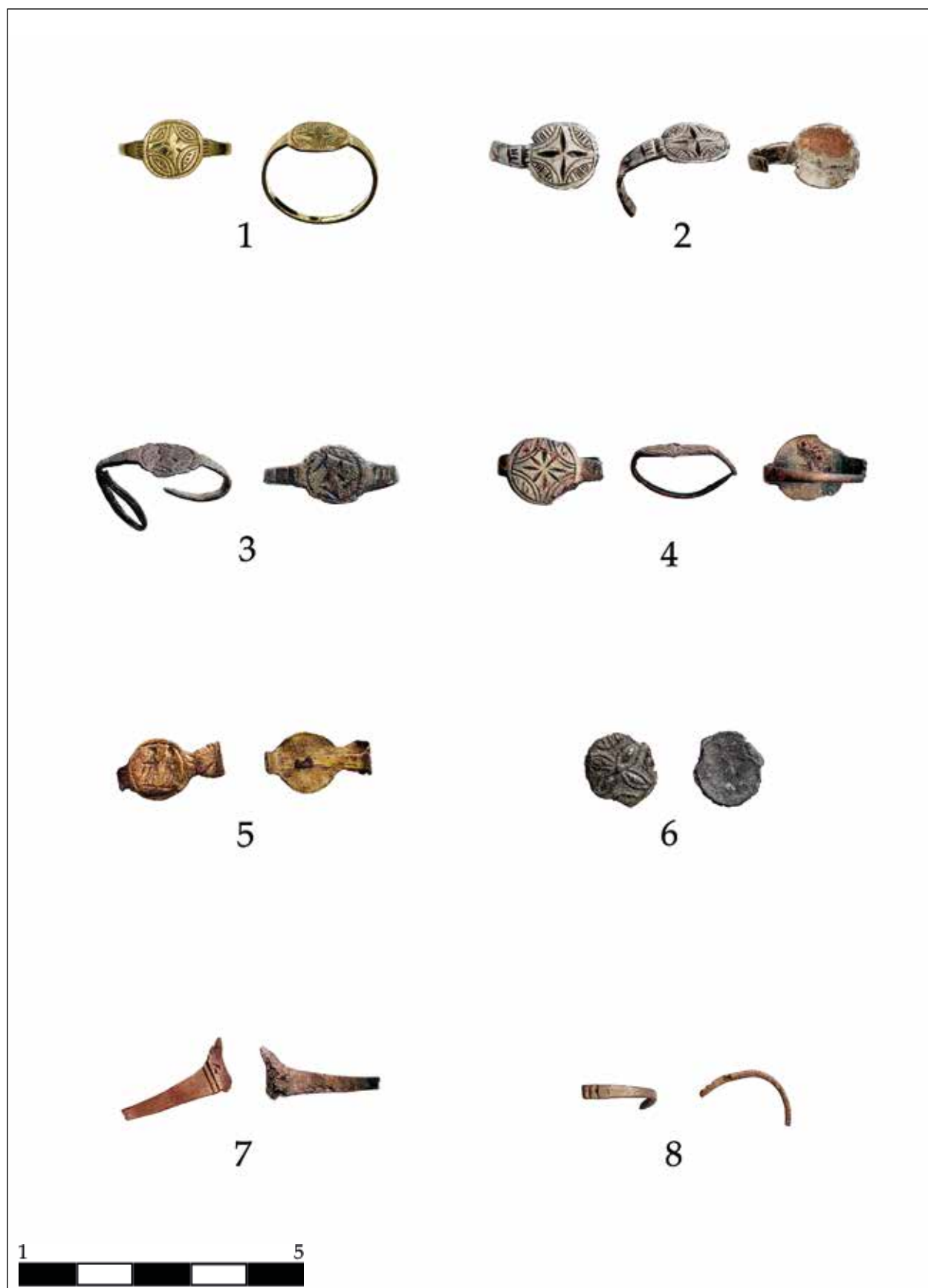
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt letört, nem vizsgálható. A kör alakú gyűrűfej erősen töredékes, rossz állapotú. Rajta körirat, vagy körirat-imitáció látható, amely olvashatatlan. A köriraton belül egyszerű vonalas keretben gótikus A majuszkula vehető ki, amelynek a szárai talpban végződnek. A véset sekély, rossz állapotú, pecsétlésre alkalmatlan.

Méretetek: d (fej): 12,05 mm, V (pánt): 0,37 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **55. tábla 6.**

56. tábla. Középkori vésett díszű fejesgyűrűk (E). Fotó: Kiss Béla
 Plate 56. Medieval finger-rings with engraved bezel (E). Photo: Béla Kiss

Geometrikus ábrázolású gyűrűk

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2009-OBJ 282.

Keltezés: 13. század első fele.

Anyag: elektron.

Leírás: A gyűrűfej és a lemezből készült pánt a fej mentén kiszélesedik, találkozásukat vízszintesen vésett vonalakkal díszítették. A szabálytalan kör alakú gyűrűfejen geometrikus díszítés – egy rombuszalak – van. A rombusz belsejében négy apró vésett vonal, míg a külső részét további vonalakkal és pontokkal díszítették. A véset sekély, pecsétlésre alkalmatlan. Ép, jó kiképzésű.

Méretetek: M: 19,01 mm, Sz (fej): 10,78 mm, Sz (pánt): 1,91-3,36 mm; V: 0,50 mm, T: 1,8 g.

Illusztráció: **56. tábla 1.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2020-094.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A gyűrűfej és a lemezből készült pánt a fej mentén kiszélesedik, két sorban vízszintesen vésett vonalakkal díszítették. A szabálytalan kör alakú gyűrűfejen geometrikus dísz, rombuszalak. Belsejében négy vésett vonal (egy kereszt), míg a külső részét sűrű vonalazással látták el. A véset nem túl sekély, bár pecsételésre aligha alkalmas. A pánt egy részen letört, deformálódott.

Méretetek: M: 17,89 mm, Sz (fej): 11,80 mm, Sz (pánt): 2,93-4,04 mm; V: 0,80 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **56. tábla 2.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2019-277.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezpánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik, négy függőlegesen vésett rovátkolással díszes. A gyűrűfej ovális, rajta szabálytalanul vésett vonalas keretben elnagyolt rombuszábrázolás: csak a négy oldalát vésték a gyűrűfejre, amelynek szárai nem kapcsolódnak. A rombusz közepén négy vonaldísz. A véset sekély, rossz állapotú, pecsételésre alkalmatlan. A pánt kettőtört, deformálódott.

Méretetek: M: 13,86 mm, Sz (pánt): 2,81-4,61 mm, d (fej): 10,52 mm, V (lemez): 0,73 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **56. tábla 3.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2020-289.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A gyűrűfej és a lemezből készült pánt a fej mentén kiszélesedik, ahol a fej irányába mutató vésett vonalakkal díszítették. A szabálytalan kör alakú gyűrűfejen geometrikus díszítés, rombuszalak. Belsejében csillagszerűen vésett vonalak, a külső részén további vonalakkal. A véset sekély, pecsételésre alkalmatlan. Ép, a fej töredékes, a pánt deformálódott.

Méretetek: M: 9,34 mm, Sz (fej): 11,72 mm, Sz (pánt): 1,77-3,79 mm; V: 0,81 mm, T: 1,1 g.

Illusztráció: **56. tábla 4.**

Emberalakos gyűrű

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű**

Azonosító szám: 2012-057.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezpántot a gyűrűfej mentén három-három vízszintesen vésett rovátkolással díszítették. A pánt mindkét oldalon ovális alakban kiszélesedik; itt további csillagszerű rovátkolások vannak. A gyűrűfej kör alakú, rajta szabálytalanul vésett vonalas keretben emberalakos ábrázolás: két stilizált, feltehetően szoknyát viselő női alak kitárt karokkal. A véset elnagyolt, sekély, pecsételésre alkalmatlan. A pánt töredékes, a gyűrű deformálódott.

Méretetek: M: 4,60 mm, Sz (pánt): 2,04-6,22 mm, d (fej): 11,19 mm, V (lemez): 0,48 mm, T: 0,7 g.

Illusztráció: **56. tábla 5.**

Növényi díszű gyűrű

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrűfej**

Azonosító szám: 2014-074.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A pánt letört, nem vizsgálható. A gyűrűfej kör alakú, rajta geometrikus és növényi díszítés; rombuszos keretben egy négyszirmú rozetta. A rombuszok külső részeit rovátkolással díszítették. A díszítés inverz, a rozetta környezetét mélyítették. Elnagyolt, kissé sekély, pecsételésre alkalmatlan. A gyűrűfej sérült, a pánt letört.

Méretetek: d (fej): 13,67 mm, V (lemez): 1,41 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: **56. tábla 6.**

Egyéb díszítésű gyűrűk

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2019-050.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A lemezből készült pánt a gyűrűfej mentén kiszélesedik és kettős függőlegesen vésett rovátkolással díszítették. A gyűrűfej kör alakú lehetett, erősen töredékes. A körirathoz csak két karakter látható. A véset elnagyolt, sekély, pecsételésre alkalmatlan.

Méretetek: Sz (pánt): 2,42-5,41 mm, d (fej): 9,92 mm, V (pánt): 0,75 mm, T: 0,5 g.

Illusztráció: **56. tábla 7.**

Megnevezés: **fejjé kiszélesedő lemezkarikás gyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2022-200.

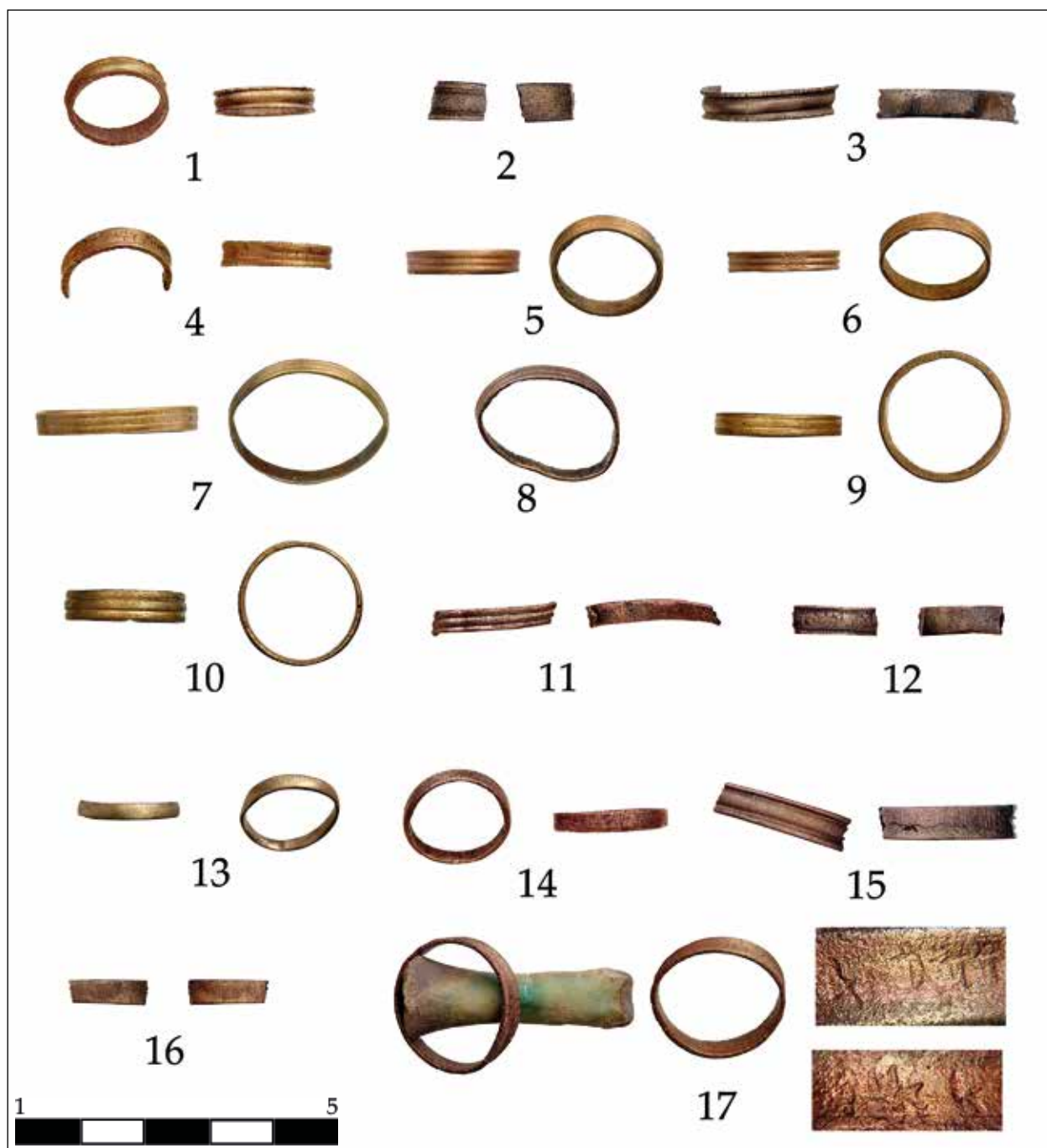
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A gyűrűfej és a lemezből készült pánt a fej mentén kiszélesedik, ahol vésett vonalakkal díszítették. A kör alakú gyűrűfej letört.

Méretetek: Sz (pánt): 1,41-2,55 mm; V: 1,49 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **56. tábla 8.**

57. tábla. Késő középkori pántgyűrűk (F). Fotó: Kiss Béla
 Plate 57. Late medieval finger-rings (F). Photo: Béla Kiss

Lemezes gyűrűk

Megnevezés: **lemezből készült pántgyűrű**

Azonosító szám: 2009-140.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A kis méretű pántgyűrű lemezről készült, külső oldalát két mély bordával díszítették. Egyéb díszítés nincs. Belső részén vésés nyomai vannak.

Méret: M: 16,34 mm, Sz (pánt): 3,43 mm, V: 0,97 mm, T: 1,1 g.

Illusztráció: **57. tábla 1.**

Megnevezés: **lemezről készült pántgyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2020-013.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezről készült, laposra kalapált. Külső részén kettős, mély borda fut. Egyéb díszítés nincs. Töredékes.

Méret: Sz (pánt): 6,23 mm, V: 1,18 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **57. tábla 2.**

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű töredéke

Azonosító szám: 2021-305.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A nagy méretű pántgyűrű lemezből készült. Külső oldalán kettős, mély borda fut. A gyűrű szegélyét szabálytalanul ismétlődő rovátkolásokkal látták el. Belső részén vésésnyomok vannak. Sérült, töredékes, deformálódott.

Méretek: Sz (pánt): 4,64 mm, V: 1,28–1,55 mm, T: 1,4 g.

Illusztráció: 57. tábla 3.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2009-316.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A kis méretű pántgyűrű lemezből készült. Külső oldalán kettős, mély borda fut. Belső részén vésés nyomai vannak. Sérült, a pánt hiányos.

Méretek: M: 13,48 mm Sz (pánt): 3,35–3,75 mm, V: 1,02–1,19 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: 57. tábla 4.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2009-358.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült. Külső oldalán kettős, mély borda fut. Belső részén vésés nyomai vannak.

Méretek: M: 17,75 mm Sz (pánt): 3,40 mm, V: 1,11–1,19 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: 57. tábla 5.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2009-362.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült. Külső oldalán kettős, nem túl mély borda fut. Belső részén vésés nyomai vannak.

Méretek: M: 17,77 mm, Sz (pánt): 3,11 mm, V: 0,79 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: 57. tábla 6.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2014-098.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A nagy méretű pántgyűrű lemezből készült. Külső oldalán kettős, sekély borda fut. Egyéb díszítés nincs. Ép, de kissé deformálódott.

Méretek: M: 25,51 mm, Sz (pánt): 3,96 mm, V: 1,03 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: 57. tábla 7.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2020-239.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A nagy méretű pántgyűrű lemezből készült. Külső oldalán kettős borda fut. Belső részén vésés nyomai vannak. Ép, de kissé deformálódott.

Méretek: M: 24,02 mm, Sz (pánt): 3,11–3,26 mm, V: 0,89 mm, T: 1,4 g.

Illusztráció: 57. tábla 8.

Megnevezés: öntött pántgyűrű

Azonosító szám: 2012-052.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű öntött, lekerekített téglalap keresztmetszetű. Külső részén kettős, sekély borda fut. Belső oldalán vésésnyomok vannak.

Méretek: M: 20,88 mm, Sz (pánt): 3,68 mm, V: 1,36–1,64 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: 57. tábla 9.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2012-063.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült, vékonyra kalapált. Külső részén kettős, vésett borda fut. Belső részén vésésnyomok vannak.

Méretek: M: 19,82 mm, Sz (pánt): 4,88 mm, V: 0,88–1,04 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: 57. tábla 10.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű töredéke

Azonosító szám: 2022-053.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült, laposra kalapált. Külső részén kettős, mély borda fut. Sérült, töredékes, deformálódott.

Méretek: Sz (pánt): 3,55–3,65 mm, V: 0,86 mm, T: 0,5 g.

Illusztráció: 57. tábla 11.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű töredéke

Azonosító szám: 2021-208.

Keltezés: 14. század?

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült, laposra kalapált, ovális keresztmetszetű. Mindkét peremén, a szegély mentén sűrűn pontozott vonaldísz, amin belül értelmezhetetlen vésés nyomai láthatók. Sérült, töredékes.

Méretek: Sz (pánt): 4,50 mm, V: 1,18 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: 57. tábla 12.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2009-348.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A kis méretű pántgyűrű lemezből készült, néhány részen a pánt elvékonyodik. Díszítetlen. Ép, de kissé deformálódott.

Méretek: M: 17,73 mm, Sz (pánt): 2,36–2,70 mm, V: 0,80–1,04 mm, T: 0,7 g.

Illusztráció: 57. tábla 13.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2022-028.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült, laposra kalapált. Kissé egyenetlen vastagságú. Külső részén kettős, alig látható, sekély borda fut. Belső részén vésésnyomok vannak.

Méretek: M: 17,22 mm, Sz (pánt): 2,96 mm, V: 1,03 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: 57. tábla 14.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2022-124.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült. Külső oldalán kettős, mély borda fut. A gyűrű szegélyét szabálytalanul ismétlődő rovátkolásokkal látták el. Belső részén egy repedés fut. Sérült, töredékes, deformálódott.

Méretek: Sz (pánt): 5,14–5,28 mm, V: 0,91 mm, T: 0,7 g.

Illusztráció: 57. tábla 15.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű töredéke

Azonosító szám: 2021-209.

Keltezés: 15-16. század?

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült, laposra kalapált. Díszítetlen. Sérült, töredékes.

Méretek: Sz (pánt): 3,97 mm, V (lemez): 0,98 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: 57. tábla 16.

Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű

Azonosító szám: 2009-110.

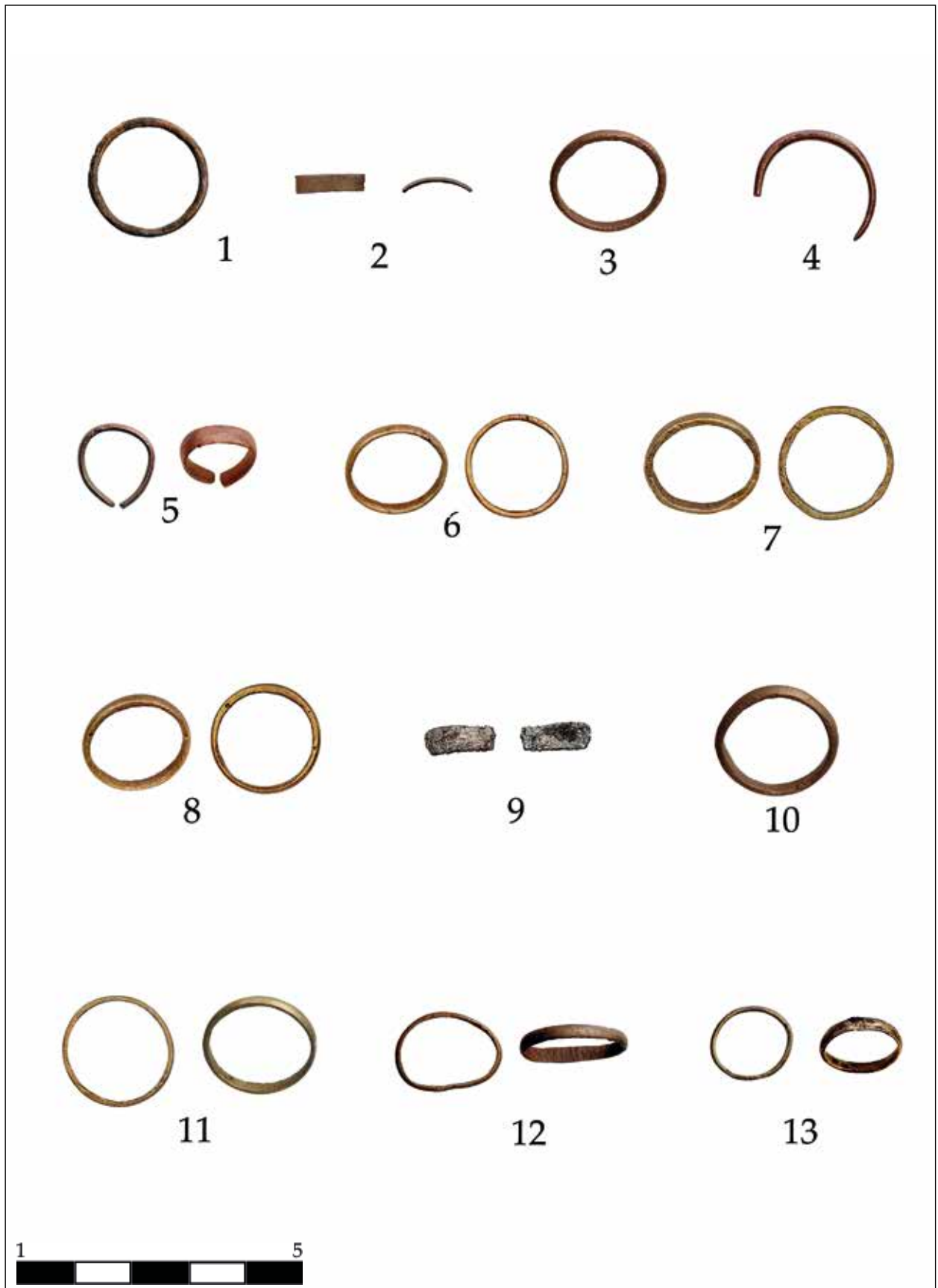
Keltezés: 15-16. század (C14-es kormeghatározás)

Anyag: bronz.

Leírás: A nagy méretű pántgyűrű lemezből készült, laposra kalapált, két széle enyhén kifelé hajlik. A külső oldalát apró vésésekkel díszítették, amely azonban olvashatatlan. Egyéb díszítés nincs. Belső részén vésésnyomok vannak. Ép, kissé deformálódott. Egy ujjperccel együtt került elő, amelynek kora a gyűrű földbekerüléséhez szolgál adalékkul.

Méretek: M: 21,64 mm; Sz (pánt): 3,94 mm, V: 1,11 mm, T: 1,7 g.

Illusztráció: 57. tábla 17.

58. tábla. (Késő) középkori – (kora) újkori pántgyűrűk (G). Fotó: Kiss Béla
 Plate 58. (Late) medieval- (Early) Modern Age finger-rings (G). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: huzalkarikás gyűrű

Azonosító szám: 2013-031.

Keltezés: középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A nagy méretű pántgyűrű huzalból készült, kör keresztmetszetű. Díszítetlen. Ép, a felülete néhány helyen sérült.

Méretek: M: 21,24 mm, Sz (pánt): 1,78 mm, V: 1,60–1,83 mm, T: 1,2 g.

Illusztráció: **58. tábla 1.****Megnevezés: lemezből készült pántgyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2020-391.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű lemezből készült, laposra kalapált. Díszítetlen. Belső oldalán halvány vésésnyomok vannak. Sérült, töredékes.

Méretek: Sz (pánt): 3,13 mm, V: 0,68 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: **58. tábla 2.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2013-033.

Keltezés: középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A nagy méretű pántgyűrű öntött, D keresztmetszetű, egységes szélességű és vastagságú. Díszítetlen, belső részén vésés nyomai vannak.

Méretek: M: 21,08 mm, Sz (pánt): 2,22 mm, V: 1,37–1,59 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **58. tábla 3.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2018-320.

Keltezés: középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A nagy méretű pántgyűrű öntött, ovális keresztmetszetű, néhány helyen elvékonyodik. Díszítetlen. Sérült, a pánt hiányos, deformálódott.

Méretek: M: 19,71 mm, Sz (pánt): 2,18–3,35 mm, V: 1,06–1,98 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **58. tábla 4.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2014-079.

Keltezés: középkor.

Anyag: réz.

Leírás: A kis méretű pántgyűrű öntött, laposra kalapált. Nem teljes kör alakban lett kialakítva, a pánt megtörik, elvékonyodik. Díszítetlen. Ép, de kissé deformálódott.

Méretek: M: 15,47 mm, Sz (pánt): 3,09–3,64 mm, V: 1,37 mm, T: 1,2 g.

Illusztráció: **58. tábla 5.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2014-092.

Keltezés: középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű öntött, D keresztmetszetű, egységes szélességű és vastagságú. Díszítetlen. Belső részén vésésnyomok vannak.

Méretek: M: 18,41 mm, Sz (pánt): 2,55 mm, V: 1,36 mm, T: 1,2 g.

Illusztráció: **58. tábla 6.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2014-094.

Keltezés: középkor?

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű öntött, D keresztmetszetű. Néhány helyen elvékonyodik, szabálytalan kiképzésű. Díszítetlen. Belső részén vésésnyomok vannak. Ép, de a felülete sérült.

Méretek: M: 20,59 mm, Sz (pánt): 2,42–2,66 mm, V: 1,22–1,69 mm, T: 1,7 g.

Illusztráció: **58. tábla 7.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2014-093.

Keltezés: középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű öntött, ovális keresztmetszetű, egyenetlen vastagságú. Díszítetlen. Belső részén vésésnyomok vannak.

Méretek: M: 19,64 mm, Sz (pánt): 2,87 mm, V: 1,54–1,86 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **58. tábla 8.****Megnevezés: öntött pántgyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2021-085.

Keltezés: középkor.

Anyag: ón.

Leírás: A pántgyűrű öntött, laposra kalapált. Díszítetlen, igénytelenül kiképzett. Sérült, töredékes.

Méretek: Sz (pánt): 4,51–5,04 mm, V: 1,01–1,14 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **58. tábla 9.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2013-032.

Keltezés: kora újkor?

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű öntött, D keresztmetszetű. Kissé egyenetlen szélességű és vastagságú. Díszítetlen. Belső oldalán vésésnyomok vannak.

Méretek: M: 21,69 mm, Sz (pánt): 3,14–3,28 mm, V: 1,50–1,98 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: **58. tábla 10.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2014-097.

Keltezés: kora újkor?

Anyag: bronz.

Leírás: A pántgyűrű öntött, D keresztmetszetű, egységes szélességű és vastagságú. Díszítetlen. Belső oldalán vésésnyomai vannak.

Méretek: M: 20,04 mm, Sz (pánt): 2,63 mm, V: 1,14–1,28 mm, T: 1,2 g.

Illusztráció: **58. tábla 11.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2020-057.

Keltezés: kora újkor?

Anyag: bronz.

Leírás: A kis méretű pántgyűrű öntött, D keresztmetszetű, egységes szélességű és vastagságú. Díszítetlen. Belső oldalán halvány vésésnyomok vannak. Ép, de kissé deformálódott.

Méretek: M: 19,03 mm, Sz (pánt): 2,68 mm, V: 0,94–1,04 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **58. tábla 12.****Megnevezés: öntött pántgyűrű**

Azonosító szám: 2008-019.

Keltezés: újkor?

Anyag: bronz.

Leírás: A kis méretű pántgyűrű öntött, D keresztmetszetű, a külső és belső oldalát a szegélynél egy-egy bekarcolt vonallal díszítették. Egyéb díszítés nincs.

Méretek: M: 15,05 mm, Sz (pánt): 2,38 mm, V: 0,88–1,02 mm, T: 0,7 g.

Illusztráció: **58. tábla 13.**

59. tábla. Késő középkori – (kora) újkori – jelenkori gyűrűk (H). Fotó: Kiss Béla
 Plate 59. Late medieval-(Early) Modern Age-Modern Age finger-rings (H). Photo: Béla Kiss

Késő középkori préselt díszű felesgyűrűk/gombok

Megnevezés: **préselt gyűrűfej**

Azonosító szám: 2009-293.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ón–ólom ötvözet.

Leírás: A kör alakú gyűrűfejen egyenlő szárú kereszt pozitív ábrázolása van. A kereszt szárjai széles talpban végződnek. A fej szélén egyszerű vonalkeret fut. A hátoldalon a huzalból készült karika nyoma látható, amely azonban letört.

Méretetek: d (fej): 11,89 mm, V (fej): 0,79 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **59. tábla 1.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Méretetek: d (fej): 13,05 mm, V (fej): 0,84 mm, T: 0,5 g.
 Illusztráció: **59. tábla 3.**

Megnevezés: **préselt gombfej**

Azonosító szám: 2016-027.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ón–ólom ötvözet.

Leírás: A kör alakú fejen M majuszkula pozitív ábrázolása van, szélén kettős vonalkeret fut. A hátteret halvány rombuszhálós díszíti. Hátoldalán a huzalból készült fül kis méretű helye figyelhető meg, letört, de jól látszik. A füles gomb sérült, töredékes.

Méretetek: d (fej): 12,36–12,64 mm, V (fej): 0,94 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **59. tábla 4.**

Szerző: Lővei Pál – Rakonczay Rita

Megnevezés: **préselt gombfej vagy gyűrűfej**

Azonosító szám: 2009-202.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ón–ólom ötvözet.

Leírás: A alakú fejen hatágú csillag pozitív ábrázolása. A csillag szárjai között, valamint a központjában pontdíszek sorakoznak. A fej szélén egyszerű vonalkeret fut. A huzalból készült fül vagy karika maradványa megfigyelhető, de erősen sérült, így a tárgy eredeti funkciójára nehéz következtetni.

Méretetek: d (fej): 11,08 mm, V (fej): 0,73 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **59. tábla 2.**

Megnevezés: **préselt gombfej vagy gyűrűfej**

Azonosító szám: 2014-073.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ón–ólom ötvözet.

Leírás: A kör alakú fejen M majuszkula pozitív ábrázolása van, szélén egyszerű vonalkeret. A huzalból készült fül vagy karika maradványa megfigyelhető, azonban erősen sérült, így nehezen lehet a tárgy eredeti funkciójára következtetni.

Kora újkori – újkori öntött gyűrűk

Megnevezés: **öntött köves gyűrű**

Azonosító szám: 2021-233.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: A gyűrűfej és a pánt külön lett kiképezve, majd egybeforrasztva. A pánt letört, a gyűrűfej hátlapján az indítása megfigyelhető. A fej kör alakú, négy pontján négy kis karom tartotta a követ, amely már nincs a foglalatban. Rossz állapotú, sérült, töredékes.

Méretetek: Sz (pánt): 2,44 mm, d (fej): 11,11 mm, V: 1,80–2,53 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **59. tábla 5.**

Megnevezés: **öntött, geometrikus díszű pántgyűrű**

Azonosító szám: 2013-005.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Rombuszalakban kiszélesedik, az ellentétes oldalon elvékonyodik. A kiszélesedő gyűrűfejen vésett, geometrikus díszítés; a centrum felé két oldalról pontokból álló nyilak mutatnak. Többi része díszítetlen.

Méretetek: M: 21,22 mm, Sz (pánt): 2,40–6,84 mm, V: 1,29–1,41 mm, T: 2,3 g.

Illusztráció: **59. tábla 6.**

Újkori lemezes, vésett díszű gyűrű

Megnevezés: **vésett díszű lemezes gyűrű**

Azonosító szám: 2019-040.

Keltezés: újkor?

Anyag: ezüst.

Leírás: Négyzetes fejű. A gyűrűfej és a pánt egyben lett kiképezve. Laposra kalapált. A gyűrűfejen centrális motívum; pontsorról díszített keretben stilizált növényi dísz. A pánt, letört.

Méretetek: Sz (fej): 7,66 mm, Sz (pánt): 2,66 mm, V: 1,31 mm, T: nincs adat.

Illusztráció: **59. tábla 7.**

Újkori lemezes, köves gyűrűk

Megnevezés: **lemezből készült köves gyűrű**

Azonosító szám: 2008-073.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: bronz.

Leírás: A foglalat és a pánt egyben lett kiképezve. A gyűrűfej egy kör alakú foglalat, amelyet mindkét oldalról három kisebb foglalat keretel granulációszerűen. A foglalatban minden színes üvegpaszta megmaradt; a középső fehér, az oldalsó kövek sötétkekek. A középső foglalat szélét apró rovátkolásokkal díszítették.

Méretetek: M: 18,45 mm, Sz (pánt): 2,09 mm, d (fej): 5,79 mm, V (pánt): 0,92 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **59. tábla 8.**

Megnevezés: **lemezből készült köves gyűrű**

Azonosító szám: 2008-0BJ 100.

Keltezés: 17–18. század?

Anyag: ezüst.

Leírás: A foglalat és a pánt egyben lett kiképezve. A gyűrűfej egy hármass foglalat; a középső foglalat ovális alakú, a kő már hiányzik belőle. A két szélső foglalat kisebb, kör alakú, bennük világoskék kő látható. A középső foglalat sérült.

Méretetek: M: 20,59 mm, Sz (pánt): 2,71–2,97 mm, Sz (fej): 10,25 mm, V: 1,00 mm, T: 2,0 g.

Illusztráció: **59. tábla 9.**

Megnevezés: **lemezből készült köves gyűrű**

Azonosító szám: 2009-290.

Keltezés: 17–18. század?

Anyag: ezüst.

Leírás: A foglalat és a pánt külön lett kiképezve. A gyűrűfej ovális alakú foglalat, utólag lett a pánthoz forrasztva. Benne sötétkekek színű üvegpaszta, amely hiányos, sérült. A pánt deformálódott.

Méretetek: M: 24,29 mm, Sz (pánt): 2,01–2,94 mm, d (fej): 9,54 × 7,79 mm, V (pánt): 0,55–0,78 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **59. tábla 10.**

Megnevezés: **öntött köves gyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2012-047.

Keltezés: 17–18. század?

Anyag: bronz.

Leírás: A foglalat és a pánt egyben lett kiképezve. A gyűrűfej a pánt kiszélesedő, megvastagodó része, amely egy ovális foglalatot alkot. Kiképzése egyszerű, nem karmos, díszítetlen. A kő hiányzik. Méretetek: M: 10,07 mm, Sz (pánt): 1,51–3,22 mm, Sz (fej): 6,78 mm, V (pánt): 0,70 mm, T: 1,1 g.

Illusztráció: **59. tábla 11.**

Megnevezés: **köves gyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2019-149.

Keltezés: újkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből készült. A külön kiképzett pánt letört. A szabálytalan, hosszúkás gyűrűfej szélét hullámosan alakították ki. Ehhez második réteggént két lemezből készült foglalatot szegecseltek. A szegecssek a gyűrűfej hátoldalán látszanak. A foglalatok kör alakúak, bennük négy-négy karom tartja a követ, amely csak az egyik foglalatban maradt meg. A kő vörös színű, és feltehetően üveg. Sérült, töredékes.

Méretetek: Sz (pánt): 1,74 mm, d (fej): 11,43 × 7,63 mm, V (lemez): 0,48 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **59. tábla 12.**

Jelenkori gyűrűk

Megnevezés: **lemezből készült fejcsigűrű**

Azonosító szám: 2021-251.

Keltezés: 20. század.

Anyag: acélötvözet.

Leírás: A pánt laposra kalapált, egységes szélességű és vastagságú.

A pánthoz külön kiképzett, kerekded szív alakú gyűrűfejet forrasztottak. A gyűrűfej díszítetlen. Ép, de sérült, deformálódott.

Méretetek: M: 23,99 mm, Sz (pánt): 2,86–3,11 mm, d (fej): 5,52 × 6,57 mm, V (pánt): 0,86 mm, T: 1,1 g.

Illusztráció: **59. tábla 13.**

Megnevezés: **lemezből készült öntött gyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2021-232.

Keltezés: 20. század.

Anyag: nemesacél.

Leírás: A gyűrűfejet és a pántot egyben alakították ki. A gyűrűfej mandula alakú, a pánt a gyűrűfej környékén kiszélesedik. A gyűrűrűn vésett díszítés van; a mandulaalak két végén pontozott, ferde vonalon belül növényi motívum van. A pánt felületén inverzen kialakított pontdíszek vannak. Sérült, a pánt töredékes.

Méretetek: Sz (pánt): 3,01–6,04 mm, d (fej): 14,45 × 7,94 mm, V (lemez): 0,81–1,43 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: **59. tábla 14.**

Megnevezés: **lemezből készült pántgyűrű töredéke**

Azonosító szám: 2018-409.

Keltezés: 20. század.

Anyag: bronzötvözet.

Leírás: Laposra kalapált, egyenletes szélességű és vastagságú. Külső oldalán két vésett vonaldísz között geometrikus díszítés látható. Sérült, töredékes.

Méretetek: Sz (pánt): 6,85 mm, V (pánt): 0,98 mm, T: 0,3 g.

Illusztráció: **59. tábla 15.**

Megnevezés: **lemezből készült fejcsigűrű (kegytárgy)**

Azonosító szám: 2008-075.

Keltezés: 20. század.

Anyag: bronzötvözet.

Leírás: A pántot és a gyűrűfejet külön készítették, majd egybeforrasztották. A pánt a gyűrűfej környékén kettéágazik. A gyűrűfej hosszúkás, középső részén téglalap alakú keretben két stilizált ember alakja. Feltehetően Szűz Mária és a kis Jézus stilizált alakja látható a gyűrűfejen. A képkeretből mindkét irányba növényi motívumok ágaznak ki. A gyűrűfej hátoldala üregesen lett kialakítva, alul két kis karommal kapcsolódik a pánthoz. Sérült, deformálódott.

Méretetek: M: 22,09 mm, Sz (pánt): 3,75 mm, d (fej): 15,23 × 8,84 mm, V (pánt): 0,60 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **59. tábla 16.**

Megnevezés: **öntött köves gyűrű**

Azonosító szám: 2022-077.

Keltezés: 20. század.

Anyag: bronzötvözet.

Leírás: A pánt és a gyűrűfej egybeöntött, a pánt laposra kalapált, vékony. A gyűrűfej lekerekített négyzetforma. A foglalatból már hiányzik a kő. A négyzet alakú foglalat két oldalát vésett vonallal díszítették. Ép, enyhén deformálódott.

Méretetek: M: 24,63 mm, Sz (pánt): 3,94–5,62 mm, d (fej): 13,92 × 13,92 mm, V (pánt): 0,93 mm, T: 5,4 g.

Illusztráció: **59. tábla 17.**

KÉSŐ KÖZÉPKORI ÉS KORA ÚJKORI VISELETI TÁRGYAK

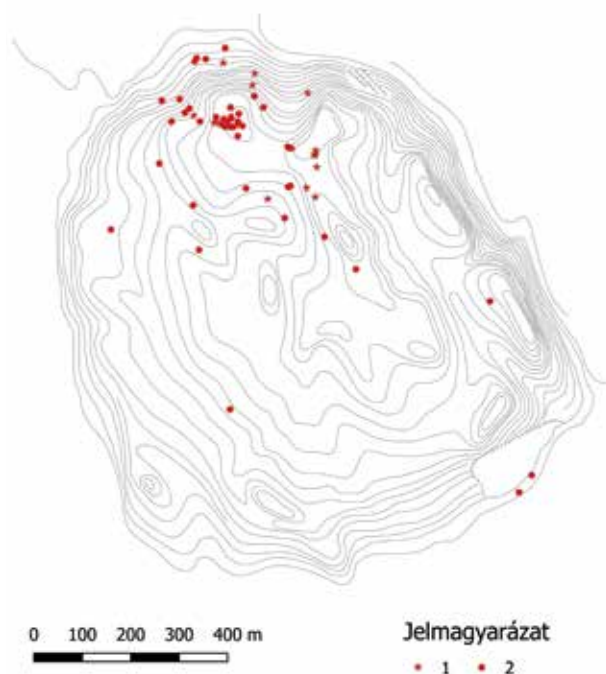
Lantos Andrea

FÜLESGOMBOK

Az elől nyitott felsőruházat zárására gombokat, ruhakapcsokat, ruhatűket, valamint öveket alkalmaztak a középkorban. Az egyik leginkább elterjedt módszer a fülesgomb használata volt, melynek számos változata alakult ki az idők során. A kényelmes és biztonságos viselethez elegendő volt egyetlen darab is, de volt rá példa, hogy több gombot is felvarrtak, melyek egy vagy két sorban helyezkedtek el. Homokmégy-Szentegyházparton a 86. sírban nyolc bronzgomb egy sorban feküdt az elhunyt mellkasán.¹ A sajószögedi temető 44. sírjában két sort alkottak az ezüstgombok.² Ugyancsak kétsorosán záródó felsőruházatra utaló nyomokat találtak Kaposvár mellett.³

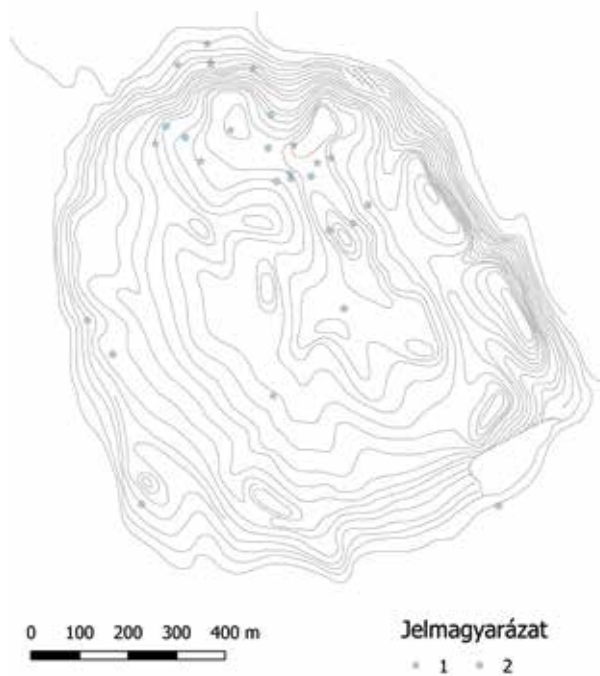
A 17. századi ábrázolásokon is látható két gombsoros záródású, menteszerű felsőruházat.⁴ A fülesgomboknak három típusa (öntött, lemezes és csörgős változat) fordult elő solti Tételhegyen. A katalógusban összesen 92 gomblelet szerepel a vizsgált korszakokból (60–64. tábla, 65. tábla 1–2), közülük 60 a középkorhoz (14–16. század), 32 az újkorhoz (16–18. század) sorolható (1–3. térkép).

Az öntött fülesgombok közül három volt kis méretű példány, mely fülével egybeöntött, gömb alakú típus (60. tábla 1–3); az analógiák alapján a 14. századra keltezhetők.⁵ Nagyobb számban kerültek elő a 15–16. század folyamán használt, haránt irányban összeállított gömb alakú öntött

1. térkép. Késő középkori fülesgombok szóródása a Tételhegyen (14–16. század). Jelkulcs: 1. öntött, 2. préselt leletek. Készítette: Bálint Marianna

Map 1. Distribution of late medieval looped buttons on the Tételhegy site (14th–16th centuries). Key: 1. cast, 2. pressed pieces. Made by Marianna Bálint

2. térkép. Kora újkori fülesgombok szóródása a Tételhegyen (16–17/18. század). Jelkulcs: 1. öntött, 2. préselt és lemezes leletek. Készítette: Bálint Marianna

Map 2. Distribution of Early Modern Age looped buttons on the Tételhegy site (16th–17th/18th centuries). Key: 1. cast, 2. pressed and sheet metal pieces. Made by Marianna Bálint

¹ LANTOS 2009. 275.

² SZÖRÉNYI 2008. 261–262.

³ BÁRDOS 1978. 197.

⁴ HÖLLRIGL 1934. 102, 108.

⁵ SZABÓ 1938; GERE 2003; SZÖRÉNYI 2008. 261–262; LANTOS 2009. 258–281.

fülesgombok, összesen 11 darab. Ezek ezüstből, bronzból, ónozott bronzból készültek, fülüket bronzhuzalból alakították ki vagy szalag alakúak voltak, és forrasztással rögzítették a gombhoz (60. tábla 4–14). Az újkorhoz köthető öntött példányok száma 17 (63. tábla 11–12, 19, 64. tábla 1–4, 6–15).

A lemezgombok csoportja⁶ közkedvelt volt mind a középkor, mind a kora újkor folyamán. A bronzból vagy ezüstből készült példányok számos formai változata található a lelőhelyen, összesen 42 középkori lelet képviseli ezt a típust: félgömbös, félgömb alakú lemezgomb lapos záró lemezzel, két félgömbből haránt irányban összeállított gömb alakú, valamint csésze és tányér alakú fülesgomb forma (61. tábla 1–2)⁷ fordult elő. A nivósabb darabok között négy volt geometrikus díszítésű préselt, gömb alakú

példány (62. tábla 1–4). A kora újkorból (16–17. század) további 15 példány mutatja a lemezes típus fokozatos átalakulását, egyszerűsödését (62. tábla 10, 63. tábla 7–10, 13–18, 64. tábla 5, 16–18).

Két példányban fordult elő középkori csörgőgomb, amelyet a perem mentén forrasztottak össze (65. tábla 1–2). Ez a típus nem ismeretlen a középkori lelőhelyeken, így például Ozorán három darabot is találtak.⁸ Szabó Kálmán a Kecskemét környéki ásatásokon előkerült leletek alapján a rossz szellemek elleni védekezés babonás eszközeinek tartotta ezeket a csörgőket.⁹ A tokaji templom 1816-ban készült tömjénezőjének láncán ezüst csörgőgombok helyezkedtek el, ezek formája azonos a középkori példányokéval. A füstölés szerepe a keresztény liturgiában szintén a gonosz erők távoltartása volt.¹⁰

RUHAKAPCSOK

A felsőruházat összefogására szolgált a ruhakapcsok, más néven francia- vagy párizsi kapcsok használata. Mivel készítésük egyszerű, mindenhol gyártották őket. Az egész középkorban általános formáról lévén szó, korukat csak leletegyüttesekben lehet meghatározni. Solt-Tételhegyen hét darab egyszerű, bronzból hajlított párizsi kapocs került elő (65. tábla 3–9). Párhuzamuk számos középkori temető anyagában megtalálható. A sírokban általában a mellkason, a nyaknál vagy a medencén fordulnak elő. A párizsi kapcsok bronzból készültek, férfiak és nők egyaránt viselték. A számos analógia alapján ezek a tárgyak a 14–16. századra keltezhetők.¹¹ A 15. századtól jelennek

meg az öntött, geometrikus vagy levél és virágdíszes, kicsiny bronz kapocspárok. Solt-Tételhegyen három ilyen levéldíszes kapocs került elő (65. tábla 10–12). A párhuzamként szolgáló sármégyi temetőben három ilyen, ezüstből készült, öntött, áttört, levéldíszes kapocspár fordult elő, ezekből kettő gránátberakásos volt.¹² Hasonló kapocspárok kerültek elő a kiskunfélegyháza-templomhalmi¹³, a kiszállási¹⁴, a mezőkovácsházi,¹⁵ valamint a nagytályai¹⁶ temetőben. Ezek a kis méretű díszes ruhakapcsok általában a nyaknál, szegycsontnál kerülnek elő a sírokban, így vélhetőleg a felsőruházat zárására, egyben díszítésére szolgáltak.

LÁNCOK

Solt-Tételhegyről két bronzlánc került a katalógusba (65. tábla 13–14). Az egyik 81 mm hosszú, „S” alakban hajlított, ovális alakú, 15 láncszemből összeállított darab. A másik jóval rövidebb, mely egy kerek és egy ovális alakú zárt láncszemből áll. Funkciójukat szintén a középkori temetőkben előforduló párhuzamok alapján határozhatjuk

meg.¹⁷ Sajószöged középkori temetőjében a 27. sírban került elő hasonló tárgy. A láncot a koponya mellett találták, de a csontváz bolygatottsága miatt másodlagos helyzetű lehetett. A szerző felvetette, hogy esetleg nyaklánc lehetett, de a hasonló jellegű láncok alapján inkább úgy értelmezte, hogy övláncként vagy a tárgyak övre akasztására

⁶ BÁLINT 1938. 146–163; BÁRDOS 1938. 187; SZABÓ 1938; BÁLINT 1939. 139–190; BÁLINT 1956. 55–84; VARGA 2004. 103–118; LANTOS 2009. 258–281.

⁷ Keltezésük a kelebiai kincs alapján: HATHÁZI 2005. 121, 126. kép, 180, 10. tábla 1–5.

⁸ GERE 2003. 92.

⁹ SZABÓ 1938. 46, 180, 182. kép.

¹⁰ LOVAG 1979. 18.

¹¹ BÁLINT 1938. 146–163; BÁRDOS 1938. 187; SZABÓ 1938; BÁLINT 1939. 139–190; BÁLINT 1956. 55–84; LANTOS 2009. 258–281.

¹² LANTOS 2009. 276–277.

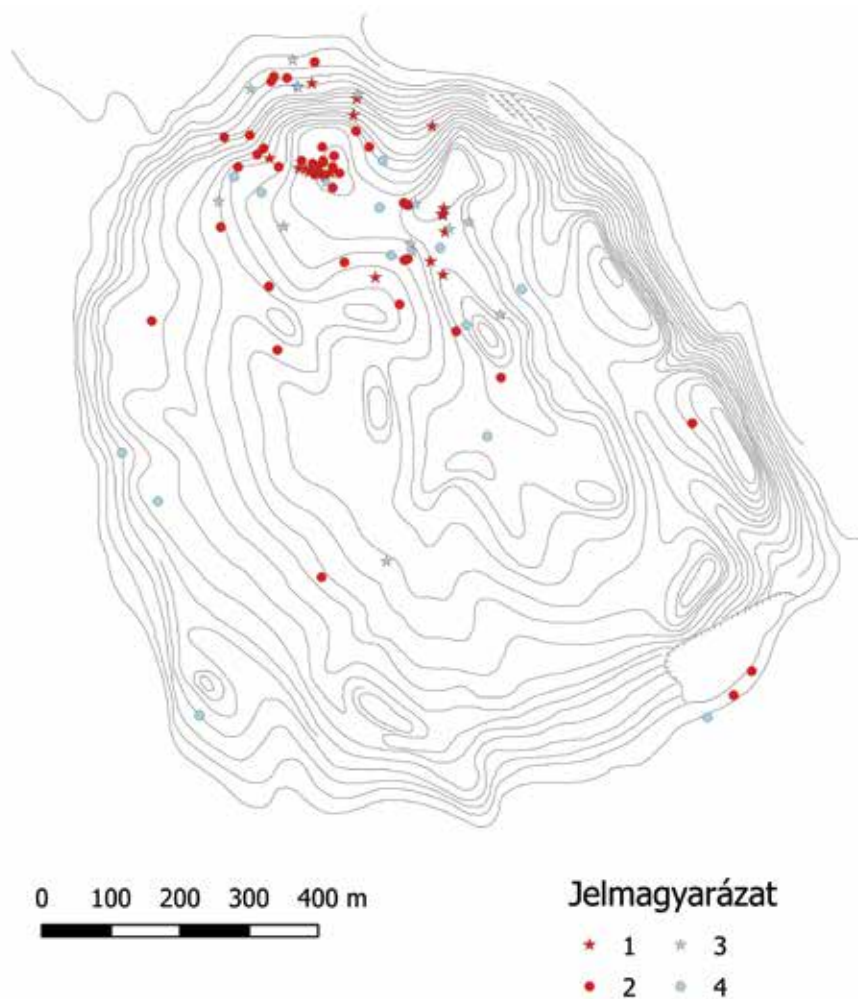
¹³ BÁLINT 1956. 80.

¹⁴ VARGA 2004. 112, 107, I. tábla 7–8.

¹⁵ BÁLINT 1939. 157, XXIX. tábla 9–14.

¹⁶ KOVÁCS 1973. III. tábla 4, 7–9, 12, 18, IV. tábla 3, 6, 13, VII. tábla 3.

¹⁷ SZÖRÉNYI 2008. 251–272; KOVÁCS 2002; LANTOS 2009. 258–281.

3. térkép. Fülesgombok szóródása a Tételhegyen. Jelkulcs: 1–2. késő középkori (14–16. század): 1. öntött, 2. préselt leletek; 3–4. kora újkori (16–17/18. század): 3. öntött, 4. préselt és lemezes leletek. Készítette: Bálint Marianna

Map 3. Distribution of looped buttons on the Tételhegy site. Key: 1–2. late medieval (14th–16th centuries): 1. cast, 2. pressed pieces; 3–4. Early Modern Age (16th–17th/18th centuries): 3. cast, 4. pressed and sheet metal pieces. Made by Marianna Bálint

használták. A láncokat itt S alakban hajtogatták és közepükre bronzszálakat „csomóztak”.¹⁸ Hasonló láncok kerültek elő a 16. század végi Bajcsa várából.¹⁹ A láncok vörösréz-ből készültek, az egyik lánc hosszába bevagdosott díszítésű drótból ovális alakú kis szemekből áll, 14 tagú, a másik esetében a láncszem ovális átmetszetű, S alakban meghajlított, felső felülete bevagdosott díszítésű és a lánc 16 tagú. A harmadik négyyszög átmetszetű vörösrézdrótból S alakban meghajlított szemekből áll, melyeknek

külső felülete enyhén domború és közepén pikkelyszerűen díszített. A Homokmégy-Szentegyházparton feltárt templom körüli középkori temető egyik sírjában eredeti helyzetében került elő egy ilyen típusú tárgy. A 296. sírban előkerült övet 21 veret díszítette. A szíj két végén egy-egy téglalap alakú, ónnal ötvözött veret, közöttük pedig 19 rozettás bronzveret helyezkedett el. Az övet egy bronzból készült lánc és egy vasból készült kapocs segítségével zárták össze.²⁰

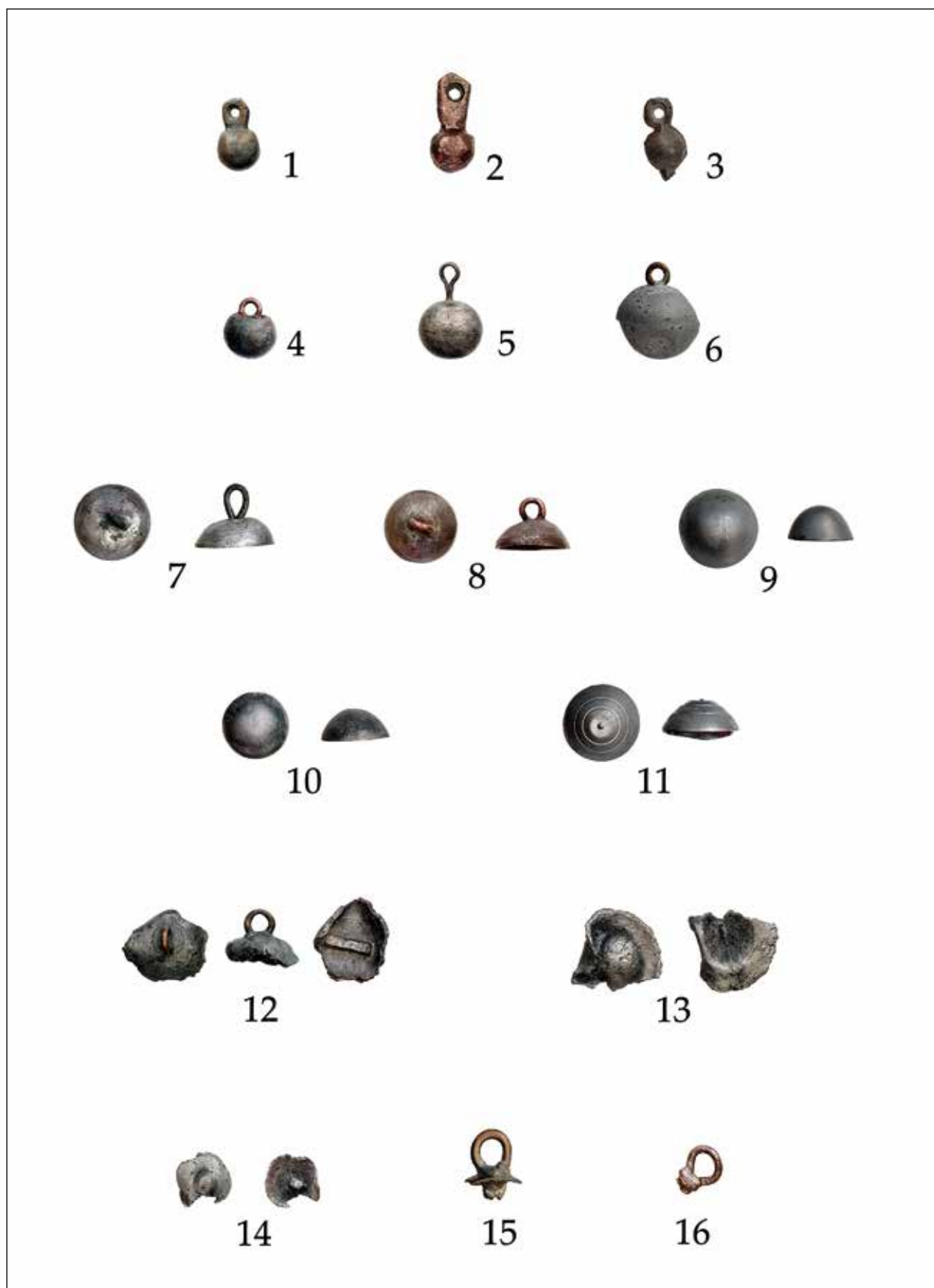
¹⁸ SZÖRÉNYI 2008. 262.

¹⁹ KOVÁCS 2002. 128.

²⁰ LANTOS 2009. 275.

IRODALOM

- BÁLINT 1938 Bálint Alajos: A kaszaperi középkori templom és temető. Das Gräberfeld und die Kirche von Kaszaper aus dem Mittelalter. *Dolgozatok* 14 (1938) 139–190.
- BÁLINT 1939 Bálint Alajos: A mezőkovácsházi középkori település emlékei. Ausgrabungen in Mezőkovácsháza. *Dolgozatok* 15 (1939) 146–164.
- BÁLINT 1956 Bálint Alajos: A kiskunfélegyháza-templomhalmi temető. Le cimetière de Kiskunfélegyháza-Templomhalom. *MFME* (1956) 55–84.
- BÁRDOS 1978 Bárdos Edith: Középkori templom és temető Kaposvár határában. A mediaeval church and a cemetery on the confines of Kaposvár. *SMK* 3 (1978) 187–234.
- GERE 2003 Gere László: *Késő középkori és kora újkori fémleletek az ozorai várkastélyból. Spätmittelalterliche und frühneuzeitliche Metallfunde aus dem Burghaus von Ozora*. Opuscula Hungarica IV. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2003.
- HATHÁZI 2005 Hatházi Gábor: *Sírok, kincsek, rejtélyek. Berühmte mittelalterliche archäologische Schatzfunde in der Nähe von Kiskunhalas. Famous medieval archaeological finds around Kiskunhalas*. Kiskunhalas, 2005.
- HÖLLRIGL 1934 Höllrigl József: A csengeri református templom kriptájának leletei. Funde aus der Gruft der reformierten Kirche zu Csenger. *ArchÉrt* 47 (1934) 97–114.
- KOVÁCS 1973 Kovács Béla: Nagytálya középkori templomának feltárása. Mise à découvert de l'église médiévale de Nagytálya. *EME* 10 (1973) 119–158.
- KOVÁCS 2002 Kovács Gyöngyi (szerk.): *Weitschawar. Bajcsa-vár. Egy stájer erődítmény Magyarországon a 16. század második felében*. Zalaegerszeg, 2002.
- LANTOS 2009 Lantos Andrea: Középkori templom és temetőrészlet Homokmégy-Szentegyházparton. Mittelalterliche Kirche und Gräberfeldteil von Homokmégy. *ArchÉrt* 134 (2009) 258–281.
- LOVAG 1979 Lovag Zsuzsa: *A középkori bronzművesség emlékei Magyarországon*. Corvina, Budapest, 1979.
- SZABÓ 1938 Szabó Kálmán: *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei. Kulturgeschichtliche Denkmäler der Ungarischen Tiefebene*. Bibliotheca Humanitatis Historica III. Országos Magyar Történeti Múzeum, Budapest, 1938.
- SZÖRÉNYI 2008 Szörényi Gábor András: Sajószöged középkori temetői. Die mittelalterlichen Friedhöfe von Sajószöged. *ArchÉrt* 133 (2008) 251–272.
- VARGA 2004 Varga Sándor: Középkori temető Kisszállás határában. Kőhegyi Mihály ásatása Kisszállás-templomdombon. In: Szakál Aurél (szerk.): *Halasi Múzeum 2. Emlékkönyv a Thorma János Múzeum 130. évfordulójára*. Kiskunhalas, 2004, 103–118.

60. tábla. Késő középkori öntött fülesgombok (14–16. század). Fotó: Kiss Béla
 Plate 60. Late medieval cast looped buttons (14th–16th-centuries). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2013-006.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Fülével egybeöntött gömb alakú bronz fülesgomb.

Méretek: M: 13 mm, d: 7 mm, M (fül): 5 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: **60. tábla 1.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2022-049.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Fülével egybeöntött gömb alakú bronz fülesgomb.

Méretek: M: 12 mm, d: 5 mm, M (fül): 7 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **60. tábla 2.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2013-013.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Fülével egybeöntött, gömb alakú bronz fülesgomb. Alján kis granulált gömböcskével díszítették.

Méretek: M: 15 mm, d: 8 mm, M (fül): 5 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: **60. tábla 3.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2008-051.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Kis méretű, öntött, gömb alakú ezüst fülesgomb. Bronzhuzalból készült fülét forrasztással rögzítették hozzá.

Méretek: M: 11 mm, d: 8 mm, M (fül): 3 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **60. tábla 4.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2009-113.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, gömb alakú öntött ezüst fülesgomb, ép. Ezüsből készült szalag alakú füle bordázott, forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretek: M: 18 mm, d: 11 mm, M (fül): 7 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **60. tábla 5.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2009-107.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, gömb alakú öntött ezüst fülesgomb, kissé megroppant. Fülét bronzdrótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretek: M: 17 mm, d: 16 mm, M (fül): 4 mm, T: 3,2 g.

Illusztráció: **60. tábla 6.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2008-016.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, gömb alakú öntött ezüst fülesgomb töredéke. Fülét bronzdrótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretek: M: 12 mm, d: 13 mm, M (fül): 6 mm, T: 2,2 g.

Illusztráció: **60. tábla 7.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2018-030.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, gömb alakú öntött ezüst fülesgomb töredéke. Fülét bronzdrótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretek: M: 10 mm, d: 14 mm, M (fül): 5 mm, T: 2,2 g.

Illusztráció: **60. tábla 8.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2008-070.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, gömb alakú öntött ezüst fülesgomb töredéke.

Méretek: M: 9 mm, d: 14 mm, T: 2,1 g.

Illusztráció: **60. tábla 9.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2008-071.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, gömb alakú öntött ezüst fülesgomb töredéke. Fülét bronzdrótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretek: M: 6 mm, d: 12 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **60. tábla 10.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2008-084.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, gömb alakú öntött ezüst fülesgomb töredéke. Alsó felén kis granulált gömböcskével díszítették, körben két vésett vonal.

Méretek: M: 7 mm, d: 1,3 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **60. tábla 11.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2020-293.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Üreges, gömb alakú, öntött bronz fülesgomb alsó része. Bronzdrótból kialakított fülét a gomb belső oldalán visszahajlították.

Méretek: M: 12 mm, d: 15 mm, M (fül): 9 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **60. tábla 12.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2020-298.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Kerek öntött ezüst pityke. Közepén kör alakban kidudorodik.

Méretek: M: 4 mm, d: 18 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **60. tábla 13.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2020-236.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Üreges, öntött ezüst lemezes fülesgomb töredéke, alján kis granulált gömböcskével.

Méretek: M: 4 mm, d: 10 mm, T: 0,5 g.

Illusztráció: **60. tábla 14.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2008-072.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Feltehetőleg üreges, gömb alakú öntött bronz fülesgomb töredéke. Fülét bronzdrótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretek: d: 11 mm, M (fül): 12 mm, T: 1,2 g.

Illusztráció: **60. tábla 15.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2018-276.

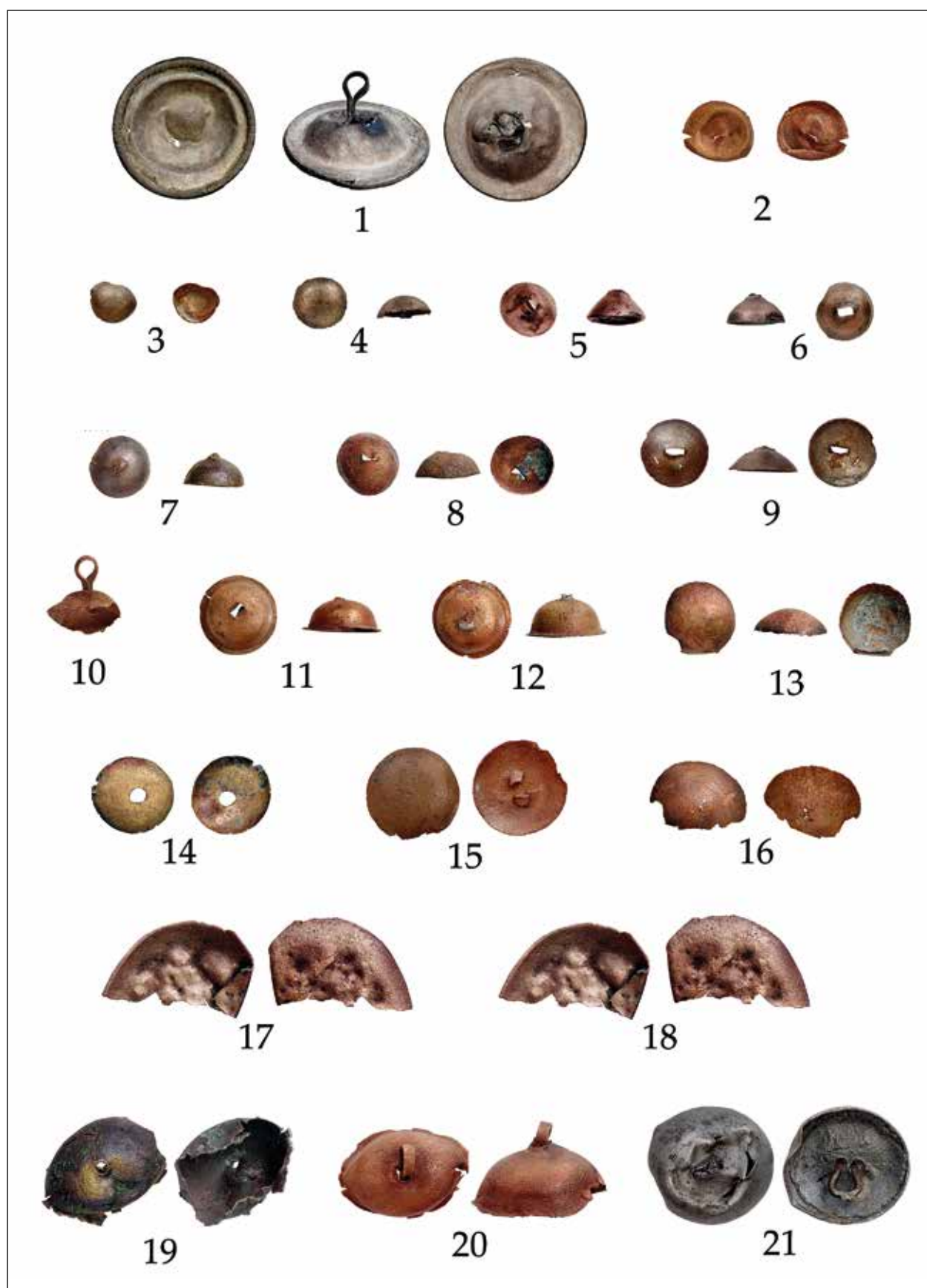
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Feltehetőleg üreges, gömb alakú öntött bronz fülesgomb töredéke. Fülét bronzdrótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretek: M (fül): 10 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **60. tábla 16.**

61. tábla. Késő középkori préselt lemezes fülesgombok (14–16. század). Fotó: Kiss Béla
 Plate 61. Late medieval pressed looped buttons (14th–16th-centuries). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2009-130.

Keltezés: 14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Tányér alakú ezüstlemezről préselt fülesgomb. Ezüstből készült szalagfület forrasztással rögzítették a gombhoz. Pereme félköríves, bordázott díszű.

Méretek: M: 15 mm, d: 26 mm, M (fül): 9 mm, T: 2,3 g.

Illusztráció: **61. tábla 1.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2013-041.

Keltezés: 14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Csésze alakú bronzlemezről préselt gomb töredéke, füle hiányzik.

Méretek: d: 13 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: **61. tábla 2.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: (3) 2020-113, (4) 2020-235, (5) 2018-477, (6) 2020-392, (7) 2021-110, (8) 2009-217, (9) 2020-110, (10) 2013-046, (11) 2013-045, (12) 2009-324, (13) 2009-131, (14) 2009-280, (15) 2013-043, (16) 2009-356, (17) 2020-184, (18) 2018-481, (19) 2018-252, (20) 2013-044.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Üreges, gömb alakú, bronz füles lemezgomb töredékei (18 db).

Haránt irányban illesztették össze őket, bronzdrótból kialakított fülüket a gomb belső oldalán visszahajlították.

Méretek: M: 4–15 mm, d: 7–22 mm, M (fül): 6 mm, T: 0,2–1,7 g.

Illusztráció: **61. tábla 3–20.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2020-292.

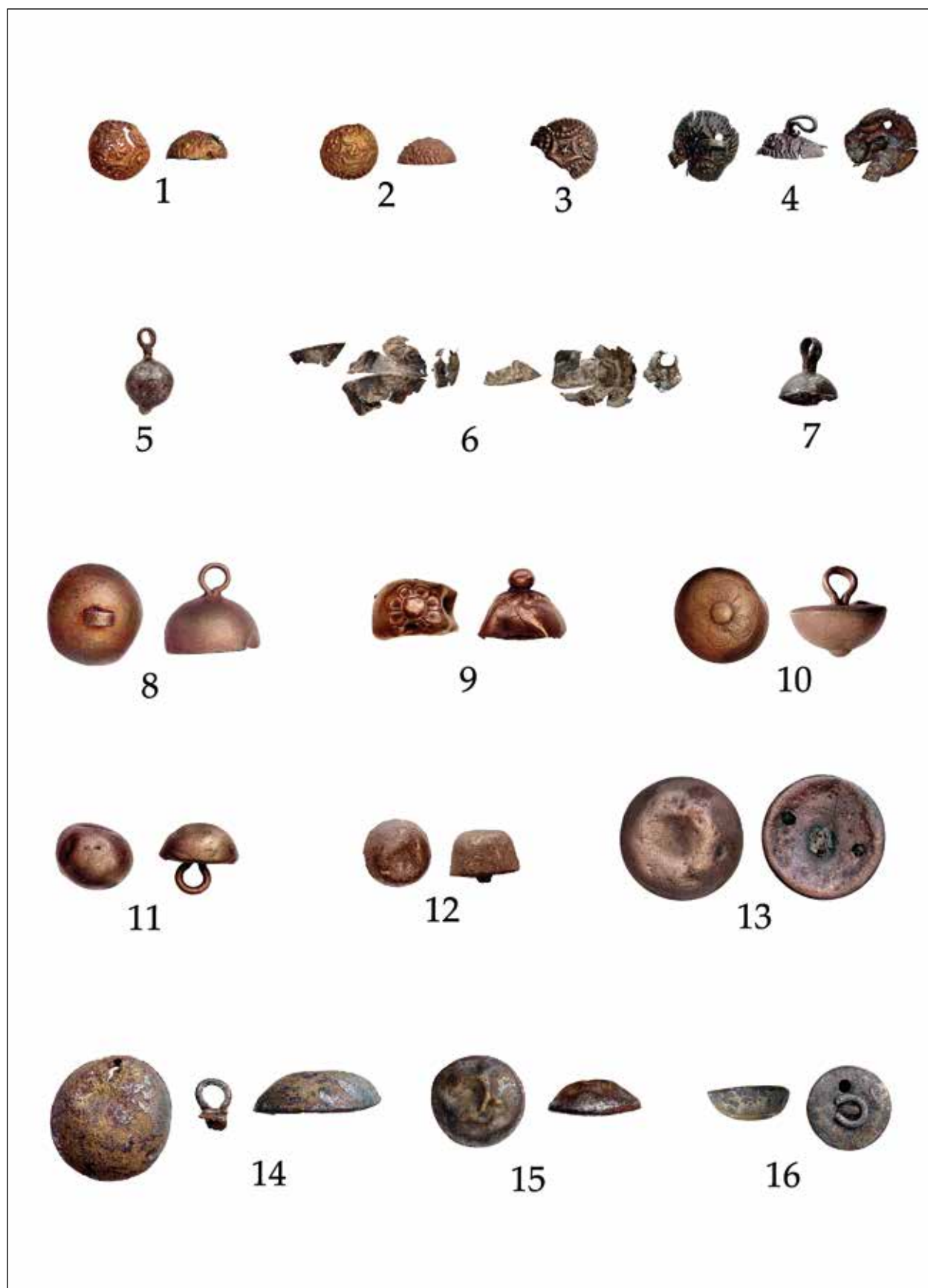
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Nagy méretű lapított félgömb alakú ezüst lemezgomb. Bronzból készült fülét hátoldalához ón-ólom masszával rögzítették.

Méretek: M: 9 mm, d: 20 mm, M (fül): 5 mm, T: 5,4 g.

Illusztráció: **61. tábla 21.**

62. tábla. Késő középkori préselt lemezes fülesgombok (14–16. század). Fotó: Kiss Béla

Plate 62. Late medieval pressed looped buttons (14th–16th-centuries). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: (1) 2009-279, (2) 2009-284, (3) 2019-225, (4) 2020-395.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Üreges, bronzból préselt lemezes fülesgomb (4 db). Felületüket préselt geometrikus mintával díszítették. Körben hat félköríves minta, közepén csillag alakú díszítés látható.

Méretetek: M: 4–8 mm, d: 10–11 mm, M (fül): 7 mm, T: 0,2–0,4 g.

Illusztráció: **62. tábla 1–4.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2013-008.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Üreges, gömb alakú, ezüst füles lemezgomb. Aljára kis granulált gömböcskét forrasztottak.

Méretetek: M: 16 mm, d: 9 mm, M (fül): 5 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **62. tábla 5.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: (6) 2009-278, (7) 2020-394.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Üreges, ezüstlemezes fülesgomb töredékei, bordázott ezüst szalagfüllel (2 db).

Méretetek: M: 11 mm, d: 10–17 mm, M (fül): 6 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **62. tábla 6–7.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2009-240.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Fülesgomb felső félgömb töredéke. A gombot haránt irányban illesztették össze, bronz szalagfület a gomb belső oldalán visszahajlították.

Méretetek: M: 15 mm, d: 18 mm, M (fül): 6 mm, T: 3,0 g.

Illusztráció: **62. tábla 8.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2021-235.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Üreges, bronzlemezéből préselt fülesgomb töredéke, alján kis granulált gömböcske, körülötte rozettával.

Méretetek: M: 3 mm, d: 9 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **62. tábla 9.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2013-009.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömb alakú, üreges lemezgomb lapos zárólemezzel. Szalag alakú bronz fület a gomb belső felén visszahajlították. A félgömb közepe kör alakban kidudorodik, rajta vésett virágmotívum látható.

Méretetek: M: 16,2 mm, d: 16,7 mm, M (fül): 8 mm, T: 3,1 g.

Illusztráció: **62. tábla 10.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: (11) 2019-093, (12) 2022-161.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Gomba alakú bronz lemezgomb (2 db). Fülüket a belső oldalukra forrasztották.

Méretetek: M: 11 mm, d: 13 mm, M (fül): 6 mm, T: 1,4–1,5 g.

Illusztráció: **62. tábla 11–12.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2018-352.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből préselt félgömbös bronz fülesgomb. A fület a lapos oldalához forrasztották.

Méretetek: M: 5,5 mm, d: 22 mm, T: 3,1 g.

Illusztráció: **62. tábla 13.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2008-021.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ónozott bronz.

Leírás: Félgömb alakú, üreges, ónozott bronz fülesgomb. Fület bronzból készült drótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretetek: M: 9 mm, d: 23 mm, M (fül): 8 mm, T: 2,6 g.

Illusztráció: **62. tábla 14.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2008-045.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ónozott bronz.

Leírás: Félgömb alakú, üreges, ónozott bronz fülesgomb. Fület bronzból készült drótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretetek: M: 7 mm, d: 17 mm, T: 1,6 gr.

Illusztráció: **62. tábla 15.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2008-047.

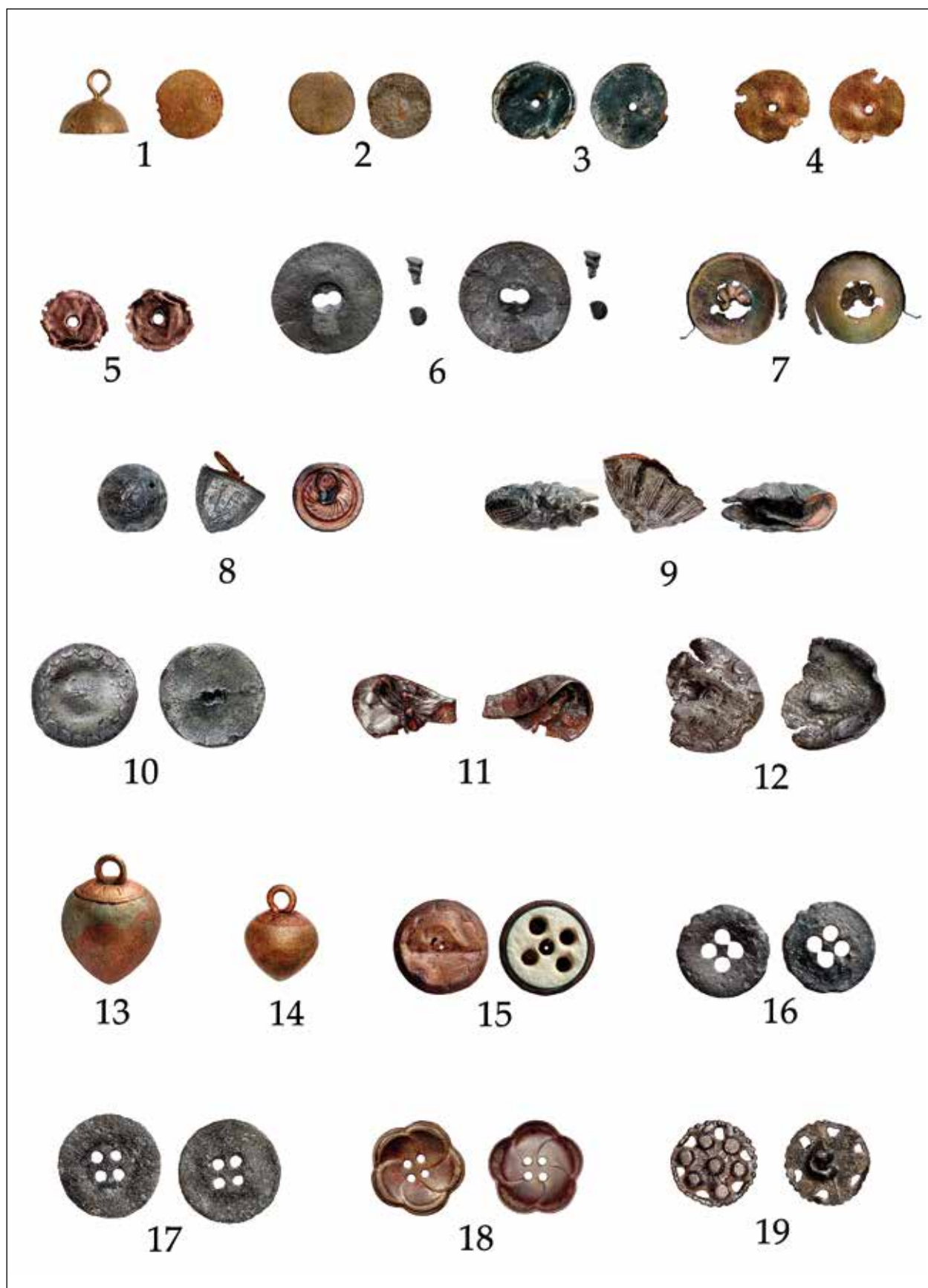
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ónozott bronz.

Leírás: Félgömb alakú, üreges, ónozott bronz fülesgomb. Fület bronzból készült drótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz.

Méretetek: M: 6 mm, d: 14 mm, T: 1,4 gr.

Illusztráció: **62. tábla 16.**

63. tábla. Késő középkori és kora újkori lemezes fülesgombok (15–18. század). Fotó: Kiss Béla
 Plate 63. Late medieval and Early Modern Age pressed looped buttons (15th–18th-centuries). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: (1) 2009-312B, (2) 2013-042, (3) 2014-084, (4) 2014-091, (5) 2019-113, (6) 2020-393.

Keltezés: 15–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömb alakú, üreges, bronz lemezgomb lapos zárólemezzel (6 db), töredékek. Bronz, szalag alakú fülüket a gomb belső felén visszahajlították.

Méretetek: M: 10–15 mm, d: 17 mm, M (fül): 5 mm, T: 0,2–1,0 g.

Illusztráció: **63. tábla 1–6.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2009-311A.

Keltezés: 15–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömb alakú, üreges, bronz fülesgomb lapos zárólemeze.

Közepén kis rozettadisz.

Méretetek: d: 17 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: **63. tábla 7.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2014-070.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: ón-ólom ötvözet, réz.

Leírás: Két tagból összeforrasztott, belül üreges, hurkos fülű fülesgomb, a réz előlap préselt gerezdelt díszű, palástja kúpos, ép példány. (A következő lelet kisebb méretű példánya.)

Méretetek: H: 11 mm, Sz: 12 mm, M (fül): 5 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **63. tábla 8.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2014-087.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: ón-ólom ötvözet, réz.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, félgömb alakú, öntött majd préselt fülesgomb töredéke. Közepén kis méretű gömb, melyet rozetta vesz körbe, ahonnan hármas vonalkötegdíszek indulnak. A füle hiányzik. A réz fedőlemez maradványai a peremen belül körben még megfigyelhetők. (Az előző lelet nagyobb méretű példánya.)

Méretetek: M: 13 mm, d: 20 mm, T: 2,8 g.

Illusztráció: **63. tábla 9.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2021-295.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: ónozott réz.

Leírás: Rozettás díszű préselt fülesgomb előlapja, töredékes. Belsejéből kihullott a fület rögzítő ón-ólom massza.

Méretetek: d: 18 mm, V: 1 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **63. tábla 10.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2013-007.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: ón-ólom ötvözet.

Leírás: Öntött fülesgomb, közepén virágmintás, széle gyöngykeretezett, füle hiányzik. Belseje ón-ólom ötvözzel kitöltve.

Méretetek: d: 19 mm, V: 3 mm, T: 3,8 g.

Illusztráció: **63. tábla 11.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2018-433.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: ón-ólom ötvözet.

Leírás: Öntött fülesgomb, közepén virágmintás, széle gyöngykeretezett, töredéke. Belsejében, a perem mellett az egykori ón-ólom ötvözet maradványai láthatók.

Méretetek: d: 21 mm, V: 1 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **63. tábla 12.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2009-184.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, csepp alakú bronzgomb.

A lemezgomb fülét bronzdrótból alakították ki és forrasztással rögzítették a gombhoz. A palást teljes felületén ónozás maradványai. A fül alatti zárólemezen körben a készítőre utaló vésett felirat: FEIN F.A.P.

Méretetek: M: 24 mm, d: 17 mm, M (fül): 5 mm, T: 5,5 g.

Illusztráció: **63. tábla 13.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2009-342.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Haránt irányban összeállított, üreges, csepp alakú bronzgomb

– az előző lelet kisebb méretű változata. A zárólemezen levő felirat a kis méret miatt nem értelmezhető.

Méretetek: M: 17 mm, d: 13 mm, M (fül): 4 mm, T: 2,2 g.

Illusztráció: **63. tábla 14.**

Megnevezés: lemezgomb

Azonosító szám: 2008-061.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: aranyozott bronz.

Leírás: Közepes méretű lapított félgömbös lemezgomb. Felvarrására az öt lyukkal átfúrt kerek csontbetét szolgál. Az előlapon körbefutó préselt geometrikus díszítés, valamint néhol megmaradt az aranyozás nyoma látható.

Méretetek: d: 17 mm, V: 3 mm, T: 0,7 g.

Illusztráció: **63. tábla 15.**

Megnevezés: lemezgomb

Azonosító szám: 2008-063.

Keltezés: 15–17. század.

Anyag: ón-ólom ötvözet.

Leírás: Közepes méretű lapított félgömbös lemezgomb töredéke, a zárólemezen négy lyukat alakítottak ki.

Méretetek: M: 1,6 mm, d: 17 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **63. tábla 16.**

Megnevezés: lemezgomb

Azonosító szám: 2021-181.

Keltezés: 15–17. század.

Anyag: ón-ólom ötvözet.

Leírás: Közepes méretű lapított félgömbös lemezgomb töredéke, a zárólemezen négy lyukat alakítottak ki.

Méretetek: M: 1,6 mm, d: 19 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **63. tábla 17.**

Megnevezés: lemezgomb

Azonosító szám: 2022-030.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Virág alakú préselt bronz lemezgomb. Közepén négy lyukat alakítottak ki.

Méretetek: V: 2,5 mm, d: 17 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: **63. tábla 18.**

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2021-294.

Keltezés: 17–18. század.

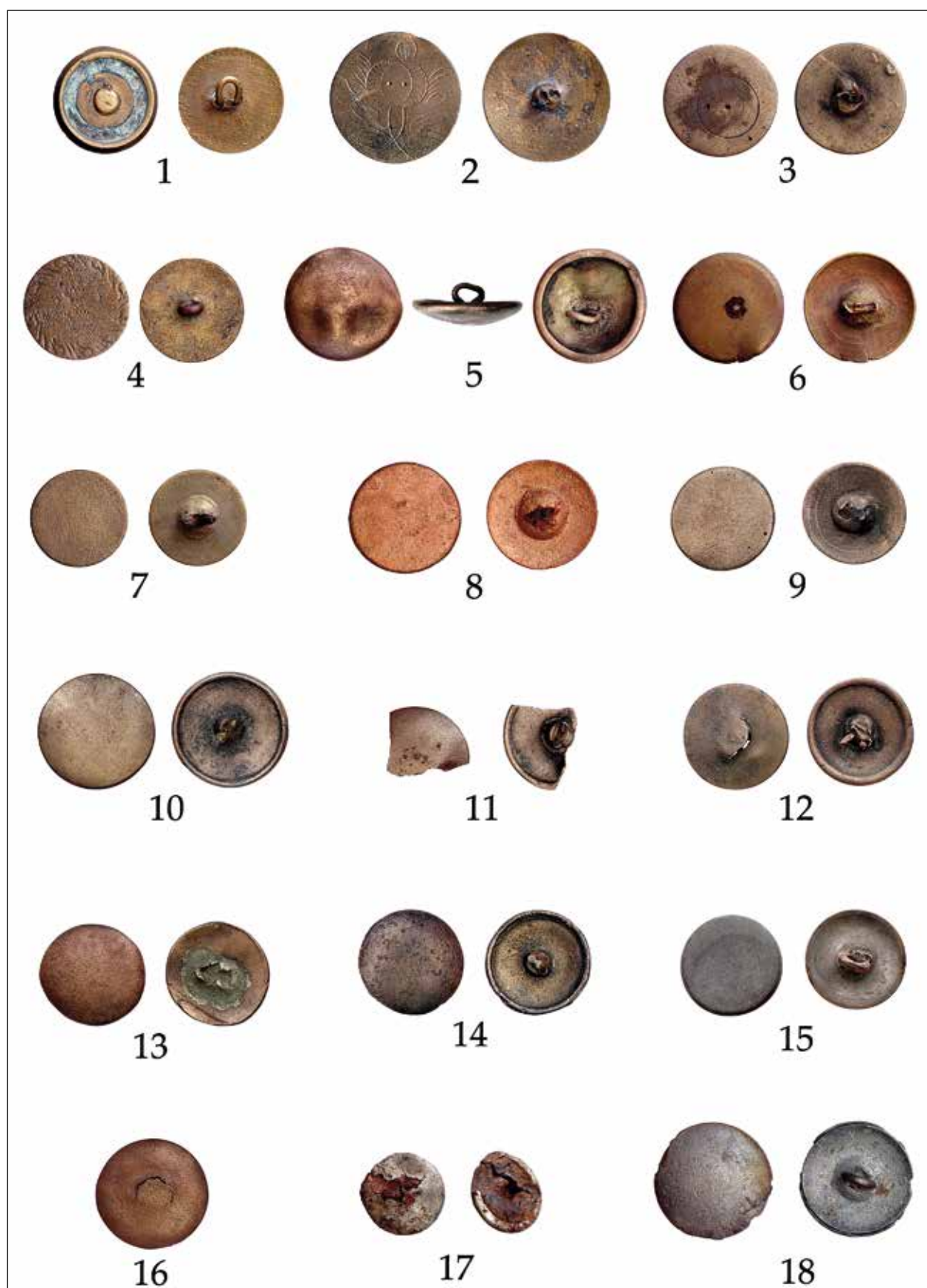
Anyag: ón-ólom ötvözet.

Leírás: Öntött fülesgomb, hatszirmú virágmintába rendezett félgömbökkel díszített, gyöngykeretezésű, áttört, hátlapján öntési sorja, ép. A fület a hátoldalra forrasztották.

Méretetek: d: 15 mm, V: 4 mm, T: 2,5 g.

Illusztráció: **63. tábla 19.**

Szerző: Czövek Attila

64. tábla. Újkori fülesgombok (16–18. század). Fotó: Kiss Béla
 Plate 64. Modern Age looped buttons (16th–18th-centuries). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: fülesgomb

Azonosító szám: 2012-055.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: réz.

Leírás: Öntött kerek, lapos réz fülesgomb. Fülét hátoldalára rögzítették. Közepén kör alakban kiemelkedik, körkörösén bemélyedő felületét színes masszával kitöltötték.

Méretek: V: 1,2 mm, d: 19 mm, M (fül): 6 mm, T: 2,6 g.

Illusztráció: **64. tábla 1.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: (2) 2008-017, (3) 2012-069, (4) 2018-225.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz kerek, lapos fülesgomb (3 db). Fülét hátoldalára rögzítették, előlő oldalát bevéssett virágmintával díszítették.

Méretek: M: 5 mm, d: 18–24 mm, M (fül): 5 mm, T: 2,3–2,7 g.

Illusztráció: **64. tábla 2–4.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2018-084.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből préselt félgömbös bronz fülesgomb. A fület a lapos oldalához forrasztották.

Méretek: M: 3,5 mm, d: 21 mm, M (fül): 7 mm, T: 1,8 g.

Illusztráció: **64. tábla 5.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: (6) 2008-039, (7) 2008-065, (8) 2014-123, (9) 2018-169, (10) 2018-266, (11) 2018-418, (12) 2020-177, (13) 2020-229, (14) 2020-230, (15) 2020-387.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz kerek, lapos fülesgomb (10 db). Fülét hátoldalára rögzítették. Előlapja kissé domború vagy teljesen egyenes, díszítés nélküli.

Méretek: M: 2–3 mm, d: 16–20 mm, M (fül): 8 mm, T: 1,1–3,2 g.

Illusztráció: **64. tábla 6–15.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2021-236.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Préselt bronz fülesgomb, kissé domború. Fülét a hátoldalához rögzítették; díszítés nélküli.

Méretek: M: 4 mm, d: 20 mm, M (fül): 4 mm, T: 1,8 g.

Illusztráció: **64. tábla 16.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2018-212.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Préselt ónozott bronz fülesgomb, fület masszával rögzítették a hátoldalához.

Méretek: M: 3 mm, d: 15 mm, M (fül): 7 mm, T: 1,1 g.

Illusztráció: **64. tábla 17.****Megnevezés: fülesgomb**

Azonosító szám: 2022-056.

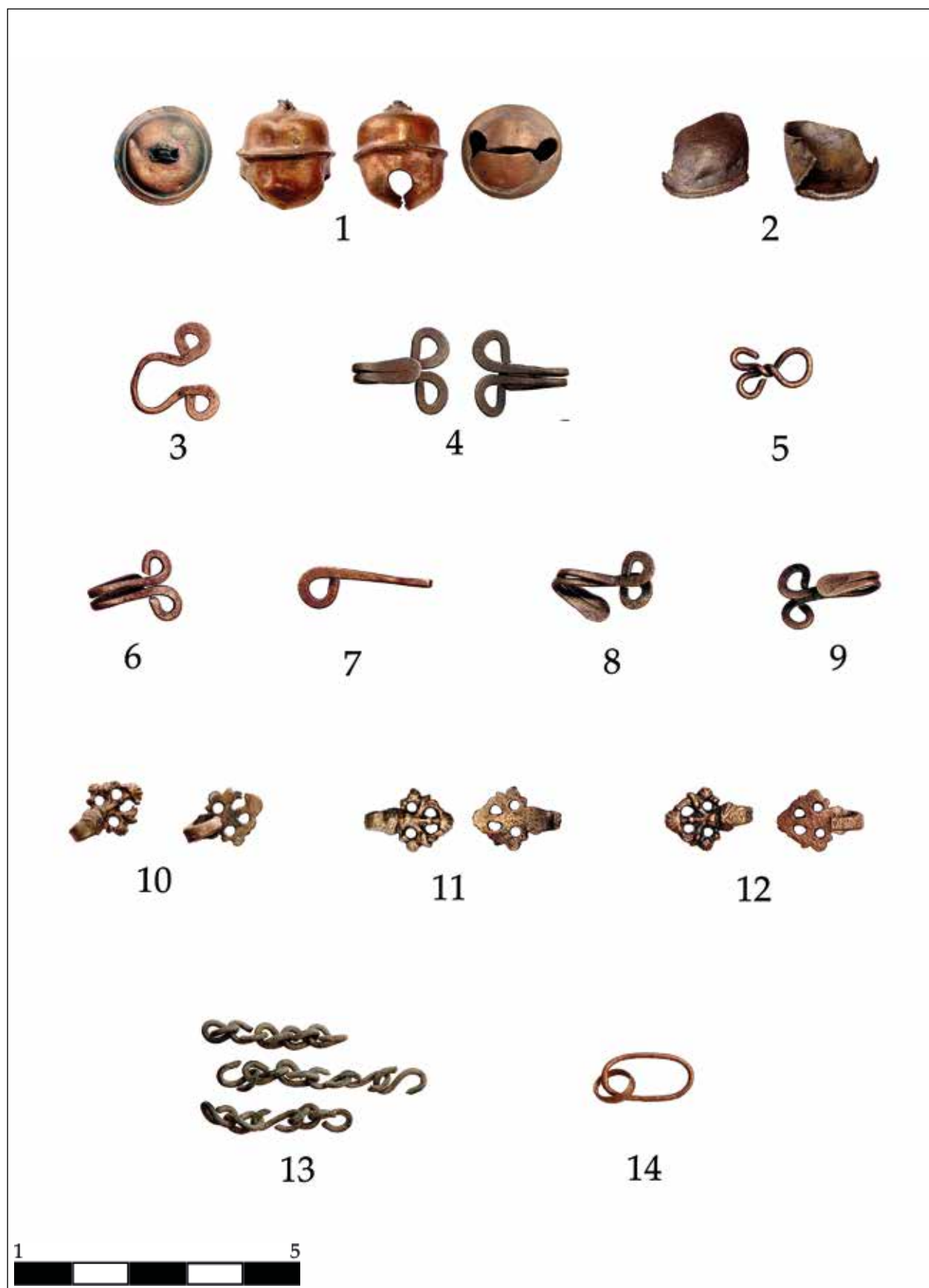
Keltezés: 17–18. század.

Anyag: ónozott bronz.

Leírás: Kissé domború, kettő lemezből egybepréselt ónozott bronz fülesgomb. Fülét a hátoldalához erősítették.

Méretek: M: 3 mm, d: 20 mm, M (fül): 5 mm, T: 2,1 g.

Illusztráció: **64. tábla 18.**

65. tábla. Késő középkori csörgőgomb, ruhakapocs és lánc (14–16. század). Fotó: Kiss Béla
 Plate 65. Late medieval bell buttons, dress clasps and chains (14th–16th-centuries). Photo: Béla Kiss

Lemezes csörgőgomb

Megnevezés: **csörgőgomb**

Azonosító szám: 2016-030.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Üreges, gömb alakú, bronz lemezes csörgőgomb. Haránt irányban állították össze. Közepén borda fut körbe, ennek mentén forrasztották össze.

Méretetek: M: 8 mm, d: 13 mm, M (fül): 4 mm, T: 3,2 g.

Illusztráció: **65. tábla 1.**

Megnevezés: **csörgőgomb**

Azonosító szám: 2019-260.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Félgömb formájúra kalapált, szélén szalagperemmel ellátott csörgőgomb töredékes felső része.

Méretetek: M: 9 mm, Sz: 17 mm, V: 0,1 mm; T: 1,1 g.

Illusztráció: **65. tábla 2.**

Szerző: Pomázi-Horváth Viktória

Ruhakapocs

Megnevezés: **párizsi kapocs**

Azonosító szám: (2) 2019-125, (3) 2020-095, (4) 2022-099, (5) 2022-145, (6) 2022-148, (7) 2022-198, (8) 2022-338.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Többségében lapított bronzhuzalból hajlított párizsi kapocs (7 db), az egyik példány töredékes.

Méretetek: H: 15–18 mm, Sz: 15–17 mm, T: 0,4–0,9 g.

Illusztráció: **65. tábla 3–9.**

Megnevezés: **levél alakú ruhakapocs**

Azonosító szám: 2009-234.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz, levél alakú, négy helyen áttört ruhakapocs.

Méretetek: H: 15 mm, Sz: 11 mm, V: 1 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: **65. tábla 10.**

Megnevezés: **levél alakú ruhakapocs**

Azonosító szám: 2020-400.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz, levél alakú, négy helyen áttört ruhakapocs.

Méretetek: H: 16 mm, Sz: 11 mm, V: 1 mm, T: 0,9 g.

Illusztráció: **65. tábla 11.**

Megnevezés: **levél alakú ruhakapocs**

Azonosító szám: 2022-051.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött bronz, levél alakú, négy helyen áttört ruhakapocs.

Méretetek: H: 16 mm, Sz: 11 mm, V: 1 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: **65. tábla 12.**

Lánc

Megnevezés: **lánc**

Azonosító szám: 2013-070.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: S alakban hajlított ovális alakú szemekből összeállított bronzlánc, mely 15 db láncszemből áll.

Méretetek: Teljes H: 81 mm, láncszem H: 6 mm, láncszem Sz: 4 mm, T: 2,7 g.

Illusztráció: **65. tábla 13.**

Megnevezés: **lánc**

Azonosító szám: 2013-047.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Egy nagyobb ovális és egy kisebb kerek alakú, zárt bronzláncszem összekapcsolva.

Méretetek: Teljes H: 21 mm, láncszem1 H: 17 mm, láncszem1 Sz: 11 mm, láncszem2 H: 8 mm, láncszem2 Sz: 6 mm, T: 0,4 g.

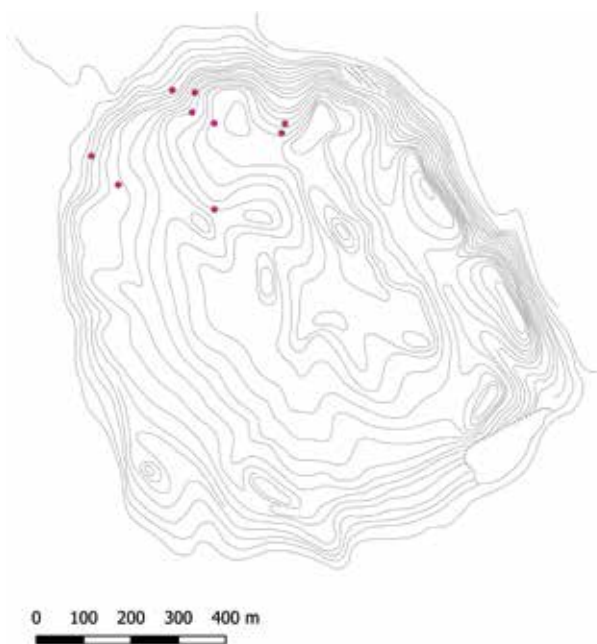
Illusztráció: **65. tábla 14.**

KÖZÉPKORI MÉRLEGSÚLYOK ÉS HÁLÓNEHEZÉKEK

Tóth Csaba

A metrológia, azaz a méréstörténettel foglalkozó tudományág az utóbbi években dinamikus fejlődésen ment át. A közelmúlt régészeti feltárásai, a nagy felületeket érintő műszeres leletfelderítő vizsgálatok korábban soha nem látott mennyiségben hozták napvilágra a metrológia tárgyi emlékanyagát, azaz a mérlegeket, mérlegalkatrészeket, illetve a hozzájuk tartozó, általában ólomból készült mérlegsúlyokat. Bár Magyarországon a metrológiai kutatások évszázados múltra tekintenek vissza, forrásbázisuk tekintetében – különösen a középkori súlyrendszerek vonatkozásában – korábban szinte kizárólag az írott forrásokra, illetve a fennmaradt pénzekre támaszkodhattak.¹ Napjainkban viszont már több lelőhelyről is jelentős mennyiségű tárgyi forrásanyag áll rendelkezésre, amelynek segítségével nem csupán alátámasztani lehet az oklevelek említéseit, de sok esetben árnyalni is lehetséges a belőlük levont következtetéseket.² A mérlegsúlyként meghatározott tárgyakat kétféle módon szokás megközelíteni: egyrészt a morfológiájuk, másrészt a tömegük felől. Rendszerint a formájuk, a díszítésük, a rajtuk lévő jelzések alapján szokás őket mérlegsúlynak meghatározni, másrészt vizsgálni lehet, hogy a tömegük alapján melyik súlyrendszerbe lehet őket besorolni.

A solti Tételhegyen előkerült fémleletek közül első ránézésre 28 olyan tárgyat lehetett elkülöníteni, melyekről feltételezhetőnek tűnt, hogy a mérlegsúlyok körébe tartoznak. A tüzetesebb vizsgálat során végül kilenc darab esetében vált – ha nem is bizonyossá, de legalább – feltételezhetővé, hogy mérlegsúlyként határozhatók meg (1. térkép). Ezek kivétel nélkül ólomból készültek; egy téglatest formájú példányt (66. tábla 1.) leszámítva mind korong alakúak (66. tábla 2–9). Közös jellemzőjük (bár mindegyik példány sérült valamilyen mértékben, és ezért a súlymérések eredményei bizonytalanok), hogy készítőjük eredetileg szabályos forma előállítására törekedett. Tömegük alapján megkíséreltük ezeket besorolni a 13. század folyamán általánosan használt súlyrendszerek közé, s megfeleltetni őket a budai és a magyar márka különféle felosztásainak (1. táblázat).³

1. térkép. A 12–13. századra keltezhető mérlegsúlyok szóródása a Tételhegyen. Készítette: Bálint Marianna

Map 1. Distribution of 12th–13th-century scale weights on the Tételhegy site. Made by Marianna Bálint

A vizsgált leletek súlyviszonyaikat tekintve a márkasúlyok alsó szegmenséhez tartoznak. A legsúlyosabb példány (66. tábla 2) a budai márka súlyának egynegyedét teszi ki, azaz középkori fogalmak szerint ferto súlyú. Három példány (66. tábla 1, 3–4) tömege hozzávetőleg megegyezik a budai márka egynyolcadával (sectinus), míg a maradék öt darab csak nagy jóindulattal feleltethető meg a budai vagy a magyar márka bizonyos hányadosainak. A más lelőhelyekről, így Bugac-Felsőmonostor (Bács-Kiskun megye), illetve Orosháza-Bónum (Békés megye) területéről nagy számban ismert, mérlegsúlyként meghatározott hasonló morfológiájú darabok 12–13. századi leletkörnyezetből kerültek elő,⁴ ezért a solt-tételhegyi darabok is nagy valószínűséggel erre az időszakra keltezhetők.

¹ FINÁLY 1868; BELHÁZY 1889; BOHDANECZKY 1908; HÓMAN 1916; ENGEL 1990.

² GÁLVÖLGYI 2019; MIKLÓS 1981. 241, 244–245; SZABÓ 2002–2003. 81, 106; XII. tábla/1; TEREI 2010. 106–107; SZÉKELY–TÓTH 2016; RÓZSA 2017; RÓZSA–TÓTH 2018; NAGY 2022.

³ Az erdélyi és a szepesi márkákat nem vettem fel a táblázatba, mivel az ország szívében ezeknek a helyi érdekű súlyrendszereknek a használata kevésbé feltételezhető. A középkori Magyarországon használt súlyrendszerekre és felosztásokra ld. legutóbb SZÉKELY–TÓTH 2016. 148–153.

⁴ SZÉKELY–TÓTH 2016. 154–155, 163–165.

1. táblázat. A solt-tételhegyi mérlegsúlyok összesített súlyviszonyai

No.	kép	forma	tömeg	budai márka: 245,53 g	magyar márka: 233,35 g
2021-221	66. tábla 1.	hasáb	30,44 g	1/8 márka (30,69 g)	1/8 márka (29,16 g)
2019-325	66. tábla 2.	korong	61,50 g	¼ márka (61,38 g)	1/4 márka (58,33 g)
2009-180	66. tábla 3.	korong	30,00 g	1/8 márka (30,69 g)	1/8 márka (29,16 g)
2012-109	66. tábla 4.	korong	29,50 g	1/8 márka (30,69 g)	1/8 márka (29,16 g)
2020-007	66. tábla 5.	korong	13,40 g	1/16 márka (15,34 g)	1/16 márka (14,58 g)
2019-330	66. tábla 6.	korong	11,30 g	1/20 márka (12,27 g)	1/20 márka (11,66 g)
2021-037	66. tábla 7.	korong	5,73 g	1/40 márka (6,13 g)	1/40 márka (5,83 g)
2018-005	66. tábla 8.	korong	3,70 g	1/64 márka (3,83 g)	1/64 márka (3,64 g)
2020-092	66. tábla 9.	korong	1,30 g	1/100 márka (2,45 g)	1/100 márka (2,33 g)

A fennmaradó 19 ólomtárgy (66. tábla 10–28) nem azonosítható mérlegsúlyként. Mindegyik példány többé-kevésbé amorf és lyukas, egy darab közepén beütés látható (2018-291: 66. tábla 16). Nem lehet bizonyosan eldönteni, hogy ez egy félbemaradt áttörés nyoma, vagy eredetileg csupán díszítésnek szánták. Súlyviszonyaik,

a kidolgozásuk felületessége, s nem utolsó sorban az áttört voltuk miatt ez a leletcsoport nagy valószínűséggel hálónehezékként határozható meg (ami ebben a vízjárta környezetben, a dunai ártéren mindennapos használati eszköz lehetett), és keltezésük a késő középkor teljes időszakára tehető.

IRODALOM

- BELHÁZY 1889 Belházy János: *A régi magyar pénzverési súlymértékek*. Selmezbánya, 1889.
- BOHDANECZKY 1908 Bohdaneczky Imre: *Magyarország pénz- és súlyviszonyai az Anjouk alatt*. Budapest, é. n. (1908)
- ENGEL 1990 Engel Pál: A 14. századi magyar pénztörténet néhány kérdése. *Századok* 124 (1990) 25–93.
- FINÁLY 1868 Finály Henrik: A régi magyar súlymérték. Adalék a hazai pénzverés történelméhez. *Az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei* 4 (1866–1867) [1868] 1. 54–71.
- GÁLVÖLGYI 2019 Gálvölgyi Orsolya: Numizmatika és metrológia. A Pápa Fő térről származó lelőhelyes pénzürmék és mérlegsúlyok előzetes értékelése. In: Kádas István – Skorka Renáta – Weisz Boglárka (szerk.): *Márvány, tárház, adomány. Gazdaságtörténeti tanulmányok a középkorról*. Budapest, 2019. 211–236
- HÓMAN 1916 Hóman Bálint: *Magyar pénztörténet. 1000–1325*. Budapest, 1916.
- MIKLÓS 1981 Miklós Zsuzsa: Árpád kori földvár Mende-Leányváron. *ArchÉrt* 108 (1981) 237, 240–241.
- NAGY 2022 Nagy Bálint: *Árpád-kori mérlegsúlyok. A bugaci Pétermonostora súlyleletei*. MA Szakdolgozat. Régészet. Középkor főspecializáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 2022.
- RÓZSA 2017 Rózsa Zoltán: Elmélkedés a budai márka eredetéről. *Mozaikek Orosháza és vidéke múltjából* 16 (2017) 39–42.
- RÓZSA-TÓTH 2018 Rózsa, Zoltán – Tóth, Csaba: This king likes Muslims...Traces of an exceptional settlement from the Árpadian Age 3. *DissPann. Supplementum* 2. 2018. 315–323. (<https://doi.org/10.17204/dissarch.suppl2.315>)
- SZABÓ 2002–2003 Szabó László: Megjegyzések a „böszörmények” kérdéséhez a Hajdúböszörmény határában talált Árpád-kori falu régészeti leletei alapján. *DME* (2002–2003) 73–110.
- SZÉKELY-TÓTH 2016 V. Székely György – Tóth Csaba: Régészeti adatok az Árpád-kori mérlegsúlyok csoportosításához. In: Kádas István – Weisz Boglárka (szerk.): *Hatalom, adó, jog. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 2016, 155–181.
- TEREI 2010 Terei György: Az Árpád-kori Kána Falu. In: Kovács Gyöngyi – Benkő Elek – Feld István (szerk.): *A középkor és a kora újkor régészete Magyarországon*. Budapest, 2010, 81–111.

66. tábla. Mérlegsúlyok, hálónéhezékek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 66. Scale weights and loom weights. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **mérlegsúly**
 Azonosító szám: 2021-221.
 Keltezés: 12–13. század.
 Anyag: ólom.

Leírás: Négyzetes átmetszetű, téglatest alakú mérlegsúly, egyik nagyobb felületű oldalán szabályosnak tűnő két, középen egymást metsző vonal, melyek a perem széléig futnak. A darabon több, utólagosan keletkezett sérülés látható.

Méretetek: M: 9,5 mm, Sz: 17,84–18,20 mm, T: 30,44 g.
 Illusztráció: **66. tábla 1.**

Megnevezés: **mérlegsúly**
 Azonosító szám: 2019-325.
 Keltezés: 12–13. század.
 Anyag: ólom.

Leírás: Szabályos kerek átmetszetű, korong alakú mérlegsúly, rajta utólag keletkezett sérülések.

Méretetek: M: 16 mm, d: 21,85–22,50 mm, T: 61,5 g.
 Illusztráció: **66. tábla 2.**

Megnevezés: **mérlegsúly**
 Azonosító szám: 2009-180.
 Keltezés: 12–13. század.
 Anyag: ólom.

Leírás: Szabályos kerek átmetszetű, korong alakú mérlegsúly, felső részén háromszög alakú bemélyedéssel, utólag keletkezett sérülésekkel.

Méretetek: M: 13,67 mm, d: 20,12–22,35 mm, T: 30 g.
 Illusztráció: **66. tábla 3.**

Megnevezés: **mérlegsúly**
 Azonosító szám: 2012-109.
 Keltezés: 12–13. század.
 Anyag: ólom.

Leírás: Kerek, kissé ovális átmetszetű, korong alakú mérlegsúly, oldalán egyes helyeken sekélyebb, máshol mélyebb hornyolás nyomaival.

Méretetek: M: 10,64–11,30 mm, d: 17,45–20,65 mm, T: 29,5 g.

Illusztráció: **66. tábla 4.**

Megnevezés: mérlegsúly

Azonosító szám: 2020-007.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kerek átmetszetű, korong alakú mérlegsúly, utólagos sérülésekkel.

Méretek: M: 9,93–10,47 mm, d: 15,51–16,42 mm, T: 13,4 g.

Illusztráció: **66. tábla 5.****Megnevezés: mérlegsúly**

Azonosító szám: 2019-330.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kerek átmetszetű, korong alakú mérlegsúly utólagos sérülésekkel.

Méretek: M: 6,4 mm, d: 14,80–15,80 mm, T: 11,3 g.

Illusztráció: 66. tábla 6.

Megnevezés: mérlegsúly

Azonosító szám: 2021-037.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kerek átmetszetű, korong alakú mérlegsúly, felületén erős korrózió okozta sérülések.

Méretek: M: 5,94 mm, d: 11,9–12,13 mm, T: 5,73 g.

Illusztráció: **66. tábla 7.****Megnevezés: mérlegsúly**

Azonosító szám: 2018-005.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kerek átmetszetű, korong alakú, felfelé kissé elkeskenyedő formájú mérlegsúly.

Méretek: M: 6,72 mm, d: 8,8–9,26 mm, T: 3,7 g.

Illusztráció: 66. tábla 8.

Megnevezés: mérlegsúly

Azonosító szám: 2020-092.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kerek átmetszetű, korong alakú mérlegsúly, utólagos sérülésekkel.

Méretek: M: 3,1 mm, d: 8,35–9,20 mm, T: 1,3 g.

Illusztráció: **66. tábla 9.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2018-280.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan kerek átmetszetű, lencse alakú, középen átlukasztott hálónéhezék erős korróziós nyomokkal.

Méretek: M: 4,28 mm, d: 16,38–14,86 mm, T: 5,3 g.

Illusztráció: **66. tábla 10.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2014-085.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kerek alakú, hordóformájú, középen kiöblösödő, átlukasztott hálónéhezék.

Méretek: M: 10,37 mm, d: 16,7–17,22 mm, T: 15,3 g.

Illusztráció: **66. tábla 11.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2022-018, 2021-297.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Szabálytalan ovális alakú csonka kúp formájú bronz hálónéhezék, középen átlukasztva.

Méretek 12: M: 7 mm, d: 17,0–18,3 mm, T: 12,45 g.

Méretek 13: M: 6,6 mm, d: 13,6–15,5 mm, T: 4,76 g.

Illusztráció: **66. tábla 12–13.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2013-144.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan ovális alakú csonka kúp formájú bronz hálónéhezék, középen átlukasztva.

Méretek 14: M: 9,15 mm, d: 12,55–16,55 mm, T: 6,8 g.

Illusztráció: **66. tábla 14.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2021-220.

Keltezés: 13. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kissé ívelt, szabálytalan alakú, hosszúkás ólomdarab, középen átlukasztva.

Méretek: M: 3,7 mm, d: 10,77–18,76 mm, T: 5,0 g.

Illusztráció: **66. tábla 15.****Megnevezés: hálónéhezék?**

Azonosító szám: 2018-291.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan ovális alakú csonkakúp formájú ólom hálónéhezék, középen kerek alakú beütés, talán lyukasztási kísérlet nyoma.

Méretek: M: 5,57 mm, d: 14,4–16,6 mm, T: 8,5 g.

Illusztráció: **66. tábla 16.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2018-423.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Ovális alakú, lencse formájú ólom hálónéhezék középen átlukasztva.

Méretek: M: 4,75 mm, d: 12,7–14,3 mm, T: 2,9 g.

Illusztráció: **66. tábla 17.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2013-143.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Kerek átmetszetű, lencse alakú, középen átlukasztott hálónéhezék.

Méretek: M: 3,65 mm, d: 15,4–16 mm, T: 5,08 g.

Illusztráció: **66. tábla 18.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2018-431, 2016-022.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan kör formájú, lencse alakú, középen átlukasztott hálónéhezék.

Méretek 19: M: 4,08 mm, d: 19–20 mm, T: 9,4 g.

Méretek 20: M: 4,4 mm, d: 17,3–18 mm, T: 4,9 g.

Illusztráció: **66. tábla 19–20.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2008-095.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan korong alakú, középen átlukasztott hálónéhezék.

Méretek: M: 2,95 mm, d: 15,05–16,1 mm, T: 4,0 g.

Illusztráció: **66. tábla 21.****Megnevezés: hálónéhezék**

Azonosító szám: 2020-109, 2018-417, 2021-036, 2019-101, 2008-098, 2013-026, 2021-075.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan korong alakú, középen átlukasztott hálónéhezék.

Méretek 22: M: 4,35 mm, d: 17,93–18,7 mm, T: 9,5 g.

Méretek 23: M: 2,94 mm, d: 16,3–18,4 mm, T: 6,5 g.

Méretek 24: M: 3,3 mm, d: 15,4–18,4 mm, T: 5,4 g.

Méretek 25: M: 4,55 mm, d: 17,08–18,3 mm, T: 5,09 g.

Méretek 26: M: 3,11 mm, d: 18,6–19,86 mm, T: 8,0 g.

Méretek 27: M: 3,6 mm, d: 15,89–17,19 mm, T: 5,7 g.

Méretek 28: M: mm, d: 11,0–13,5 mm, T: n. a.

Illusztráció: **66. tábla 22–28.**

KÉSŐ KÖZÉPKORI CSILLÁRTÖREDÉKEK

Mordovin Maxim

A 2019–2022. évi feltárások során a késő középkori Tétel település területéről három töredékes, rézötvözetből készült tárgy került elő. Az egyik közülük egyértelműen meghatározható: gyertyafoglat és hozzá rögzített cseppfogó tálka (1. kép: 2022-OBJ 009). Ez alapján – első benyomásra – gyertyatartóként lehetne rekonstruálni az eredeti tárgyat.

Azonban két másik, sokkal kisebb és nehezebben értelmezhető töredék módosítani látszik az elsődleges rekonstrukciót (67. tábla 2: 2019-005 és 67. tábla 3: 2022-149). Mindkét töredék egy kerek, széles pánthoz tartozott, melynek külső oldalán legalább egy, félkör formájú „fület” alakítottak ki. A „fülek” töveinél mindkét oldalon kis kerek nyílások látszanak, illetve az egyik töredéknél egy rézdrót megy rajtuk keresztül. Mindkét töredéknél jól kivehető, hogy a pánt egyik irányban eredetileg egy áttört rácsban folytatódott. Ugyan a három lelet nem egyszerre és nem egymás közvetlen közelében került elő, mégis összekapcsolja őket két tényező. Az előkerülésük időbeli eltérése ellenére – az egyik 2019-ben, a másik kettő 2022-ben került felszínre – biztosan ugyanahhoz az objektumhoz köthetők. Ez az objektum pedig az I/13. és I/22–23. szelvényekben feltárt pince. A másik közös tulajdonság – az alapanyaguk.¹ Hasonló rézötvözetű tárgy az ismertté vált késő középkori település területén nem került elő. Mindezek alapján erősen feltételezhető, hogy a hasonló anyagú, ugyanonnan előkerült töredékek valamilyen formában összefüggnek.

Ha elfogadjuk, hogy a három lelet nem csupán összefügg, hanem egyazon vagy azonos típusú tárgyhoz tartozik, akkor a gyertyatartónál összetettebb világítóeszközzé kell gondolnunk. A mostani – még elsődleges – áttekintés alapján a hazai és közép-európai leletanyagban nem ismerünk olyan két- vagy többágú asztali gyertyatartót, amelyen a hatszögű gyertyafoglatat össze lenne kapcsolva a soltihoz hasonló, áttört liliomos gallérral díszített cseppfogóval. Magyarországról ilyen típusú leletből meglepően kevés van, legalábbis a publikációk szintjén. Általában

csak gyertyafoglatok szoktak előkerülni, a cseppfogó sokkal ritkább tárgytípusnak számít. Ilyen gyertyafoglattel, ám cseppfogó tálka nélkül találkozunk egy ismeretlen lelőhelyű, háromágú gyertyatartón a Magyar Nemzeti Múzeum Lovag Zsuzsa által feldolgozott gyűjteményében.² Ugyanott van egy majdnem azonos felépítésű, de cseppfogó tálkával is ellátott – szintén ismeretlen lelőhelyű – gyertyatartó. Azonban a cseppfogók ebben az esetben féllencse formájúak, kalapált rézlemezből készültek, így sem formailag, sem technológiailag nem kapcsolhatók a soltihoz.³

A Tételhegy-Várdombon előkerült lelethez hasonlóan cseppfogós, kétrészes darabok is találhatók a Nemzeti Múzeum gyűjteményében,⁴ azonban ezek rekonstrukciója bizonytalan, nem tartozik hozzájuk szár vagy kar. Mindkét lelet ugyancsak szórvány, lelőhelyük ismeretlen. Közülük az egyik – a 177. számú – szinte teljesen azonos a solti töredékkel, a másiknál (178. tétel) a cseppfogó fordított állású, áttört résszel felfelé. A két tárgyat Lovag Zsuzsa – elsősorban formai analógiák alapján – a 15. század első felére, illetve közepére keltezte. Különálló leletként került elő hasonló gyertyafoglat és cseppfogó tálka az ozorai vár feltárása során. Gere László feldolgozása egyértelműen egy csillár részeként értékelte ezeket.⁵

Ha kitekintünk a Magyar Királyság egykori határain kívül, akkor ugyanezt tapasztaljuk: a gótikus gyertyatartókon hasonló, hatszögű foglatok majdnem minden általunk megvizsgált esetben cseppfogó nélkül szerepelnek.⁶ Csak két kivételt említhetünk, közülük az egyik régészeti leletként került elő a szlovéniai Škofja Loka feletti Krancelj várban. A publikációban egy erősen kiszélesedő ujjú felsőviseletben és szűk nadrágban levő szakállas férfialak széttárt karjai tartották a gyertyákat. A krancelji gyertyatartó töredékes, a publikációban a figura egyik karján láthatunk egy áttört, alul liliomos szegélyű cseppfogó tálkát, de gyertyafoglat nélkül. A leírásból az is kiderül, hogy ez a két rész nem együtt került elő, hanem utólag lett összerakva németországi analógiák alapján.⁷

¹ Az öntött réz leletek archeometriai vizsgálatát Török Béla végezte el, lásd jelen kötet I.16. fejezetét.

² LOVAG 1999. 70., 195. Nr. 165. (Ltsz.: 55.388.C.).

³ LOVAG 1999. 70., 196. Nr. 166. (Ltsz.: 55.391.C.).

⁴ LOVAG 1999. 196–197, Nr. 166. és 177–178. (Ltsz.: D.3010 és 1898.44.2487).

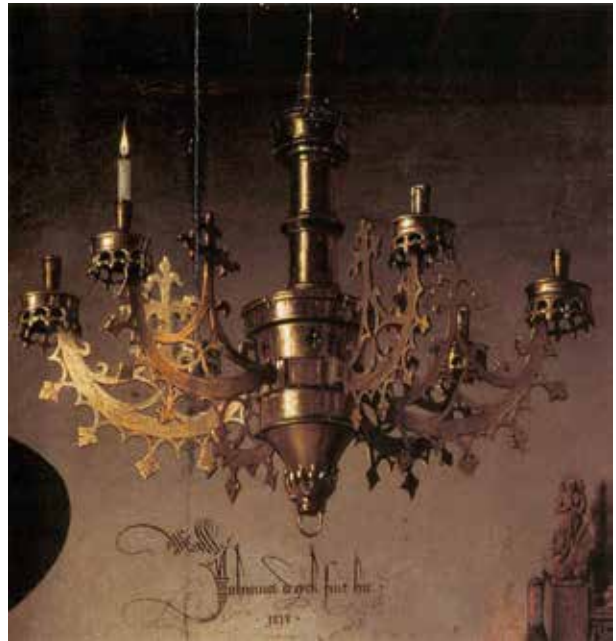
⁵ GERE 2003. 59., 185, 41. tábla 1. (cseppfogó), 2. (foglat)

⁶ Lásd pl. The Metropolitan Museum of Art (New York) Acc.N.: 64.101.1534-1535. számú figurális, 15. századi gyertyatartóit.

⁷ LOZAR ŠTAMCAR 1995. 330.

1

2a

2b

1. kép. Gyertyafogólat cseppfogóval (2022-OBJ 009)

2a–b. kép. Jan van Eyck: *Az Arnolfini házaspár*, 1434 című képének részlete (National Gallery, London),
forrás: MORDOVIN 2023

Fig. 1. Candle holder with drip pan (2022-OBJ 009)

Fig. 2a-b. Detail of Jan van Eyck's painting, *The Arnolfini Portrait*, 1434 (National Gallery, London). After MORDOVIN 2023

Németországból egyetlen egy olyan példa ismert, ahol a kranceljivel azonos figurális gyertyatartó törzséhez két cseppfogós foglalat kapcsolódik. A dinanti eredetűnek tartott darab a müncheni Bajor Nemzeti Múzeumban található,⁸ ez szolgált mintául a szlovén lelet rekonstrukciójához. Hangsúlyozandó, hogy maga a foglalat kerek átmetszetű és tagolatlan, vagyis nem hasonlít a solti töredékre. A krancelji és a müncheni példák ellenére Fodor István a nagyon hasonló jászágói figurális gyertyatartót cseppfogó tálkák nélkül rekonstruálta.⁹ A jászágói rekonstrukció helyességét támasztja alá a figurájában éppen a krancelji gyertyatartóval azonos darab az Olteni Történeti Múzeumban (Historisches Museum Olten). Ugyan ez egy 19. századi másolat, de szemmel láthatóan egy nem ismert középkori gyertyatartó alapján készült.¹⁰ Ennek fényében a krancelji gyertyatartó esetében hibás rekonstrukciót gyaníthatunk: egy figurális gyertyatartó törzséhez egy csillár cseppfogós foglalatát illesztették.

A gyertyatartókkal szemben hasonló összeállítás – gyertyafoglalat és áttört szegélyű cseppfogó tálka – nélkülözhetetlen eleme a gótikus csillároknak. A foglalat lehet kerek vagy hatszög átmetszetű, a tálkák átmérője is változhat, leginkább a lefelé néző áttört, liliomos szegélyhez viszonyítva. Maga a liliomos szegély is eltérő formákat vehet fel: jobban vagy kevésbé szélesedik lefelé, a liliomok összekapcsolódnak vagy különállóak. Az ilyen apró eltérések alapján Kurt Jarmuth egy egész tipológiát és fejlődési sort állított fel a gótikus csillárokról.¹¹ A csillártípus hasonló foglalatokkal és cseppfogókkal már a 14. század második felétől nyomon követhető: ilyen található például az aacheni Suermondt-Múzeumban.¹²

A már említett ozorai, töredékekből rekonstruált példán kívül megemlíthetjük az *in situ* megmaradt egyetlen ép hazai példát Bártfáról,¹³ amely a solti lelet talán legközelebbi előképeként fogható fel. A Gere László által is említett Jan van Eyck 1434-ben készült, *Az Arnolfini házaspár* című festményén látható csillár szintén jó analógiája az általunk tárgyalt töredéknek (*2a–b kép*), bár az ábrázolt foglalatok még kerek átmetszetűek. Legközelebbi analógiái a mi leletünknek a németországi Cappenburgból (Dortmund) és Regensburgból, illetve a svédországi Värmdöből ismertek.¹⁴

A két németországi darabot még a 15. század első felére, míg a svédországit – amely közelebb áll a solti Várdomb gyertyafoglalatához – a 15. század második felére keltezik. A new yorki Metropolitan Múzeumban őrzött több németalföldi csillár ugyancsak jó analógiaként szolgálhat.¹⁵ Érdemes megemlíteni még két svájci leletet, melyek töredékességükben tökéletes analógiái a solti leletnek. Mindkét esetben a foglalat és a liliomos alsó szegélyű cseppfogó együttese maradt meg. Az egyik töredék az aargai Hallwyl várában került elő még az 1910–1916 között folytatott ásások során.¹⁶ A másikat viszonylag frissen, a berni *Bundesplatz* kutatása közben találták.¹⁷ Mindkettőt egyértelműen csillárként értékelik a kutatók, és – részben Jan van Eyck festménye alapján – a 15. század első felére keltezik. A berni lelet 1579-ben már biztosan a városárok betöltésében volt hulladékként. A felsorolt analógiák fényében kijelenthetjük, hogy a solti Várdombon előkerült cseppfogós gyertyafoglalat eredetileg egy csillárhoz tartozott, készítési ideje pedig a 15. század első felére tehető.

Az így már csillárként értékelhető három töredék közül kérdéses marad a két kisebb tárgy egykori funkciója. A leletek alakja arra utal, hogy egy hengeres palást részeként képzelhetők el, valószínűleg annak aljáról törtek le, a felsőbb rész pedig áttört díszítésű volt. Egyik középkori csilláron sem fedeztünk fel hasonló megoldást. Így kizáróssal alapon arra gondolhatunk, hogy a csillártartó tengely rézborításához tartoztak, a két fül pedig az oldalkarokat tartotta. A füleken átvezetett rézdrót akadályozta meg a kar kiesését, illetve elfordulását. A legtöbb ismert csilláron a karokat sínes módszerrel rögzítették, ami mindenképpen stabilabb és erősebb, mint a solti leleteknél feltételezett megoldás. Ilyen rögzítésre pontos analógiát nem ismerünk. A Metropolitan Múzeumban őrzött, feltételezhetően Dinant-ban készített – pontos analógiát azért nem jelentő – példányból kiindulva a nem sínes rögzítés a csillárok felső karjait tartó, az orsó keskenyebb részén lévő borításon lehetett, ahol eleve kevesebb – általában három – és kisebb méretű kar csatlakozott hozzá.

Jelen tudásunk szerint a kissé szabálytalan alaprajzú, a Várdomb északkeleti oldalába ásott, északkelet-délnyugat irányú pincéhez egy felmenő falú, szemes kályhával fűtött

⁸ JARMUTH 1967. 117, Abb. 104.

⁹ FODOR 1984.

¹⁰ CHRZANOVSKI 2007. 195, Abb. 137.

¹¹ JARMUTH 1967. 100, Abb. 79–86; 176–177, Abb. 156–161.

¹² JARMUTH 1967. 97, Abb. 77.

¹³ MYSKOVSKY 1879. 138, VIII. tábla 23.

¹⁴ JARMUTH 1967. 100, Abb. 81–83, 85.

¹⁵ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/468668> (Acc.N.: 2064.101.1530a–g), 15. század közepe; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/471286> (Acc.N.: 2047.101.50a–b), valószínűleg Dinant, 15. század vége; CHRZANOVSKI 2007. 198, Abb. 143.

¹⁶ FREY P. 2007. 304, 307, Abb. 223.

¹⁷ FREY J. 2007. 283, 286, Abb. 214, Taf. 20a.

ház tartozott.¹⁸ A lelőhely erőteljes eróziója miatt az egykori ház minden nyoma elpusztult, csak a pince betöltésében lévő leletanyag árulkodik egykori létezéséről. Mivel a betöltésben semmilyen építőanyag-maradvány nem volt – a másodlagosan felhasznált római tegulákat leszámítva – valószínűleg a ház falai az alföldi késő középkori építészetre jellemző módon agyagtapasztású, cölöpös szerkezetűek voltak. Egy ilyen épületben nehezen képzelhető el egy komolyabb súlyú, nagyobb méretű és – nem utolsósorban – rendkívül drága csillár. Nagy biztonsággal állítható, hogy az a csillár, melyhez az előkerült töredékek tartoztak leginkább a szomszédos dombon lévő templom berendezéseként képzelhető el. A templom építéstörténete még nem

rekonstruálható teljes pontossággal. A késő gótikus fázisát a kutatók a 14. század végéhez, a Treutel családhoz kötik, leginkább annak legtehetősebb tagjához, Treutel János szőrényi bán és tárnokmester birtoklásához.¹⁹ Ugyanakkor nem zárható ki, hogy a poligonális szentély kiépítésére csak a 15. század végén került sor.²⁰ Akárhogy is történt, a csillár mindenképpen egy már álló, nagy méretű szentélyben képzelhető el. Mivel az analógiák alapján leginkább a 15. század közepére keltezhető, így közvetve a templom 14. század végi átépítése mellett szól. Az is nagy biztonsággal állítható, hogy a csillárt még 1526 előtt leszedték és szétszerelték, ugyanis az a pincebetöltés, amelyben előkerült, valószínűleg 1514 és 1516 között keletkezett.²¹

IRODALOM

- CHRZANOVSKI 2007 Chrzanovski, Laurent: Zur Bienenwachskultur. In: Laurent Chrzanovski – Peter Kaiser (Hrsg.): *Dark ages? Licht im Mittelalter / L'éclairage au moyen âge*. Olten, 2007, 181–201.
- FODOR 1984 Fodor István: Emberalakos gótikus bronz gyertyatartó Jászágóról. *FolArch* 35 (1984) 161–172.
- FREY J. 2007a Frey, Jonathan: Lämpchen im Kanton Bern – Lampes dans le canton de Berne. In: Laurent Chrzanovski – Peter Kaiser (Hrsg.): *Dark ages? Licht im Mittelalter / L'éclairage au moyen âge*. Olten, 2007, 279–292.
- FREY P. 2007b Frey, Peter: Mittelalterliche Beleuchtungsgeräte aus dem Kanton Aargau – Luminaire médiéval dans le canton d'Argovie. In: Laurent Chrzanovski – Peter Kaiser (Hrsg.): *Dark ages? Licht im Mittelalter / L'éclairage au moyen âge*. Olten, 2007, 303–316.
- GERE 2003 Gere László: *Késő középkori és kora újkori fémleletek az ozorai várkastélyból*. Az ozorai várkastély régészeti monográfiái I. Opuscula Hungarica IV. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2003.
- JARMUTH 1967 Jarmuth, Kurt: *Lichter Leuchten im Abendland. Zweitausend Jahre Beleuchtungskörper*. Braunschweig, 1967.
- LOVAG 1999 Lovag, Zsuzsa: *Mittelalterliche Bronzgegenstände des Ungarischen Nationalmuseum*. Catalogi Musei Nationalis Hungarici. Seria Archeologica 3. Budapest, 1999.
- LOZAR ŠTAMCAR 1995 Lozar Štamcar, Maja: Krancelj nad Škofjo Loko – neizkoriščena priložnost. Krancelje, near Škofja Loka an opportunity we failed to seize. In: Lozar Štamcar, Maja (ed.): *Gotika v Sloveniji – svet predmetov. Gothic in Slovenia – the world of objects*. Ljubljana, 1995, 330.
- MYSKOVSKY 1879 Myskovszky Viktor: *Bátfá középkori műemlékei. A Szent Egyed templomának műrégészeti leírása*. Magyarországi Régészeti Emlékek IV. kötet, I. rész. Budapest, 1879.
- MORDOVIN 2023 Mordovin Maxim: *Kincs a pincében. Középkori csillár töredékei Solt-Tételhegyről*. <https://tti.abtk.hu/kutatasok/lendulet/kozepkori-gazdasagtortenet/havi-szines/5440-kincs-a-pinceben> (Utolsó letöltés időpontja: 2024. június 10.)
- ROSTA–BUZÁS 2014 Rosta Szabolcs – Buzás Gergely: Solt-Tételhegy középkori templomának 2006–2009. évi feltárása. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014, 125–134.
- SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014 Somogyvári Ágnes – Szentpéteri József – V. Székely György (szerk.): *Településtörténeti kutatások – Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya*. ArchCum 3. Kecskemét, 2014.
- ZSOLDOS 2014 Zsoldos Attila: Tétel középkori birtokosai. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014, 225–234.

¹⁸ Lásd az ELTÉ-s tanácsadás-vezetők, Mordovin Maxim és Rakonczay Rita közös tanulmányát (I.11. fejezet), illetve Rakonczay Ritának a tételhegy-várdombi kályhaszemleletekről szóló feldolgozását (I.12. fejezet).

¹⁹ ZSOLDOS 2014, 227–228.

²⁰ ROSTA–BUZÁS 2014, 125–134.

²¹ A tanulmány tudománynépszerűsítő verziója a HUN-REN BTK Történettudományi Intézet honlapján, a „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport Havi Színes rovatában jelent meg 2023. november 3-án: MORDOVIN 2023.

67. tábla. Csillártartozékok. Fotó: Kiss Béla
Plate 67. Chandelier fragments. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: gyertyafoglat cseppfogóval

Azonosító szám: 2022-ÖBJ 009.

Keltezés: 15. század.

Anyag: rézötvözet.

Leírás: Két részből álló, öntött, esztergált gyertyatartó. Egyik része hatszög átmetszetű, enyhén tölcséres kialakítású gyertyafoglat. Külső felületét két vízszintes, félhengeres borda osztja három részre, leválasztva a peremet és az alsó „szoknyát”, mely utóbbihoz egy függőleges állású, oldalain enyhén megtörő, rögzítőgyűrű csatlakozik. A középső szakaszon két egymással szemben elhelyezkedő, gótikus ablak formájú áttörés látható: az egyik kétrészes, a másik összeérő. A rögzítőgyűrű egy szegecs-szerűen lapított végű tengellyel átmegy a cseppfogó tálka középső nyílásán, és a tartókar végéhez kapcsolódik. A kerek cseppfogó tálka felül egyszerű, enyhén kihajló, tagolatlan peremmel rendelkezik, alul gótikus liliomok sorát mutató, áttöréssel díszített gallérral. Az egykori kar irányában a gallér megszakad. A cseppfogó felső felületén kettős, esztergálással bearcolt kör látható, alján egy ovális végű, kilapított kar töredéke.

Méretetek: M (teljes): 78 mm, M (foglat): 64,4 mm, d (foglat külső): 25,4/27,7 mm, d (foglat belső): 22 mm, d (cseppfogó külső): 50 mm, V (cseppfogó gallér): 2 mm, T: 92,3 g.

Illusztráció: **67. tábla 1.****Megnevezés: csillár törzstöredéke oldalkar rögzítő füllel**

Azonosító szám: 2019-005.

Keltezés: 15. század.

Anyag: rézötvözet.

Leírás: Öntött, kerek pánt töredéke, külső oldalán félkör alakú füllel, a fülön belül rézdrót maradványa, mely a fül két szélén levő kerek nyílásokba van belekalapálva. A pánt egyik oldalán áttört rács csomkjai figyelhetők meg.

Méretetek: M: 10 mm, Sz: 17 mm, d (egykor egész): 70 mm, d („fül”): 12,2 mm, V: 2,9 mm, T: 3,6 g.

Illusztráció: **67. tábla 2.****Megnevezés: csillár törzstöredéke oldalkar rögzítő füllel**

Azonosító szám: 2022-149.

Keltezés: 15. század.

Anyag: rézötvözet.

Leírás: Öntött, kerek pánt töredéke, külső oldalán félkör alakú füllel, a fül mindkét oldalán egy-egy kerek nyílás figyelhető meg. A pánt egyik oldalán áttört rács csomkjai látszanak.

Méretetek: M: 14,2 mm, Sz: 28,8 mm, Sz: (fül irányába): 10,4 mm; d (egykor egész): 70 mm, d („fül”): 12 mm, V: 3 mm, T: 6,7 g.

Illusztráció: **67. tábla 3.**

KÉSŐ KÖZÉPKORI ÉS KORA ÚJKORI FÉMLELETEK

Pomázi-Horváth Viktória

SZÍNESFÉMEK (68–85. tábla)

Ruha- és övveretek (68–71. tábla)

Solt-Tételhegyről ezidáig 47 db ruha- vagy övveretnek meghatározható tárgyat ismerünk a vizsgált időszakból. Ez a szám azzal is magyarázható, hogy a veretek könnyen leeshettek a ruháról, elhagyhatták őket, nem képviseltek nagy értéket. Többségük a 13–15. századból származik, néhány kérdéses darab akár fiatalabb is lehet (68. tábla). A négy vagy hatágú rozettát formázó,¹ illetve két egymáshoz szegecselte részből álló verettípusok a korszak kedvelt formái, az övön egymás mellett 5–10 darab is elhelyezkedett (69. tábla 1–7). A sok apró töredékből nem lehet mindig pontos típusra következtetni (70. tábla). Több példánnyal képviselteti magát a bronzlemezből préselt, négyzet alakú, vésett rovátkolással díszített középső elemű, négy sarkában rögzített veret, melynek a 15. század második felére keltezett pontos analógiáját legutóbb a lengyelországi Gdańsk középkori városrészéből² közölték (71. tábla).

Csatok (72–74. tábla)

Összesen 38 darab ép vagy töredékes (késő) középkori és (kora) újkori bronzcsat került elő eddig a feltárásokat kísérő szisztematikus leletfelderítés során, melyek – a méretükből adódó különbségeik alapján – bőr- és textilövhöz vagy cipőszíjhoz tartozhattak. Előbbiek között külön csoportot alkotnak a D vagy ovális alakú, egyik oldalán kiszélesedő, profilált díszű csatok, melyek párhuzamait Nyugat-Európából már a 13. század elejétől kezdve ismerjük.³ A 30–35 mm szélességű, trapéz vagy ovális alakú, sima felületű, díszítetlen csatok pontos kormeghatározása külön nehézséget okoz, mivel hosszú évszázadokon átívelő formáról van szó. A kisebb méretű, keskenyebb négyzet, trapéz vagy háromkaréjos kialakítású darabokat cipőcsatnak határozhatjuk meg.

Ékszerek-kiegészítők (75. tábla)

16 tárgy sorolható az ékszerek és viseleti kiegészítők csoportjába, melyek közül több darabnak a meghatározása egyelőre bizonytalan. Négy pántkarperec-töredék, két övkapocs, egy gyöngy, egy hajtű töredéke, egy mellboglár, illetve néhány további kapocs, díszítmény tartozik ebbe a körbe, zömük használati ideje a késő középkorra – kora újkorra tehető.

Késes fémtartozékok (76–79. tábla)

A kés a középkori ember, elsősorban a férfiak legfontosabb eszköze, ami kézifegyverként, vágószerszámként, valamint evőeszközként is funkcionált. A solti darabok a korszak általánosan ismert és kedvelt formái közé tartoznak. Összesen 50 bronzveretet soroltunk a késes fémtartozékok közé, melyek közül 39 a kés nyelét díszíthette. Ez a mennyiség nem számít kiemelkedőnek, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy egy késen akár 5–10 veretet is elhelyezhettek. A tárgyak közül 10 darab a pengét és a nyelet elválasztó elemként vagy a nyéllemez díszítő veretként funkcionált, míg a 27 záróveret (vagy késpikkely) a késnyél végén helyezkedett el. A késő középkori kések nyéllemezét borító, szegecsekkel megerősített csont- vagy falemezeket gyakran díszítették vésett motívumos színesfém veretekkel és apró kiegészítőkkal. Az egytucatnyi hasonló kialakítású – töredékesen egyes, teljes formájában kettős pajzsot formázó, pasztikus, vésett rovátkolással díszített vagy sima felületű – veret (79. tábla 1–12) nagyobb méretű kézifegyverek (kések, török) kiszélesedő nyélvégét díszítették, melyek között egyes, illetve hullámos szélű példányok is előfordultak. Utóbbiak kiváló hazai párhuzama Bárdudvarnok-Barát domb lelőhelyről ismert.⁴ A tárgytípust rendszerint öv- vagy ruhaveretnek határozták meg, azonban a csehországi Veverská Bítýška-Javůrek térségében nemrég talált

¹ Lásd még a nehezen keltezhető és azonosítható rozettákhoz e kötetben Langó Péter – Szentpéteri József (I.7. és II.5.1. fejezet), valamint Bálint Marianna (I.9. és II.5.2. fejezet), tanulmányát, illetve katalógus címszavait.

² POLAK-STARSKI 2022. 106, No. 260.

³ FINGERLIN 1971. 77.

⁴ M. Aradi Csilla és Molnár István jelentése a bárdudvarnoki premontrei prépostság (Somogy megye) feltárásáról, a válogatott restaurált leletek között közölt kettős pajzsos verettel: HONTI ET AL. 2018. 205, 207, II. tábla 4.

csaknem ép, nyélborítás nélküli, egyélű késen eredeti helyzetében látható a méreteiben is a tételhegyiekhez hasonló veret, így a korábban tévesen elterjedt funkciót ennek a segítségével pontosítani lehetett.⁵ Az elsősorban Nyugat-Európában előkerült leletek viszonylag nagy száma mutatja a tárgytypus korabeli kedveltségét és előállítási helyszínét, amelyet így feltehetően Nürnbergben és környékén készíthettek.⁶

Gyűszűk (80. tábla)

A Tételhegyen talált hét szórvány gyűszű átlagos mennyiségnek számít a korszak lelőhelyeit illetően. A közülük legkorábbinak, 14–15. századnak tartott, lemezből domborított példány mellett további négy a 15. század második felére, a 16. század elejére keltezhető. Az egyik gyűszű pereméhez közel egy négyszirmú virágot formázó, beütött mesterjegy látható, ami felveti a nyugat-európai, esetleg a nürnbergi származás lehetőségét. Különlegességnek számít a két lemezből kalapált nyolcszögletű, illetve kerek tenyergyűszű, melynek meghatározása a közelmúltig nehézséget okozott a szakma számára, mivel könnyen összetéveszthetőnek tűnt a szűrőlemezzel. Amíg azonban a gyűszűn csupán használatból eredő átütések láthatók, addig a szűrőedényen a lyukakat szándékosan alakították ki.⁷

Csengők, harangok (81. tábla)

Hét darab bronz perem-, oldal- vagy aljtöredék képviseli a csengők, illetve kisebb harangok csoportját. Közös jellemzőjük az ívelt oldalúság, a kagylós szerkezetű törésfelület; négy töredéket bordázott dísszel láttak el közülük. Elképzelhető, hogy több töredék egyazon tárgyhoz tartozhatott.⁸

Edénytöredékek (82–83. tábla)

Az edénytöredékeket időrendi szempontból két alcsoportra bontottuk: a 15–16. századra keltezhető az akasztófűlek, edényperemek, szűrőkanalak, illetve füstölőedények, míg néhány perem- és oldaltöredéket, fület, fedelet és tálkát inkább a 16–17. századhoz köthetünk, ám ezek datálása kevésbé mondható biztosnak.

Táskazártartozékok (84. tábla)

Négy rézlemezből kettéhajtott, téglalap alakú szegélysín sorolható a táskazárak és tarsolymerevítők csoportjához. Mindegyik sérült, több darabon kör alakú átütés utal a bőrtáskára való felerősítés módjára.

Bútorveretek (85. tábla)

Bútortartozékok a kapcsok, szegecskek, veretek, közülük néhány kisebb ládikát ékesíthetett.

VASTÁRGYAK (86–115. tábla)

Csatok, hevedercsatok, karikák (86–90. tábla)

A fémleletek népes csoportját alkotják a vasból kovácsolt csatok, csatkeretek, csatpecek, melyekből összesen 56 darab került felszínre. Tipológiájuk igen változatos: az egyszerű karikától kezdve a négyzet és téglalap, D, piskóta alakú változatokon át egészen a szimmetrikus és aszimmetrikus kétosztatú darabokig. A nagyobb méretű, 40–70 mm széles, általában D alakú leleteket hevedercsatként, lószerszámzat részének határozhatjuk meg, míg a sima, egyszerű karikák egykori funkciója bizonytalan.

Sarkantyú, lábbelivasalás (91–93. tábla)

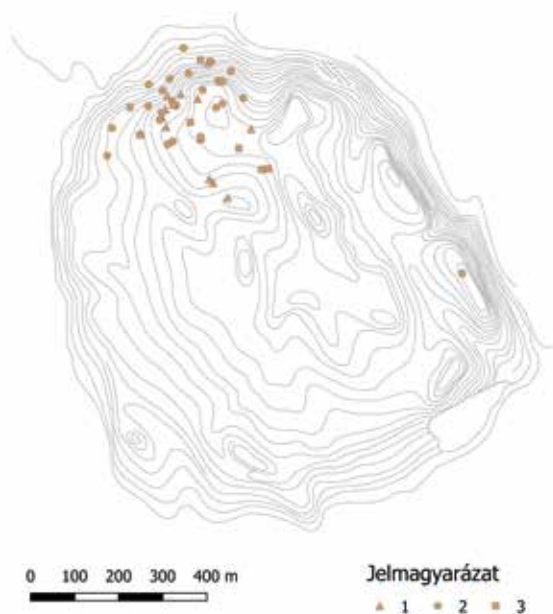
Összesen 34 db kovácsoltvas sarkantyúhoz köthető tartozék (sarokvas, szár, tüske, csat, szorítólemez) került elő (1. térkép). Az egyszerű tuskével ellátott darabok az Árpád-kori, míg a kétágú villához rögzített, taréjjal felszerelt példányok a késő középkori használatot valószínűsítik. A tárgyak (egy kivételével) általában sérült, deformált, hiányos darabok, ami intenzív használatukat utalhat. A sarkantyúk egyéb tartozékait a szíjbefűző csatok, szorítólemezek és csillagformájú taréjok képviselik, melyek között jó minőségű, aprólékosan kidolgozott, különleges darabok is előfordulnak, mint az áttört díszű csatlemez. Két, eredetileg C és U alakú vasalás képviseli a csizmapatkók csoportját. Mindkettő hiányos, az egyiket

⁵ ŽÁKOVSKÝ–ZDENĚK 2017, 69, Katalog Nr. 4.

⁶ ŽÁKOVSKÝ–ZDENĚK 2017, 26, Obr. 27.

⁷ RÓZSA–SZABÓ 2021.

⁸ Négy harang- vagy csengőlelet archeometriai adatait lásd Török Béla tanulmányában (I.16. fejezet, 4. táblázat).

1. térkép. Késő középkori sarkantyúk szóródása a Tételhegyen. Jelkulcs: 1. 13–16. század, 2. 14–16. század, 3. 15–16. század.

Készítette: Bálint Marianna

Map 1. Distribution of late medieval spurs on the Tételhegy site. Key: 1. 13th–16th centuries, 2. 14th–16th centuries, 3. 15th–16th centuries. Made by Marianna Bálint

a 16–17. századra, a másikat néhány évtizeddel későbbre lehet keltezni.

Fegyverek (94–98. tábla)

Hat nagyobb méretű parasztkés sorolható a kézfegyverek csoportjához, melyek között előfordulnak épebb darabok és töredékek is. Az ütő- és vágófegyverek közé tartozik három fejsze, egy bárd, egy szekerce fejének töredéke, valamint több balta töredéke. Vadászathoz is használhatták a tizenkét, változatos tipológiájú, a 13. századtól a 15. századig terjedő kovácsoltvas nyílhegyet.

Eszközök, szerszámok (99–108. tábla)

A feltáráson előkerült eszközök, szerszámok közé a mindennapi élet egyik legfontosabb eszközét, a vaskést, illetve egyéb evőeszközöket, ollót, fűrőt, vésőket, kaparót, valamint az állattartáshoz és a mezőgazdasághoz kapcsolható tárgyakat, úgy, mint ösztökeket, ekevasat, sarlókat, illetve a tűzsiholókat, kulcsokat, egyéb eszközöket soroltuk. Ezek a tárgyak az Árpád-kortól kezdve a késő középkorig, kora újkorig mutatják be az egykori ember életét, reprezentálják korabeli eszköztárát, utalva a terület évszázadokon át tartó intenzív használatára, az élelemtermelés mellett egyúttal a kézművesség jelenlétét is bizonyítva.

Tartozékok, vasalások (109–110. tábla)

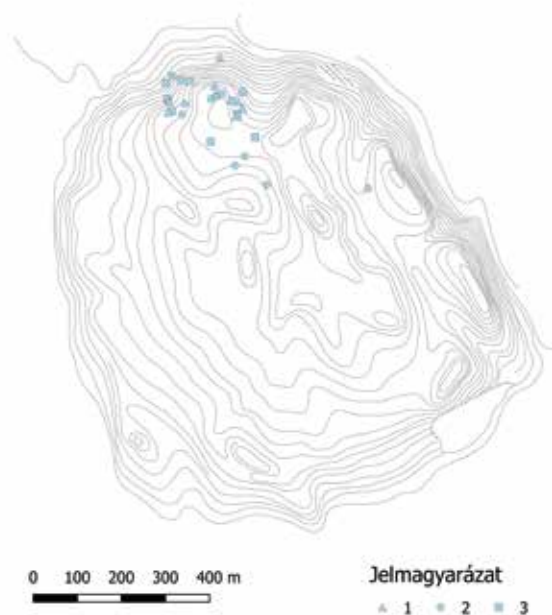
További vastárgyaink közül bemutatunk néhányat mutatóba: két ajtóforgó pipa, több akasztófül, vasalás, rúdvas, pánt, illetve egy-két szeg típus. Előbbiek annyira töredékesek, hogy egykori funkciójukat nem lehet pontosabban meghatározni.

Zablák (111. tábla)

Négy töredék képviseli a kovácsoltvas zablák csoportját. Három csikózabla részlete a szájvassal és a karikával, egy pedig egy oldalpálcás zabla egyenes tagja. Mindegyik darabot a 14–15. századra lehet keltezni.

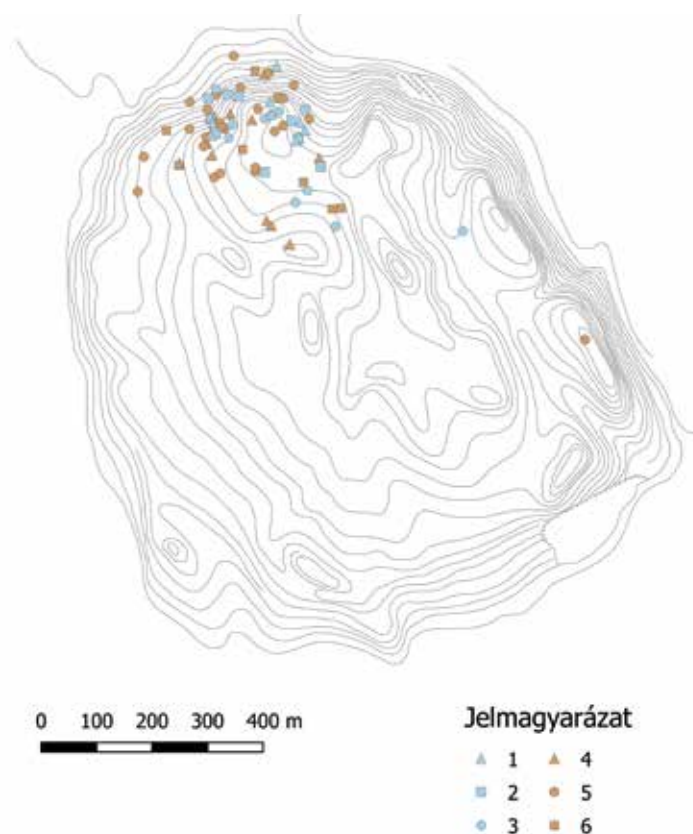
Patkók (112–115. tábla)

A lelőhelyen előkerült 46 patkó a legnépesebb leletcsoportok egyike, ami a tárgy Árpád-kortól való általános Kárpát-medencei elterjedésével magyarázható. A lópatkók, illetve néhány esetben feltételezhetően ökörpatkók az állat patájának megóvását, védelmét, esetenként gyógyítását szolgálják mind a mai napig. A tárgy típus formailag nem állítható szigorú fejlődési sorba, ám néhány jellegzetesség segít a közelebbi keltezésben. Pontos rétegtani adatokkal rögzített leletek alapján ismert, hogy a hullámos szélű patkók készítése a 13. század

2. térkép. Patkóleletek szóródása a Tételhegyen. Jelkulcs: 1. 12–13/14. század, 2. 14–16. század, 3. 17–18. század. Készítette: Bálint Marianna

Map 2. Distribution of horseshoes on the Tételhegy site. Key: 1. 12th–13th/14th centuries, 2. 14th–16th centuries, 3. 17th–18th centuries. Made by Marianna Bálint

3. térkép. Sarkantyú- és patkóleletek szóródása a Tételhegyen. Jelkulcs: 1–3. sarkantyúk: 1. 13–16. század, 2. 14–16. század, 3. 15–16. század; 4–6. patkók: 4. 12–13/14. század, 5. 14–16. század, 6. 17–18. század. Készítette: Bálint Marianna

Map 3. Distribution of spurs and horseshoes on the Tételhegy site. Key: 1–3. spurs: 13th–16th centuries, 2. 14th–16th centuries, 3. 15th–16th centuries; 4–6: horseshoes: 1. 12th–13th/14th centuries, 2. 14th–16th centuries, 3. 17th–18th centuries. Made by Marianna Bálint

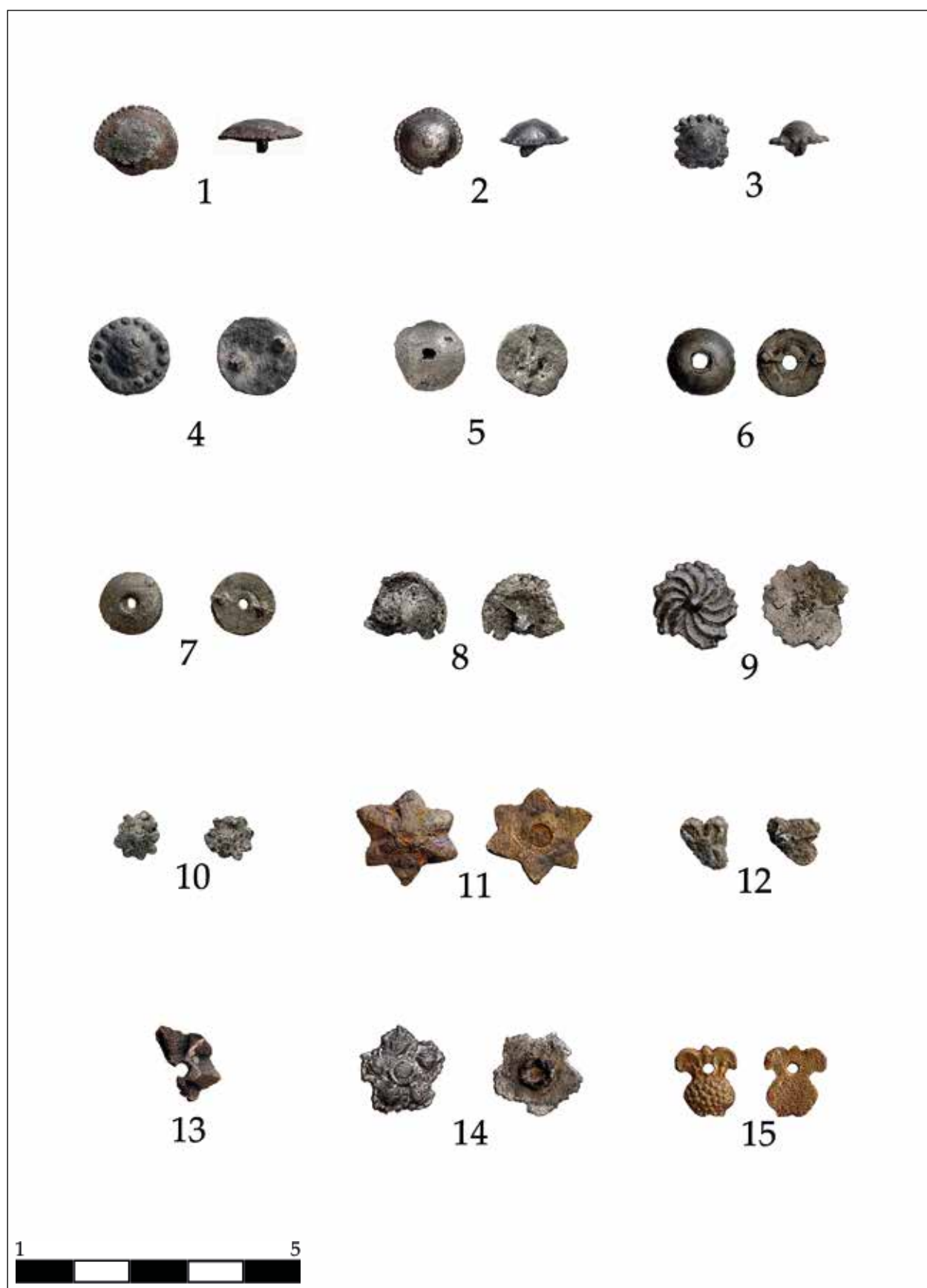
után megszűnik, ami a kovácsolástechnika fejlődésével függ össze.⁹ A másik ismertetőjegy a patkóvas felületén körbefutó szegárok, ami a kiegyenesített széllel egyidejűleg, a kovácsok munkáját megkönnyítendő jelenik

meg. A tételhegyi patkók között néhány hullámos szélű darab képviseli a 12–13. századi horizontot, az itt talált példányok használata azonban zömmel az érett középkorra tehető (2–3. térkép).

IRODALOM

FINGERLIN 1971	Fingerlin, Ilse: <i>Gürtel des hohen und späten Mittelalters</i> . München, 1971.
HONTI ET AL. 2018	Honti Szilvia – M. Aradi Csilla – Balogh Csilla – Fűköh Dániel – Molnár István – Németh Péter Gergely – Somogyi Krisztina – Tokai Zita: Régészeti kutatások Somogy megyében 2016–2017 között. <i>Archaeological research in Somogy county between 2016–2017. KRRMK 5</i> (2018) 203–220.
MÜLLER 1982	Müller Róbert: <i>A mezőgazdasági vaseszközök fejlődése Magyarországon a késővaskortól a törökorkor végéig</i> . Zalai Gyűjtemény 19. Zalaegerszeg, 1982.
POLAK-STARSKI 2022	Polak, Zbigniew – Starski, Michał: <i>Archaeological Finds from the Main Town in Gdańsk. A Catalogue from Excavations at Długi Targ and Powroźnicza Street</i> . Warsaw, 2022.
RÓZSA-SZABÓ 2021	Rózsa Zoltán – Szabó Zsolt: Tenyérgyűszű, vagy amit akartok! In: Löffler Zsuzsanna – Molnár Csilla (szerk.): „...járni csak együtt tudnak”. <i>Régészet és néprajz összefüggései</i> . Szeged, 2021, 109–122.
ŽÁKOVSKÝ-ZDENĚK 2017	Žákovský, Petr – Schenk, Zdeněk: <i>Středověké a raně novověké zbraně Přerovska. Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války</i> . Brno, 2017.

⁹ MÜLLER 1982. 388.

68. tábla. Ruha- és övveretek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 68. Dress and belt mounts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: övveret

Azonosító szám: 2009-127.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ónozott bronz.

Leírás: Bronzból öntött, felületén ónozott, félgömb alakú szegecses veret. Szélén hiányos. Pereme granulációval díszített.

Méretek: M: 31 mm, Sz: 21 mm, V: 0,5 mm; T: 0,8 g.

Illusztráció: **68. tábla 1.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2021-038.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, félgömb alakú, szegecsrészsel ellátott övveret. Szélén körben granulációval díszített. Szegecsrésze sérült, deformált.

Méretek: M: 11 mm, Sz: 11 mm, V: 6 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **68. tábla 2.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2013-010.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, négyzet alapon félgömböt formázó, szélein csipkézett, szegecses övveret. Szegecs hiányos.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 9 mm, V: 6 mm; T: 1,1 g.

Illusztráció: **68. tábla 3.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2016-031.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kör alakú, két szegeccsel ellátott övveret. Középső részén félgömb alakban kidomborodik, szélén gyöngykeret fut körbe.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 14 mm, V: 4 mm; T: 1,5 g.

Illusztráció: **68. tábla 4.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2020-226.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst?

Leírás: Öntött, félgömb alakú, középen átfúrt veret. Szegecsrésze hiányzik.

Méretek: M: 13 mm, Sz: 12 mm, V: 3 mm; T: 1,6 g.

Illusztráció: **68. tábla 5.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2018-471.

Keltezés: 13–14. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, félgömb alakú, két szegeccsel ellátott övveret. A szegecsesek hiányosak. Középen átlukasztva, felülete sima, díszítetlen.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 14 mm, V: 4 mm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **68. tábla 6.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2019-025.

Szarmazási hely: II/4. humuszolás árokból.

Keltezés: 13–14. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, félgömb alakú, két szegeccsel átütött övveret. A szegecsesek hiányosak. Középen átlukasztva, felülete sima, díszítetlen.

Méretek: M: 12 mm, Sz: 12 mm, V: 2 mm; T: 1,0 g.

Illusztráció: **68. tábla 7.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2020-186.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kúpot formázó, szegeccsel ellátott, plasztikus övveret részlete. Szélein hiányos. Középen kicsúcsosodik, körülötte spiráldísszel keretelt. Szélén csipkézett.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 13 mm, V: 8 mm; T: 0,9 g.

Illusztráció: **68. tábla 8.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2020-227.

Keltezés: 13–14. század

Anyag: ezüst.

Leírás: Ezüstből öntött, rozettát formázó veret. Középen kicsúcsosodik, körülötte spiráldísz tölti ki a mezőt. Széleit granuláció díszíti. Hátlapja sima, egyenes.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 15 mm, V: 3 mm; T: 1,4 g.

Illusztráció: **68. tábla 9.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2020-176.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, rozettát formázó, plasztikus, szegecsrészsel ellátott övveret. Szélén gyöngykeretelt.

Méretek: M: 7 mm, Sz: 10 mm, V: 2 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **68. tábla 10.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2009-336.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz, vas.

Leírás: Bronzból öntött, hatágú csillagot formázó, szegecses veret. Felülete domború, középen vasszegecs maradványai láthatók.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 16 mm, V: 3 mm; T: 2,7 g.

Illusztráció: **68. tábla 11.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2019-020.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, négyszirmú rozettát formázó, szegeccsel átütött ruha- vagy övveret. A szirmok mindegyike enyhén mélyített. Egy szirm hiányzik.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 9 mm, V: 3 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **68. tábla 12.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2019-279.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, eredetileg hatszirmú rozettát formázó, domború, átfúrt övveret. Sérült, hiányos.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 14 mm, V: 5 mm; T: 1,6 g.

Illusztráció: **68. tábla 13.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2021-105.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, ötszirmú rozettát formázó, szegecsrészsel ellátott veret. Középső része kör alakú, kidomborodik, körben öt szirm egy-egy, körben granulációval díszített félgömb.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 14 mm, V: 5 mm; T: 1,9 g.

Illusztráció: **68. tábla 14.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2019-152.

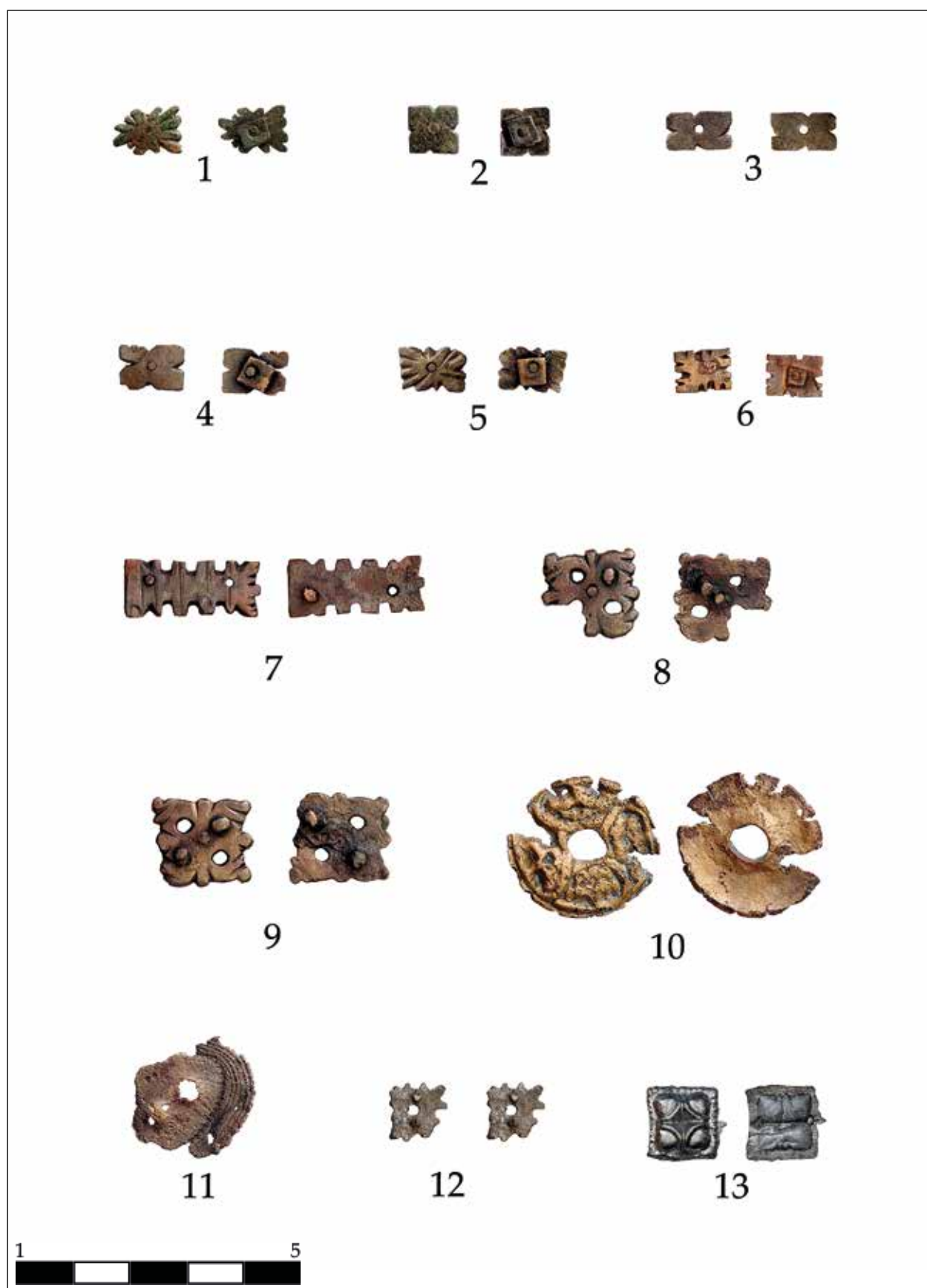
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, leveles gyümölcsöt formázó ruha- vagy övveret részlete. Egyik oldalán hiányos. A levelek között apró átfúrás látható.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 11 mm, V: 1 mm; T: 0,8 g.

Illusztráció: **68. tábla 15.**

69. tábla. Ruha- és övveretek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 69. Dress and belt mounts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: veret

Azonosító szám: 2019-047.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Két, összeszegecselt bronzlemezéből álló ruha- vagy övveret részlete. A felső lemez rozetta formájú, hiányos, az alsó téglalap alakú. Bórt vagy textilt foghatott közre. Szinte teljesen azonos párja a 2020-188. azonosító számú darab.

Méretek: M: 12 mm, Sz: 9 mm, V: 3 mm; T: 0,3 g.

Illusztráció: **69. tábla 1.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2019-123.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Két, összeszegecselt bronzlapból álló ruha- vagy övveret részlete. A felső öntött, négyszirmú rozetta formájú, a szirmok bevagdostak. Az alsó lemez rombusz alakú. Bórt vagy textilt foghatott közre.

Méretek: M: 9 mm, Sz: 8 mm, V: 3 mm; T: 0,3 g.

Illusztráció: **69. tábla 2.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2020-112.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, téglalap alakú, négyszirmú rozettát utánzó ruha- vagy övveret. Négy oldalán közepén bevágott, a közepén átfúrt. Ép párja a 2020-118. azonosító számú tárgy.

Méretek: M: 11 mm, Sz: 7 mm, V: 0,5 mm; T: 0,1 g.

Illusztráció: **69. tábla 3.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2020-118.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Két, összeszegecselt bronzlemezéből álló ruha- vagy övveret. A felső öntött, téglalap alakú, négyszirmú rozettát utánzó forma, melynek szirmjai bevagdostak. Az alsó lemez négyzet alakú. Bórt vagy textilt foghatott közre.

Méretek: M: 11 mm, Sz: 7 mm, V: 3 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **69. tábla 4.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2020-188.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Két, összeszegecselt bronzlapból álló ruha- vagy övveret. A felső öntött, téglalap alakú, rozettát utánzó, hiányos, az alsó négyzet formájú lemez. Bórt vagy textilt foghatott közre. Szinte teljesen azonos párja a 2019-047. azonosító számú darab.

Méretek: M: 11 mm, Sz: 6,5 mm, V: 2,5 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **69. tábla 5.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-130.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Két, összeszegecselt bronzlapból álló ruha- vagy övveret. A felső, öntött, téglalap alakú, szélein csipkézett, az alsó négyzet alakú lemez. Bórt vagy textilt foghatott közre.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 6 mm, V: 2 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **69. tábla 6.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-169.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, téglalap alakú ruha- vagy övveret. Két hosszanti oldala szélein csipkézett, bevagdostak. Egyik rövidebb oldala egyenes, másik szintén csipkézett. Felső lapján keresztben vonalkázott. Két apró részszegeccsel átütött, az egyik elveszett.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 9 mm, V: 2 mm; T: 2,2 g.

Illusztráció: **69. tábla 7.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-042.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, pillangót formázó, szimmetrikus ruha- vagy övveret. Egyik sarka hiányzik. Öt szegecslyukkal átütött, kettőben a szegecs megmaradt. A két szárnyrész széle csipkézett. Ép párja a 2021-043. azonosító számú darab.

Méretek: M: 17 mm, Sz: 15 mm, V: 3 mm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **69. tábla 8.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-043.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, pillangót formázó, szimmetrikus ruha- vagy övveret. Öt szegecslyukkal átütött, háromban a szegecs megmaradt. A két szárnyrész széle csipkézett. Sérült párja a 2021-042. azonosító számú darab.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 14 mm, V: 6 mm; T: 2,2 g.

Illusztráció: **69. tábla 9.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2012-043.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kerek, közepén átlukasztott ruha- vagy övveret. Sérült, hiányos. Felső lapján szimpla vonalkeretben növényi motívumok töltik ki a teret.

Méretek: M: 26 mm, Sz: 25 mm, V: 1 mm; T: 4,9 g.

Illusztráció: **69. tábla 10.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2018-314.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Sérült, hiányos lemezveret ovális alakú, enyhén domborított részlete, egy helyen kör alakban átütve. Pereme mentén körben sűrű vonalkázás látható.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 24 mm, V: 0,5 mm; T: 0,9 g.

Illusztráció: **69. tábla 11.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2019-224.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Ezüsből öntött, csontkakúp alakú, szélein csipkézett ruha- vagy övveret. Középen átfúrt, hátoldalán két apró szegecs indítása látszik.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 9 mm, V: 3 mm; T: 0,7 g.

Illusztráció: **69. tábla 12.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2014-071.

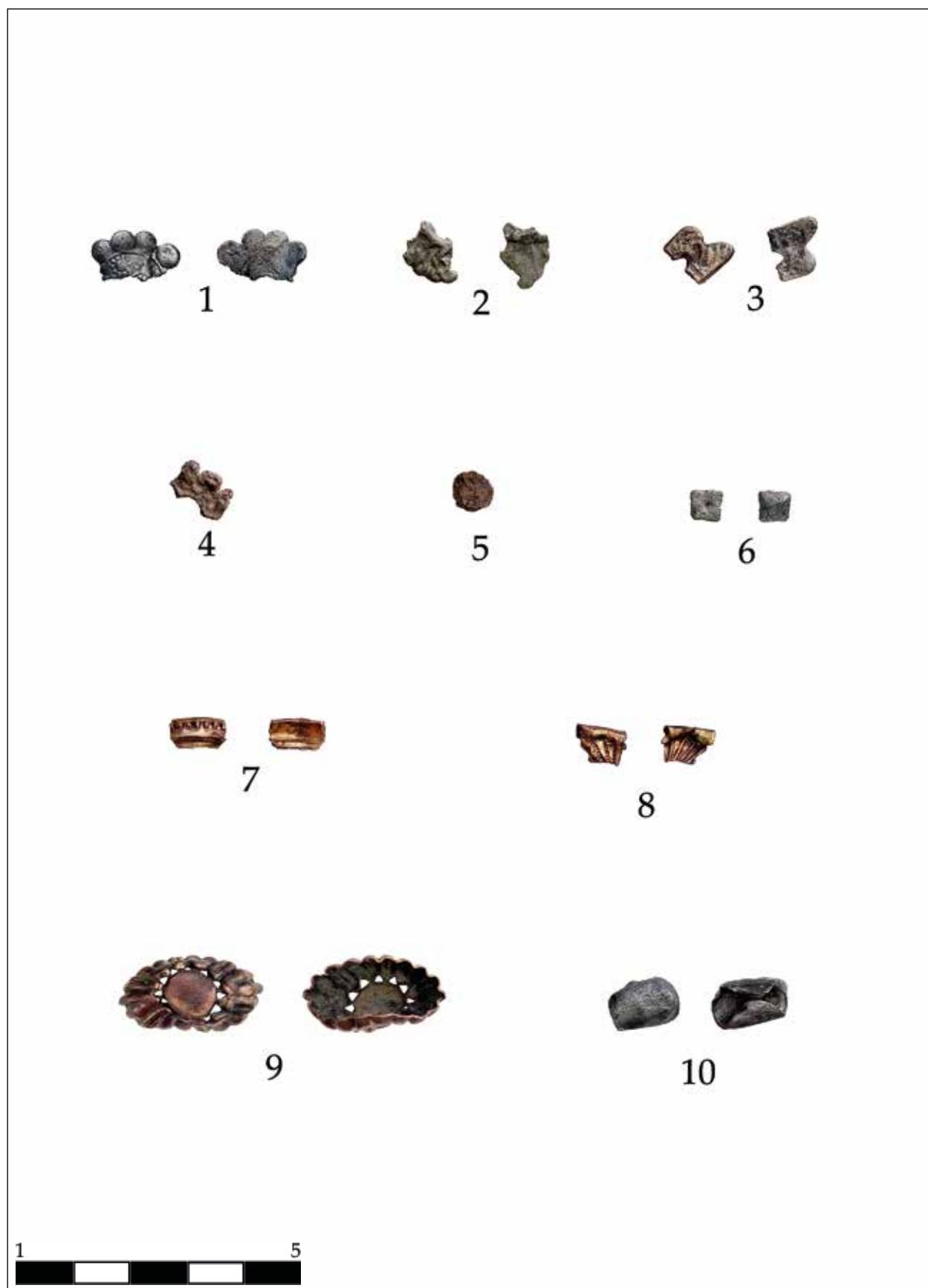
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Öntött, ezüst, négyzet alakú, plasztikus díszű ruha- vagy övveret. Felső lapján gyöngykeretben négy részre osztott mező: közepén rombusz, a négy sarok felé egy-egy félgömb került. Hátoldalán egy-egy szegecs indítása látszik.

Méretek: M: 12 mm, Sz: 12 mm, V: 5 mm; T: 2,1 g.

Illusztráció: **69. tábla 13.**

70. tábla. Ruha- és övveretek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 69. Dress and belt mounts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: veret

Azonosító szám: 2018-198.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Öntött, ezüst, rozettát formázó ruha- vagy övveret töredéke.

Szélén lapított gömbökkel díszített, közepén vonalkeretben poncolt körkörös minta látszik.

Méretek: M: 12 mm, Sz: 8 mm, V: 1 mm; T: 1,0 g.

Illusztráció: **70. tábla 1.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2019-049.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Ezüstműből öntött veret töredéke. Felső lapján félgömb alakú mélyedések. Hátsó lapja közepén szegecs indítása.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 8 mm, V: 1 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **70. tábla 2.****Megnevezés: övveret**

Azonosító szám: 2018-335.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: ezüst?

Leírás: Öntött, közepén szegecslyukkal ellátott övveret részlete. Szélén kettős karéjos kialakítású, felső lapján halszákmintával díszített.

Méretek: M: 9 mm, Sz: 9 mm, V: 1 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **70. tábla 3.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2022-197.

Szarmazási hely: Várdomb, I/23, S 350.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, rozettát formázó veret töredéke. Karéjos szélű, közepén átfúrás indítása látszik. Felső oldalán plasztikus díszítés van.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 6 mm, V: 1 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **70. tábla 4.****Megnevezés: övveret?**

Azonosító szám: 2019-290.

Keltezés: 13–14. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, lapított gömb alakú, sérült, hiányos veret (?).

Méretek: M: 7 mm, Sz: 7 mm, V: 2 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **70. tábla 5.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2020-402.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Ezüstműből öntött, négyzet alakú, felső oldalán domború veret.

Méretek: M: 6 mm, Sz: 6 mm, V: 3 mm; T: 0,1 g.

Illusztráció: **70. tábla 6.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-267.

Keltezés: 15–16. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, ívesen meghajló, felső lapján díszített veret töredéke. Egyik hosszanti oldala peremszerűen kialakított, külső oldalán plasztikus fogaskerékdísz látható.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 5 mm, V: 0,5 mm; T: 0,3 g.

Illusztráció: **70. tábla 7.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-147.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, poncolt veret trapéz alakú töredéke.

Másodlagosan meghajlított, hiányos. Felső oldalán sugárirányú poncolás látható.

Méretek: M: 9 mm, Sz: 6 mm, V: 0,5 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **70. tábla 8.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2022-078.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, sokszirmú rozettát formázó ruha- vagy övveret. Másodlagosan deformált. Középső eleme egy 9 mm átmérőjű kör. A szirmok domborítottak, felületük poncolással díszített.

Méretek: M: 23 mm, Sz: 11 mm, V: 0,5 mm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **70. tábla 9.****Megnevezés: veret?**

Azonosító szám: 2020-065.

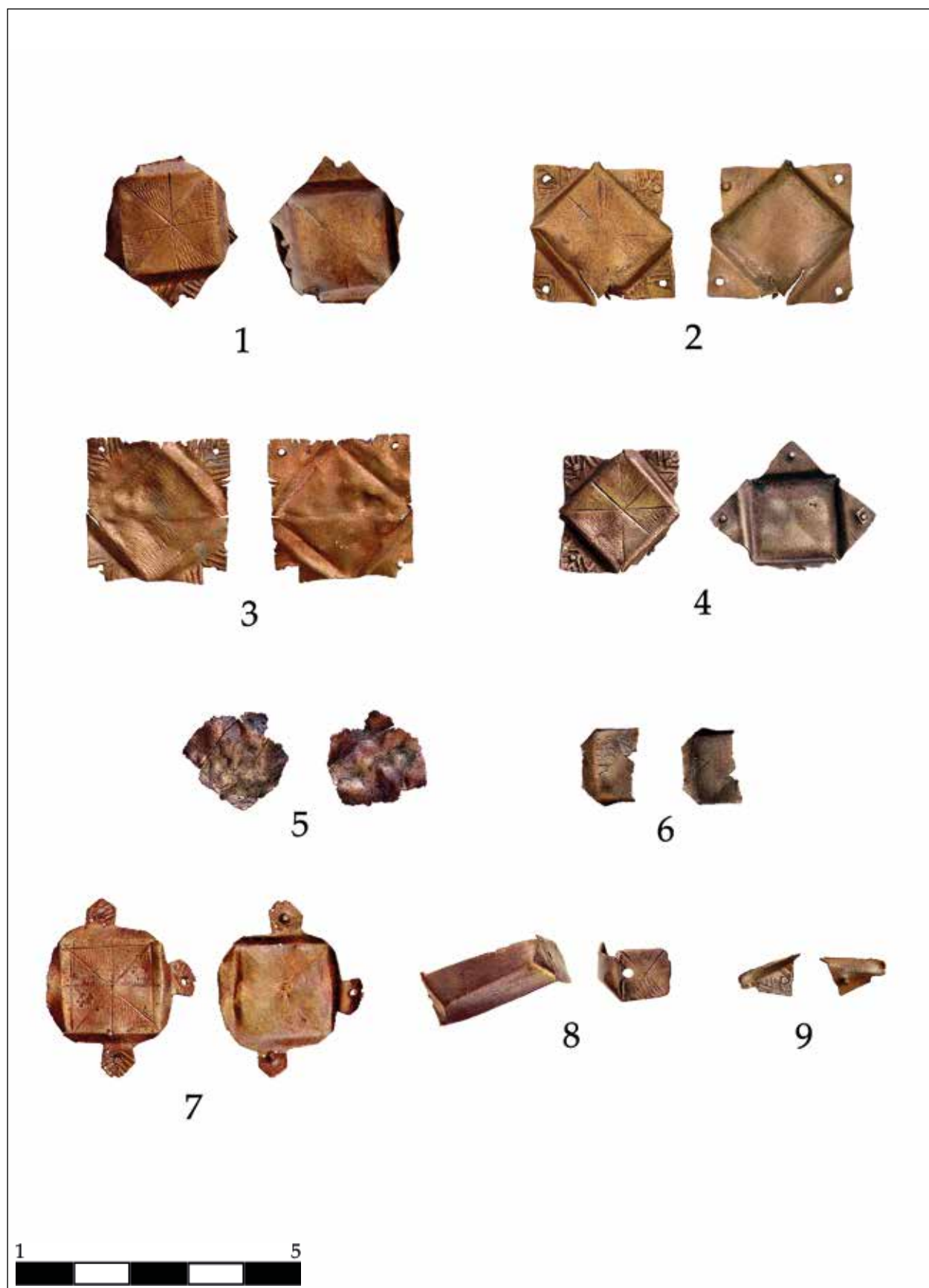
Keltezés: 14–15. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, csonkakúp alakú veret. Sérült, másodlagosan deformált.

Méretek: M: 13 mm, Sz: 8 mm, V: 5 mm; T: 3,0 g.

Illusztráció: **70. tábla 10.**

71. tábla. Ruha- és övveretek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 71. Dress and belt mounts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: veret

Azonosító szám: 2008-040.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, négyzet alakú ruha- vagy könyvveret. Sérült, hiányos. Középső eleme domborított, rajta négy átlóval háromszögekre felosztott mező. Négy háromszög rovátkolással díszített, Szélein szintén rovátkolt.

Méretek: M: 26 mm, Sz: 23 mm, V: 0,5 mm; T: 1,1 g.

Illusztráció: **71. tábla 1.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2009-306.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, négyzet alakú ruha- vagy könyvveret. Sérült, hiányos. Középső eleme domborított, rajta négy átlóval háromszögekre felosztott mező. Négy háromszög rovátkolással díszített, Szélein szintén rovátkolt, négy sarkában átfúrt, egyikben apró részszegecs van.

Méretek: M: 25 mm, Sz: 24 mm, V: 3 mm; T: 1,6 g.

Illusztráció: **71. tábla 2.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2014-086.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, négyzet alakú ruha- vagy könyvveret. Sérült, hiányos, deformált. Középső eleme eredetileg domborított, rajta átlóval háromszögekre felosztott mező. Négy háromszög rovátkolással díszített, Szélein szintén rovátkolt, négy sarkában átfúrt.

Méretek: M: 25 mm, Sz: 25 mm, V: 0,5 mm; T: 1,2 g.

Illusztráció: **71. tábla 3.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2022-207.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, négyzet alakú ruha- vagy könyvveret. Sérült, hiányos. Középső eleme domborított, rajta négy átlóval háromszögekre felosztott mező. Négy háromszög rovátkolással díszített, Szélein szintén rovátkolt, négy sarkában átfúrt, háromban apró részszegecs van. A negyedik sarok hiányzik.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 20 mm, V: 0,5 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **71. tábla 4.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-277.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt veret négyzet alakú töredéke. Sérült, hiányos. Felső lapján egymást derékszögben metsző véssett vonalak futnak.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 16 mm, V: 0,5 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **71. tábla 5.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2020-055.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, téglalap alakú veret töredéke. Sérült, hiányos. Felső oldalának egyik fele rovátkolásokkal díszített, Széle enyhén lefelé hajló.

Méretek: M: 13 mm, Sz: 10 mm, V: 0,5 mm; T: 0,2 g.

Illusztráció: **71. tábla 6.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2014-127.

Keltezés: 15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, négyzet alakú ruha- vagy könyvveret. Sérült, hiányos, deformált. Középső elemén véssett négyzet, melyet négy átló tagol. Négy mező rovátkolással díszített. A négyzet oldalaihoz középen átfúrt akasztófülek csatlakoznak, melyek felülete szintén rovátkolt. A negyedik akasztófül hiányzik.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 26 mm, V: 0,5 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **71. tábla 7.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2018-071.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, téglalap alakú veret. Hiányos, sérült. Egyik rövidebb oldala mentén derékszögben elkalapált, rajta négy részre osztott mezőben rovátkolások. Ugyanitt apró szegecslyukkal átütött. Középső része háztető-szerűen domborított.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 9 mm, V: 0,5 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **71. tábla 8.****Megnevezés: veret**

Azonosító szám: 2021-152.

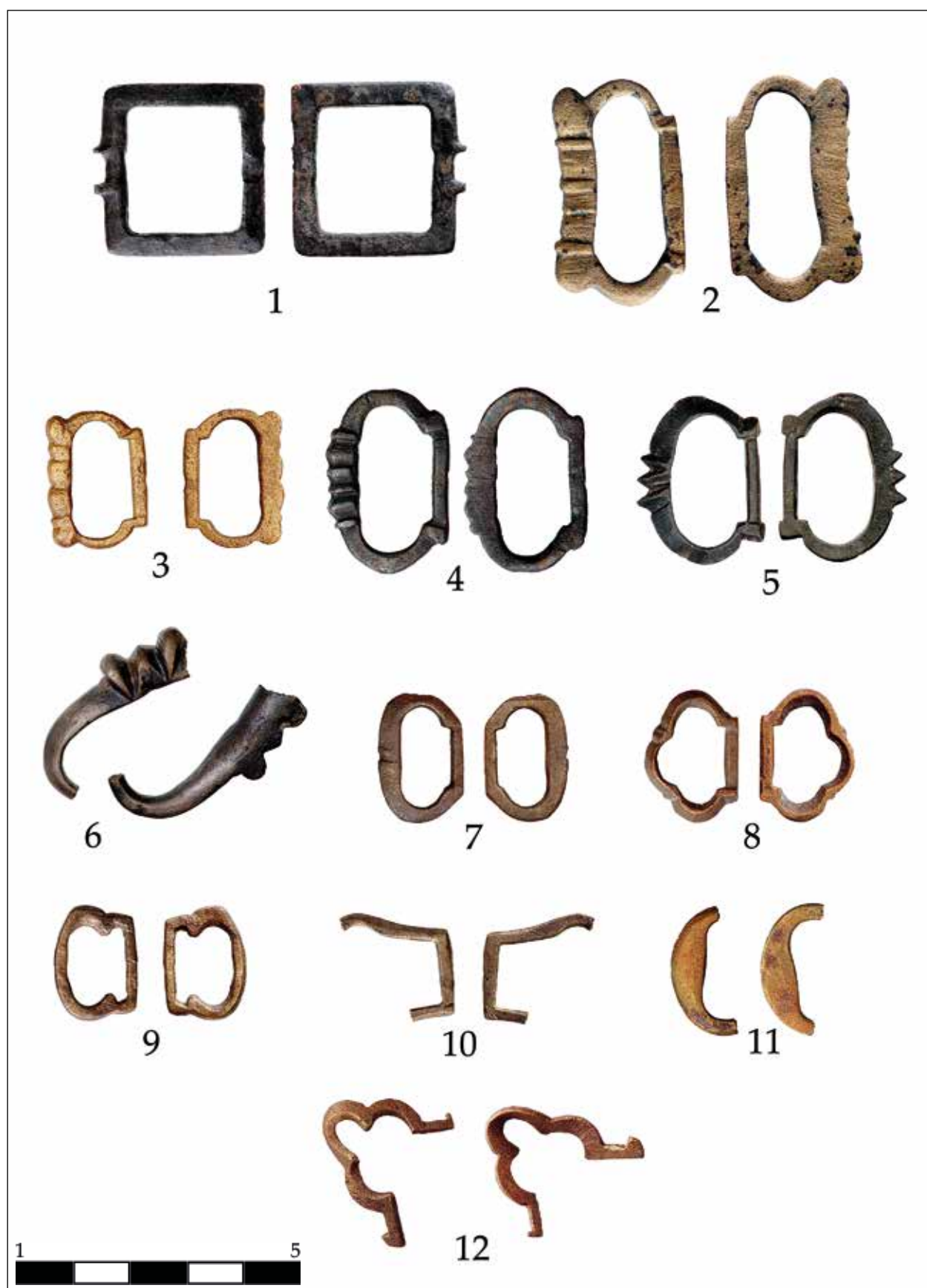
Keltezés: 14–15. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből préselt, apró szegeccsel átütött, felső lapján domborított halszállkamintával díszített veret háromszög alakú töredéke.

Méretek: M: 11 mm, Sz: 7 mm, V: 0,5 mm; T: 0,1 g.

Illusztráció: **71. tábla 9.**

72. tábla. Csatok. Fotó: Kiss Béla

Plate 72. Buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2020-182.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, téglalap alakú övcsatkeret. Jó állapotú, a pecek hiányzik. Osztórúdjával átellenes oldalán két bordataggal profilált.

Méretek: H: 31 mm, Sz: 29 mm, V: 4,2 mm; T: 11,4 g.

Illusztráció: **72. tábla 1.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2012-067.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, D alakú övcsatkeret. Jó állapotú, csaknem ép, a pecek hiányzik. Szimmetrikus, osztórúdjá téglalap átmetszetű, két végén kiszélesedik. Átellenes oldalán karéjosan kiszélesedik, felső lapján többszörös bordadisz látható.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 24 mm, V: 1,5 mm; T: 6,2 g.

Illusztráció: **72. tábla 2.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2014-126.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, D alakú övcsatkeret. Jó állapotú, csaknem ép, a pecek hiányzik. Szimmetrikus, osztórúdjá téglalap átmetszetű. Átellenes oldalán karéjosan kiszélesedik, felső lapján többszörösen profilált.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 18 mm, V: 4 mm; T: 3,8 g.

Illusztráció: **72. tábla 3.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2019-218.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, D alakú övcsatkeret. Jó állapotú, csaknem ép, a pecek hiányzik. Szimmetrikus, osztórúdjá téglalap átmetszetű. Átellenes oldalán háromszorosan csúcsban kiszélesedik, profilált.

Méretek: M: 33 mm, Sz: 21 mm, V: 2 mm; T: 3,8 g.

Illusztráció: **72. tábla 4.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2019-300.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, D alakú övcsatkeret. Jó állapotú, csaknem ép, a pecek hiányzik. Szimmetrikus, osztórúdjá téglalap átmetszetű. Átellenes oldalán háromszorosan csúcsban kiszélesedik, profilált.

Méretek: M: 31 mm, Sz: 23 mm, V: 4 mm; T: 3,4 g.

Illusztráció: **72. tábla 5.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-018.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, masszív, nagy méretű, D alakú övcsatkeret töredéke. A csatkeret szimmetrikus, kihasasodó. Osztórúdjával átellenes oldalán három csúcsban kiszélesedik, profilált.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 8 mm, V: 6 mm; T: 6,6 g.

Illusztráció: **72. tábla 6.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-112.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kis méretű, D alakú, kihasasodó csatkeret. Jó állapotú, csaknem ép, a pecek hiányzik. Az osztórúd négyzetes átmetszetű. Méretéből adódóan feltehetően keskenyebb övhöz vagy cipőhöz tartozott.

Méretek: M: 23 mm, Sz: 15 mm, V: 1,5 mm; T: 2,0 g.

Illusztráció: **72. tábla 7.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2008-052.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kis méretű, háromkaréjos csatkeret. Jó állapotú, csaknem ép, a pecek hiányzik. Az osztórúd négyzetes átmetszetű, a karéjak között kétszeres bordadisz látható. Feltehetően cipőcsathoz tartozott.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 16 mm, V: 4 mm; T: 2,4 g.

Illusztráció: **72. tábla 8.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-054.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kis méretű, D alakú csatkeret. Jó állapotú, csaknem ép, a pecek hiányzik. Az osztórúd négyzetes átmetszetű. Feltehetően cipőcsathoz tartozott.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 15 mm, V: 2 mm; T: 2,0 g.

Illusztráció: **72. tábla 9.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-005.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kis méretű, eredetileg piskóta alakú csatkeret részlete. Sérült, deformált, a pecek hiányzik. Négyzetes átmetszetű.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 14 mm, V: 2 mm; T: 1,4 g.

Illusztráció: **72. tábla 10.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2014-075.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, D alakú csatkeret részlete. Kihasasodó, felülete lapított. Felszíne sima, díszítetlen.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 6 mm, V: 1 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **72. tábla 11.****Megnevezés: csat?**

Azonosító szám: 2014-083.

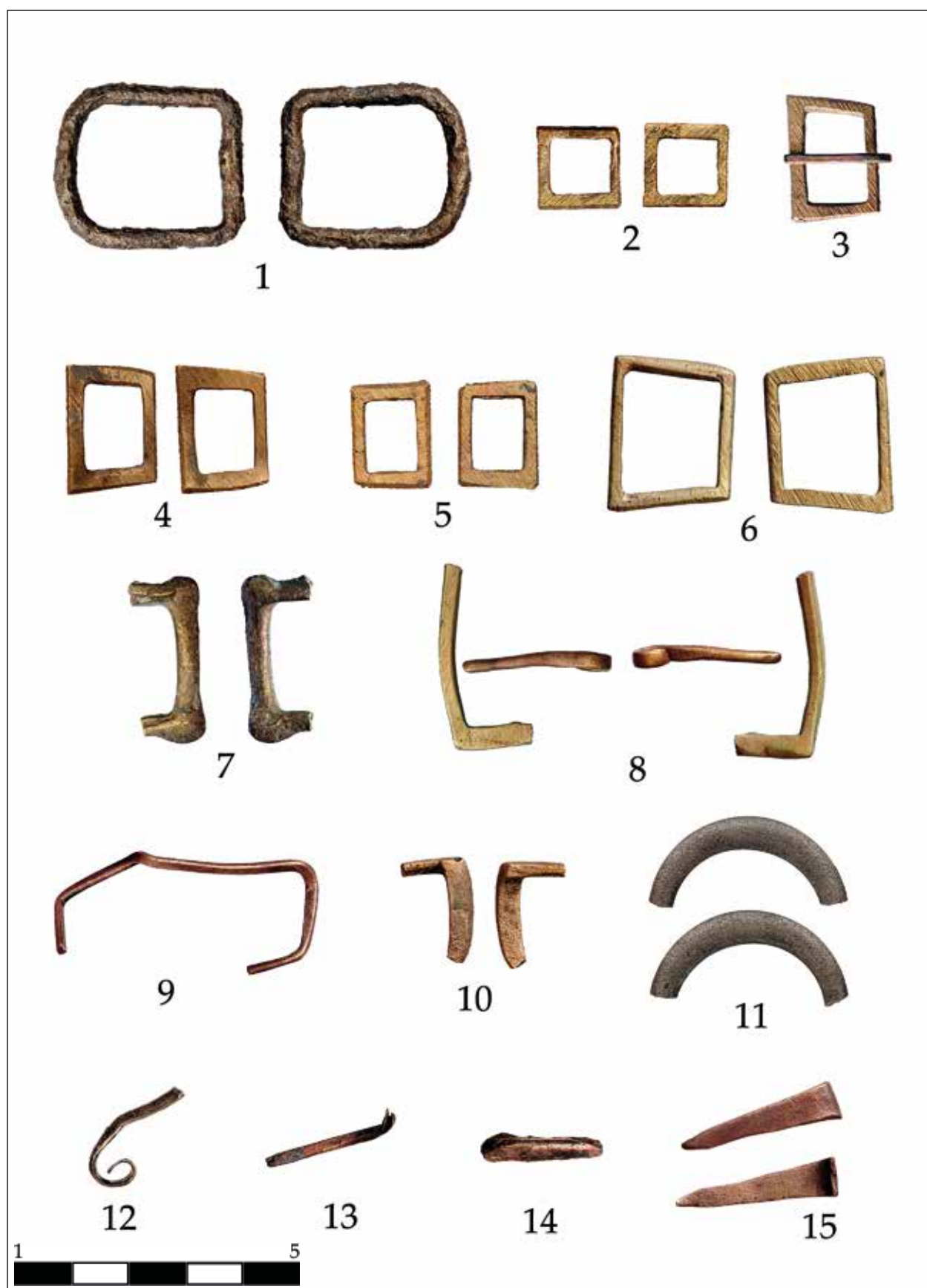
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, háromkaréjos övcsatkeret vagy övcsüngő. Sérült, másodlagosan deformált. A keret két vége széttartó, apró csúcsban végződik.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 23 mm, V: 4 mm; T: 2,1 g.

Illusztráció: **72. tábla 12.**

73. tábla. Csatok. Fotó: Kiss Béla

Plate 73. Buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2021-056.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, nyújtott D alakú csatkeret a pecek nélkül. Ovális átmetszetű.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 29 mm, V: 3 mm, T: 7,2 g.

Illusztráció: **73. tábla 1.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2012-040.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kis méretű, négyzet alakú csatkeret. Jó állapotú, a pecek hiányzik. Téglalap átmetszetű, egy helyen a pecek lenyomata látszik. Feltehetően cipőcsathoz tartozott.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 14 mm, V: 1,5 mm; T: 1,4 g.

Illusztráció: **73. tábla 2.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2012-062.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, trapéz alakú csatkeret, a hozzá tartozó pecekkel. A csatkeret sima, egyszerű, díszítetlen, téglalap átmetszetű. Egyik hosszabb oldalára egyszerű bronzhuzalból hajlították rá a kör átmetszetű csatpecket. Méretéből adódóan könnyebb textilövhöz vagy cipőszíjhoz tartozhatott.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 22 mm, V: 2 mm; T: 2,4 g.

Illusztráció: **73. tábla 3.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2013-036.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, trapéz alakú csatkeret, a pecek nélkül. A csatkeret másodlagosan deformált, sima, egyszerű, díszítetlen, téglalap átmetszetű. Méretéből adódóan könnyebb textilövhöz vagy cipőszíjhoz tartozhatott.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 24 mm, V: 2 mm; T: 2,6 g.

Illusztráció: **73. tábla 4.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2014-096.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, trapéz alakú csatkeret, a pecek nélkül. A csatkeret egyszerű, díszítetlen, téglalap átmetszetű. Méretéből adódóan könnyebb textilövhöz vagy cipőszíjhoz tartozhatott.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 14 mm, V: 2 mm; T: 2,0 g.

Illusztráció: **73. tábla 5.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2012-049.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, trapéz alakú csatkeret. Sima, díszítetlen, a pecek hiányzik.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 23 mm, V: 2 mm; T: 3,0 g.

Illusztráció: **73. tábla 6.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2008-031.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, eredetileg négyzet alakú övcsatkeret részlete. A karika ovális átmetszetű, a négyzet csücskeinél gömbszerűen megvastagszik.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 12 mm, V: 3 mm; T: 4,5 g.

Illusztráció: **73. tábla 7.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2014-082.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vörösréz, bronz.

Leírás: Bronzból öntött, eredetileg téglalap alakú övcsatkeret részlete a pecekkel. A keret téglalap átmetszetű, kissé deformált. A pecek egy egyszerű, hurkos végűre hajlított huzal, anyagában a vörösréz dominál.

Méretek: M: 33 mm, Sz: 14 mm, V: 3 mm; T: 4,0 g.

Illusztráció: **73. tábla 8.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-396.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, eredetileg téglalap alakú csatkeret töredéke. Sérült, másodlagosan deformált. A csatkeret téglalap, osztórúdja kör átmetszetű.

Méretek: M: 48 mm, Sz: 18 mm, V: 2 mm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **73. tábla 9.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2019-120.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, téglalap alakú csatkeret részlete a pecek nélkül. A csatkeret egyszerű, díszítetlen, téglalap átmetszetű, hosszanti oldala lapított, kiszélesedő.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 13 mm, V: 3 mm; T: 1,7 g.

Illusztráció: **73. tábla 10.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-103.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, eredetileg D alakú övcsatkeret részlete. Ovális átmetszetű, felülete sima, díszítetlen.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 6 mm, V: 4 mm; T: 5,3 g.

Illusztráció: **73. tábla 11.****Megnevezés: csatpecek**

Azonosító szám: 2018-076.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, egyik végén hurkosan meghajlított csatpecek részlete. Felső lapján domború, alsó lapján sima.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 10 mm, V: 4 mm; T: 1,6 g.

Illusztráció: **73. tábla 12.****Megnevezés: csatpecek**

Azonosító szám: 2018-383.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, egyik végén meghajlított csatpecek részlete. Négyzetes átmetszetű, csücsben végződik.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 1,5 mm, V: 2 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **73. tábla 13.****Megnevezés: csatpecek**

Azonosító szám: 2018-385.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, egyenes, megközelítőleg háromszög átmetszetű csatpecek töredéke. Alsó oldala sima, lapos, felső oldala domború.

Méretek: M: 23 mm, Sz: 5 mm, V: 4 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **73. tábla 14.****Megnevezés: csatpecek**

Azonosító szám: 2018-474.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, háromszög alakú, hegyben végződő csatpecek töredéke. A hegyvel szemközt oldala enyhén ívelt, hegye lefelé tart.

Méretek: M: 29 mm, Sz: 7 mm, V: 1 mm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **73. tábla 15.**

74. tábla. Csatok. Fotó: Kiss Béla

Plate 74. Buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2018-249.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött, D-alakú csatkarika a pecek támaszkodási helyénél kihegyesedik, itt ék alakú bevágás található, a kissé kopott tengely két vége tagolt, a csatpecsek hiányzik.

Méretek: H: 19 mm, Sz: 18 mm, V: 3 mm, T: 2,5 g.

Illusztráció: **74. tábla 1.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2021-292.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött, kissé deformálódott D-alakú csatkarika, a pecek támaszkodási helyét 3–3 ferde bekarcolás jelzi, a kopott tengely két vége tagolt, a csatpecsek hiányzik.

Méretek: H: 23 mm, Sz: 19 mm, V: 2 mm, T: 2,0 g.

Illusztráció: **74. tábla 2.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2019-092.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, D alakú, kihasasodó övcsatkeret töredéke. Félkörívben meghajló, lapított, felső oldalán vésett vonalkázások láthatók. Téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 8 mm, V: 1,5 mm; T: 4,6 g.

Illusztráció: **74. tábla 3.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2009-126.

Keltezés: 15–16. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött szorító-bújtató csat, alakja négyzetes, kétosztatú aszimmetrikus, a csatkeret külső tagja díszített

Méretek: H: 15 mm, Sz: 15 mm, V: 2 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **74. tábla 4.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2016-023.

Keltezés: 17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Filigrán sarkantyúcsat (?), aszimmetrikus kettős hurok, belső hurok trapezoid, külső D-alakú, ami a pecek támaszkodási helyénél kihegyesedik, a csatpecsek hiányzik.

Méretek: H: 22 mm, Sz: 15 mm, V: 2 mm, T: 2,2 g.

Illusztráció: **74. tábla 5.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2018-017.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntött szorító-bújtató hevedercsat, négyzetes alakú, ívesen meghajló kétosztatú test, ép.

Méretek: H: 21 mm, Sz: 21 mm, V: 3 mm, T: 5,9 g.

Illusztráció: **74. tábla 6.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2018-413.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, téglalap alakú csatkeret, a pecek nélkül. A csatkeret kissé deformált, egyszerű, díszítetlen, négyzetes átmetszetű.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 20 mm, V: 4 mm; T: 10,4 g.

Illusztráció: **73. tábla 7.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-012.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: réz/bronz.

Leírás: Öntött lábbelicsat, szimmetrikus kettős ovális hurok, tengelyének két végét elhegyesedő dudor díszíti, a csatpecsek hiányzik.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 17 mm, V: 2 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **74. tábla 8.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2021-213.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: réz/bronz.

Leírás: Öntött lábbelicsat, szimmetrikus kettős ovális, a külső szélein kiszélesedő hurok, tengelyének két végét elhegyesedő dudor díszíti, a csatpecsek hiányzik.

Méretek: H: 24 mm, Sz: 17 mm, V: 2 mm, T: 2,1 g.

Illusztráció: **74. tábla 9.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: hevedercsat

Azonosító szám: 2012-070.

Keltezés: 19–20. század.

Anyag: réz.

Leírás: Bemélyedő körökkel díszített, hullámos szélű hevedercsat, ún. csipkés, D-alakú öntött csatkarika, a csatpecsek hiányzik.

Méretek: H: 40 mm, Sz: 31 mm, V: 3 mm, T: 9,1 g.

Illusztráció: **74. tábla 10.**

Szerző: Czövek Attila

Megnevezés: hevedercsat

Azonosító szám: 2019-321.

Keltezés: 19–20. század.

Anyag: réz/bronz.

Leírás: Bemélyedő körökkel díszített, hullámos szélű hevedercsat, ún. csipkés, D-alakú öntött csatkarika töredéke.

Méretek: teljes H: 55 mm, Sz: 40 mm, V: 3 mm, T: 12,3 g.

Illusztráció: **74. tábla 11.**

Szerző: Czövek Attila

75. tábla. Ékszerek-kiegészítők. Fotó: Kiss Béla
 Plate 75. Costume accessories. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: övkapocs

Azonosító szám: 2012-045.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kör alakú, áttört kapocspár egyik tagja.

Középen 'V' betűvel három részre osztott; bal szélén csuklótag.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 22 mm, V: 2 mm; T: 3,3 g.

Illusztráció: **75. tábla 1.****Megnevezés: kapocs?**

Azonosító szám: 2018-435.

Keltezés: 14–16. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból készült, két részből álló, egyik végén kör alakban áttört, másik végén kampószerűen meghajlított kapocs vagy hurkos eszköz. A keskeny, kampószerűen meghajlított, hegyes végű hengert bronzlemezzel borították be, másik végén hurkot alakítva ki.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 4 mm, V: 3 mm; T: 0,8 g.

Illusztráció: **75. tábla 2.****Megnevezés: karperec?**

Azonosító szám: 2018-253.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött pántkarperec (?) trapéz alakú töredéke. Körben gyöngykeretelt, egy helyen középen kör alakban félig átütött.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 10 mm, V: 1 mm; m: 1,6 g.

Illusztráció: **75. tábla 3.****Megnevezés: karperec?**

Azonosító szám: 2018-349.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből készült, enyhén ívelt pántkarperec végének háromszög alakú töredéke (?). Felülete sima, díszítetlen.

Méretek: M: 12 mm, Sz: 12 mm, V: 1 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **75. tábla 4.****Megnevezés: karperec?**

Azonosító szám: 2019-160.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből készült, ívelt pántkarperec töredéke (?). Vége felé kiszélesedik. Felülete sima, díszítetlen.

Méretek: M: 33 mm, Sz: 13 mm, V: 1 mm; T: 2,8 g.

Illusztráció: **75. tábla 5.****Megnevezés: karperec?**

Azonosító szám: 2022-050.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezéből készült, ívelt pántkarperec lekerekített végének töredéke (?). A vége felé elkeskenyedik. Felülete sima, díszítetlen.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 10 mm, V: 1 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **75. tábla 6.****Megnevezés: éksztöredék?**

Azonosító szám: 2019-301.

Keltezés: 14–16. század?

Anyag: ezüst, bronz.

Leírás: Bronzból öntött, ívesen meghajló pánt ezüstös rátéttel.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 7 mm, V: 3 mm; T: 2,9 g.

Illusztráció: **75. tábla 7.****Megnevezés: éksztöredék?**

Azonosító szám: 2018-035.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: ezüst.

Leírás: Öntött ezüst, középen bordával tagolt tárgy töredéke. Enyhén ívelt, hátoldala lapos, egy hosszanti bordával.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 12 mm, V: 4 mm; m: 0,7 g.

Illusztráció: **75. tábla 8.****Megnevezés: gyöngy**

Azonosító szám: 2022-052.

Keltezés: késő középkor?

Anyag: ólom.

Leírás: Lapított gömb alakú, középen átfúrt ólomgyöngy.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 11 mm, V: 3 mm; T: 1,4 g.

Illusztráció: **75. tábla 9.****Megnevezés: bronztű feje**

Azonosító szám: 2020-106.

Keltezés: 14–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból készült, gömb alakú, többszörösen tagolt rátétben végződő fátol- vagy hajtű fejtöredéke.

Méretek: M: 12 mm, Sz: 9 mm; T: 2,6 g.

Illusztráció: **75. tábla 10.****Megnevezés: boglár**

Azonosító szám: 2022-017.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Kérszimetrikus bronz mellboglár. Sérült, hiányos, másodlagosan deformált. Legkülső kerete sodrott bronzhuzal, beljebb hullámvonalaként futó huzal, majd ismét sodrott bronzhuzal. Belsejében egymás mellett 8 db, négy-négy karommal ellátott, 5 mm átmérőjű köfoglat, melyekből egy kivételével a kő hiányzik. A megmaradt köbötét fehér, átlátszó, sokszögletűre csiszolt. A boglár közepén egy 110 mm átmérőjű, 12 karommal ellátott foglat helyezkedik el.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 22 mm, V: 4 mm; T: 3,3 g.

Illusztráció: **75. tábla 11.****Megnevezés: éksztöredék**

Azonosító szám: 2022-242.

Szarmazási hely: Várdomb 7/23, S 350.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: ezüst.

Leírás: Kör alakú, ívelt nyúlványokkal ellátott, áttört ezüstdísz, hátlapján szegeccsel. Körben a nyúlványok nagy része hiányzik. Középen hat apró csepp alakú áttörés látható.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 14 mm, V: 2 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **75. tábla 12.****Megnevezés: kapocs vagy mellű**

Azonosító szám: 2020-047.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Két párhuzamosan futó bronzhuzalból és ráforrasztott, körkörösén vésett, csúcsos félgömbökből képzett rátétdíszből álló, ívesen meghajló kora újkori kapocs vagy mellű töredéke.

Méretek: M: 25 mm, Sz: 13 mm, V: 4 mm; T: 2,3 g.

Illusztráció: **75. tábla 13.****Megnevezés: kapocs vagy mellű**

Azonosító szám: 2020-097.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Két párhuzamosan futó bronzhuzalból és ráforrasztott félgömbökből képzett rátétdíszből álló kapocs vagy mellű töredéke. A 2020-047 azonosító számú tárgy gyengébb kivitelű utánpótlása lehet.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 8 mm, V: 2 mm; T: 0,9 g.

Illusztráció: **75. tábla 14.****Megnevezés: fűző vagy bújtató**

Azonosító szám: 2020-241.

Keltezés: kora újkor.

Anyag: ezüstözött (?) bronz.

Leírás: Kéttagú, szimmetrikusan kialakított, ezüstözött (?) bronz tárgy. Mindkét tagja ovális, középen kör alakban átütött. Feltehetően zsinór fűzésére használták.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 5 mm, V: 3 mm; T: 1,6 g.

Illusztráció: **75. tábla 15.****Megnevezés: éksztöredék**

Azonosító szám: 2020-240.

Keltezés: kora újkor?

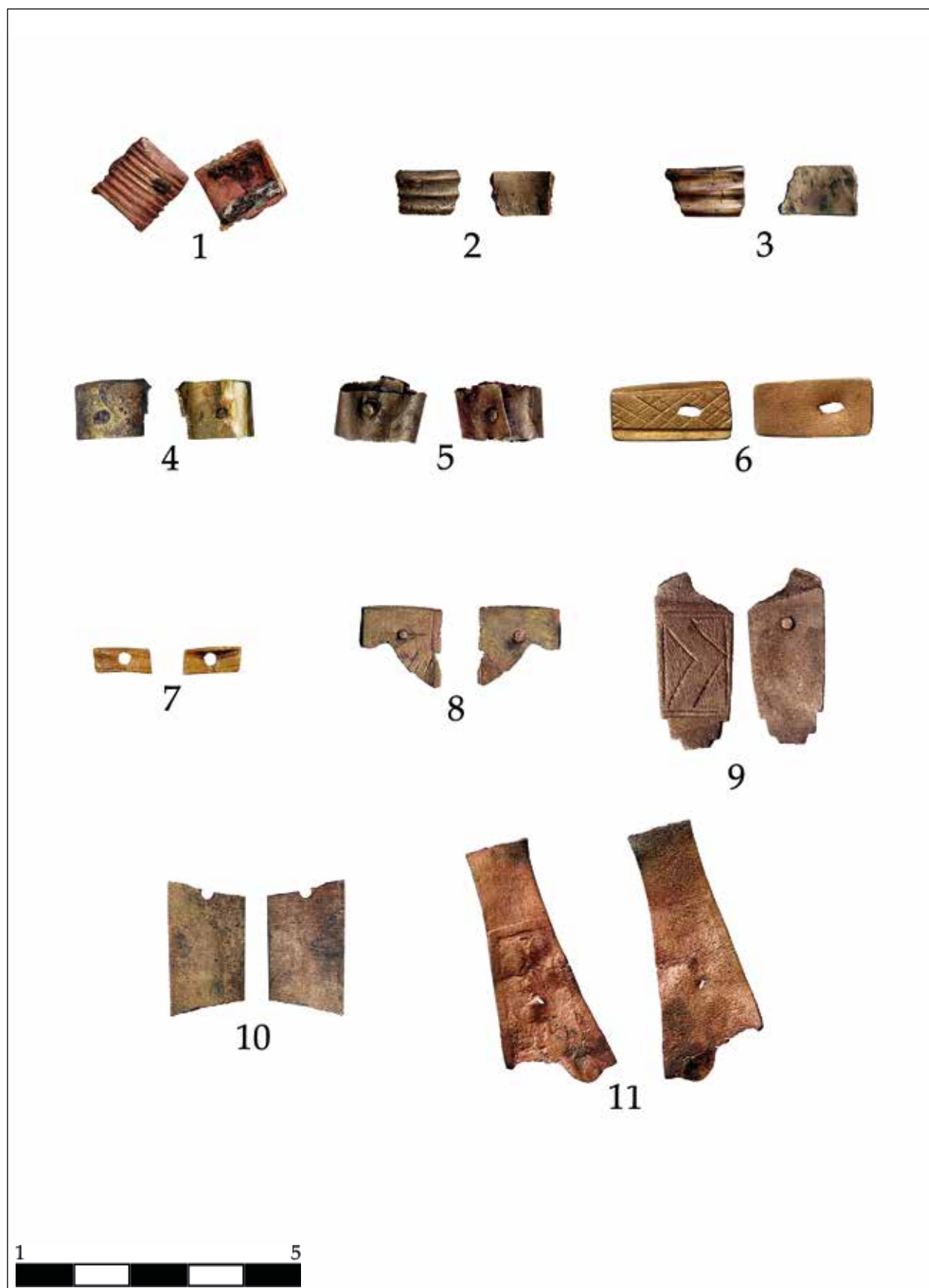
Anyag: kő, bronz.

Leírás: Öntéssel készült ékszer (függő vagy gyűrű) töredéke. Szabálytalan kör alakú foglatban sárgás színű kő ül. A foglat díszítetlen, karom nélküli. Hátoldala teljesen lapos, rajta pánt nyoma nem látható. A foglatat egy díszített bronzöntvényhez kapcsolódik, amely sérült.

Méretek: M: 13,06 mm, Sz: 14,04 mm, V: 6,43 mm, T: 2,9 g.

Illusztráció: **75. tábla 16.**

Szerző: Rakonczay Rita

76. tábla. Késes fémtartozékok. Fotó: Kiss Béla

Plate 76. Knife fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: késnyélveret

Azonosító szám: 2008-007.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Téglalap alakú, enyhén domborított lemezveret. Előlapján sűrűn bordázott, egy helyen szegeccsel átütött.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 11 mm, V: 0,2 mm; T: 1,2 g.

Illusztráció: **76. tábla 1.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2018-287.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről készült, ívesen meghajló felső lapján bordázott díszű késnyélveret töredéke. A késpenge és a nyél találkozásánál helyezkedett el, ún. váll-lemez.

Méretek: M: 11 mm, Sz: 8 mm, V: 1 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **76. tábla 2.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2018-307.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről készült, ívesen meghajló, felső lapján bordázott díszű késnyélveret töredéke. A késpenge és a nyél találkozásánál helyezkedett el, ún. váll-lemez.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 8 mm, V: 1 mm; T: 0,8 g.

Illusztráció: **76. tábla 3.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2008-042.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz, vas, állatcsont.

Leírás: Téglalap alakú, ívesen meghajló lemezveret, belsejében a csontból faragott késnyélborítás maradványával. Előlapján vésett hullámvonaldísz látható; egy helyen vasszegeccsel átütött. A késpenge és a nyél találkozásánál helyezkedett el, ún. váll-lemez.

Méretek: M: 13 mm, Sz: 10 mm, V: 0,5 mm; T: 1,2 g.

Illusztráció: **76. tábla 4.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2020-440.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Téglalap alakú lemezről körben meghajlított, egy részszegeccsel átütött késnyélveret. Sérült, deformált. A késpenge és a nyél találkozásánál helyezkedett el, ún. váll-lemez.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 14 mm, V: 0,5 mm; T: 0,9 g.

Illusztráció: **76. tábla 5.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2009-302.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Téglalap alakúra öntött veret. Előlapján közepén pasztikusán kiemelkedő sávban vésett négyzethálómintával díszített. Egy helyen 4 mm-es lyukkal átütve. A késpenge és a nyél találkozásánál helyezkedett el, ún. váll-lemez.

Méretek: M: 9 mm, Sz: 20 mm, V: 1 mm; T: 2,8 g.

Illusztráció: **76. tábla 6.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2014-095.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, enyhén domborított, téglalap alakú, középen átütött késnyélveret. Egyik hosszanti oldala mentén vésett vonallal keretelt, vele szemben rovátkolások láthatók. A késpenge és a nyél találkozásánál helyezkedett el, ún. váll-lemez.

Méretek: M: 4 mm, Sz: 10 mm, V: 0,1 mm; T: 0,2 g.

Illusztráció: **76. tábla 7.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2009-274.

Származási hely: Templomdomb, 100/6 objektum.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Eredetileg téglalap alakú, lemezből kalapált késnyélveret töredéke. Sérült, hiányos. Előlapján vonalkeretben vésett geometrikus minta részlete látszik. Középtájt apró részszegeccsel átütött. A díszítésminta alapján steiri eredetű késveret.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 14 mm, V: 0,1 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **76. tábla 8.****Megnevezés: késnyélveret**

Azonosító szám: 2019-052.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Megközelítőleg téglalap alakú, előlapján díszített lemezveret töredéke. Rövidebbik oldala lépcsőzetesen tagolt, előlapján vésett dupla vonalkeretben egymás alatt két, V alakban futó rovátkolássor látható. Egy helyen apró részszegeccsel átütött.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 31 mm, V: 0,1 mm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **76. tábla 9.****Megnevezés: késnyélborítás**

Azonosító szám: 2019-284.

Keltezés: 14-15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Téglalap alakú késnyélborítás lemezveretének töredéke, egy helyen lyukkal átütve. Mindkét rövidebb oldala mentén hiányos. Felületén megmunkálás nyomai láthatók.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 24 mm, V: 0,1 mm; T: 1,9 g.

Illusztráció: **76. tábla 10.****Megnevezés: késnyélborítás**

Azonosító szám: 2008-034.

Keltezés: 14-16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Tölcséresen szélesedő öntött lemez töredéke, felülete erősen kopott, keretbe foglalt, nehezen kivehető növényi levél- és indamotívumokkal.

Méretek: H: 46 mm, Sz: 11-19,5 mm, V: 1 mm, T: 2,8 g.

Illusztráció: **76. tábla 11.**

Szerző: Bálint Marianna

77. tábla. Késes fémtartozékok. Fotó: Kiss Béla

Plate 77. Knife fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: késnyél záróveret

Azonosító szám: 2009-211.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Csepp alakú, áttört lemezveret. Kissé deformált.

Méretek: M: 7 mm, Sz: 20 mm, V: 0,5 mm; T: 0,3 g.

Illusztráció: **77. tábla 1.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2014-080.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Csepp alakú, áttört lemezveret összeálló töredékei.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 8 mm, V: 0,5 mm; T: 0,2 g.

Illusztráció: **77. tábla 2.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2014-100.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Csepp alakú, középen háromszög alakban áttört lemezveret.

Méretek: M: 29 mm, Sz: 13 mm, V: 0,5 mm; T: 0,9 g.

Illusztráció: **77. tábla 3.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2018-353.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Trapéz alakú, középen téglalap alakban áttört lemezveret.

Másodlagosan deformált.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 17 mm, V: 1 mm; T: 1,5 g.

Illusztráció: **77. tábla 4.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2012-060.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, lapított hatszög alakú késnyélveret.

Középen téglalap alakban átütött. Késnyélvég záróverete.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 20 mm, V: 0,5 mm; T: 0,7 g.

Illusztráció: **77. tábla 5.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2009-262.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, csepp alakú késnyélveret. Középen egymás

mellett két helyen átütött. Késnyélvég záróverete.

Méretek: M: 17 mm, Sz: 22 mm, V: 0,5 mm; T: 1,0 g.

Illusztráció: **77. tábla 6.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2009-268.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, csepp alakú késnyélveret. Középen egyvo-

nalban két helyen átütött. Késnyélvég záróverete.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 17 mm, V: 1 mm; T: 1,5 g.

Illusztráció: **77. tábla 7.****Megnevezés: késnyél záróveret?**

Azonosító szám: 2012-068.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, csúcsban végződő késnyélveret. Sérült,

hiányos. Két helyen kör alakú átütés. Késnyélvég záróverete?

Méretek: M: 15 mm, Sz: 21 mm, V: 0,5 mm; T: 0,8 g.

Illusztráció: **77. tábla 8.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2021-114.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Csepp alakú, középen téglalap alakban átütött késnyél záróve-

ret. Felső lapján két párhuzamos vésett vonallal díszítve.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 11 mm, V: 0,5 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **77. tábla 9.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2009-249.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, kettős karéjos formájú, szimmetrikus kés-

nyélveret. Középen téglalap alakban átütött. Késnyélvég záróverete.

Méretek: M: 11 mm, Sz: 22 mm, V: 0,5 mm; T: 1,1 g.

Illusztráció: **77. tábla 10.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2019-267.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz, vas.

Leírás: Csonkagúla alakú, rövidebb oldalán visszahajlított, téglalap

átmetszetű vasszegeccsel átütött késnyél záróveret.

Méretek: M: 12 mm, Sz: 5 mm, V: 10 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **77. tábla 11.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2019-350.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: aranyozott bronz.

Leírás: Domborított téglalap alakú, öntött szegecsrésszel ellátott kés-

nyélveret. Felső lapja vésett sávzással négy háromszög alakú részre

osztott, rajta aranyozás nyoma figyelhető meg.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 10 mm, V: 7 mm; T: 1,7 g.

Illusztráció: **77. tábla 12.****Megnevezés: késnyélvég**

Azonosító szám: 2020-015.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz, vas.

Leírás: Nyújtott hatszög alakú, sűrűn egymás után elhelyezett, vé-

kony bronzveretekből álló nyéllemezes vaskés záróeleme. Sérült,

deformált.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 9 mm, V: 13 mm; T: 2,4 g.

Illusztráció: **77. tábla 13.****Megnevezés: késnyélvég**

Azonosító szám: 2020-306.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz, vas.

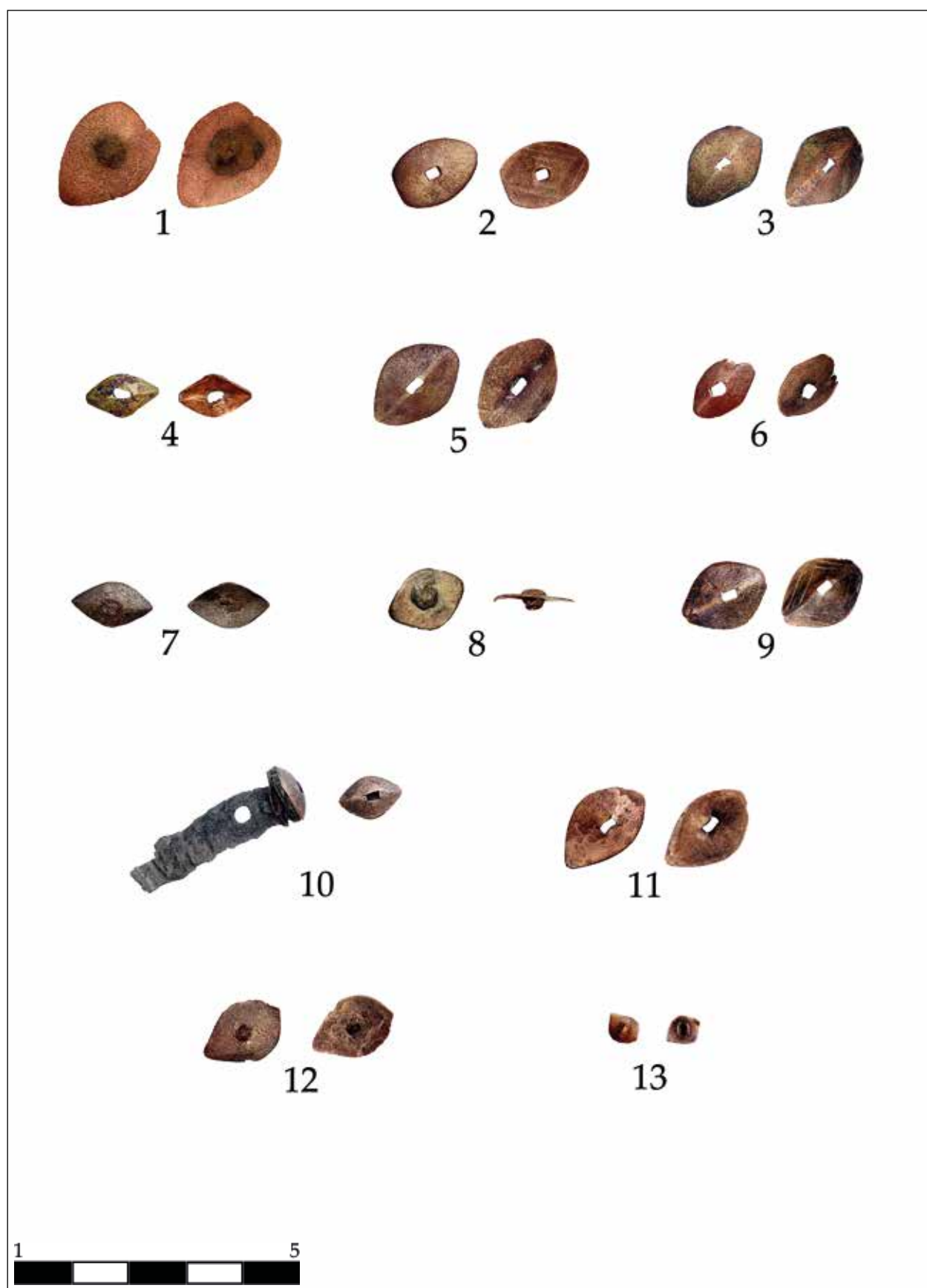
Leírás: Nyújtott hatszög alakú, több, egymásra illesztett tagból álló,

két vasszegeccsel átütött késnyélvég. Középen vas függesztőka-

rikával ellátva.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 14 mm, V: 5 mm; T: 3,6 g.

Illusztráció: **77. tábla 14.**

78. tábla. Késes fémtartozékok. Fotó: Kiss Béla

Plate 78. Knife fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: késnyél záróveret

Azonosító szám: 2013-037.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, domború pajzs alakú késnyélveret. Középen elkalapált szegeccsel átütve.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 17 mm, V: 0,5 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **78. tábla 1.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2021-215.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, domború pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban átütve.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 12 mm, V: 0,5 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **78. tábla 2.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2009-307.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből domborított, pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban átütött. Késnyélvég záróverete.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 15 mm, V: 0,5 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **78. tábla 3.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2012-041.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből domborított, nyújtott pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban átütött. Késnyélvég záróverete.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 7 mm, V: 0,5 mm; T: 0,1 g.

Illusztráció: **78. tábla 4.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2021-281.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, domború pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban átütve.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 14 mm, V: 0,5 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **78. tábla 5.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2019-213.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből domborított, pajzs alakú, sérült késnyélveret. Középen ovális alakban átütött. Késnyélvég záróverete.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 9 mm, V: 0,5 mm; T: 0,3 g.

Illusztráció: **78. tábla 6.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2020-051.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz, vas.

Leírás: Lemezből domborított, csúcsos pajzs alakú késnyélveret. Középen vasszegecs maradványai láthatók.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 8 mm, V: 0,5 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **78. tábla 7.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2022-029.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban bronzszegeccsel átütve.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 11 mm, V: 0,5 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **78. tábla 8.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2022-054.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban átütve.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 14 mm, V: 0,5 mm; T: 0,5 g.

Illusztráció: **78. tábla 9.****Megnevezés: késnyél részlete**

Azonosító szám: 2022-102.

Szarmazási hely: Várdomb, I/22. humuszolás, S 310

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz, vas.

Leírás: Kis méretű, nyéllemez vaskész záróeleme, a nyél részletével. A nyéllemez téglalap alakú, egy helyen kör alakban átütve. A záróelem több, egymáshoz szorosan kapcsolódó, pajzs alakú, domborított bronzveretből áll, melyeket középen téglalap alakban ütöttek át.

Méretek: M: 10 mm, Sz: 34 mm, V: 7 mm; T: 1,3 g.

Illusztráció: **78. tábla 10.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2022-103.

Szarmazási hely: Várdomb, I/23, S 303.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből domborított, pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban átütve.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 12 mm, V: 0,5 mm; T: 0,6 g.

Illusztráció: **78. tábla 11.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2022-143.

Szarmazási hely: Várdomb, I/22, S 310.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz, vas.

Leírás: Lemezből domborított, pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban vasszegecs maradványa.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 11 mm, V: 0,5 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **78. tábla 12.****Megnevezés: késnyél záróveret**

Azonosító szám: 2022-240.

Szarmazási hely: Várdomb, I. felület.

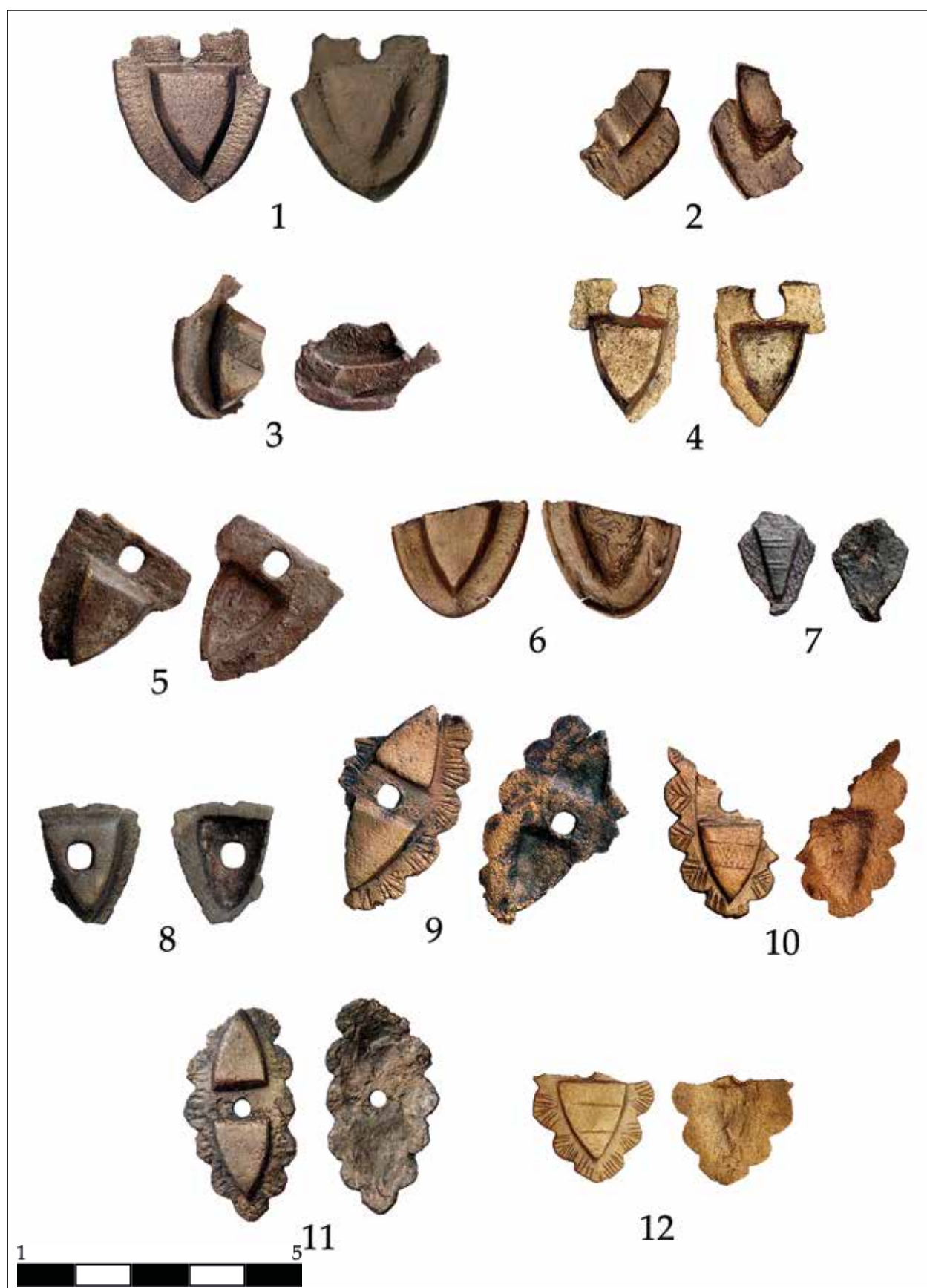
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Apró, lemezből domborított, pajzs alakú késnyélveret. Középen téglalap alakban bronzszegeccsel átütve.

Méretek: M: 6 mm, Sz: 5 mm, V: 4 mm; T: 0,1 g.

Illusztráció: **78. tábla 13.**

79. tábla. Késes fémtartozékok. Fotó: Kiss Béla

Plate 79. Knife fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: markolatvég

Azonosító szám: 2013-002.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, pajzsot formázó plasztikus veret, kés vagy tör markolatvégének töredéke. Hiányos, sérült. Eredetileg kettős pajzs alakú, szimmetrikus kialakítású volt. Középső eleme kiemelkedik, felső lapja vésett cikkcakk-mintával díszített. Felső szélén középen kör alakban átütötték a felerősítéshez.

Méretek: M: 29 mm, Sz: 27 mm, T: nincs adat (kallódik).

Illusztráció: **79. tábla 1.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2021-034.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, hiányos, sérült. Középső eleme kiemelkedik, felső oldalán vésett négyzettrács mintával díszített. A keretelő sáv vésett cikkcakk-mintával díszített.

Méretek: M: 23 mm, Sz: 17 mm, V: 4 mm; T: 2,9 g.

Illusztráció: **79. tábla 2.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2021-103.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, hiányos, sérült. Középső eleme kiemelkedik, felső oldalán vésett vonallal sávazott. A keretelő sáv vésett cikkcakk-mintával díszített.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 19 mm, V: 6 mm; T: 3,6 g.

Illusztráció: **79. tábla 3.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2014-113.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, hiányos, sérült. Középső eleme kiemelkedik, felső szélén középen kör alakban átütve a felerősítéshez.

Méretek: M: 25 mm, Sz: 20 mm, V: 5 mm; T: 4,4 g.

Illusztráció: **79. tábla 4.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2016-034.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, hiányos, sérült. Középső eleme kiemelkedik, felső szélén középen kör alakban átlukasztva a felerősítéshez, körülötte párhuzamos vonaldíszek.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 24 mm, V: 6 mm; T: 5,9 g.

Illusztráció: **79. tábla 5.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2021-033.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, hiányos, sérült. Középső eleme kiemelkedik. Felső oldalán a keretelő sáv vésett cikkcakk-mintával díszített.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 24 mm, V: 6 mm; T: 5,2 g.

Illusztráció: **79. tábla 6.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2018-010.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, hiányos, sérült. A középső mező kiemelkedik, felső oldalán vízszintesen vonalkázott, a keretelő sáv rácsmintával díszített.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 15 mm, V: 3 mm; T: 1,7 g.

Illusztráció: **79. tábla 7.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2019-217.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, hiányos, sérült. A középső mező kiemelkedik, közepén 4 mm átmérőjű nyílással másodlagosan átütve. Felső szélén kisebb méretű, kör alakú, az eredeti rögzítésére szolgáló nyílás indítása.

Méretek: M: 22 mm, Sz: 18 mm, V: 4 mm; T: 5,4 g.

Illusztráció: **79. tábla 8.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2012-046.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kettős pajzsot formázó, szimmetrikus, plasztikus veret, kés vagy tör markolatvégének részlete. Hiányos, sérült. Ovális alakú, szimmetrikus kialakítású, szélén hullámosra vágott, vésett vonalkázással díszített. Középen 4 mm átmérőjű, kör alakú nyílás látható a rögzítéshez. A két kiemelkedő pajzs egymás tükröképei, felső lapjuk sima, díszítetlen.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 22 mm, V: 2 mm; T: 7,1 g.

Illusztráció: **79. tábla 9.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2014-119.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kettős pajzsot formázó veret, kés vagy tör markolatvégének részlete az egyik pajzzsal. Hiányos. Eredetileg ovális alakú, szimmetrikus kialakítású, szélén hullámosra vágott, vésett vonalkázással díszített. Középen 4 mm átmérőjű, kör alakú nyílás indítása látható a rögzítéshez. A kiemelkedő pajzs felső lapja két vésett vízszintes vonallal három részre osztott, a középső sáv cikkcakk-mintával díszített.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 19 mm, V: 2 mm; T: 3,3 g.

Illusztráció: **79. tábla 10.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2021-032.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kettős pajzsot formázó plasztikus veret. Szélén egy helyen hiányos. Ovális alakú, szimmetrikus kialakítású, szélén hullámosra vágott, vésett vonalkázással díszített. Enyhén ívelt. Középen 3 mm átmérőjű, kör alakú nyílás látható a rögzítéshez. A két kiemelkedő pajzs egymás tükröképei, felső lapjukon poncolás nyomai láthatók.

Méretek: M: 39 mm, Sz: 21 mm, V: 3 mm; T: 8,3 g.

Illusztráció: **79. tábla 11.****Megnevezés: markolatvég**

Azonosító szám: 2014-114.

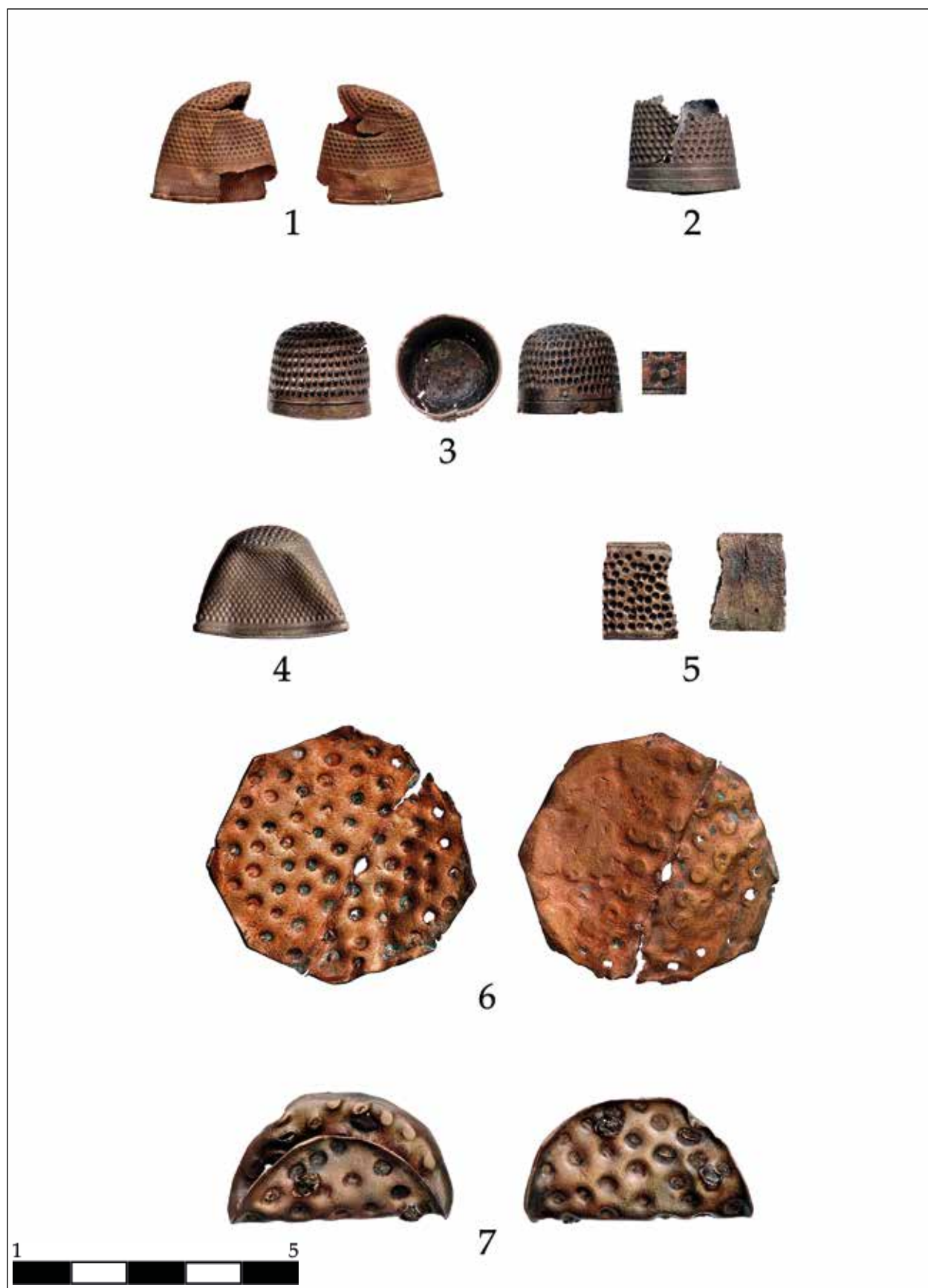
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, kettős pajzsot formázó, plasztikus veret, kés vagy tör markolatvégének részlete az egyik pajzzsal. Hiányos. Szélén hullámosra vágott, vésett vonalkázással díszített. Középen kör alakú nyílás indítása látható a rögzítéshez. A kiemelkedő pajzs felső lapja két vésett vízszintes vonallal három részre osztott.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 21 mm, V: 3 mm; T: 3,2 g.

Illusztráció: **79. tábla 12.**

80. tábla. Gyűszűk. Fotó: Kiss Béla
 Plate 80. Thimbles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **gyűszű**

Azonosító szám: 2013-038.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vörösréz ötvözet.

Leírás: Lemezből kalapált, kupolás gyűszű. Sérült, hiányos, másodlagosan lapított. Csonkakúp alakú, palástja külső oldalán a tetejétől indulva sűrű pontozás látható a test alsó egyharmad részéig. Szalagos pereme és az utolsó pontsor közötti sáv függőleges rovátkolásokból álló vonal által keretelt.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 24 mm, V: 0,1 mm; T: 2,0 g.

Illusztráció: **80. tábla 1.**Megnevezés: **gyűszű**

Azonosító szám: 2008-025.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntéssel készült, kupolás gyűszű töredéke. Sérült, hiányos. Kupolája hiányzik, teste hengeres, palástja külső oldalán csigavonalban lefutó, sűrű pontozás látható az alsó egyharmad részéig. Pereméhez közel dupla vésett vonal fut körbe.

Méretek: M: 17 mm, Sz: 20 mm, V: 0,2 mm; T: 2,7 g.

Illusztráció: **80. tábla 2.**Megnevezés: **gyűszű**

Azonosító szám: 2020-108.

Keltezés: 16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntéssel készült, kupolás gyűszű. Sérült, kissé hiányos. Alacsony, hengeres, ívelt kupolájú, palástja külső oldalán a tetejétől indulva csigavonalban lefutó, sűrű rovátkolás látható a test alsó egynegyed részéig. Pereme felett vésett vonal fut körbe. az utolsó rovátkolások mellett beütött, négyzirmű virágot formázó mesterjeggyel ellátott.

Méretek: M: 16 mm, d: 18,5 mm, V: 0,5 mm; T: 3,4 g.

Illusztráció: **80. tábla 3.**Megnevezés: **gyűszű**

Azonosító szám: 2008-069.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntéssel készült, kupolás gyűszű. Sérült, másodlagosan lapított. Csonkakúp alakú, palástja külső oldalán a tetejétől indulva sűrű pontozás látható csaknem a pereméig. Szalagos pereme felett hangsúlyos vésett vonal fut körbe.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 28 mm, V: 0,2 mm; T: 5,1 g.

Illusztráció: **80. tábla 4.**Megnevezés: **gyűszű**

Azonosító szám: 2018-062.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Öntéssel készült, nyitott tetejű gyűszű töredéke. Hiányos.

Testén rendszertelenül beütött pontok láthatók, alsó és felső pereme mentén egy-egy vésett vonal fut körbe.

Méretek: M: 17 mm, Sz: 14 mm, V: 0,1 mm; T: 2,3 g.

Illusztráció: **80. tábla 5.**Megnevezés: **tenyérgyűszű**

Azonosító szám: 2012-054.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vörösréz-ötvözet.

Leírás: Lemezből kalapált, nyolcszögletűre vágott tenyérgyűszű.

Sérült, kissé hiányos. Előlapján kisebb-nagyobb kör alakú mélyedésekkel, a használatból eredően átütésekkel ellátott. Pereme enyhén felfelé ível.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 43 mm, V: 0,2 mm; T: 9,8 g.

Illusztráció: **80. tábla 6.**Megnevezés: **tenyérgyűszű**

Azonosító szám: 2020-016.

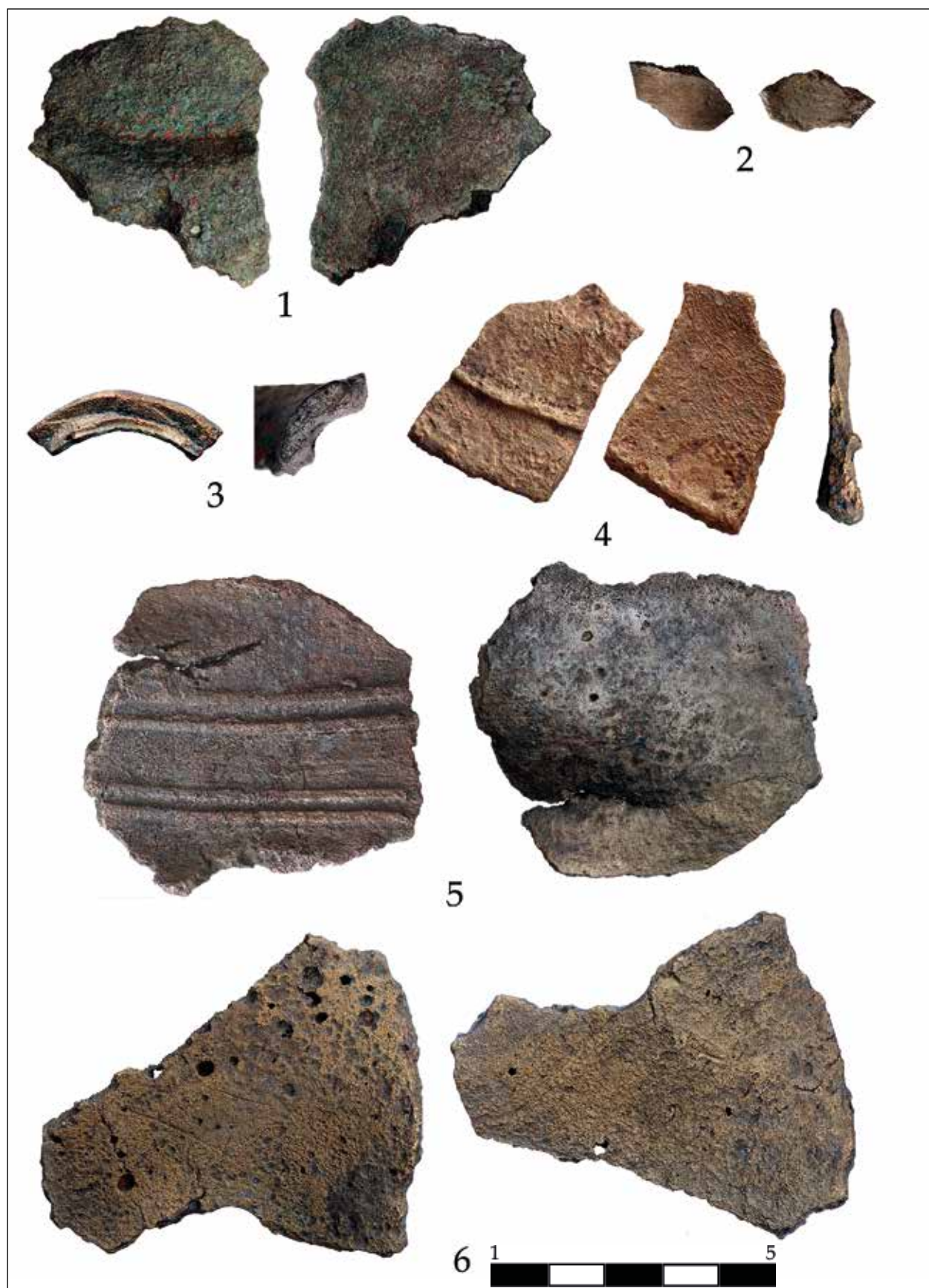
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, kör alakú tenyérgyűszű. Sérült, kissé hiányos, másodlagosan meghajlított. Előlapján kisebb-nagyobb kör alakú mélyedésekkel, a használatból eredően átütésekkel ellátott. Hátlapján négy helyen szegeccsel átütött. Pereme enyhén lefelé ível.

Méretek: M: 39 mm, Sz: 25 mm, V: 0,1 mm; T: 7,0 g.

Illusztráció: **80. tábla 7.**

81. tábla. Csengők, harangok. Fotó: Kiss Béla

Plate 81. Bells. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **harang**

Azonosító szám: 2019-222.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött harang amorf, ívelt oldalú töredéke. Külső felületén 20 mm széles bordaszalag fut.

Méreték: M: 42 mm, Sz: 50 mm, V: 6 mm, T: 42,2 g.

Illusztráció: **81. tábla 1.**

Megnevezés: **csengő vagy harang**

Azonosító szám: 2009-128.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, ívelt, lekerekített peremű csengő vagy kis méretű harang töredéke.

Méreték: M: 10 mm, Sz: 20 mm, V: 3 mm; T: 3,1 g.

Illusztráció: **81. tábla 2.**

Megnevezés: **csengő**

Azonosító szám: 2012-065.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, pereme felé kiszélesedő, enyhén visszahajló peremű csengő töredéke. Pereme alatt borda fut körbe, belső oldala vöröses fényű. Az eredeti tárgy peremátmérője kb. 45 mm volt.

Méreték: M: 35 mm, Sz: 9 mm, V: 2 mm; T: 5,1 g.

Illusztráció: **81. tábla 3.**

Megnevezés: **harang vagy csengő**

Azonosító szám: 2013-022.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött harang vagy csengő peremtöredéke. Profilja a pereme felé csepp alakban kiszélesedik. Külső oldalán a perem felett 1,3 cm-re borda fut körbe. Az eredeti tárgy peremátmérője kb. 115 mm volt.

Méreték: M: 39 mm, Sz: 28 mm, V: 5 mm; m: 25,4 g.

Illusztráció: **81. tábla 4.**

Megnevezés: **harang**

Azonosító szám: 2022-211.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött harang oldaltöredéke. Sérült, másodlagosan deformált. Külső oldalán két-két sorban négy vízszintes borda fut körbe.

Méreték: M: 58 mm, Sz: 53 mm, V: 3 mm; T: 68,4 g.

Illusztráció: **81. tábla 5.**

Megnevezés: **harang**

Azonosító szám: 2009-187.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött harang szabálytalan formájú, ívelt oldalú töredéke. Külső felületén két, egymással párhuzamos vésett vonal fut körbe. Belső oldalán az anyag hólyagos, rossz minőségű.

Méreték: M: 65 mm, Sz: 68 mm, V: 3 mm, T: 75 g.

Illusztráció: **81. tábla 6.**

Megnevezés: **harang**

Azonosító szám: 2022-066.

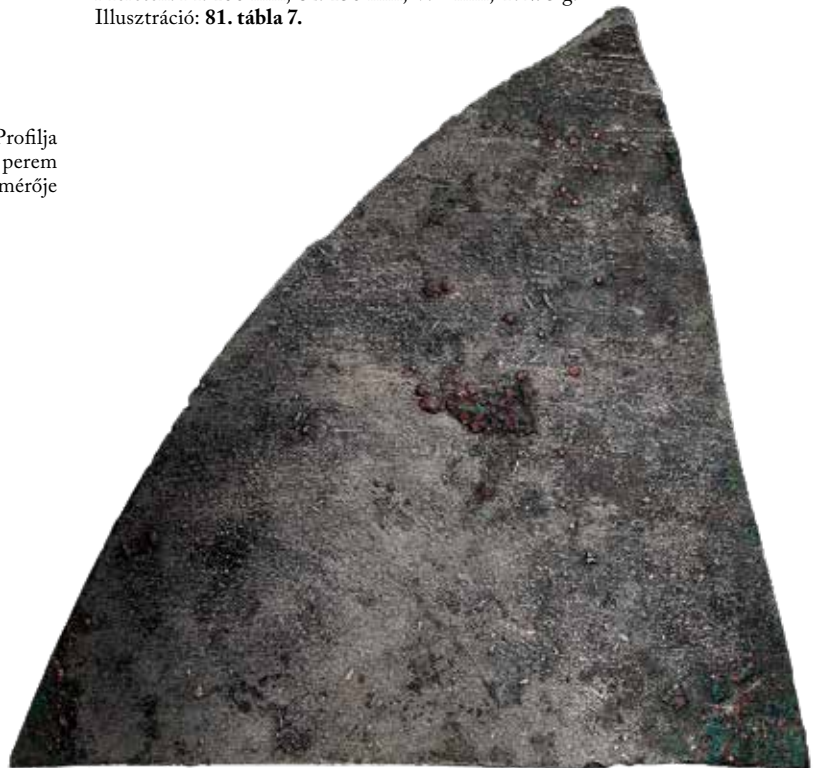
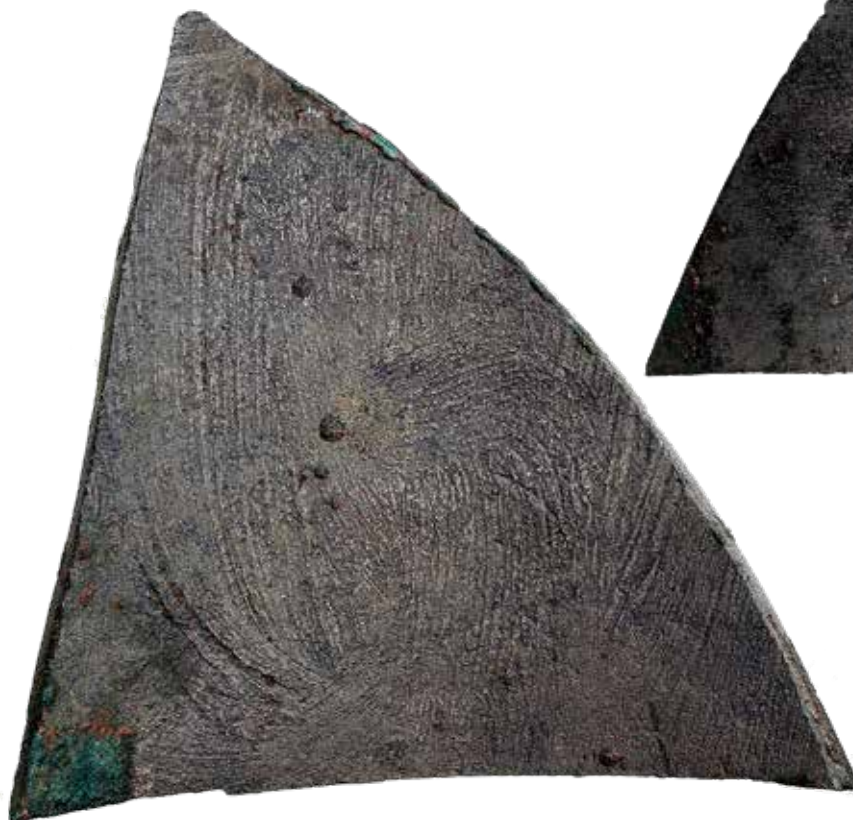
Keltezés: 15–16. század.

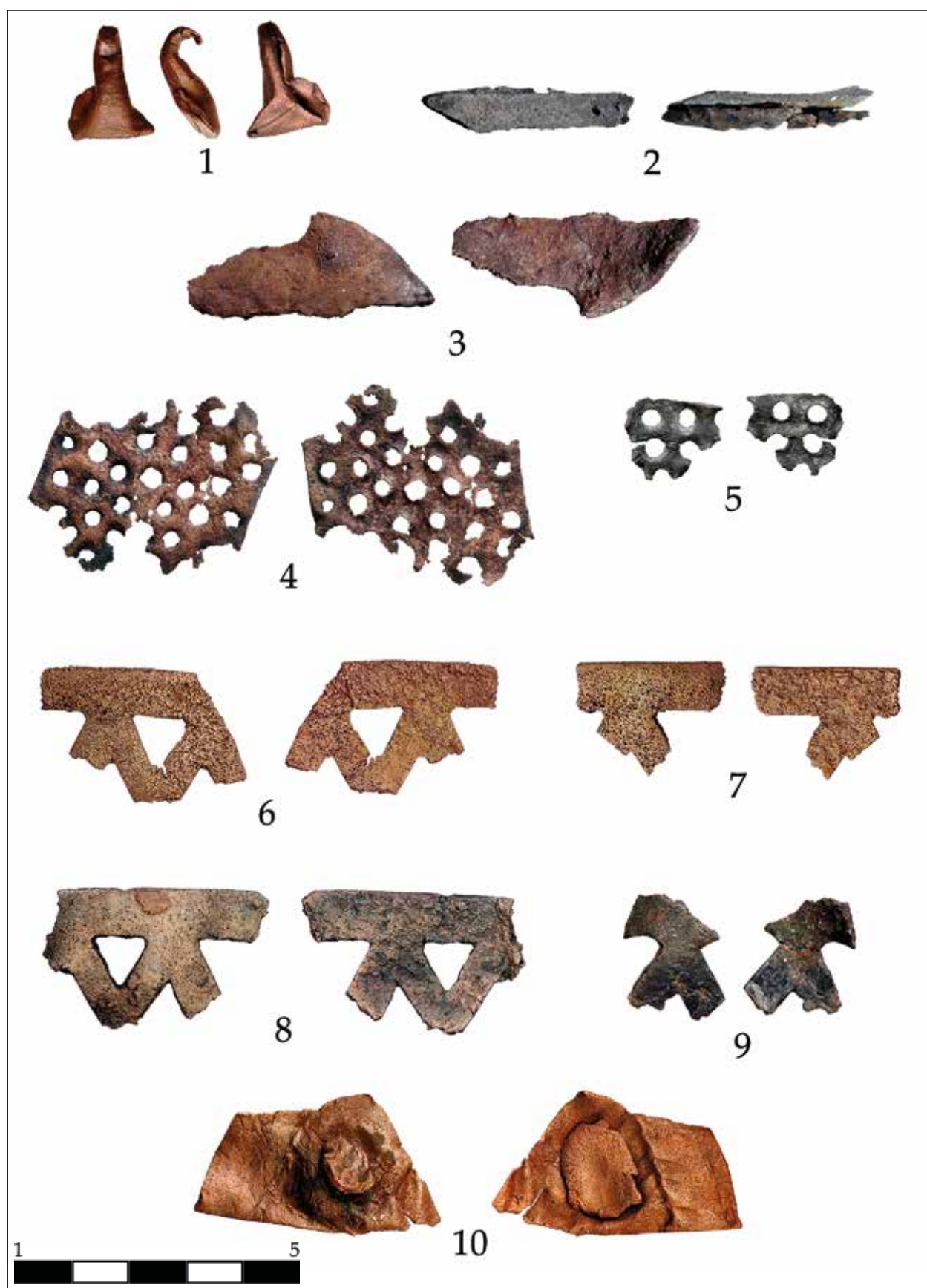
Anyag: bronz.

Leírás: Bronzól öntött harang ívelt oldaltöredéke. Ezüstös színű, törésfelülete éles, kocogtatásra csengő hangot ad.

Méreték: M: 100 mm, Sz: 130 mm, V: 4 mm; T: 293 g.

Illusztráció: **81. tábla 7.**

82. tábla. Edénytöredékek (15–16. század). Fotó: Kiss Béla
 Plate 82. Vessel fragments (15h–16th centuries). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: akasztófül

Azonosító szám: 2019-299.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről hajlított, kampóban végződő akasztófül. Másik vége laposra kalapált.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 15 mm, V: 5 mm; T: 2,4 g.

Illusztráció: **82. tábla 1.****Megnevezés: edénytöredék**

Azonosító szám: 2022-055.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: bronz, fa.

Leírás: Faedény bronz peremének részlete. Két, megközelítőleg trapéz alakú bronzveretből áll, köztük famaradvánnyal.

Méretek: M: 8 mm, Sz: 39 mm, V: 4 mm; T: 1,8 g.

Illusztráció: **82. tábla 2.****Megnevezés: edénytöredék**

Azonosító szám: 2008-015.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött edény amorf alakú, enyhén ívelt peremtöredéke.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 46 mm, V: 2 mm; T: 7,3 g.

Illusztráció: **82. tábla 3.****Megnevezés: szűrőlemez**

Azonosító szám: 2020-014.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, nyolcszögletűre vágott, kör alakú lyukakkal átütött tárgy. Sérült, hiányos. Kialakítása alapján szűrőedény tartozéka lehet.

Méretek: M: 3,8 mm, Sz: 3,5 mm, V: 0,2 mm; T: 2,3 g.

Illusztráció: **82. tábla 4.****Megnevezés: szűrőlemez**

Azonosító szám: 2020-174.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Lemezből kalapált, kör alakú lyukakkal átütött tárgy téglalap alakú töredékei. Sérült, hiányos. Kialakítása alapján szűrőedény tartozéka lehet.

Méretek: M: 1,7 mm, Sz: 0,7 mm, V: 0,1 mm; T: 0,4 g.

Illusztráció: **82. tábla 5.****Megnevezés: füstölőedény**

Azonosító szám: 2014-099.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött füstölő trapéz alakú, hólyagosra olvadt, háromszög alakban áttört peremtöredéke. Enyhén ívelt oldalú, négy helyen háromszög alakú áttörés indítása látható. Pereme függőleges.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 30 mm, V: 2 mm; T: 6,0 g.

Illusztráció: **82. tábla 6.****Megnevezés: füstölőedény**

Azonosító szám: 2014-124.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz

Leírás: Bronzból öntött füstölő trapéz alakú, hólyagosra olvadt, háromszög alakban áttört peremtöredéke. Enyhén ívelt oldalú, három helyen háromszög alakú áttörés indítása látható. Pereme függőleges.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 25 mm, V: 2 mm; T: 4,4 g.

Illusztráció: **82. tábla 7.****Megnevezés: füstölőedény**

Azonosító szám: 2020-115.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött füstölő trapéz alakú, hólyagosra olvadt, háromszög alakban áttört peremtöredéke. Enyhén ívelt oldalú, három helyen háromszög alakú áttörés indítása látható. Pereme függőleges.

Méretek: M: 25 mm, Sz: 40 mm, V: 2 mm; T: 8,6 g.

Illusztráció: **82. tábla 8.****Megnevezés: füstölőedény**

Azonosító szám: 2021-067.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött füstölő trapéz alakú, hólyagosra olvadt, háromszög alakban áttört oldaltöredéke. Enyhén ívelt oldalú, három helyen háromszög alakú áttörés indítása látható.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 15 mm, V: 2 mm; T: 3,0 g.

Illusztráció: **82. tábla 9.****Megnevezés: szegecselt fémfedény**

Azonosító szám: 2016-026.

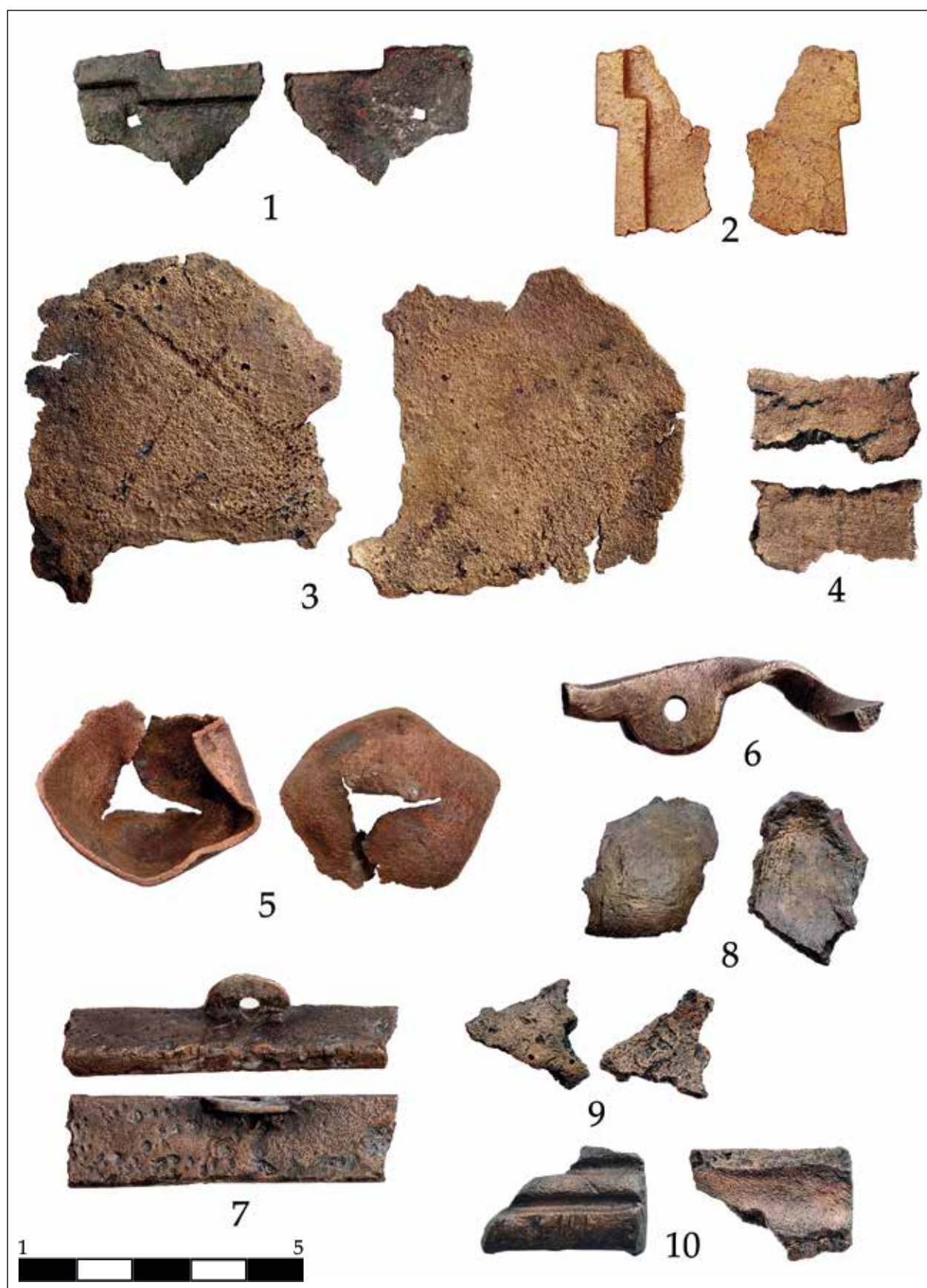
Keltezés: késő középkor.

Anyag: vörösréz.

Leírás: Vörösrézlemezről kalapált, trapéz alakú töredék, ovális fejű, elkalapált részszegeccsel átütve. Az egyik oldalán ütésnyomok (korabeli edényfoltozás emléke).

Méretek: M: 44 mm, Sz: 24 mm, V: 5 mm; m: 8,6 g.

Illusztráció: **82. tábla 10.**

83. tábla. Edénytöredékek (15–16. század). Fotó: Kiss Béla
 Plate 83. Vessel fragments (15h–16th centuries). Photo: Béla Kiss

Megnevezés: edénytöredék?

Azonosító szám: 2009-272.

Keltezés: 16–17. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, megközelítőleg trapéz alakú, pereme felé megvastagodó edény töredéke? A perem lépcsőzetesen levágott, szalagos. A töredék oldala egy helyen négyzet alakú lyukkal átütve.

Feltehetően a 2014-101. azonosító számú töredékhez tartozik.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 34 mm, V: 3 mm; T: 6,4 g.

Illusztráció: **83. tábla 1.****Megnevezés: edénytöredék?**

Azonosító szám: 2014-101.

Keltezés: 16–17. század?

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, megközelítőleg trapéz alakú, pereme felé megvastagodó edény töredéke? A perem lépcsőzetesen levágott, szalagos. Feltehetően a 2009-272. azonosító számú töredékhez tartozik.

Méretek: M: 17 mm, Sz: 34 mm, V: 4 mm; T: 7,4 g.

Illusztráció: **83. tábla 2.****Megnevezés: edénytöredék?**

Azonosító szám: 2013-023.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Vörösréz-ötvözetből öntött, másodlagosan hólyagosra égett, edény amorf alakú aljtöredéke. Külső oldalán kereszt alakban két vésett vonal fut.

Méretek: M: 60 mm, Sz: 55 mm, V: 1 mm; T: 32,3 g.

Illusztráció: **83. tábla 3.****Megnevezés: edénytöredék**

Azonosító szám: 2018-095.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött edény amorf alakú oldaltöredéke.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 30 mm, V: 3 mm; T: 7,8 g.

Illusztráció: **83. tábla 4.****Megnevezés: tálka?**

Azonosító szám: 2013-040.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: vörösréz-ötvözet.

Leírás: Vörösréz-ötvözetből készült kis méretű, félgömb alakú tálka? Sérült, hiányos, másodlagosan deformált. Pereme egyenes, kissé elkalapált. Alja és oldala hiányos.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 33 mm, V: 1,5 mm; T: 10,2 g.

Illusztráció: **83. tábla 5.****Megnevezés: edényfül vagy tarsolyzár**

Azonosító szám: 2018-317.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött edény, sérült, másodlagosan deformált függőfűlének részlete. Téglalap átmetszetű, egy helyen félkörívben kiszélesedő, közepén kör alakban átütött pánt.

Méretek: M: 15 mm, Sz: 57 mm, V: 2 mm; T: 13,6 g.

Illusztráció: **83. tábla 6.****Megnevezés: bronzfedél vagy tarsolyzár**

Azonosító szám: 2019-004.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, téglalap alakú, egy helyen félköríves füllellátott, belső oldalán homorú fedél részlete. Mindkét végén törésnyom látható.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 58 mm, V: 5 mm; T: 28,2 g.

Illusztráció: **83. tábla 7.****Megnevezés: edénytöredék**

Azonosító szám: 2020-019.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött edény ívelt oldalú, amorf töredéke.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 29 mm, V: 4 mm; T: 11,6 g.

Illusztráció: **83. tábla 8.****Megnevezés: edénytöredék**

Azonosító szám: 2020-130.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött edény ívelt oldalú, amorf, hólyagosra olvadt töredéke.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 20 mm, V: 4 mm; T: 5,1 g.

Illusztráció: **83. tábla 9.****Megnevezés: bronz-töredék**

Azonosító szám: 2020-213.

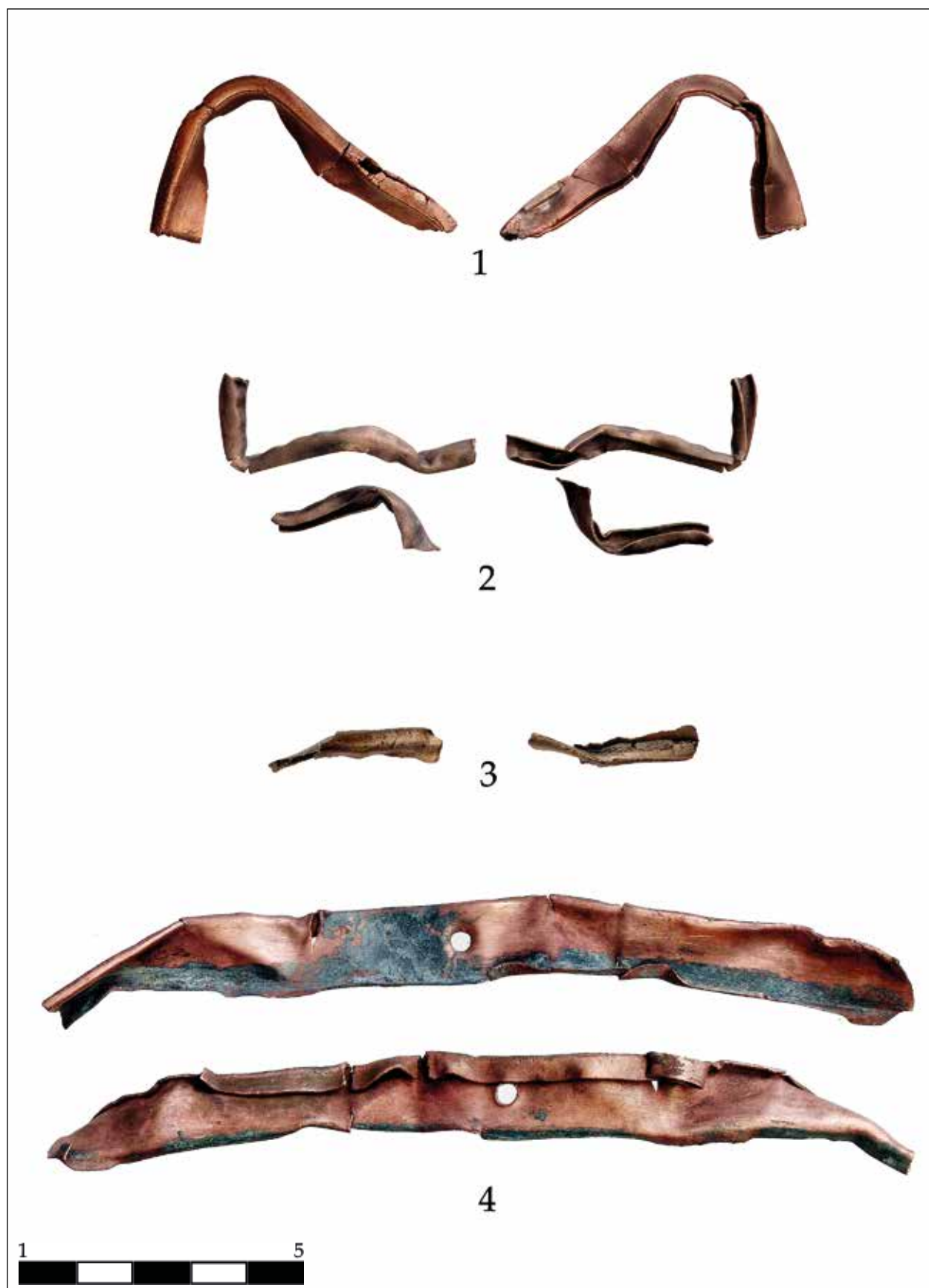
Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, félkörívben meghajló, eredetileg hengeres formájú tárgy töredéke. Külső oldala bordázott, lépcsőzetesen tagolt, belső oldala homorú. Két hosszanti oldalán törésnyomok láthatók.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 29 mm, V: 6 mm; T: 19,0 g.

Illusztráció: **83. tábla 10.**

84. tábla. Táskazártartozékok. Fotó: Kiss Béla

Plate 84. Bag fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **szegélysín**

Azonosító szám: 2018-445.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Vörösréz-ötvözet lemezből kettéhajtott, téglalap alakú szegélysín. Sérült, másodlagosan deformált. Feltehetően tartókeretként szolgált.

Méretek: M: 50 mm, Sz: 34 mm, V: 9 mm; m: 6,4 g.

Illusztráció: **84. tábla 1.**Megnevezés: **szegélysín**

Azonosító szám: 2020-017.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Vörösréz-ötvözet lemezből U alakúra hajtott, két összeil-
lő darabból álló szegélysín. Sérült, másodlagosan deformált.
Feltehetően tartókeretként szolgált.

Méretek: M1: 47 mm, Sz1: 5 mm, V1: 4 mm; T1: 2,4 g; M2: 27 mm,
Sz2: 8 mm, V2: 4 mm, T2: 1,3 g.

Illusztráció: **84. tábla 2.**Megnevezés: **szegélysín**

Azonosító szám: 2020-333.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Vörösréz-ötvözet lemezből U alakúra hajtott szegélysín. Sérült,
másodlagosan deformált. Feltehetően tartókeretként szolgált.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 4 mm, V: 4 mm; m: 1,7 g.

Illusztráció: **84. tábla 3.**Megnevezés: **pánt**

Azonosító szám: 2022-171.

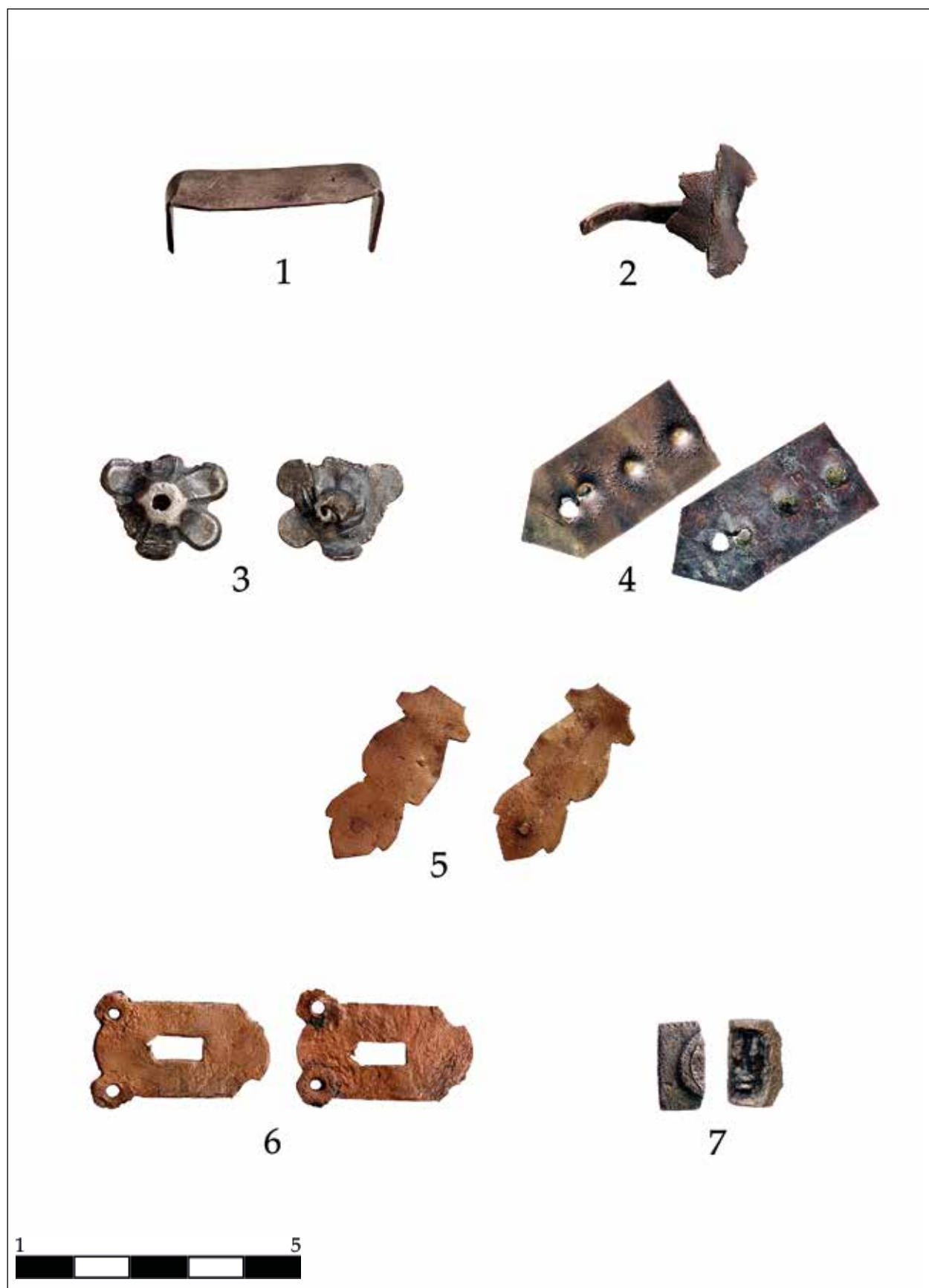
Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Vörösréz-ötvözetből kalapált, téglalap alakú, deformált pánt
részlete, középen kör alakban átütve. Hosszanti oldalán a perem
visszahajtott. Rézedény töredéke vagy tarsolymerevítő.

Méretek: M: 14 mm, Sz: 15 mm, V: 1 mm; T: 17 g.

Illusztráció: **84. tábla 4.**

85. tábla. Bútorveretek. Fotó: Kiss Béla
Plate 85. Furniture fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: kapocs

Azonosító szám: 2019-264.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről két végén U alakúra meghajlított kapocs.

Téglalap átmetszetű, mindkét végén elhegyesedő.

Méretek: M: 37 mm, Sz: 9 mm, V: 1 mm; T: 4,0 g.

Illusztráció: **85. tábla 1.****Megnevezés: bútorszeg**

Azonosító szám: 2022-170.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Széles, elkalapált fejű bronzszeg. Sérült, hiányos, másodlagosan deformált. Szára négyzetes átmetszetű, vége elkalapált. Feje ovális, elkalapált. Láda vagy más bútor összetartására szolgált.

Méretek: M: 36 mm, Sz: 23 mm, V: 3 mm; T: 4,7 g.

Illusztráció: **85. tábla 2.****Megnevezés: bútorveret**

Azonosító szám: 2014-107.

Keltezés: 15–16. század?

Anyag: ezüst.

Leírás: Öntött ezüst, rozetta alakú, hátoldalán szegecsrésszel ellátott, masszív bútorveret. Sérült hiányos, másodlagosan deformált. Eredetileg hatszirmú virágot formáz, középen áttört. A szirmok kereteltek.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 21 mm, V: 15 mm; T: 7,6 g.

Illusztráció: **85. tábla 3.****Megnevezés: bútorveret**

Azonosító szám: 2022-196.

Szarmazási hely: Várdomb I/23. S 350.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Téglalap alakú, csúcsban végződő, bronzlemezről kalapált bútorveret részlete. Rövidebbik oldalán törésnyomok láthatók. Felső lapján három félgömb alakú domborítás, köztük két, egymást metsző rovátkolássor fut. Csúcsához közel 4 mm átmérőjű, kör alakú áttörés látható.

Méretek: M: 39 mm, Sz: 18 mm, V: 0,5 mm; T: 2,4 g.

Illusztráció: **85. tábla 4.****Megnevezés: ládikaveret**

Azonosító szám: 2013-018.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vörösréz-ötvözet.

Leírás: Vörösrézötvözetből kalapált, karéjos szélű, lándzsa alakú, szimmetrikus lemezveret töredéke. Csúcsban végződik, melyhez közel apró részszegeccsel átütött. Felülete sima, díszítetlen.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 14 mm, V: 0,1 mm; T: 2,1 g.

Illusztráció: **85. tábla 5.****Megnevezés: ládikaveret**

Azonosító szám: 2021-053.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzlemezről kalapált, lekerekített sarkú, téglalap alakú ládikaveret töredéke. Anyagában a vörösréz dominál. Négy sarkán egy-egy 6 mm átmérőjű, átlukasztott akasztófül volt, közülük kettő letört. a közepén 10 mm hosszú, 4 mm széles téglalap alakú átütés látható.

Méretek: M: 31 mm, Sz: 21 mm, V: 0,5 mm; T: 3,1 g.

Illusztráció: **85. tábla 6.****Megnevezés: bútortartozék**

Azonosító szám: 2020-172.

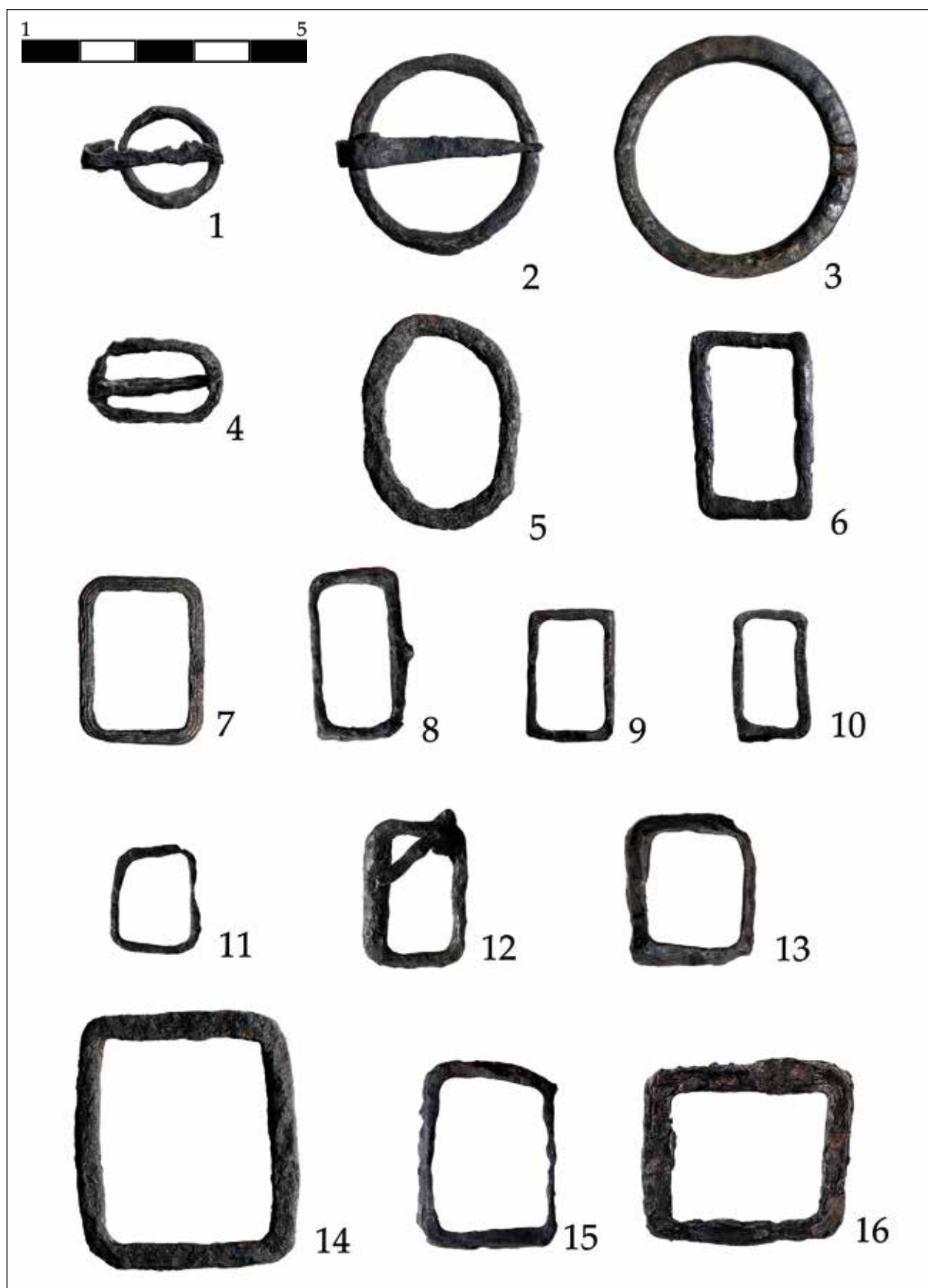
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Bronzból öntött, belsejében üreges tárgy téglalatest alakú töredéke. Felső oldalán körben gyöngykeretelt, középen félkör alakú, peremmel ellátott plasztikus kiemelkedés. Két rövidebbik oldala mentén apró kör alakban átütve. Belsejében üreges kialakítású, amelyben rugó maradványai láthatók. Feltehetően láda zárszerkezetének része.

Méretek: M: 16 mm, Sz: 10 mm, V: 5 mm; T: 2,9 g.

Illusztráció: **85. tábla 7.**

86. tábla. Csatok. Fotó: Kiss Béla

Plate 86. Buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2019-136.

Származási hely: Várdomb II/3. szelvény, S 110.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, ovális átmetszetű csatkeret egy nagyobb méretű pecekkel. A csatkeret egy helyen elvékonyodik.

Méretek: d: 17 mm, V: 2 mm, T: 2,1 g.

Illusztráció: **86. tábla 1.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-052.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, négyzetes átmetszetű csatkeret a ráhajlított pecekkel. A pecek téglalap átmetszetű, végén elhegyesedő.

Méretek: M: 37 mm, Sz: 34 mm, V: 3 mm, T: 8,3 g.

Illusztráció: **86. tábla 2.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-066.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, négyzetes átmetszetű csatkeret a pecek nélkül. A csatkereten a pecek által képzett, trapéz alakú mélyedés látható.

Méretek: d: 4 mm, V: 4 mm, T: 17,1 g.

Illusztráció: **86. tábla 3.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-239.

Származási hely: Várdomb I. felület.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ovális alakú csatkeret, a rákorrodált pecekkel. A csatkeret ívelt oldalú, téglalap átmetszetű, a pecek ovális átmetszetű, vége elhegyesedik.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 15 mm, V: 4 mm, T: 3 g.

Illusztráció: **86. tábla 4.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2012-101.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ovális alakú csatkeret, pecek nélkül. Négyzetes átmetszetű.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 27 mm, V: 4 mm, T: 6,3 g.

Illusztráció: **86. tábla 5.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2013-156.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, hosszanti oldalán egy helyen a pecek lenyomata látszik.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 20 mm, V: 4 mm, T: 3,3 g.

Illusztráció: **86. tábla 6.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-369.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a pecek nélkül. Kör átmetszetű, hosszanti oldalán egy helyen a pecek lenyomata látszik.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 22 mm, V: 2,5 mm, T: 3,8 g.

Illusztráció: **86. tábla 7.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-228.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a pecek nélkül. Ovális átmetszetű, hosszanti oldalán közepén kicsúcsosodik.

Méretek: M: 31 mm, Sz: 13 mm, V: 2 mm, T: 2,5 g.

Illusztráció: **86. tábla 8.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-085.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, mérete alapján cipőcsat lehet.

Méretek: M: 23,5 mm, Sz: 15 mm, V: 1,5 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **86. tábla 9.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-062.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, mérete alapján cipőcsat lehet.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 13,5 mm, V: 2 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: **86. tábla 10.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-113.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, mérete alapján cipőcsat lehet.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 16 mm, V: 2 mm, T: 1,1 g.

Illusztráció: **86. tábla 11.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-033.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret, egyik sarkában a rákorrodált pecekkel. A csatkeret kerek átmetszetű, egyik hosszanti oldalán megvastagszik. A pecek sérült, deformált.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 19 mm, V: 4 mm, T: 4,5 g.

Illusztráció: **86. tábla 12.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-456.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret, a pecek nélkül. A csatkeret téglalap átmetszetű, ívelt oldalú, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 24 mm, V: 3 mm, T: 4,0 g.

Illusztráció: **86. tábla 13.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2012-113.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, masszív csatkeret a pecek nélkül. Négyzetes átmetszetű.

Méretek: M: 46 mm, Sz: 39 mm, V: 5 mm, T: 15,8 g.

Illusztráció: **86. tábla 14.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-269.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 24 mm, V: 5 mm, T: 6,2 g.

Illusztráció: **86. tábla 15.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-397.

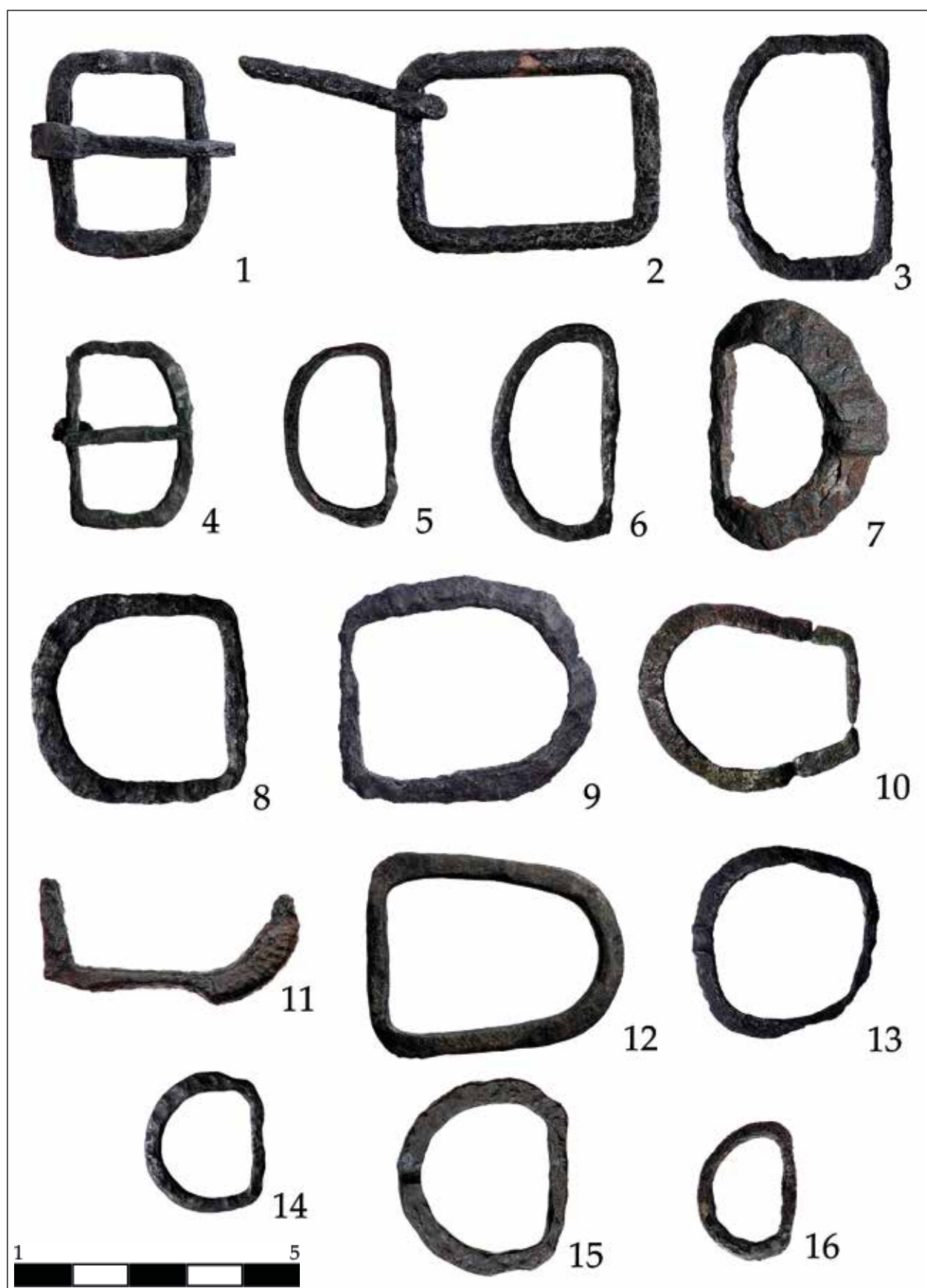
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, négyzet alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 37 mm, V: 5 mm, T: 9,3 g.

Illusztráció: **86. tábla 16.**

87. tábla. Csatok. Fotó: Kiss Béla

Plate 87. Buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2019-281.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a ráhajlított pecekkel. Négyzetes átmetszetű, a pecek háromszög formájú, végén elhegyesedő.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 36 mm, V: 3,7 mm, T: 14,5 g.

Illusztráció: **87. tábla 1.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2014-064.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú csatkeret a ráhajlított pecekkel. Kör átmetszetű, egy helyen bronz rátétdísz nyoma figyelhető meg, a pecek egyik végén meghajlított, másik végén elhegyesedő

Méretek: M: 48 mm, Sz: 35 mm, V: 5 mm, T: 22,1 g.

Illusztráció: **87. tábla 2.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2013-150.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 30 mm, V: 3 mm, T: 5,7 g.

Illusztráció: **87. tábla 3.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-268.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a ráhajlított pecekkel. Téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik. A pecek egyik végén hurokban meghajlított, a másik végén elhegyesedő.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 23 mm, V: 2,5 mm, T: 4,2 g.

Illusztráció: **87. tábla 4.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-247.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Ovális átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 32 mm, Sz: 20 mm, V: 3 mm, T: 3,0 g.

Illusztráció: **87. tábla 5.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-102.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Ovális átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 23 mm, V: 3 mm, T: 5,5 g.

Illusztráció: **87. tábla 6.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2008-027.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Ívelt, kiszélesedő oldalú, középen domború résszel. A rúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 32 mm, V: 3 mm, T: 13,6 g.

Illusztráció: **87. tábla 7.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2014-058.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 39 mm, Sz: 35 mm, V: 5 mm, T: 8,4 g.

Illusztráció: **87. tábla 8.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2019-166.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 46 mm, Sz: 40 mm, V: 3 mm, T: 8,2 g.

Illusztráció: **87. tábla 9.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-255.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Sérült, deformált. Téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 35 mm, V: 5 mm, T: 3,8 g.

Illusztráció: **87. tábla 10.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2019-106.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, piskóta alakú csat részlete, a pecek nélkül. Lekerekített oldalán kiszélesedik, rovátkolásokkal díszített. Itt ovális, máshol téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 46 mm, Sz: 19 mm, V: 4 mm, T: 8,5 g.

Illusztráció: **87. tábla 11.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-256.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csat részlete, a pecek nélkül. Téglalap, az osztórúdjánál kör átmetszetű.

Méretek: M: 46 mm, Sz: 36 mm, V: 4,5 mm, T: 10,0 g.

Illusztráció: **87. tábla 12.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-067.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Sérült, deformált. Téglalap átmetszetű, enyhén ívelt oldalú, az osztórúdnál elvékonyodik. Egy helyen a pecek által alakított mélyedés látható.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 34 mm, V: 5 mm, T: 5,7 g.

Illusztráció: **87. tábla 13.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-032.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Ovális átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 26 mm, Sz: 22 mm, V: 3 mm, T: 3,3 g.

Illusztráció: **87. tábla 14.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-472.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 31 mm, V: 4,5 mm, T: 7,5 g.

Illusztráció: **87. tábla 15.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2009-166.

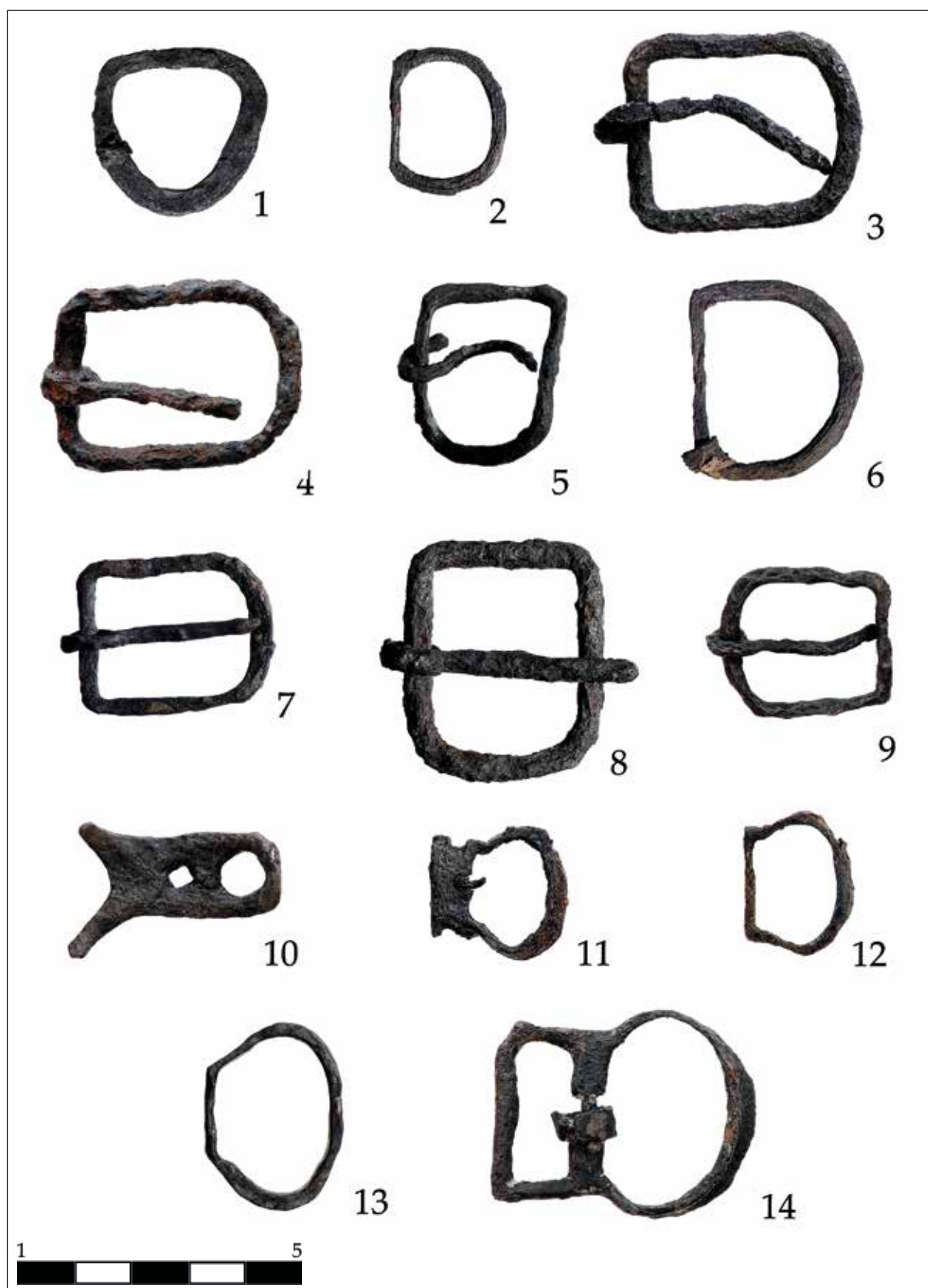
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Háromszög, osztórúdjánál négyzetes átmetszetű.

Méretek: M: 25 mm, Sz: 18 mm, V: 3 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **87. tábla 16.**

88. tábla. Csatok. Fotó: Kiss Béla

Plate 88. Buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2018-079.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D vagy háromszög alakú csatkeret a pecek nélkül.

Téglalap átmetszetű, lapított testű.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 30 mm, V: 2,5 mm, T: 4,8 g.

Illusztráció: **88. tábla 1.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-214.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret a pecek nélkül. Négyzetes átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 21 mm, Sz: 26 mm, V: 2,5 mm, T: 2,2 g.

Illusztráció: **88. tábla 2.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-160.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csatkeret, a ráhajlított pecekkel.

A csatkeret ép, ovális átmetszetű, a pecek másodlagosan deformált, egyik végén hurkosan meghajlított, másik végén elhegyesedő.

Méretek: M: 47 mm, Sz: 35 mm, V: 4 mm, T: 15,3 g.

Illusztráció: **88. tábla 3.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-168.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csatkeret, a ráhajlított pecekkel. A csatkeret másodlagosan deformált, ovális átmetszetű, a pecek hiányos, egyik végén hurkosan meghajlított, másik végén elhegyesedő.

Méretek: M: 47 mm, Sz: 34 mm, V: 3 mm, T: 11,4 g.

Illusztráció: **88. tábla 4.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-175.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csatkeret, a ráhajlított pecekkel.

A csatkeret és a pecek másodlagosan deformált, ovális átmetszetű, utóbbi egyik végén hurkosan meghajlított, másik végén elhegyesedő.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 28 mm, V: 3 mm, T: 6,7 g.

Illusztráció: **88. tábla 5.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2019-172.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú csatkeret, a ráhajlított pecek töredékével.

A csatkeret ovális átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik, egy helyen a pecek lenyomata látható.

Méretek: M: 36 mm, Sz: 29 mm, V: 3,5 mm, T: 5,7 g.

Illusztráció: **88. tábla 6.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-051.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csatkeret, a ráhajlított pecekkel.

A csatkeret téglalap, a pecek ovális átmetszetű, utóbbi egyik végén hurkosan meghajlított, másik végén elhegyesedő.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 27 mm, V: 3 mm, T: 8,1 g.

Illusztráció: **88. tábla 7.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2012-086.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csatkeret, a ráhajlított pecekkel. A csatkeret és a pecek ovális átmetszetű, utóbbi egyik végén hurkosan meghajlított, másik végén elhegyesedő.

Méretek: M: 47 mm, Sz: 36 mm, V: 5 mm, T: 19,2 g.

Illusztráció: **88. tábla 8.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-447.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú csatkeret, a ráhajlított pecekkel. A csatkeret és a pecek ovális átmetszetű, utóbbi egyik végén hurkosan meghajlított, másik végén elhegyesedő.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 27 mm, V: 2,5 mm, T: 5,8 g.

Illusztráció: **88. tábla 9.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-257.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, lemezes csat részlete. A csatkeret eredetileg D alakú, ovális átmetszetű, a hozzá csatlakozó lemez téglalap alakú, lekerekített, két helyen kör alakban átlukasztott.

Méretek: M: 41 mm, Sz: 24 mm, V: 2 mm, T: 5,9 g.

Illusztráció: **88. tábla 10.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-303.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, piskóta alakú csatkeret, a pecek és a szorítólemez részletével. A csatkeret ívelt oldalú, a lemezrésszel egybeöntött.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 24 mm, V: 4 mm, T: 2,9 g.

Illusztráció: **88. tábla 11.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2019-297.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, piskóta alakú csatkeret, a pecek nélkül. A csatkeret ívelt oldalú, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 20 mm, V: 2 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **88. tábla 12.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-025.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, piskóta alakú csatkeret, a pecek nélkül. A csatkeret ívelt oldalú, téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 25 mm, Sz: 34 mm, V: 4 mm, T: 4,5 g.

Illusztráció: **88. tábla 13.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-169.

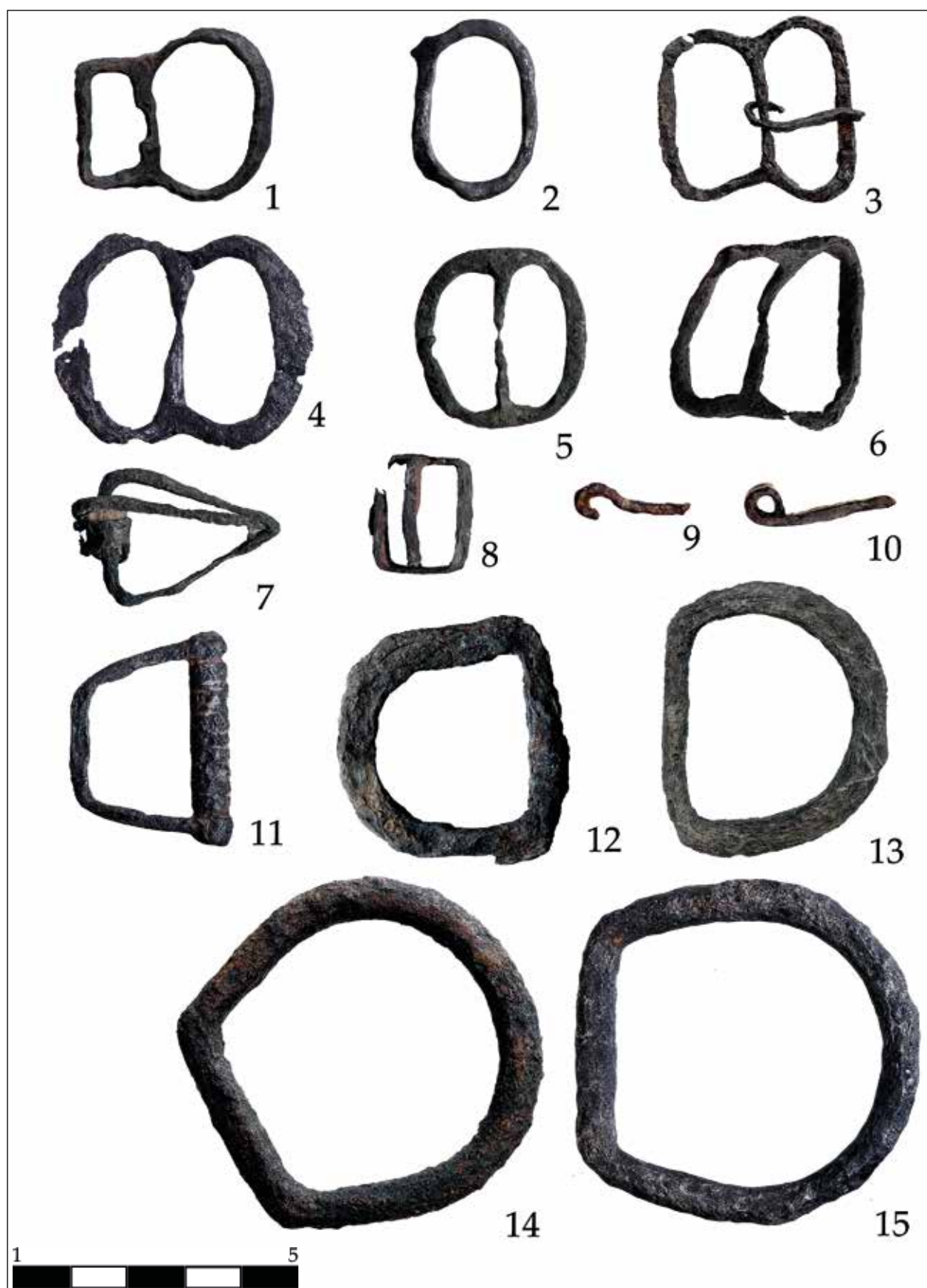
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, piskóta alakú, tagolt csatkeret, a pecek részletével. A csatkeret ívelt oldalú, kiszélesedő, osztórúdjá közepén elkeskenyedik, rajta a ráhajlított, téglalap átmetszetű pecek részlete látható.

Méretek: M: 47 mm, Sz: 36 mm, V: 8 mm, T: 12,6 g.

Illusztráció: **88. tábla 14.**

89. tábla. Csatok, hevedercsatok. Fotó: Kiss Béla
 Plae 89. Belt and girth buckles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: csat

Azonosító szám: 2019-137.

Szarmazási hely: Várdomb II/4. szelvény, S 149.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, piskóta alakú, tagolt csatkeret, a pecek nélkül. A csatkeret ívelt oldalú, kiszélesedő, osztórúdja közepén elkeskenyedik.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 32 mm, V: 4 mm, T: 5,0 g.

Illusztráció: **89. tábla 1.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-061.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, pillangó alakú csatkeret részlete a pecek nélkül. Négyzetes átmetszetű, egy helyen a másik tag indítása látható.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 33 mm, V: 3 mm, T: 3,6 g.

Illusztráció: **89. tábla 2.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-396.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, pillangó alakú, kétosztatú, szimmetrikus csat, az osztórúdra hajlított pecekkel. A csatkeret téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik, egy helyen sérült. A pecket vasrúdból hajlították.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 33 mm, V: 2 mm, T: 4,9 g.

Illusztráció: **89. tábla 3.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2022-084.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, pillangó alakú, kétosztatú, szimmetrikus csat, a pecek nélkül. Másodlagosan sérült, deformált. A csatkeret téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 41 mm, Sz: 38 mm, V: 5 mm, T: 8,0 g.

Illusztráció: **89. tábla 4.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2021-214.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, kétosztatú, szimmetrikus csat, a pecek nélkül. Másodlagosan sérült, deformált. A csatkeret téglalap és négyzet átmetszetű, közepén az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 31 mm, V: 3 mm, T: 6,3 g.

Illusztráció: **89. tábla 5.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2020-030.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, négyzet alakú, kétosztatú, szimmetrikus csat, a pecek nélkül. Másodlagosan sérült, deformált. A csatkeret téglalap átmetszetű, az osztórúdnál elvékonyodik.

Méretek: M: 35 mm, Sz: 34 mm, V: 3 mm, T: 7,8 g.

Illusztráció: **89. tábla 6.****Megnevezés: csat**

Azonosító szám: 2018-246.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, háromszög alakú, töredékes állapotú csatkeret a ráhajlított csatlemez részletével és a pecekkel. A csatkeret ovális átmetszetű, a lemez téglalap alakú, áttört, a pecek elhegyesedő.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 24 mm, V: 2 mm, T: 4,6 g.

Illusztráció: **89. tábla 7.****Megnevezés: szíjbújtató**

Azonosító szám: 2019-310.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, kétosztatú szíjbújtató. Sérült, hiányos.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 18 mm, V: 7 mm, T: 3,0 g.

Illusztráció: **89. tábla 8.****Megnevezés: csatpecek**

Azonosító szám: 2019-351.

Keltezés: 13–17. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas övcsathoz tartozó, egyik végén S alakban meghajlított, másik végén egyenes, téglalap átmetszetű csatpecek.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 6 mm, V: 3 mm, T: 0,6 g.

Illusztráció: **89. tábla 9.****Megnevezés: csatpecek**

Azonosító szám: 2019-105.

Keltezés: 13–17. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas övcsathoz tartozó, egyik végén hurkosan visszahajlított, másik végén elhegyesedő, téglalap átmetszetű csatpecek.

Méretek: M: 27 mm, Sz: 7 mm, V: 5 mm, T: 1,8 g.

Illusztráció: **89. tábla 10.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2019-178.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, trapéz alakú, hosszanti oldalán két, félgömb alakban lezárt hengerré kiszélesedő hevedercsat.

Méretek: M: 39 mm, Sz: 29 mm, V: 6 mm, T: 15,4 g.

Illusztráció: **89. tábla 11.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2012-100.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú, téglalap átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 43 mm, V: 5 mm, T: 19,6 g.

Illusztráció: **89. tábla 12.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2018-460.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú, téglalap átmetszetű, lapított testű, osztórúdjánál kör átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 41 mm, Sz: 44 mm, V: 6 mm, T: 15,6 g.

Illusztráció: **89. tábla 13.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2016-035.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú, kör átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 61 mm, Sz: 61 mm, V: 8 mm, T: 52,8 g.

Illusztráció: **89. tábla 14.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2022-086.

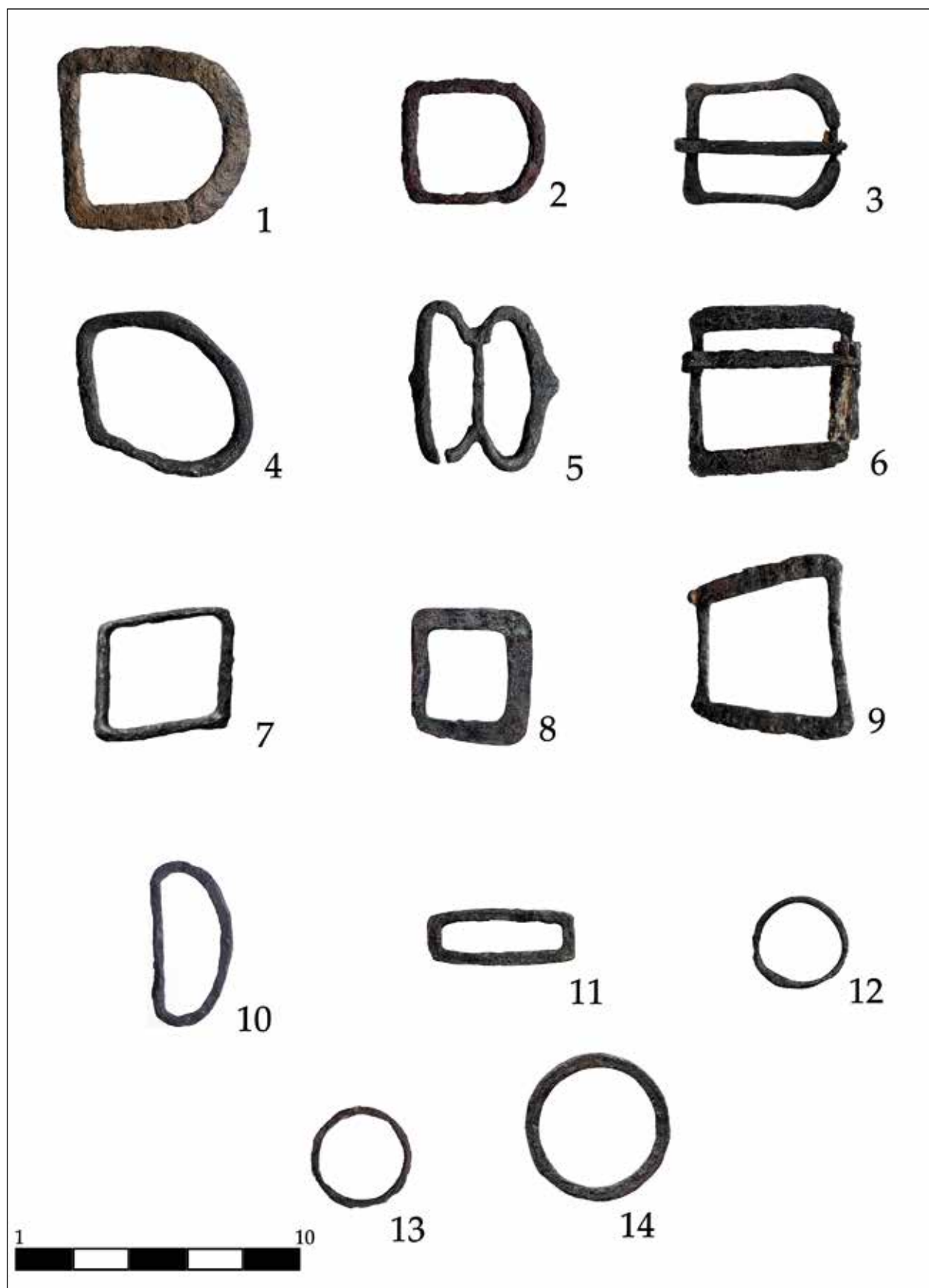
Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú, kör átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 63 mm, Sz: 61 mm, V: 6 mm, T: 49,9 g.

Illusztráció: **89. tábla 15.**

90. tábla. Hevedercsatok, karikák. Fotó: Kiss Béla
 Plate 90. Girth buckles and rings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: hevedercsat

Azonosító szám: 2008-101.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú, lapított testű, téglalap átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 67 mm, Sz: 64 mm, V: 2 mm, T: 37,5 g.

Illusztráció: **90. tábla 1.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2008-028.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú, téglalap átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 50 mm, Sz: 41 mm, V: 4 mm, T: 17,8 g.

Illusztráció: **90. tábla 2.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2020-131.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, piskóta alakú, téglalap és kör átmetszetű hevedercsat, a ráhajlított pecekkel. A csatkeret két, egymással szembeni rövidebb oldala lapított, téglalap átmetszetű, míg az osztórúd és a szemközti oldal hengerelt, kör átmetszetű. A csatpecek négyzetes átmetszetű, hurokban meghajlított, elhegyesedő végű vasrúd.

Méretek: M: 62 mm, Sz: 49 mm, V: 7 mm, T: 33,4 g.

Illusztráció: **90. tábla 3.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2013-151.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú, lapított testű, kör átmetszetű, másodlagosan deformált hevedercsat.

Méretek: M: 60 mm, Sz: 58 mm, V: 7 mm, T: 36,7 g.

Illusztráció: **90. tábla 4.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2012-088.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, pillangó formájú, kétosztatú, szimmetrikus hevedercsat. Sérült, másodlagosan deformált. Két szélén karéjosan kiszélesedik, osztórúdjá keskeny.

Méretek: M: 54 mm, Sz: 60 mm, V: 5 mm, T: 28,5 g.

Illusztráció: **90. tábla 5.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2013-174.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, trapéz alakú, lapított testű hevedercsat a ráhajlított pecekkel. Egyik oldalán henger alakban meghajlított vaslemez, vele szemközt hurokban meghajlított, háromszög alakú, elhegyesedő végű pecek látható.

Méretek: M: 65 mm, Sz: 60 mm, V: 2 mm, T: 29,3 g.

Illusztráció: **90. tábla 6.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2022-020.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, sérült, másodlagosan deformált, kör átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 48 mm, Sz: 42 mm, V: 5 mm, T: 19,7 g.

Illusztráció: **90. tábla 7.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2019-102.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, trapéz alakú, lapított testű, enyhén ívelt oldalú, téglalap és kör átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 48 mm, Sz: 44 mm, V: 5 mm, T: 29,7 g.

Illusztráció: **90. tábla 8.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2021-253.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, trapéz alakú, lapított testű, enyhén ívelt oldalú hevedercsat. Két-két szemközti oldala kör, illetve téglalap átmetszetű. Az osztórúd két vége kiszélesedik.

Méretek: M: 48 mm, Sz: 44 mm, V: 5 mm, T: 20,0 g.

Illusztráció: **90. tábla 9.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2021-238.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott D alakú, négyzetes átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 58 mm, Sz: 29 mm, V: 4 mm, T: 11,4 g.

Illusztráció: **90. tábla 10.****Megnevezés: hevedercsat**

Azonosító szám: 2020-029.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, téglalap átmetszetű hevedercsat.

Méretek: M: 52 mm, Sz: 20 mm, V: 2 mm, T: 7,4 g.

Illusztráció: **90. tábla 11.****Megnevezés: vaskarika**

Azonosító szám: 2020-121.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, ovális átmetszetű karika. Sérült, deformált. Egy helyen kissé megvastagszik.

Méretek: d: 35 mm, V: 2-3 mm, T: 3,1 g.

Illusztráció: **90. tábla 12.****Megnevezés: vaskarika**

Azonosító szám: 2019-189.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, kör átmetszetű karika.

Méretek: d: 36 mm, V: 2-3 mm, T: 3,9 g.

Illusztráció: **90. tábla 13.****Megnevezés: vaskarika**

Azonosító szám: 2020-170.

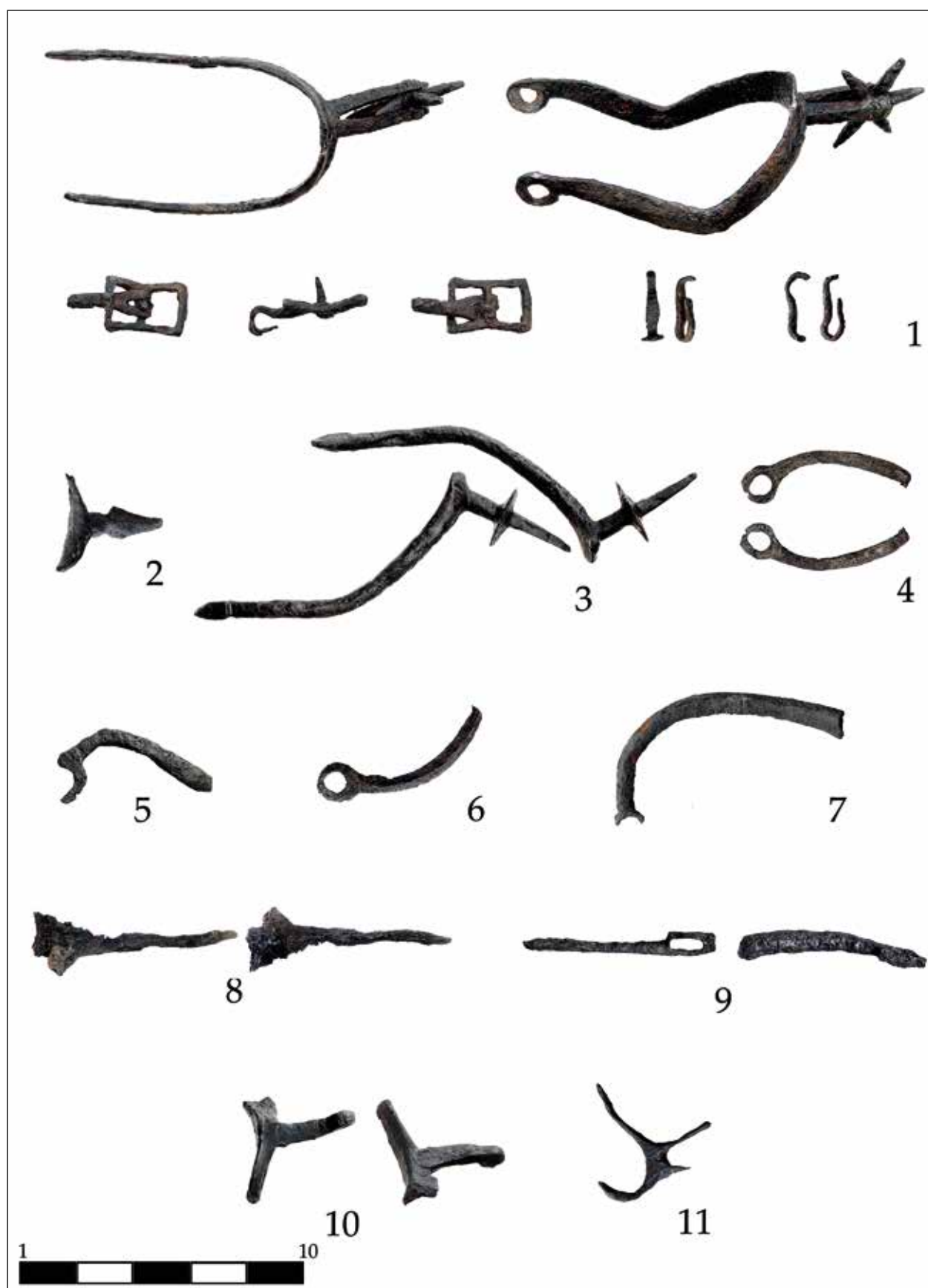
Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, lapított testű, téglalap átmetszetű karika.

Méretek: d: 51 mm, V: 4 mm, T: 13,7 g.

Illusztráció: **90. tábla 14.**

91. tábla. Sarkantyútartozékok. Fotó: Kiss Béla
 Plate 91. Spurs and their fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: sarkantyú

Azonosító szám: 2009-OBj 130.

Szarmazási hely: Templomdomb 130. obj.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Egy kovácsoltvas sarkantyúból, a hozzá tartozó sarkantyúcsatból és két kis méretű, meghajlított vaspántból álló leletegyüttes. A sarkantyú csaknem ép, kissé deformált, téglalap átmetszetű szárai áttört korongfülben végződnek, sarokrészen ívelt, csúcsosodó, nyaka kettéágazó, rajta a hatágú csillag alakú taréj. Szíjbújtató csatja téglalap alakú, kétosztatú, a csúcsban végződő pecek nyújtott háromszög alakú. Az osztórúdra emellett egy villaszerűen kettéágazó, másik végén ívelt hurokban végződő szíjszorító lemezt is hajlítottak. A két vaspánt téglalap átmetszetű, piskóta alakra meghajlított tartozéka a sarkantyúnak.

Méretetek: H1 (sarkantyú): 145 mm, Sz1: 56 mm, V1: 52 mm, T1: 66 g; H2 (sarkantyúcsat): 42 mm, Sz2: 19 mm, V2: 11 mm, T2: 7,7 g; H3 (két részből álló sarkantyúpánt): 25,1 + 23,7 mm, Sz3: 8,8 + 7,0 mm, V3: 4,7 + 5,0 mm, T3: 1,3 + 1,6 g.

Illusztráció: **91. tábla 1.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-227.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú tuskéje a sarokvas részletével. A sarokrész ívelt, téglalap átmetszetű, a rövid nyak hengeres, kör átmetszetű, a hozzá csatlakozó túske enyhén felfelé tartó, ötszög alapú, csúcsban végződő hasáb formájú.

Méretetek: M: 33 mm, Sz: 35 mm, V: 11,0 mm, T: 14,5 g.

Illusztráció: **91. tábla 2.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2020-260.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú részlete az egyik szárral és a sarokrészszel. A tárgy U alakra meghajlított, szára kerek átmetszetű, téglalap alakú hurkos szíjszorító fülben végződik, külső felületén rovátkolások figyelhetők meg. Másik szára hiányzik. Nyaka rövid, kerek átmetszetű, tuskéje nyújtott háromszög alakú, elhegyesedő, középtájt egy négyzet alakú lemez tagolja.

Méretetek: M: 122 mm, Sz: 49 mm, V: 5,0 mm, T: 38,0 g.

Illusztráció: **91. tábla 3.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-173.

Keltezés: 13–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú egyik szárának részlete a korong alakú füllel. A szár D alakú átmetszetű, kör alakban átlukasztott szíjbújtató fülben végződik.

Méretetek: M: 62 mm, Sz: 13 mm, V: 5,0 mm, T: 4,3 g.

Illusztráció: **91. tábla 4.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-019.

Keltezés: 13–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú egyik szára a korong alakú fül részletével. A szár D alakú átmetszetű, ívesen meghajlított, kör alakban átlukasztott szíjbújtató fülben végződik.

Méretetek: M: 58 mm, Sz: 14 mm, V: 2,0 mm, T: 7,2 g.

Illusztráció: **91. tábla 5.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-159.

Keltezés: 13–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú egyik szárának részlete a korong alakú füllel. A szár háromszög átmetszetű, ívesen meghajlított, kör alakban átlukasztott szíjbújtató fülben végződik.

Méretetek: M: 65 mm, Sz: 15 mm, V: 5,0 mm, T: 5,6 g.

Illusztráció: **91. tábla 6.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2012-084.

Keltezés: 13–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú egyik szárának részlete. A szár D átmetszetű, egyik végén a korong alakú fül részletével.

Méretetek: M: 82 mm, Sz: 7,0 mm, V: 5,0 mm, T: 10,6 g.

Illusztráció: **91. tábla 7.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-305.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú egyik szára a sarokvas részletével. Hiányos, töredékes állapotú. A szár téglalap átmetszetű, a sarokvas ívelt oldalú.

Méretetek: M: 73 mm, Sz: 21 mm, V: 2,0 mm, T: 7,1 g.

Illusztráció: **91. tábla 8.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-346.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú egyik szára a téglalap alakú füllel. A szár félköríves D alakú átmetszetű, enyhén ívelő; téglalap alakban átlukasztott szíjbújtató fülben végződik.

Méretetek: M: 68 mm, Sz: 8,0 mm, V: 3,0 mm, T: 10,3 g.

Illusztráció: **91. tábla 9.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-094.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú tuskéje a sarokvas és a szárok részletével. A sarokrész ívelt, téglalap átmetszetű, külső oldalán borda fut körbe. A nyak négyzetes átmetszetű, a hozzá csatlakozó, a taréj forgását biztosító, kör alakban átlukasztott fül korong alakú, enyhén lefelé ívelő. A taréj hiányzik.

Méretetek: M: 37 mm, Sz: 36 mm, V: 4,0 mm, T: 19,3 g.

Illusztráció: **91. tábla 10.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-345.

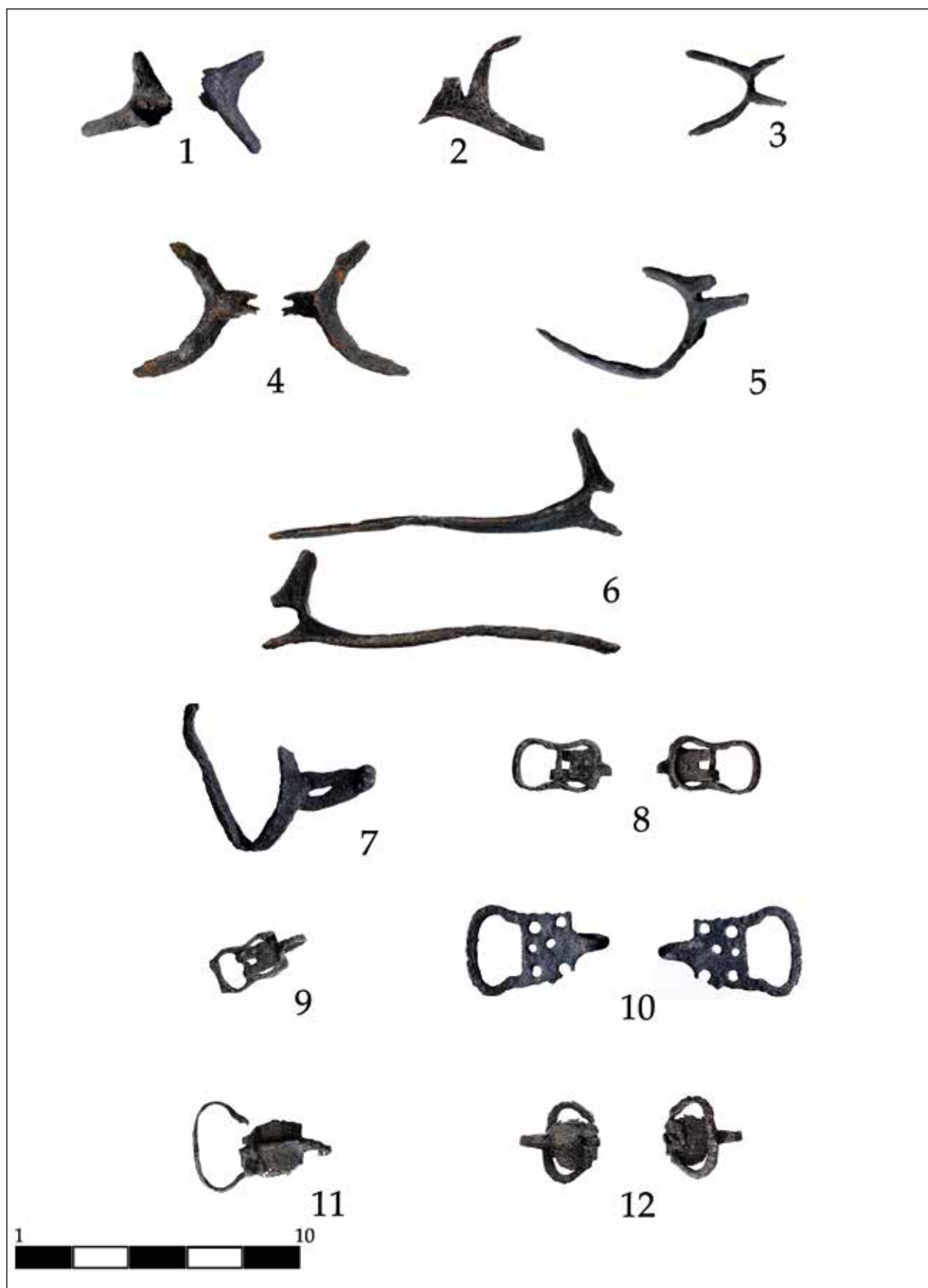
Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú tuskéje a sarokvas és a szárok részletével. Sérült, deformált. A sarokrész ívelt, ovális átmetszetű, a hozzá csatlakozó, a taréj forgását biztosító nyak villaszerűen kettéágazó, hiányos. A taréj hiányzik.

Méretetek: M: 40 mm, Sz: 28 mm, V: 3,0 mm, T: 9,3 g.

Illusztráció: **91. tábla 11.**

92. tábla. Sarkantyútartozékok. Fotó: Kiss Béla
 Plate 92. Spurs and their fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: sarkantyú

Azonosító szám: 2019-095.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú tuskéje a sarokvas és a száraz részletével. A sarokrész ívelt, ovális átmetszetű, a hozzá csatlakozó, a taréj forgását biztosító nyak villaszerűen kettéágazó, hiányos. A taréj hiányzik.

Méretek: M: 42 mm, Sz: 19 mm, V: 3,0 mm, T: 15,3 g.

Illusztráció: **92. tábla 1.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-209.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú tuskéje a sarokvas és a száraz részletével. Sérült, deformált. A sarokrész ívelt, ovális átmetszetű, a hozzá csatlakozó, a taréj forgását biztosító nyak villaszerűen kettéágazó, a meglévő ág korong alakú fülben végződik. A taréj hiányzik.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 37 mm, V: 1,0 mm, T: 14,5 g.

Illusztráció: **92. tábla 2.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-280.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, apró méretű sarkantyú tuskéje a sarokvas és a száraz részletével. A sarokrész ívelt, ovális átmetszetű, a hozzá csatlakozó, a taréj forgását biztosító nyak villaszerűen kettéágazó, a meglévő ág átlukasztott, korong alakú fülben végződik. A taréj hiányzik.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 31 mm, V: 2,0 mm, T: 6,4 g.

Illusztráció: **92. tábla 3.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2014-077.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú tuskéje a sarokvas és a száraz részletével. A sarokrész ívelt, ovális átmetszetű, a hozzá csatlakozó, a taréj forgását biztosító nyak villaszerűen kettéágazó, hiányos. A taréj hiányzik.

Méretek: M: 46 mm, Sz: 11 mm, V: 2,0 mm, T: 17,5 g.

Illusztráció: **92. tábla 4.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2019-197.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú tuskéje a sarokvas és a száraz részletével. A sarokrész sérült, ívelt, ovális átmetszetű, a hozzá csatlakozó, a taréj forgását biztosító nyak villaszerűen kettéágazó, hiányos. A taréj hiányzik.

Méretek: M: 82 mm, Sz: 40 mm, V: 4,0 mm, T: 20,9 g.

Illusztráció: **92. tábla 5.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2014-129.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú sarokrésze az egyik szár részletével. Hiányos, sérült. Szára enyhén ívelt, D átmetszetű, füle hiányzik. A sarokvas V alakú, rajta a nyak villaszerűen kettéágazó, hiányos, külső felületén dupla vésett vonal fut végig. A taréjt tartó füleske kis részlete megmaradt.

Méretek: M: 125 mm, Sz: 24 mm, V: 3,0 mm, T: 26,0 g.

Illusztráció: **92. tábla 6.****Megnevezés: sarkantyú**

Azonosító szám: 2012-111.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarkantyú részlete az egyik szárral és a sarokrészrel. Hiányos, erősen sérült. A szár téglalap átmetszetű, a sarokrészénél csésze alakban kiszélesedik. A nyak 30 mm hosszú, villaszerűen kettéágazó. A taréj hiányzik.

Méretek: M: 69 mm, Sz: 40 mm, V: 12 mm, T: 23,8 g.

Illusztráció: **92. tábla 7.****Megnevezés: sarkantyúcsat**

Azonosító szám: 2018-261.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, babapiskóta alakú, kéttagú, sarkantyúszíjhoz tartozó csat, a hozzá tartozó sokszög formájú szorítólemez részletével. A csatkeret szimmetrikus, az osztórúdra egy sokszög formájú, kapocstagban végződő lemezt hajlítottak.

Méretek: M: 33 mm, Sz: 18 mm, V: 2,0 mm, T: 5,3 g.

Illusztráció: **92. tábla 8.****Megnevezés: sarkantyúcsat**

Azonosító szám: 2019-054.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, babapiskóta alakú, kéttagú, sarkantyúszíjhoz tartozó csat, a hozzá tartozó téglalap formájú szorítólemezzel. A csatkeret szimmetrikus, kiszélesedő, az osztórúdra egy téglalap formájú, hurkos kapocstagban végződő szorítólemez hajlítottak.

Méretek: M: 36 mm, Sz: 16 mm, V: 2,0 mm, T: 4,5 g.

Illusztráció: **92. tábla 9.****Megnevezés: sarkantyúcsat**

Azonosító szám: 2020-120.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, áttört lemezzel és hurkos kapocsrésszel ellátott sarkantyúcsat. A csatkeret lapított piskóta alakú, téglalap átmetszetű. Egyenes oldalához csatlakozik a hat kerek áttöréssel ellátott téglalap alakú lemez, melynek külső hosszanti oldala kapocstagban végződik.

Méretek: M: 52 mm, Sz: 32 mm, V: 3,0 mm, T: 7,7 g.

Illusztráció: **92. tábla 10.****Megnevezés: sarkantyúcsat**

Azonosító szám: 2019-219.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, lemez- és hurkos kapocsrésszel ellátott sarkantyúcsat. Sérült, hiányos állapotú. A csatkeret D alakú, keskeny téglalap átmetszetű. Egyenes oldalához csatlakozik a téglalap alakú lemez, melynek külső rövidebb oldala kapocstagban végződik.

Méretek: M: 48 mm, Sz: 32 mm, V: 4,0 mm, T: 5,8 g.

Illusztráció: **92. tábla 11.****Megnevezés: sarkantyúcsat**

Azonosító szám: 2020-304.

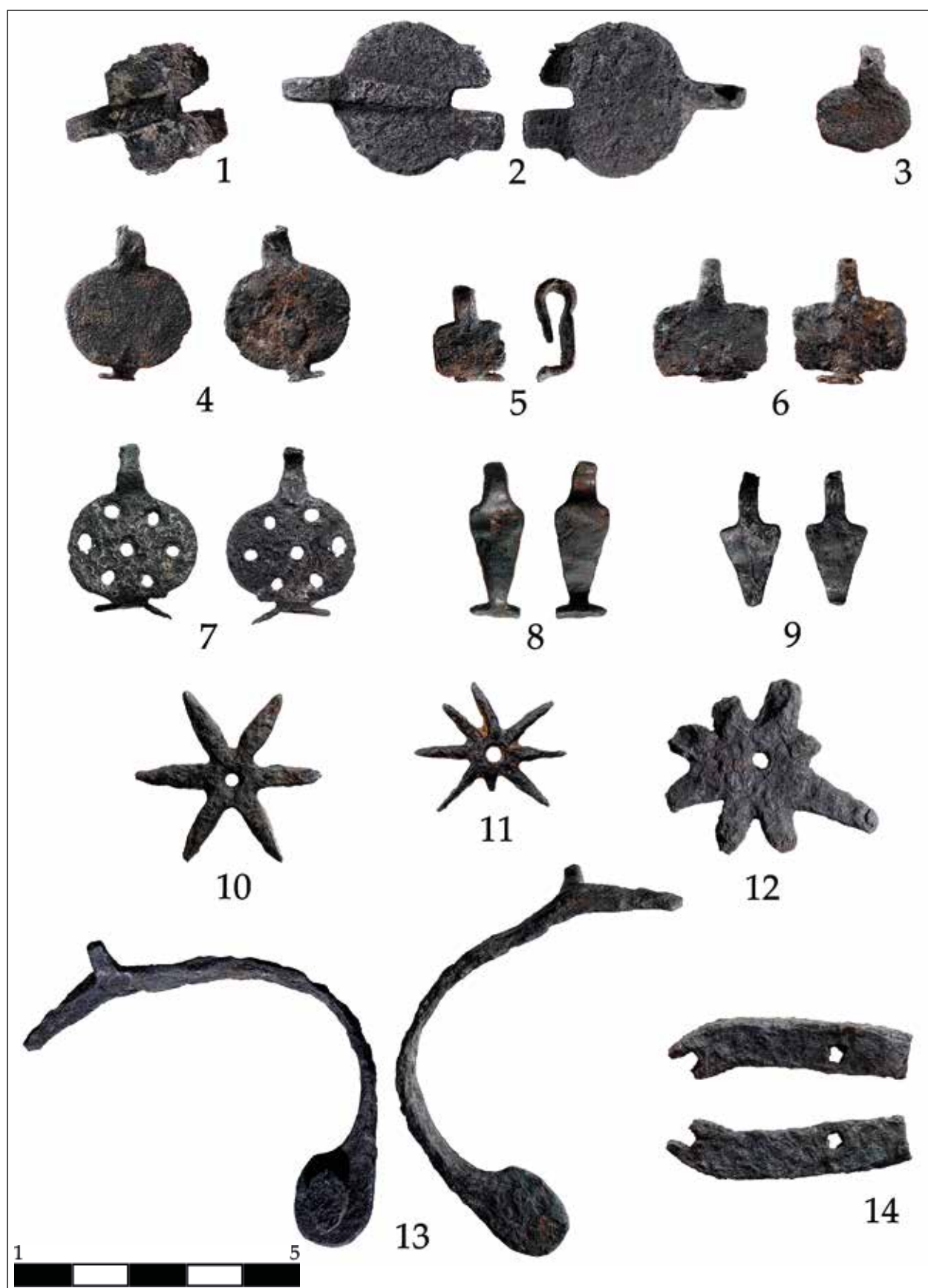
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, D alakú sarkantyúcsat, az osztórúdra hajlított kör alakú, hurkos kapocsrészben végződő szorítólemezzel. Másodlagosan sérült, meghajlított. A csatkeret téglalap átmetszetű, felső lapján díszítésnyomok és vésett rovátkolások láthatók.

Méretek: M: 29 mm, Sz: 30 mm, V: 3,0 mm, T: 5,7 g.

Illusztráció: **92. tábla 12.**

93. tábla. Sarkantyútartozékok és lábbeliveretek. Fotó: Kiss Béla

Plate 93. Spur fittings and shoe mounts. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze

Azonosító szám: 2022-245.

Szarmazási hely: Várdomb II/9. szelvény, S 317. meddő.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, négyzet alakra meghajlított, egyik végén hurkos kampóban végződő csatlemez. A lemez felső oldalán rátétű dísz nyomai láthatók. Sarkantyúcsat szorítólemeze.

Méretek: M: 28 mm, Sz: 20 mm, V: 2,0 mm, T: 3,8 g.

Illusztráció: **93. tábla 1.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2019-289.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, kapocstagban végződő csatlemez töredéke. A csatkeretre illeszkedő, meghajlított tagja, valamint a kapocsrész hiányos. Sarkantyúcsat szorítólemeze.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 28 mm, V: 1,5 mm, T: 9,2 g.

Illusztráció: **93. tábla 2.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2009-117.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör alakú, kapocstagban végződő csatlemez töredéke. A hurkos kapocsrész hiányos. Sarkantyúcsat szorítólemeze.

Méretek: M: 20 mm, Sz: 17 mm, V: 1,0 mm, T: 1,6 g.

Illusztráció: **93. tábla 3.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2009-171.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ovális alakú, két végén kapocstaggal ellátott csatlemez töredéke. A csatkeretre illeszkedő, meghajlított tagja, valamint a kapocsrész hiányos. Sarkantyúcsat szorítólemeze.

Méretek: M: 28 mm, Sz: 24 mm, V: 1,0 mm, T: 2,9 g.

Illusztráció: **93. tábla 4.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2009-175.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, egyik végén visszahajlított, hurkos kampóban, másik végén derékszögben meghajlított apró fülben végződő csatlemez. Sarkantyúcsat szorítólemeze.

Méretek: M: 18 mm, Sz: 12 mm, V: 1,0 mm, T: 1,5 g.

Illusztráció: **93. tábla 5.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2009-263.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, egyik végén hurkos kampóban, másik végén derékszögben meghajlított apró fülben végződő csatlemez. Sarkantyúcsat szorítólemeze.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 20 mm, V: 0,5 mm, T: 2,6 g.

Illusztráció: **93. tábla 6.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2018-254.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ovális alakú, egyik végén hurkos kampóban, vele átellenben derékszögben meghajlított, apró fülben végződő, áttört díszű csatlemez töredéke. A lemez körszimmetrikus módon hét helyen kör alakban áttütött. Sarkantyúcsat szorítólemeze.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 24 mm, V: 1,0 mm, T: 3,1 g.

Illusztráció: **93. tábla 7.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2019-134.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csepp alakú, egyik végén hurkos kampóban, vele átellenben derékszögben meghajlított, apró fülben végződő, sarkantyúcsat szorítólemeze töredéke.

Méretek: M: 28 mm, Sz: 10 mm, V: 1,5 mm, T: 2,2 g.

Illusztráció: **93. tábla 8.****Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze**

Azonosító szám: 2018-441.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyújtott háromszög alakú, egyik végén hurkos kampóban végződő sarkantyúcsat szorítólemeze. A kampós vége letörtött, valamint feltehetőleg a másik végén levő támasztóelem is hiányzik.

Méretek: M: 24,5 mm, Sz: 11,2 mm, V: 1,2 mm, T: 1,0 g.

Illusztráció: **93. tábla 9.****Megnevezés: sarkantyútaréj**

Azonosító szám: 2009-191.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, hatágú csillagot formázó, közepén átlukasztott, ép sarkantyútaréj. Az ágak ovális átmetszetűek.

Méretek: M: 34 mm, Sz: 35 mm, V: 2,0 mm, T: 5,5 g.

Illusztráció: **93. tábla 10.****Megnevezés: sarkantyútaréj**

Azonosító szám: 2019-147.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyolcágú csillagot formázó, közepén átlukasztott, hiányos sarkantyútaréj. Az ágak ovális, illetve téglalap átmetszetűek. Egyik ága hiányos.

Méretek: M: 29 mm, Sz: 26 mm, V: 5,0 mm, T: 4,3 g.

Illusztráció: **93. tábla 11.****Megnevezés: sarkantyútaréj**

Azonosító szám: 2012-103.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyolcágú csillagot formázó sarkantyútaréj. Sérült, hiányos. Középen apró lyukkal átütve. Egyik ága hosszabb a többinél.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 34 mm, V: 4,0 mm, T: 9,2 g.

Illusztráció: **93. tábla 12.****Megnevezés: lábbelivasalás**

Azonosító szám: 2012-104.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas lábbelivasalás, csizmapatkó részlete az egyik szárral és szegeccsel. A tárgy C alakú, öblös, szárai téglalap átmetszetűek, vége korong alakú szegecselt fülben végződik. Sarokrészénél 7 mm hosszú tűske figyelhető meg.

Méretek: M: 68 mm, Sz: 55 mm, V: 9,0 mm, T: 12,0 g.

Illusztráció: **93. tábla 13.****Megnevezés: lábbelivasalás**

Azonosító szám: 2009-151.

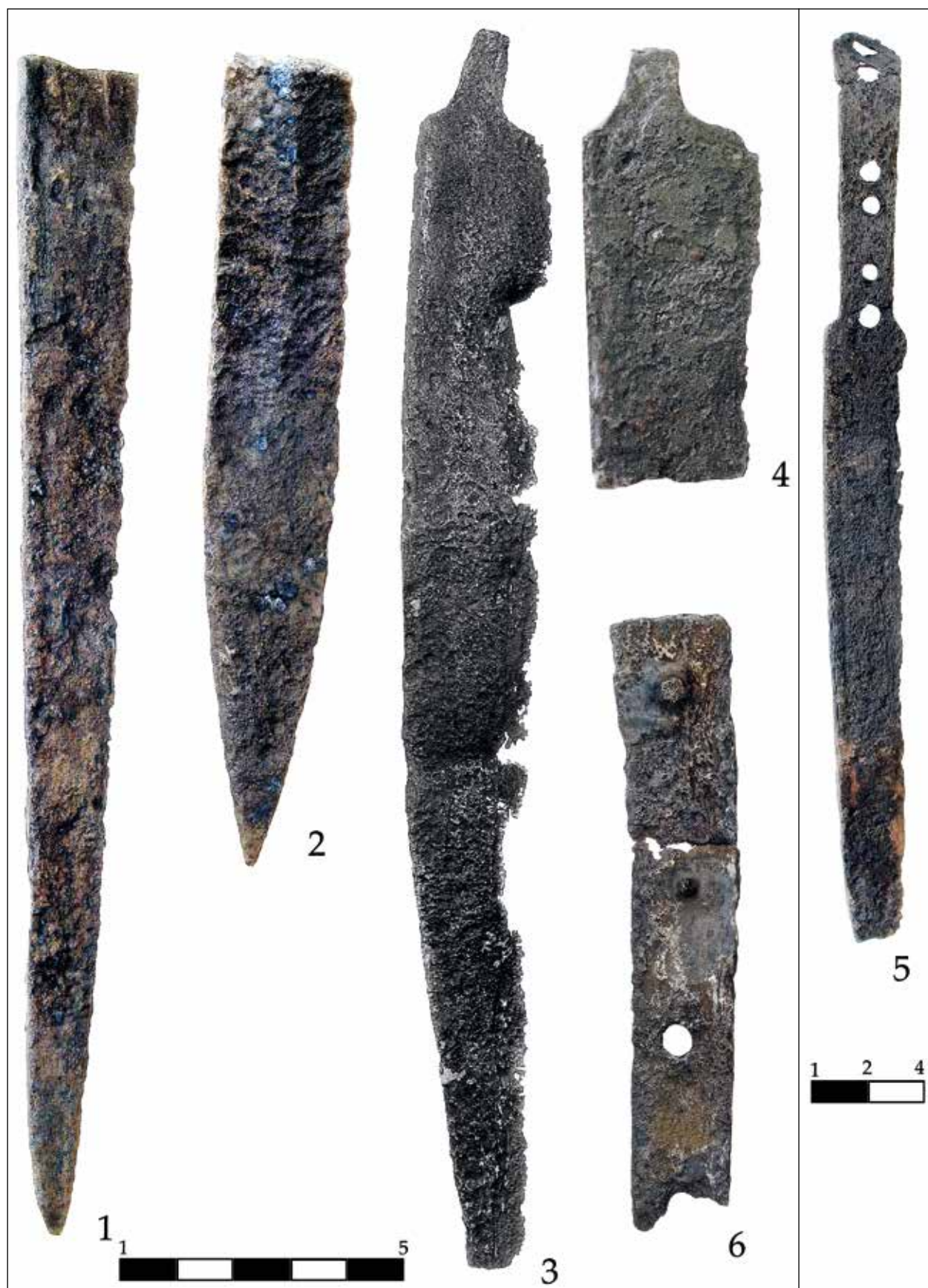
Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ívesen meghajló, eredetileg U alakú, téglalap átmetszetű lemezes sarokvas részlete. Két négyzet alakú szeglyukkal ellátott.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 8,0 mm, V: 3,0 mm, T: 7,8 g.

Illusztráció: **93. tábla 14.**

94. tábla. Vágófegyverek, munkaeszközök. Fotó: Kiss Béla
 Plate 94. Edged weapons and implements. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **parasztkés**

Azonosító szám: 2022-214.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, hiányos, kézifegyver méretű kés részlete. Háta egyenes, pengéje V átmetszetű, hátához közel a pengén végigfutó mélyedés figyelhető meg. Nyele hiányzik.

Méretetek: M: 210 mm, Sz: 21 mm, V: 6,0 mm, T: 92 g.

Illusztráció: **94. tábla 1.**

Megnevezés: **parasztkés**

Azonosító szám: 2022-233.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, hiányos, kézifegyver méretű kés részlete. Háta egyenes, hegye felé enyhén ívelt. Pengéje V átmetszetű, mindkét oldalán a nyele felé, hátához közel mélyedés figyelhető meg. Nyele hiányzik.

Méretetek: M: 140 mm, Sz: 22 mm, V: 4,0 mm, T: 58 g.

Illusztráció: **94. tábla 2.**

Megnevezés: **parasztkés**

Azonosító szám: 2014-054.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kézifegyver méretű, nyéltüskés kés. Sérült, deformált. Háta enyhén ívelt, pengéje V átmetszetű, hegye letört. Nyéltüskéje téglalap átmetszetű, hiányos.

Méretetek: M: 224 mm, Sz: 22 mm, V: 5,0 mm, T: 81 g.

Illusztráció: **94. tábla 3.**

Megnevezés: **parasztkés**

Azonosító szám: 2020-258.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kézifegyver méretű, jó minőségű nyéltüskés kés töredéke. Háta egyenes, pengéje V átmetszetű, hiányos. Nyéltüskéje téglalap átmetszetű, hiányos.

Méretetek: M: 76 mm, Sz: 30 mm, V: 6,0 mm, T: 56 g.

Illusztráció: **94. tábla 4.**

Megnevezés: **parasztkés**

Azonosító szám: 2019-086.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kézifegyver méretű, nyéltüskés kés. Jó állapotú, kissé deformált. Háta egyenes, pengéje V átmetszetű, hegye letört. Hátához közel, a pengén ércsatorna fut végig. Nyéllemeze téglalap átmetszetű, vége lekerekített. Háromszor két helyen kör alakban átütve, a nyélborítás hiányzik.

Méretetek: M: 318 mm, Sz: 28 mm, V: 8,0 mm, T: 223 g.

Illusztráció: **94. tábla 5.**

Megnevezés: **parasztkés**

Azonosító szám: 2020-309.

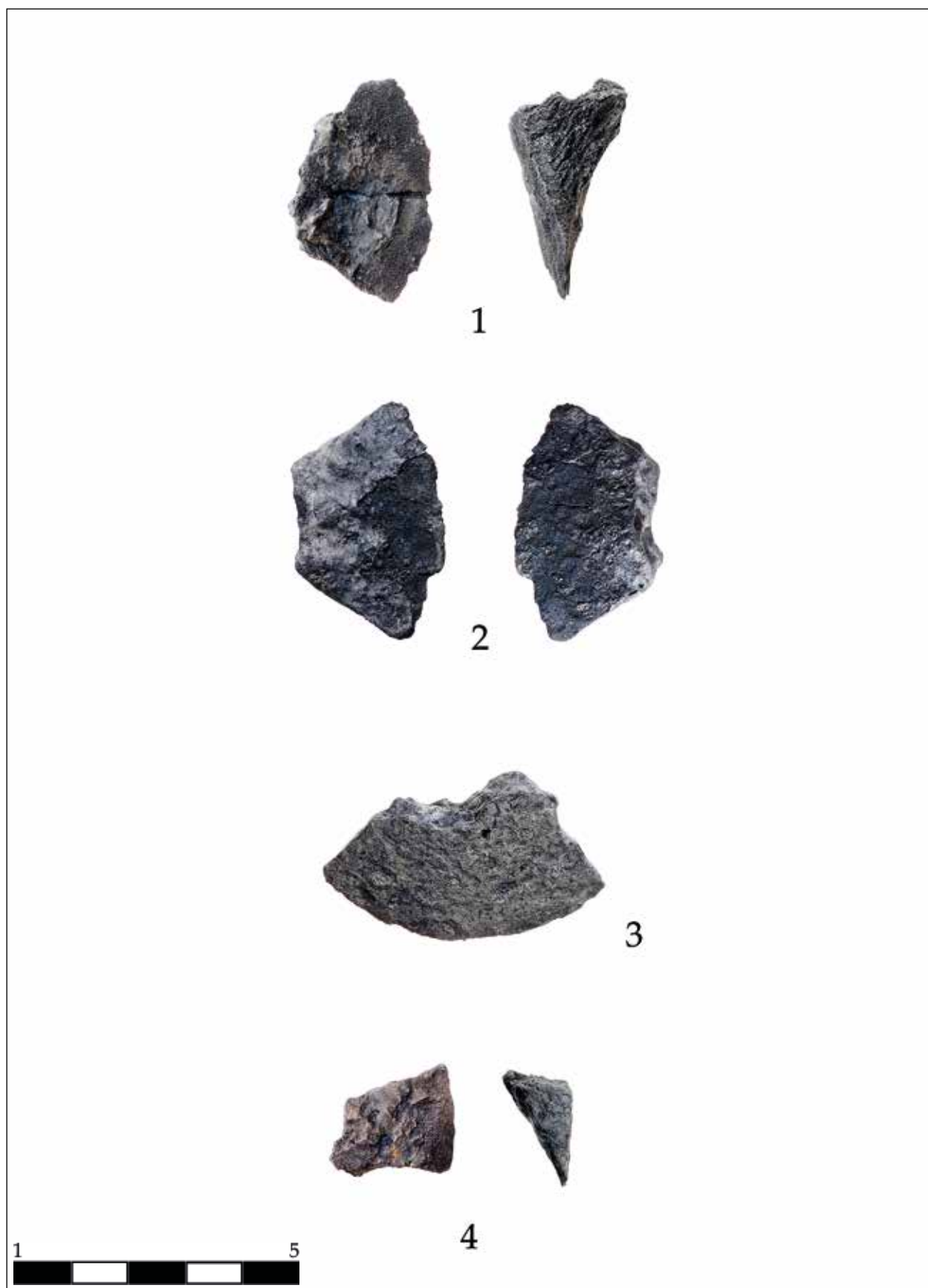
Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kézifegyver méretű kés nyéllemezeinek töredékei. Négy helyen kör alakban átütve, kettő vasszegeccsel.

Méretetek: M1: 70 mm, Sz1: 18 mm, V1: 3,0 mm, T1: 14 g; M2: 40 mm, Sz2: 20 mm, V2: 2,0 mm, T2: 9,0 g.

Illusztráció: **94. tábla 6.**

95. tábla. Vágó- és ütőfegyverek, munkaeszközök. Fotó: Kiss Béla
Plate 95. Edged and blunt weapons, and implements. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **fejsze?**

Azonosító szám: 2022-159.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, rövid élű fejsze pengéjének töredéke. Éle ívelt, metszete ovális, megvastagodó.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 24 mm, V: 12 mm, T: 24 g.

Illusztráció: **95. tábla 1.**Megnevezés: **fejsze?**

Azonosító szám: 2022-083.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, rövid élű fejsze pengéjének töredéke. Éle ívelt, metszete trapéz alakú, a széle felé megvastagodó.

Méretek: M: 43 mm, Sz: 25 mm, V: 15 mm, T: 31 g.

Illusztráció: **95. tábla 2.**Megnevezés: **fejsze?**

Azonosító szám: 2021-061.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, rövid élű fejsze pengéjének töredéke. Éle ívelt, metszete trapéz alakú, a széle felé megvastagodó.

Méretek: M: 51 mm, Sz: 28 mm, V: 13 mm, T: 38 g.

Illusztráció: **95. tábla 3.**Megnevezés: **kalapács?**

Azonosító szám: 2018-140.

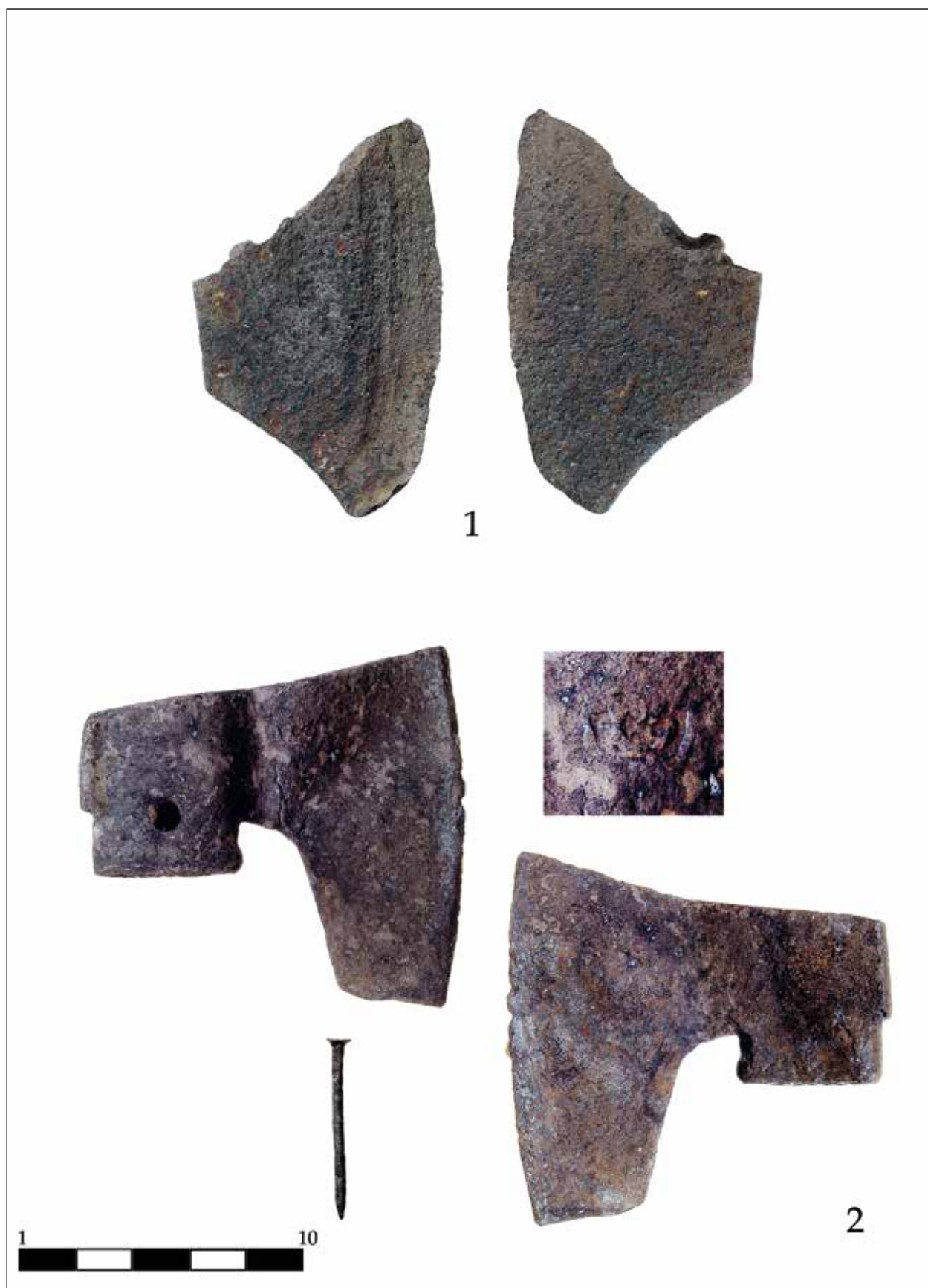
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kis méretű kovácsoltvas kalapácsfej lapított végének töredéke. Éle ívelt, átmetszete téglalap alakú, anyaga megvastagodó.

Méretek: M: 19 mm, Sz: 23 mm, V: 11 mm, T: 10,0 g.

Illusztráció: **95. tábla 4.**

96. tábla. Vágó- és ütőfegyverek, munkaeszközök. Fotó: Kiss Béla
Plate 96. Edged and blunt weapons, and implements. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **bárd**

Azonosító szám: 2014-108.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, sérült, hiányos állapotú bárd. A nyél helye mellett téglalap átmetszetű, él felé ellaposodik. Éle ívelt, sarkánál sérült. Egyik oldalán tűske (?) nyoma látható.

Méreték: M: 135 mm, Sz: 85 mm, V: 7,0 mm, T: 312 g.

Illusztráció: **96. tábla 1.**

Megnevezés: **szekerce**

Azonosító szám: 2022-172.

Keltezés: 16–17. század.

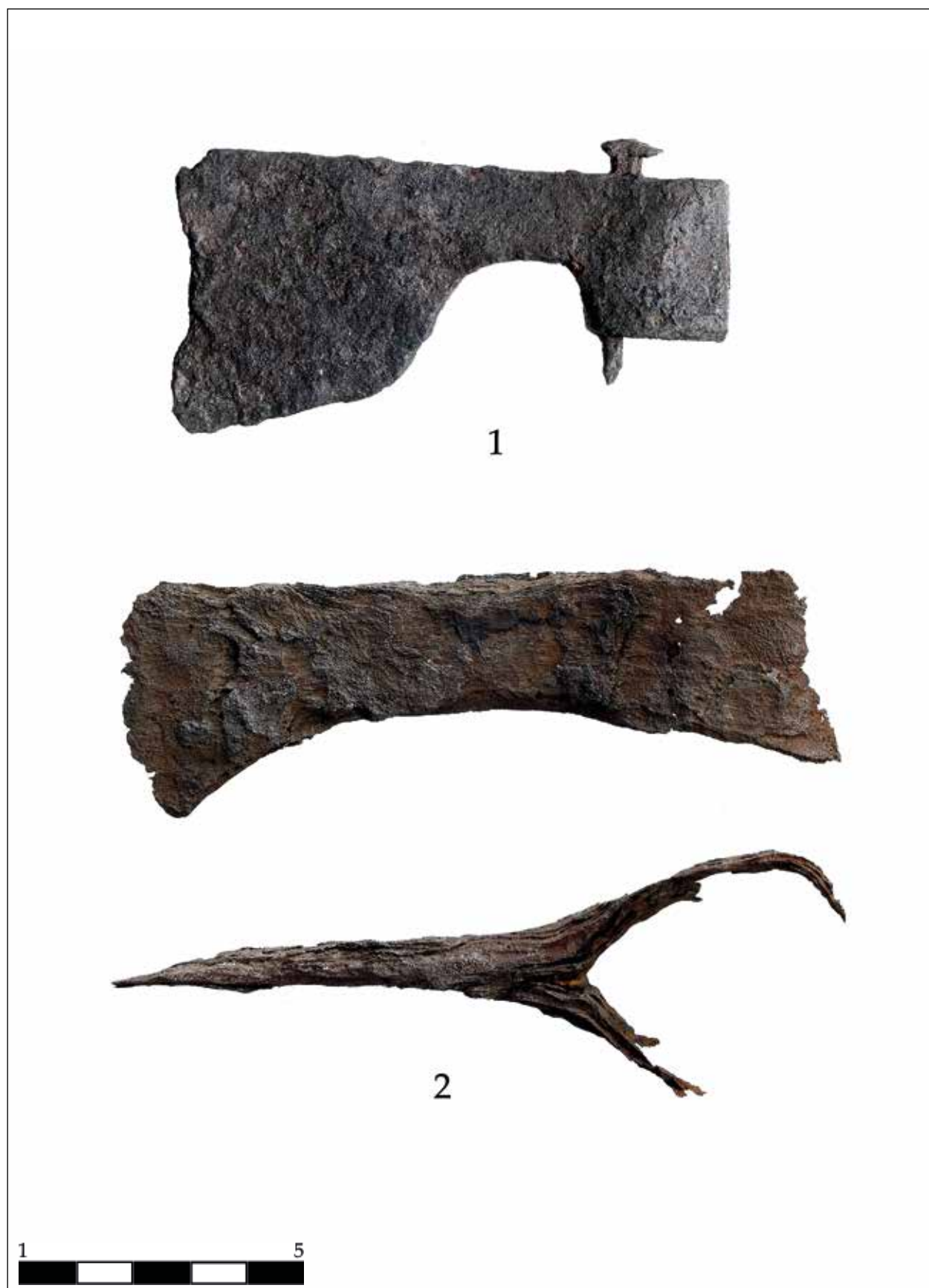
Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép nyélcsöves szekerce feje, jó állapotú.

A 45 mm hosszú nyéllyuk ovális metszetű, a fanyelet rögzítő, 65 mm hosszú, háromszög fejű vasszeg (T: 6 g) is megmaradt, melyet a köpün ütöttek át. A penge kissé deformált, éle enyhén ívelt, egyik oldalán félhold alakú beütött mesterjegy látható.

Méreték: M: 126 mm, Sz: 135 mm, V: 5,0 mm, T: 411 g.

Illusztráció: **96. tábla 2.**

97. tábla. Vágó- és ütőfegyverek, munkaeszközök. Fotó: Kiss Béla
Plate 97. Edged and blunt weapons, and implements. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **fejsze/balta**

Azonosító szám: 2012-094.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, jó állapotú, csaknem ép fejsze/balta feje. A nyé-
lyuk téglalap alakú, itt megmaradt a fanyélhez rögzített, 43 mm
hosszú, téglalap fejű vasszeg. A penge éle hiányos, sérült.

Méretek: M: 94 mm, Sz: 42 mm, V: 12 mm, T: 106 g.

Illusztráció: **97. tábla 1.**

Megnevezés: **fejsze**

Azonosító szám: 2021-135.

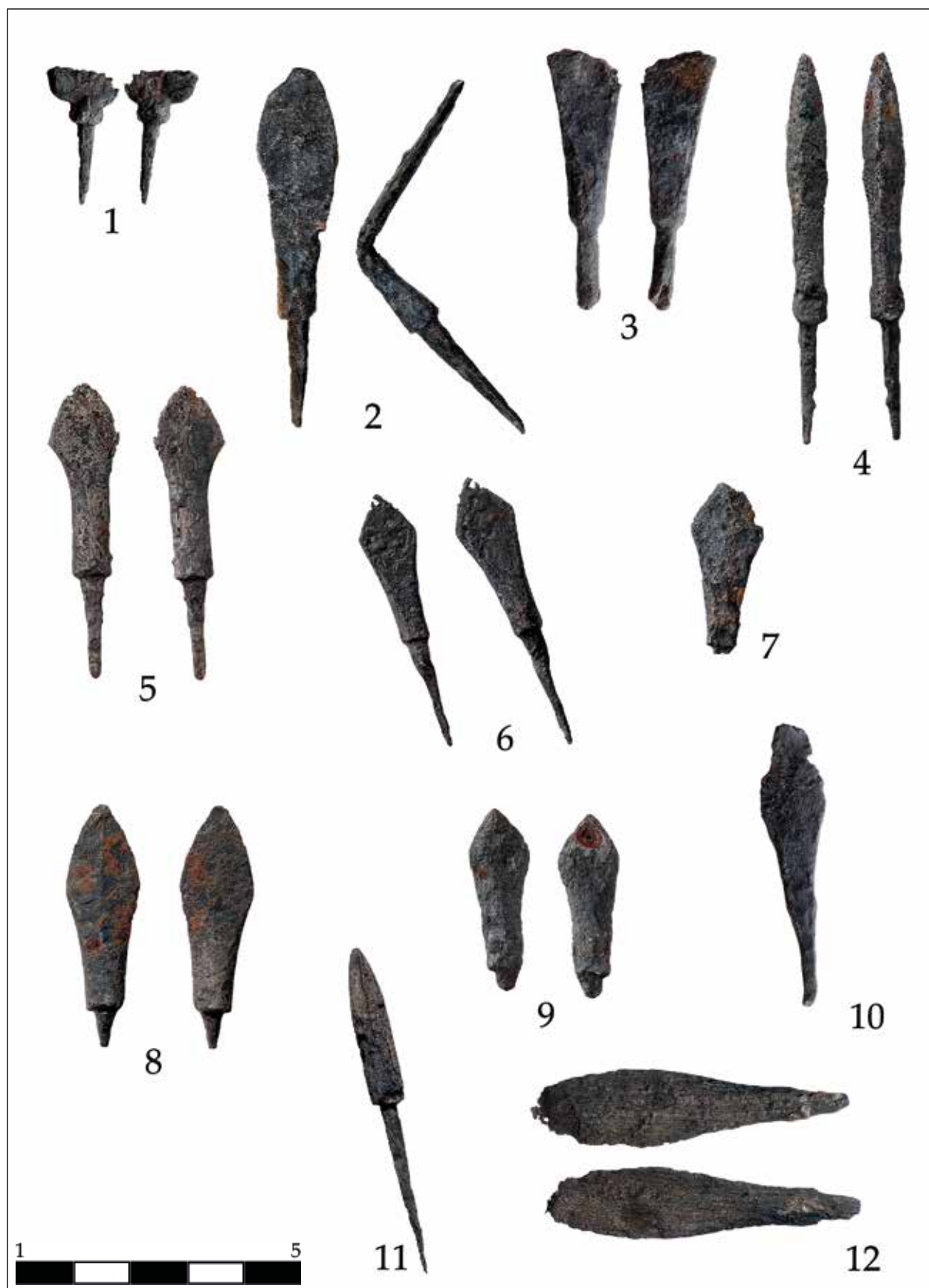
Keltezés: 16–17. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, töredékes állapotú, gyenge megtartású nagyoló
fejsze fejének részlete. A nyélyluk csepp alakú, 45 mm hosszú, a
penge keskeny, éle ívelt.

Méretek: M: 117 mm, Sz: 30 mm, V: 6,0 mm, T: 118 g.

Illusztráció: **97. tábla 2.**

98. tábla. Nyílhegyek. Fotó: Kiss Béla
Plate 98. Arrowheads. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: nyílhegy

Azonosító szám: 2009-209.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, sérült, hiányos állapotú nyílhegy. Elhegyesedő tuskéje négyzetes átmetszetű. A tárgy gömb formájú nyakkal tagolt, pengéje erősen töredékes, eredeti formája és nagysága nem meghatározható. Feltehetően kézi íjhoz használták.

Méretek: M: 24 mm, Sz: 13 mm, V: 4 mm, T: 1,4 g.

Illusztráció: **98. tábla 1.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2012-087.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, sérült, hosszúkás levél alakú nyílhegy. Elhegyesedő tuskéje négyzetes átmetszetű, nyaka hosszú, kör átmetszetű, a tüske felé kiszélesedő. Pengéje másodlagosan derékszögben meghajlított, metszete rombikus. Feltehetően kézi íjhoz használták.

Méretek: M: 49 mm, Sz: 14 mm, V: 5,0 mm, T: 9,5 g.

Illusztráció: **98. tábla 2.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2009-121A.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, sérült, hiányos, eredetileg deltoid alakú nyílhegy. Tuskéje kör átmetszetű, sérült. Pengéje hiányos, lapos metszetű, a tüske felé hengeres formát ölt. Feltehetően kézi íjhoz használták.

Méretek: M: 47 mm, Sz: 12 mm, V: 4,0 mm, T: 4,6 g.

Illusztráció: **98. tábla 3.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2009-159.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép, levél alakú nyílhegy. Tuskéje négyzetes átmetszetű. Pengéje lapított rombusz átmetszetű, legszélesebb a test közepén; a nyak a tüske felé szélesedő, kör átmetszetű. Feltehetően kézi íjhoz használták.

Méretek: M: 69 mm, Sz: 7,0 mm, V: 5,0 mm, T: 7,2 g.

Illusztráció: **98. tábla 4.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2009-136.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, deltoid alakú nyílhegy. Tuskéje négyzetes átmetszetű, nyaka hengeres, pengéje lapított metszetű. Feltehetően kézi íjhoz használták.

Méretek: M: 54 mm, Sz: 13 mm, V: 7,0 mm, T: 6,1 g.

Illusztráció: **98. tábla 5.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2020-127.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, deltoid alakú nyílhegy. Tuskéje négyzetes átmetszetű, nyaka rövid, hengeres, pengéje lapított metszetű. Feltehetően kézi íjhoz használták.

Méretek: M: 47 mm, Sz: 10,0 mm, V: 4,0 mm, T: 3,1 g.

Illusztráció: **98. tábla 6.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2019-174.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, hiányos állapotú, deltoid alakú nyílhegy. Tuskéje hiányzik, nyaka rombusz átmetszetű. Feltehetően kézi íjhoz használták.

Méretek: M: 30 mm, Sz: 13 mm, V: 4,0 mm, T: 3,5 g.

Illusztráció: **98. tábla 7.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2019-096.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, deltoid alakú nyílhegy. Tuskéje rövid, négyzetes átmetszetű, rövid nyaka négyyszög metszetű, kiszélesedő. Pengéje deltoid alakú, lapított metszetű.

Méretek: M: 43 mm, Sz: 14 mm, V: 6,0 mm, T: 5,9 g.

Illusztráció: **98. tábla 8.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2009-149.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, hiányos, deltoid alakú nyílhegy. Tuskéje rövid, négyzetes átmetszetű, rövid nyaka négyyszög metszetű, kiszélesedő. Pengéje deltoid alakú, lapított metszetű.

Méretek: M: 32 mm, Sz: 11 mm, V: 5,0 mm, T: 3,5 g.

Illusztráció: **98. tábla 9.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2019-017.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, rombusz alakú nyílhegy. Tuskéje rövid, négyzetes átmetszetű, rövid nyaka négyyszög metszetű, kiszélesedő. Pengéje rombusz alakú, lapított metszetű.

Méretek: M: 50 mm, Sz: 12 mm, V: 5,0 mm, T: 4,8 g.

Illusztráció: **98. tábla 10.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2019-158.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép, gúla alakú nyílhegy. Elhegyesedő tuskéje hosszú, kör átmetszetű, nyaka és teste a tüske felé hengeres, hegye felé négyzetes. Pengéje felső harmadában kétoldalt bevágott.

Méretek: M: 60 mm, Sz: 8,0 mm, V: 8,0 mm, T: 6,4 g.

Illusztráció: **98. tábla 11.****Megnevezés: nyílhegy**

Azonosító szám: 2019-185.

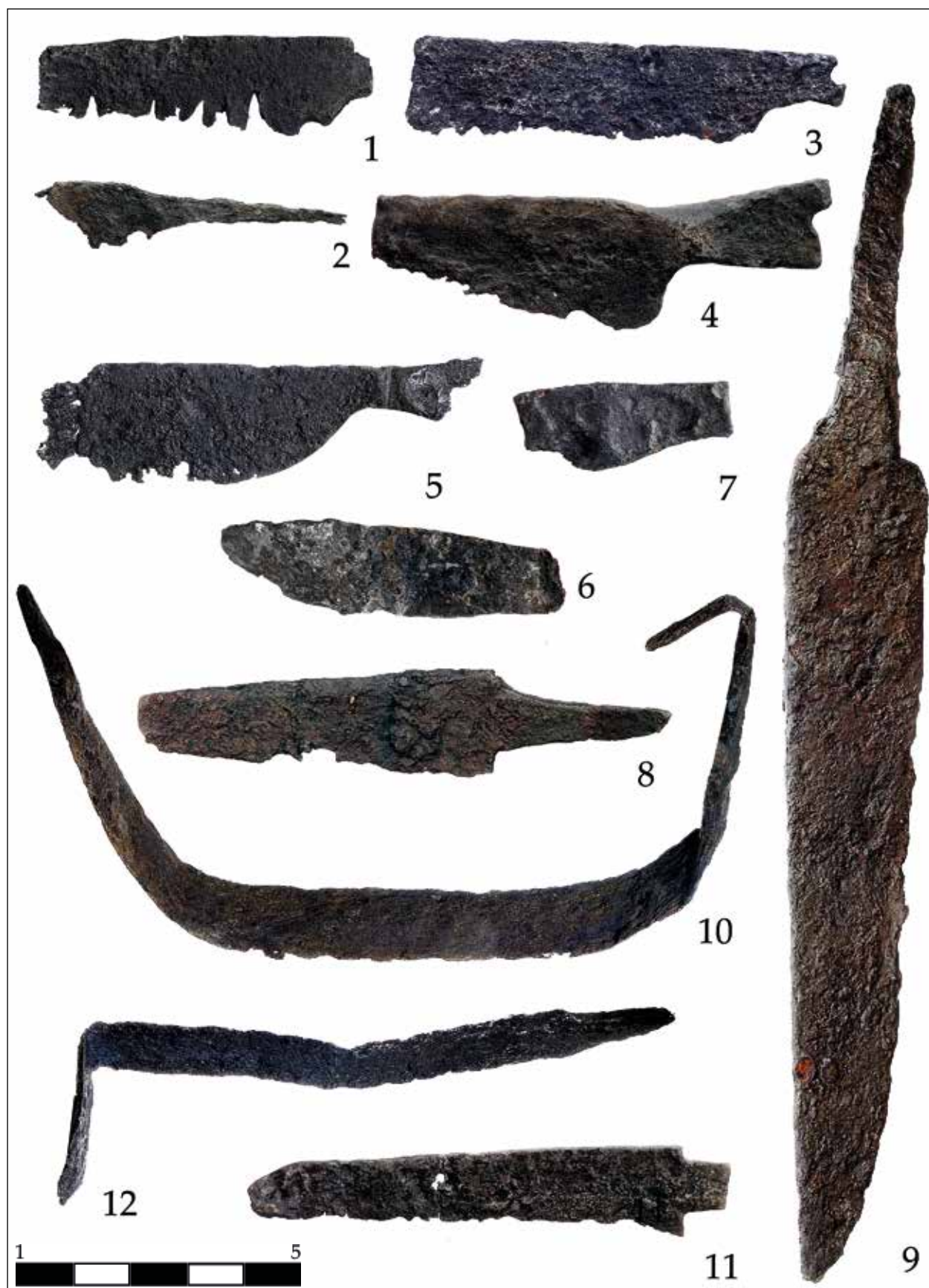
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, levél alakú nyílhegy. Tuskéje rövid, négyzetes átmetszetű, rövid nyaka négyyszög metszetű, kiszélesedő. Pengéje hosszúkás levél alakú, lapított metszetű.

Méretek: M: 56 mm, Sz: 13 mm, V: 6,0 mm, T: 8,1 g.

Illusztráció: **98. tábla 12.**

99. tábla. Kések, borotvák. Fotó: Kiss Béla
 Plate 99. Knives and razors. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: kés

Azonosító szám: 2018-089.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéltüskés fűrészkés részlete. Sérült, hiányos.

Háta egyenes, pengéje V átmetszetű, törött, élét mély fogazás tagolja. Megmaradt a nyélindítás 4 mm hosszú részlete.

Méretek: M: 59 mm, Sz: 18 mm, V: 3 mm, T: 10,6 g.

Illusztráció: **99. tábla 1.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2019-316.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kis méretű nyéltüskés kés részlete. Sérült, hiányos. Háta ívelt, pengéje V átmetszetű, nyéltüskéje háromszög alakú, téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 56 mm, Sz: 11 mm, V: 2 mm, T: 3,4 g.

Illusztráció: **99. tábla 2.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2020-062.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéllemezes kés részlete. Sérült, hiányos. Háta egyenes, pengéje V átmetszetű, törött. A nyéllemezes 14 mm hosszú részlete megmaradt, mely téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 77 mm, Sz: 15 mm, V: 2 mm, T: 11,0 g.

Illusztráció: **99. tábla 3.****Megnevezés: borotvakés**

Azonosító szám: 2020-259.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéllemezes kés részlete. Sérült, hiányos. Háta enyhén ívelt, pengéje V átmetszetű, a nyél találkozásánál mindkét oldalra kidomborodik. A nyél lemezes szerkezetű, végén 4 mm átmérőjű szegecslyuk indítása látható.

Méretek: M: 81 mm, Sz: 22 mm, V: 3 mm, T: 30,4 g.

Illusztráció: **99. tábla 4.****Megnevezés: borotvakés**

Azonosító szám: 2022-059.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéllemezes kés részlete. Sérült, hiányos. Háta egyenes, pengéje töredékes, éle a nyélhez közeledve félkörívben halad. A nyél találkozásánál bordázott, egy helyen szegecslyuk indítása látszik.

Méretek: M: 77 mm, Sz: 21 mm, V: 1,5 mm, T: 12,1 g.

Illusztráció: **99. tábla 5.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2022-034.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas kés pengéjének részlete. Sérült, hiányos. Háta enyhén ívelt, kb. egyharmadánál megtörik, keskeny V átmetszetű. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 63 mm, Sz: 15 mm, V: 1 mm, T: 6,5 g.

Illusztráció: **99. tábla 6.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2020-134.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéllemezes kés részlete. Sérült, hiányos. Háta

egyenes, pengéje hiányos, a nyélhez közeledve éle kiszélesedik.

Nyele téglalap átmetszetű, lemezes szerkezetű.

Méretek: M: 38 mm, Sz: 15 mm, V: 4 mm, T: 11,1 g.

Illusztráció: **99. tábla 7.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2019-104.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéltüskés kés részlete. Háta egyenes, éle enyhén

ívelt, pengéje V átmetszetű, hegye hiányos. A nyél 30 mm hosszú,

téglalap átmetszetű, végén elhegyesedik.

Méretek: M: 95 mm, Sz: 19 mm, V: 3 mm, T: 15,4 g.

Illusztráció: **99. tábla 8.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2009-260.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, kissé deformált, nyéltüskés kés.

Háta egyenes, pengéje V átmetszetű, nyaka rövid. Tüskéje 60 mm

hosszú, téglalap átmetszetű, elhegyesedő végű.

Méretek: M: 210 mm, Sz: 23 mm, V: 6 mm, T: 78 g.

Illusztráció: **99. tábla 9.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2021-272.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, másodlagosan deformált, nyéltüskés kés. Háta

egyenes, pengéje V átmetszetű, rajta a hátához közel végigfutó

mélyedés figyelhető meg. Tüskéje másodlagosan meghajlított, háromszög alakú, téglalap átmetszetű, 42 mm hosszú.

Méretek: M: 115 mm, Sz: 21 mm, V: 4 mm, T: 51 g.

Illusztráció: **99. tábla 10.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2020-412.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas kés részlete. Sérült, hiányos. Háta egyenes, pengéje V átmetszetű, hegye letört. A nyél indítása téglalap átmetszetű, tüskés vagy lemezes szerkezetű is lehet.

Méretek: M: 85 mm, Sz: 16 mm, V: 2,5 mm, T: 11,5 g.

Illusztráció: **99. tábla 11.****Megnevezés: kés**

Azonosító szám: 2014-061.

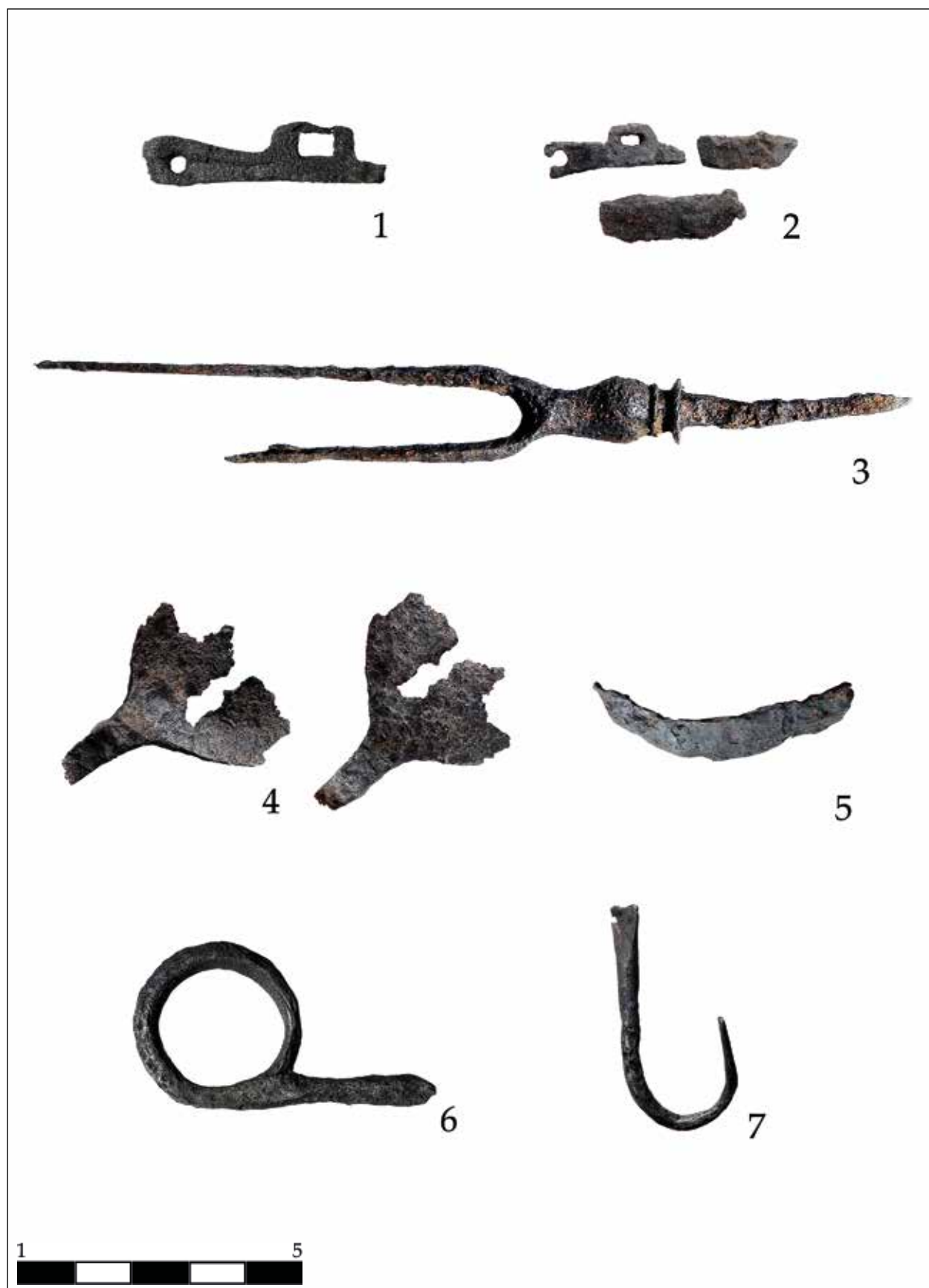
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéltüskés kés részlete. Sérült, deformált, hiányos. Háta egyenes, hegye letört, pengéje V átmetszetű, nyéltüskéje téglalap átmetszetű, lefelé ível.

Méretek: M: 108 mm, Sz: 14 mm, V: 2 mm, T: 23 g.

Illusztráció: **99. tábla 12.**

100. tábla. Késtkmerévítő, villa, kanál, olló, horog. Fotó: Kiss Béla
 Plate 100. Knife sheath chapes, fork, spoon, scissors and hook. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **késtkerekítő**

Azonosító szám: 2018-224.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Bőr késtkerekítő kovácsoltvas, két helyen áttört merevítőjének részlete. Téglalap átmetszetű, egy helyen téglalap alakban áttört fülrészé szélesedik, végén kör alakban áttört.

Méretek: M: 44 mm, Sz: 8 mm, V: 2 mm, T: 3,5 g.

Illusztráció: **100. tábla 1.**Megnevezés: **késtkerekítő**

Azonosító szám: 2009-148.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Bőr késtkerekítő kovácsoltvas merevítőjének három töredéke. Két töredék téglalap átmetszetű, lapított, a harmadik két helyen áttört, téglalap alakú fülrészrel ellátott darab.

Méretek: M1: 18 mm, Sz1: 6 mm, V1: 2 mm; M2: 26, Sz2: 7 mm, V2: 2 mm; M3: 26 mm, Sz3: 7 mm, V3: 2 mm; Tsum: 3,7 g.

Illusztráció: **100. tábla 2.**Megnevezés: **villa**

Azonosító szám: 2011-000B

Szarmazási hely: Bagó-kiserdő, szórvány.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kétágú kovácsoltvas villa sérült, hiányos töredéke. Az ágak deltoid átmetszetűek, hosszuk 56, illetve 90 mm. Nyele négyzetes átmetszetű, végén elhegyesedő. A fej és a nyél között baluszteres, alatta dupla gyűrűs tagolás látható.

Méretek: M: 150,5 mm, Sz: 18 mm, V: 4 mm, T: 21 g.

Illusztráció: **100. tábla 3.**Megnevezés: **kanál**

Azonosító szám: 2009-164.

Keltezés: 15–16. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas kanál töredéke a fej és a nyél részletével. Sérült, hiányos. Feje öblös, kiszélesedő, eredetileg ovális alakú, nyele téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 39 mm, Sz: 33 mm, V: 1 mm, T: 4,5 g.

Illusztráció: **100. tábla 4.**Megnevezés: **olló**

Azonosító szám: 2009-121B.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas olló sérült pengéjének részlete. A penge V átmetszetű, háta egyenes.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 11 mm, V: 3 mm, T: 6,1 g.

Illusztráció: **100. tábla 5.**Megnevezés: **olló**

Azonosító szám: 2018-004.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, az egyik végén kör alakban visszahajlított, kör átmetszetű vasrúd, feltehetőleg olló töredéke.

Méretek: M: 53 mm, Sz: 30 mm, V: 4 mm, T: 11,3 g.

Illusztráció: **100. tábla 6.**Megnevezés: **horog**

Azonosító szám: 2022-006.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kör átmetszetű, egyik végén elhegyesedő, másik végén elkalapált horog. Másodlagosan deformált.

Méretek: M: 41 mm, Sz: 17 mm, V: 3 mm, T: 3,3 g.

Illusztráció: **100. tábla 7.**

101. tábla. Kulcsok. Fotó: Kiss Béla
Plate 101. Keys. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: kulcs

Azonosító szám: 2009-189.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép kulcs. Szára hengeres, taraja téglalap alakú, tagolatlan, füle egyszerű, sima, téglalap átmetszetű korong.

Méretek: M: 81 mm, Sz: 36 mm, V: 10 mm, T: 27,7 g.

Illusztráció: **101. tábla 1.****Megnevezés: kulcs**

Azonosító szám: 2009-186.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, sérült kulcs. Szára hengeres, taraja tagolatlan, négyzet alakú, füle egyszerű, sima, téglalap átmetszetű korong.

Méretek: M: 76 mm, Sz: 24 mm, V: 5 mm, T: 13,1 g.

Illusztráció: **101. tábla 2.****Megnevezés: kulcs**

Azonosító szám: 2018-443.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép kulcs. Szára téglalap átmetszetű, szakálla tagolatlan, téglalap formájú, feje rombusz alakú.

Méretek: M: 85 mm, Sz: 36 mm, V: 5 mm, T: 15,9 g.

Illusztráció: **101. tábla 3.****Megnevezés: kulcs**

Azonosító szám: 2012-091.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép kulcs. Szára téglalap átmetszetű, szakálla tagolatlan, négyzet alakú, hiányos, feje rombusz alakú, csúcsainál levágott.

Méretek: M: 58 mm, Sz: 34 mm, V: 9 mm, T: 17,4 g.

Illusztráció: **101. tábla 4.****Megnevezés: kulcs**

Azonosító szám: 2009-168.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép kulcs. Szára hengeres, szakálla többszörösen tagolt, négyzet alakú, feje rombusz alakú, melynek csúcsai egy-egy lapított félgömbben végződnek.

Méretek: M: 66 mm, Sz: 35 mm, V: 5 mm, T: 16,9 g.

Illusztráció: **101. tábla 5.****Megnevezés: kulcs**

Azonosító szám: 2009-225.

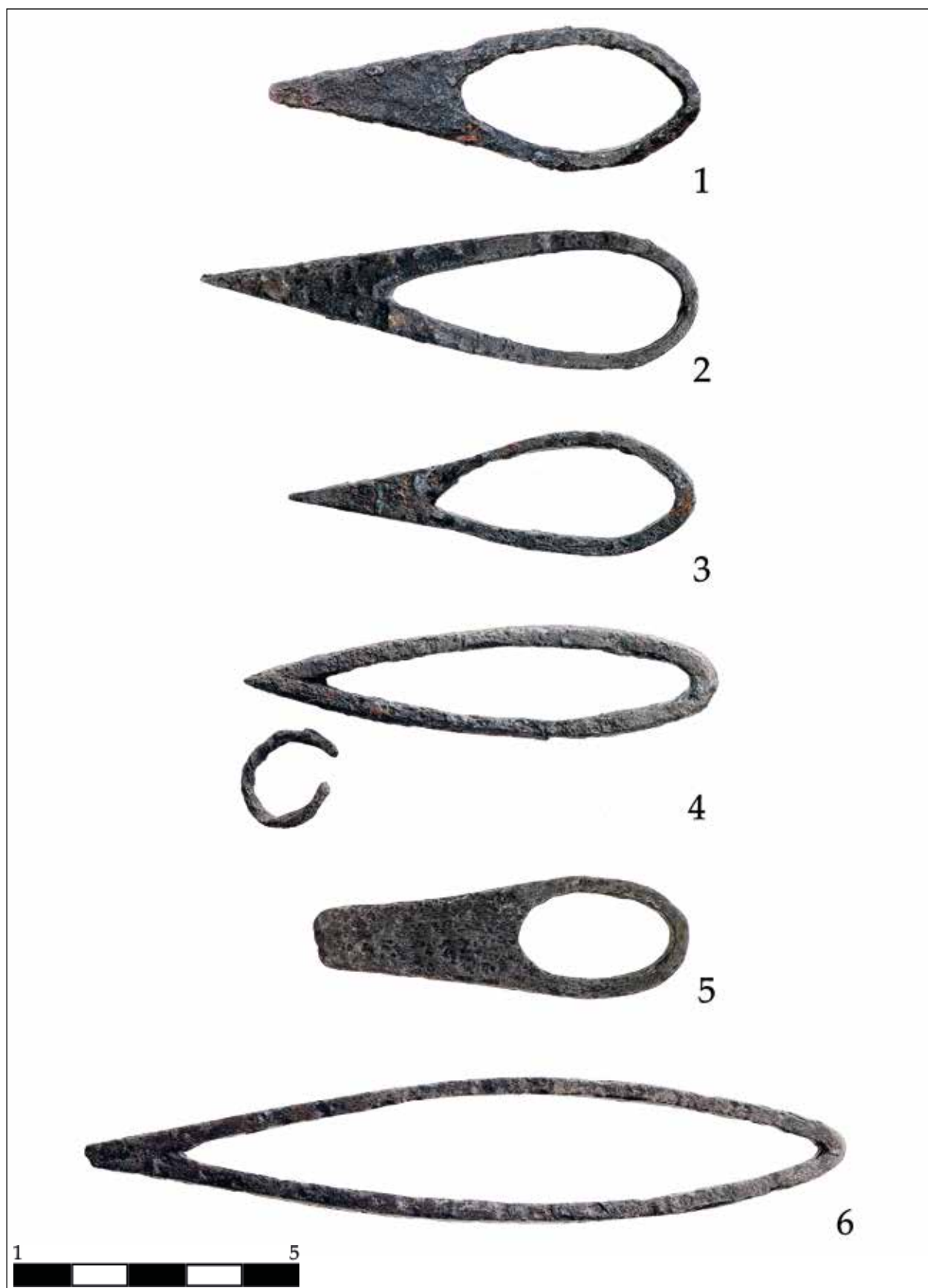
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, sérült, hiányos kulcs. Szára négyzetes, taraja bevágott, szabálytalan alakú, füle eredetileg szív alakban meghajlított, négyzetes átmetszetű.

Méretek: M: 195 mm, Sz: 29 mm, V: 10 mm, T: 112 g.

Illusztráció: **101. tábla 6.**

102. tábla. Csíholók. Fotó: Kiss Béla
Plate 102. Strike-a-lights. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **tűzcsiholó**

Azonosító szám: 2011-000A.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép, kéttalpú tűzcsiholó, úgynevezett „szamárszűrő” típus. Függőleges tengelye mentén szimmetrikus, fogója íves, enyhén csúcsosodó, vége elhegyesedő, nyílása szilvماغ alakú.

Méretek: M: 78 mm, Sz: 25 mm, V: 6 mm, T: 20,8 g.

Illusztráció: **102. tábla 1.**Megnevezés: **tűzcsiholó**

Azonosító szám: 2013-178.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép, kéttalpú tűzcsiholó, úgynevezett „szamárszűrő” típus. Függőleges tengelye mentén szimmetrikus, fogója íves, elhegyesedő vége felé az anyaga megvastagszik, nyílása csepp alakú.

Méretek: M: 89 mm, Sz: 24 mm, V: 7 mm, T: 32,9 g.

Illusztráció: **102. tábla 2.**Megnevezés: **tűzcsiholó**

Azonosító szám: 2009-226A.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép, kéttalpú tűzcsiholó, úgynevezett „szamárszűrő” típus. Függőleges tengelye mentén szimmetrikus, fogója íves, enyhén csúcsosodó, vége elhegyesedő, nyílása szilvماغ alakú.

Méretek: M: 73 mm, Sz: 22 mm, V: 5 mm, T: 13,9 g.

Illusztráció: **102. tábla 3.**Megnevezés: **tűzcsiholó**

Azonosító szám: 2009-190.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép, kéttalpú tűzcsiholó, úgynevezett „szamárszűrő” típus. Függőleges tengelye mentén szimmetrikus, fogója íves, vége elhegyesedő, nyílása lapított csepp alakú. Akasztókarikája sérült, 20 mm átmérőjű, 2,5 mm vastagságú, nyitott, csavart kialakítású.

Méretek: M: 84 mm, Sz: 20 mm, V: 7,5 mm, T: 30,1 g.

Illusztráció: **102. tábla 4.**Megnevezés: **tűzcsiholó**

Azonosító szám: 2021-242.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, kéttalpú tűzcsiholó, úgynevezett „kacsorú” típus. Függőleges tengelye mentén szimmetrikus, fogója íves, vége tompa, kisebb méretű nyílása ovális alakú. A tárgy hossz tengelyében megfigyelhető az összekovácsolás nyoma.

Méretek: M: 67 mm, Sz: 23 mm, V: 5 mm, T: 23,9 g.

Illusztráció: **102. tábla 5.**Megnevezés: **tűzcsiholó**

Azonosító szám: 2020-413.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, kéttalpú tűzcsiholó, úgynevezett nyújtott nyílású típus. Függőleges tengelye mentén szimmetrikus, fogója íves, vége elhegyesedik. A nyílás lapított szilvماغ alakú, a test teljes hosszán végighúzóódik, elhegyesedő.

Méretek: M: 134 mm, Sz: 26 mm, V: 4 mm, T: 27,7 g.

Illusztráció: **102. tábla 6.**

103. tábla. Kaparó, ösztöke. Fotó: Kiss Béla
Plate 103. Scrapers and proddng tools. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **kaparó?**

Azonosító szám: 2020-175.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, lapított fejű, nyéllel ellátott, kis méretű eszköz (kaparó?). Sérült, hiányos. Feje kiszélesedő, lapos, nyele négyzetes átmetszetű, elhegyesedő végű.

Méretek: M: 44 mm, Sz: 10,5 mm, V: 3 mm, T: 3,1 g.

Illusztráció: **103. tábla 1.**Megnevezés: **kaparó**

Azonosító szám: 2009-170B.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, lapított fejű, nyéllel ellátott kaparó. Csaknem ép, feje derékszögben meghajlított, legyező formájú, szára téglalap átmetszetű, vége elkalapált.

Méretek: M: 80 mm, Sz: 20 mm, V: 4,5 mm, T: 11,5 g.

Illusztráció: **103. tábla 2.**Megnevezés: **ösztoke**

Azonosító szám: 2013-180.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas ösztöke részlete. Sérült, hiányos. A 32 mm átmérőjű, kör átmetszetű köpűs szár a fej felé összeszűkül, a hiányos penge legyezőszerűen kiszélesedik.

Méretek: M: 135 mm, Sz: 52 mm, V: 2 mm, T: 97 g.

Illusztráció: **103. tábla 3.**Megnevezés: **ösztoke**

Azonosító szám: 2019-082.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas ösztöke részlete. Sérült, hiányos. A 26 mm átmérőjű, kör átmetszetű köpűs szár a fej felé összeszűkül, a hiányos penge indítása legyezőszerűen kiszélesedik.

Méretek: M: 72 mm, Sz: 40 mm, V: 2 mm, T: 42 g.

Illusztráció: **103. tábla 4.**

104. tábla. Sarlók. Fotó: Kiss Béla

Plate 104. Sickles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: sarló

Azonosító szám: 2019-157.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéltüskés sarló részlete. Hát enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, éle sűrűn fogazott. Nyele négyzetes átmetszetű, végén elhegyesedő.

Méretek: M: 112 mm, Sz: 8 mm, V: 3 mm, T: 8,0 g.

Illusztráció: **104. tábla 1.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2012-112.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló töredékei. Sérült, deformált. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Nyele indítása téglalap átmetszetű.

Méretek: M1: 105 mm, Sz1: 10 mm, V1: 3 mm; M2: 40 mm, Sz2: 11 mm, V2: 4 mm; Tsum: 18 g.

Illusztráció: **104. tábla 2.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2009-146.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló részlete. Másodlagosan deformált. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Nyele téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 88 mm, Sz: 11 mm, V: 2 mm, T: 18 g.

Illusztráció: **104. tábla 3.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2009-120.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló töredékei. Sérült, deformált. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Nyele téglalap átmetszetű, vége tüskés.

Méretek: M1: 57 mm, Sz1: 17 mm, V1: 4 mm; M2: 45 mm, Sz2: 8 mm, V2: 4 mm; Tsum: 17 g.

Illusztráció: **104. tábla 4.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2012-115.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéltüskés sarló részlete. Erősen sérült, deformált.

Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik, egy helyen kiszélesedik. Nyéltüskéje téglalap átmetszetű, elhegyesedő.

Méretek: M: 114 mm, Sz: 15 mm, V: 3 mm, T: 46 g.

Illusztráció: **104. tábla 5.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2020-031.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, nyéltüskés sarló részlete. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik, itt fogazás nyomai láthatók. Nyéltüskéje rövid, téglalap átmetszetű.

Méretek: M: 130 mm, Sz: 17 mm, V: 4 mm, T: 43 g.

Illusztráció: **104. tábla 6.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2021-241.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló részlete. Háta ívelt, pengéje csaknem ép, V átmetszetű, élénél elvékonyodik, itt fogazás nyomai láthatók. Hegye tompa, lekerekített, nyele hiányzik.

Méretek: M: 148 mm, Sz: 12 mm, V: 3 mm, T: 28 g.

Illusztráció: **104. tábla 7.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2009-119.

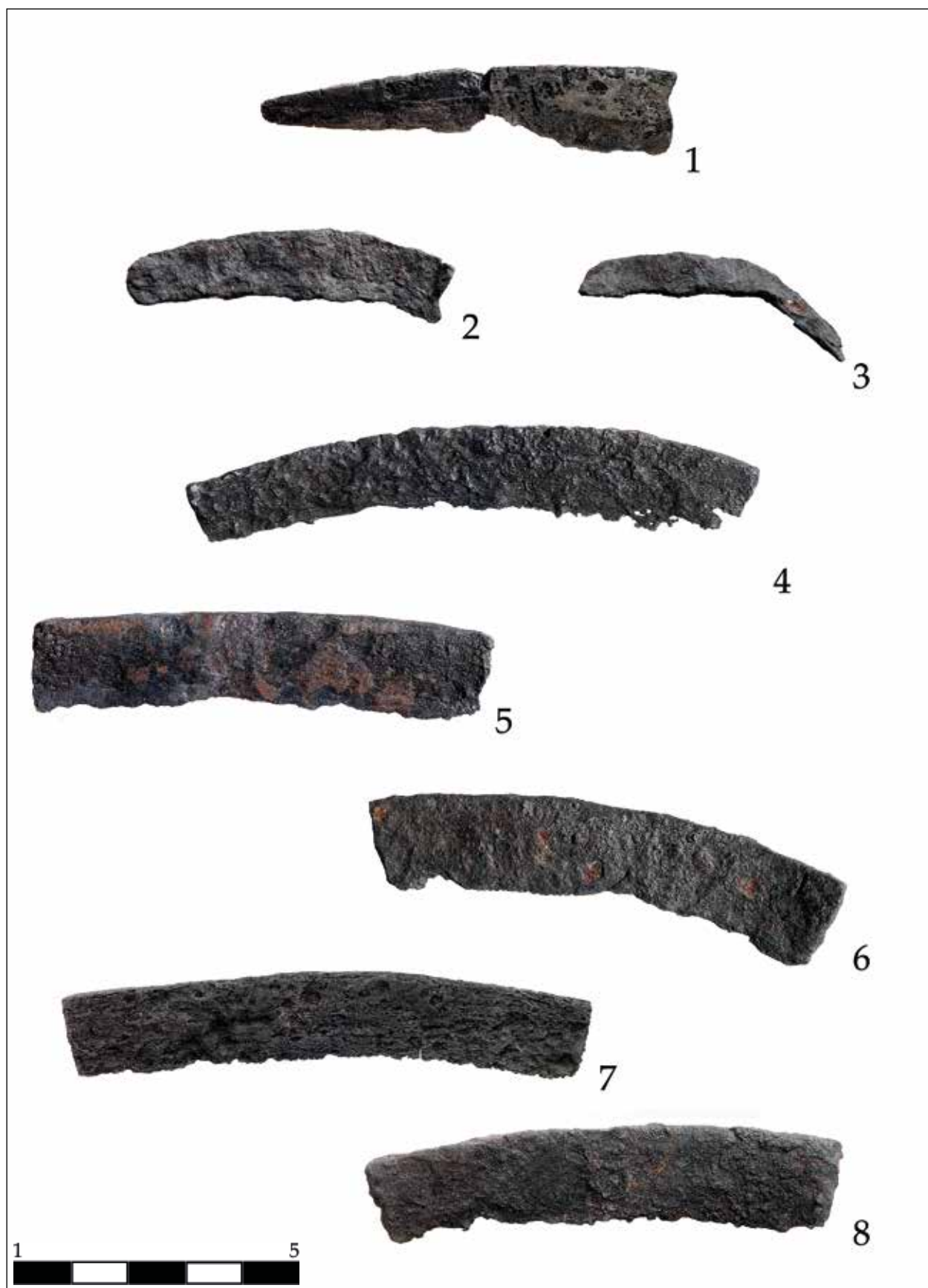
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló töredéke. Sérült, hiányos. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 65 mm, Sz: 13 mm, V: 4 mm, T: 14,2 g.

Illusztráció: **104. tábla 8.**

105. tábla. Sarlók. Fotó: Kiss Béla

Plate 105. Sickles. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: sarló

Azonosító szám: 2021-059.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló hegyének töredéke. Háta ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Hegye tompa, kissé megtörik. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 75 mm, Sz: 16 mm, V: 4,5 mm, T: 12 g.

Illusztráció: **105. tábla 1.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2009-177.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló hegyének töredéke. Háta ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Hegye tompa, lekerekített. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 58 mm, Sz: 14 mm, V: 4,5 mm, T: 11,8 g.

Illusztráció: **105. tábla 2.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2009-153.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló hegyének töredéke. Háta ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Hegye éles, háromszög alakban végződik. Teste és nyele hiányzik.

Méretek: M: 49 mm, Sz: 8 mm, V: 1,5 mm, T: 3,5 g.

Illusztráció: **105. tábla 3.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2013-152.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló pengéjének töredéke. Háta ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Nyeléhez közeledve fogazás maradványai láthatók. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 103 mm, Sz: 16 mm, V: 4 mm, T: 22 g.

Illusztráció: **105. tábla 4.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2022-087.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló pengéjének töredéke. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 82 mm, Sz: 18 mm, V: 3,5 mm, T: 22 g.

Illusztráció: **105. tábla 5.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2012-078.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló pengéjének töredéke. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik, itt a fogazás nyomai láthatók. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 87 mm, Sz: 18 mm, V: 3 mm, T: 20 g.

Illusztráció: **105. tábla 6.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2018-136.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló pengéjének töredéke. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik, itt a fogazás nyomai láthatók. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 92 mm, Sz: 15 mm, V: 4 mm, T: 25 g.

Illusztráció: **105. tábla 7.****Megnevezés: sarló**

Azonosító szám: 2009-124.

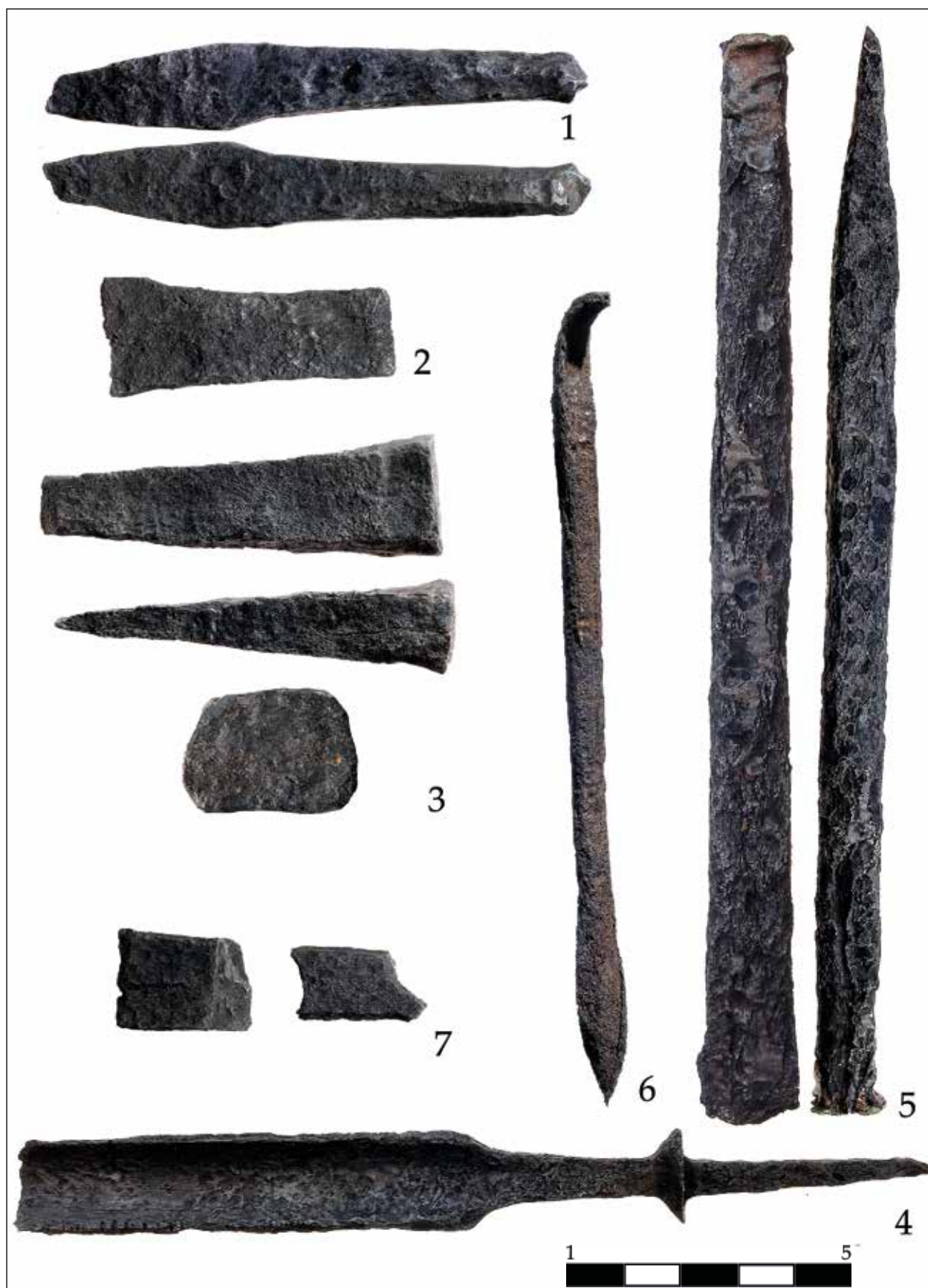
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas sarló pengéjének töredéke. Háta enyhén ívelt, pengéje hiányos, V átmetszetű, élénél elvékonyodik. Nyele hiányzik.

Méretek: M: 76 mm, Sz: 14 mm, V: 3 mm, T: 22 g.

Illusztráció: **105. tábla 8.**

106. tábla. Vésők, fűró. Fotó: Kiss Béla
 Plate 106. Chisels, auger. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: véső

Azonosító szám: 2022-063.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas vésőeszköz. Feje lapított háromszög alakú, nyakánál téglalap átmetszetű, megvastagszik, nyele vége felé csaknem kör átmetszetűvé kalapált. Mindkét vége hiányos.

Méretek: M: 98 mm, Sz: 16 mm, V: 6 mm, T: 38,3 g.

Illusztráció: **106. tábla 1.****Megnevezés: véső**

Azonosító szám: 2018-027.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas vésőeszköz részlete. Téglalap átmetszetű, a feje felé kiszélesedik, anyagában elvékonyodik. Másik vége lekerekített.

Méretek: M: 51 mm, Sz: 23 mm, V: 5 mm, T: 29,5 g.

Illusztráció: **106. tábla 2.****Megnevezés: véső**

Azonosító szám: 2020-308.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas vésőeszköz. Téglalap átmetszetű, a feje felé kiszélesedik, itt felülete sima. Másik vége felé elkeskenyedik, vége hegyes, elkalapált.

Méretek: M: 70 mm, Sz: 21 mm, V: 12 mm, T: 64 g.

Illusztráció: **106. tábla 3.****Megnevezés: véső**

Azonosító szám: 2018-138.

Keltezés: 15–17. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép favéső. Feje U alakúra kovácsolt, hegye letört. Nyaka négyzetes átmetszetű, a tagológyűrű felé kissé összeszűkül. Nyéltüskéje négyzetes átmetszetű, vége felé elhegyesedő.

Méretek: M: 160 mm, Sz: 16 mm, V: 5 mm, T: 52 g.

Illusztráció: **106. tábla 4.****Megnevezés: véső**

Azonosító szám: 2022-136.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép véső. Teste négyzetes átmetszetű, egyik vége elkalapált, másik ellaposodó.

Méretek: M: 190 mm, Sz: 17 mm, V: 10 mm, T: 174 g.

Illusztráció: **106. tábla 5.****Megnevezés: fúró**

Azonosító szám: 2019-361.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, négyzetes átmetszetű, ép fúró. Egyik végén téglalap átmetszetű, hurokban meghajlított, másik végén megcsavart, lapított, elhegyesedő.

Méretek: M: 14,3 mm, Sz: 5 mm, V: 5 mm, T: 28 g.

Illusztráció: **106. tábla 6.****Megnevezés: rúdvas**

Azonosító szám: 2018-064.

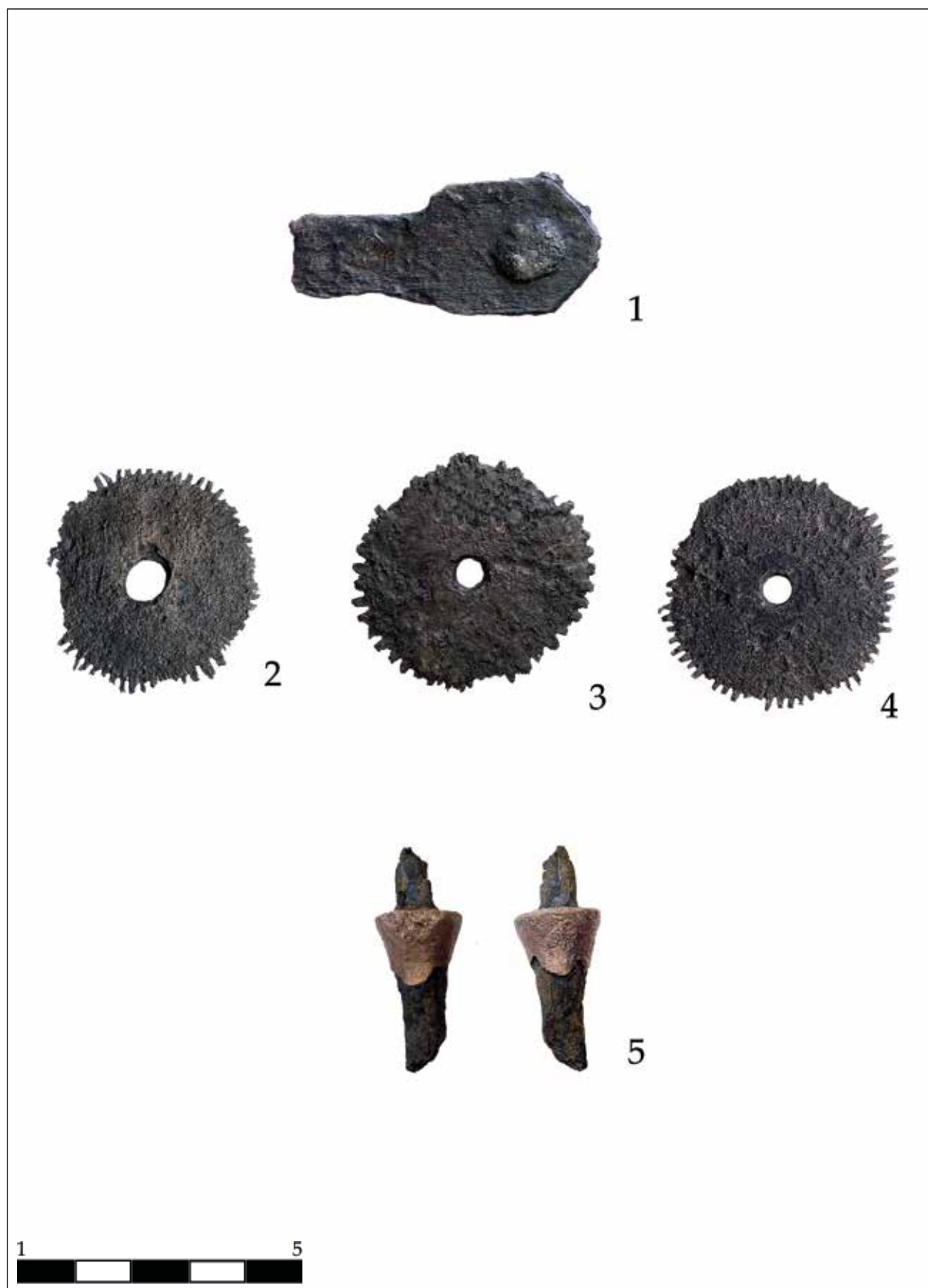
Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap átmetszetű rúd, véső töredéke?

Méretek: M: 22 mm, Sz: 17 mm, V: 10 mm, T: 29,4 g.

Illusztráció: **106. tábla 7.**

107. tábla. Rádli/tésztavágó, ötvösszerszám. Fotó: Kiss Béla
Plate 107. Pastry cutters and goldsmithing tool. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: tésztavágó

Azonosító szám: 2019-014.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, szegecselt eszköz maradéka. Fejrésze hatszög alakú, középen szegeccsel átütött, elkalapált. Nyele téglalap átmetszetű, lapos, fogaskereke a restaurálás során nagyrészt megsemmisült.

Méretek: M: 55 mm, Sz: 23 mm, V: 2 mm, T: 17,1 g.

Illusztráció: **107. tábla 1.****Megnevezés: fogaskerék**

Azonosító szám: 2018-240.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, középen kör alakban átütött, szélén fogazott korong. A fogazás hiányos. Nyeles díszítő- vagy vágóeszköz tartozéka lehetett.

Méretek: M: 41 mm, Sz: 35 mm, V: 2 mm, T: 15,6 g.

Illusztráció: **107. tábla 2.****Megnevezés: fogaskerék**

Azonosító szám: 2022-133.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, középen kör alakban átütött, szélén fogazott korong. A fogazás hiányos. Nyeles díszítő- vagy vágóeszköz tartozéka lehetett.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 39 mm, V: 1,5 mm, T: 18,6 g.

Illusztráció: **107. tábla 3.****Megnevezés: fogaskerék**

Azonosító szám: 2018-034.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, középen kör alakban átütött, szélén fogazott korong. A fogazás hiányos. Nyeles díszítő- vagy vágóeszköz tartozéka lehetett.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 41 mm, V: 2 mm, T: 25,9 g.

Illusztráció: **107. tábla 4.****Megnevezés: ötvösszerszám**

Azonosító szám: 2018-086.

Keltezés: 14–16. század?

Anyag: bronz, vas.

Leírás: Kúp alakú, hegyes, nyéllel ellátott, kívülről bronzsal befuttatott vaseszköz töredéke. Nyele téglalap átmetszetű, hiányos. Feje kör alapú, hegyes kúp formájú, csúcsban végződő. Formája és kialakítása alapján ötvösszerszám, talán poncoló.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 15 mm, V: 15 mm; T: 15, 8 g.

Illusztráció: **107. tábla 5.**

108. tábla 1a. Ekevas. Fotó: Kiss Béla
Plate 108 1a. Ploughshare. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **ekevas**

Azonosító szám: 2019-186.

Keltezés: 13–15. század.

Anyag: vas.

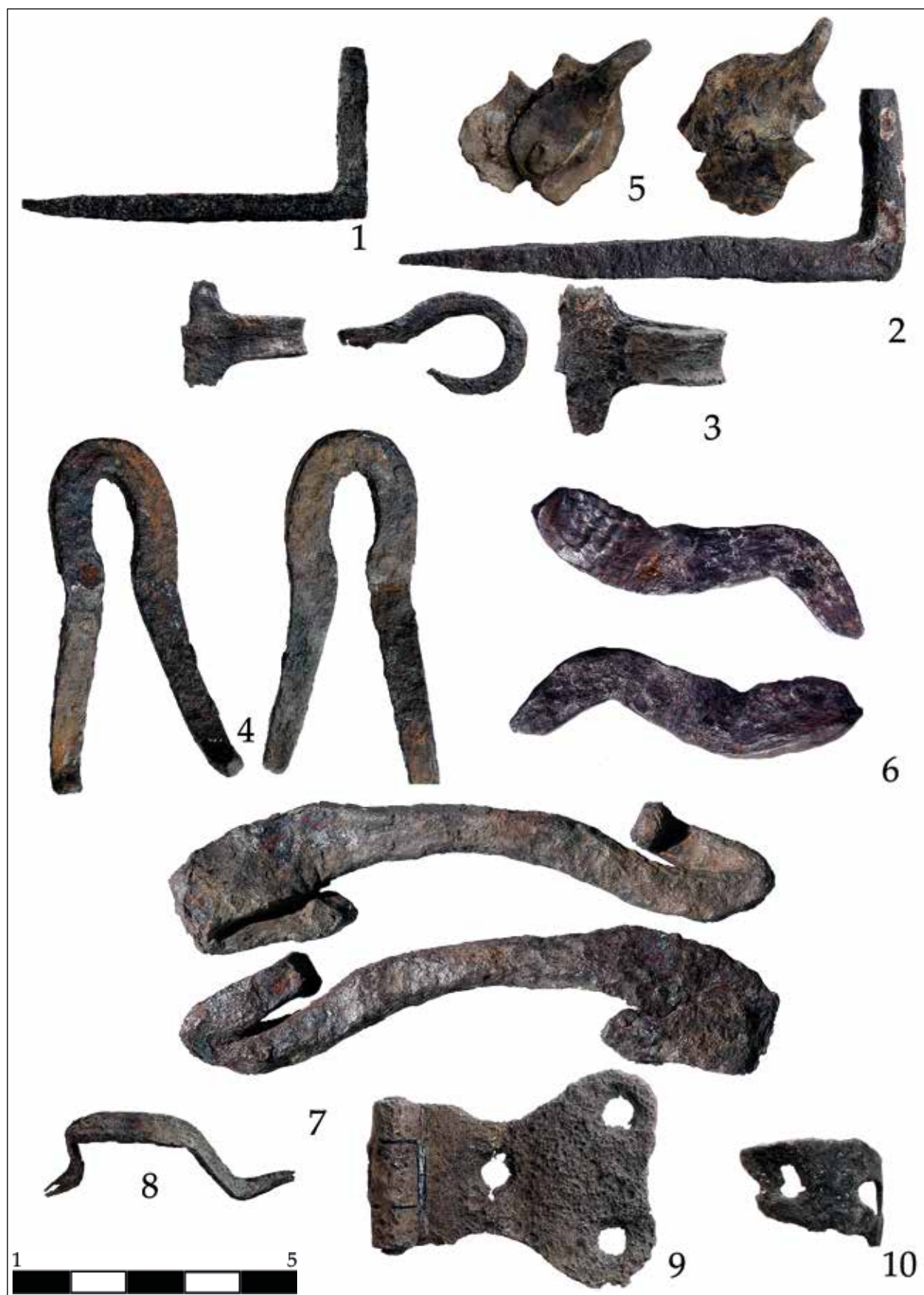
Leírás: Kovácsoltvas, jó állapotú, lapát alakú ekevas. Köpüs szárnya enyhén aszimmetrikus, 80 mm hosszú, 135 mm széles. Válla rövid, pengéje aszimmetrikusan háromszög alakú, hegye lekerekített, tompa. Az ekevas bal fele (a köpüszárny és a penge) feljebb csúszott, a penge felső oldalán széles nádolás látható.

Méreték: M: 246 mm, Sz: 175 mm, V: 10 mm, T: 1900 g.

Illusztráció: **108. tábla 1a–b.**

108. tábla 1b. Ekevas. Fotó: Kiss Béla
Plate 108 1b. Ploughshare. Photo: Béla Kiss

109. tábla. Tartozékok, vasalások. Fotó: Kiss Béla

Plate 109. Iron fittings. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: ajtóforgó

Azonosító szám: 2012-080A.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, derékszögben meghajlított sarokvasalás, ajtóforgó pipa. Ép, jó állapotú. Rövidebb szára 61 mm hosszú szára hengeres, kör átmetszetű, hosszabb, 123 mm hosszú szára kör átmetszetű, a vége felé téglalappá kovácsolt, elhegyesedő. A két szár találkozásánál szögletesre kovácsolt. Az ajtószárny rögzítését és elforgatását tette lehetővé.

Méretek: M: 123 mm, Sz: 61 mm, V: 10 mm, T: 76 g.

Illusztráció: **109. tábla 1.****Megnevezés: ajtóforgó**

Azonosító szám: 2012-074.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, derékszögben meghajlított sarokvasalás, ajtóforgó pipa. Ép, jó állapotú. Rövidebb szára 70 mm hosszú, hengeres, kör átmetszetű, hosszabb szára 174 mm hosszú, kör átmetszettel indul, az 1/3 részétől téglalappá kovácsolt, elhegyesedő végű. A két szár találkozásánál szögletesre kovácsolt. Az ajtószárny rögzítését és elforgatását tette lehetővé.

Méretek: M: 174 mm, Sz: 70 mm, V: 13 mm, T: 227 g.

Illusztráció: **109. tábla 2.****Megnevezés: akasztófül**

Azonosító szám: 2019-268.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, egyik végén hurokban visszahajlított, másik végén lemezszerűen ellaposodó vasalás; akasztófül.

Méretek: M: 31 mm, Sz: 26 mm, V: 2 mm, T: 10,0 g.

Illusztráció: **109. tábla 3.****Megnevezés: akasztófül**

Azonosító szám: 2020-078.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, hurokban meghajlított, villaszerűen kettéágazó, lapított testű vasrúd. Mindkét ága visszahajlított.

Méretek: M: 64 mm, Sz: 23 mm, V: 2,0 mm, T: 19 g.

Illusztráció: **109. tábla 4.****Megnevezés: akasztófül**

Azonosító szám: 2020-313.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, akasztófülrel ellátott, szegecselt vaslemez.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 24 mm, V: 7,0 mm, T: 9,0 g.

Illusztráció: **109. tábla 5.****Megnevezés: vasalás**

Azonosító szám: 2020-314.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, S alakban meghajlított, elkalapált, végén meghajlított vasalás.

Méretek: M: 64 mm, Sz: 1 mm, V: 2–3 mm, T: 13 g.

Illusztráció: **109. tábla 6.****Megnevezés: vasrúd**

Azonosító szám: 2008-094.

Keltezés: 14–15. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, S alakban meghajlított, végén elkalapált, téglalap átmetszetű vasrúd.

Méretek: M: 107 mm, Sz: 17 mm, V: 7 mm, T: 45 g.

Illusztráció: **109. tábla 7.****Megnevezés: reteszpánt**

Azonosító szám: 2009-163.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, U alakra hajlított, sérült, másodlagosan deformált ácskapocs. Téglalap átmetszetű, végei elhegyesedők.

Méretek: M: 45 mm, Sz: 8 mm, V: 1,4 mm, T: 3,3 g.

Illusztráció: **109. tábla 8.****Megnevezés: sarokpánt**

Azonosító szám: 2019-275.

Keltezés: 15–16. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, pillangó alakú vasalás, sarokpánt. Három helyen kör alakban átütve.

Méretek: M: 53 mm, Sz: 40 mm, V: 6 mm, T: 19,2 g.

Illusztráció: **109. tábla 9.****Megnevezés: vasalás**

Azonosító szám: 2019-348.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, téglalap alakú, sérült vasalás. Két helyen kör alakban átütve.

Méretek: M: 26 mm, Sz: 18 mm, V: 1 mm, T: 2,4 g.

Illusztráció: **109. tábla 10.**

110. tábla. Tartozékok, vasalások és szögek. Fotó: Kiss Béla

Plate 110. Iron fittings and nails. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: vasalás

Azonosító szám: 2019-269.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, szabálytalan alakú, sérült vasalás. Középtájt a nyulvány kettéágazik, teste két végén egy-egy félgömb fejű szegccsel átütött.

Méretek: M: 66 mm, Sz: 55 mm, V: 1 mm, T: 14,6 g.

Illusztráció: **110. tábla 1.****Megnevezés: vasalás**

Azonosító szám: 2019-257.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, lekerekített sarkú, téglalap alakú vasalás részlete; feltehetően egy nyállap. V átmetszetű, külső széle felé megvastagszik. Végéhez közel téglalap formában átütve.

Méretek: M: 88 mm, Sz: 22 mm, V: 3 mm, T: 21 g.

Illusztráció: **110. tábla 2.****Megnevezés: kallantyú**

Azonosító szám: 2022-110.

Keltezés: 14–16. század?

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, egyik végén meghajlított, másik végén hurkos fülű tárgy. Szára kör átmetszetű.

Méretek: M: 59 mm, Sz: 10 mm, V: 3 mm, T: 3,8 g.

Illusztráció: **110. tábla 3.****Megnevezés: láncszem**

Azonosító szám: 2012-116.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, sérült, hiányos láncszem. Ovális alakú, nyitott végű, kör átmetszetű.

Méretek: M: 59 mm, Sz: 27 mm, V: 7 mm, T: 26 g.

Illusztráció: **110. tábla 4.****Megnevezés: szögek**

Azonosító szám: 2012-080B-G.

Keltezés: 13–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: 6 darab kovácsoltvas, téglalap átmetszetű szög. Kettő rövid, ovális fejű patkószög, kettő babapiskóta formájú fejű, felhasznált, hosszabb szárú szög, további kettő nagyobb méretű, kerek és babapiskóta fejű épületszögek.

Méretek: 2012-080B: MB: 99 mm, SzB: 27 mm, VB: 6 mm, TB: 32 g; 2012-080C: MC: 88 mm, SzC: 20 mm, VC: 5 mm, TC: 7,0 g; 2012-080D: MD: 60 mm, SzD: 15 mm, VD: 5 mm, TD: 5,0 g; 2012-080E: ME: 50 mm, SzE: 17 mm, VE: 5 mm, TE: 4,0 g; 2012-080F: MF: 30 mm, SzF: 7 mm, VF: 4 mm, TF: 2,6 g; 2012-080G: MG: 25 mm, SzG: 17 mm, VG: 5 mm, TG: 3,2 g.

Illusztráció: **110. tábla 5.****Megnevezés: szög**

Azonosító szám: 2020-032.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, négyzetes fejű szög. Feje laposra kalapált, lekerekített sarkú, négyzet alakú. Szára téglalap átmetszetű, kissé meghajlított.

Méretek: M: 47 mm, Sz: 31 mm, V: 8 mm, T: 28 g.

Illusztráció: **110. tábla 6.****Megnevezés: szög**

Azonosító szám: 2020-410.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kerek fejű szög. Feje kerek, laposra kalapált. Szára négyzetes átmetszetű, vége meghajlított.

Méretek: M: 23 mm, Sz: 12 mm, V: 2 mm, T: 1,9 g.

Illusztráció: **110. tábla 7.****Megnevezés: szög**

Azonosító szám: 2019-026.

Szarmazási hely: Várdomb II/5. árok, humuszolás.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, babapiskóta fejű, téglalap átmetszetű szög.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 20 mm, V: 5 mm, T: 5,4 g.

Illusztráció: **110. tábla 8.****Megnevezés: szög**

Azonosító szám: 2019-035.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ovális fejű, téglalap átmetszetű szög. Feje laposra kalapált, szára enyhén meghajlított.

Méretek: M: 50 mm, Sz: 21 mm, V: 4 mm, T: 13 g.

Illusztráció: **110. tábla 9.****Megnevezés: patkószög**

Azonosító szám: 2019-034.

Szarmazási hely: Várdomb II/8. szelvény, humuszolás.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ovális fejű, felhasznált patkószög. Feje elkalapált, szára téglalap átmetszetű, vége meghajlított.

Méretek: M: 23 mm, Sz: 10 mm, V: 4 mm, T: 2,6 g.

Illusztráció: **110. tábla 10.****Megnevezés: szög**

Azonosító szám: 2020-411.

Keltezés: 14–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, négyzetes fejű, négyzet átmetszetű szög.

Méretek: M: 99 mm, Sz: 15 mm, V: 5 mm, T: 22 g.

Illusztráció: **110. tábla 11.**

111. tábla. Zablák. Fotó: Kiss Béla
Plate 111. Horse bits. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: zabla

Azonosító szám: 2009-170.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas oldaltagos zabla egyenes pálcátágja. Mindkét végén kör alakban meghajlított, szára négyzetes átmetszetű.

Méretek: M: 92 mm, Sz: 18 mm, V: 7,0 mm, T: 37 g.

Illusztráció: **111. tábla 1.****Megnevezés: zabla**

Azonosító szám: 2020-122.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas csikózabla részlete. A szájvas négyzetes átmetszetű, egyik végén hurokban meghajlított, másik végén elhegyesedő. Az oldalkarika lapított, ovális átmetszetű.

Méretek: M: 82 mm, Sz: 37 mm, V: 3,0 mm, T: 17 g.

Illusztráció: **111. tábla 2.****Megnevezés: zabla**

Azonosító szám: 2019-107.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas csikózabla egyik tagja a szájvassal és a karikával.

A szájvas kör átmetszetű, mindkét végén hurkos kialakítású, az oldalkarika deformált, kör átmetszetű.

Méretek: M: 145 mm, Sz: 45 mm, V: 10 mm, T: 68 g.

Illusztráció: **111. tábla 3.****Megnevezés: zabla**

Azonosító szám: 2018-451.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas csikózabla egyik tagja a szájvas részletével és a karikával. A szájvas kör átmetszetű, végén hurkos kialakítású, az oldalkarika kissé deformált, kör átmetszetű.

Méretek: M: 65 mm, Sz: 39 mm, V: 6 mm, T: 15 g.

Illusztráció: **111. tábla 4.**

112. tábla. Patkók. Fotó: Kiss Béla
 Plate 112. Horseshoes. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: patkó

Azonosító szám: 2021-273.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó testének töredéke. Külső széle hullámos, melyhez közel két téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 75 mm, Sz: 24 mm, V: 3 mm, T: 23 g.

Illusztráció: **112. tábla 1.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-141.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó testének töredéke. Külső széle enyhén hullámos, melyhez közel egy téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 55 mm, Sz: 26 mm, V: 2 mm, T: 12 g.

Illusztráció: **112. tábla 2.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-139.

Keltezés: 12–13. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó testének töredéke. Külső széle enyhén hullámos, melyhez közel két téglalap alakú szeglyuk látható; az egyikben a patkószeg részlete is megmaradt.

Méretek: M: 80 mm, Sz: 25 mm, V: 2 mm, T: 28 g.

Illusztráció: **112. tábla 3.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-062.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kis méretű patkó részlete. Sérült, deformált. Sarkát a szárvég visszakalapálásával alakították ki. A patkóvas felületén, külső széléhez közel két téglalap alakú szeglyuk, illetve egy szeg részlete látható.

Méretek: M: 88 mm, Sz: 26 mm, V: 1,0 mm, T: 39 g.

Illusztráció: **112. tábla 4.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-282.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó testének töredéke. Külső széle enyhén hullámos, melyhez közel két téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 61 mm, Sz: 24 mm, V: 1 mm, T: 12 g.

Illusztráció: **112. tábla 5.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-328.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó testének töredéke. Külső széle enyhén hullámos, melyhez közel egy téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 40 mm, Sz: 25 mm, V: 2 mm, T: 13 g.

Illusztráció: **112. tábla 6.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-084.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Enyhén hullámos szélű testén egy téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 55 mm, Sz: 22 mm, V: 12 mm, T: 19 g.

Illusztráció: **112. tábla 7.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-159.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Hullámos szélű testén egy téglalap alakú szeglyuk, valamint az 5 mm széles szegárok indítása látható.

Méretek: M: 49 mm, Sz: 21 mm, V: 2 mm, T: 18 g.

Illusztráció: **112. tábla 8.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2020-262.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Enyhén hullámos szélű testén egy téglalap alakú szeglyuk, valamint egy másik indítása látható.

Méretek: M: 87 mm, Sz: 29 mm, V: 2 mm, T: 47 g.

Illusztráció: **112. tábla 9.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2014-130.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Enyhén hullámos szélű testén egy téglalap alakú szeglyuk indítása látható.

Méretek: M: 70 mm, Sz: 26 mm, V: 3 mm, T: 38 g.

Illusztráció: **112. tábla 10.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-137.

Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó részlete. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Enyhén hullámos szélű testén három téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 108 mm, Sz: 26 mm, V: 8,0 mm, T: 68 g.

Illusztráció: **112. tábla 11.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-089.

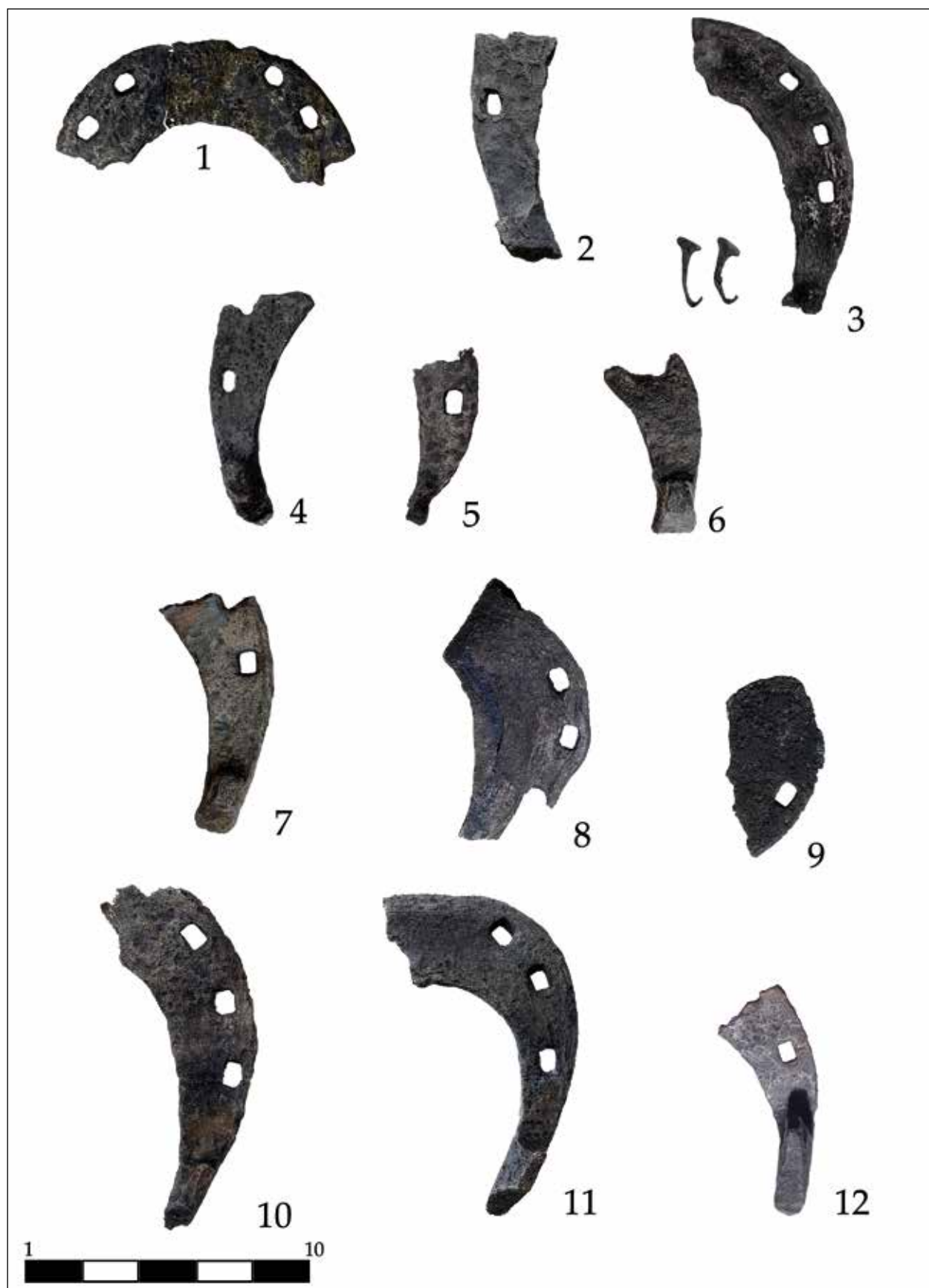
Keltezés: 13–14. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Egy helyen a téglalap alakú szeglyuk indítása látható.

Méretek: M: 62 mm, Sz: 26 mm, V: 3,0 mm, T: 27 g.

Illusztráció: **112. tábla 12.**

113. tábla. Patkók. Fotó: Kiss Béla
 Plate 113. Horseshoes. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: patkó

Azonosító szám: 2020-263.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó testének töredéke. A patkóvas keskeny, vékony, külső szélé enyhén hullámos, melyhez közel két-két téglalap alakú szeglyuk látható a két szár elején.

Méretek: M: 108 mm, Sz: 29 mm, V: 1 mm, T: 47 g.

Illusztráció: **113. tábla 1.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-215.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Egy helyen téglalap alakú szeglyuk, valamint egy másik indítása látható.

Méretek: M: 80 mm, Sz: 30 mm, V: 2 mm, T: 49 g.

Illusztráció: **113. tábla 2.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-138.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó részlete. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Enyhén hullámos szélű testén három téglalap alakú szeglyuk látható, teste V átmetszetű, belső szélé felé elvékonyodik. A patkóval együtt két ovális fejű, 25 mm hosszú patkószeg is előkerült.

Méretek: M: 115 mm, Sz: 27 mm, V: 2 mm, T: 55 g.

Illusztráció: **113. tábla 3.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-136.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel két téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 85 mm, Sz: 30 mm, V: 5 mm, T: 57 g.

Illusztráció: **113. tábla 4.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-011.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, kis méretű patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel egy téglalap alakú szeglyuk, valamint egy másik indítása látható.

Méretek: M: 70 mm, Sz: 24 mm, V: 2 mm, T: 18 g.

Illusztráció: **113. tábla 5.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-218.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel egy ovális alakú szeglyuk indítása látható.

Méretek: M: 60 mm, Sz: 26 mm, V: 2,0 mm, T: 36 g.

Illusztráció: **113. tábla 6.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2020-119.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel két téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 87 mm, Sz: 31 mm, V: 3,0 mm, T: 62 g.

Illusztráció: **113. tábla 7.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2014-060.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó másodlagosan meghajlított részlete. Teste téglalap átmetszetű, széles szárú, széléhez közel három-három téglalap alakú szeglyuk látható, sarkai hiányoznak. A patkót másodlagosan félbehajtották. Széles patkóvasa miatt feltehetően ökor számára készült.

Méretek: M: 90 mm, Sz: 31 mm, V: 2,0 mm, T: 73 g.

Illusztráció: **113. tábla 8.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2014-066.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó testének töredéke. A patkóvas 34 mm széles, széléhez közel egy téglalap alakú szeglyuk látható. Széles patkóvasa miatt feltehetően ökor számára készült.

Méretek: M: 65 mm, Sz: 34 mm, V: 2,0 mm, T: 22 g.

Illusztráció: **113. tábla 9.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-184.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó részlete. Teste téglalap átmetszetű, felületén, széléhez közel három téglalap alakú szeglyuk látható, sarkát visszakalapálták. A szár alsó harmadában korábbi törés nyomai figyelhetők meg.

Méretek: M: 125 mm, Sz: 34 mm, V: 2,0 mm, T: 48 g.

Illusztráció: **113. tábla 10.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-307.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, széles U alakú patkó részlete. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel egy sorban három téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 100 mm, Sz: 35 mm, V: 3,0 mm, T: 99 g.

Illusztráció: **113. tábla 11.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2020-311.

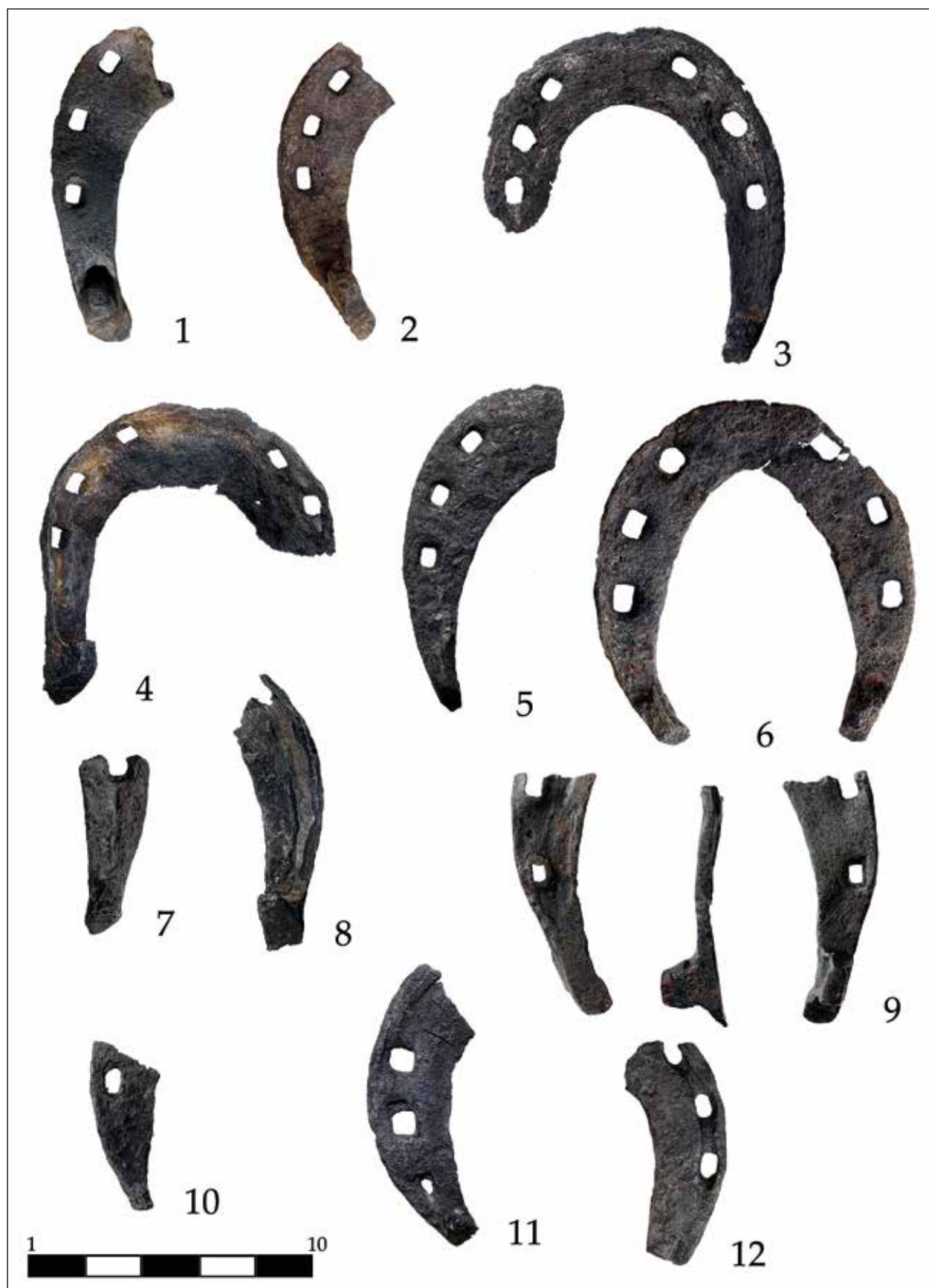
Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának sérült töredéke. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel egy helyen téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 80 mm, Sz: 29 mm, V: 2 mm, T: 39 g.

Illusztráció: **113. tábla 12.**

114. tábla. Patkók. Fotó: Kiss Béla
 Plate 114. Horseshoes. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: patkó

Azonosító szám: 2020-312.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának sérült, deformált töredéke.

Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel három helyen téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 115 mm, Sz: 32 mm, V: 3 mm, T: 66 g.

Illusztráció: **114. tábla 1.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2020-310.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának sérült, deformált töredéke.

Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel három helyen téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 102 mm, Sz: 32 mm, V: 3 mm, T: 53 g.

Illusztráció: **114. tábla 2.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-216.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó részlete. Az egyik szár hiányos. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel három-három helyen téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 130 mm, Sz: 106 mm, V: 1 mm, T: 65 g.

Illusztráció: **114. tábla 3.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2019-012.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, széles U alakú patkó részlete. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel egy sorban három-kettő téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 116 mm, Sz: 34 mm, V: 3 mm, T: 78 g.

Illusztráció: **114. tábla 4.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2013-163.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó részlete. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki. Teste téglalap átmetszetű, széléhez közel három téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 120 mm, Sz: 35 mm, V: 5 mm, T: 72 g.

Illusztráció: **114. tábla 5.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2013-177.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, csaknem ép, U alakú patkó. Teste téglalap átmetszetű, rajta körben, széléhez közel három-három téglalap alakú szeglyuk látható. Sarkát a szár visszakalapálásával alakították ki.

Méretek: M: 125 mm, Sz: 115 mm, V: 2 mm, T: 14 g.

Illusztráció: **114. tábla 6.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-140.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt szára elkalapált sarokban végződik.

A patkóvas felületén, közepén 4 mm széles szegárok fut, egy helyen téglalap alakú szeglyuk részlete látható.

Méretek: M: 68 mm, Sz: 28 mm, V: 4 mm, T: 39 g.

Illusztráció: **114. tábla 7.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-239.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt szára elkalapált sarokban végződik. A patkóvas felületén, külső széléhez közel 5 mm széles szegárok fut, egy helyen téglalap alakú szeglyuk indítása látható.

Méretek: M: 100 mm, Sz: 25 mm, V: 1,5 mm, T: 39 g.

Illusztráció: **114. tábla 8.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2020-193.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt szára visszakalapált, 23 mm magas sarokban végződik. A patkóvas felületén, külső széléhez közel két helyen téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 95 mm, Sz: 28 mm, V: 4 mm, T: 70 g.

Illusztráció: **114. tábla 9.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2022-135.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt szára visszakalapált, 15 mm magas sarokban végződik. A patkóvas felületén, külső széléhez közel egy helyen téglalap alakú szeglyuk látható.

Méretek: M: 65 mm, Sz: 26 mm, V: 2 mm, T: 18 g.

Illusztráció: **114. tábla 10.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-219.

Keltezés: 14–15. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt szára elkalapált sarokban végződik. A patkóvas felületén, külső széléhez közel 3 mm széles szegárok fut, három helyen négyzet alakban átütve.

Méretek: M: 100 mm, Sz: 30 mm, V: 2 mm, T: 47 g.

Illusztráció: **114. tábla 11.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2020-068.

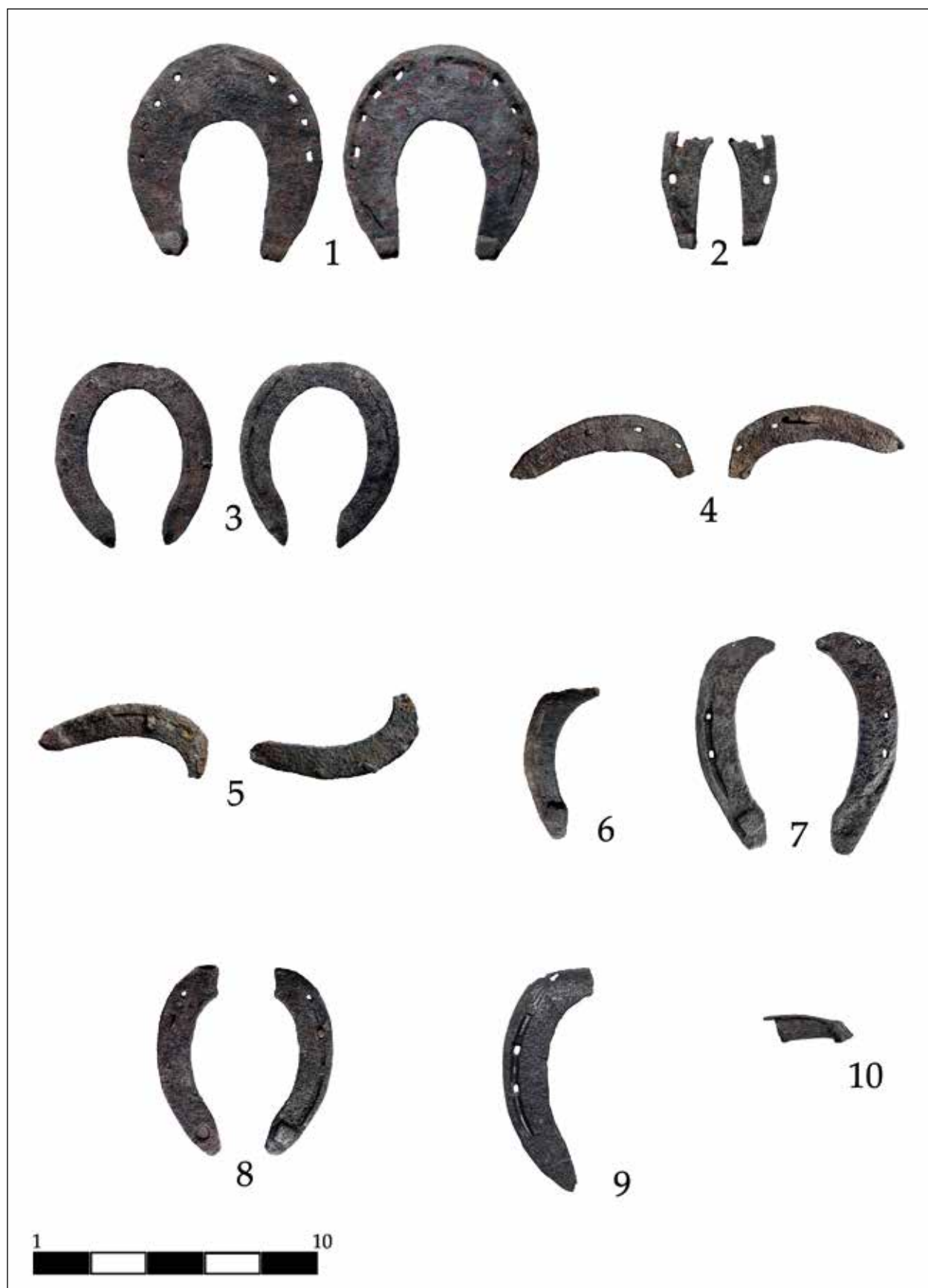
Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, U alakú patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, szára hiányos. A patkóvas külső felületén a felső széléhez közel 6 mm széles szegárok fut körbe, benne három helyen téglalap alakú átütések láthatók.

Méretek: M: 80 mm, Sz: 26 mm, V: 2 mm, T: 33 g.

Illusztráció: **114. tábla 12.**

115. tábla. Patkók. Fotó: Kiss Béla
 Plate 115. Horseshoes. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: patkó

Azonosító szám: 2012-095.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép patkó. U alakú, teste téglalap átmetszetű, széles szárai elkalapált sarkokban végződnek. A patkóvas 22–51 mm széles, külső felületén a felső széléhez közel 7 mm széles szegárok fut körbe, benne nyolc helyen téglalap alakú átütések láthatók. Széles patkóvasa miatt feltehetően ökor számára készült.

Méretek: M: 130 mm, Sz: 110 mm, V: 6 mm, T: 574 g.

Illusztráció: **115. tábla 1.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2012-114.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, U alakú patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, szára elkalapált sarokban végződik. A patkóvas külső felületén a felső széléhez közel 4 mm széles szegárok fut körbe, benne két helyen téglalap alakú átütések láthatók.

Méretek: M: 85 mm, Sz: 31 mm, V: 6 mm, T: 74 g.

Illusztráció: **115. tábla 2.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2012-108.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas, ép patkó. U alakú, teste téglalap átmetszetű, keskeny szárai elkalapált sarkokban végződnek. A patkóvas felületén középen 2 mm széles szegárok fut körbe, benne több helyen téglalap alakú átütések láthatók. Egy helyen az apró patkószeg is megmaradt.

Méretek: M: 130 mm, Sz: 110 mm, V: 6 mm, T: 326 g.

Illusztráció: **115. tábla 3.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2008-049.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas U alakú patkó részlete. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt keskeny szára megvastagodó sarokban végződik. A patkóvas felületén középen 1 mm széles szegárok fut, benne három helyen téglalap alakú átütések láthatók. Egy helyen a sérült, 26 mm hosszú patkószeg is megmaradt.

Méretek: M: 128 mm, Sz: 25 mm, V: 8 mm, T: 127 g.

Illusztráció: **115. tábla 4.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2008-046.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas U alakú patkó részlete. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt keskeny szára megvastagodó sarokban végződik. A patkóvas felületén középen 3 mm széles szegárok fut, benne két helyen téglalap alakú átütések láthatók. Egy helyen a sérült, elkalapált fejű patkószeg is megmaradt.

Méretek: M: 123 mm, Sz: 25 mm, V: 7 mm, T: 127 g.

Illusztráció: **115. tábla 5.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2020-261.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas U alakú patkó részlete. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt keskeny szára vége felé négyzet alakú szeggel átütött. A patkóvas felületén középen 5 mm széles szegárok fut, benne két helyen sérült patkószeg maradványai láthatók.

Méretek: M: 110 mm, Sz: 25 mm, V: 8 mm, T: 140 g.

Illusztráció: **115. tábla 6.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2009-173.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas U alakú patkó részlete. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt keskeny szára vége felé négyzet alakú szeggel átütött. A patkóvas felületén középen 2–5 mm széles szegárok fut, benne egy helyen sérült patkószeg maradványai, illetve két téglalap alakú átütés láthatók.

Méretek: M: 140 mm, Sz: 30 mm, V: 8 mm, T: 268 g.

Illusztráció: **115. tábla 7.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2012-102.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas U alakú patkó részlete. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt keskeny szára vége felé négyzet alakú szeggel átütött. A patkóvas felületén középen 2–5 mm széles szegárok fut, benne két helyen sérült patkószeg maradványai, illetve egy téglalap alakú átütés láthatók.

Méretek: M: 130 mm, Sz: 24 mm, V: 7 mm, T: 155 g.

Illusztráció: **115. tábla 8.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2014-055.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas U alakú patkó részlete. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt keskeny szára vége felé megvastagszik, sarka háromszög alapú hasáb. A patkóvas felületén egy helyen sérült patkószeg maradványai, illetve két kisebb, téglalap alakú átütés láthatók.

Méretek: M: 155 mm, Sz: 33 mm, V: 6 mm, T: 332 g.

Illusztráció: **115. tábla 9.****Megnevezés: patkó**

Azonosító szám: 2021-160.

Keltezés: 17–18. század.

Anyag: vas.

Leírás: Kovácsoltvas patkó egyik szárának töredéke. Teste téglalap átmetszetű, megmaradt keskeny szára elkalapált sarokban végződik. Felületén, külső széléhez közel 4 mm széles szegárok fut.

Méretek: M: 69 mm, Sz: 21 mm, V: 4 mm, T: 36 g.

Illusztráció: **115. tábla 10.**

ÓN- ÉS ÓLOMLELETEK A KÉSŐ KÖZÉPKOR ÉS AZ ÚJKOR IDŐSZAKÁBÓL

Mordovin Maxim

PLOMBÁK

A solti Tételhegy kutatásaiból – nagyrészt Bacskai István és Bálint Marianna szisztematikus műszeres leletfelderítései¹ – jelenleg 17 ólomplombáról van tudomásunk. A legelső darab (Kereczkey Miklós ajándékaként) még 1998-ban került nyilvántartásba (Ltsz. 1998.2.1), a többség a 2008 és 2021 közötti ásatási évadok leleteinek tekinthető. A plombák szinte egyöntetűen a lelőhely északi részének közepe táján, illetve északkeleti részén összpontosulnak (1. térkép).

A plombák átfogó értékelése előtt le kell választani a sorozatból a két újkori darabot. Mindkettő malomplombaként azonosítható, és a 19. század második felére keltezhető. Az egyik (2008-010) egyértelműen kiolvasható, hogy az Első Buda-Pesti Gőzmalom Rt. (Erste Ofen-Pester Dampfmühlen Actien-Gesellschaft) plombájáról van szó, melyen a 7-es, vagyis a gyengébb minőségű liszt száma szerepel. A német nyelv használata az előlapon még a 19. századra utal, míg a szám három kalászból álló keretelése a hátlapon az M-T rövidítéssel (= Mehl Typ, vagyis liszt típus) az 1891. évi szabályozással indult.² A második malomplomba (2020-014) egy másik, szintén budapesti gőzmalomból származik, de még az 1891. évi szabályozás előtti időből. Ennek is német nyelvű a felirata: Pester Müller & Bäcker Dampfmühl Actien-Gesellschaft, ami alapján a Pesti Molnárak és Sütők Gőzmalmához köthetjük, amelyet 1868-ban alapítottak. A hátoldali 8-as lisztminőséget jelölő szám körül nincs kalászos keretelés, maga a szám pedig a gyengébb minőségű, másodosztályú fekete kenyérlisztra utal.³

A 19. századi kataszteri térképek alapján a Tételhegy ezen része mezőgazdasági művelés alatt állt – feltehetően szántóként. A két malomplomba előfordulása szántóföldön nem magától értődő jelenség. Ilyen típusú helyeken gyakrabban jelennek meg a vetőmag- vagy műtrágyaplombák. A két leírt példány minden bizonnyal trágyázás során került a találási helyére. A liszt 7-es és 8-as minősége a

leggyengébbek közé tartozik, talán takarmányozási célból használták, és ez magyarázhatja a plombák trágyával való kihordását a tételhegyi helyszínre.

A maradék 15 plomba mind posztbárcaként azonosítható. A solt-tételhegyi textilplombákkal elsőként V. Székely György foglalkozott a lelőhely numizmatikai anyagának feldolgozása során.⁴ Tanulmányában egy kölni (Ltsz.: 1998.2.1) és három tournai-i plombáról tesz említést (2009-125, 2009-221 és 2013-142). Az utóbbiak közül a harmadik darab erőteljes kopottsága miatt V. Székely György eltekintett a pontos eredet megnevezésétől. Ez a négy darab azóta – 2021-ig bezárólag – kiegészült további tíz lelettel, köztük elkülöníthető egy aacheni (2020-009), hat újabb tournai (2009-347, 2020-285, 2020-286, 2021-031, 2021-146; 2021-168), illetve egy-egy bécsi (2020-008), boroszlói (2020-027) és görllitzi plomba (2020-010). Egy töredékes textilbárca eredetének meghatározására nincs lehetőség (2020-407). Feltűnő a tournai darabok dominanciája a leletegyüttesben: a 15 középkorra tehető plombából kilenc ebből a flandriai városból származik, vagyis több mint a fele! Ráadásul két olyan típust képvisel, amilyen az eddigi szakirodalomban teljességgel ismeretlen. Analógiáik is mindössze Bárd-Essegvárból ismertek, a 14. század végi rétegekből.⁵

Tournai szövetei általában a legfelső minőségi osztályba tartoztak, egyes fajtái pedig a középső osztály felső árkategóriájába. A Magyar Királyságban a 14. század folyamán ez volt a legnépszerűbb textiltípus az első osztályú szövetfajták között, amint ezt az írásos és a régészeti leletek egyaránt megerősítik.⁶ Szintén a magasabb minőséget képviselték és viszonylagos népszerűségnek örvendtek Aachen és Köln textiljei.⁷ Ezek együttesen a 14. század végét, illetve a 15. század első felét képviselik. Érdekes módon a 15. század második feléből, 16. század elejéről mindössze három plomba ismert a lelőhelyről: Görllitzből, Boroszlóból és Bécsből. A furcsaságot növeli,

¹ BACSKAI 2014. 240–241, valamint lásd jelen kötet I.20. fejezetét Bálint Marianna tollából.

² BORUZZ 2023.

³ KLEMENT 2010. 68–69.

⁴ SZÉKELY 2014. 250, 257.

⁵ Publikálatlan, az információt köszönöm az essegvári ásatások vezetőjének, Nagy Szabolcs Baláznak.

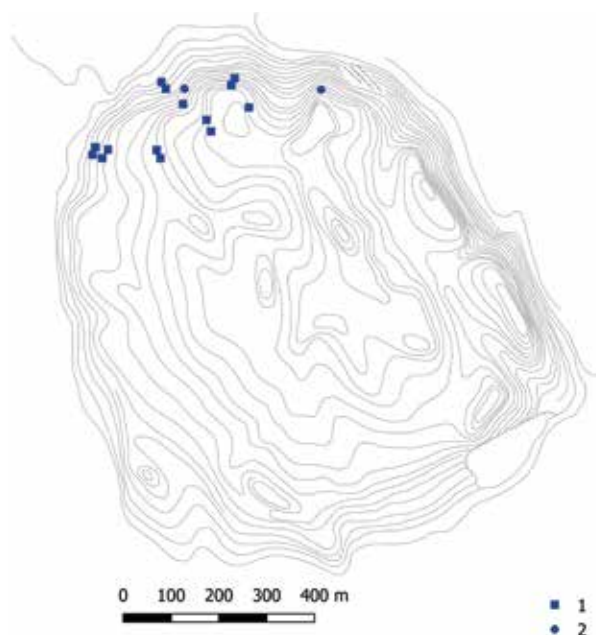
⁶ Tournai plombáira és textilkereskedelmére lásd: MORDOVIN 2019. 433–458. Nemzetközi kitekintésben: MUSIN–TOROPOV 2020. 355–424.

⁷ Aachenhez lásd MORDOVIN–NÉMETH 2019. 134; Kölnhöz pedig MORDOVIN 2018. 130. és MORDOVIN–NÉMETH 2019. 134.

hogymindenkük már a legolcsóbb szöveteken érkezett Magyarországra. A görilitzi – még viszonylag jó minőségű, de az átlagnál olcsóbb – szövetek népszerűsége a saját kategóriájában verhetetlen volt. A boroszlói textiláru is kifejezetten nagy mennyiségben érkezett az országba. Ezzel szemben a bécsi termékek a leggyengébb minőségűnek számítottak az importált textilek között – bár feltehetően még mindig jobb az átlag hazai eredetű gyapjuszövetnél – és az előzőekhez képest sokkal ritkábban bukkannak fel a forrásokban.⁸ Miközben a görilitzi és bécsi plombák kora egyértelműen lehatárolható a 15. század második felére,⁹ addig Boroszló bárcájának keletkezése – a tárgy töredékessége miatt – a 16. század első évtizedeibe is belenyúlhat,¹⁰ de Solt esetében nem zárható ki, hogy ez is még 15. század végén érkezett a helyszínre.

A textilplombák előkerülésének szóródása topográfiai szempontból általában két dolgot jelezhet: piachelyet vagy szabóműhelyeket, ugyanis ezeken a helyszíneken távolíthatták el a már feleslegessé váló ólompecségeket. Solt-Tételhegyen éppen azokon a helyeken nem folyt régészeti feltárás, ahol a plombákat megtalálták, így jelenleg nehéz egyértelműen megítélni, hogy pontosan mely topográfiai elemre gondolhatunk. Szerencsére az írott források elárulják, hogy éppen a textilbárcák keletkezésének idején a Tételhegyen egy *Tétel* nevű település volt. Zsoldos Attila feldolgozása szerint közvetve a település már 1305 előtről adatolható Treutel Miklós édesapja, Tételi János (Johannis de Tetul) neve alapján. Azonban a források 1344 és 1504 között jelentkeznek nagyobb sűrűségben,¹¹ tökéletesen lefedve a plombák által átfogott időszakot. Az egykori település 1500 körüli létezését a régészeti feltárások is alátámasztják, amint ezt a 2021–2022 folyamán feltárt, minden bizonnyal földfelszíni épület megmaradt pincéje is elárulja.¹² Ugyan nem ismerjük – és a lelőhely erőteljes eróziója miatt valószínűleg nem is fogjuk megismerni – az egykori Tétel falu szerkezetét, mégis valószínűbbnek látszik, hogy a még használatban lévő, késő gótikus stílusban átépített templomtól nyugatra egy piactérrel számolhatunk. Nem véletlen (leszámítva a templom körüli temetőt), hogy a késő középkori pénzletek is arrafelé sűrűsödnek.

Még izgalmasabb kérdés a plombák fényében, hogy mi lehetett az oka a vásárolt textiltermékek minőségi

1. térkép. Ólom posztóbárcák és malomplombák elterjedése a solti Tételhegyen. Jelkulcs: 1. középkori textilplomba, 2. újkori malomplomba. Készítette: Bálint Marianna

Map 1. Distribution of lead cloth and mill seals on the Tételhegy. Key: 1. medieval cloth seals, 2. Modern Age mill seals. Made by Marianna Bálint

romlásának? Hangsúlyozandó, hogy a 15 lelet messze-mennyő következtetések levonására nem alkalmas, mégis érdemes összevetni a hasonló nagyságrendű lelőhelyekkel. Regionális összehasonlításban a 15 tételhegyi plomba már értékelhető mennyiségnek és jó eredménynek számít. Solt tágabb környezetében Bugac-Felsőmonostor¹³ és Sárpilis-Sár falu¹⁴ lelőhelyek említhetők meg 16-16 textilplombával, távolabbról Szarvas és Orosháza vidéke emelhető ki: Mezőkovácsháza-Kovács háza (18 db), Csabacsüd-Nagyráta (15 db), Tótkomlós-Kopáncs (13 db),¹⁵ Mezőhegyes-Kisfecske (12 db), illetve legújabbban Debrecen-Szepes. Mindegyik olyan lelőhelynek tekinthető, ahol szervezett, szakemberek által koordinált műszeres terepbejárás folyik.¹⁶ Számottevő mennyiségű 15. századi plomba ezek közül csak Bugacról

⁸ SZÉKELY 1975. 784.

⁹ Görilitzhez lásd MORDOVIN 2021a. 400–405; Bécshez pedig MORDOVIN 2018. 174.

¹⁰ MORDOVIN 2021b. 159–160; MORDOVIN 2021c. 235.

¹¹ ZSOLDOS 2014. 225–230.

¹² Lásd jelen kötetben Mordovin Maxim és Rakonczay Rita közös tanulmányát (I.11. fejezet).

¹³ MORDOVIN 2022a. 403–416.

¹⁴ A még nagyrészt publikálatlan leletekre vonatkozó információt köszönöm K. Németh Andrásnak.

¹⁵ MORDOVIN 2021d. 32.

¹⁶ Az információkért köszönettel tartozom Rózsa Zoltánnak, Bacsikai Istvánnak és Csesznak Zsoltinak.

és Mezőkovácsházáról ismert. Az előbbi esetben ezek Köln és Valenciennes városaiból, míg az utóbbinál Aachenből és Butzbachból származnak. Az összes többi lelőhelyen, de Mezőkovácsháza és Bugac esetében is jelentős a 16. századi plombák száma, melyek egyrészt a Soltról is ismert Boroszlóból és Görlitzből érkeztek, azon kívül pedig a szintén sziléziai és lausitzi Chojnówból (Haynau), Lwówek Śląskiból (Löwenberg in Schlesien), Lubinból (Loben), Lubańból (Lauban), Świdnicából (Schweidnitz) származnak. Ezek mind viszonylag jó minőségű, de olcsó szöveteket jeleztek. Ennél valamivel gyengébb és még olcsóbb morvaországi szövetek közül megemlítendő Hranice és Nový Jičín (Neutitschein). A jó minőségű vagy drágább szövetekből a helyszínek felén – Tótkomlós-Kopáncs, Mezőhegyes-Kisfecske és Csabacsúd-Nagyráta – megjelennek Nürnberg vagy külvárosának, Wöhrdnek plombái. Kisfecsken még Ulm szövetei is előfordultak.

Az egykori Sár falut leszámítva, mindegyik lelőhelyen felbukkannak az angol jellegű textilbárcák. Ugyan az eredetiségük problémás, azonban a korabeli áruforgalomban valószínűleg jobb minőségű, vagyis drágább szövetként jelentek meg, így általunk is aszerint kezelendők. Ennek a két – magasabb árkategóriájú – csoportnak a hiánya a legfeltűnőbb Solt-Tételhegy esetében. Az angliai szövetek hiánya azzal magyarázható, hogy az adott típusú plombák keletkezésének idején, vagyis a 16. század második felében, a település már minden bizonnyal megszűnt létezni. Ezzel szemben az 1500 körüli nürnbergi és wöhrdi szövetek hiányára már nehezebb választ adni. Mivel a kérdést nem tudjuk megválaszolni és indokolatlannak látszik minden áron gazdaságtörténeti hátteret keresni ebben a jelenségben, egyelőre ezt egy olyan kutatási pillanatképként értelmezzük, melyen már egy-két további plomba előkerülése is jelentősen módosíthat.

ÖTVÖSMŰHELYRE UTALÓ LELETEK

A solt-tételhegyi feltárások során előkerült néhány olyan, ón-ólom alapanyagú lelet, mely biztosan nem köthető a textilkereskedelemhez. Elsőként négy olvadék említhető (2009-271, 2018-160, 2019-177 és 2021-063). Ezek egyértelműen egy ólomolvasztással járó tevékenységnek a melléktermékei, hulladécai. Mivel mindegyik felszíni szórvány, ezért koruk nem állapítható meg, ami jelentősen kitágítja az értelmezési lehetőségeket. A középkor végén – kora újkor elején hasonló, kis mennyiségű olvadékok leginkább puszkagolyók öntésével lehetne összefüggésbe hozni. Solti leletek esetében azonban nem zárhatunk ki más, akár ötvös-jellegű tevékenységet sem. A kereszt alakú olvadék (2021-063) közvetett bizonyítéka annak, hogy a tevékenység nem a szabadban, hanem valamiféle munkaasztalnál történhetett, amelyen különféle mélyedések alakultak ki az idő folyamán.

Az ötvös jellegű műhelyre utalhat a következő tárgy is (2008-008), ami egy hosszabb, erősen deformált, csavarodott ólomsínként értelmezhető, mint amilyet a középkori

ablakok beüvegzésénél, pontosabban az ablakszemek rögzítésénél használtak. A templom közelsége miatt a lelet előkerülése nem meglepő, legfeljebb csak annyi, hogy miért nincs több? Ennek a tárgynak a kora elsősorban a templom késő gótikus átépítésének idejére tehető, vagyis a 14. századra, bár a 15. század sem zárható ki. A török korban a templomot elhagyták, ez segít a kronológia szűkítésében.¹⁷

A fentiekén kívül említésre méltó a Várdombon humuszoslás során előkerült két darab áttört, kereszt átmetsetű, eredetileg négyzetes alapú hasáb alakú ólomgyöngy (2020-059, 2022-117). A keretek kialakítása arra utal, hogy eredetileg üveg vagy féldrágakő (?) berakásokkal díszítették. A végükön levő lyukak jelzik, hogy nagyon vékony fonálra fűzték fel. A szakirodalomban egyelőre analógia nélküli darabok keltezése a település fennállásán – a 14–15. századon – belül is inkább a középkor végére tehető, leginkább az anyaghasználat és a kivételezés formája alapján.

IRODALOM

BACSKAI 2014	Bacsikai István: Műszeres leletfelderítés Solt-Tételhegyen. In: SOMOGYVÁRI-SZENTPÉTERI-SZÉKELY 2014, 235–244.
BORUZS 2023	Boruzs Katalin: Plombák a Sibrik-dombról. <i>Altum Castrum Online Magazin</i> https://archeologia.hu/plombak-a-sibrik-dombról [megtekintve: 2023. június 16.]
KLEMENT 2010	Klement Judit: <i>Gőzmalmok a Duna partján. A budapesti malomipar a 19–20. században</i> . Budapest, 2010.

¹⁷ ROSTA-BUZÁS 2014. 128.

- MORDOVIN 2018 Mordovin Maxim: *Textilvégek védjegyei. A textilkereskedelem régészeti emlékei a Magyar Királyság területén*. Magyar történelmi emlékek. Adattárak. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018.
- MORDOVIN 2019 Mordovin Maxim: A tournai-i textilplombák tanulsága. In: Kádas István – Skorka Renáta – Weisz Boglárka (szerk.): *Márvány, tárház, adomány. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 2019, 433–458.
- MORDOVIN 2021a Mordovin Maxim: Görlitz textilkereskedelme a Magyar Királyságban. In: Weisz Boglárka – Kádas István (szerk.): *Határon innen és túl. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 2021, 379–420.
- MORDOVIN 2021b Mordovin Maxim: Textilplombák Pest megyéből. In: Rác Tibor Ákos (szerk.): *Kincskeresés, kaland, tudomány. Községi régészeti projektek Pest megyében*. Szentendre, 2021, 252–265.
- MORDOVIN 2021c Mordovin Maxim: A nemzetközi textilkereskedelem régészeti nyomai egy tiszai átkelőnél. In: F. Kovács Péter – Kelemen Angéla – Tárnoki Judit (szerk.): *Évezredek a Közép-Tisza mentén. Kapcsolatok és hálózatok*. Szolnoki régészeti tanulmányok 2. Szolnok, 2021, 231–247.
- MORDOVIN 2021d Mordovin Maxim: Textilplombák. In: Pomázi-Horváth Viktória – Rózsa Zoltán – Szigeti Judit: *Töredékek. Kopáncs-falu fémleletei*. Budapest, 2021, 32–36.
- MORDOVIN 2022a Mordovin Maxim: Középkori és újkori ólomplombák Bugacról. In: Somogyvári Ágnes (szerk.): *„Élőknek öröksége...” Tanulmányok V. Székely György emlékére*. ArchCum 5. Kecskemét, 2022, 403–416.
- MORDOVIN–NÉMETH 2019 Mordovin Maxim – K. Németh András: Középkori ólom textilplombadepó Újireg-Kulcsárpusztáról. *WMME* 41 (2019) 127–174.
- MUSIN–TOROPOV 2020 Musin, Aleksandr – Toropov, Sergei: A Cloth Seal of Tournai found at Czermno (Poland) in the European Context. In: Florkiewicz, Iwona – Jusupović, Adrian – Musin, Aleksandr: *The Sphinx of Slavic sigillography – small lead seals of „Drohiczyn type” from Czermno 2. Material Evidence. – Sfinks słowiański i sfragistyki – plomby „typu drohiczyńskiego” z Czermna 2. Podstawy źródłowe. U źródeł Europy środkowo-wschodniej / Frühzeit Ostmitteleuropas 6.2. Kraków–Leipzig–Rzeszów–Saint Petersburg–Warszawa, 2020, 355–424.*
- ROSTA–BUZÁS 2014 Rosta Szabolcs – Buzás Gergely: Solt-Tételhegy középkori templomának 2006–2009. évi feltárása. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014, 125–134.
- SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014 Somogyvári Ágnes – Szentpéteri József – V. Székely György (szerk.): *Településtörténeti kutatások – Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya*. ArchCum 3. Kecskemét, 2014.
- SZÉKELY 1975 Székely György: Posztófajták a német és nyugati szláv területekről a középkori Magyarországon. *Századok* 109 (1975) 765–795.
- SZÉKELY 2014 V. Székely György: A Solt-Tételhegyen előkerült numizmatikai anyag értékelése. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014, 245–261.
- SZÉKELY 2017 V. Székely György: Kereskedők, kalmárok, kufárok. A távolsági kereskedelem néhány tárgyi emléke a Duna-Tisza közén. In: Bálint Marianna – Szentpéteri József (szerk.): *Saulusból Paulus. Fémkeresővel a régészek oldalán*. Budapest–Hajdúböszörmény, 2017, 239–247.
- ZSOLDOS 2014 Zsoldos Attila: Tétel középkori birtokosai. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014, 225–234.

116. tábla. Plombák. Fotó: Kiss Béla
Plate 116. Cloth seals. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2009-125; Ltsz.: 2014.1.217.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 1360–1400.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, erősen kopott felületű, zsinóros rögzítésű (4 típusú), korong alakú plomba. Av: elmosódott gyöngykör keretelésben gótikus maiuscula körirat [+ S] DE TOVR[NAI], majd újabb gyöngykör keretelésben heraldikai liliom; Rv: látható keretelés nélkül kaputorony, félköríves záródású kapuval, négyfokos pártázattal, csúcsos toronysisakkal, a kapuban, a sisak és a torony oldalain egy-egy heraldikai liliommal (Tournai város címere).

Méretetek: d: 12,4–14 mm, T: 4,1 g.

Irodalom: SZÉKELY 2014. 250, 257; SZÉKELY 2017. 240–242, 2. kép 2; MORDOVIN 2018. 83–87, 305–306; MORDOVIN 2019. 444–449.

Illusztráció: **116. tábla 1.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2009-221; Ltsz.: 2014.1.218.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 1360–1400.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, éles, a korongról néhol lelógó mintájú, zsinóros rögzítésű (4 típusú), korong alakú plomba. Av: látható keretelés nélkül gótikus maiuscula körirat [+ S] (DE) [TOV](R)NAI, majd újabb gyöngykör keretelésben heraldikai liliom; Rv: látható keretelés nélkül erősen stilizált kaputorony, félköríves záródású kapuval, négyfokos pártázattal, csúcsos toronysisakkal (Tournai város címere).

Méretetek: d: 11,7–13,5 mm, T: 2,14 g.

Irodalom: SZÉKELY 2014. 250, 257; SZÉKELY 2017. 239–242, 1. kép, 2. kép 3; MORDOVIN 2018. 83–87, 306 (Kat. 096); MORDOVIN 2019. 444–449.

Illusztráció: **116. tábla 2.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2020-286.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 1360–1400.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, éles, a korongról néhol lelógó mintájú, zsinóros rögzítésű (4 típusú), korong alakú plomba. Av: látható keretelés nélkül gótikus maiuscula körirat [+ S] DE T[O]VRNAI, majd újabb gyöngykör keretelésben heraldikai liliom; Rv: látható keretelés nélkül kváderfalú kaputorony, félköríves záródású kapuval, négyfokos pártázattal, csúcsos toronysisakkal (Tournai város címere), a kapuban és a torony két oldalán egy-egy heraldikai liliommal.

Méretetek: d: 14,5–14,8 mm, T: 2,6 g.

Irodalom: MORDOVIN 2018. 83–87; MORDOVIN 2019. 444–449.

Illusztráció: **116. tábla 3.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2009-347.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 14. század vége – 15. század eleje.

Anyag: ólom.

Leírás: Közepes megtartású, éles mintájú, hiányzó elő- és hiányos hátlapú, kétszegecses (2b típusú), korong alakú plomba. Av: –; Rv: gyöngykör keretelésben liliomokban végződő, egyenlő szárú kereszt, köriratban a száraz között gótikus maiuscula rövidítés S-E-C-L.

Méretetek: d: 18 mm, T: 2,1 g.

Illusztráció: **116. tábla 4.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2020-009.

Származási hely: Aachen (Németország).

Keltezés: 14. század vége – 15. század eleje.

Anyag: ólom.

Leírás: Közepes megtartású, erősen kopott felületű, felülpecsételt, zsinóros rögzítésű (4 típusú), korong alakú plomba. Av: két vízszintes vonal között gótikus maiuscula felirat VA[Q] (V[rbs] Aq[luensis] rövidítése), ez felülpecsételve azonos, de a korongról lelógó, gyöngykör keretelésű mintával; Rv: látható keretelés nélkül erősen stilizált egyfejű sas, jobbra (Aachen város címere).

Méretetek: d: 15–19 mm, T: 5,9 g.

Illusztráció: **116. tábla 5.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2020-285.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

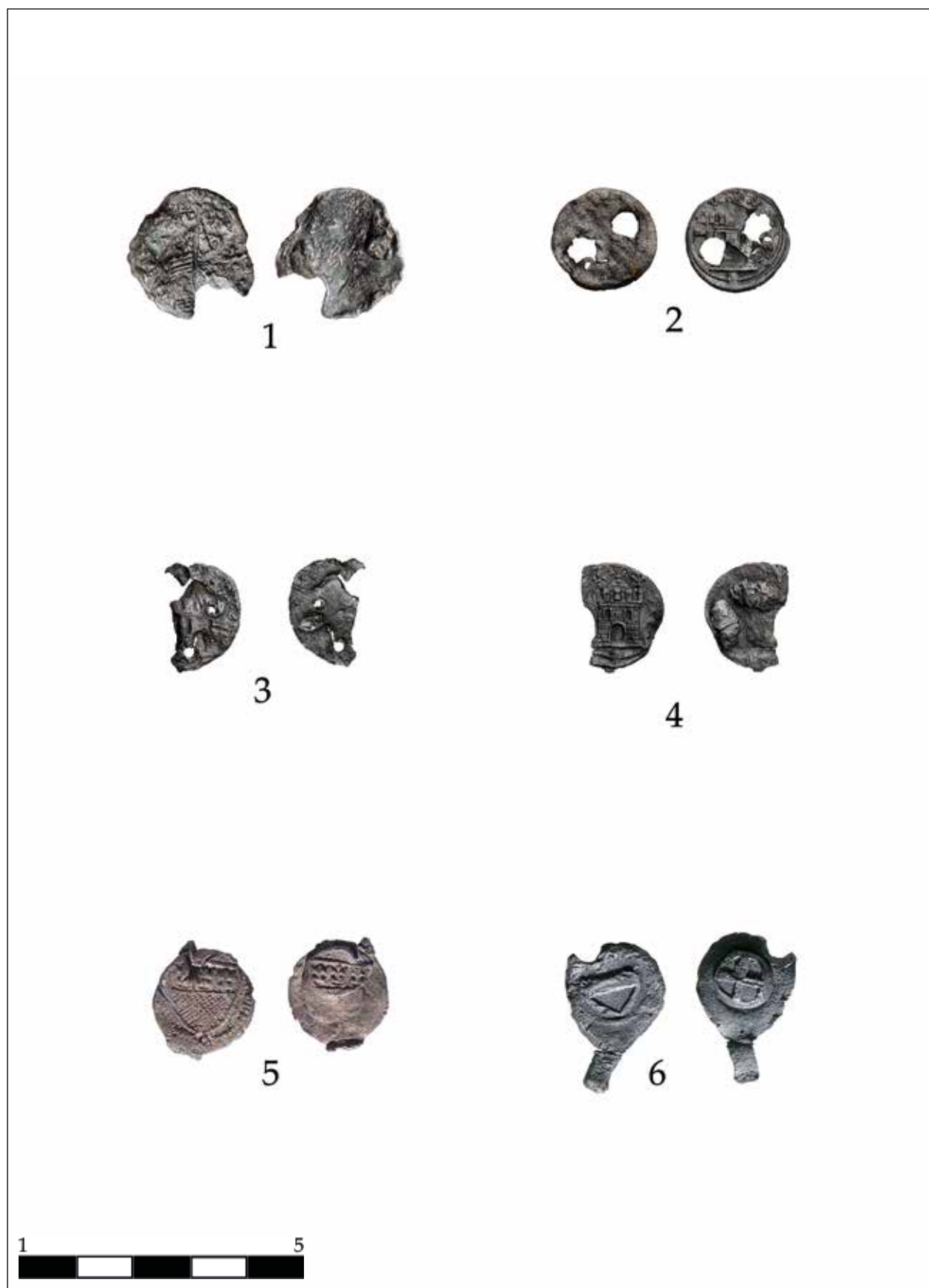
Keltezés: 14. század vége – 15. század eleje.

Anyag: ólom.

Leírás: Rossz megtartású, éles mintájú, hiányzó elő- és hiányos hátlapú, kétszegecses (2b típusú), korong alakú plomba. Av: –; Rv: gyöngykör keretelésben liliomokban végződő, egyenlő szárú kereszt egyik szára, köriratban a száraz között gótikus maiuscula rövidítés S-E-[C-L], a hátoldalon szép textillenymot.

Méretetek: d: 12,5–20,4 mm, T: 1 g

Illusztráció: **116. tábla 6.**

117. tábla. Plombák. Fotó: Kiss Béla
Plate 117. Cloth seals. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2013-142; Ltsz.: 2014.1.219.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 15. század első fele.

Anyag: ólom.

Leírás: Közepes megtartású, erősen kopott, sérült felületű, hiányzó hátlapú, kétszegecses (2b típusú), korong alakú, deformált plomba. Av: látható keretelés nélkül gótikus maiuscula körirat [SE] – CL, azon belül városkapu, félköríves záródású kapunyílással, ötfokú pártázattal, mely fölött csúcsos sisak indul; Rv: -.

Méreték: M: 24 mm, Sz: 22 mm, T: 4,3 g.

Irodalom: SZÉKELY 2014. 250, 257; SZÉKELY 2017. 240–242, 2. kép 4; MORDOVIN 2018. 83–87, 304 (Kat. 092); MORDOVIN 2019. 444–449.

Illusztráció: **117. tábla 1.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2021-031.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 15. század első fele.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, éles mintájú, hiányzó elő- és hiányos hátlapú, kétszegecses (2b típusú), korong alakú plomba. Av: -; Rv: gyöngykör keretelésben gótikus maiuscula körirat (S)E* – * [C]L, azon belül kváderfalú városkapu, félköríves záródású kapunyílással és két négyszögű ablakkal, felette többfokú pártázattal, mely fölött csúcsos sisak indul. A sisak heraldikai liliumban végződik, két hasonló lilium látható a sisak két oldalán.

Méreték: d: 19–20 mm, T: 1,5 g.

Irodalom: MORDOVIN 2018. 83–87; MORDOVIN 2019. 444–449.

Illusztráció: **117. tábla 2.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2021-146.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 15. század első fele.

Anyag: ólom.

Leírás: Rossz megtartású, erősen kopott, sérült és deformált felületű, hiányos elő- és hiányzó hátlapú, kétszegecses (2b típusú), korong alakú plomba. Av: látható keretelés nélkül gótikus maiuscula körirat (S)E [...], azon belül kváderfalú városkapu, félköríves záródású kapunyílással és két négyszögű ablakkal, felette ötfokú pártázattal, mely fölött csúcsos sisak indul; Rv: -. Másodlagosan két ponton perforált.

Méreték: d: 13,6–20 mm, T: 1,6 g.

Irodalom: MORDOVIN 2018. 83–87; MORDOVIN 2019. 444–449.

Illusztráció: **117. tábla 3.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2021-168.

Származási hely: Tournai (Flandria, ma: Belgium).

Keltezés: 15. század első fele.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, éles mintájú, hiányos elő- és hiányzó hátlapú, kétszegecses (2b típusú), korong alakú plomba. Av: gyöngykör keretelésben gótikus maiuscula körirat SE [...], azon belül kváderfalú városkapu, félköríves záródású kapunyílással és két négyszögű ablakkal, felette ötfokú pártázattal, mely fölött tetőcsereppel fedett, csúcsos sisak indul. A sisak heraldikai liliumban végződik, két hasonló lilium látható a sisak két oldalán; Rv: -.

Méreték: d: 15,5–20 mm, T: 2,4 g.

Irodalom: MORDOVIN 2018. 83–87; MORDOVIN 2019. 444–449.

Illusztráció: **117. tábla 4.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: Ltsz.: 1998.2.1.

Származási hely: Köln (Németország).

Keltezés: 15. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, enyhén kopott felületű, hiányos hátlapú, egyszzegecses (1b típusú), korong alakú plomba. Av: gyöngykör keretelésben hegyes talpú címerpajzs, ezüst (átlós rácsos kitöltés) mező felett pajzsfőben három nyitott gótikus korona (Köln város címere); Rv: szegecs töredékén az előzővel azonos címer részlete, három nyitott gótikus korona (Kereczkey Miklós ajándéka).

Méreték: d: 18 mm, fülcsonkkal együtt: 20 mm, T: 4,46 g.

Irodalom: SZÉKELY 2014. 250, 257; SZÉKELY 2017. 240–242, 2. kép 1; MORDOVIN 2018. 130, 282.

Illusztráció: **117. tábla 5.**

Megnevezés: textilplomba

Azonosító szám: 2020-008.

Származási hely: Bécs (Ausztria).

Keltezés: 15. század második fele.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, éles mintájú, sérült előlapú, hiányos hátlapú, egyszzegecses (1b típusú), korong alakú plomba. Av: folytonos körkeretelésben hegyes talpú címerpajzs, pólyás címerrel (Ausztria címere); Rv: szegecs töredékén kereszt alakú címerkép (Bécs város címere).

Méreték: d: 17–19 mm, fülcsonkkal együtt: 27,4 mm, T: 5,9 g.

Irodalom: MORDOVIN 2018. 174, 267 (Kat. 018)

Illusztráció: **117. tábla 6.**

118. tábla. Plombák. Fotó: Kiss Béla
Plate 118. Cloth and mill seals. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **textilplomba**

Azonosító szám: 2020-010.

Származási hely: Görlitz (Szilézia, ma Lengyelország).

Kelkezés: 15. század második fele.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, enyhén kopott felületű, kissé deformált, egyszegces (1c típusú), korong alakú plomba. Av: gyöngyör keretelésben egyvonalas rajzolatú, felfelé erősen szélesedő, háromágú, nyitott gótikus korona, alja ovális, benne gótikus minuscula 'gr' jelzés; a minta mély bekarcolással, X-formában áthúzza; Rv: gyöngyör keretelésben kétsoros, gótikus minuscula felirat: gor/[li]cz.

Méret: d: 20 mm, túllógó szegecsel együtt: 23 mm, T: 7,8 g.

Irodalom: MORDOVIN 2018. 187–189, 274 (Kat. 031); MORDOVIN 2021a. 400–405.

Illusztráció: **118. tábla 1.**

Megnevezés: **textilplomba**

Azonosító szám: 2020-010.

Származási hely: Ismeretlen.

Kelkezés: 15–16. század.

Anyag: ólom.

Leírás: Rossz megtartású, erősen kopott, hiányzó elő- és hiányos hátlapú, deformált, egyszegces (1b típusú), korong alakú plomba. Av: -; Rv: látható keretelés nélkül a korong maradékán egy ívelt talpú címerpajzs keretének részlete. Formája alapján bécsi plombákra emlékeztet.

Méret: d: 16–19 mm, fülcsonttal együtt: 21 mm, T: 2,1 g.

Illusztráció: **118. tábla 2.**

Megnevezés: **textilplomba**

Azonosító szám: 2020-027.

Származási hely: Boroszló / Wrocław / Breslau (Szilézia, ma: Lengyelország).

Kelkezés: 16. század első fele.

Anyag: ólom.

Leírás: Közepes megtartású, kopott felületű, deformált, másodlagosan perforált, hiányos, körbevágott előlapú és hiányzó hátlapú, feltehetően egyszegces (1b típus), korong alakú plomba; Av: körbevágott, lyukasztott korongon humanista kapitális W betű látható, a korong hátán nem értelmezhető, másodlagos bekarcolások vehetők ki. A lyukasztás az egykori szegcsekre keresztül megy. Rv: -.

Méret: d: 15–16 mm, T: 2,2 g.

Irodalom: MORDOVIN 2021b. 159–160, 163 (Kat. 47); MORDOVIN 2021c. 235, 246, 28. kép.

Illusztráció: **118. tábla 3.**

Megnevezés: **malomplomba**

Azonosító szám: 2020-114.

Származási hely: Pest vagy Budapest (Osztrák-Magyar Monarchia, ma: Magyarország).

Kelkezés: 1868–1891.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, enyhén kopott felületű, korong alakú egész malomplomba. Av: köriratban kapitális betűvel [PESTER] MÜLLER & BÄCKER, középen vízszintesen három sorban (D) AMPF / MÜH[L] / A.G.; Rv: keretelés nélkül a liszt minőségére utaló 8 szám [= másodosztályú fekete kenyérliszt].

Méret: d: 16–18,5 mm, T: 7,6 g.

Irodalom: KLEMENT 2010.

Illusztráció: **118. tábla 4.**

Megnevezés: **malomplomba**

Azonosító szám: 2008-010.

Származási hely: Budapest (Osztrák-Magyar Monarchia, ma: Magyarország).

Kelkezés: 1891–1914 k.

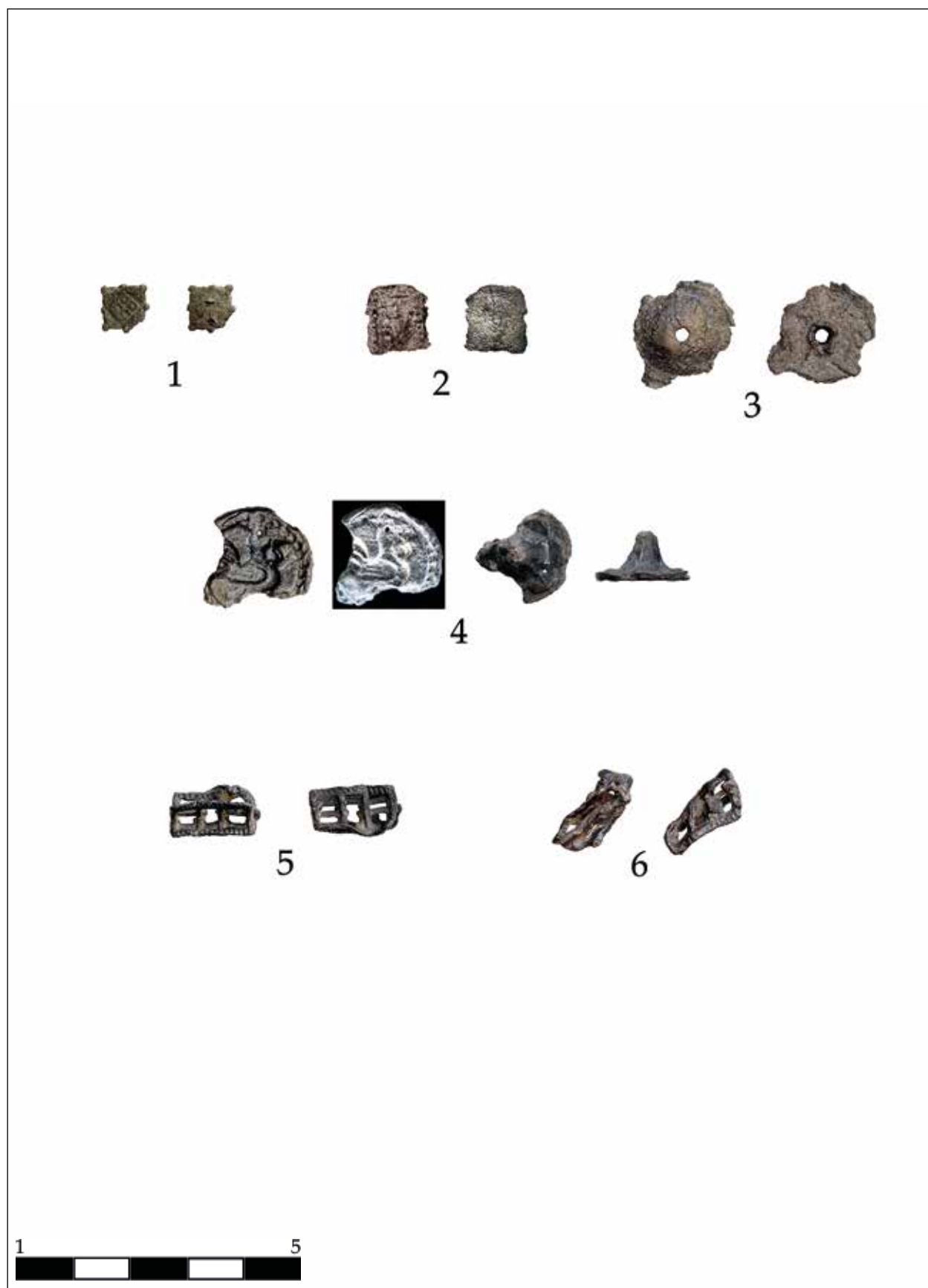
Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, enyhén kopott felületű, korong alakú egész malomplomba. Av: köriratban kapitális betűvel [E]RSTE [OFEN-PESTER] & [...], középen vízszintesen két sorban [DA]MPF / [MÜHLE]; Rv: kalászháromszög keretelésben a liszt minőségére utaló 7 [= első osztályú fekete kenyérliszt], a keret mentén mellékjelekkel M – T [= Mehl Typ].

Méret: d: 17–19 mm, T: 7,2 g.

Irodalom: KLEMENT 2010.

Illusztráció: **118. tábla 5.**

119. tábla. Viseleti elemek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 119. Costume accessories. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **ruhaveret**

Azonosító szám: 2019-001.

Keltezés: 15. század.

Anyag: ón.

Leírás: Jó megtartású, lapos ruhaveret. Négyzetes formájú, sarkain és az oldalak közepénél gömbökkel tagolt oldalú, középen sarkára állított négyosztatú négyzet, mezeiben gömbökkel. Hátlapján öntési gerinc és két szegecs (?) nyoma. Egyik sarka letört.

Méretetek: M: 9 mm, Sz: 9 mm, V: 0,5 mm, T: 0,2 g.

Illusztráció: **119. tábla 1.**

Megnevezés: **ruhadísz (övveret)**

Azonosító szám: 2021-306.

Keltezés: 15. század.

Anyag: ón?

Leírás: Töredékes, de viszonylag jól kivehető mintájú, lapos öntött ruhadísz. Az eredetileg téglalap formájú veret fele maradt meg. Pereme mentén pontozott sáv fut végig, azon belül egy stilizált férfiarca, fején háromágú, erősen szélesedő nyitott koronával. Rögzítés nyomai nincsenek, széle egyenes, pereme nincs visszahajlítva vagy a visszahajlítás letört.

Méretetek: M: 13 mm, Sz: 12 mm, V: 0,2 mm, T: 0,8 g.

Illusztráció: **119. tábla 2.**

Megnevezés: **lemezgomb belseje?**

Azonosító szám: 2021-250.

Keltezés: újkor.

Anyag: rézötvözet.

Leírás: Félencse formájú, rézötvözetből készült tárgy vagy félkész termék. Domború oldala részben peremes, felülete közepén sima, szélei felé nyers. A sima felület valószínűleg domború lemezzel érintkezett, ez alapján feltételezhetően egy lemezgomb kitöltése lehet. Hátdala durva, elnagyolatlan. A tárgy közepén egy nyílás van, mely a domború oldal felől indul, lapos oldalon peremes.

Méretetek: M: 18,2–21,5 mm, V: 3,4 mm, T: 3,1 g.

Illusztráció: **119. tábla 3.**

Megnevezés: **gomb**

Azonosító szám: 2009-349.

Keltezés: 15–16. század.

Anyag: ón.

Leírás: Jó megtartású, kissé töredékes, tölcséres virág formájú, hatszögű átmetszetű gomb. Formába öntött. Külső, lapos oldalán gyöngykör keretelésben heraldikailag balra néző kakas alakja.

Méretetek: M: 9 mm, d: 17,6 mm, V (gomb feje): 2,5 mm, T: 4,8 g.

Illusztráció: **119. tábla 4.**

Megnevezés: **ólomgyöngy**

Azonosító szám: 2020-059.

Keltezés: középkor – kora újkor.

Anyag: ólom.

Leírás: Jó megtartású, ólomból öntött, áttört gyöngy. Kereszt átmetszetű, eredetileg négyzetes alapú hasáb formájú gyöngy (?), oldalain három-három fészec van kialakítva, feltehetően üveg- vagy (fél) drágakőberakáshoz. A hasáb élei recézett díszítésűek, mindkét rövidebb végén a hasábon másodlagos – felfüggesztést vagy rögzítést szolgáló – nyílások vannak. A berakások hiányoznak, a sérülések alapján tudatosan szedték ki.

Méretetek: M: 16,5 mm, Sz: 8 mm, V: 9,5 mm, T: 2,7 g.

Illusztráció: **119. tábla 5.**

Megnevezés: **ólomgyöngy**

Azonosító szám: 2022-117.

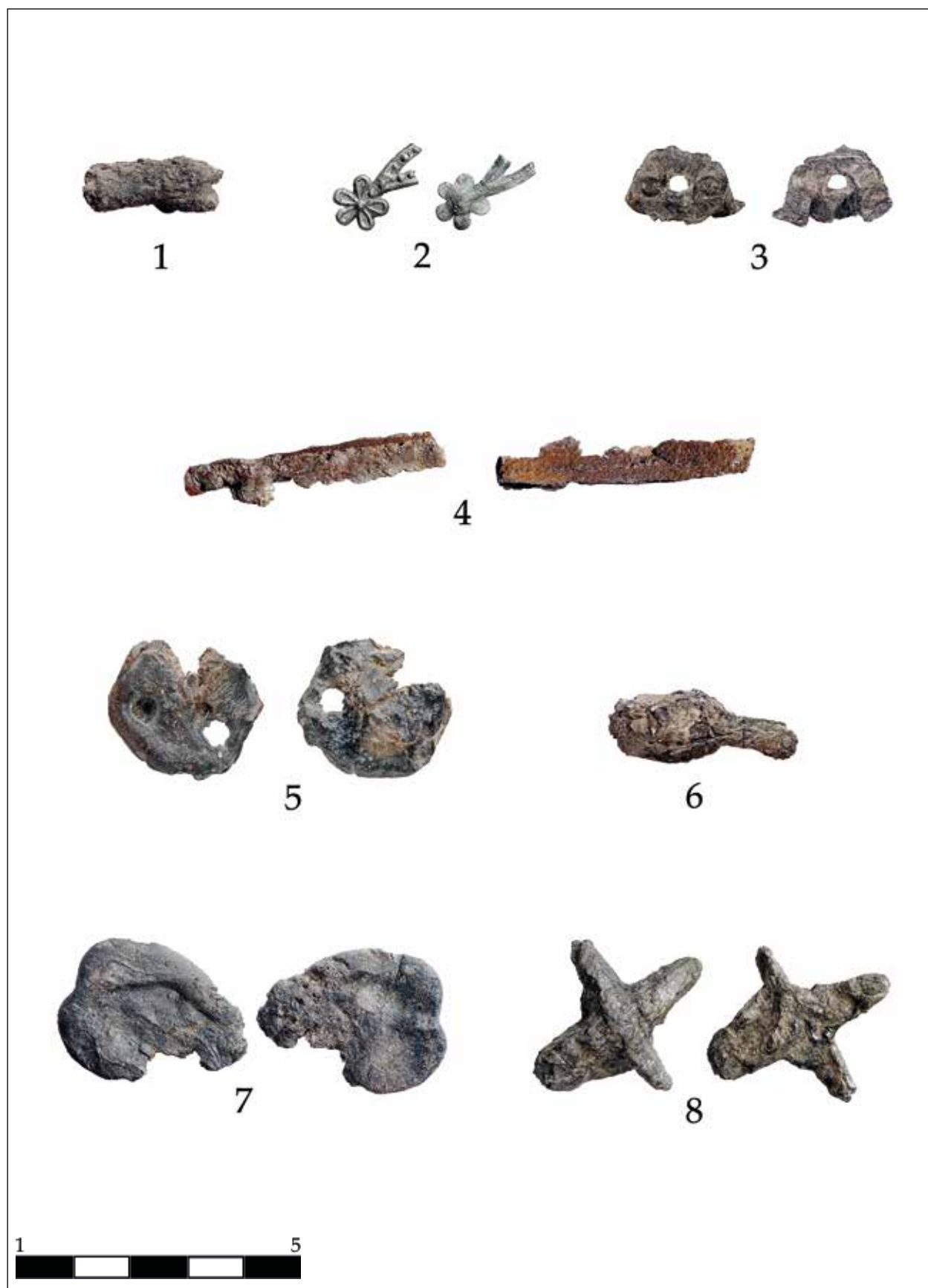
Keltezés: középkor – kora újkor.

Anyag: ólom.

Leírás: Közepes megtartású, erősen deformált, ólomból öntött, áttört gyöngy. Kereszt átmetszetű, eredetileg négyzetes alapú hasáb formájú gyöngy (?), oldalain három-három fészec van kialakítva, feltehetően üveg- vagy (fél)drágakőberakáshoz. A hasáb élei recézett díszítésűek, mindkét rövidebb végén a hasábon másodlagos – felfüggesztést vagy rögzítést szolgáló – nyílások vannak. A berakások hiányoznak, a sérülések alapján tudatosan szedték ki.

Méretetek: M: 16,4 mm, Sz: 12 mm, V: 8,3 mm, T: 2,7 g.

Illusztráció: **119. tábla 6.**

120. tábla. Egyéb leletek. Fotó: Kiss Béla
 Plate 120. Miscellaneous finds. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: ékszertöredék

Azonosító szám: 2019-198.

Keltezés: középkor.

Anyag: ón.

Leírás: Rossz megtartású, erősen töredékes, hengeres formájú ékszertöredék. Egyik végén enyhén megvastagszik, ott drótkarikához való kapcsolódás nyoma, amellet állatmancs-szerű minta.

Méretetek: M: 26 mm, Sz: 9,5 mm, V: 8 mm, T: 7,9 g.

Illusztráció: **120. tábla 1.**

Megnevezés: ékszertöredék

Azonosító szám: 2020-093.

Keltezés: középkor – kora újkor.

Anyag: ón?

Leírás: Erősen töredékes, lapos kialakítású, öntött ékszer töredéke. Eredeti formája nem állapítható meg. A megmaradt rész hegyesszögben találkozó két, pontozott felületű ág, végén ötszirmú virággal. Az egyik ág íves, a másik egyenes, emiatt nem lehet csillag-formájú palástkapocs.

Méretetek: M: 22 mm, Sz (virágnál): 10 mm, V: 0,4 mm, T: 0,7 g.

Illusztráció: **120. tábla 2.**

Megnevezés: faedény „fűl” rögzítője

Azonosító szám: 2022-082.

Keltezés: középkor?

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan, koronghoz közelítő formájú, közepén szabálytalan átmetszetű nyílással perforált tárgy. Két átmenő, anyagában a koronggal azonos szegecs látható, egyik végük félgömb formájú, túllógó végük visszahajlított. A szegecskek hossza bőrnél vastagabb anyagra utal, vagyis fához rögzíthettek. A szegecsfejek között egyik irányban V-alakban kopásnyomok látszanak, vagyis ott valamilyen mozgó alkatrészsel érintkezett. Ez alapján az egész egykori tárgy leginkább egy felső fémfüllel rendelkező, kis méretű faedényként rekonstruálható.

Méretetek: M: 21 mm, Sz: 13,7 mm, V: 8 mm, T: 3,3 g.

Illusztráció: **120. tábla 3.**

Megnevezés: ablaküveg ólomfoglalata

Azonosító szám: 2008-008.

Keltezés: késő középkor.

Anyag: ólom.

Leírás: Rossz megtartású, hő hatására deformálódott, H-átmetszetű, hosszú ólomidom, ablaküveg rögzítésére.

Méretetek: M: 47,2 mm, Sz: 7 mm, V: 4,6 mm, T: 4,8 g.

Illusztráció: **120. tábla 4.**

Megnevezés: olvadék

Azonosító szám: 2009-271.

Keltezés: ismeretlen.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan, koronghoz közelítő formájú ólomolvadék. Egyik oldala megfolyt, sima, másik oldala durva, az érintkezési felület lenyomatával. A sima oldaláról egy átmenő nyílás indul, illetve egy kis átmérőjű mélyedés.

Méretetek: M: 25 mm, Sz: 28 mm, V: 5,5 mm, T: 14,3 g.

Illusztráció: **120. tábla 5.**

Megnevezés: olvadék

Azonosító szám: 2018-160.

Keltezés: ismeretlen.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan, hengeres cseppben végződő, nyújtott, drótszerű ólomolvadék.

Méretetek: M: 35 mm, Sz: 13,5 mm, V: 12,5 mm, T: 12,7 g.

Illusztráció: **120. tábla 6.**

Megnevezés: olvadék

Azonosító szám: 2019-177.

Keltezés: ismeretlen.

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan, lapos, csepp formájú ólomolvadék. Egyik oldala lapos, másik domború.

Méretetek: M: 34 mm, Sz: 27 mm, V: 3,8 mm, T: 13,9 g.

Illusztráció: **120. tábla 7.**

Megnevezés: olvadék

Azonosító szám: 2021-063.

Keltezés: ismeretlen.

Anyag: ólom.

Leírás: Kereszt formájú, háromszög átmetszetű, de szabálytalan szélű és egyenetlen vastagságú ólomolvadék.

Méretetek: M: 36,5 mm, Sz: 32,5 mm, V: 9,4 mm, T: 15,9 g.

Illusztráció: **120. tábla 8.**

KORA ÚJKORI KÉZITŰZFEGYVER-LÖVEDÉKEK

Czövek Attila

A Tételhegy területén végzett szisztematikus műszeres leletfelderítés során talált a kézi lőfegyverekhez köthető összesen 17 darab lövedék közül 15 ólomból és 2 vasból készült. Legtöbbjük a szokásos gömb alakú; továbbá van köztük egy hengeres, ún. palack alakú (2008-082) és egy hasáb (2018-432) formájú. A tárgytipus vizsgálati módszertanát kidolgozó Daniel M. Sivilich¹ nyomán a lövedékvariánsok, illetve a megfigyelhető jegyek alapján készítésük több eltérő módját is meg tudjuk határozni.

Egyértelműen öntéssel készültek azok a példányok, amelyek felületén az öntőminta két részének tökéletlen összeillesztésénél keletkező laposabb gerinc, esetleg élesebb sorja fut teljesen vagy részben körbe (2008-082, 2009-244, 2013-058, 2014-076, 2019-143, 2021-243, 2022-031, 2022-058). Szintén a formába való öntésre utalnak az öntőcsapok (öntési csomók), amelyeket időnként teljes hosszúságukban (2018-436, 2019-143), vagy kissé visszavágva (2008-082, 2021-243) meghagytak, gyakran viszont tövig le lettek vágva, így csak egy jellegzetes csomk utal rájuk (2013-058, 2020-414, 2022-031, 2022-057, 2022-058). Ugyanakkor a méretükből kifolyólag minden bizonnyal azok a tételhegyi ólom lövedékek is öntéssel készültek, ahol nem találhatók meg a korábban említett készítéstechnikai jegyek (2009-255, 2018-403, 2020-181).²

Más módszerrel, adott méretre való darabolással hozták létre a gyűjtött anyagban lévő egyetlen hasáb alakú lövedéket (2018-432), még pedig egy olyan – bizonyosan öntéssel előállított – ólom rúdból, amelynek átmetszete lekerekített sarkú négyzet volt. Ehhez hasonló, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadirégészeti gyűjteményében lévő nyersanyagra hívja fel a figyelmet Polgár Balázs.³

A kívánt kaliberre történő alakítás finomabb formája volt a kész lövedék „megfaragása”, amikor csupán egy

kevés ólom eltávolításával, levágásával hozzá igazították a golyót a lőfegyver csövének űrméretéhez. Erre két tételhegyi darabon is láthatunk példát (2008-082, 2020-181).

A puha ólom jól megőrizte a fent taglalt szándékos mechanikai beavatkozások eszközeinek nyomát, így a bemutatott leleteknél is következtethetünk azokra. Ez alapján az öntőcsap részbeni vagy teljes eltávolítását minden megfigyelhető esetben (2008-082, 2013-058, 2020-414, 2021-243, 2022-031, 2022-057, 2022-058) egy harapófogó szerű szerszámmal végezheték, amelyek közül számost ismerünk a középkorból.⁴ Az ólomlövedék finomabb igazítására akár egy éles kés is alkalmas volt. Erre utalnak az ún. palack formájú példány (2008-082) felületén látható jegyek.

Az ólomrúd darabolásával készített egyetlen hasáb alakú lövedékünk (2018-432) a vágó eszköz lehetett akár a középkori leletanyagban gyakran megtalálható ún. hidegvágó, de akár egy, a katonáknál mindig kéznél lévő szekerce, fokosbalta is.⁵

A tételhegyi gömblövedékek között az egyik esetben (2013-058) olyan felületi elváltozás figyelhető meg, amit a szakirodalom a golyónak a fegyvercsőbe való ledöngölésével hoz összefüggésbe.⁶ Eszerint a gömb alakot kissé hengeressé tevő, szalagszerű, sima sáv úgy jön létre, hogy a döngölés hatására a lövedék a fegyvercső falával súrlódik, illetve hozzálapul ahhoz. Mindennek azonban némileg ellentmond az, hogy ezen a leleten nincs olyan felületi nyom, amit általánosságban szintén a ledöngöléshez szokás kötni: a döngölővessző okozta benyomódás.⁷

Az ólomlövedékek öntéssel, darabolással, utólagos vágással létrehozott átmérője révén, ha fenntartással ugyan,⁸ de következtethetünk azon fegyverek típusára, amihez használhatták, amihez tervezték használni a tételhegyi

¹ SIVILICH 2016. 16–46, 73–91.

² A gömb alakú ólom lövedékek modernebb és tömegesebb készítési módja a magas toronyból való csepegtetés, amivel viszont csupán kisebb méretű (maximum 6 mm átmérőjű) sörétet lehetett előállítani: VADÁSZ-LAP 1885.

³ POLGÁR 2018. 36–37, 16. kép.

⁴ SZABÓ 1954. 142, XXXI. tábla 6; GERE 2003. 45, 170, 26. tábla 2. kép; GAÁL 2017. 222, 8. ábra; VÍZI 2021.

⁵ Marsigli említi, hogy a török katonák ólom rudak baltával történő feldarabolásával készítenek lövedékeket kézi lőfegyvereikbe: MARSIGLI 2007. 136. MARSIGLI 1732 nyomán ennek képi ábrázolása: POLGÁR 2018. 17. kép.

⁶ SIVILICH 2016. 112–115; POLGÁR 2018. 11. kép.

⁷ SIVILICH 2016. 104–106; POLGÁR 2018. 10. kép.

⁸ A fegyvercső űrméreténél kisebb lövedék használatára azon 17–18. századi gyakorlatból is láthatunk példát, amikor a hatékonyság növelése érdekében akár több kisebb kaliberű lövedéket is töltöttek kartácsként a tűzfegyver csövébe: SMITH-LEGG-WILSON 2009. 56; KELENIK 1991. 98. A 18. században a katonatiszt Turpin de Crissé gróf kifejezetten javasolja az űrméretnél kisebb, de a határfokot ennek ellenére nem rontó golyók használatát: POLGÁR 2018. 33. Mivel a golyónak az újratöltés gyorsasága, illetve a ledöngölhetősége miatt viszonylag könnyedén kellett

„golyókat”. A 8 mm és 13 mm közötti átmérők alapján azt látjuk, hogy a bemutatott ólomlövedékek elsősorban kisebb kaliberű tűzfegyverekhez készültek, amely űrméret főként a pisztolyokat, illetve két rövidebb csövű kézi lőfegyvert, a karabélyt és az ún. arkebúzt jellemzi.⁹

A tárgyalt kézitűzfegyver-lövedékek korát a hasonló típusú és pontosabban datálható párhuzamok segítségével is csupán úgy tudjuk meghatározni, hogy egy nagyobb időintervallumba helyezzük el. Az ólomgolyók egy része a 16. század második feléből, a 16-17. század fordulója körüli időkből származhat, míg más darabok későbbiek, akár 19. századiak is lehetnek.

Egyedül az ún. „palack” formájú lövedék (2008-082) korára mondhatunk közelebbit azáltal, hogy a papírtöltés feltalálásával kapcsolja össze a kutatás, ami pedig a harmincéves háború időszakára vezethető vissza.¹⁰ A lőport és lövedéket egy töltésben egyesítő újítást a kiképzési szabályzatok tanúsága szerint Nyugat-Európában a 17. század végén általánosították, a Habsburg birodalomban viszont csak néhány évtizeddel később.¹¹ Így a tételhegyi példányunkat a 17-18. század fordulójánál hamarabbra nem keltezhetjük.

A bemutatott ólomlövedékek jelentős részét elejtett, elvesztett ép darabnak kell tartanunk, hiszen nem találunk rajtuk olyan, a használatukból adódó nyomot, amit a kilövésből és a becsapódásból fakadó deformitásként határozhatnánk meg. Ez alól három ólomgolyó lehet kivétel. Kettőnél a becsapódás okozhatta erőhatások miatt nyomottabb lett az alakjuk (2014-076, 2018-403). A harmadiknál nincs ilyen torzulás, de ha elfogadjuk, hogy az eredetileg gömb alakját a fegyvercsőbe való ledöngölés változtatta meg, akkor ez a lövedék is felhasználásra került (2013-058).

A humuszból gyűjtött leletek között található két vasból készült kisebb méretű golyó (2008-037, 2019-015), amelyeket akár tűzfegyverek lövedékeként is meghatározhatunk. A vasból öntött gömblövedék a keménysége

miatt hatékonyabb lehet ugyan, mint az ólom anyagú, ugyanakkor az egyes (lövész) katona számára nehezebben kezelhető: például a töltésnél nem ledöngölhető, sérülést okoz a fegyver csövében, helyben nem önthető. A készítése a vas ágyúgolyókhoz hasonlóan bizonyára nem a hadjárat során, hanem arra készülve előre történt, hiszen az ólommal szemben komolyabb felkészültség és technikai feltételek miatt erre helyben nem igazán volt lehetőség.¹² Amennyiben tűzfegyverlövedékek voltak az említett vasgolyók, akkor inkább a tüzéség által a késő középkortól használt kartácseszkozók „töltelékekének” kell tekintenünk a példányainkat.

Még egy érdekességet tartogatnak a tételhegyi ólomlövedékek: az egyik öntőcsapos példány felületét elborítják a megrágására utaló fognyomok (2018-436). Nemzetközi példák alapján közismert, hogy a korabeli muskétagyolyók felületén gyakran rágásra utaló nyomokat figyeltek meg, tehát hosszabb-rövidebb időre bizonyára a szájába vehette a katona az ólomgolyót. Ilyen helyzetben került elő egy nagyobb méretű lövedék (muskétagyolyó) a lützeni csata (1632) egyik tömegsírjából.¹³ Többféle magyarázat is született arra vonatkozóan, hogy mit keres az ólomból készült muníció a szájban. Az egyik, kézenfekvő elképzelés, hogy a csata hevében a fegyver gyors újra töltését elősegítendő a csőbe ejtendő következő golyót a katona a fogai közt tartotta.¹⁴ Mivel a 19. századig nem fedezték fel az ólom mérgező voltát, így annak puhasága, édeskés íze és hűsítő érzete¹⁵ további okokat szolgáltatott arra, hogy miért is tartsa szájában, rágja meg a katona az abból készült lövedéket. Írott beszámolók szólnak arról, hogy ennek egyik lehetséges célja a fájdalom elviselése volt: a puha ólomra való ráharapás segített kiállni az olyan fizikai megpróbáltatásokat, mint például a korbácsolás.¹⁶ Az amerikai függetlenségi háború egyik visszaemlékezésében arról ír a katona, hogy a szomjúságát oltandó rágt a naphosszat a puszkagolyót.¹⁷ Ugyanakkor megfontolandó Sivilich véleménye, miszerint akár szimpla unalomból

a cső hátsó, ágyazati részéig eljutnia, így ebből adódóan a cső belső átmérőjénél valamennyivel kisebb lövedék használata volt célszerű: NÉGYESI 2010. 863–864.

⁹ KELENIK 1991. 32.

¹⁰ SCHÜRGER 2015. 179–180.

¹¹ THIERBACH 1965. 88–89.

¹² Míg a Buda török alóli felszabadítására felvonuló nemzetközi had muníciójáról készült fővezéri kimutatás a különböző méretű öntött ólomgolyók mellett több száz tonna öntetlen ólmot vesz lajstromba, addig nem tesz említést sem vas nyersanyagról, sem a kézi tűzfegyverekhez alkalmas kaliberű vaslövedékekről: MOLLAY 1986. 101–105.

¹³ NICKLISCH ET AL. 2017. Fig. 7.: egy homloklovásban elhunyt személy szájában, a jobb oldali nagyírlő fogak között *in situ* helyzetben maradt a csata során egy szájban tartott kb. 15 mm átmérőjű ólomgolyó, amit a 2011. évi feltáráskor sikerült dokumentálni: GANNON 2017; BEST 2017.

¹⁴ GANNON 2017; BEST 2017.

¹⁵ Az ólom ecetsavas sója, az ólom(II)-acetát vízben, alkoholban jól oldódó, szintelen, kristályos vegyület, amit édeskés íze miatt ólomcukornak is neveznek. A római korban bort, gyümölcsöt édesítettek vele, de használták tartósításra is. Az aktuális pH-értékétől függően a nyál az ólommal reakcióba lép, így ólomcukor keletkezik a szájban a golyók rágásakor.

¹⁶ SIMMS 1882. 590.

¹⁷ STARK 1860. 67.

is rághatták az édeskés ízű puskagolyókat.¹⁸ Más források szerint a lövedék hatékonyságát kívánták fokozni a megrágásával: a megnövekedett és egyenetlen felülete miatt súlyosabb sebet ejtett,¹⁹ míg a nyálról rákerült kórokozók a seb elfertőződését okozhatták, illetve egyéb mérgező-fertőző anyag is könnyebben tapadt meg a tagolt felületen. Samuel Butler írja az 1670-es években *Hudibras* című satirikus költeményében Oliver Cromwell hadseregének tagjairól, hogy rágják és mérgezik a golyókat.²⁰ Száz évvel későbből az amerikai polgárháború egyik brit katonájának leveléből idézi J. L. Bell, hogy az amerikaiak

megmérgezték és megrágták a muskétagolyókat, hogy halálosabbá tegyék őket.²¹

Összevetésként említhető a török kiűzését célzó 1686-os hadjárat Tolna vármegyei táborából saját kutatás során eddig előkerült közel 300 darab kézitűzfegyver-lövedék között lévő tucatnyi fognyomos ólomgolyó, amelyek egyike sem lett kilőve, így bizonyára nem a csatában való újratöltéshez kerültek a szájba. Ugyanakkor van adatunk arról is, hogy vadállatok (főleg vaddisznó, őz, szarvas) növényi termésnek nézve megrághatják a természetben talált ólomgolyókat.²²

IRODALOM

- BELL 2012 Bell, John L.: *“Both poisoned and chewed the musket balls”*. <https://boston1775.blogspot.com/2012/06/both-poisoned-and-chewed-musket-balls.html> (A letöltés időpontja: 2024. január 14.)
- BEST 2017 Best, Shivali: *Secrets of the Thirty Years’ War soldiers exposed: Mass grave of 47 men who died in battle 400 years ago reveals many were killed by gunfire during a savage cavalry attack*. *Mail Online*, 2017. június 2. <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-4559754/Unravelling-mystery-Thirty-Years-War.html> (A letöltés időpontja: 2024. január 23.)
- BROWN 1980 Brown, M. L.: *Firearms in Colonial America: The Impact on History and Technology, 1492–1792*. Washington, DC, 1980.
- CHANEY 2013 Chaney, Edward: *Who Bit the Bullet? Let Slip the Pigs of War! Maryland Archaeological Conservation Laboratory* February 2013. <https://jefpat.maryland.gov/Pages/mac-lab/curators-choice/2013-curators-choice/2013-02-who-bit-the-bullet-let-slip-the-pigs-of-war.aspx> (A letöltés időpontja: 2024. január 15.)
- GAÁL 2017 Gaál Attila: *A fémmegmunkálás leletei a szekszárd-palánki török kiserőd (Jeni Palanka) feltárásából*. In: Benkő Elek – Kovács Gyöngyi – Orosz Krisztina (szerk.): *Mesterségek és műhelyek a középkori és koraiújkor Magyarországon. Tanulmányok Holl Imre emlékére*. Budapest, 2017, 215–239.
- GANNON 2017 Gannon, Megan: *Mass Grave from ‘Thirty Years’ War Battle Reveals Soldiers’ Fatal Wounds*. *Live Science* – science news website, 2017. május 31. <https://www.livescience.com/59302-germany-thirty-years-war-grave-revealed.html> (A letöltés időpontja: 2024. január 23.)
- GERE 2003 Gere László: *Késő-középkori és kora újkor fémleletek az ozorai várkastélyból*. *Opuscula Hungarica* IV. Budapest, 2003.
- KELÉNIK 1991 Kelenik József: *A kézi lőfegyverek jelentősége a hadügyi forradalom kibontakozásában. A magyar egységek fegyverzete a tizenöt éves háború időszakában*. *Hadtörténelmi Közlemények* 104 (1991) 3–52, 80–122.
- MARSIGLI 1732 Marsigli, Luigi Ferdinando: *L’état militaire de L’Empire Ottoman, ses progrès et sa décadence par Mr. le comte de Marsigli*. Seconde Partie. Amsterdam, 1732.
- MARSIGLI 2007 Marsigli, Luigi Ferdinando: *Az Oszmán Birodalom katonai állapotáról, felemelkedéséről és hanyatlásáról*. Fordította: F. Molnár Mónika. Szerkesztette és sajtó alá rendezte: Csákváry Ferenc és Domokos György. Históriaantik Könyvesház Kiadó, Budapest, 2007.

¹⁸ SIVILICH 2017.

¹⁹ BROWN 1980. 328.

²⁰ “Twas ill for us we had to do / With so dishon’rable a foe: / For though the law of arms doth bar / The use of venom’d shot in war, / Yet, by the nauseous smell and noisome, / Their case-shot savour strong of poison; / And doubtless have been chew’d with teeth / Of some that had a stinking breath...” Megtettük, ugyan nem jó kedvvel / Az oly becstelen ellenséggel. / Mert bár tiltja azt a háború törvénye, / Hogy mérgezett legyen a fegyver lövedéke, / Mégis az émelyítő szag és zaj közepette, / Kartács golyóinkat erős méreg ízesítette. / Kétségtelen, hogy foggal azok rágták meg, / Kiknek a lehelete a legbűdösebb. Czövek Attila fordítása.

²¹ BELL 2012.

²² SIVILICH 2009. 93; CHANEY 2013.

- MOLLAY 1986 Molloy Károly (fordította): *Lotharingiai Károly hadinaplója Buda visszafoglalásáról, 1686*. Szerk. Nagy László. Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 1986.
- NÉGYESI 2010 Négyesi Lajos: Az 1710. évi romhányi csata a terepkutatások tükrében. *Hadtörténelmi Közlemények* 123 (2010) 4. 862–875.
- NICKLISCH ET AL. 2017 Nicklisch, Nicole – Ramsthaler, Frank – Meller, Harald – Friederich, Susanne – Alt, Kurt W.: *The face of war: Trauma analysis of a mass grave from the Battle of Lützen (1632)*, 2017. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28542491/> (A letöltés időpontja: 2024. január 13.)
- POLGÁR 2018 Polgár Balázs Dávid: *Oszmán-török kori csatatermek régészeti kutatása Magyarországon*. PhD-értekezés. ELTE, Budapest, 2018.
- SCHÜRGER 2015 Schürger, André: *The Archaeology of the Battle of Lützen: an examination of the 17th century military material culture*. PhD thesis, University of Glasgow, 2015.
- SIMMS 1882 Simms, Jephtha R.: *The Frontiersman of New York (Albany, NY: G. C. Riggs, 1882)*. <https://digital.library.pitt.edu/islandora/object/pitt%3A31735054858174> (A letöltés időpontja: 2024. január 15.)
- SIVILICH 2009 Sivilich, Daniel M.: What the Musket Ball Can Tell You: Monmouth Battlefield State Park, New Jersey. In: Scott, Douglas D. – Babits, Lawrence – Haecker, Charles (eds.): *Fields of Conflict, Battlefield Archaeology from the Roman Empire to the Korean War*. Potomac, Dulles, VA, 2009, 84–101.
- SIVILICH 2016 Sivilich, Daniel M.: *Musket Ball and Small Shot Identification: a Guide*. University of Oklahoma Press, Norman, 2016.
- SIVILICH 2017 Sivilich, Daniel M.: *Bite The Bullet: An Impressive Collection From The Mohawk Valley Campaign*. <https://allthingsliberty.com/2017/07/bite-bullet-impressive-collection-mohawk-valley-campaign/> (A letöltés időpontja: 2024. 01. 14.)
- SMITH–LEGG–WILSON 2009 Smith, Steven D. – Legg, James B. – Wilson, Tamara S.: *The Archaeology of the Camden Battlefield: History, Private Collections and Field Investigations*. Save America's Treasures National Park Service, Washington DC, 2009.
- STARK 1860 Stark, Caleb: *Memoir and Official Correspondence of Gen. John Stark, with Notices of Several Other Officers of the Revolution (Concord, NH: G. Parker Lyon, 1860)*. <https://www.loc.gov/item/13019572/> (A letöltés időpontja: 2024. január 15.)
- SZABÓ 1954 Szabó György: A falusi kovács a XV–XVI. században. *FolArch* 6 (1954) 123–145.
- THIERBACH 1965 Thierbach, Moritz: *Die geschichtliche Entwicklung der Handfeuerwaffen*. Akademische Druck u. Verlagsanstalt Graz – Austria, Graz, 1965.
- VADÁSZ–LAP 1885 A göbcsről. *Vadász-Lap* 6 (1885) 32. szám, 435.
- VIZI 2021 Vizi Márta: Középkori harapófogó Etéről. A Hónap Műtárgya. Időszaki kiállítások a Wosinsky Mór Megyei Múzeumban. *A Wosinsky Mór Múzeum Kiállításai* 6 (2021) 46–47.

121. tábla. Tűzfegyverlövedékek. Fotó: Kiss Béla

Plate 121. Firearm bullets. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke

Azonosító szám: 2018-432.

Keltezés: 16–17. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Lekerekített sarkú négyzet átmetszetű ólom rúdból darabolással készített, alakja négyzet alapú hasáb; nem kilőtt, felületén utólagos sérülések.

Méretek: M: 8 mm, Sz: 10, 11 mm, T: 8,0 g.

Illusztráció: **121. tábla 1.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2018-436.

Keltezés: 16–17. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Teste gömb alakú, öntőcsapja lapos fejben végződik; nem kilőtt, felülete erősen összerágva.

Méretek: test d: 12–13 mm, öntőcsap M: 4 mm, öntőcsap d: 6 mm, T: 13,9 g.

Illusztráció: **121. tábla 2.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2019-143.

Keltezés: 16–17. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Teste gömb alakú, öntőminta felek illesztésének nyomaként enyhe gerinc, öntőcsapja tölcséresedő; nem kilőtt, felületén utólagos sérülések.

Méretek: test d: 11 mm, öntőcsap M: 4 mm, öntőcsap d: 6 mm, T: 8,5 g.

Illusztráció: **121. tábla 3.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2020-414.

Keltezés: 16–17. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Gömb alakú, levágott öntőcsapjának hegyesedő nyoma látható; nem kilőtt, felületén utólagos kráteres sérülések.

Méretek: d: 11 mm, T: 7,0 g.

Illusztráció: **121. tábla 4.**

Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke

Azonosító szám: 2021-243

Keltezés: 16–17. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Teste gömb alakú, felületén az egymástól kissé elcsúszó öntőminta felek illesztésének nyoma fut körbe, öntőcsapja fogószzerű eszközzel rövidre vágva; nem kilőtt.

Méretek: test d: 9–10 mm, öntőcsap M: 4 mm, öntőcsap d: 4 mm; T: 6 g.

Illusztráció: **121. tábla 5.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2022-031.

Keltezés: 16–18. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Gömb alakú, öntőminta felek illesztésének nyomaként enyhe gerinc, az öntőcsapja töben levágva; nem kilőtt, utólagos sérülések a felszínén.

Méretek: d: 9 mm, T: 3,8 g.

Illusztráció: **121. tábla 6.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2022-057.

Keltezés: 16–18. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Szabálytalan golyó alakú, öntőcsapja töben levágva; nem kilőtt, utólagos sérülések a felszínén.

Méretek: d: 10–11 mm, T: 7,1 g.

Illusztráció: **121. tábla 7.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2022-058.

Keltezés: 16–18. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Erősen lapított gömb alakú, öntőminta felek illesztésének nyomaként élesebb sorja, az öntőcsapja töben levágva; nem kilőtt, utólagos sérülések a felszínén.

Méretek: d: 10–12 mm, T: 8,9 g.

Illusztráció: **121. tábla 8.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2008-082.

Keltezés: 17–18. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: „Palack” formájú; az egyenes körhenger alakú test alap- és fedőköre domború, palástján körben a méretigazítást szolgáló keskeny hosszanti vágásnyomok; markáns öntőcsapján körbe futó keskeny borda, hosszanti irányban kétoldali öntési sorja, a vége fogóval levágva; nem kilőtt, utólagos sérülések a paláston.

Méretek: test M: 13 mm, test d: 11 mm, öntőcsap M: 6 mm, öntőcsap d: 4 mm, T: 12,7 g.

Illusztráció: **121. tábla 9.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2014-076.

Keltezés: 17–18. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Eredetileg gömb alakú, hasvonalán az öntésből adódó sekély vonal fut; valószínűleg a használatból (becsapódás) adódik a laposabb, nyomott formája, utólagos sérülések a felszínén.

Méretek: d: 12–13 mm, T: 11,6 g.

Illusztráció: **121. tábla 10.****Megnevezés: tűzéségi lövedék, kartács (?)**

Azonosító szám: 2008-037.

Keltezés: 17–18. század (?)

Anyag: vas.

Leírás: Gömb alakú, öntött, felületén korrózió okozta egyenetlenségek.

Méretek: d: 13 mm, T: 7,8 g.

Illusztráció: **121. tábla 11.****Megnevezés: tűzéségi lövedék, kartács (?)**

Azonosító szám: 2019-015.

Keltezés: 17–18. század (?)

Anyag: vas.

Leírás: Eredetileg gömb alakú, a fizikai és korrózió okozta sérülések miatt alakja torzult, amorf.

Méretek: d: 13–16 mm, T: 13,4 g.

Illusztráció: **121. tábla 12.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2009-244.

Keltezés: 17–19. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Gömb alakú, öntőminta felek illesztésének helyén sekély vonal, öntőcsapnak nincs nyoma; nem kilőtt, utólagos sérülések a felszínén.

Méretek: d: 13 mm, T: 13,1 g.

Illusztráció: **121. tábla 13.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2009-255.

Keltezés: 17–19. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Gömb alakú, nincs nyoma a készítés módjának; nem kilőtt, a felszínét megtámadta az „ólompestis”.

Méretek: d: 10 mm, T: 6,2 g.

Illusztráció: **121. tábla 14.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2013-058.

Keltezés: 17–19. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Gömb alakú, öntőminta felek illesztésének nyomaként enyhe gerinc, az öntőcsapja töben levágva; oldalán a fegyvercsőben való ledöngölésből származó szalagszerű sáv; utólagos sérülések a felszínén.

Méretek: d: 10–11 mm, T: 7,2 g.

Illusztráció: **121. tábla 15.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2018-403.

Keltezés: 17–19. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Eredetileg gömb alakú, erősen deformálódott, felületén sérülések.

Méretek: d: 12–15 mm, T: 16,9 g.

Illusztráció: **121. tábla 16.****Megnevezés: kézi tűzfegyver lövedéke**

Azonosító szám: 2020-181.

Keltezés: 17–19. század (?)

Anyag: ólom.

Leírás: Az eredetileg gömb alakú lövedék a felületét ért sérülések, vágások által poliéder jellegű.

Méretek: d: 8–10 mm, T: 4,2 g.

Illusztráció: **121. tábla 17.**

ÉREMLELETEK A RÓMAI KORTÓL NAPJAINKIG

Tóth Csaba

Solt-Tételhegy területén 2005 és 2022 között a régészeti feltárások és az évi rendszerességgel ismétlődő műszeres lelőhelyfelderítés során összesen 691 darab numizmatikai jellegű leletanyag került napvilágra, túlnyomó többségben forgalmi pénzek, illetve két darab számológépszeton.¹ Az anyag meghatározását és feldolgozását kezdetben V. SZÉKELY György (1955–2017), a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársa, a kiváló régész és numizmatikus végezte, akinek tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála után Szentpéteri József kérésére magam vettem át ezt a feladatot.²

Az érmék időbeli eloszlása szerint felölelik a Kr. u. 1–2. századtól a 20. századig terjedő időszakot, ugyanakkor a

darabok túlnyomó többsége (91%) a középkorból származik. A pénzek zöme a terület északi részén került elő, bár a különböző korszakok szerint apróbb eltérések figyelhetők meg. Míg az antik, az Árpád-kori és a kora újkori veretek nagyobb területen szóródnak, a késő középkori pénzek a Templomhegy körül csoportosulnak.³ Ennek a jelenségnek mindenesetre két magyarázata is lehetséges. Egyrészt az antik, a 11–13. és a 16–17. századi érmék száma összesen nem éri el a késő középkori veretekének a negyedét, így kevésbé precíz mintázatot adnak ki. Másrészt viszont a 14–15. századi pénzérmék koncentrációja, az egyéb fémleletekhez hasonlóan, „a templom közelében levő közösségi tér – jó eséllyel: piac – egykori létét jelezhetik”.⁴

IRODALOM

V. SZÉKELY 2014

V. SZÉKELY György: A Solt-Tételhegyen előkerült numizmatikai anyag értékelése. *Archaeologica Cumanica* 3 (2014) 245–261.

A MEGHATÁROZÁSOKNÁL FELHASZNÁLT IRODALOM

CNH I.	Réthy László: <i>Corpus Nummorum Hungariae I. Árpádházi királyok kora</i> . Budapest, 1898.
CNH II.	Réthy László: <i>Corpus Nummorum Hungariae II. Vegyesházi királyok kora</i> . Budapest, 1907.
CNA I.	Koch, Bernhard: <i>Corpus Nummorum Austriacorum I. Mittelalter</i> . Wien, 1994.
CNA V.	Jungwirth, Helmut: <i>Corpus Nummorum Austriacorum V. 1657–1740</i> . Wien, 1975.
GUM.	Gumowsky, Marian: <i>Handbuch der polnischen Numismatik</i> . Graz, 1960.
H	Huszár Lajos: <i>Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute</i> . Budapest–München, 1979.
KOCH	Koch, Bernhard: Der Passauer Pfennig. <i>Numismatische Zeitschrift</i> 76 (1955) 37–60.
P	Pohl, Artur: <i>Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300–1540</i> . Budapest–Graz, 1982.

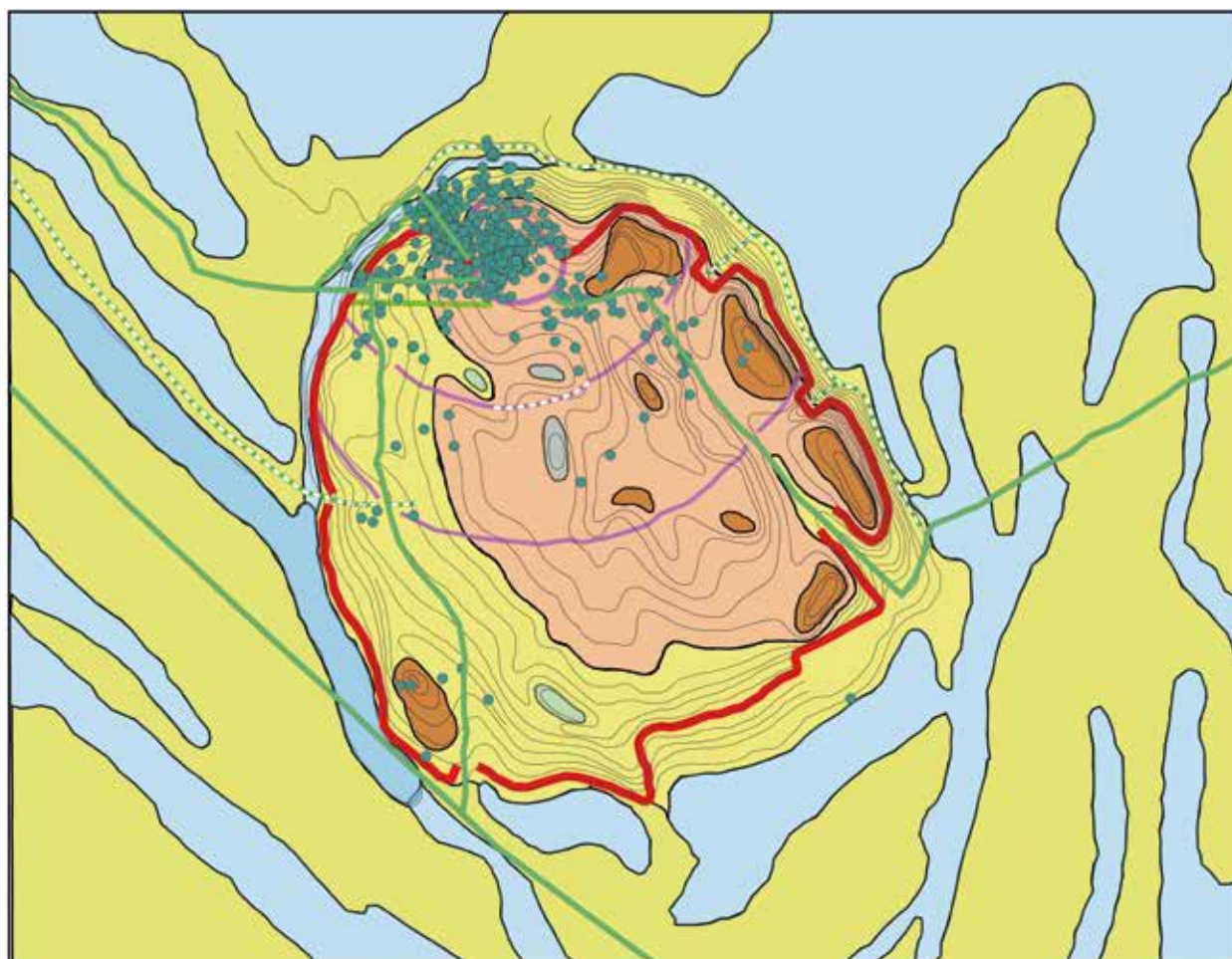
¹ A numizmatikai anyaghoz jellegében kapcsolódó mérlegrúlyokra ld. Tóth Csaba: *Mérlegrúlyok és bálónehezékek* című írását jelen kötetben..

² Egyes darabok meghatározásában segítségemre voltak Barna Ferenc, Kovács Enikő és Vida István (Magyar Nemzeti Múzeum Éremtár), továbbá Somorjai László, Szabó Gyula és Tóth Szilárd, akiknek ezen a helyen is köszönetet mondok.

³ V. Székely György – akinek 2014-ben még csupán a jelenleg ismert érmeanyagnak kevesebb, mint egyharmada állt a rendelkezésére – a következő megfigyelést tette: „A Tételhegyen eddig előkerült pénzek térbeli megoszlása egyértelműen azt mutatja, hogy a legtöbb darab a Templomdombra egykor felvezető út mentén, valamint a templomtól DNy-ra fekvő területen került elő. A pénzek korszakbeli eloszlása arról árulkodik, hogy az anyag kétharmadát kitevő késő középkori veretek szinte mindenhol előfordultak, de a kisebb számú Árpád-kori veretek inkább a hegy ÉNy-i lejtőjén, míg a kora újkoriak a hegy belső részén bukkantak fel.” V. SZÉKELY 2014. 245–246.

⁴ Ld. Bálint Marianna: *Árpád-kori és késő középkori fémleletek* című tanulmányát kötetben.

- RIC II Mattingly, Harold – Sydenham, Edward Allen: *The Roman Imperial Coinage, vol. 2. Vespasian to Hadrian (A.D. 69–138)*. London, 1926.
- RIC VI Sutherland, Carol Humphrey Vivian: *The Roman Imperial Coinage, vol. 6. From Diocletian's Reform (A.D. 294) to the Death of Maximinus II (A.D. 313)*. London, 1967.
- RIC VIII Kent, John Philip Cozens: *The Roman Imperial Coinage, vol. 8. The Family of Constantine I (A.D. 337–364)*. London, 1981.
- Sp. Alram, Michael: Ein mittelalterlicher Münzschatz aus St. Polten-Spratzern. *Numismatische Zeitschrift* 101 (1990) 65–89.
- Sz. Király Ferenc: A szabadszállási Zsigmond korabeli éremlelet. *Numizmatikai Közlöny* 50–51 (1951–1952) 27–37.

0 100 200 300 400 m

Jelmagyarázat

1	3	5	7
2	4	6	8

1. térkép. Érmek elterjedési térképe. Jelkulcs: 1–8. lásd 931. oldal 14. térkép jelkulcsa (1–8.). Készítette: Bálint Marianna
Map 1. Distribution of coin finds. For the key 1–8, see Map 14 (key 1–8) on p. 931. Made by Marianna Bálint

122. tábla. Római Császárság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 122. Roman Imperial coins. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

SOLT-TÉTELHEGY (BÁCS-KISKUN VM.)
2005-TŐL 2022-IG KÖZÖTT ELŐKERÜLT NUMIZMATIKAI ANYAG JEGYZÉKE
(689 ÉREM ÉS 2 SZÁMOLÓPÉNZ)

RÓMAI CSÁSZÁRSÁG

Traianus (98–117)

1. (2013-136) As, RIC II. 435, Róma (101–102), 9,13 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 1.

Galerius Maximianus (293–311)

4. (2009-103) Redukált follis, Cyzicus (295–299), átfúrt, 1,84 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 2.

Commodus (180–192)

2. (2022-243) Dupondius, Róma, 180, RIC 303, 16,10 g, II/13. szelvény

Maximianus (295–296)

5. (2020-136) Ae antoninianus, Heraclea (295–296), 2,34 g

Gallienus (253–268)

3. (2014-002) Antoninianus, RIC ? verde ? (253–268), 1,90 g

Constans (337–350)

6. (2009-167) AE 3 RIC 369; Siscia (334–335), 2,11 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 3.
7. (2020-076) Constans vagy II. Constantius, bronz, 0,21 g

123. tábla. Római Császárság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 123. Roman Imperial coins. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

II. Constantius (337–361)

8. (2012-037) AE4 Gloria exercitus, Siscia (337–340) 1,21 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 5.
9. (2018-337) AE2 Heracleia (?) (350–354), 4,57 g
10. (2019-109) AE3, Siscia 350–358, Fel temp reparatio lovas 1,82 g
11. (2019-340) AE3, keleti verde 350–358, Fel temp reparatio lovas 2,40 g
12. (2013-135) AE3 Siscia (355–358) 1,26 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 4.

Valens (364–378)

13. (2014-001) AE3 RIC 7b v–vii Siscia */A//[...]SISC 364–367 1,55 g
14. (2018-487) AE3, Aquileja, 364–375, 2,23 g
15. (2012-033) AE3 Gloria romanorum, bizonytalan verde 1,79 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 6.

124. tábla. Római Császárság (16–20); Bizánci Császárság (21). M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 124. Roman Imperial (16–21) and Byzantine (21) coins. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

Bizonytalan

16. (2021-144) Római bronzpénz (Kr. u. 1–2. század), 8,18 g	18. (2021-197) Római bronzpénz, 2,16 g (félbetört)
17. (2020-077) Római bronzpénz, 0,84 g	19. (2022-218) Római bronzpénz, 1,83 g
	20. (2020-194) Római bronzpénz, 1,61 g

BIZÁNCI CSÁSZÁRSÁG**Heraclius (610–641)**

21. (2005-001) Follis, 40 nummia, Constantinopolis A officina (613/614) 10,54 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 7; Varga Csaba aján-déka, 2005.

125. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 125. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

MAGYAR KIRÁLYSÁG

Béla herceg (1048–1060)

22. (2018-327) Denár, CNH I. 15;
11; 0,31 g

II. István (1116–1131)

31. (2013-129) Denár, CNH I. 53, H. 47; 0,49 g, SZÉKELY 2014. 251,
Nr. 11.

Salamon (1063–1074)

23. (2018-187) Denár, CNH I. 20; H. 15; 0,19 g

II. Béla (1131–1141)

32. (2021-302) Denár, CNH I. 57; H. 49; 0,25 g
33. (2022-001) Denár, CNH I. 59; H. 50; 0,34 g

I. (Szent) László (1077–1095)

24. (2020-202) Denár, CNH I. 28–30; H. 24; 0,21 g
25. (2007-078) Denár, CNH I. 34; H. 28; 0,00 g, SZÉKELY 2014. 251,
Nr. 8. 78. sír.
26. (2014-003) Denár, CNH I. 34; H. 28; 0,96 g, Varga Csaba aján-
dés, 2014.

Bizonytalan kibocsátó (12. század)

34. (2019-244) Denár, CNH I. 65; H. 76; 0,14 g
35. (2021-145) Denár, CNH I. 74; H. 89; 0,28 g
36. (2013-123) Denár, CNH I. 76–77; H. 92; 0,17 g, SZÉKELY 2014.
251, Nr. 12.

(Könyves) Kálmán (1095–1116)

27. (2009-303) Denár, CNH I. 40; H. 32; 0,48 g, SZÉKELY 2014.
251, Nr. 9.
28. (2014-004) Denár, CNH I. 42; H. 34; 0,51 g
29. (2012-028) Denár, CNH I. 49; H. 41; 0,46 g, SZÉKELY 2014. 251,
Nr. 10.
30. (2021-303) Denár, CNH I. 49; H. 41; 0,39 g

126. tábla. Magyar Királyság. 37–42: M: 2 : 1; 43–54: M: 1 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 126. Coins of the Kingdom of Hungary. 37–42: Scale: 2 : 1; 43–54: Scale: 1 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

- 37. (2014-006) Denár, CNH I. 78; H. 94; 0,29 g
- 38. (2021-091) Denár, CNH I. 78; H. 94; 0,37 g
- 39. (2020-356) Denár, CNH I. 87; H. 99; 0,34 g
- 40. (2013-130) Denár, CNH I. 88; H. 100; 0,39 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 13.
- 41. (2014-005) Denár, CNH I. 90; H. 102; 0,14 g
- 42. (2020-196) Denár, CNH I. 129; H. 117a; 0,25 g

III. Béla (1172–1196)

- 43. (2008-100) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; közepén átfúrt, 2,07 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 14.
- 44. (2009-114) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,71 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 15.
- 45. (2009-137) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; félbetörött, 0,82 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 16.
- 46. (2009-183) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,52 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 17.
- 47. (2009-248) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,39 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 18.
- 48. (2012-022) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 3,04 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 19.
- 49. (2012-034) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 1,82 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 20.
- 50. (2012-039) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,42 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 21.
- 51. (2013-125) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,29 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 22.
- 52. (2013-126) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 3,50 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 23.
- 53. (2013-127) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,65 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 24.
- 54. (2014-008) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 0,45 g

127. tábla. Magyar Királyság. M: 1 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 127. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 1 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

55. (2014-009) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72. 2,73 g
56. (2014-013) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 3,10 g
57. (2014-052) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 0,94 g (kivágott)
58. (2021-055) Rézpénz, CNH I. 98; H. 73. 0,88 g (csattestként kivágva)
59. (2016-007) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,58 g
60. (2018-476) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 1,21 g
61. (2019-069) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,15 g
62. (2020-003) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 0,86 g (félbetört)
63. (2020-079) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,97 g
64. (2020-141) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,80 g
65. (2020-142) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 1,81 g
66. (2020-162) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 0,55 g (töredék)
67. (2020-206) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 0,68 g (töredék)
68. (2021-030) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,62 g
69. (2022-035) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 2,90 g
70. (2022-192) Rézpénz, CNH I. 98; H. 72; 0,52 g
71. (2009-308) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73; 1,54 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 27.
72. (2009-330) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73; 0,97 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 28.

128. tábla. Magyar Királyság. 73–82: M: 1 : 1; 83–91: M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 128. Coins of the Kingdom of Hungary. 73–82: Scale: 1 : 1; 83–91: Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

73. (2012-031) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73; 1,59 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 25.
74. (2013-124) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73; 1,69 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 26.
75. (2014-007) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73; 1,45 g
76. (2014-010) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73; 0,26 g (töredék),
77. (2014-011) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73. 1,54 g
78. (2014-012) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73. 1,32 g
79. (2018-151) Rézpénz, CNH I. 101; H. 73; 1,35 g
80. (2020-275) Rézpénz, CNH I. H. 73a, 1,28 g
81. (2021-010) Rézpénz, CNH I. H. 73a, 0,88 g
82. (2021-025) Rézpénz, CNH I. H. 73a, 1,19 g

II. András (1205–1235)

- 83 (2020-033) Obulus, CNH I. 300; H. 270, 0,28 g ON 21.85. 1.1.
84 (2020-347) Denár, CNH I. 219; H. 258, 0,22 g (töredék) ON 3. 21.70.1.1.
85 (2021-090) Obulus, CP.44; H. 259, 0,29 g ON 3. 21.71.
86 (2022-014) Denár, CP.51; H. 279, 0,86 g ON 3. 21.68.1.1.

IV. Béla (1235–1270)

- 87 (2019-062) Denár, CNH II. 226; H. 266 0,58 g ON 3. 22.11.1.1.
88 (2018-117) Denár, CNH I. 234; H. 299; 0,71 g
89 (2021-099) Denár, CNH I. 234; H. 299; 0,52 g (hamisítvány)
90 (2018-450) Denár, CNH I. 248; H. 315; 0,66 g
91 (2018-318) Denár, CNH I. 259; H. 327; 0,20 g

129. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 129. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

V. István (1270–1272)

92. (2012-026) Denár, CNH I. 285; H. 343; 0,57 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 29.
 93. (2013-083) Denár, CNH I. 285; H. 343; 0,43 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 30.

Bizonytalan kibocsátó, 13. század

94. (2014-047) Denár, E: szembenéző koronás fej, bal kezében jogar (?) 0,23 g

Bizonytalan kibocsátó, 13–14. század fordulója

95. (2009-199) Bécsi denár mo-i utánverete, CNA I. 25.t. XVIII. 0,18 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 33.
 96. (2009-326A) Bécsi denár mo-i utánverete, CNA I. 25.t. XI. 0,37 g, SZÉKELY 2014. 251, Nr. 31.
 97. (2012-030) Bécsi denár mo-i utánverete, CNA I. 25.t. XIV. körül-nyírt, 0,20 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 32.
 98. (2013-092) Bécsi denár mo-i utánverete, CNA I. 26.t. STW 4; 0,29 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 34.

99. (2013-096) Bécsi denár mo-i utánverete, CNA I. 26.t. STW 21; 0,48 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 35.

100. (2013-118) Bécsi denár mo-i utánverete, CNA I. 26.t. STW 31; 0,30 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 36.

101. (2014-016) Bécsi denár mo-i utánverete, CNA I. 25.t. XI. 0,52 g

Bizonytalan kibocsátó, 14. század első harmada

102. (2014-014) Bécsi denár mo-i utánverete, 0,42 g

103. (2014-017) Bécsi denár mo-i utánverete, 0,36 g

I. Károly (1301–1342)

104. (2020-036) Denár, CNH II. 51; H. 459; 0,62 g ON 5. 1.3.28.1.1.

105. (2020-005) Denár, CNH II. 17; H. 471; 0,32 g ON 5. 1.3.31.1.1.

106. (2020-361) Denár, CNH II. 41; H. 472; 0,25 g ON 5. 1.3.50.1.1.

107. (2009-196) Denár, CNH II. 21; H. 476. P.33. vj.: n; 0,84 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 37.

108. (2019-253) Denár, CNH II. 21; H. 476; 0,20 g

109. (2009-132) Denár, CNH II. 18; H. 495; P.52-8var, vj.: – V, 0,64 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 38.

130. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 130. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

I. (Nagy) Lajos (1342–1382)

110. (2012-007) Denár, CNH II. 94A; H. 542; P.79–11; vj.: CA, 0,40 g
SZÉKELY 2014. 252, Nr. 39.
111. (2016-005) Denár, CNH II. 94A; H. 542; E-on 3 liliom, H-on
liliom és pont, 0,40 g
112. (2020-200) Denár, CNH II. 94A; H. 542; vj.: liliom jobbra, 0,54 g
113. (2021-309) Obulus, CNH II. 88; H. 546; 0,21 g
114. (2013-128) Denár, CNH II. 89A; H. 547; P.89–1; 0,58 g, SZÉKELY
2014. 252, Nr. 40.
115. (2016-002) Denár, CNH II. 89A; H. 547; vj.: n; 0,61 g
116. (2019-238) Denár, CNH II. 89A; H. 547; 0,34 g
117. (2020-376) Denár, CNH II. 89A; H. 547; középen liliom-liliom,
0,43 g
118. (2020-419) Denár, CNH II. 89A; H. 547; 0,21 g (töredék)
119. (2022-167) Denár, CNH II. 89A; H. 547; 0,47 g (hamis)
120. (2008-00a) Denár, CNH II. 89B; H. 548, P.90, vj.: n; 0,46 g,
SZÉKELY 2014. 252, Nr. 41, a templom diadalív alapozási árkának
betöltéséből.
121. (2009-264) Denár, CNH II. 89B; H. 548; P.90; vj.: n. 0,66 g,
SZÉKELY 2014. 252, Nr. 42.
122. (2009-359) Denár, CNH II. 89B; H. 548; P.90; vj.: ?, 0,08 g
(töredék), SZÉKELY 2014. 252, Nr. 43.
123. (2021-165) Denár, CNH II. 89B; H. 548; 0,37 g

131. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 131. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

Mária (1382–1387/1395)

124. (2009-300) Denár, CNH II. 114; H. 566; P.112-4; 0,59 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 47.
125. (2012-035) Denár, CNH II. 114; H. 566; P.112; egyoldalú veret, csak E, 0,53 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 49.
126. (2013-076) Denár, CNH II. 114; H. 566; P.112-2; 0,54 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 45.
127. (2013-077) Denár, CNH II. 114; H. 566; P.112-2; 0,44 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 46.
128. (2013-082) Denár, CNH II. 114; H. 566; 0,16 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 48.
129. (2013-116) Denár, CNH II. 114; H. 566; P.112-1; 0,53 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 44.
130. (2016-010) Denár, CNH II. 114; H. 566. vj.: rozetta – rozetta (1383) 0,61 g
131. (2018-099) Denár, CNH II. 114; H. 566, liliom–liliom, 0,33 g
132. (2019-247) Denár, CNH II. 114; H. 566, liliom–liliom, 0,56 g
133. (2020-071) Denár, CNH II. 114; H. 566, liliom–liliom, 0,56 g
134. (2020-334) Denár, CNH II. 114; H. 566, korabeli hamisítvány, 0,45 g
135. (2020-344) Denár, CNH II. 114; H. 566, 0,21 g (töredék)

132. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 132. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

136. (2022-186) Denár, CNH II. 114; H. 566, 0,22 g
 137. (2013-073) Denár, CNH II. 116; H. 569; P.114-2; 0,28 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 50.
 138. (2019-231) Denár, CNH II. 116, H. 569; 0,39 g (hamis)
 139. (2020-335) Denár, CNH II. 116, H. 569; vj.: korona alatt A, 0,46 g
 140. (2021-199) Denár, CNH II. 116, H. 569; CM, 0,48 g
 141. (2021-202) Denár, CNH II. 116, H. 569; liliom-liliom, 0,40 g
 142. (2021-308) Denár, CNH II. 116, H. 569; liliom-liliom, 0,53 g

Zsigmond (1387-1437) (313)

143. (2009-134) Denár, CNH II. 121; H. 576; Sz. 105; vj.: címer felett háromlevelű lóhere, 0,42 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 54.
 144. (2009-135) Denár, CNH II. 121; H. 576; Sz. 105; vj.: címer felett háromlevelű lóhere, 0,44 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 55.

145. (2009-360) Denár, CNH II. 121; H. 576; Sz. 24; vj.: n; 0,44 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 51.
 146. (2013-079) Denár, CNH II. 121; H. 576; vj.: ?, 0,42 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 57.
 147. (2013-098) Denár, CNH II. 121; H. 576; vj.: címer felett 6, 0,26 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 56.
 148. (2013-102) Denár, CNH II. 121; H. 576; Sz. 24; vj.: n; 0,45 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 52.
 149. (2013-108) Denár, CNH II. 121; H. 576; Sz. 68; vj.: kereszt alsó szára alatt S, 0,00 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 53. Körülnyírva parvus nagyságúra!
 150. (2014-045) Denár, CNH II. 121; H. 576; Sz. xx; vj.: címer felett pont 0,39 g

133. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 133. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

151. (2019-032) Denár, CNH II. 121; H. 576, 0,51 g
152. (2019-250) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,50 g
153. (2020-081) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,42 g (hamisítvány)
154. (2020-089) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,47 g
155. (2020-207) Denár, CNH II. 121; H. 576; vj.: jobbra lent a keresztoszár alatt I, 0,26 g (töredék)
156. (2020-278) Denár, CNH II. 121; H. 576; vj.: a hátlapi címer felett M, 0,46 g
157. (2020-339) Denár, CNH II. 121; H. 576; vj.: n; 0,36 g
158. (2020-345) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,36 g (töredék)
159. (2020-352) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,39 g
160. (2020-368) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,38 g
161. (2020-378) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,39 g (hamis)
162. (2021-016) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,32 g
163. (2021-230) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,51 g (hamisítvány)
164. (2022-026) Denár, CNH II. 121; H. 576; 0,15 g (fél darab)
165. (2022-248B) Denár, CNH II. 121; H. 576, 0,46 g, 1/23. szelvény

134. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 134. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai– Béla Kiss

166. (2016-009) Denár, CNH II. 124A; H. 578; vj.: B – L (1427–1437) 0,62 g
167. (2019-076) Denár, S–D, CNH II. 124A, H. 578; 0,43 g
168. (2020-002) Denár, CNH II. 124A; H. 578; 0,27 g (félbetört)
169. (2020-080) Denár, CNH II. 124A; H. 578; 0,32 g
170. (2020-137) Denár, CNH II. 124A; H. 578; B-pont-L, 0,71 g
171. (2009-00a) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,00 g, Székely 2014. 253, Nr. 87. (a templom késői Ny-i alapozási árkából)
172. (2009-104) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: kereszt szára között R, 0,26 g, Székely 2014. 253, Nr. 85.
173. (2009-105) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: ?, 0,32 g, Székely 2014. 253, Nr. 88.
174. (2009-133) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: ?, 0,17 g, Székely 2014. 253, Nr. 89.
175. (2009-141) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; Sz. 229; rezes anyagú, vj.: címer felett Sp, 0,24 g, Székely 2014. 254, Nr. 124.
176. (2009-143) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; vj.: ?, 0,21 g, Székely 2014. 253, Nr. 90.
177. (2009-178) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; Sz. 144; vj.: címer felett .S; 0,27 g, Székely 2014. 252, Nr. 68.
178. (2009-185) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; 0,27 g, Székely 2014. 253, Nr. 91.
179. (2009-193) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,18 g, Székely 2014. 252, Nr. 58.
180. (2009-194) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; Sz. 144; vj.: címer felett .S; 0,32 g, Székely 2014. 252, Nr. 69.

135. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 135. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

181. (2009-195) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; 0,17 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 92.
182. (2009-197) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; 0,31 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 93.
183. (2009-208) Parvus, CNH. II. 125A; H. 580; Sz. 144; vj.: címer felett .S; 0,29 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 70.
184. (2009-214) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; 0,20 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 94.
185. (2009-222) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; 0,35 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 95.
186. (2009-243) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; rezes anyagú, vj.: ?, 0,19 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 125. (hamis)
187. (2009-245) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; rezes anyagú, vj.: ?, 0,10 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 126.
188. (2009-256) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; vj.: címer felett vS, 0,19 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 82.
189. (2009-261) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; vj.: ?, 0,19 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 96.
190. (2009-265) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; rezes anyagú, vj.: ?, 0,22 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 127.
191. (2009-266) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; Sz. 144; vj.: címer felett .S; 0,30 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 71.
192. (2009-267) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; Sz. 223; vj.: címer felett So, 0,30 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 75.
193. (2009-269) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; vj.: ?, 0,18 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 97.
194. (2009-270) Parvus, CNH. II.125A; H. 580. Sz. 144; vj.: címer felett .S; 0,30 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 72.
195. (2009-273) Parvus, CNH. II. 125A; H. 580; Sz. 260; vj.: címer felett kSk, 0,25 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 77.
196. (2009-275) Parvus, CNH. II. 125A; H. 580; Sz. 247; vj.: címer felett cSI, 0,23 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 76.
197. (2009-276) Parvus, CNH. II.125A; H. 580; 0,21 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 98.
198. (2009-288) Parvus, CNH. II. 125A; H. 580; 0,24 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 99.

136. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 136. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

199. (2009-291) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; rezes anyagú, vj.: ?, 0,19 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 128.
200. (2009-292) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 100.
201. (2009-294) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: címer felett fordított S, 0,19 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 84.
202. (2009-295) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 278; vj.: címer felett mS7, 0,25 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 79.
203. (2009-296) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 130; vj.: címer felett S, 0,28 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 66.
204. (2009-298) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 101.
205. (2009-301) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 279; vj.: címer felett 9Sm, 0,24 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 80. Egyoldalú, csak E.
206. (2009-309) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; rezes anyagú, vj.: ?, 0,37 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 129.
207. (2009-312A) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,23 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 102.
208. (2009-327) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; rezes anyagú, 0,12 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 130.
209. (2009-339) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,16 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 103.
210. (2009-343) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; rezes anyagú, 0,19 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 131.
211. (2009-346) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: címer felett kS?, 0,47 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 78.
212. (2009-352) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,31 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 104.
213. (2009-353) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,21 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 105.
214. (2009-354) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 106.
215. (2009-357) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,27g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 59.
216. (2012-013) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,40 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 107.
217. (2012-014) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 108.
218. (2012-017) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 109.
219. (2012-025) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,29 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 60.

137. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 137. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

220. (2012-038) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; rezes anyagú, 0,08 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 132.
221. (2013-071) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,35 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 61.
222. (2013-072) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,18 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 110.
223. (2013-075) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: kereszt szára között r, 0,46 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 86.
224. (2013-078) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,21 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 111.
225. (2013-080) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 144; vj.: címer felett .S; 0,27 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 73.
226. (2013-081) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: címer felett TS?, 0,32 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 81.
227. (2013-085) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,32 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 112.
228. (2013-086) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,25 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 62.
229. (2013-087) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 113.
230. (2013-088) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,35 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 63.
231. (2013-089) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 114.
232. (2013-090) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,25 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 64.
233. (2013-091) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,31 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 115.
234. (2013-093) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 155; vj.: n; 0,25 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 65.
235. (2013-094) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 116.
236. (2013-095) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; korabeli rézhamisítvány, 0,10 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 133.
237. (2013-097) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 138; vj.: az R alatt pont, 0,29 g, SZÉKELY 2014. 252, Nr. 67.

138. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 138. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

238. (2013-099) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; Sz. 193; vj.: címer felett SK, 0,19 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 74.
239. (2013-101) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,22 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 117.
240. (2013-105) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 118.
241. (2013-107) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 119.
242. (2013-109) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,40 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 120.
243. (2013-110) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,19 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 121.
244. (2013-111) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; korabeli rézhamisítvány, 0,00 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 134.
245. (2013-112) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj.: címer felett Sq, 0,27 g, SZÉKELY 2014. 253, Nr. 83.
246. (2013-115) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,18 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 122.
247. (2013-122) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 123.
248. (2014-022) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,39 g
249. (2014-025) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
250. (2014-027) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,15 g (hamisítvány)
251. (2014-034) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,31 g
252. (2014-035) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; P.119-14; 0,21 g
253. (2014-036) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,17 g (hamisítvány)
254. (2014-037) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,21 g
255. (2014-038) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g (hamisítvány)

139. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 139. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

256. (2014-039) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,16 g (hamisítvány)	265. (2019-059) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,34 g
257. (2014-040) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; P.119-84; 0,24 g	266. (2019-070) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,29 g
258. (2014-041) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,16 g	267. (2019-071) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
259. (2016-001) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,19 g	268. (2019-072) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,18 g
260. (2016-004) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g	269. (2019-073) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,14 g
261. (2016-008) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; vj. csillag, 0,29 g	270. (2019-078) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,17 g
262. (2016-011) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,19 g	271. (2019-232) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,12 g
263. (2016-012) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,26 g	272. (2019-236) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,15 g
264. (2019-031) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g	273. (2019-241) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,40 g

140. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 140. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

274. (2019-242) Parvus, hibrid veret: E: CNH II. 125A, H. 580; CNH II. 125B, H. 580A, 0,23 g
275. (2019-243) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,21 g
276. (2019-245) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,20 g
277. (2019-246) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,31 g
278. (2019-251) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,26 g
279. (2019-252) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,20 g
280. (2019-254) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,17 g
281. (2019-255) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
282. (2019-304) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,10 g
283. (2019-318) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,22 g
284. (2019-359) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g
285. (2020-006) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,13 g
286. (2020-037) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,11 g
287. (2020-044) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g
288. (2020-045) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,12 g
289. (2020-070) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
290. (2020-075) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,29 g
291. (2020-087) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,20 g

141. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 141. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

- 292. (2020-143) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,26 g
- 293. (2020-145) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g
- 294. (2020-163) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,23 g
- 295. (2020-197) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g
- 296. (2020-199) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g
- 297. (2020-209) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,34 g
- 298. (2020-276) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g
- 299. (2020-277) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
- 300. (2020-279) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,17 g

- 301. (2020-281) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g (incuse, hát-lapi veret)
- 302. (2020-282) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,23 g
- 303. (2020-283) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
- 304. (2020-340) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,20 g (töredék)
- 305. (2020-341) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,26 g
- 306. (2020-343) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,35 g
- 307. (2020-348) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g
- 308. (2020-349) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,27 g
- 309. (2020-350) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g

142. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 142. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

310. (2020-351) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,08 g (töredék)
311. (2020-353) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,39 g
312. (2020-354) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g
313. (2020-357) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,13 g
314. (2020-358) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,34 g
315. (2020-360) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g
316. (2020-364) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,27 g
317. (2020-365) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
318. (2020-366) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g
319. (2020-367) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,21 g
320. (2020-370) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,22 g
321. (2020-371) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,32 g
322. (2020-372) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g
323. (2020-373) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,16 g (töredék)
324. (2020-375) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,22 g
325. (2020-377) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,35 g
326. (2020-417) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,12 g (töredék)
327. (2020-418) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
328. (2020-421) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,20 g (töredék,
két darabban)
329. (2020-422) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,22 g
330. (2020-423) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g

143. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 143. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

331. (2021-001) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,35 g
332. (2021-002) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,29 g
333. (2021-003) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,17 g
334. (2021-004) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,23 g
335. (2021-014) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,14 g
336. (2021-015) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,10 g (fél darab)
337. (2021-017) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,23 g
338. (2021-018) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,20 g
339. (2021-019) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,38 g
340. (2021-020) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g
341. (2021-021) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,21 g
342. (2021-022) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,16 g
343. (2021-023) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g
344. (2021-026) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,33 g
345. (2021-027) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,23 g
346. (2021-029) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,35 g
347. (2021-088) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g
348. (2021-093) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,36 g
349. (2021-094) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,21 g
350. (2021-102) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,15 g
351. (2021-162) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,20 g

144. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 144. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

352. (2021-166) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,27 g
353. (2021-204) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,38 g (hamisítvány)
354. (2021-304) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
355. (2021-307) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g
356. (2021-311) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,30 g
357. (2021-313) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g
358. (2022-013) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
359. (2022-037) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
360. (2022-038) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,24 g
361. (2022-039) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
362. (2022-040) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,13 g
363. (2022-041) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,32 g
364. (2022-069) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,27 g
365. (2022-071) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,29 g
366. (2022-074) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
367. (2022-091) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,35 g
368. (2022-093) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,16 g
369. (2022-094) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,33 g
370. (2022-095) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,12 g
371. (2022-168) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,16 g
372. (2022-182) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,34 g

145. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 145. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

373. (2022-183) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,13 g
374. (2022-184) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,27 g
375. (2022-185) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,33 g
376. (2022-187) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,28 g
377. (2022-188) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,26 g
378. (2022-191) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,25 g
379. (2022-193) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,27 g
380. (2022-217) Parvus, CNH II. 125A; H. 580; 0,27 g
381. (2021-200) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,13 g PARVUS
382. (2019-075) Ducat, CNH II. 128; H. 584; 0,35 g
383. (2022-075) Ducat, CNH II. 128; H. 584; 0,25 g
384. (2009-109) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,26 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 149.
385. (2009-115) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124–61; 0,33 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 145.
386. (2009-129) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124; vj.: ? – B, 0,46 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 146.
387. (2009-174) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124–33; 0,46 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 141.
388. (2009-198) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,34 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 150.
389. (2009-201) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124–29; 0,41 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 140.
390. (2009-203) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,55 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 136.

146. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 146. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

391. (2009-207) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124; vj.: ? – K (1430–1437) 0,50 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 147.
392. (2009-227) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124–26; 0,42 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 137.
393. (2009-228) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124; vj.: K – ? (1430–1437) 0,37 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 142.
394. (2009-246) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124–26; 0,46 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 138.
395. (2009-253) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,47 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 151.
396. (2009-351) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,47 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 152.
397. (2012-021) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,41 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 153.
398. (2012-027) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124; vj.: h – I, 0,33 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 139.
399. (2013-084) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124; vj.: ? – R, 0,25 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 148.
400. (2013-100) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124–44; 0,38 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 143.
401. (2013-104) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,46 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 154.
402. (2013-120) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124–49; 0,28 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 144.
403. (2013-121) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124–13; 0,37 g, SZÉKELY 2014. 254, Nr. 135.
404. (2014-023) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124–6; 0,34 g
405. (2014-024) Quaring, CNH II. 129; H. 586; P.124–13; 0,30 g

147. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 147. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

406. (2014-026) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124-53; 0,37 g
407. (2014-028) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124-21; 0,33 g
408. (2014-030) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124-22; 0,41 g
409. (2014-031) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124. vj.: n – z, 0,41 g
410. (2014-032) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,24 g
411. (2014-033) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,28 g (hamisítvány)
412. (2014-046) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124-49; 0,40 g (egyoldalú)
413. (2014-048) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124-24; 0,44 g
414. (2014-049) Quating, CNH II. 129; H. 586; P.124. vj.: z – P, 0,28 g
415. (2016-006) Quating, CNH II. 129; H. 586; vj.: Q – L, 0,49 g
416. (2019-055) Quating, CNH II. 129; H. 586; vj.: h – z, 0,41 g
417. (2019-060) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,35 g
418. (2019-061) Quating, CNH II. 129; H. 586; vj.: C–V, 0,41 g
419. (2019-067) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,35 g
420. (2019-068) Quating, CNH II. 129; H. 586; 0,44 g

148. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 148. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

421. (2019-074) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,61 g
422. (2019-077) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,39 g
423. (2019-080) Quaring, CNH II. 129; H. 586; vj.: C – ?, 0,38 g
424. (2019-122) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,47 g (széttört)
425. (2019-235) Quaring, CNH II. 129; H. 586; vj.: n – ?, 0,30 g
426. (2019-240) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,36 g
427. (2020-035) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,32 g
428. (2020-038) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,50 g
429. (2020-040) Quaring, CNH II. 129; H. 586; vj.: n – n, 0,39 g
430. (2020-041) Quaring, CNH II. 129; H. 586; vj.: E – ?, 0,44 g
431. (2020-042) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,36 g
432. (2020-078) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,44 g
433. (2020-082) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,39 g
434. (2020-083) Quaring, CNH II. 129; H. 586; vj.: B – ?, 0,44 g
435. (2020-138) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,25 (töredék)

149. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 149. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

436. (2020-140) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,18 g (töredék)	444. (2021-095) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,13 g
437. (2020-147) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,46 g	445. (2021-198) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,28 g
438. (2020-159) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,31 g	446. (2021-205) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,53 g
439. (2020-204) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,60 g	447. (2021-316) Quaring vastagveret, 0,85 g
440. (2020-346) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,40 g	448. (2022-016) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,40 g
441. (2020-355) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,30 g	449. (2022-042) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,52 g
442. (2020-363) Quaring, CNH II. 129; H. 586; vj.: Q-A, 0,36 g	450. (2022-043) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,39 g
443. (2020-374) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,32 g	

150. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 150. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

451. (2022-044) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,31 g
452. (2022-224) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,29 g
453. (2022-234) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,36 g
454. (2022-235) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,26 g
455. (2022-236) Quaring, CNH II. 129; H. 586; 0,25 g

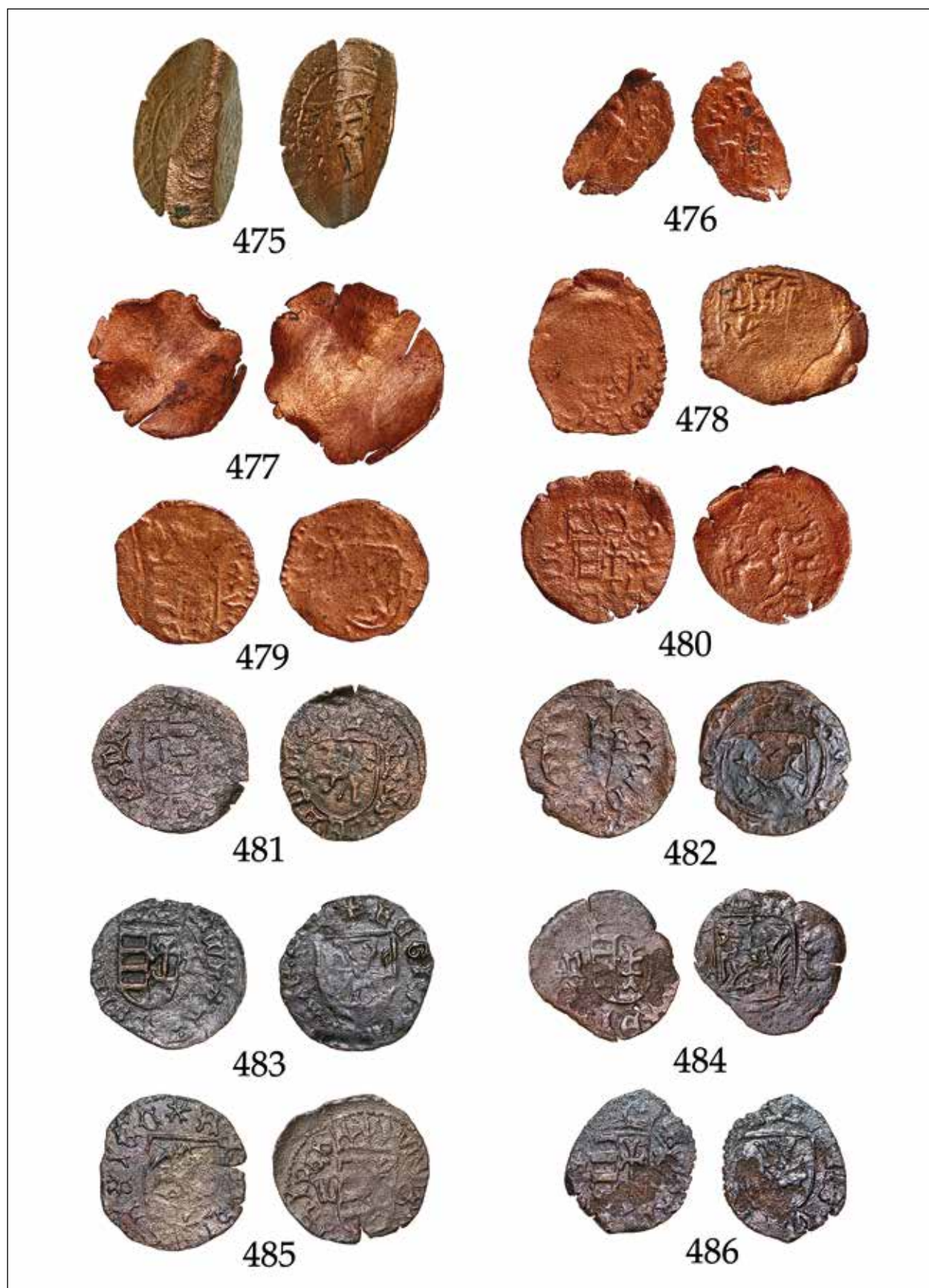
I. Ulászló (1440-1444)

456. (2009-319) Denár, C.II.149A; H. 598; P. 135–20; 0,35 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 155.
457. (2019-058) Denár, CNH II. 149A, H. 598, vj.: n – G, 0,56 g
458. (2019-239) Denár, CNH II. 149A, H. 598, vj.: G – B, 0,34 g
459. (2020-039) Denár, CNH II. H. 598a, 0,48 g
460. (2009-230) Denár, C.II.146A; H. 603; P.143–7; 0,50 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 157. XXX. szelvény, a templom legfelső járósíntje
461. (2009-345) Denár, C.II.146A, H. 603; P.143; vj.: ? – O (1443) 0,98 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 159. (hamis)
462. (2012-024) Denár, C.II.146A; H. 603; P.143–24; 0,39 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 158.
463. (2013-103) Denár, C.II.146A; H. 603; 0,48 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 160.
464. (2013-074) Denár, C.II.146A; H. 603; P.143–2; 1,03 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 156.
465. (2019-237) Denár, CNH II. 146A, H. 603 0,50 g

151. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 151. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

466. (2020-084) Denár, CNH II. 146A; H. 603, 0,50g
467. (2021-101) Denár, CNH II. 146A; H. 603, ? – B, 0,49 g
468. (2022-072) Denár, CNH II. 146A; H. 603, 0,28 g
469. (2013-117) Denár, C.II.146C; H. 603a, P.144–1; 0,40 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 161.
470. (2009-218) Denár, C.II.141; H. 605; P.141–4; 0,76 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 163.
471. (2009-223) Denár, C.II.141; H. 605; P.141–1; 1,34 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 162.
472. (2009-333) Denár, C.II.141, H. 605; P.141–6; 1,02 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 164.
473. (2012-016) Denár, C.II.141; H. 605; P.141–6; 1,03 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 165.
474. (2020-154) Denár, CNH II. 141; H. 605, n-b, 1,46 g (hamis)

152. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 152. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

475. (2022-068) Denár, CNH II. 141; H. 605, 0,90 g
476. (2009-212) Denár, C.II.145A; H. 607; P.145-7; 0,19 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 166.
477. (2012-012) Denár, C.II.145A; H. 607; 0,61 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 167.
478. (2012-019) Denár, C.II.145A; H. 607; 0,45 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 168.
479. (2012-020) Denár, C.II.145A; H. 607; 0,39 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 169.
480. (2012-029) Denár, C.II.145A; H. 607; 0,70 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 170.
481. (2020-046) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,46 g
482. (2020-150) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,44 g
483. (2020-151) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,47 g
484. (2020-152) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,36 g
485. (2020-155) Denár, CNH II. 145A; H. 607, W-O, 0,42 g (hamis)
486. (2020-156) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,40 g

153. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 153. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

487. (2020-157) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,25 g
488. (2020-158) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,50 g
489. (2020-161) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,31 g
490. (2022-179) Denár, CNH II.145A; H607, 0,75 g
491. (2022-237) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,2 g
492. (2020-369) Denár, CNH II. H. 607, 0,20 g
493. (2018-232) Denár, CNH II. 145A; H. 607, 0,36 g
494. (2020-149) Denár, H. 607, 0,41 g

495. (2020-034) Denár, CNH II. H. 609, B – ?, 0,80 g
496. (2020-201) Obulus, CNH II. 144; H. 612, 0,59 g
497. (2020-091) Denár, 0,47 g (két darabban)
498. (2020-153) Denár, 0,22 g
499. (2021-231) Denár, 0,46 g (hamis)
500. (2021-096) 15. századi denár (I. Ulászló vagy V. László), 0,64 g (hamis)

154. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 154. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

Hunyadi János kormányzó (1446–1452)

501. (2012-018) Denár CNH II. 156; H. 618; P.175–5; 0,52 g, (hamisítvány) SzÉKELY 2014. 255, Nr. 171.
502. (2014-043) Denár CNH II. 156; H. 618; P.175-1; 0,35 g (hamisítvány)
503. (2020-146) Denár, CNH II. 156; H. 618; 0,33 g
504. (2021-100) Denár, CNH II.156; H. 618; h - c kereszt, 0,40 g
505. (2019-027) Denár, B-n, CNH II. 157A; H. 620; 0,98 g

Hunyadi János és I. Ulászló

506. (2022-070) Denár, W-D, CNH II. 162; H. 627; LENGYEL 2022, 30/1/12. (1445?) 0,15 g

V. László (1453–1457)

507. (2020-203) Denár, CNH II. H643, L-P, 0,31 g
508. (2009-241) Denár, CNH II. 182; H. 664; P. 187; vj.: n – ? (1455) 0,40 g, (hamisítvány) SzÉKELY 2014. 255, Nr. 173.
509. (2009-322) Denár, CNH II. 182; H. 664; vj.: K – P (1455) 0,36 g, SzÉKELY 2014. 255, Nr. 172.
510. (2013-114) Denár, CNH II. 182; H. 664; P.187–5; 0,51 g, (hamisítvány) SzÉKELY 2014. 255, Nr. 174.
511. (2014-042) Denár, CNH II. 182; H. 664; P.187-5; 0,62 g

155. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 155. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

I. (Hunyadi) Mátyás (1458-1490)

512. (2009-323) Garas, C.II.213C; H. 692; vj.: K – címer, 2,30 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 175.
513. (2009-251) Denár, C.II.217; H. 699; P.199-2; 0,57 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 176.
514. (2022-181) Obulus, B-S, CNH II. -; H. 700, 0,24 g
515. (2022-092) Denár, CNH II. 222; H. 704; 0,48 g
516. (2019-056) Denár, CNH II. 228, H. 706; 0,46 g
517. (2012-023) Denár, C.II.219; H. 708; vj.: B – S 0,39 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 177.
518. (2022-073) Denár, CNH II. 219; H. 708; 0,60 g
519. (2013-106) Denár, C.II.227; H. 710; vj.: B – S 0,34 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 178.
520. (2016-003) Denár, C.II.227; H. 710; vj.: B – S 0,53 g

156. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 156. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

521. (2009-176) Denár, C.II.227; H. 710; vj.: B-S 0,59 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 179.
522. (2020-144) Denár, CNH II. 227; H. 710; 0,31 g
523. (2021-097) Denár, CNH II. 227; H. 710; 0,43 g
524. (2020-090) Obulus, CNH II. 215-216; H. 715, B-S/kereszt, 0,48
525. (2019-230) Denár, K-címerpajzs, CNH II. 235A; H. 717; 0,62 g
526. (2019-233) Denár, K-címerpajzs, CNH. II; 235A; H717; 0,37 g
- 527(531_2022-190. Denár, K-címer, CNH II. 235A; H. 717, 0,59 g
528. (2009-111) Denár, C.II.239A; H. 719; vj.: K - V/A, 0,60 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 180.
529. (2012-002) Denár, C.II.239A; H. 719; vj.: K - V/A 0,47 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 181.
530. (2020-072) Denár, CNH II. 239A; H. 719; K-V/A, 0,71 g
531. (2012-003) Denár, C.II.239A; H. 719; vj.: K - V/A 0,54 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 182.
532. (2019-063) Denár, K-P/rozetta, CNH II. 232; H722; 0,39 g

157. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 157. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

533. (2020-088) Denár, CNH II. 232; H. 722; K-D, 0,45 g
534. (2013-113) Obulus, CNH II. 243; H. 727; P.218-4; 0,25 g,
SZÉKELY 2014. 255, Nr. 183.
535. (2014-044) Obulus CNH II. 243; H. 727; P.218-5; 0,28 g
536. (2014-050) Obulus CNH II. 244; H. 728; P.220-5; 0,37 g
537. (2020-085) Obulus, CNH II. 244; H. 728, K-?, 0,17 g
538. (2020-280) Obulus, CHH. II.244; H. 728, (K-P vj.) 0,24 g
539. (2022-246B) Obulus, K-P (rosetta), CNH II. 242; H. 729; 0,30 g
(I/22. szelvény)

II. Ulászló (1490–1516)

540. (2019-057) Denár, K-?, CNH II. 272B, H. 807 0,60 g
541. (2013-137) Denár CNH II. 277-278A, H. 811. 1505, 0,46 g,
SZÉKELY 2014. 255, Nr. 184. 352. obj. (sír)
542. (2018-031) Denár, CNH II. 277–278A, H811, 1510, K-G, 0,43 g
543. (2022-247) Obulus, K-h, CNH II. H. 814, 0,31 g, I/23. szelvény
544. (2022-246A) Denár, bizonytalan típus, 0,49 g, I/22. szelvény

158. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 158. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

II. Lajos (1516–1526)

545. (2009-282) Denár, CNH. II. 306A; H. 841; vj.: K – A, 1520, 0,51 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 185.
546. (2009-229) Denár, CNH II. 308A; H. 846; P.258–23; 1524, 0,34 g, SZÉKELY 2014. 255, Nr. 186. XXX. szelvény a legfelső járászintből
547. (2022-180) Denár, 1522, L – B, CNH II. H. 846; 0,48 g
548. (2020-337) Obulus, CNH II. H. 855; K – G, 0,21 g
549. (2022-137) Obulus, CNH II. H. 855; K – G, 0,25 g

I. Ferdinánd (1526–1564)

550. (2009-00b) Denár, H. 935. K – B, 1534, 0,00 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 187. (100. obj. Templomtorony I. járászint)
551. (2019-103) Denár, K–B, H. 935, 0,39 g,
552. (2019-249) Denár, K–B, 1561, 0,54 g

Miksa (1564–1576)

553. (2018-217) Denár, 1568, K–B, H. 992; 0,38 g
554. (2018-209) Denár, 1572, K–B, H. 992; 0,47 g

II. Mátyás (1608–1619) (1)

- 555 (2009-102) Denár, H. 1140; K – B, 1613, 0,45 g SZÉKELY 2014. 256, Nr. 188.

II. Ferdinánd (1619–1637) (1)

556. (2018-455) Denár, 0,50 g (hamisítvány)

III. Ferdinánd (1637–1657)

557. (2022-027) Denár, 1639, K–B; 0,40 g

I. Lipót (1657–1705)

558. (2020-379) 1 krajcár, 1701, FN, 0,88 g

159. tábla. Magyar Királyság. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 159. Coins of the Kingdom of Hungary. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

I. Ferenc (1792–1835)

559. (2014-051) 1 krajcár, 1800, B, H. 2027; 3,93 g
560. (2018-475) 1 krajcár, 1800, 3,53 g
561. (2020-195) 6 krajcár, 1800, 7,97 g

I. Ferenc József (1848–1916)

562. (2022-163) 6 krajcár, 1849, A, 1,34 g
563. (2013-138) 1 krajcár, 1860, A, 3,06 g, SZÉKELY 2014. 257, Nr. 217.
564. (2018-440) 4 krajcár, 1861, B, H. 2168, 12,65 g
565. (2022-067) 2 fillér, 1915, 3,31 g

160. tábla. Szlavónia. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 160. Coins of Slavonia. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

SZLAVÓNIA (BÁNSÁG)

IV. Béla (1235–1270)

566. (2012-011) Denár, ÉK. As2 vj.: o – o, 0,84 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 189.
567. (2013-133) Denár, ÉK. As10, vj: h – R, 0,84 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 190.

Kőszegi Henrik bán (1269–1270)

568. (2018-330) Denár, madár-madár, 0,39 g (hamisítvány)

V. István (1270–1272)

569. (2009-181) Denár, vj.: S – R, 0,53 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 191.
570. (2014-020) Denár, ÉK. As13. vj.: S – R, 0,39 g
571. (2014-019) Denár, ÉK. As13; vj.: S – R, 0,62 g (hamisítvány)

Gutkeled Joachim bán (1270–1272)

572. (2018-454) Báni denár, S–R, 0,88 g
573. (2021-013) Báni denár, S–R, 0,81 g

IV. László (1272–1290)

574. (2012-008) Denár, ÉK. As15 vj.: R–L 0,82 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 192.

Bizonytalan kibocsátó, 13. század

575. (2018-059A) Báni denár, 0,24 g (töredék)
576. (2018-093) Báni denár, ?–R, 0,48 g, (hamisítvány)

161. tábla. Szlavónia. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 161. Coins of Slavonia. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

Bizonytalan kibocsátó, 13. század

577. (2018-449) Báni denár, 0,18 g (töredék)
578. (2022-173) Báni denár, S – ꝛ, 0,64 g

Bizonytalan kibocsátó, 1300 körül

579. (2012-032) Denár, ÉK. As30, vj.: o – o, 0,38 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 193.

Felsőlendvai Miklós bán (1323–1325)

580. (2018-387) Báni denár, karika–karika, 0,95 g
581. (2018-427) Báni denár, karika–karika, 0,83 g

Bizonytalan kibocsátó, 13–14. század (8)

582. (2018-061) Szlavón báni denár, L–R, 0,54 g (hamisítvány)
583. (2019-119) Szlavón báni denár, 0,32 g (hamisítvány)
584. (2019-276) Szlavón báni denár, 0,31 g (hamisítvány)
585. (2020-001) Szlavón báni denár, karika–karika, 0,73 g
586. (2020-205) Szlavón báni denár, 0,30 g (töredék)
587. (2020-359) Szlavón báni denár, ꝛ-liliom, 0,18 g (töredék)
588. (2021-009) Szlavón báni denár, 0,37 g (fél darab)
589. (2021-012) Szlavón báni denár, 0,98 g (hamisítvány)

162. tábla. Szörényi Bánság (590–593); Osztrák Hercegség (594–602). M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 160. Coins of the Banate of Szörény (590–593) and the Duchy of Austria (594–602). Scale: 2 : 1.

Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

SZÖRÉNYI BÁNSÁG

Redwitz Miklós bán (1429/1430–1435/1437)

590. (2009-200) Denár, 0,33 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 194.

591. (2014-021) Denár, 0,25 g

592. (2020-086) Denár, 0,35 g

593. (2021-098) Denár, 0,27 g

OSZTRÁK HERCEGSÉG

II. Ottokár (1251–1276)

594. (2014-018) Denár, Bécs, CNA B165; 0,48 g (hamisítvány)

595. (2018-448) Denár, Bécs, CNA B167; 0,32 g

596. (2022-139) Denár, Bécs, CNA B167; 0,40 g

597. (2022-015) Denár, Bécs, CNA B169; 0,47 g (hamisítvány)

598. (2018-375) Denár, Bécs, CNA B177; 0,45 g

599. (2019-117) Denár, Bécs, CNA B177; 0,39 g

600. (2013-131) Denár, CNA B180; 0,41 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 195.

601. (2014-015) Denár, Bécsújhely, CNA B180; 0,56 g

602. (2018-181) Denár, Bécsújhely, CNA B181; 0,16 g (töredék)

163. tábla. Osztrák Hercegség. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 163. Coins of the Duchy of Austria. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

(Habsburg) Rudolf (1276–1282)

603. (2021-163) Denár, Bécs, CNA B183; 0,32 g
604. (2018-188) Denár, Bécs, CNA B184; 0,40 g

I. Albert (1282–1298)

605. (2012-001) Denár, Bécs, CNA B194; 0,77 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 198.
606. (2012-005) Denár, Bécs, CNA B194; 0,52 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 197.
607. (2020-416) Denár, Bécs, CNA B196; 0,29 g (töredék)

II./III. Rudolf (1298–1306)

608. (2014-029) Denár, Bécs, CNA B201; 0,39 g
609. (2021-275) Denár, Bécs, CNA B202; 0,31 g

Szép Frigyes herceg (1306–1314)

610. (2018-218) Denár, Bécs, CNA B205; 0,22 g
611. (2019-282) Denár, Bécs, CNA B206; 0,43 g
612. (2019-234) Denár, Bécs, CNA B207; 0,37 g

III. (Szép) Frigyes király (1314–1330)

613. (2018-063) Denár, Bécs, CNA B206; 0,50 g
614. (2020-273) Denár, Bécs, CNA B207; 0,28 g (töredék)
615. (2021-024) Denár, Bécs, CNA B208; 0,78 g (hamisítvány)

164. tábla. Osztrák Hercegség. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 164. Coins of the Duchy of Austria. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

616. (2019-258) Denár, Bécs, CNA B210; 0,48 g	623. (2022-096) Denár, Bécs, CNA B213; 0,47 g (hamisítvány)
617. (2019-265) Denár, Bécs, CNA B211; 0,25 g	624. (2022-097) Denár, Bécs, CNA B213; 0,21 g
618. (2020-415) Denár, Bécs, CNA B212; 0,53 g	625. (2018-112) Denár, Bécs, CNA B217; 0,58g
619. (2020-208) Denár, Bécs, CNA B212; 0,51 g	626. (2020-139) Denár, Bécs, CNA B217; 0,46 g
620. (2012-015) Denár, Bécs, CNA B213; 0,50 g (hamisítvány)
SZÉKELY 2014. 256, Nr. 198.	627. (2018-106) Denár, Bécs, CNA B218; 0,41g
621. (2018-495) Denár, Bécs, CNA B213; 0,64 g	628. (2021-028) Denár, Bécs, CNA B218; 0,33 g
622. (2020-425) Denár, Bécs, CNA B213; 0,44 g	629. (2019-315) Denár, Bécs, CNA B222; 0,21 g
	630. (2021-301) Denár, Bécs, CNA B222; 0,40 g

165. tábla. Osztrák Hercegség. M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 165. Coins of the Duchy of Austria. Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

631. (2012-010) Denár, Enns, CNA B223; 0,79 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 199.

632. (2020-274) Denár, Bécs, CNA B224; 0,49 g

633. (2018-082) Denár, Bécsújhely, CNA B225; 0,29 g

634. (2020-198) Denár, Enns, CNA B226; 0,30 g

635. (2019-079) Denár, Bécsújhely, CNA B227; 0,35 g

636. (2019-248) Denár, Bécsújhely, CNA B228; 0,23 g

637. (2020-148) Denár, Bécsújhely, CNA B228; 0,48g

638. (2019-022) Denár, Bécsújhely, CNA B229; 0,19 g

639. (2019-121) Denár, Bécsújhely, CNA B229; 0,57 g

640. (2013-134) Denár, CNA B 230; 0,45 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 200.

II. Albert (1330–1358)

641. (2012-009) Denár, Bécs, CNA B234; 0,73 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 201.

642. (2009-332) Denár, Bécs, CNA B235; 0,34 g (körülnyírt), SZÉKELY 2014. 256, Nr. 202.

643. (2020-424) Denár, Bécs, CNA B235; 0,30 g

644. (2021-201) Denár, Bécs, CNA B237; 0,37 g

645. (2022-098) Denár, Bécs, CNA B239; 0,53 g

166. tábla. Osztrák Hercegség (646–652); Alsó-Ausztria (653–654); Salzburg (655–657). M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 166. Coins of the Duchy of Austria (646–652), Lower Austria (653–654) and Salzburg (655–657). Scale: 2 : 1.
 Photo: Csaba Gedai - Béla Kiss

646. (2012-036) Denár, Enns, CNA B248; 0,52 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 203.

647. (2012-004) Denár, Enns, CNA B248; 0,36 g, (körülnyírt) SZÉKELY 2014. 256, Nr. 204.

648. (2013-132) Denár, ???CNA B250; 0,63 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 205.

649. (2009-341) Denár, Bécsújhely, CNA B253; 0,33 g, (körülnyírt) SZÉKELY 2014. 256, Nr. 206.

650. (2021-092) Denár, Bizonytalan pv; CNA B258; 0,23 g

Bizonytalan kibocsátó, 14. század

651. (2019-317) Denár, Bizonytalan kibocsátó, CNA B267; 0,41 g

652. (2020-362) Denár, Bizonytalan, vlsz. bécsi denár (14. század) korabeli hamisítványa, 0,54 g (töredék, két darabban)

ALSÓ-AUSZTRIA (FŐHERCEGSÉG)

I. Lipót (1657–1705)

654. (2022-140) 1 krajcár, 1699, P-N, 0,78 g

653. (2008-029) 1 krajcár, CNA V. 100-a-13 Wien, 1699, 0,70 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 207.

SALZBURG (ÉRSEKSÉG)

Bizonytalan kibocsátó, 1170–1200 körül

655. (2018-467) Denár, CNA Ca9; 1,03 g

Bizonytalan kibocsátó, 13. század

657. (2022-166) Friesachi denár, 0,90 g

II. Eberhard (1200–1246)

656 (2009-305) Denár, Friesach, CNA Ca14; 0,00 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 208.

167. tábla. Passau (658); Felső-Bajorország (659); Andechs-Meráni Hercegség (660); Aquileia (661); Cseh Királyság (662–666); Szilézia (667–668). M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 167. Coins of Passau (658), Upper Bavaria (659), the Duchy of Andechs-Merania (660), Aquileia (661), the Kingdom of Bohemia (662–666) and Silesia (667–668). Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

PASSAU (PÜSPÖKSÉG)

Otto von Lonsdorf (1254–1265)

658. (2009-172) Pfennig, KOCH P 28, 0,62 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 209.

FELSŐ-BAJORORSZÁG (HERCEGSÉG)

I. Rudolf és IV. Lajos (1294–1317)

659. (2012-006) Denár, SP. 199, 0,48 g, (hamisítvány) SZÉKELY 2014. 256, Nr. 210.

ANDECHS-MERÁNI HERCEGSÉG

V. Berthold herceg, aquileiai pátriárka (1218–1251)

660. (2008-014) Denár, Windischgraz/Slovenj Gradec, CNA Ch11; 0,57 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 211.

AQUILEIA (PATRIARCHATUS)

II. Antal aquileiai pátriárka (1402–1411)

661. (2013-119) Denár, 0,56 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 212.

CSEH KIRÁLYSÁG

Bizonytalan kibocsátó, 15. század

662. (2021-164) Denár, 0,37 g

II. Ulászló (1471–1516)

663. (2022-138) Denár, 0,30 g

664. (2022-178) Denár, 0,24 g

665. (2022-189) Denár, 0,10 g

666. (2022-248A) Denár, 0,35 g (I/23. szelvény)

SZILÉZIA, HERCEGSÉG

I. Lipót (1657–1705)

667. (2008-024) 1 krajcár, CNA V. 93-i-14, Oppeln, 1697, 0,67 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 213.

668. (2008-074) 1 krajcár, CNA V. 107-h-14 Oppeln, 1701, 0,76 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 214.

168. tábla. Olmütz (669); Lengyelország (670); Ausztria (671–672); Románia (673); Meghatározhatatlan (674–679).
M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla

Plate 168. Coins of Olmütz (669), Poland (670), Austria (671–672), Romania (673) and unidentifiable issues (674–679).
Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

OLMÜTZ/OLOMOUC PÜSPÖKSÉG

I. Károly (1664–1695)

669. (2008-018) VI krajcár, vj.: $\triangle\triangle$, 1669, 2,41 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 215.

AUSZTRIA (CSÁSZÁRSÁG)

I. Ferenc József (1848–1916)

671. (2013-139) 2 heller, 1896, 3,12 g, SZÉKELY 2014. 257, Nr. 218.

672. (2013-140) 2 heller, 1907, 3,12 g, SZÉKELY 2014. 257, Nr. 219.

LENGYELORSZÁG (KIRÁLYSÁG)

III. Zsigmond (1587–1632)

670. (2008-081) Poltura, GUM. 974. 1624, 0,75 g, SZÉKELY 2014. 256, Nr. 216.

ROMÁNIA (KIRÁLYSÁG)

I. Mihály (1940–1947)

673. (2013-141) 2 lej, 1941, 2,84 g SZÉKELY 2014. 257, Nr. 220.

MEGHATÁROZHATATLAN ÉREMLELETEK (24)

674. (2018-105) Bizonytalan, 0,13 g

675. (2018-273) Bizonytalan, 0,03 g

676. (2019-065) Bizonytalan, 0,08 g

677. (2020-004) Bizonytalan, 0,24 g (töredék)

678. (2020-043) Bizonytalan, 0,17 g

679. (2020-069) Bizonytalan, 0,09 g (töredék)

169. tábla. Meghatározhatatlan (680–689); zseton (690–691). M: 2 : 1. Fotó: Gedai Csaba – Kiss Béla
 Plate 169. Unidentifiable issues (680–689) and reckoning counters (690–691). Scale: 2 : 1. Photo: Csaba Gedai – Béla Kiss

680. (2020-073) Bizonytalan, 0,13 g	685. (2021-089) Bizonytalan, 0,36 g
681. (2020-074) Bizonytalan, 0,49 g (töredék két darabban)	686. (2021-167) Bizonytalan, 0,57 g
682. (2020-160) Bizonytalan, denár, 0,10 g (töredék)	687. (2021-203) Bizonytalan, 0,22 g
683. (2020-342) Bizonytalan, 0,41 g	688. (2021-291) Bizonytalan, 0,36 g
684. (2020-420) Bizonytalan, 0,18 g (töredék)	689. (2022-036) Bizonytalan, 0,40 g

ZSETON (SZÁMOLÓBÁRCA/SZÁMOLÓPÉNZ)

690. (2014-053) Rézzseton, Velence (13–15. század) 4,58 g, SZÉKELY 2017, 242, 2. kép 14.	691. (2008-022) Aranyozott réz számolópenz (Rechnenpfennig). Nürnberg, 18. század első fele. E: jobbra néző fej, H: kopott 3,15 g, SZÉKELY 2014. 257, Nr. 221, SZÉKELY 2017, 242, 2. kép 8, 243.

KORTALAN TALÁNYOS TÁRGYAK

Szentpéteri József

A solti Tételhegyen előkerült több ezer szórvány fémlelet közül ebben a fejezetben mintegy féltucat olyan emléket mutatunk be a leletanyag-feldolgozás nehézségeit és szépségeit szemléltetendő, melynek funkciója vagy akárcsak megközelítő időrendi besorolása különösen sok fejtörést okozott számunkra. Az alábbiakban javasolt megoldások végül is – utólag – egyszerűnek, kézenfekvőnek,

mondhatni magától értetődőnek tűnnek. A szakmai töprengés során megtett lépések-visszalépések, s nem ritkán hosszadalmas tévutak ismertetésétől a katalógus műfaji sajátosságai és terjedelmi korlátai miatt jelen esetben eltekintünk, és csak az elengedhetetlenül szükséges mértékben utalunk az eredményekhez vezető gondolatmenet állomásaira.

RÓMAI KORI ZOMÁNCOZOTT KORONGFIBULA (2014-118: 170. tábla 1a-d)

Egy, a hazai viszonylatban unikálisnak tűnő barbarikumi fibula, mely nem kötődik szorosan sem a pannóniai, sem a szomszédos római tartományok közismert csoportjaihoz. Elsődleges formai jegyei a korongfibulák közé sorolják,¹ amihez kiegészítő információt nyújtanak a feldolgozás során dokumentációs célra készült munkafotók: a lelet teljes felületén ugyanis email berakás volt megfigyelhető, amely

a tárgy restaurálása során sajnálatos módon végérvényesen eltűnt. Ennek ismeretében lehetett azonban eljutni távoli (Rajna-vidéki, galliai) műhelyek analóg kereskedelmi termékeihez (170. tábla 1e),² és keltezését a Kr. u. 2–3. századra helyezni.³ Pontosabb jellemzése ugyan további kutatásokat igényel,⁴ számunkra egyelőre az a lényeges, hogy a tételhegyi római leletek csoportja ezáltal egy újabb lelettípussal bővült.⁵

KÖZÉPKORI EMBERALAKOS VERET (2020-234: 170. tábla 2a-e)

Az egyelőre analógia nélkül álló préselt lelet (az ún. Tételhegyi Madonna) egy gyermekét kezében tartó nőt ábrázol. Eredetileg bizonyára valamilyen ruhaveret lehetett, melyet szövetből készült viseletre varrhattak. Nagy valószínűséggel másodlagos felhasználásra utalnak a tárgy függőleges tengelyéhez képest aszimmetrikusan elhelyezkedő szegecslyukak. A finoman megformált alakhoz képest durva megoldásnak számító szegecskek közül a felső úgy maradt meg, hogy bennszorult a lemezben. A 4,8 mm hosszú szegecs elülső végén finom kalapácsnyomok látszódnak – ezek alapján egy vékony bőrszalagra

rögzíthették a veretet. A keleti nomád népekre jellemző formai jegyek (kerek arc, mandulavágású szemek, kaptánviselet) alapján jelen ismereteink szerint nem dönthető el teljes bizonyossággal, hogy a népvándorlás korban a Tételhegyen megszállt vagy időben évszázadokkal később egy a környéken megtelepedett/letelepített középkori népességhez köthető-e vajon ez a kiemelkedő jelentőségű kicsiny kis lelet. Az ábrázolástípus (Galaktotrophusza/Maria lactans) itt messzire vezető témaköre azonban inkább az etnikumhoz nehezen köthető középkori festményekre és egyéb tárgyi emlékekre jellemző.⁶

KÉSZŐ KÖZÉPKORI SARKANTYÚCSAT SZORÍTÓLEMEZE? (2019-128: 170. tábla 3a-c)

Az elvetett alternatíva: a 10–11. század jellegzetes viking amulettcsüngői közé tartoznak azok a kettős bárd alakú miniatűr Thor-balták, melyek formáját a tételhegyi vastárgy idézi. Mérete megfelelne ugyan a fenti leírásnak, de a szárnyak

merőlegesen behajló végei arra figyelmeztetnek, hogy egészen másfajta lelettípusról van szó. Teljesen jó analógiát ugyan nem tudunk felmutatni, de a tárgy funkcionális párhuzamát a gótikus sarkantyúcsatok szorítólemezei között fedezhetjük föl.⁷

¹ MÉSZÁROS 2013. 47–48, X. tábla 1; ISTVÁNOVITS–LŐRINCZY 2024. 87, 53. kép.

² EXNER 1941. 61, 76, Taf. 12. 16, 101–102, III. 18. típus.

³ MARSI 2021. 179–180.

⁴ A lelettípus eddigi legteljesebb elemzése: BEREZ 2008. 140.

⁵ Lásd a kötetben Vass Lóránt tanulmányát (I.5. fejezet) és a Katalógus római koros címszavait (II.3.1. fejezet).

⁶ Köszönöm Balogh Csillának e szócikkkel kapcsolatban 2024. július 18-án írott szakmai megjegyzéseit, mindenképp előtt a *Mária és a gyermek Jézus*, illetve a *Szoptató Madonna* témakör bizánci, valamint nyugat-európai ábrázolására vonatkozó ikonográfiai érveit.

⁷ Lásd Pomázi-Horváth Viktória címszavait a II.5.8. fejezetben (93. tábla).

KÉSŐ KÖZÉPKORI – KORA ÚJKORI BRONZÜST TÖREDÉKE (1990-001: 171. tábla 1a–f)

A magyarországi műszeres leletfelderítés előtti időszak sok fejtörést okozó jellegzetes példája: Hopka Sándor, a Solthoz közeli település, Dunavecse lakosa a környék múltja iránt elkötelezett gyűjtő 1990 karácsonyán is a Tételhegyen hódolt szenvedélyének. Több, általa közgyűjteménybe juttatott lelet társaságában „Solt-Tételalja, középső dombtető” feliratú kísérőcímulával együtt került a Katona József Múzeum birtokába egy hajdan háromlábú bronzüst aránylag nagy méretű töredéke, amely két

stilizált állatmancsban végződött. Az eredetileg három lábán álló – általában agyagból vagy fémből készített – hasonló edények, üstök időben és térben széles körben elterjedtek: ez a forma az őskortól szinte napjainkig megtalálható egész Eurázsia területén. Jellegéből adódóan legközelebbi párhuzamai a középkori Nyugat-Európa konyhai és tábori felszerelése között gyakran használtos kis méretű, 2–3 liter űrtartalmú főzőedények, üstök,⁸ közülük egy analógiát bemutatunk (171. tábla 2a–b).⁹

KORA ÚJKORI SZENTELTVÍZHINTŐ VAGY AUTOMATA ALKATRÉSZ?

(2019-150: 172. tábla 1, 1a–b; 2018-483: 172. tábla 2; 2018-420: 172. tábla 3)

Mintegy félhektáros körzetben három kis méretű hüvelytöredéket találtunk a Templomdombon. Az egyik restaurálása során latin nyelvű görög felirat (Automaton)¹⁰ került elő a palástján. Esetleges összetartozásuk alátámasztására célirányos anyagösszetéti vizsgálatokat is végeztünk.¹¹ Mivel az analógiának gondolt tárgyak sorra „elvéreztek”, az információkeresés internetes módszeréhez folyamodtunk: ekkor és így merült föl a *szenteltvízhintő (aspergilum)* gondolata.¹² Az egy-két, hasonló méretű modern kori

analógián túl (172. tábla 4a–b) azonban kora újkori tábori papsághoz kapcsolható szenteltvízhintő-készlettel nem találkoztunk az ide vonatkozó szakirodalomban. További problémát vet föl az *Automaton* felirat és a lelet liturgikus eszközként való azonosítása között feszülő ellentmondás,¹³ ami felveti annak a lehetőségét, hogy inkább egy a kora újkorban már nem ritka, de általunk értelemszerűen ismeretlen automata berendezés egyik alkatrészeként értelmezzük a szóban forgó tárgyat.

KORA ÚJKORI LAPOS TÁLKA (2021-234: 172. tábla 5)

A kis méretű, díszítetlen és a peremén felfüggesztésre szolgáló lyukasztások nélküli (ezért középkori mérlegserpenyőként nem azonosítható) lapos tálka¹⁴

anyagösszetétele alapján feltételezhetően a kora újkori leletcsoporthoz tartozik.

KORA ÚJKORI FÜGGŐÓN (2013-025: 172. tábla 6)

Formájára nézve egyik bevett régészeti korszakhoz sem illeszthető lelet: öntött ólom függőón, mely időrendi besorolását tekintve talán szintén a kora újkori leletcsoport részét

képezi. Hiteles adatokkal alátámasztott, pontos analógiára mindeztidáig nem sikerült bukkannunk, ezért ennek a kérdésnek a megválaszolását egyelőre nyitva kell hagynunk.

IRODALOM

AULER–HUPKA 2016

Auler, Jost – Hupka, Dieter: „...dye beste potte“. Bronzegrapen aus Stadt und (Rhein-) Kreis Neuss. Novaesium. *Neusser Jahrbuch für Kunst, Kultur und Geschichte* 2017. Neuss, 2016, 29–43. https://www.academia.edu/30401467/_mit_Dieter_Hupka_dye_beste_potte_Bronzegrapen_aus_

⁸ A tárgy és eurázsiai analógiáinak jellemzése a katalógusszöveg szerzőjétől, Czövek Attilától származik.

⁹ A 17. század közepéről származó bronzüst internetes forrása: <https://www.proantic.com/en/1357594-bronze-cauldron-or-pot-around-1650.html>.

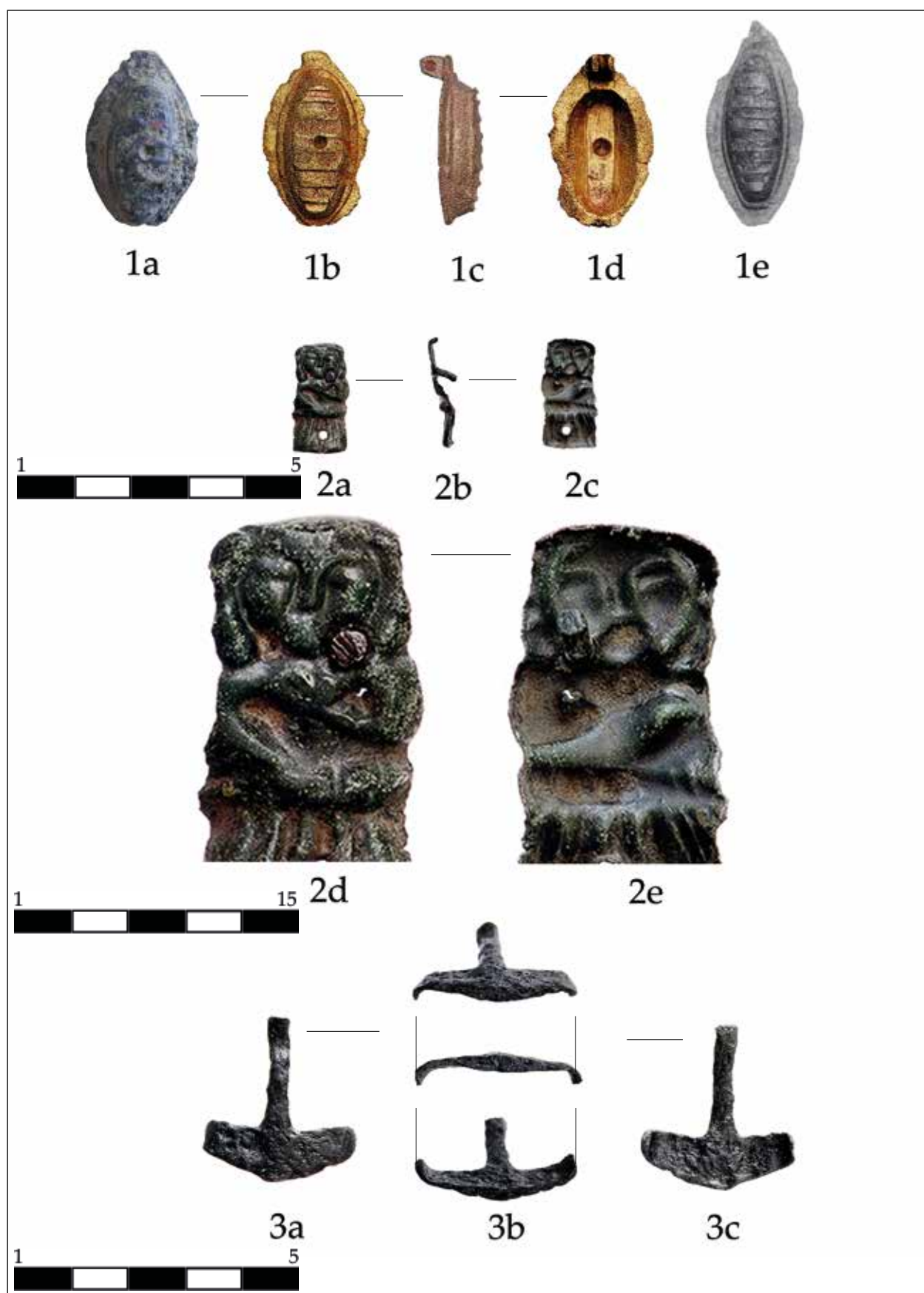
¹⁰ A felirat epigráfiai vizsgálatáért és a betűtípus kora újkorhoz kapcsolásáért Szovák Kornélt illeti köszönet.

¹¹ Az anyagvizsgálati eredményeket ld. Török Béla tanulmányában: I.16. fejezet, 5. táblázat.

¹² A modern kori analógia forrása: <https://www.vatera.hu/ag735-regi-tabori-papi-hordozhato-szenteltviz-frocskolo-szenteltvizhinto-3284782247.html>; utolsó letöltés: 2024-07-27.

¹³ Köszönöm, hogy Kiss Etele megosztotta kételyeit a tárgy általunk szenteltvízhintőként javasolt azonosításával kapcsolatban.

¹⁴ Anyagösszetételét lásd e kötetben Török Béla tanulmányában: I.16. fejezet, 4. táblázat.

170. tábla. Talányos tárgyak. Fotó: Kiss Béla
 Plate 170. Enigmatic objects. Photo: Béla Kiss

- Stadt_und_Rhein_Kreis_Neuss_Novaesium_Neusser_Jahrbuch_f%C3%BCr_Kunst_Kultur_und_Geschichte_2017_Neuss_2016_29_43
- BERECZ 2008 Vida Tivadarné Berez Katalin: *Aucissa és emailos fibulák Pannoniában és a szomszédos barbaricumban*. PhD-disszertáció. ELTE Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2008 (kézirat). http://doktori.btk.elte.hu/hist/vidativadarnebereczkatalin/diss_nem.pdf
- DRESCHER 1996 Drescher, Hans: Drei Kannen, zwei Grapen und ein Leuchter aus einem mittelalterlichen Schiffswrack in der Trave. Eine Ergänzung zum Baggerfund von 1941. *Harburger Jahrbuch* 19 (1996) 39–48. https://www.nederlandsetinvereniging.nl/wp-content/uploads/4300/4379_DNO.pdf
- EXNER 1941 Exner, Kurt: Die provinziäl-römischen Emailfibeln der Rheinlande. *BRGK* 29 (1939) 1941, 31–122. <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/berrgk/issue/view/3463>
- ISTVÁNOVITS–LŐRINCZY 2024 Istvánovits Eszter – Lőrinczy Gábor: *A szegvár-oromdűlői szarmata temető. Sarmatian cemetery at Szegvár-Oromdűlő*. Koszta József Múzeum – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézet – Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Kutatócsoport – Martin Opitz Kiadó, Budapest–Szentes, 2024.
- MARSHALL 1950 Marshall, Kenneth: Cast Bronze Cauldrons of Mediaeval Type in the Belfast City Museum. *Ulster Journal of Archaeology*, Third Series, 13 (1950) 66–75. <https://www.jstor.org/stable/20566600>
- MARSI 2021 Marsi Attila: Római eredetű szarmata kori fibulák a gödöllői és az aszódi járás területéről. In: Rácz Tibor Ákos (szerk./ed.): *Kincs keresés, kaland, tudomány. Közösségi régészeti projekt Pest megyében. Treasure Hunt, Adventure and Science*. Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre, 2021, 174–185.
- MÉSZÁROS 2013 Mészáros Mónika: Szarmata temetkezések a stratégiai MOL-gázvezeték Bács-Kiskun megyei szakaszán. *Sarmatian burial along the Bács-Kiskun section of the strategic MOL gas pipeline. Cumania* 26 (2013) 47–80.
- VILSTEREN 2014 Vilsteren, Vincent Van: Not all little pitchers have big ears. Remarkable bronze cauldrons from the Northern Netherlands. In: Hemmy Clevis (ed.): *Assembled Articles 5. Symposium on medieval and post-medieval ceramics Zwolle 11 and 12 October 2012*. Zwolle, 2014, 77–95. https://www.academia.edu/7462899/Not_all_little_pitchers_have_big_ears_Remarkable_bronze_cauldrons_from_the_Northern_Netherlands_in_H_Clevis_ed_Assembled_Articles_5_Symposium_on_medieval_and_post_medieval_ceramics_Zwolle_11_and_12_October_2012_Zwolle_2014_77_95

Megnevezés: emailos korongfibula

Azonosító szám: 2014-118.

Keltezés: Kr.u. 2–3. század.

Anyag: réztötvözet.

Leírás: Ovális formára öntött, tagolatlan peremű, közepén domborúan kiemelkedő zománcozott korongfibula. Típusa: Exner III. 18. A tütartó alacsony, az emailozás rögzítésére szolgáló bordák száma nyolc, középpontban (alul és felül is) félgömböszerű mélyedés. A restaurálás előtt még kék és piros színű email-maradványok voltak láthatók a rekeszekben.

Méretek: M: 30,6 mm, Sz: 18,0 mm, V: 6,4 mm, T: 6,6 g.

Irodalom: EXNER 1941. 61, 76, Taf. 12. 16; 101–102.

Illusztráció: **170. tábla 1a–d**; analógia: 170. tábla 1e: Niederbieber, Kastell, D. (EXNER 1941. 76, Taf. 12. 16. nyomán).

Megnevezés: emberalakos veret

Azonosító szám: 2020-234.

Keltezés: 13–14. század?

Anyag: réztötvözet.

Leírás: A vékony sárgaréz lemezből préselt veret egy szemben álló, teljes női alakot ábrázol. A kis méretéhez viszonyítva hangsúlyos, egyharmadnyi a fej aránya. A kerek, lapos arcon mandula formájú szemek, hosszú keskeny orr látható. Magas homlokát közepén hátrafésült, kétoldalt elválasztott, vállig érő haj keretezi. Maga elé emelt bal karjában kisgyermeket tart. Jobb kezével négyzetes csattal záródó övre támaszkodik. A felső ruházatot deréktól lefelé redőzött kaftán jelzi, mely alul kifelé hajlik.

Méretek: M: 20,0 mm, Sz: 9,5 mm, Vveret: 0,12 mm, Hszegecs: 4,8 mm, Vszegecs: 1,2 mm, T: 0,4 g.

Illusztráció: **170. tábla 2a–e**.

Megnevezés: sarkantyúcsat szorítólemeze?

Azonosító szám: 2019-128.

Származás: Várdomb I/I. szelvény.

Keltezés: 15–16. század.

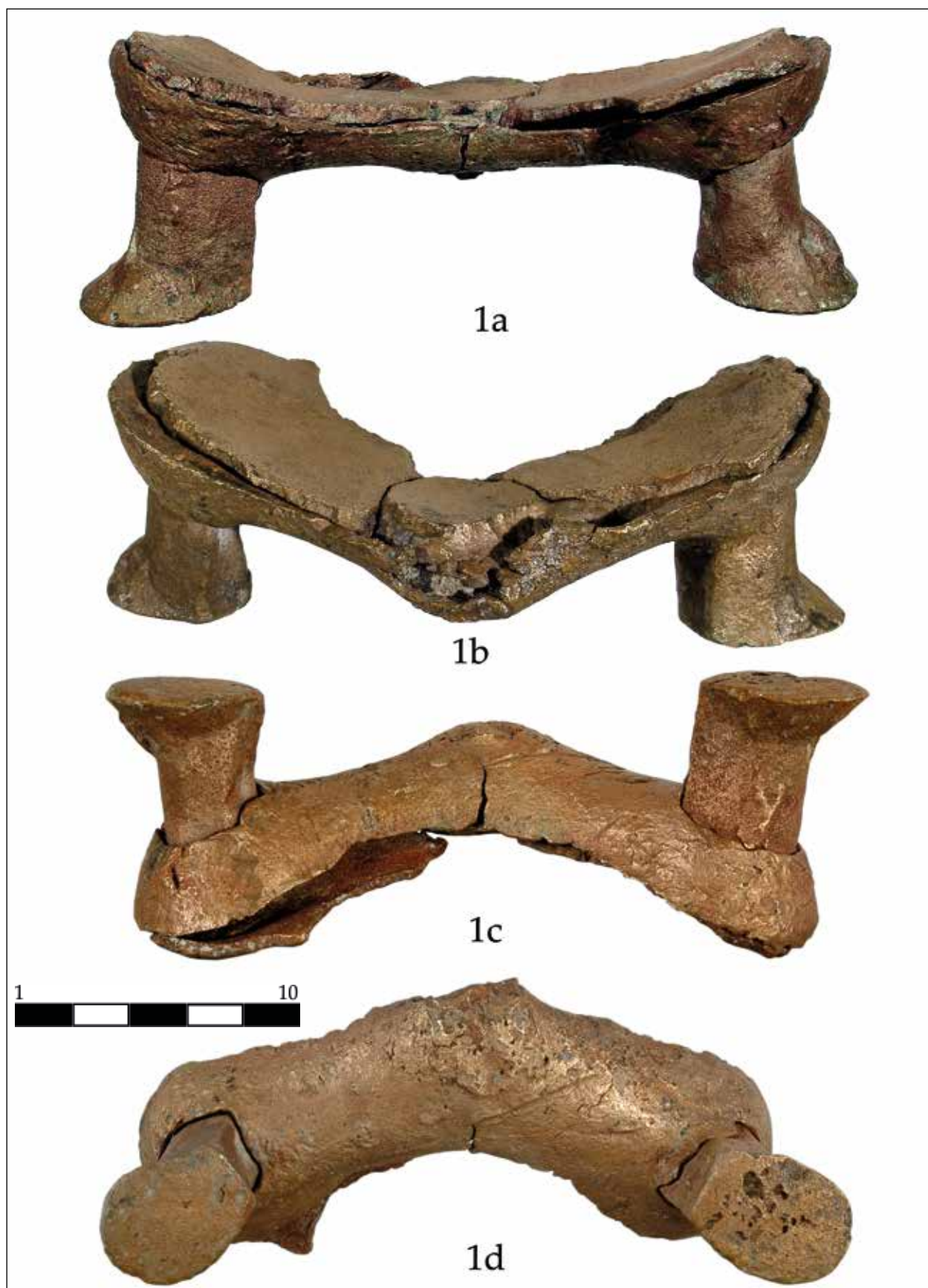
Anyag: vas.

Leírás: Horgony alakú kovácsolt vastárgy, kampószerűen görbülő része vágásnyomban végződik. Nyújtott háromszög formában ki-szélesedő karjai derékszögben behajlanak. Esetleg sarkantyúcsat szorítólemezeének töredéke?

Méretek: M: 29,6 mm, Sz: 27,1 mm, V: 3,5 mm, T: 4,2 g. A téglalap metszetű szár mérete: 3,1 × 3,8 mm.

Irodalom: Funkcionális analógiáját ld. e kötetben: 93. tábla 8.

Illusztráció: **170. tábla 3**.

171. tábla 1a–d. Háromlábú üst töredéke. Fotó: Kiss Béla
Plate 171.1a–d. Fragment of a three-legged cauldron. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **háromlábú üst töredéke**

Azonosító szám: 1990-001.

Származás: Solt-Tételalja, középső dombtető.

Keltezés: 16–17. század.

Anyag: bronz.

Leírás: Kis méretű, eredetileg háromlábú öntött bronzüst töredéke, melyből a két kiszélesedő talpban végződő láb maradt meg.

Korabeli javítás során megpróbálták az edény aljához rögzíteni a lábakat, egyszersmind összefogni az üst szétrepedt fenekét.

Méreték: H: 156 mm, Sz: 60 mm, V: 18 mm, T: n.a. (kallódik).

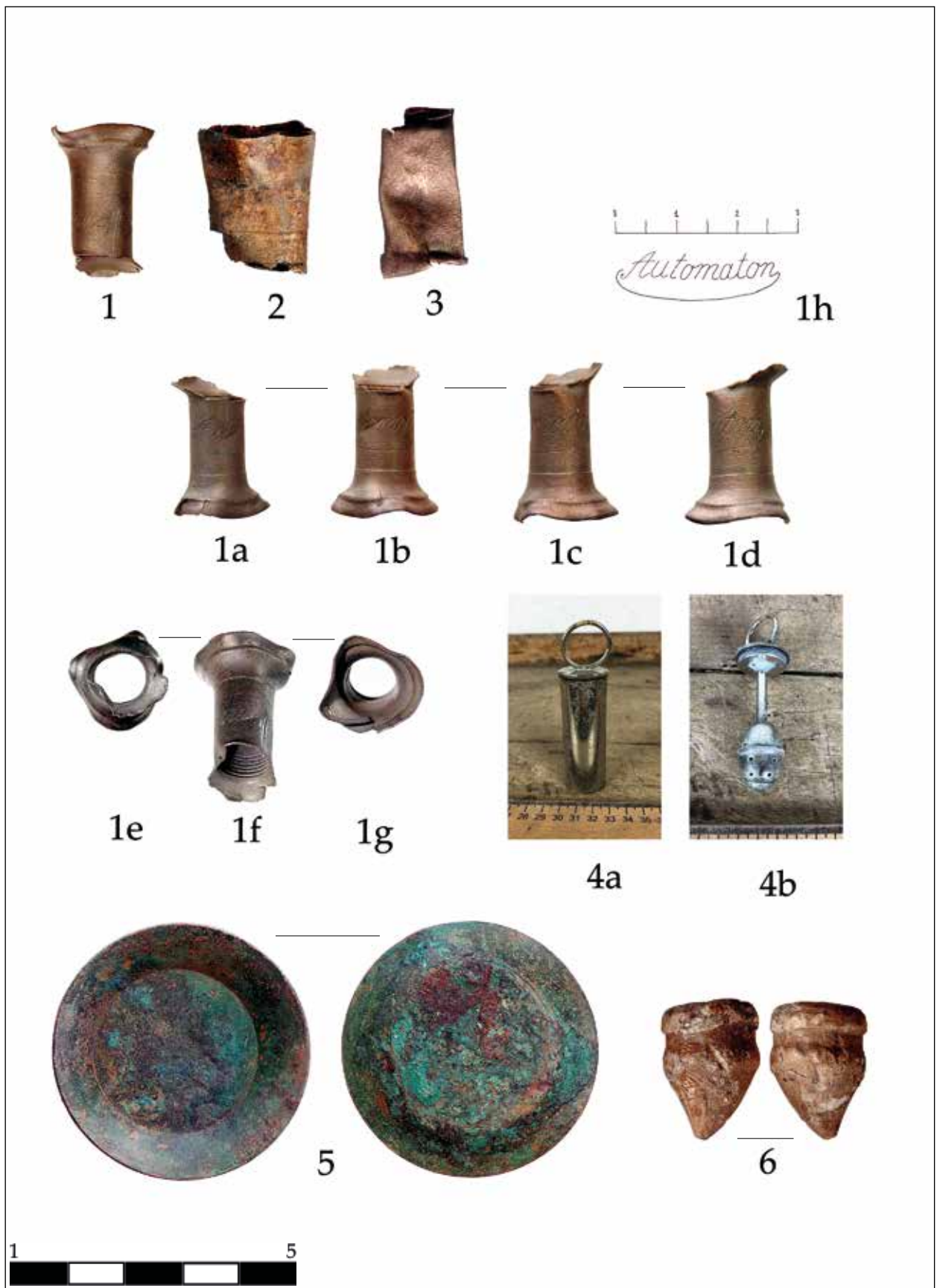
Irodalom: MARSHALL 1950; DRESCHER 1996; VILSTEREN 2014; AULER-HUPKA 2016.

Illusztráció: **171. tábla 1.**

Szerző: Czövek Attila.

171. kép 2a–b. Tábori bronzüst analógia a 17. század közepéről
 Plate 171.2a–b. Analogy to the army cauldron from the mid-17th century

172. tábla. A Szent Liga hadtestéhez köthető menettábor emlékei. Fotó: Kiss Béla

Plate 172. Relics of the marching camp associated with an army corps of the Holy League. Photo: Béla Kiss

Megnevezés: **liturgikus tárgy vagy automata alkatrész?**

Azonosító szám: 2019-150 (A), 2018-483 (B), 2018-420 (C)

Keltezés: 17. század?

Anyag: cinktartalmú rézötvözet.

Leírás: Öntött lemezből készült *henger alakú szár* (A). Szoknyaszerűen hajló vége bordataggal erősített; a gömbszelet formájú, sérült végének belső részén nyolc horonnyal tagolt sáv látható, ami egy további alkatórész csatlakozását tette lehetővé. A paláston egyenes vonalakkal közrefogott mezőben gondosan kalligrafált felirat: *Automaton* (latin betűkkel vésett görög szó, jelentése: önműködő, 'önmagától mozgó'). *Hengeres tok* két töredéke (B-C): az épebben maradt hüvelytöredék tölcselesen szélesedő formát mutat (B), az átmérő mérete alapján alkalmas lehetett a hengeres szár bennfoglalására; az összenyomódott hüvelytöredék (C) összehasonlító archeometriai mérések végzésére ad lehetőséget. A formai hasonlóságok és az anyagösszetétel alapján feltételezhető, hogy egy tábori szenteltvízhintő szárának és tokjának összetartozó töredékei, de pontos analógia híján nem zárható ki, hogy akár egy ismeretlen funkciójú korabeli automata berendezés alkatrészeként értelmezhesük.

Méretek: szár (A): M: 26,5 mm, Szalj: 16,6 mm, D: 10,5 mm, V: 0,44–0,62 mm, T: 3,9 g; toktöredék (B): M: 27,5 mm, D1: 21,0 mm, D2: 17,6 mm, V: 0,56–0,89 mm, T: 4,4 g; toktöredék (C): M: 33,5 mm, Szl: 18,2 mm, Sz2: 14,7 mm, V: 0,59 mm, T: 4,3 g;

Illusztráció: **172. tábla 1–3.**

Megnevezés: **tálka**

Azonosító szám: 2021-234.

Keltezés: 17. század?

Anyag: bronzötvözet.

Leírás: Masszív lemezből kialakított lapos tálka, pereme enyhén kihajló, díszítés nélküli.

Méretek: Dfelső: 45,9 mm, Dalsó: 31,4 mm, M: 4,7 mm, V: 0,9–1,0 mm, T: 14,0 g.

Illusztráció: **172. tábla 5.**

Megnevezés: **függőőn**

Azonosító szám: 2013-025.

Keltezés: 17. század?

Anyag: ólom.

Leírás: Hengeres testű, az alsó részén kúpos formájú függőőn. A függesztőzsinór rögzítésére szolgáló vájat 4 mm széles, csúcsa a használat során kissé deformálódott.

Méretek: M: 24,6 mm, D: 17,0 mm, T: 38,6 g.

Illusztráció: **172. tábla 6.**

Szerző: Tóth Csaba.

„*Mint az idő, a tér is feledést szül...*”

(Thomas Mann: *A varázshegy*)

(fordította: Szöllősy Klára)

“*Space, like time, engenders forgetfulness...*”

Thomas Mann: *The Magic Mountain*

(translated by Helen Tracy Lowe-Porter)

III. RÉSZ ÖSSZEFOGLALÁS

PART III SUMMARY

CASTRUM TETEL – A DUNA ÁRTERÉBEN REJTŐZKÖDŐ ERŐDÍTMÉNY

SZENTPÉTERI JÓZSEF

Az 1886 ősztől a Solt melletti Tételhegyen végzett ásatások során felfedezett temető bekerült a helyi és az országos sajtó napi hírei közé, azonban hamar feledésbe is merült; csak két évtized múltán, az 1907-ben talált gazdag honfoglalás kori leletanyag révén vált ismertté a hazai szakirodalomban. Ezután majd' kerek száz esztendőnek kellett eltelnie ahhoz, hogy – a Duna árteréből kiemelkedő dombhát alföldi viszonylatban különleges természetföldrajzi körülményeire tekintettel – egy folyamatosan bővülő interdiszciplináris munkacsoport¹ tanulmányozni kezdje a több ezer éves emlékeket őrző régészeti lelőhelyet. Az alábbi fejezet a 2005 és 2023 közötti kutatások legfontosabb eredményeit tartalmazza. Elsőként azokat a tudományterületeket tekintjük át, melyek vizsgálati módszereikkel nem okoznak visszafordíthatatlan beavatkozásokat a lelőhely természetes fizikai állapotát illetően; a második részben a régészeti feltárások tapasztalatait összegezzük – lehetőség szerint kiaknázva a rendelkezésre álló írott és térképes történeti forrásokat; harmadik szempontból pedig az interdiszciplináris társtudományok következtetéseit, valamint a feltárt leletanyag összetételére vonatkozó elemzéseket foglaljuk össze.

Kulcsszavak: Solt-Tételhegy (Bács-Kiskun megye), Duna folyó, Duna-Tisza köze, többkorszakos régészeti lelőhely

A RONCSOLÁSMENTES ELJÁRÁSOK EREDMÉNYEI

Légi fotózással felderített régészeti jelenségek

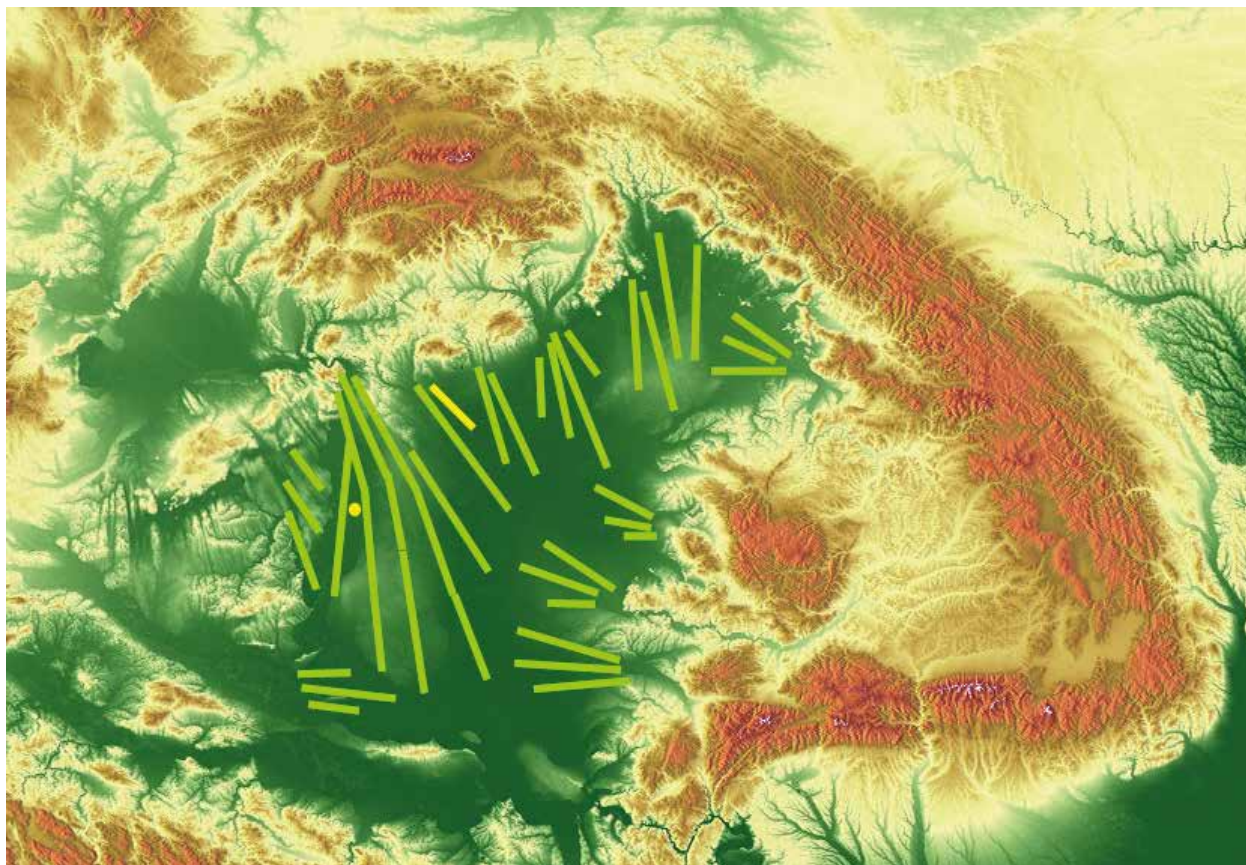
Az archív fotósorozatok összegyűjtése, valamint a célirányosan készült légi fényképek értékelése során az így felderített jelenségek felszíni rögzítése és kitűzése témakörben értünk el először figyelemre méltó eredményeket. Az 1950 után készült felvételek legfőbb tanulsága, hogy a mezőgazdasági művelés intenzitásának növekedése következtében milyen sok légirégészeti jel tűnt el a legutóbbi fél évszázad során. Módszertani szempontból meghatározó fejlemény volt, amikor Szabó Máté, a Pécsi Légirégészeti Téka munkatársaként elvégezte Otto Braasch német légirégész 1997–2002 között a Tételhegyről készült színes légi felvételeinek térinformatikai elemzését,² melyek – a Honvédelmi Minisztérium archívumából származó fekete-fehér légifotók mellett – az ásatások megkezdése előtti időszak alapdokumentumai.

A rendszerváltozással hazánkba érkező, a hazai légi felderítést elősegítő kutatók közül először Otto Braasch figyelt fel a lelőhelyre: az 1997-ben készített fényképsorozata egyik legértékesebb gyűjteménye a lelőhely sokrétű arculatának. Az elsődleges cél a képekben rejlő régészeti információ maradéktalan kinyerése volt.

A térképre illesztés legfontosabb és legproblematicusabb része magában a helyszínben rejlett. A Tételhegy kiterjedése megközelítőleg száz hektár, ennek nagy része – az 1997-es felvételeken – egy tagban művelt mezőgazdasági terület, amely azonban nem sok azonosítható kapcsolópontot tartalmaz. A lelőhely mérete miatt csak nagy magasságból vagy igen ferde szögűről készíthető róla egyetlen, mindent ábrázoló felvétel. Ha magasról készül a kép, a részletek vesznek el, ha ferde tengellyel, akkor pedig nagy torzítás és pontatlan térképre illesztés az eredmény. A másik ehhez kapcsolódó nehézséget a domborzati adottságok jelentették. Habár a Tételhegy alig 17 méterrel emelkedik környezete fölé, szélei helyenként meredeken szakadnak alá, valamint belső tagoltság is jellemzi. Kezdetben meg kellett elégednünk a jelenségek elkülönítésével, pontos korhatározásukat és egymáshoz fűződő kapcsolatukat a régészeti terepmunkák adhatják meg. A feldolgozott képek alapján lehatárolhatóvá és egységként kezelhetővé vált a területet övező árokrendszer. Az árkot sok helyen metszik más jelenségek, melyek eltérő korokba sorolhatók. Ezek közé tartoznak olyan árkok, melyek – összefüggéseiben látva – rendszert alkotnak, s melyek valószínűleg

¹ A Castrum Tetel Program első szakaszának eredményeiről 24 szerző számolt be (SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014), a második szakaszról jelen kötetben 28 szerző írása olvasható. Mivel az első kötetben a rendelkezésre álló anyagi feltételek miatt rendszerint információvesztéssel járó fekete-fehér változatban és néhol az elégségesnél kisebb méretben jelentek meg a színesben készült ábrák, ezért a legfontosabb illusztrációkat ebben az összegzésben az eredeti színviláguk szerint ismét leközöljük.

² Szabó Máté 2009. évi kézirata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 54–55; SZABÓ 2014.

1. kép. A hordalékkúpok elhelyezkedése az Alföldön – ponttal jelölve a Tételhegy.

Szerkesztette: Nagy Balázs (NAGY ET AL. 2014. 29, 1. kép nyomán)

Fig. 1. Location of alluvial cones on the Hungarian Plain and the location of the Tételhegy.

Made by Balázs Nagy (after NAGY ET AL. 2014. 29, Fig. 1)

kapcsolatba hozhatók az egykor a dombtetőn állt Árpád-kori templommal, aminek körvonalazható volt a kerítőfala, valamint néhány sír is látható a templom körüli temetőből.³

Természetföldrajzi vizsgálatok

Nagy Balázs és munkatársai a Tételhegy (másként: Tétel-halom) üledékföldtani és morfológiai fejlődéstörténetét tűzték ki maguk elé: a halom rétegsorának, felépítő anyagainak részletes meghatározását és datálását; a halom környezetének felszínfejlődését, különös tekintettel a domborzati és hidrográfiai-hidrológiai sajátosságok változására; valamint a talajtakaró elemzését az antropogén módon átalakított felszín talajosodásának tükrében.⁴ Legfontosabb eredményük a *tanúhegy kialakulási folyamatának új megvilágításba helyezése* lett. A

korábbi vélemények szerint a Duna-sík jelenlegi felszínéből kiemelkedő Tétel-halom (és a szomszédos Solti-halom úgyszintén) a pleisztocén végi Duna mederalakító tevékenységének köszönhetően vált volna el a területen addig egységes, dunántúli területekről „átnyúló” lösztábla pereméről. Az évtizedekkel ezelőtti, néhány fúrásfelvételből a hegy egészének szerkezetét felvázolni igyekvő tanulmányok a halomban talált rétegeket a Duna túlsó parti mezőföldi térséggel rokonították, és annak a folyó által leszakított, szigetszerű maradványaként azonosították. Ezzel szemben a kutatócsoport földrajzos munkatársai a szisztematikus fúrásaik során megállapították: a kifejezetten változatos és korántsem egységes rétegződés (a halom egészen átmenő rétegződés hiánya), a horizontális és vertikális diverzitás arra utal, hogy a hegy anyaga olyan akkumulációs térszínen és olyan településben halmozódott

³ Az ezredfordulót követő években megsokszorozódó légi felvételek alkotta tételhegyi adatbázis felhasználási potenciáljához lásd a 3.2. fejezet első témakörét.

⁴ Nagy Balázs 2009. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 55–56; NAGY ET AL. 2014.

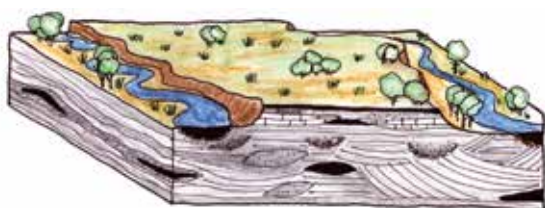
1. Hordalékkúp-növekedés szétágazó medrekkel

2. Hordalékkúp-növekedés kanyarulat-fejlesztéssel, pangóvízes medencékkel

3. Hordalékkúp-növekedés szétágazó medrekkel

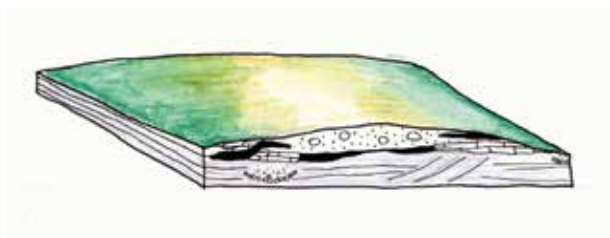
4. Medermélyítő erózió, a hordalékkúp degradációja, a halom peremének kivésődése

5. Löszborítás az eróziós szigeten

6. Szárazhalom-állapot löszhöz kötődő felszínfejlődéssel

7. A halomelegyengetődés fázisa

2. kép. A Tételhegy (Tétel-halom) hordalékkúpjának kialakulása.

Rajzolta: Nagy Balázs (NAGY ET AL. 2014. 25, 1. ábra nyomán)

Fig. 2. Formation of the alluvial cone of the Tételhegy (Tétel-halom).

Drawn by Balázs Nagy (after NAGY ET AL. 2014. 25, Fig. 1)

3. kép. Nyíllal jelölve a halom északi és keleti oldalain kirajzolódó tágas deráziós völgykezdemények.

Szerkesztette: Nagy Balázs (NAGY ET AL. 2014. 31, 10. kép nyomán)

Fig. 3. Wide incipient derasional valleys (marked by arrows) on the northern and southern side of the Tételhegy.

Made by Balázs Nagy (after NAGY ET AL. 2014. 31, Fig. 10)

fel, ami az alluviális felszínek közül a hordalékkúpok sajátossága (1. kép).

A Tétel-halom „eróziós szigethegyének” kialakulása nyilvánvalóan az ős-Duna nyugati irányba való eltolódásával van kapcsolatban. Az elágazó, sekély vízfolyások sorozatának nyomai a Tétel-halom környezetében azt mutatják, hogy a terület körülfolysa „véletlenszerűen” történhetett, ám ennek kezdetén ebben közrejátszhatott a felszínen vagy felszín közelében levő ellenállóbb anyag (pl. tavi mészkő). A jelenkori légi- és űrfelvételeken is jól megfigyelhető, hogy az utolsóként uralkodó vízfolyáshálózat egyik medrének iránya sem keresztezi a halmot, sőt mintegy kikerüli azt. Fejlődéstörténeti szakaszokra bontott leírásokkal és rajzos illusztrációkkal ábrázolták a Tételhegy kialakulási, szerkezeti modelljét (2. kép).

Mielőtt a halom mai formáját elnyerte volna, a környezetét elhagyták az élővizek, és a medrek feltöltődtek. A löszös felszíneken szuffúziós folyamatok indultak, a szegélyterületeken pedig deráziós völgyképződés kezdődött. Ennek hatására a peremeken lealacsonyodó, tálszerű bemélyedések jöttek létre (3. kép).

Pollenanalitikai és fitolit vizsgálatok

A Sümegi Pál vezette *pollenanalitikai vizsgálatok* során a Tételhegytől keletre, mintegy 1,4 km-re elhelyezkedő Duna menti morotvában kialakult vegetáció fejlődése a következőképpen rekonstruálható.⁵ A meder zavartalan magfűrással feltárt részén a folyómeder leválását követően sekély vízszinttel jellemezhető tavi állapot alakult ki a mintavételi területen, fajszegény nádassal: 115 cm-től (a császárkor végétől) a nád rhizóma koncentrációjának emelkedését és a szerves anyag tartalom növekedését tapasztaljuk, ami a nádasok fokozatos térnyerésére utal a nyílt vízfelületek rovására. Terjed a zsombéksás is a területen. Ezt 70 cm-nél (Kr. u. 6. század vége, 7. század kezdete) egy eróziós esemény szakítja meg, amikor jelentős mennyiségű talaj került a mederbe. 60 cm-től (Kr. u. 7. század) a vízszint fokozatos csökkenését lehet tapasztalni. Először a magassás rétek (Kr. u. 7. és 8. század), majd kiszáradó láprétek (Kr. u. 8. és 14. század) alakulnak ki, amin a hamvas fűz vagy más néven reketytyefűz (*Salix cinerea*) bozótjai terjedtek el (Kr.u. 14–16.

⁵ Sümegi Pál 2009. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 56–58; PERSAITS–SÜMEGI–TÖRŐCSIK 2014.

század). A kiszáradó láprétek terjedésével párhuzamosan megjelenik a pernye az üledékben, ami antropogén tevékenységre utal. Az utólagos kiszáradással összefüggésben narancsvörös színű limonit vált ki az üledékben. A szelvény egyik legmeglepőbb sajátossága, hogy a viszonylag magas szerves anyag tartalom ellenére nagyon kevés magot és állati (pl. rák) maradványt tartalmazott az üledék. Pontosán nem lehet tudni, hogy a szelvény tetején mekkora mennyiségű anyag tűnt el a kotusodás (talajosodás) miatt, de a pollenanyagban a kukoricapollen hiánya alapján a 17. századnál fiatalabb horizontokat már valószínűleg nem lehet ebben a szelvénytáblában rekonstruálni.

A radiokarbon és a pollenanalitikai vizsgálatok alapján a vizsgált morotvatavi szelvény feküszintje (alaprétege) a bronzkor végén – vaskor kezdetén, a II. és az I. évezred határán alakult ki. A pollenösszetétel alapján az üledékgyűjtő medence környezetében már ekkor folyamatos emberi hatás, vegetációs bolygatás fejlődött ki legelőterületek és kisebb mértékben szántóföldek formájában. Ennek ellenére a morotvatavat, az alluviális síkot ekkor még több gazdag cserjeszintű, fajgazdag, kemény- és puhafás ligeterdő folt vehette körül, és a sekélyvizű, 1-2 méter mély és gyorsan átmelegedő morotvatóban csak alga eutrofizáció jött létre. A keményfás ligeterdőben a mocsári tölgy (*Quercus robur*) volt a domináns fafaj, de igen jelentős volt az éger (*Alnus*) aránya is. A vaskor végétől, a császárkortól kezdődően a morotvatóban egy folyamatos feltöltődés és egy vegetációs szukcesszió sor alakult ki, de a ligeterdei vegetáció alapvetően nem változott meg, bár a háttér területein a gyomvegetáció terjedése alapján az emberi hatás jelentősebb lett.⁶ A császárkor végétől, a népvándorlás kortól kezdődően a területen található ligeterdő alapvetően átalakult; degradálódott, és nyílt legelő-, illetve réterterületekkel tarkított, bolygatott felszín alakult ki, ahol elsősorban a fűz (*Salix*) és a nedves rétekre, mocsarakra jellemző növények terjedtek el. Az üledékgyűjtő medencében egy eutrofizációs csúcs fejlődött ki, és a terület pollenbefogó képessége alapvetően megváltozott, mert a tóban a növekvő agyagtartalommal korrelálva jelentős mennyiségű, vízfelszínen szállítódó, légzsákos fenyőpollenek aránya ugrásszerűen megnőtt. A pollenösszetétel alapján a császárkortól napjainkig tartó, folyamatos emberi hatás alakult ki a vizsgált területen, és az emberi hatás nem csökkent a népvándorlás korban, mint azt más Kárpát-medencei területeken rekonstruálhattuk. Ennek nyomán igen jelentős tömegű, aktív mezőgazdasági tevékenységet

folytató közösség megtelepedését rekonstruálhatjuk a vizsgált területen mind a népvándorlás korban, mind az azt követő évszázadokban.

Ezt a császárkorban – valószínűleg a szarmata közösségek által is – kialakított erdőirtást, nyitott vegetációs terrek kialakítását, a ligeterdők kipusztítását támasztják alá a térségben végzett egyedülálló fitolit (növényi opalit) elemzések eredményei is. Ennek nyomán megerősítést nyert a solti Duna-síkon, hogy a késő vaskortól a császárkorig tartó erdőirtás nyomán alakulhatott ki az ártéri területek fátlansága, és így az avarok már egy emberi hatások által átalakított élettérben telepedhettek meg.

A solti Tételhegyen történt *fitolit elemzések* Persaits Gergő nevéhez fűződnek, az általa vizsgált 61 mintából 29 került értékelésre. A mintákban a fitolitok összesen 34 fő formába sorolhatók, de zömében a pázsitfűves-bolygatott vegetáció növényeitől származó hosszúsejtű fitolitokat (*Elongate*) és a *Festucoid*-formákhoz tartozó fitolitokat tartalmazott. Jellemzően a nagy (40 mikron feletti) méret, valamint a szintelen-halványoszürkés szín dominált. A minták objektumonkénti elemzése után, a clusteranalízis segítségével összehasonlíthatóvá váltak: koruk alapján őskorinak, Árpád-korinak és középkorinak lehet őket datálni.

Az őskori minták (7 db) két árokból, három gödörből és egy sáncból származnak. Közös jellemzőik, hogy a vizsgált minták között itt a legnagyobb a pázsitfűfélék fitolitjainak aránya, ugyanakkor arányait tekintve itt a legjelentősebb a fák-cserjék fitolitjainak jelenléte. A hűvös-nedves klíma indikátorainak aránya nem jelentős, ugyanakkor a meleg-száraz és a meleg-nedves klíma indikátorokhoz képest csaknem a duplája. Gabonákhoz köthető fitolit csak egy mintából került elő. Az Árpád-kori minták (12 db) egy házából, egy gödörből, két kemencéből és egy sírból származnak. Annak ellenére, hogy a minták származási helye igen változatos, közös jellemzőjük, hogy az őskori mintákhoz képest a pázsitfűfélék fitolitjainak aránya visszaszorul, változatossága csökken. A fák-cserjék fitolitjainak aránya ugyanakkor nő, de ez elsősorban a kemencék mintáinak a hatása. A hűvös-nedves klíma indikátorai hasonló arányban vannak jelen, mint az őskori mintákban, azonban a többi indikátor aránya csökken. Fontos megjegyezni, hogy eddig Árpád-kori mintákból nem került elő gabona fitolit. A középkori minták (10 db) hét különböző objektumból származtak: egy hombárból, egy cölöplyukból, három gödörből és két árokból. A középkori minták fitolitjainak összetétele a legváltozatosabb. Ebben a mintacsoportban található a legtöbb indikátorformaként nem értelmezhető fitolit, valamint gabonából

⁶ A római kori és kora középkori vegetációs környezetre és az antropogén hatásokra vonatkozó solt-tételhegyi eredményeket hasznosította: MASEK 2021. 119–120.

származó fitolit váz. Mindez egyértelműen antropogén hatással, jelentős bolygatással magyarázható.

Felszíni geofizikai mágneses kutatások

Pusztai Sándor vezetésével 2007–2017 között végzett *felszíni geofizikai mágneses kutatások* során megközelítőleg 18 hektárnyi területet vizsgáltak át a Tételhegyen (4. kép). A műszeres mérések adataiból elsősorban a bronzkori földvár, az Árpád-kori falu, az újkori térképeken is már feltűnő út nyomvonalának mágneses hatását mutatták ki. A geofizikai felmérésekkel sikerült körbehatárolni a Templomdomb környezetében levő települést. A feltérképezett anomáliák alapján a település áthúzódott a mélyút túloldalára, az ún. Várdombra, amelyet – szintén a légi fotók megerősítése szerint – egy lekerekített élű háromszöget formázó mély árok és az ennek belső oldalán húzódó sánc övezett.⁷

Mednyánszky Miklós vezetésével 2014 kora őszén két alkalommal geofizikai vizsgálatot végeztünk a lelőhely északkeleti sarkánál. A kutatás célja a helyi lakosok elbeszéléseiben említett „barlangok” meglétének ellenőrzése, illetve ha lehetséges, a lokalizálásuk volt. A Tételhegy területén végzett üregkutatási célú földradaros vizsgálat öt olyan, inhomogenitásra utaló anomáliát jelzett, amelyek föld alatt megbúvó, a halom fő tömegét alkotó lösz anyagától eltérő objektumra utaltak. Ezek alapján nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a Tételhegynek ezen a területén legalább három, egymástól független pince, illetve földalatti járat húzódott. A három üreg közül az első a partfal oldalából nyíló, de már elzárt pincejáraton keresztül volt megközelíthető, és a földradar mérések szerint irányvonala elhajlott déli irányban. A második üreg bejárata a helyiek elbeszélése és a radarvizsgálatok szerint ettől kb. 35–50 méterre északnyugati irányban nyílt. Erről a „barlangról” maradt fenn a legtöbb szóbeli emlék. Ezek szerint a bejárata kúszható volt, és több tízméteres hosszban húzódott a felszín alatt. A szűk bejárat után térfogata kitágult, falazata természetes anyag (lösz) volt. A harmadik üreg kürtöszerű löszkúttal nyílt a felszínre az elsőként említett pincejáratától déli irányban a művelés alatt álló területen. Ez az üreg azonban évtizedeken át a felszín alatt rejtőzött, létére csak a földradaros vizsgálat utal.⁸

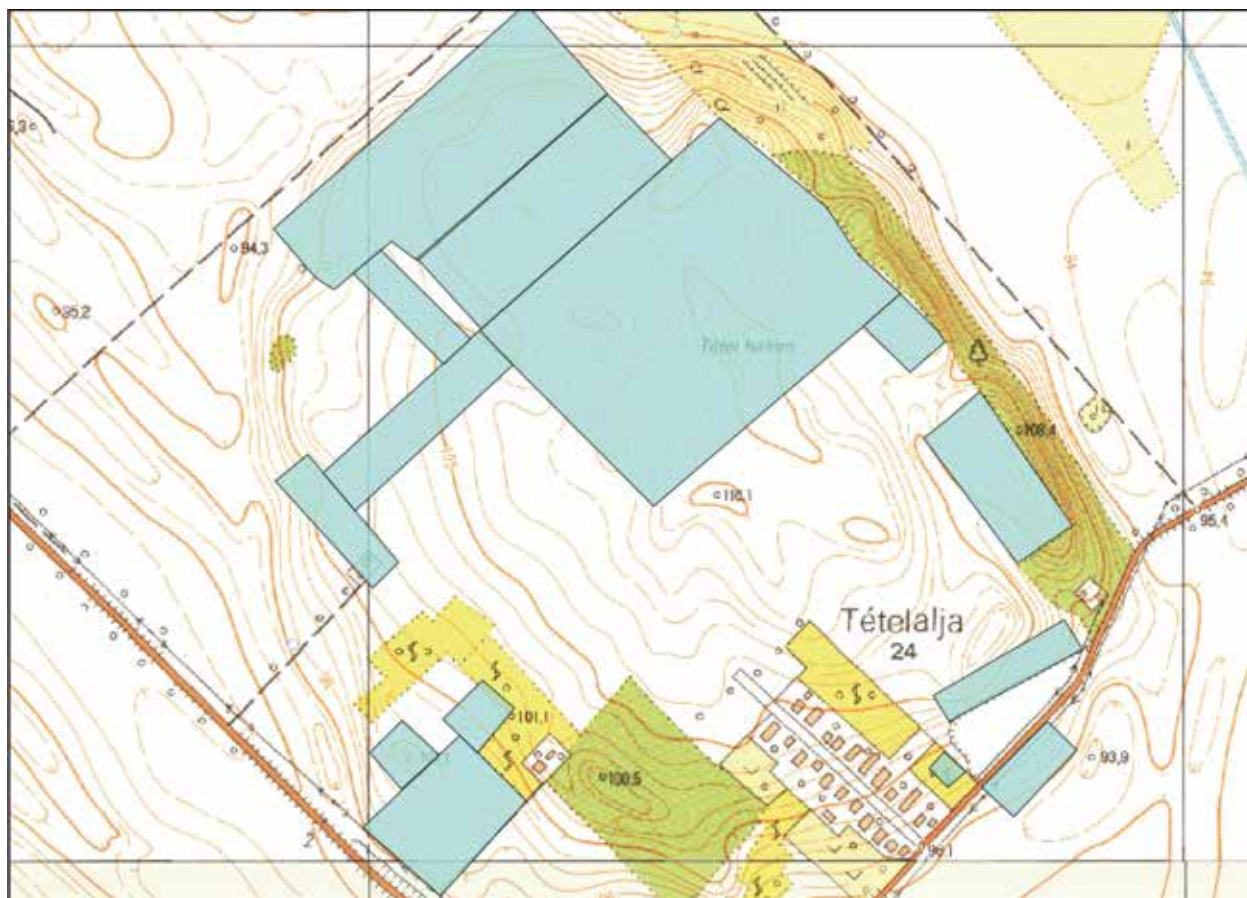
Szisztematikus műszeres leletfelderítés

A Tételhegyen folyó régészeti kutatás 2008-tól egészült ki rendszeres műszeres leletfelderítéssel. Az első időszakban a fémdetektorral végzett feladatkör az aktuális ásatásokhoz kapcsolódott. Ebben az időben a templom és a templom körüli temető, valamint a földvár belsejében levő bronzkori település feltárása során megmozgatott földtömeg folyamatos műszeres ellenőrzése volt a cél. A templom és környezetének átvizsgálása az előkerült fémleletek számának megsokszorozódását eredményezte. A legfeltűnőbb a 14–15. századi pénzérmék jelentős száma volt. A leletszóródás grafikus megjelenítése alapján felmerült az a lehetőség, hogy a sűrűsödési pontok segítségével jelöljék ki az újabb kutatási területeket. Így került sor a légi felvételek és a geofizikai felmérések alapján a Templomdombtól nyugatra azonosított háromszög alakú jelenség, a Várdombnak elnevezett terület vizsgálatára. Ez volt az első olyan nagyobb egység, amit teljes egészében, négyzetméterről négyzetméterre átkutattak, és ez fordulópontot jelentett a munka során. A Várdombon előkerült leletek ugyanis rávilágítottak arra, hogy a műszeres leletfelderítés – elsősorban annak is a szisztematikus módszerrel végzett formája – olyan költséghatékony régészeti kutatási módszer, ami roncsolásmentes megoldásaival alapvető régészeti információkat tud szolgáltatni egy-egy lelőhely kronológiai helyzetére, szerkezetére, belső struktúrájára vonatkozóan. A kutatások folytatásakor, 2018 és 2022 között ismét újabb célokat fogalmaztak meg a lelőhelyen végzett leletfelderítés terén. Az elsődleges cél a lehetőleg minél nagyobb, összefüggő lelőhelyrészek szisztematikus módszerrel történő átvizsgálása, valamint a térképezett fémlelet-szóródások és a geofizikai felmérések eredményeinek összehasonlítása lett (5. kép). Az őskortól a késő középkorig – kora újkorig intenzíven lakott, majd a későbbiekben külterületként művelt nagy kiterjedésű dombhátról a 11 kutatási szezon alatt összesen 2783 darab, a középső bronzkortól a napjainkig keltezhető fém tárgy vált ismertté. Ezek közül a kötet katalógusában (az érmeken kívül) mintegy 1400 olyan leletet vettünk számításba, aminek egykori funkcióját még töredékes állapotában is meg lehetett határozni.⁹

⁷ Pusztai Sándor 2009. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 58–59; PUSZTA 2014.

⁸ A részleteket lásd Mednyánszky Miklós tanulmányában az I.19. fejezetben.

⁹ Bacskai István 2009. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 62–63; BACSKAI 2014; valamint Bálint Marianna tanulmányai e kötetben: I.20. fejezet és II.1. bevezetés.

5. kép. Szisztematikus műszeres leletfelderítés a solti Tételhegyen (2008–2022). Készítette: Bálint Marianna
 Fig. 5. The areas covered in the course of the systematic metal detecting survey of the Tételhegy site (2008–2022).
 Made by Marianna Bálint

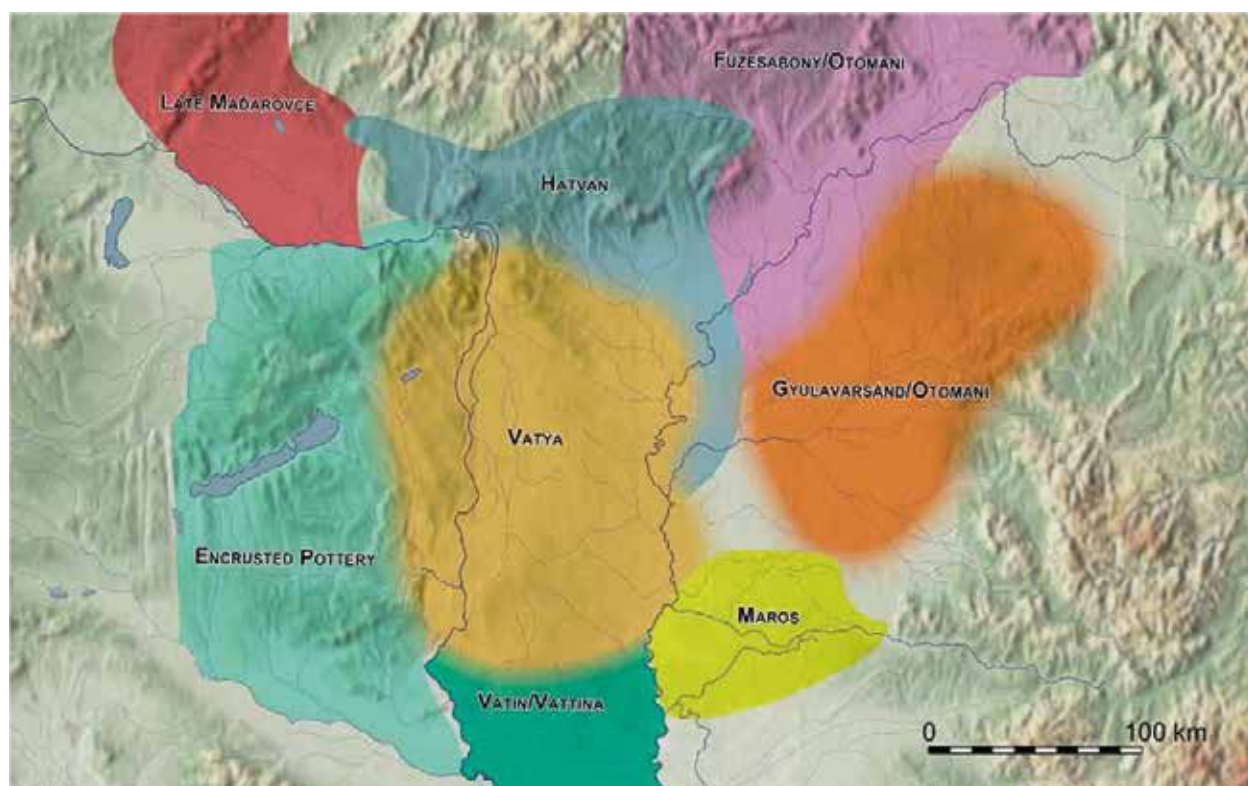
RÉGÉSZETI FELTÁRÁSOK ÉS TÖRTÉNETI FORRÁSOK

Őskor

A Tételhegy északnyugati nyúlványát alkotó lapos dombtetőn a korábban végzett geofizikai mérések szerint olyan árkok húzódnak, melyek nagy méretű, téglalap alakú térségeket foglalnak magukban. Ezek a hosszú kerítőárkok – a benne talált kerámialeletek alapján – középső bronzkorinak (Vatya-kultúra: 6. kép) bizonyultak. A hegy délnyugati peremén elsősorban őskori telepjelenségek feltárása folyt. A középső bronzkorban létesült településnek (anélkül, hogy korabeli lakóház nyomára akadtak volna) mintegy félszáz jól keltezhető élelemtároló és hulladék-tartó gödre, valamint árka került elő, köztük egy hosszú, széles vízvezető árok részlete. Az eddig feltárt gödrökben a Vatya-kultúra koszideri időszakára jellemző leletek voltak: csücskös peremű fazekak és tálak, kelebiai típusú tálak, árkolt bütyökdiszes töredékek és mészbetétes díszű, szeremlei típusú edénytöredékek. Az eddigi ásások során azonban még nem sikerült hiteles körülmények

között őskori temetkezésekre bukkanni, bár 2007-ben a Tételhegy nyugati részén álló facsoport (Bagó-erdő) mellett, a domb hajlatában szintén a Vatya-kultúrához tartozó urnásír szétszántott maradványait gyűjtötték össze: egy bronz tű, szemüvegspirál alakú bronzdísz és bronz gyűrű töredékeit (7. kép).

Az eddig tapasztaltak szerint az őskori településszerkezet a következőképpen vázolható: a Tételhegy északi részén olyan erődített települést hoztak létre a középső bronzkorban (Vatya-kultúra), melyet a hegy közepét ívelten keresztülszelő széles árok választott el a korban megegyező településtől. A sáncon belül a Vatya-kultúra telepjelenségei eddig még nem kerültek elő, csupán szórvány cserépanyagot tudtak gyűjteni. Ugyanakkor az urnamezős kultúra néhány gödrét sikerült feltárniuk ezen a részen. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy az egész Tételhegyet széles sánc ölelte körös-körül. Mind az öt vizsgált helyszínen azt tapasztalták, hogy a nagy erózióknak kitett domb peremén létesített sánc anyagába

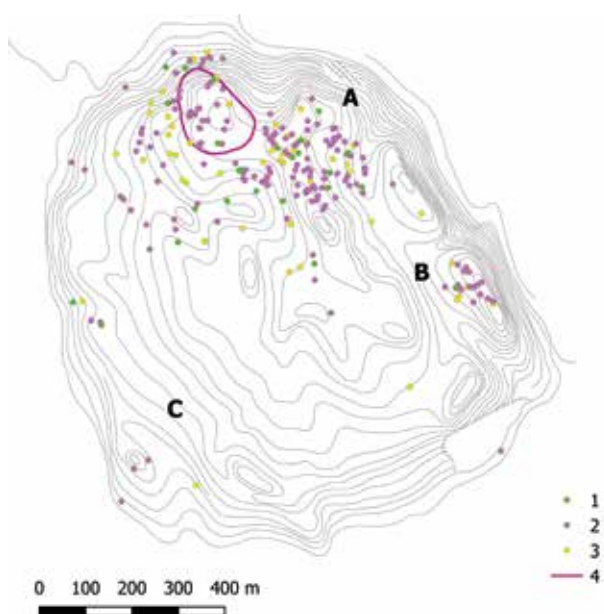

6. kép. Középső bronzkori kultúrák elhelyezkedése a Kárpát-medencében
(FISCHL ET AL. 2013. 357, Fig. 2. nyomán)

Fig. 6. Distribution of Middle Bronze Age ceramic styles in the Carpathian Basin
(after FISCHL ET AL. 2013. 357, Fig. 2)

többszörös mészkőréteget terítettek, mely a szilárdságát biztosította.¹⁰

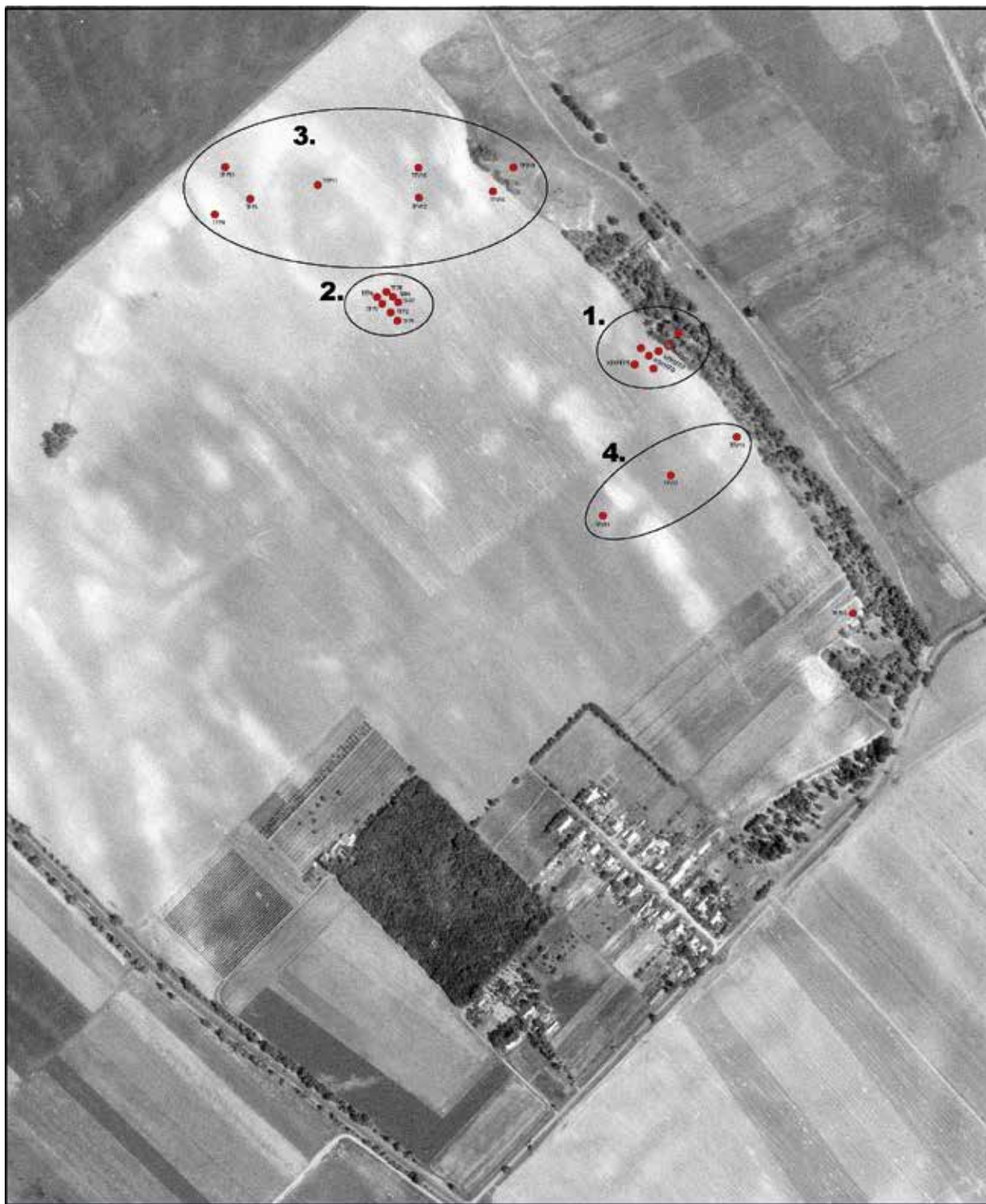
A természetföldrajzos kollégák célzott fúrásaikkal a régészeti munkálatokat is igyekeztek elősegíteni (8. kép), amikor az északi halomtető árokrendszerének kialakulási modelljét demonstrálták, valamint dendrokronológiai adatokkal keltezték az árok létrejöttének egyes szakaszait. Az árok kevert, löszös-homokos üledékkel történt feltöltésén kialakult talajosodott rétegből vett faszénminták kora 4155 ± 125 BP év, az árok „újjaéledésekor” egy új, ám kisebb (sekélyebb és keskenyebb) árkot alakítottak ki, az ennek a feltöltődéséből vett faszénmaradvány kora 3070 ± 140 BP év (9. kép). Ezek azonban nem hozhatók teljesen összhangba a régészeti adatokkal: a két érték kalibrálásánál az első érték Kr. e. 2880–2580, míg a második érték Kr. e. 1490–1120 közötti időszakot eredményezett. Az első késő rézkori – kora bronzkori időszakot jelentene, ám a feltárás jelen szakaszában (beleértve a terepbejárásokat is) nem került elő (eddig) olyan leletanyag, amely alapján a dombtető ilyen korai lakottságát feltételezhetnénk. A második érték a késő bronzkor

7. kép. Őskori bronztárgyak szóródása a Tételhegyen.
1: törpéngék, 2: ékszerek, 3: eszközök, 4: bronzkori földvár.
Készítette: Bálint Marianna

Fig. 7. Distribution of prehistoric bronze artefacts on the Tételhegy. 1. Dagger blades, 2. jewellery, 3. tools, 4. Bronze Age hillfort. Made by Marianna Bálint

¹⁰ Somogyvári Ágnes 2009. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 59–60; SOMOGYVÁRI 2014.

8. kép. A természetföldrajzi kutatások fúráshelyei a Tételhegyen: 1. ún. III. kapu, 2. a bronzkori erődítmény árkának déli szakasza, 3. a Templomdomb és környéke, 4. a keresztben ívelő árok keleti szakasza. Készítette: Nagy Balázs

Fig. 8. Soil coring locations on the Tételhegy: 1. so-called Gate III, 2. southern section of the Bronze Age enclosure ditch, 3. the Templomdomb site and its broader area, 4. eastern section of the curved transverse ditch. Made by Balázs Nagy

időszakát jelenti, ez megfelel a régészetileg értelmezhető helybeli jelenségeknek. Tapasztalatunk szerint a tételi plató nyugati részén a középső bronzkori Vatya-kultúra

kései, III. fázisában hozták létre a védműveket, és vették birtokba a földvárat. Fennállásuk a kultúra legkésőbbi fázisára, a koszideri időszakra is áthúzódott; ehhez az

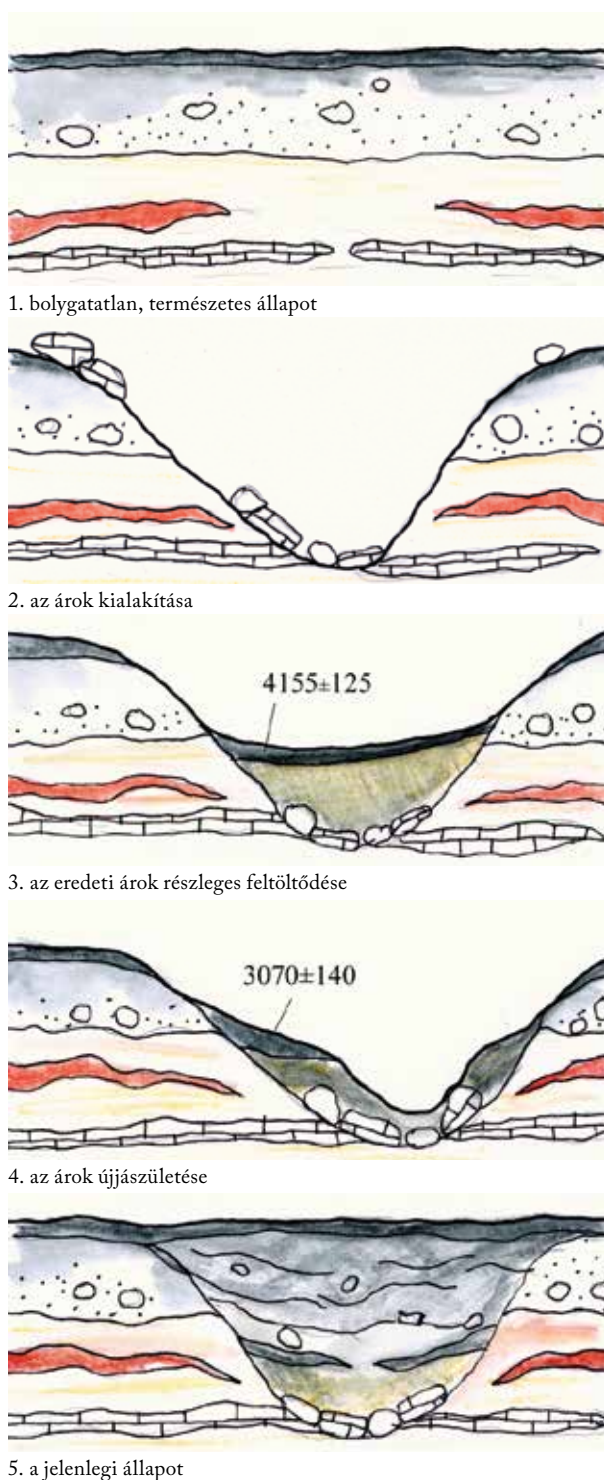
időszakhoz köthető a plató délnyugati szélén kívül 2013-ban talált nyíltszíni telep leletanyaga is. A késői bronzkor idején a területre érkező urnamezős népesség megújította az egykori Vátya-erődítmény még jól látható sáncait és sáncárkait.¹¹

2016-ban a tételhegyi plató északkeleti részén, az ún. II. kapu mellett végeztek kisebb feltárást, mivel a bejárat közelében jelentős mennyiségű késő bronzkori bronzlelet került elő. Előzetesen magnetométeres felmérést is végeztek a helyszínen, ám a várt őskori bronzöntő műhely helyett egy többszörösen megújított kemencével rendelkező 13–14. századi felmenő falú ház maradványait dokumentálhatták. A leletanyag feldolgozása során megtörtént a solt-tételhegyi lelőhely beillesztése a korszak Duna menti erődített és síkvidéki erődítmény telepeinek sorába.¹²

A program 2018 és 2022 között elért ásatási eredményei nem változtattak a bronzkorra vonatkozóan a fentiekben kialakított képen; ugyanakkor a roncsolásmentes műszeres leletfelderítés során négy őskori aranytárgy is előkerült. Valamennyi hajékszer: a három nagyobb öntött hajkarika (Lockenring) a középső bronzkori Vátya-kultúra hagyatéka, az apró, huzalból kialakított karika pedig a késő bronzkori Urnamezős-kultúrával hozható összefüggésbe. Roncsolásmentes vizsgálatok (PIXE) segítségével megpróbálták meghatározni az arany ékszerekhez felhasznált nyersanyagok származási helyét: a középső bronzkori ékszerek valamelyik nyugat-erdélyi érclelőhelyen bányászott aranyérből készültek, a késő bronzkori kis méretű huzalkarika esetén nagyobb tisztaságú, az előző csoporttól eltérő eredetű nyersanyag használata állapítható meg. A tételhegyi arany ékszerekkel kapcsolatban érdemes mérlegelni a tételhegyi lelőhelynek a Vátya-kultúra egészében feltételezhető szerepét, ezért itt is szó szerint idézzük Sánta Gábor megállapítását: „A Duna-Tisza közén Solt-Tételhalom 200×100 m-s vára és kb. 1 km-es átmérőjű külső telepe nagyságrendileg ugyanakkora centrum lehetett, mint Dunaiújváros. A két lelőhely környezetében került elő a Vátya-kultúra 16 db aranylelete közül 7 db (4 Dunaiújváros, 3 Solt környékén), és Solt mellől, Dunavécséről ismert a legnagyobb aranytárgy is.”¹³

Római kor

Solt térségében, illetve a Tételhegyet övező területen a kutatás figyelmét sokáig elkerülték a térség császárkori szarmata lelőhelyei, illetve a szarmata és római kapcsolatok jellege. Az mindenesetre leszűrhető, hogy a Solt és

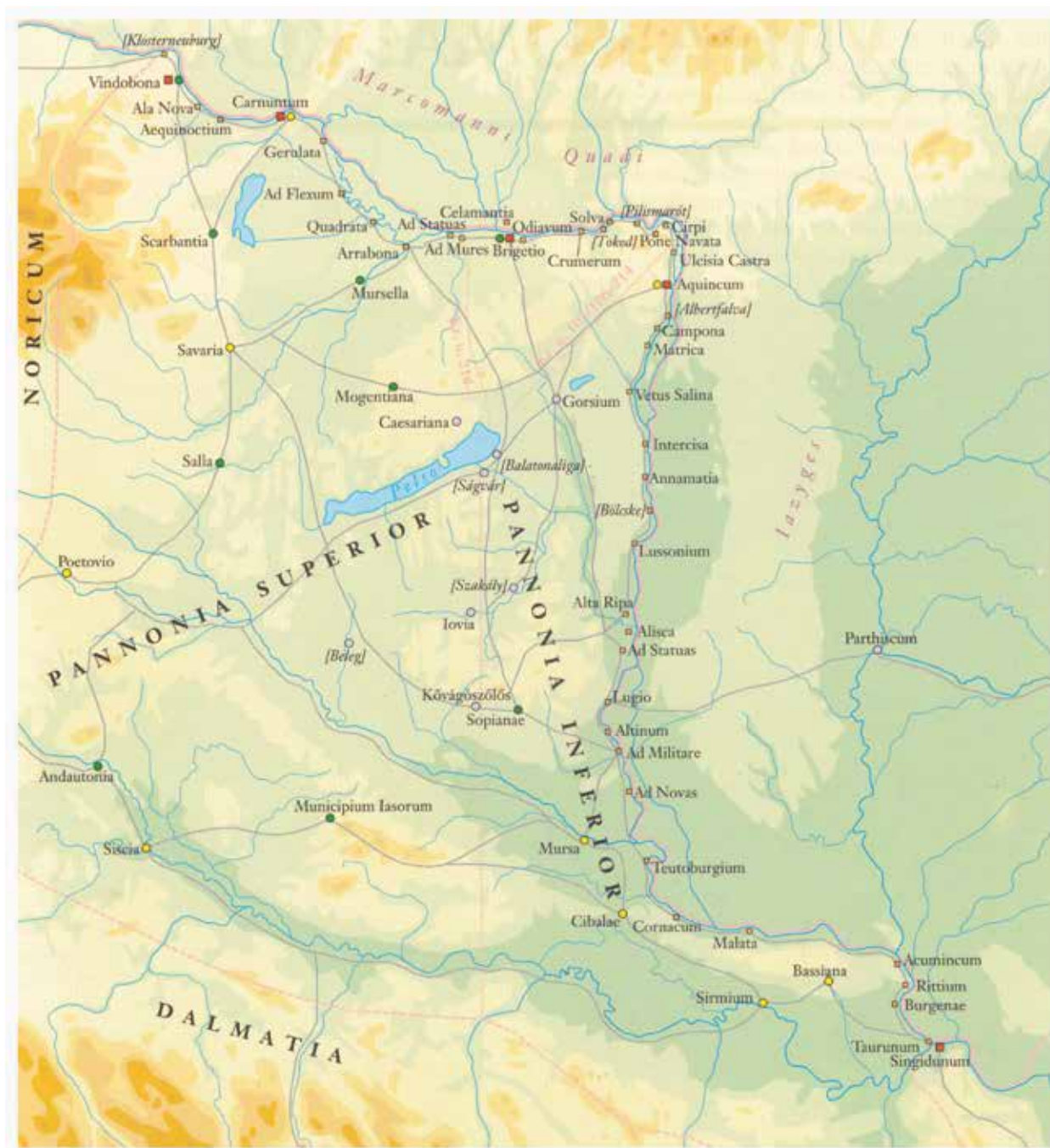
9. kép. A bronzkori erődítmény árkanak kialakulási modellje (déli szakasz). Rajzolta: Nagy Balázs (forrás: NAGY ET AL. 2014. 27, 2. ábra)

Fig. 9. Formation of the Bronze Age hillfort's enclosure ditch (southern section). Drawn by Balázs Nagy (after NAGY ET AL. 2014. 27, Fig. 2)

¹¹ SOMOGYVÁRI 2014. 65, 68–69.

¹² Bács-Kiskun megye Duna menti régiójának középső bronzkori erődített és nyíltszíni telepeinek áttekintéséről lásd Somogyvári Ágnes tanulmányát a kötet I.3. fejezetében.

¹³ Dani János, Bálint Marianna, Kiss Viktória, Kertész Zsófia és Szikszai Zita tanulmányát lásd e kötet I.4. fejezetében, az idézet helye: 14. jegyzet.

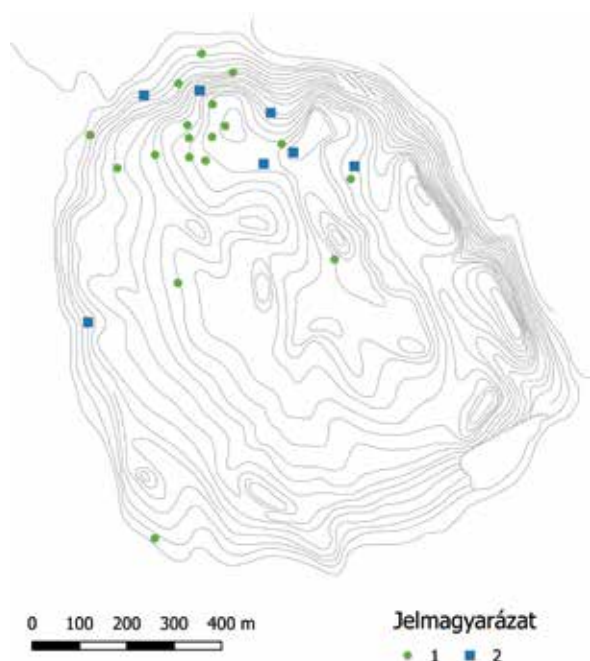

10. kép. Pannonia városai, fontosabb útvonalai és katonai erődítményei. Készítette: Sebők László (SEBŐK 2003a. 204. nyomán)

Fig. 10. Major towns, roads and military forts of Pannonia. Made by László Sebők (after SEBŐK 2003a. 204)

Harta közti bal parti sávot a rómaiakkal intenzív kereskedelmi kapcsolatot ápoló császárkori szarmata települések népesítették be, ami arra enged következtetni, hogy a rómaiak nem tiltották ki a szarmata közösségeket a *ripa* peremterületéről, hanem ehelyett virágzó kishatárforgalmi kapcsolatokat alakíthattak ki velük (10. kép). Ezen települések és temetők némelyike a Kr. u. 2. századtól a 4. századig használatban volt. A térségben régóta ismeretes néhány szép megmunkálású, 1–3. századra keltezett római kőfaragvány, melyeket ma a solti városi könyvtár

és a hartai helytörténeti múzeum őriz. Ezek valószínűleg a bölcskei erőddel szembeni, a Solt-Kalimajor és Harta között található hídfőállásból származhatnak (annak alapozásába lehettek egykor beépítve). Az elmúlt évek szisztematikus leletfelderítései a solti Tételhegyen felszínre hoztak néhány tipikusan római, elsősorban Kr. u. 2–3. századra (térdfibula, ólomveret?, érmék) és részben a 4. századra (hagymafejes fibula gombja, II. Constantius, Valens kori érmék) keltezhető leletet (11. kép). Ehhez kapcsolódóan a Tételhegy északnyugati kiszögellésén levő

11. kép. Római kori leletek szóródása a Tételhegyen:
1. érmék, 2. egyéb tárgyak. Készítette: Bálint Marianna

Fig. 11. Distribution of Roman-period finds on the Tételhegy site. 1. Coins, 2. other artefacts. Made by Marianna Bálint

Templomdombon előkerült középkori templom alapozásának feltárásakor egy római téglás, fehér habarcsos réteget találtak, amit az ásató régészek római korinak valószínűsítettek. Mindenesetre az innen előkerült római tárgyak, a figyelemreméltó építési réteg, a gyakori imbrex- és tegulatöredék, valamint a közeli környéken, Hartán és Solton tárolt római faragványok, bélyeges téglák alapján felmerült a rómaiak jelenléte ezen a vidéken, illetve a Tételhegyen. A leletek jellege, mennyisége, a lelőhely stratégiai elhelyezkedése, a római *ripa* közelsége ugyanakkor több mint véletlen, ezáltal a római kori leletek vizsgálata az alábbi következtetéseket, logikus, de egymásnak ellentmondó hipotéziseket eredményezte:

1. A római leletek a Tételhegyen nem tükröznek konkrét római jelenlétet, hanem azok a szarmata–római kereskedelmi kapcsolatok tipikus tárgyai (fibula, érem stb.), melyek valószínűleg egy itt (egyelőre még azonosítatlan) vagy közvetlenül a környéken élő szarmata közösséghez köthetők.

2. Ha feltételezzük, hogy a 4. századi bal parti hídfőállásokat általában fontos stratégiai helyekre építették, mint például a korábbi kereskedelmi útvonalak mentén, akkor el kell fogadnunk azt a feltételezést, hogy a solt-kalimajori/hartai ellenerőd is egy onnan induló út kiindulópontja lehetett. Ha elfogadjuk e feltételezett út létezését, akkor

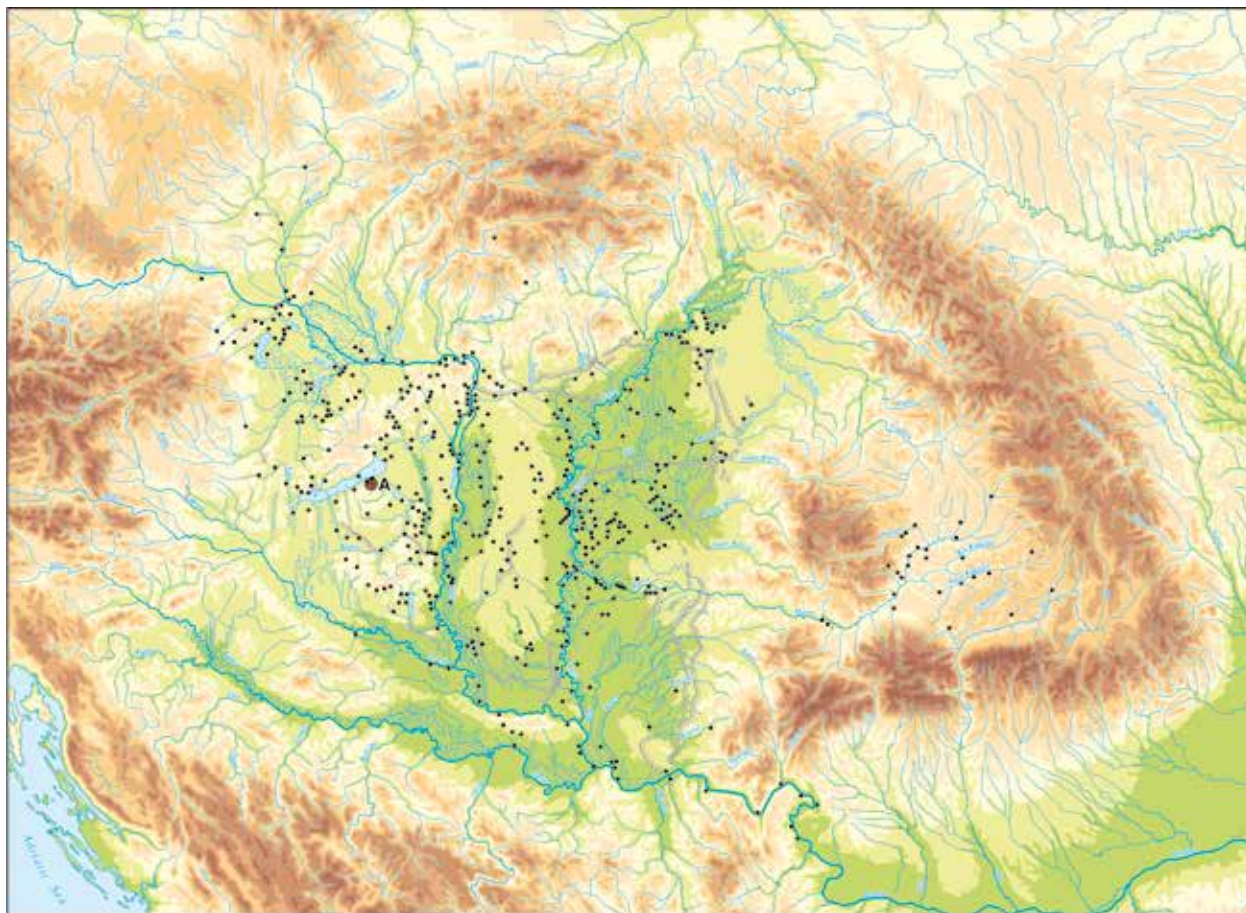
a Tételhegy stratégiai helyzeténél fogva kitűnő helyszíne lett volna egy római útállomásnak, amely a környék településeit és az áthaladó kereskedelmet is ellenőrizni tudta a Kr. u. 2–3. században. A késő 3. századi és főként a 4. század folyamán jelentkező sorozatos szarmata és germán betörések, illetve háborúk során ezen útvonalak, valamint a szövetségi rendszerek fenntartásának fokozottabb ellenőrzésére volt szükség. Ehhez köthetők az I. Valentinianus korában épített bal parti hídfőállások, többek között a solt-kalimajori/hartai hídfőállás is. Ebben az új kontextusban a korábbi kereskedelmi útvonalakat akár katonai felvonulási útként is használhatták háború során, jóllehet erre utalnak a Tételhegyen, s főként a Templomdomb – tehát a gyanús alapozási réteget tartalmazó helyszín – területén talált II. Constantius és Valens kori érmék is, amik a hadsereg felvonulását vagy ellenőrzését is jelezhetik. Jelen ismereteink szerint ezen a néhány 4. századi éremleleten kívül azonban más, a római katonai jelenlétre biztosabban utaló lelet mindeddig nem került elő.¹⁴

Népvándorlás kor

1951 telén a Solttól mintegy 5 kilométeres távolságban elterülő Állami Gazdaság területén földmunka (meszsgödör ásása) során temetkezésre bukkantak. A leletmentést végző régész, Türr Ervin további két sírt talált. A leletanyagot és a kiszállásról készült jelentést a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi. Az adattári dokumentum – a korszak irracionális kötöttségei miatt – homályban hagyta a lelőhely nevét és pontos helyszínét. A temető lokalizálása végül is helybeli lakosok és helytörténeti források bevonásával 2009-ben sikerült.

A solt-pékmajori lelőhely a Duna árterében egy vízfolyásokkal övezett kiemelkedés északi végén, a Tételhegytől egy kilométerre, az oda vezető út mentén található. Csak újabb hat év elteltével derült ki a lelőhelyet azonosító adatok hiányának a magyarázata – a majorság ugyanis az 1950-es évek elején hadiüzemként működött. A 2015-ös egyhetes hitelesítő ásatást 2016-ban háromhetes tervásatás követte. A 31 feltárt sír a temetőnek egy széles árokkal határolt déli peremén helyezkedik el, és a kora avar korra keltezhető népesség szerény leletanyagát tartalmazza. Az eddigiekben feltárt régészeti hagyaték arról tanúskodik, hogy a 6. század elejétől a század középső harmadának végéig, kb. 670/680-ig ide temetkező népesség tagjai nem viselték az Avar Kaganátus (12. kép) megkülönböztető hatalmi jelvényeit, fegyvereiket nem vitték magukkal a túlvilágra, ékszereik alapján nem tartoztak a különösebben rangos személyek közé. Néhányukat a

¹⁴ Vass Lóránt tanulmányát lásd a kötet I.5. fejezetében.

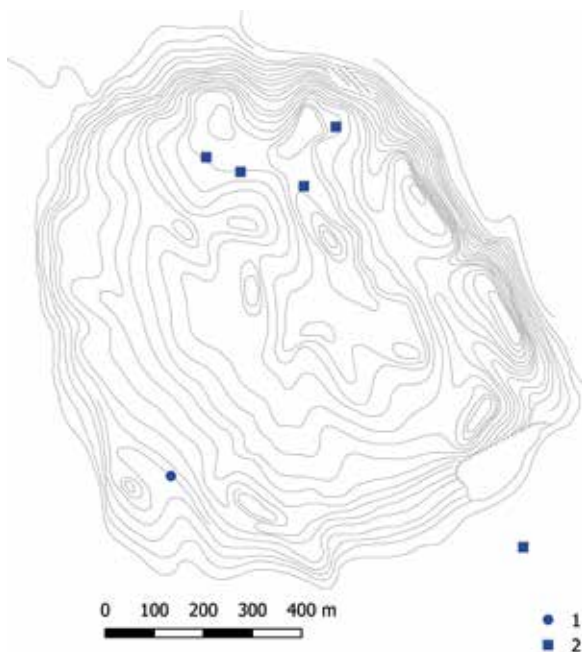

12. kép. Jelentősebb kora avar kori lelőhelyek a Kárpát-medencében (A: Zamárdi-Kútvolgyi-dűlő, feltételezett kagáni központ).
Készítette: Szentpéteri József és Nagy Béla (forrás: SZENTPÉTERI 2013b. 170, 3. ábra)

Fig. 12. Major Avar-period sites in the Carpathian Basin (A: Zamárdi-Kútvolgyi dűlő, assumed kagan's seat).
Made by József Szentpéteri and Béla Nagy (after SZENTPÉTERI 2013b. 170, Fig. 3)

többiekől eltérő faszerkezetes sírépítményben temették. A lelőhely lokális értéke, szakmai vonzereje mindazonáltal nem az eddig talált emlékekben, hanem – a Tételhegy földrajzi közelsége miatt – abban a leletanyagban rejlik, amely a temető még föltáratlan részeiből előkerülhet.

A tanulmány kitekint a környék korabeli lelőhelyeire: bemutatja a Tételhegyen gyűjtött szórvány fémleleteket (13. kép), valamint az erődített települést érintő országút menti temetők néhány korabeli emlékét. Az itt bemutatott lelőhelyek szinte egyenlő távolságonként helyezkednek el a korabeli településhálózat részeként: amíg a Duna–Tisza közti szárazföldi útvonal egy megközelítően kelet-nyugat irányú közlekedési sáv részét képezte, addig az utóbbi évtizedekben végzett kutatások révén számos új lelőhely vált ismertté a Duna mentén, a főbb átkelők környezetében.

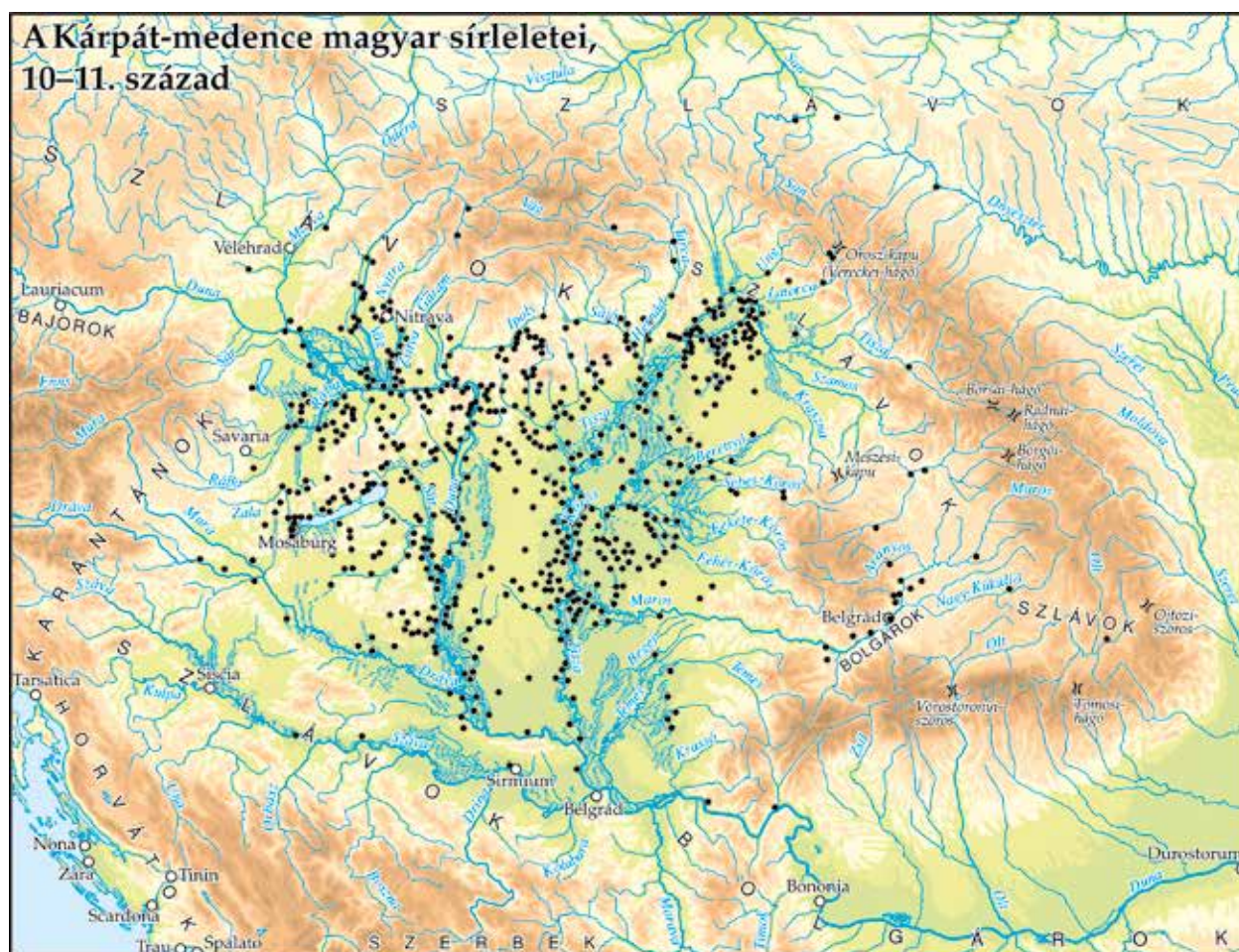

13. kép. Kora avar kori leletek szóródása a Tételhegyen:

1. érem, 2. egyéb tárgyak. Készítette: Bálint Marianna

Fig. 13. Distribution of Early Avar-period finds on the Tételhegy site: 1. Coins, 2. other artefacts.

Made by Marianna Bálint.

14. kép. A Kárpát-medence magyar sírleletei, 10–11. század. Készítette: Nagy Béla (forrás: NAGY 2016. 125)

Fig. 14. 10th–11th-century burial sites in the Carpathian Basin. Made by Béla Nagy (after NAGY 2016, 125)

Középkor

Honfoglalás kori és kora Árpád-kori leletanyag

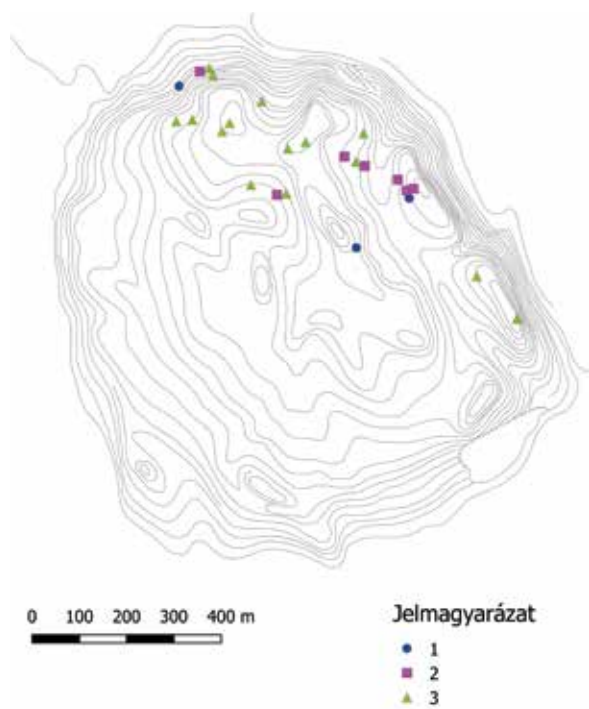
Nemzetközi kitekintéssel tárgyaljuk a jelen eszköztárával (műszeres leletfelderítéssel) „létrehozott” lelethorizont (a szórvány fémtárgyak) előteremtésének és értékelhetőségének problémakörét, hogy a tárgytipusokat és a lelőkönyezetet a lehetőségekhez képest minél körültekintőbben értelmezhessük. Szándékunk és törekvésünk: visszatérni a régészeti klasszifikációs módszer hagyományos antikváris szemléletéhez, miáltal egy olyan képes tárgykatalógust állítsunk össze, amely megbízható adatbázisként segíti majd a további kutatásokat. Ami a tanulmány időbeli határait illeti, a középkori magyar történelem (14. kép) hagyományos korszakbeosztása helyett konkrét évszázadokra bontott szakaszokban mutatjuk be az adott időszakra keltezhető tárgyi emlékeket (15. kép); feltétlenül hangsúlyozva, ha egyéb időrendi megfontolások is felmerülnek a vizsgált leletekkel kapcsolatban. Különös figyelmet szentelünk a 10–13. századi Kárpát-medence belső

és külső (többek között egy esetleges skandináv–balti) kapcsolatrendszeréből eredeztethető tárgyi emlékeknek.

A legkorábbi, 10. századi leletek közé tartoznak a nővényi ornamens vagy horgonyt formáló csizmaveretek, melyek solti, valamint Kárpát-medencei példányai mellett baltikumi és Al-Duna vidéki analógiákat hasonlítottunk össze, emellett még két solti és egy-egy soltszentimrei és hartai rozettás lószerszámveret, valamint egy solti szíjelosztó karika került ebbe a csoportba.

A 10–11. századi leletek közé keltezhető három solti ruhaveret csüngő alkalmat adott a tárgytipus teljes Kárpát-medencei sprektumának áttekintésére az eddigi klasszifikációk (főként Bálint Csanád, Željko Demo és Gáll Erwin munkái) segítségével. Egy ötszög alakú solti övveret esztergomi és Duna menti bolgár analógiáit vizsgáltuk egészen a Káma vidékéig. A félhold alakú csüngők (lunulák) mellett egy öntött pödrott pántkarperec-töredék Kárpát-medencei példányai sorolhatók ide.

A solti ásatásokon szórványként előkerült 11–13. századi karikaékszerek használata a teljes Árpád-korban megfigyelhető – besorolásuk Horváth Ciprián és Gabriel

15. kép. Honfoglalás kori és Árpád-kori leletek (10–13. század) szóródása a Tételhegyen: 1. 10. század, 2. 10–11. század, 3. 11–13. század. Készítette: Bálint Marianna
 Fig. 15. Distribution of Conquest-period and Árpadian Age finds (10th–13th centuries) on the Tételhegy site. 1. 10th century, 2. 10th–11th centuries, 3. 11th–13th centuries.
 Made by Marianna Bálint

Fusek csoportosításán alapult. Egy a 11. század második felére keltezhető skandináv és kelet-balti kapcsolatokkal rendelkező leletanyagcsoport is vélelmezhető a Tételhegyről: ide tartozik két körcikk formára öntött állatábrázolásos és emberalakos veret. Ezen unikálisnak tűnő tárgyak származásának és funkciójának meghatározásához több irányban tájékozódunk, s mind Kárpát-medencei, mind külföldi analógiákat mérlegeltünk. A solti ásatásokon még négy olyan áttört bronztárgy is előkerült, melyeknek eddigi egyetlen Kárpát-medencei analógiáját Hajdúböszörményben találták. Az ékszer-töredék provenienciája talán a Baltikumhoz köthető (gyöngysortagoló), de más értelmezési lehetőség is felmerült (palástkötő kapocs). Széles kelet-európai kitekintésre adódott mód egy állatalakos (?) solti függeszttövert hazai és külföldi analógiáinak tárgyalásakor.

Végezetül a szórvány voltuk miatt pontos időrendi besorolással nem rendelkező vereteket, főleg övszerelékhez tartozó emlékeket vettük számba: többszirmú bronzrozzettákat és öntőformáikat különböző forrásértékű

lelőhelyekről. Három kerek solti bronzveret bizonytalan keltezésüként is ebbe a csoportba került. Későbbi időrendi besorolást kaptak azok a solti pajzs alakú övveretek (szíjvégek?), melyek formai és mintakincs szerinti hazai és külföldi analógiái a 13–15. század közötti időszak felé irányították a figyelmünket.

Az Árpád-kori történeti források és a régészeti lelőhely

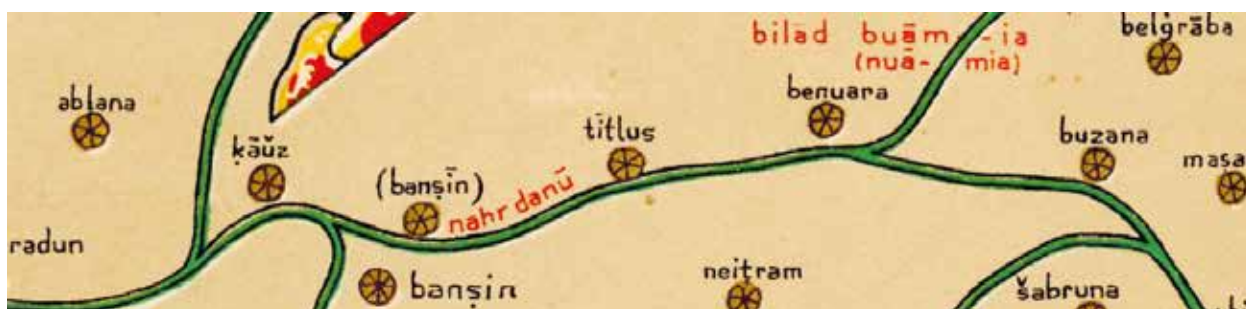
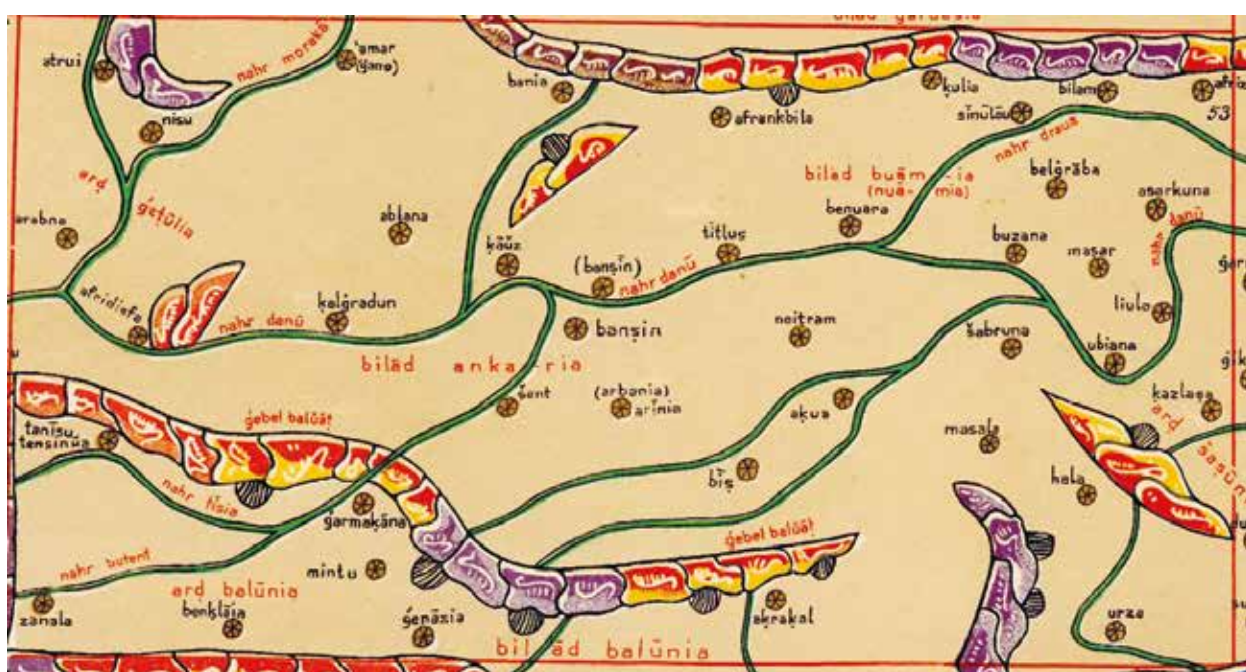
A Solt melletti Tételhegyen feltárt, illetve feltárára váró régészeti objektumok összekapcsolása az írott források információival – Zsoldos Attila meglátása szerint – nem ígérkezik könnyű feladatnak.¹⁵ A vidék, a Duna–Tisza közének északi része rendkívül forrásszegény, amelynek alapstruktúrájával (így legkorábbi megyei és egyházi igazgatási hovatartozásával) sem vagyunk tisztában. Ennek ellenére vannak bizonyos támpontok, mindenekelőtt a név. Ez egybecseng a Bács megyei Titel névvel. Az teljesen lehetetlennek látszik, hogy Tételt azonosítsuk Titellel. A Tisza dunai torkolata közelében fekvő Titel lokalizálása ugyanis vitán felül áll: erre vallanak az ott működő, Szent Bölcsességéről nevezett társaskáptalan ismert birtokai (melyek a közeli Arad, Zaránd, Bodrog, Csongrád, illetve a távolabbi Valkó, Szolnok és Tolna megyékben feküdtek), valamint a káptalan hiteleshelyi működésének földrajzi tere (mely Bács, Keve és Szerém megyékre terjedt ki).

Ha egy Tétel = Titel azonosításra nem is kerülhet sor, az éppen előfordulhat, hogy a mindeddig a Bács megyei Titelhez tartozónak gondolt adatok egy része mégis inkább a Fejér megyei Tétel múltjára vonatkozik. Erre az jogosít fel, hogy legalább egy esetben ez a megoldás működőképesnek látszik. A 12. század közepén tevékenykedett szicíliai muszlim földrajztudós, Idrisi munkájában¹⁶ ugyanis azt találjuk, hogy az a bizonyos helység, amelyet a kérdés minden szakértője Titellel azonosít, Buda és Bács között félúton fekszik a Duna folyó mentén,¹⁷ ami a Bács megyei Titelre egyáltalán nem talál, annál inkább Tételre. Idrisi ugyanis azt írja: „az említett [Budavára] városától [Titel] városáig a folyó mentén [ti. a Dunáról van szó] keleti irányban hetvenöt mérföld a távolság, [Titel] városától pedig [Bács] városáig ugyancsak hetvenöt mérföld”. Gondolhatnánk persze, hogy Idrisi téved, ezt azonban meglehetősen valószínűtlenné teszi, hogy tudósításában szerepel az a hely is, ahol a Bács megyei Titelnek kellene szerepelnie (16. kép). Ez a rész így hangzik: „[Magyarország] legnagyobb részét a [Maros] és a [Tisza] folyó mentén található. Ez a két folyó együtt ered

¹⁵ Zsoldos Attila 2008. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 67–68; ZSOLDOS 2014. 225–226.

¹⁶ Idrisi térképét rekonstruálta és leírásával együtt kiadta: MILLER 1926.

¹⁷ Török Enikő 2010. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 80, 14. kép; TÖRÖK 2014. 263.

16. kép. Tabula Rogeriana – Idrisi délre tájolt világtérképe Titulus feltüntetésével (teljes kiadás és két kivágat), 1154
(forrás: MILLER 1926 nyomán)

Fig. 16. Tabula Rogeriana: Idrisi's south-oriented world map, showing the location of Titulus (map and two details), 1154
(after MILLER 1926)

a [Kárpátok] hegyből (...) a két folyó együtt folyik nyugat felé. Ezután a forrásuktól nyolcnapi járóföldre találkoznak és egy folyóvá egyesülnek [ez tehát Szeged környéke – Zsoldos Attila]. Ez azután dél felé halad, és nyolcnapi járóföldre a [Duna] folyóba ömlik [Bács] városa és [Keve] városa között” [azaz éppen itt kellene lennie Titelnek – Zsoldos Attila].¹⁸

Középkori települések és védművek

A Templomdomb nyugati peremén talált, és a leletanyaga szerint a 12–13. századra keltezhető telep házai a mai felszín alatt alig 30 cm-es mélységben jelentkeztek. Mindkét feltárt, többször megújított padlójú veremház értékes, az egész régió Árpád-kori lakóház-építészete szempontjából is tanulságokkal szolgáló részlete volt a szántással csak minimális mértékben bolygatott, ovális alaprajzú kemen-ce. A korban hozzá tartozó temető feltárása is folytatódott: a 11–12. századi soros temetőnél elsősorban egy késő Árpád-kori épület alatt korábban feltáratlanul maradt temetkezésekre koncentráltak.

Az eddigi régészeti kutatások egy komplex Árpád-kori településkép kontúrjait rajzolják ki a Tételhegyen: a lelőhelyen megfigyelt középkori településnyomok és védművek pontosítása ugyan túlnyomórészt csak a jövőbeli terepbejárásoktól, geofizikai felmérésektől és további ásatásoktól várható, de már az eddigi eredmények is egy olyan településhalmazra utalnak, amely meglehetősen ritka a Duna–Tisza köze középső harmadában. E települési forma sajátja, hogy egy viszonylag szűk, száz hektárt kitevő területen egyidejűleg több települési egység is létezett. Ez egyértelműen elüt az Árpád-kori falusi-as települések általános képétől, ahol egy-egy települési egység általában igen nagy határokkal rendelkezett, amelyen belül maga a települési hely időszakosan akár el is mozdulhatott. Azaz, bár az Árpád-kori telepjelenségek nem borítják el a Tételhegy teljes felületét, az egymástól elkülöníthető települési egységek száma mindenképpen jóval meghaladja a kor átlagát.

A terepbejárásokkal a domb területén legalább öt helyen sikerült megfigyelni Árpád-kori telepnyomokat. A Tételhegy északi szélén két egységre bontva voltak tapasztalhatóak a középkori megtelepültség legintenzívebb nyomai (Templomdomb, illetve Várdomb). Egy további települési egység a Tételhegy keleti részén, a Varga-tanya közelében található, a negyedik és ötödik pedig a hegy központi részén, annak középső, illetve déli harmadában. Mind az öt települési egység kiterjedése elérte vagy meg-

is haladta az Árpád-kori faluhelyek esetében megszokott mértéket, a cseréptöredékek mennyisége és szóródása pedig intenzív megtelepedésre utalt. A felszíni nyomok a domb északi szélén sűrűsödtek leginkább, pontosan utalva arra is, hogy ezen a részen a legnagyobb a mezőgazdasági művelés által okozott pusztítás.

A Tételhegyen folytatott ásatások során kiemelt kérdésként szerepelt a lelőhelyen megfigyelhető védművek maradványainak a regisztrálása, illetve sáncátvágások készítése a koruk meghatározása érdekében. A feltáró munkát nagyban segítette az ásatások megkezdése előtt végrehajtott térképgyűjtés, illetve a többszöri légi fotózás. Elsőként a Templomdombot körbevevő ovális árok és sánc kor meghatározása és periodizációja volt a kitűzött feladat, majd sor került az egész Tételhegyet körbevevő külső árok és sánc átvágására. A sáncot és az azt övező sáncárkot eredeti formájában a bronzkor folyamán építették, illetve ásták ki. A sáncon és az árkán át húzott három kutatóárok teljesen biztos stratigráfiájú rétegekkel igazolta, hogy az Árpád-korban az árkot újraásták, és az időközben lepusztult sáncot újramagasították, de nem pontosan azon a helyen, ahol a bronzkori sánc húzódott. Az Árpád-kori újramagasítás során egy, a bronzkorinál alacsonyabb sáncot hoztak létre. A bronzkori széles sánc-talp egy részébe ugyanis házakat és gödröket ástak az ovális sánc déli ívében.

Milyen jellegű településre utalnak a Tételhegyen megfigyelt Árpád-kori telepnyomok a topográfiai helyzetük, az objektumaik és a leleteik által? A fentebb ismertetett topográfiai jellegzetességek, a bronzkori sáncárkok és sáncok megújítása, az egyes veremházak átlagosnál gondosabb kiképzése, a tárolóvermekből előkerült díszesebb leletek, és nem utolsósorban a felszíni gyűjtésből származó pénzek, zárjegyek, illetve importkerámia-töredékek mind egy irányba mutatnak. Arra nevezetesen, hogy a Tételhegyen legalább egy, a korabeli falvakat színvonalában meghaladó település állott. A feltárt leletek az Árpád-kori igazgatási központokhoz hasonlíthatók: elegendő itt, ha Mosonra vagy például Bácsra utalunk. Az elmondottak alapján megfogalmazható, hogy a solti Tételhegyen állt az Árpád-korban Fejér megye solti székének azonos nevet viselő székhelye.¹⁹

Árpád-kori temető a Templomdombon

Mérlegelve a feltárások eddigi eredményeit, a Tételhegy északnyugati részén feltárt, a 11. század végére – 12. század

¹⁸ Elter István fordítása (*Abu Abdallah Muhammad al-Idrisi: A horizontok bebarangolása után vágyó mulatságának könyve*) és értelmezése: ELTER 1985. A Titel = Tetel azonosság felvetése: SZENTPÉTERI 2013a. 357–358; SZENTPÉTERI 2014. 8.

¹⁹ Takács Miklós 2010. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 60–61, 77, 9. kép; TAKÁCS 2014.

17. kép. A középkori templom (kb. 11–16. század) területén feltárt sírok. Készítette: Archeoline Kft.
(forrás: FÓTHI–BERNERT 2014. 153, 3. kép nyomán)

Fig. 17. The graves uncovered in the area of the medieval church (ca. 11th–16th centuries).
Made by Archeoline Kft. (after FÓTHI–BERNERT 2014. 153, Fig. 3)

első harmadára keltezhető 99 síros temetőrészlet nagy valószínűséggel a tőle északra fekvő templomépület környezetében létesített temetőnek, azaz egy templom körüli temető részének tekinthető. Ez a feltételezés alátámasztja azokat a megfigyeléseket, melyek szerint a jelenleg részlegesen, a gótikus periódusáig feltárt templom egy ennél korábbi, mégpedig legalább 11. századi előzményekkel is rendelkezhet.

A templom körüli temető mérete jelentős létszámú közösségre utal, melynek egyháza az Árpád-kor második felére már veszíthetett a jelentőségéből. A temetőről jelenleg rendelkezésre álló adatok az épület feltártságának alacsony volta miatt aligha nevezhetők elégségesnek. A temetőrészlet és a templom közötti terület kutatása az

elkövetkező évek feladata lesz, melynek eredményei még alapjaiban módosíthatják ismereteinket az itt élt népeiségről (17–18. kép).²⁰

Középkori pecsétnyomók és pecsétgyűrűk

A Magyar Királyság középkori régészeti hagyatékában jellegzetes csoportot alkotnak azok a ma már nagy számban előkerülő vésett gyűrűk, melyek egy része a korabeli oklevéladáshoz képest a társadalom mindennapjaiban is bizonyosan szélesebb körben elterjedt pecsételési gyakorlat eszközeiként szolgálhatott. Ezek lenyomatainak vagy akár csak az említésüknek a hazai levéltárakban és az írott forrásokban nem maradt vagy csak alig ismert nyoma

²⁰ PETKES 2014. 101.

– leginkább azért, mert ezek a gyűrűk kevésbé hivatalos (autentikus) volta főleg csak olyan magánoklevelek, illetve levelek pecsételése tette őket alkalmassá, melyek az alacsonyabb rangú nemesek családi irataival együtt az idők során rendszerint nyomtalanul elpusztultak. A manapság egyre terjedő fémkeresőzés által országosan már több ezerre tehető az ilyen emléktárgy mennyisége. Jelentős számuk azt mutatja, hogy viselésük nemesi körökben és valószínűleg a még kiterjedtebb társadalmi rétegekben is általánosan kedvelt lehetett a 13. századtól. A tételhegyi szórvány leletek között mintegy húsz pecsételésre alkalmasnak tűnő vésett fejes gyűrű található. Megmunkálásukat tekintve nem tartoznak a legkiemelkedőbb minőségű tárgyi emlékek közé, még ha az elektron és az ezüst gyűrűk színvonalasabbak is, mint a többségben bronzból öntött, hétköznapi példányok. Bizonyára elsősorban ékszerként hordhatták őket, bár ezt a szerepet pecsétkép nélkül is betölthették, hiszen zömüket a sekély

mélységű véset alapján talán nem is feltétlenül tarthatjuk pecsétlenyomat készítésére alkalmasnak.²¹

Árpád-kori és késő középkori leletek

Idrisi leírása szerint a 12. század közepén Titelnak „*Sok lakója és jószágja van, lakói nagyon tehetősek, bőségben és gazdagságban élnek.*”²² Mindössze három generációval később, 1241–1242 során az egész Magyar Királyság megsemmisítette a tatárjárás pusztításait (19. kép). A katasztrófa nyomai a tételhegyi Templomdombon is megmutatkoztak, a szórvány leletanyag összetételén azonban alig, vagy egyáltalán nem volt érzékelhető (20. kép).

A lelőhelyen gyűjtött szórvány középkori fémleletek között ugyanis egyaránt találunk ékszereket, viseleti elemeket, fegyvereket és használati tárgyakat. Az Árpád-kori fegyverleletek között – a hasonló korú lelőhelyek adataival összehasonlítva – aránylag magas az így előkerült

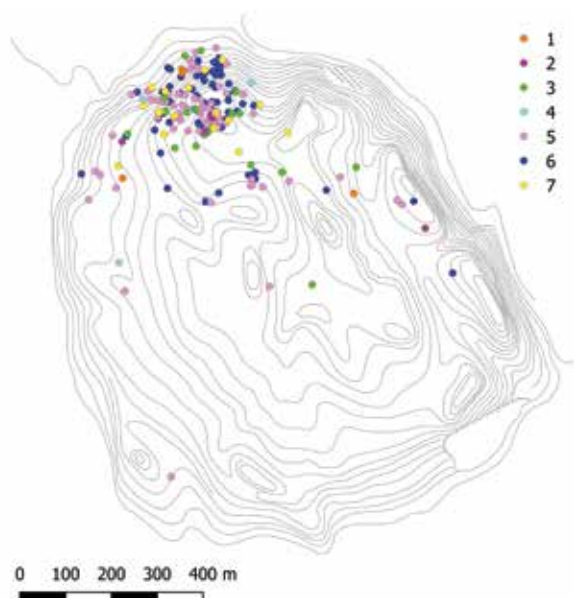

19. kép. A tatárjárás Magyarországon (1241–1242). Szerkesztette: Hegyi Klára (forrás: GLATZ 1996. 25)

Fig. 19. The Mongolian invasion of Hungary (1241–1242). Made by Klára Hegyi (after GLATZ 1996. 25)

²¹ A témakör kifejtését lásd a kötet I.8. fejezetében, Lővei Pálnak a középkori pecsétnyomok (tipáriumok) és pecsétgyűrűk hazai és nemzetközi kutatásának aktuális helyzetét áttekintő tanulmányában.

²² ELTER 1985. 60.

20. kép. 13–16. századi leletek szóródása a Tételhegyen.
Jelkulcs: 1. buzogányok, 2. ékszerek és díszlemezek,
3. ruhacsatok, 4. egyedi pártáöv szerelékek, 5. pártáöv veretek,
6. pálcika alakú pártáöv veretek, 7. könyvveretek.
Készítette: Bálint Marianna

Fig. 20. Distribution of 13th–16th-century finds on the Tételhegy site. Key: 1. Maceheads, 2. jewellery and ornamental plates, 3. buckles, 4. unique belt fittings, 5. belt fittings, 6. slender belt fittings, 7. book mounts.
Made by Marianna Bálint

buzogányok száma. Az egyéb leletek között jelen vannak a kun szállástemetők 13. század végi – 14. századi rétegéhez tartozó gótikus ékszerei és változatos motívumokkal rendelkező díszlemezei. Megtalálhatjuk a 13–14. századi poncolt felületű rombusz alakú és csillag alakú csatokat, és jelentős a számuk a 14–16. századra keltezhető pártáöveknek is. A pártáövdíszek nagy része a korabeli templom körüli temetők mellékleteiből ismert. Az általánosan használt leletanyag mellett feltűnnek különleges, egyedi jellegű emlékek is.

A késő középkori használati tárgyak között sok 15–16. századi könyvveret található, ami alapján elképzelhetőnek tűnik, hogy az olvasáshoz kötött műveltség nagyobb arányú volt, mint ahogyan ezt eddig gondoltuk. Az egyházi személyek mellett felvethetjük a világi nagybirtokos réteg olvasási igényét; emellett a díszes kötésű könyvekre presztízstárgyakként, vagyoni elemként is tekinthettek.²³

Középkori településnyomok a Várdomb területén

Az Árpád-kori település itt feltárt objektumai nem jellemezik ki egyértelmű belső tagolást vagy szabályszerű elrendeződést. Eddig csak árkok és gödrök kerültek elő, egyetlen lakóháznyom vagy szabadtéri kemence sem volt – azonban ezt a képet az ezen a területen különösen jól megfigyelhető nagyfokú erózió jelentősen befolyásolja. A hiányzó kultúrréteg nagyságát helyenként egy-másfél méter vastagságúra lehet becsülni! Ami biztosnak látszik, a Várdomb nyugati és keleti oldalán is előkerült valamilyen könnyűszerkezetes erődítés maradványa, ami az Árpád-kori településrész határait jelezte. Az erődítés területén feltárt árkok valószínűleg vízvezető funkciót láttak el. Az árkok hosszú évtizedeken át történő használatára utalnak az aljukon talált barázdák, vagy padkaszerű, szabálytalanul kialakított jelenségek. A méhkas alakú tárolóvermek főként a Várdomb keleti oldalán sűrűsödtek, a belőlük előkerült hamus-faszenes feltöltés és az égett állatsontok műhelyre vagy műhelyekre utalhatnak. A kronológiát illetően a fellelt kerámia feltűnően egynemű: egyenetlen kiégetésű (vöröses-barnás anyagú), csigavonalas díszítésű fazekak és díszítetlen bográcsok. Összességében ez a leletanyag leginkább a 12. századra keltezhető, esetleg a 13. század első felére. A numizmatikai leletek között a két szórvány Kálmán- és II. Béla-pénzérme megerősíti a legkorábban a 11. század közepére tehető keltezést az eddig feltárt jelenségek esetében. Az ásatás környezetéből előkerült pénzek pedig – Kálmántól egészen IV. Béláig – lefedik a kerámiaanyag által kijelölt teljes időszakot. Fontos – és a szomszédos Templomdombhoz képest ellentétes – megfigyelés, hogy egyetlen egy helyen sem érzékeltünk tűzvészre vagy más erőszakos pusztításra utaló nyomot, amiből azt a következtetést vonták le: úgy tűnik, hogy ennek a településrésznek birtokosai már a tatárjárás előtt elhagyták a Várdombot, miután a használható tárgyakat előzőleg összeszedték. A Várdombtól keletre fekvő Templomdombon az Árpád-kori település – a körbekerített templommal és temetővel egyetemben – már a 11. századtól adatolható, és az ott feltárt veremházak és gödörobjektumok leletanyaga alapján a legsűrűbben a 13–14. században volt lakott. Ennek alapján feltételezhető, hogy a Várdombon feltárt település lakói – talán pont a tatárjárás okozta fenyegettség miatt – beköltöztek a Templomdombon előkerült,

²³ Az Árpád-kori és késő középkori szórvány fémleletek jellemzését lásd Bálint Marianna tanulmányában: I.9. fejezet.

a bronzkori sánccal körbevett és így valamilyen módon védettebb településre. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy a 11–12. században még nagyobb területen elhelyezkedő település a 13. századra kisebb lett, s már csak a templom körüli részeket hasznosították.

A késő középkori település létezése az írott források által jól adatolható a Tételhegyen, régészeti nyomainak előkerülése önmagában nem meglepő. Egyelőre azt látják, hogy a templomtól nyugatra egy árokka leválasztva kezdődött az alapincézett, földfelszíni épületekből álló, falusias képet mutató településrészlet. Az Árpád-kori eredetű árkok minden bizonnyal meghatározták a falu elrendezését, de régészetileg azonosítható jelenségek híján a pontos topográfiára még nem tudnak következtetni. Egyedül a textiltplombák szóródása utal arra, hogy a településnek a feltárt pincétől nyugatra-délnyugatra volt egy kisebb piactere, ahol biztosan kereskedtek nyugati szövetekkel is. A leletek többsége arra utal, hogy a tatárjárás utáni Tétel település – az írott forrásokkal összhangban – I. Károly korában indul újra, virágkora pedig a 14. század második felére – a 15. század elejére esik (a 15. század vége felé csökkenő intenzitással). Az 1516 utáni időszakból mindössze két darab 16. századi pénzérme került elő, mindegyik még II. Lajos korából. Ezek szerint a települést már az 1526-ban állandósuló török háborúk előtt kiüríthették.²⁴

Bár a feltárt objektumok arra utalnak, hogy mind az Árpád-korban, mind a késő középkorban bizonyosan volt megtelepedés a területen, ezek jellegéről ma még keveset tudunk. Lakóépület vagy kemence nyomai a Várdombon eddig nem kerültek elő, melyek leginkább sugallnák az állandó lakófunkciót. A kályhaszemek alkotta tárgycsoport a középkori lakáskultúra egyik legfontosabb eleme és a hosszútávú megtelepedés indikátora – ezért is lényegesek számunkra azok a másodlagos helyzetben előkerült kályhaszem töredékek, melyek lebontásuk után az épület alatti pincébe, valamint egy közeli vízelvezető árokba kerültek. A tételhegyi Várdombon talált (bögre, tál és tányérka alakú) kályhaszem-típusok jól illeszkednek a Sabján Tibor által alföldi típusúnak nevezett bögrés szemeskályhák csoportjába. A bögre és tál alakú kályhaszemek együttes előfordulása a dunántúli és az alföldi alaptípus kombinációja; miáltal a tételhegyi leletegyüttes mindkét nagytáj jellegzetességeit magán hordozza. Ez valószínűleg abból adódik, hogy a Duna bal partján fekvő település a két régió között helyezkedik el, így a kályha felépítésén mindkét terület hatása megjelenik. A kályhaszemek készítése ideje

az ismert analógiák alapján nem lehetett korábban, mint a 15. század közepe, s mivel a 15–16. század fordulóján felhagyott objektumok feltöltéséből származnak, használatuk ideje aránylag szűk időintervallum közé szorítható. A kályhaszemek mellett előkerült leletanyag (kerámia és pénzek) egyértelműen a Mátyás-kor végére és a Jagellókorra helyezi a kályhák pusztulását. Ezt a keltezt az írott források 16. századi visszaszorulása és a numizmatikai adatok is alátámasztják.²⁵

Az írott források birtoklástörténeti vonatkozásai

Tétel középkori birtokosainak kiderítése nem ígérkezik egyszerű vállalkozásnak.²⁶ A vidék ugyanis egyike a legrosszabb forrásadottságokkal rendelkező területeknek a mai Magyarországon. Árpád-kori adat például egyáltalán nincs – legalábbis jelenleg – a birtokunkban a településre, illetve birtokra vonatkozóan. Az Anjou-kor második felétől kezdődően már mind Tételre, mind a szomszédos településekre (így Tetétlenre) vannak adataink, s ezek bővülnek is, mert például a leleszi konvent *Statutoriae* sorozatában őrzött 1387 és 1410 közötti oklevelek közelmúltban történt feltárása közben elő is került egy 1404–1405-ben lezajlott ügy, mely egy tetétleni birtokossal kapcsolatos, s amelyben egy tételi személy volt a királyi ember.

Tétel középkori birtoklástörténetét illetően nem vagyunk tehát teljesen tájékozatlanok, sőt, annak alapvonatai világosan megrajzolhatók, még ha a részletek olykor elmosódottak is maradnak. A kérdés kulcsát a budai káptalan 1344-ben kiadott egyik oklevele adja a kezünkbe, amely szerint tételi János fia Treutelnek mondott Miklós mester pozsonyi ispán (*magister Nicolaus dictus Trotul filius Johannis de Tetul comes Posoniensis*) bizonyos budai polgároktól megvásárolta – egyebek mellett – a Szentkirálynak is mondott Bial birtokot (*quandam possessionem Byol alio nomine Scentkhyral vocatam*). Ahhoz kétség sem férhet, hogy a birtokvásárló Miklós azonos azzal a Treutel Miklóssal – a nevnei Treutel család közvetlen őseivel –, aki I. Károly király egyik legbizalmasabb hívének tekinthető.

Tétel első ismert birtokosáról tehát annyi tudható, hogy Jánosnak hívták, 1305 júniusának végén már nem élt, birtokolt Szántón is. Adataink azonban ezen a ponton cserben hagynak, mert sem Tételről, sem Szántóról nem tudjuk, hogy milyen címen volt Treutel Miklós apjának, Jánosnak a kezén, egyedül az sejthető, hogy Tétel lehetett a lakóhelye, ha arról a birtokáról nevezték 1344-ben. Tény

²⁴ A 2019–2022 között a tételhegyi Várdombon folytatott tanásatás legfontosabb mozzanatait Mordovin Maxim és Rakonczay Rita tanulmánya tartalmazza: I.11. fejezet.

²⁵ A Várdombon talált kályhaszemekről és az egykori kályhák elméleti rekonstrukciójáról Rakonczay Rita tanulmányában olvashatunk: I.12. fejezet.

²⁶ Zsoltos Attila 2009. évi kézírata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 68–70; ZSOLTOS 2014. 226–230.

mindenesetre, hogy tételi János leszármazottai az Anjoukor folyamán az ország bárói közé küzdöttek fel magukat. Fiáról, Treutel Miklósról már esett szó e tekintetben, annak egyik fia, János, szörényi bán és tárnokmester volt, míg ennek egyik fia pedig – szintén Miklós – macsói bán és tárnokmester. Mindez, aligha kétséges, a család legrégebb ismert birtokára, Tétel sorsára is kihatott, azt azonban, hogy miképpen, adatok híján, nem tudjuk. Az azonban bizonyosnak látszik, hogy Treutel Miklós és utódai már nem Tételt tekintették fő birtokuknak.

Nagyon valószínűnek tűnik ugyanakkor, hogy Tételen nem kizárólagosan a Treutelek elei birtokoltak. A 14. század folyamán ugyanis találkozzunk forrásainkban olyan tételi birtokosokkal, akiket nem tudunk a családhoz kötni. A század közepén viszonylag gyakran szerepel királyi és nádori emberként bizonyos tételi Lukács fia György, akiről nevén kívül semmit sem tudunk. Valamivel tájékozottabbak vagyunk az 1384-ben felbukkanó tételi Benedek fia Lászlóval kapcsolatban. Felesége Skolasztika volt, a megye északi részén – a már említett Szántótól (azaz a mai Kiskunlacházától) nem messze keletre fekvő Bankházán birtokos Jakab fia János leánya. Aligha lehet kétséges, hogy ő volt az a tételi Benedek fia László, aki 1405-ben királyi emberként beiktatta tetétleni János özvegyét, Borbálát, valamint annak János és Mihály nevű fiait az általuk vásárolt Vecse birtokba. Az is tudható róla még, hogy az említett tetétleni Mihálynak valamikor 1422 előtt eladta tételi birtokát vagy annak egy részét.

A nevnei Treutel család Treutel Miklós unokája, Miklós 1421. július 4. előtt bekövetkezett halálával kihalt. Birtokaira az említett Miklós egyik lányának, Katalinnak a férjeként Lévai Cseh Péter tartott igényt, amelyet azonban nem tudott maradéktalanul érvényesíteni: a birtokok egy jelentős részére Zsigmond király tette rá a kezét. Tétel és az 1344-ben megvásárolt Szentkirály esetében szintén ez volt a helyzet: ezeket a birtokokat az uralkodó Tetétlen birtokosainak adományozta. Valószínűleg a Tetétleni

család fiági kihalásával hozható összefüggésbe egy egyébként nehezen megmagyarázható adat. 1493-ban arról értesülhetünk, hogy Parlagi Pál és László fiai – Albert, György és Leusták, illetve Menyhért és György – előadták Bátori István országbíró előtt, hogy a Fejér megyei Titel (*Tithel*), Máriaháza (*Maabaza*) – azaz Máriamagdolna – és Izsákegyháza (*Isakeghaza*) – azaz Izsák – egykoron apáik birtoka volt, ám Mátyás király 1478-ban rátette azokra a kezét, majd a halála után – Mátyás természetes fia – Corvin János herceg tartotta a birtokokat elfoglalva, most pedig, ismeretlen jogcímen, Ráskai Balázs birtokolja azokat, s kéri sérelmük orvoslását.

A középkori kereskedelemre és piactartásra utaló régészeti leletek

Az alábbi gondolatmenet kizárólag azt a célt szolgálja, hogy a solti Tételhegyen²⁷ felszínre került leletanyag példáján rámutasson arra, miként ösztönzik egymást az eltérő forrásadottságú társtudományok egy-egy közös érdeklődésre számot tartó témakör kutatásában: esetünkben a helyi és a távolsági kereskedelemmel összefüggésbe hozható tárgyi emlékek meghatározása és eredeztetése miként egészítheti ki az írott történeti források szintén töredékesnek mondható információhalmazát.

A Kubinyi András által felállított innovatív kritériumrendszer alapján Solt oppidum a középkori Magyarország településeinek rangsorában 11 centralitási ponttal rendelkezik; ezek szerint a részleges városfunkciójú mezővárosok közé (5. csoport) tartozott.²⁸ Figyelemre méltó, hogy pontszámainak több mint felét egyetlen szempontnak, a korabeli úthálózatban betöltött kedvező pozíciójának köszönheti²⁹ – legfőképp annak a közlekedési csomópontnak, amin a Duna bal parti *via Magna* is áthalad.³⁰ A Magyar Királyság történeti forrásaiból ismert piacok közül a hetivásárokat és sokadalmakat összesítő térkép

²⁷ Annak tisztázása, hogy Tétel (mint régészeti lelőhely) a jelenlegi Solt település egykori elődjeként milyen szerepet játszott az Árpád-kori solti régióban, még alapos vizsgálatot kíván mind a régészek, mind a történészek oldaláról. Magyarázatot igényel többek között az a jelenség, hogy a tételi Várdombon sáncokkal körbevett erődítmény (az 'ispáni vár') területén feltárt leletanyag egy jól elkülöníthető része a 10–13. századra keltezhető, míg a vele feltételes kapcsolatba hozott jogi intézmény első írásos említése csupán a 14. század első harmadának végéről származik: Csukovits 1997. 382 szerint Fejér vármegye solti székének fennállása (az önállósodásáig) 1333 és 1509 közé tehető; PÁNYA 2017. 142. 68. j. szerint az első említése 1325-ből maradt ránk. Öröndetes régészeti és településtörténeti fejlemény, hogy a város belterületén mintegy 3000 négyzetméteren 2020-ban ásatást végeztek a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársai. A Solt-Sportcsarnok nevű lelőhely feltárása gazdag, túlnyomórészt (késő) középkori leletanyagot eredményezett, amely közelebb visz majd bennünket e kérdés megoldásához. E helyen is köszönöm az ásatásvezető, Sz. Wilhelm Gábor szíves szóbeli tájékoztatását.

²⁸ A II. kategória (bíráskodási központ, hiteleshely) szerint: megyei sedria – 2 pont; VIII: úthálózati csomópont: a maximális 6 pont (ennyi akkor adható, ha 11 feletti számú központi hely érhető el az adott településről indulva anélkül, hogy egy másik centrális helyet érintene); IX. vásártartás: hetipiac – 1 pont; X. a település jogi helyzete – 1 pont (ha csak 1490 után fordul elő oppidumként): KUBINYI 2000. 14–15, 84 (233.), 99.

²⁹ Az ítélszéki helyszínek kiválasztásának szempontjai között a település megközelíthetőségének fontosságáról, a fő közlekedési utak menti elhelyezkedéséről: Csukovits 1997. 373–374; idézi: PÁNYA 2017. 140, 37. j., 143, 73. j.

³⁰ A Duna-Tisza közti településszerkezet és úthálózat késő középkori és kora újkori változásairól, benne a Bajáról Kalocsa, Dunapataj, Solt, Apos-tag, Dunavecse, Tass, Dömsöd települések érintésével Pest felé tartó útvonalról: SÁROSI 2018. 315–322.

21a–b. kép. Vásárok (hetivásár és sokadalom) a középkori Magyar Királyságban (a: teljes térkép, b: kivágat).

Készítette: Weisz Boglárka és Nagy Béla
(forrás: WEISZ 2013 képmelléklete nyomán)

Fig. 21a–b. Markets and fairs in the medieval Kingdom of Hungary (a: complete map, b: detail).

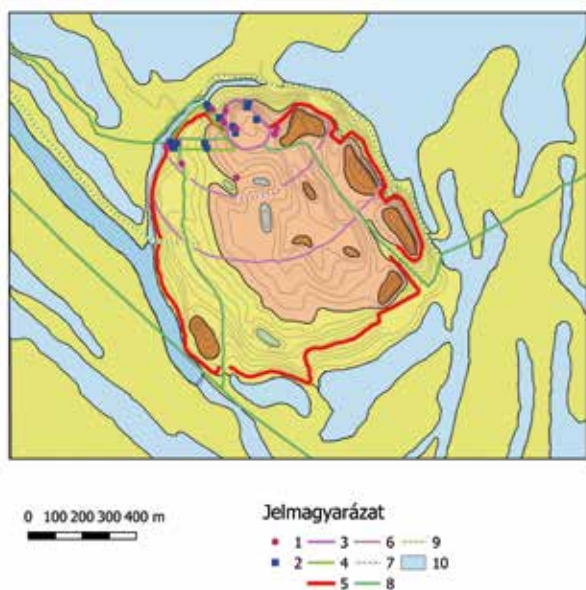
Made by Boglárka Weisz and Béla Nagy
(after WEISZ 2013, illustration)

viszonylag sűrű vásárhálózatot jelez (21a. kép),³¹ ám a Duna–Tisza közti részletén (21b. kép) hiatusok tapasztalhatók, melyeket a legújabb régészeti feltárások több ponton is ki tudnának egészíteni. Az ilyen forrásmentes régiók bekapcsolására különösen alkalmasak a közvetlen kereskedelmi tevékenységre utaló numizmatikai anyagok (érmek, zsetonok, plombák).³² E szemlélet kibontakozásához nagymértékben hozzájárult az a gazdaságtörténeti tanulmánykötet, mely a középkori belkereskedelem, külkereskedelem, illetve kifejezetten az importtárgyak kérdéskörét is magában foglalta.³³

³¹ WEISZ 2013. képmelléklet. Azóta megjelent a Magyar Királyság bel- és külkereskedelemtörténetének hiánypótló kétkötetes forráskiadványa: WEISZ 2020; WEISZ 2021.

³² PÁNYA 2017. 136. Legújabb összegző térképe ebben a kötetben Solt vármegye jelentősebb újtáiról, rév- és vámhelyeiről a 16. század elején: I.13. fejezet, 3. kép.

³³ KUBINYI–LASZLOVSKY–SZABÓ 2008, benne: KUBINYI 2008; NAGY 2008; FELD 2008.

22. kép. Piacartásra utaló leletek szóródása a Tételhegyen: 1. mérlegrúlyok (12–13. század), 2. ólom textiltiplombák (14–16. század). Jelmű: 3–10. lásd 931. oldal 14. térkép jelműje (1–8.) Készítette: Bálint Marianna

Fig. 22. Distribution of finds indicating a marketplace on the Tételhegy site: 1. scale weights (12th–13th centuries), 2. lead cloth seals (14th–16th centuries). For the key 3–10, see Map 14 (key 1–8) on p. 931 Made by Marianna Bálint

A Tételhegy kora Árpád-kori időszakából viszonylag kevés külföldi készítésű lelettel számolhatunk. Hogy e néhány tárgy esetén távolsági kereskedelmi árucikkekről, vagy egyenesen a kijevi úton hozzánk érkezett skandináv-balti jellegű emlékekről lehet-e szó, jelenlegi tudásunk szerint nem dönthető el.³⁴ A mintegy hétszáz, többségében szórvány pénzérme ugyanakkor teljesen kitölti a 11. század közepétől a 16. század elejéig tartó időszakot, ám feldolgozója szerint elenyésző közöttük a külföldi veretek aránya.³⁵ Kereskedelem-történeti szempontból leginkább a tág határok közé keltezett (13–15. századi) velencei számolóbarca³⁶ érdemel különös figyelmet. A tatárjárás pusztításait követően, a fizetőképes kereslet ösztönzésével

– magas színvonalú külföldi tömegáru érkezett a térségbe. Ezeket képviseli többek között a limoges-i körmeneti kereszt (13. század 2. fele),³⁷ a nürnbergi kések-török (14–15. század)³⁸ nagyobb mennyisége, posztóvégek ólom zárjegyei³⁹ Flandriából (14. század 2. fele – 15. század 1. fele) és a mai Németországból (15. század 1. felétől a 16. század elejéig). Akár közvetlen megrendeléssel is ide kerülhetett az a feltehetően nürnbergi gyártmányú csillár (15. század első fele),⁴⁰ melynek néhány töredéke a várdombi pincefeltárás során került napvilágra. A fém tárgyak katalógusában érthető módon nem juthattak szóhoz a késő középkori kereskedelem olyan emlékei, mint az üvegtárgyak,⁴¹ a grafitos bécsi kerámia,⁴² a budai fehérkerámia (14–15. századi),⁴³ vagy a kályhaszemek töredékei.⁴⁴

Mindezek ismeretében hol helyezkedhetett el a középkori Tétel piactere? A posztóplombák, valamint a pénzérmék koncentrációja alapján a Várdombon és a Templomdombon is lehetett, de nem feltétlenül azonos időben. A piac helyszínére jellemző mérlegrúlyok ugyan egyöntetűen 12–13. századiak, elhelyezkedésük alapján, s figyelembe véve a helyszín nagyfokú erózióját, a 14. században kezdődő fellendülés idején már a Templomdombon, a templom épülete és az erődítés kapuja közötti térségen lehetett a piactér, ahol már egy tűzelőberendezés nélküli építmény (tároló helyiség, esetleg műhely) maradványait⁴⁵ is feltártuk.

Tétel középkori temploma

A Tételhegy északnyugati nyúlványán, az ún. Templomdombon azonosított középkori templom késői építési korszakát kutatták munkatársaink 2007–2009 között. A boltozat beomlott maradványai között gótikus épület-tagozatokat, bordaíveket, nyílászárók töredékeit, valamint Nagy Lajos király szerezcsenfejes denárát találták az 1350-es évekből, emellett számos kisebb-nagyobb freskótöredék tanúskodik az egykor festéssel díszített falakról. A templom korábbi történetére egy vörös 'márványból'

³⁴ NAGY 2008. 262–263; FELD 2008. 297. A Tételhegyi ember- és állatábrázolásos palástkapcsok (?) egyre inkább helyi műhelyekben készült másolatoknak; az áttört öntött bronz gyöngsorigatók azonban a kelet-balti analógiák egyenes leszármazottainak tűnnek: SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2022. 142–146, 155–159; SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2023. 45–51, 54–57. Lásd még e kötetben az I.7. és II.5.1. fejezetet.

³⁵ Lásd e kötetben Tóth Csaba I.21. fejezetét.

³⁶ SZÉKELY 2017. 242, 2. kép 14.

³⁷ NAGY 2008. 266; FELD 2008. 299.

³⁸ NAGY 2008. 272–273; FELD 2008. 299.

³⁹ NAGY 2008. 267–268; MORDOVIN 2016a; MORDOVIN 2016b; MORDOVIN 2018. Lásd még e kötetben Mordovin Maxim II.5.9. fejezetét.

⁴⁰ FELD 2008. 301. Lásd még Mordovin Maxim II.5.9. fejezetét.

⁴¹ FELD 2008. 304–305.

⁴² NAGY 2008. 273; FELD 2008. 310–311; PÉTERFI 2016. 462–466, 471–476.

⁴³ SIMONYI 2012; SZENTPÉTERI 2019. 286, 19.B kép.

⁴⁴ Lásd e kötetben Rakonczay Rita I.12. fejezetét.

⁴⁵ TAKÁCS 2014. 114, 9. j.

(tömör mészkőből) faragott sírkő peremtöredéke emlékeztet, amely az egyik közeli Árpád-kori ház alatti gödörből került elő állati állkapoccsal, emberi koponyacsontokkal és tégladarabokkal együtt. A felirat nélküli sírkőlap keltetése az anyaga és a megmunkálás technikája alapján a 13. század első harmadára tehető. A síremléket magában foglaló templom feldúlása minden valószínűség szerint a tatárjáráshoz köthető.

A tételi gótikus templom a 14–16. század jellegzetes magyar falusi plébániatemplomainak egyik olyan emléke, amely ugyan szinte teljesen elpusztult az újkorban, de a régészeti feltárásnak köszönhetően részben mégis megismerhető számunkra. Az oltáralapozásba mélyített, kis méretű gödörben talált edénybe rejtett ételmelléklet, amely feltehetően az oltár építéséhez köthető építési áldozat, talán arra utal, hogy ekkor a solt-széki kunokhoz köthető a település. A templom méretei (19×7,5 m, illetve 15×7,5 m), építési elemei (faragott bordatagok, a hajóba zuhant bordák, kapubéllet, kemény mészkőből faragott keresztelőmedence, ólomkeretes üveg, tetőcserép) egyaránt jelentős, a környékbeli falusi átlagot meghaladó minőségű templomra mutatnak. Egyes jegyek pedig arra utalnak, hogy ezt megelőzően, a 13–14. század fordulóján egy ennél is jelentősebb templom állhatott itt, melynek teljes feltárása még várat magára. A templom külső és belső terét ábrázoló elméleti rekonstrukció Buzás Gergely számítógépes alkotása (23. kép).⁴⁶

Tétel pusztulásának avagy felhagyásának nyomai

A település 16. századi pusztulására számos hulladékkal és kormos réteggel feltöltött élelemtároló gödör utal a Templomdombon, amikbe a késő középkori templom tetőcserepei és padlóburkoló lapjai is belekerültek. Ugyanebből az időszakból a dombhat délnyugati peremén egy nagy munkagödörben kétszer megújított sütőlappal rendelkező késő középkori kemencét tártak föl. Másféle következtetést vontak le tapasztalataikból a várdombi tanásatás vezetői. Mivel egyetlen egy I. Ferdinánd-érme sem került elő az eddig feltárt területen, feltételezhető, hogy a mohácsi csata körüli időszakban ez a helyszín már lakatlan volt. Nagy valószínűséggel hitelt adhatunk a három darab II. Ulászló-pénznek, miszerint valamikor az 1510-es években hagyták el lakosai a lelőhelyet. Ha nem éghajlati vagy jogi változásokban keressük a pusztasodás okát, akkor kézenfekvő magyarázatnak tűnik a Dózsa György-féle felkelés (1514), illetve annak fenyegető

veszélye. Talán a település birtokosa nem várta meg, amíg a Tételtől nem nagy távolságban vonuló parasztszapatok odaérnek, inkább felhagyták a magaslatot, és beköltöztek a közeli és biztonságosabbnak tűnő Solt mezővárosba.⁴⁷

Az írott források szerint a török korban (24. kép) már csak szántónak, illetve néha legelőnek használták a Tételhegyet: az 1570. évi defter szerint Tétel lakatlan pusztá, melyet solti lakosok szántottak, 1578-ban szállás- és legelőadót fizetett néhány tételi szállással rendelkező solti polgár; és 1663-ban is csupán mint Solt egyetlen árvízmentes magaslataként említik, mely a város szántójaként szolgált.⁴⁸

Késő középkori településhálózat a solti régióban

A Duna–Tisza köze, és azon belül Solt vármegye a Magyar Királyság városokban szegény vidékének számított a középkorban. A kevés mezőváros (oppidum) mellett a településállomány zömét a falvak adták. A megközelítőleg 2800 km² nagyságú vármegyében a mindössze három mezővárosra (Kalocsa, Pataj, Solt) mintegy 160 falu jutott. A középkori lelőhelyek morfológiai vizsgálata komplex, térinformatikán alapuló módszertannal, oklevelek, történeti térképek, légi- és műholdképek elemzésével történt. Az elpusztult települések alaprajzi elemzésére a legjobbnak a vegetációs időszakon kívüli művelt felszínekről készült műhold- és drónfelvételek bizonyultak. A beépített területeken fekvő középkori települések kutatását a jelenkor infrastrukturális elemei nagyban nehezítik; ám a települések archaikus utcáinak, középkori magterületeinek azonosításához elengedhetetlen a kontinuitás vizsgálata. Az egyik legfontosabb szemponthoz, az egyházi épületek osztályozásához készül adatbázis szerint a vármegye területén 106 templomról van ismeretünk, közülük 79 a terepen is azonosított. Teljes vagy részleges alaprajzzal 25 épületről rendelkezünk. Solt vármegye egyházi épületeinek legmagasabb szintjét – leszámítva a kalocsai érseki székesegyházat – a mezővárosi plébániatemplomok jelentették. A megye három mezővárosából kettőnél ismerjük a plébániák pontos helyét és jellemzőit (Kalocsa, Dunapataj), míg a solti helyzete bizonytalan. A mezővárosi templomok alatti szinten a falusi templomok széles rétege helyezkedett el. Néhány falusi templom kifejezetten nagy, 20 métert meghaladó hosszúságú, mellyel megközelítik a kisebb mezővárosi templomok méretét (csupán emlékeztetül. a tételi késő gótikus templom hossza 19 méter volt).⁴⁹

⁴⁶ SZENTPÉTERI 2010. 61–62, 78, 10–11. kép; ROSTA–BUZÁS 2014.

⁴⁷ Lásd Mordovin Maxim és Rakonczay Rita írását a kötet I.11. fejezetében.

⁴⁸ Lásd a kötet I.15. fejezetét: PÁNYA–BORBÁS–FÓTI 2014.

⁴⁹ Solt vármegye középkori településtörténetéhez lásd Pánya István tanulmányát: I.13. fejezet.

23. kép. A tételhegyi gótikus templom rekonstrukciója (külső kép 1. D-ről, 2. DK-ről, 3–4. K-ről, 5. DNy-ről, 6. ÉNy-ről; belső tér: 7–9, 11–12: a szentély felé; 10: a torony felé a keresztelőmedencével, 13: szentélyboltozat, 14: Ny–K-i függőleges metszet, 15–16: vízszintes metszet). Készítette: Buzás Gergely

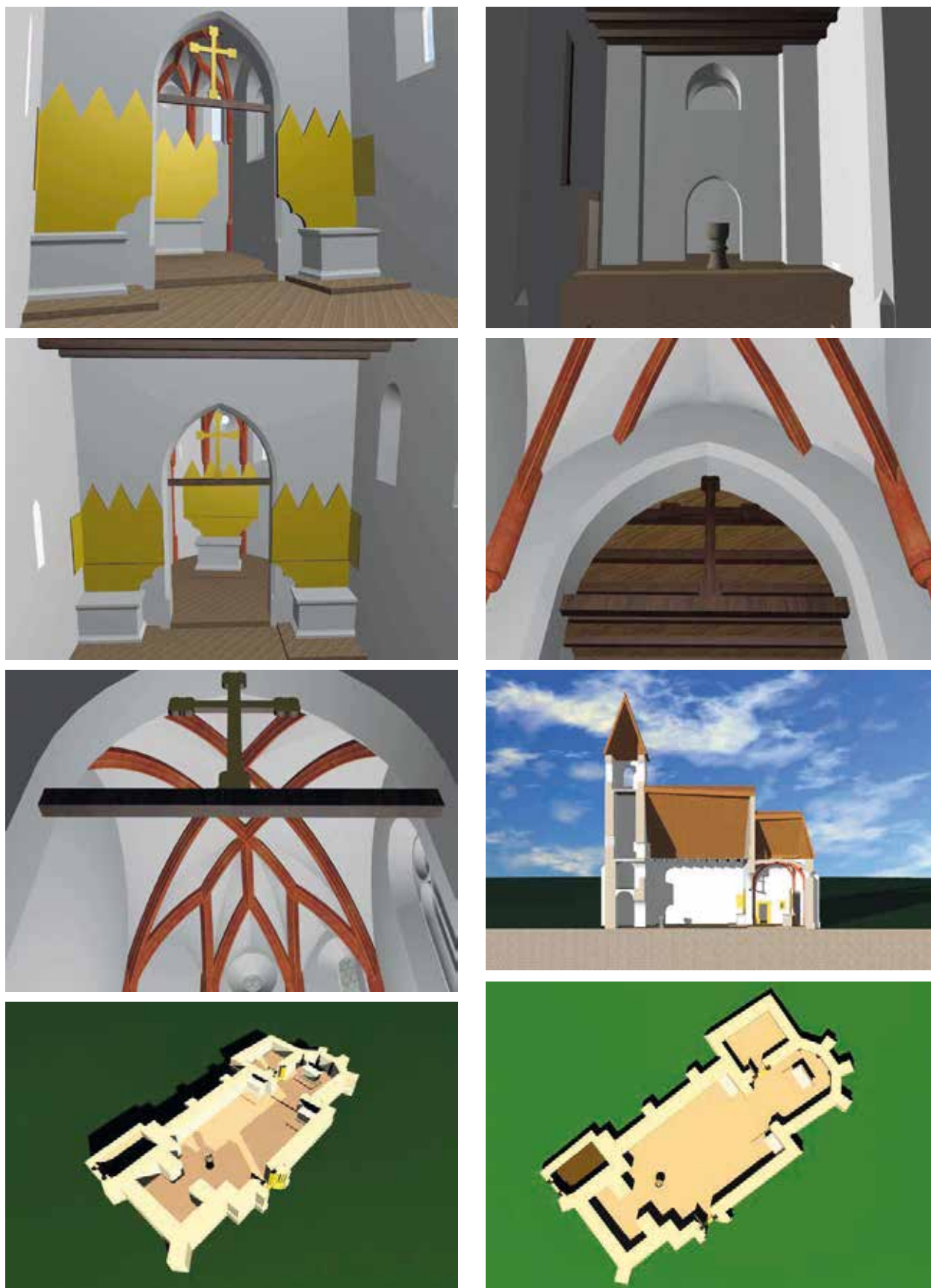
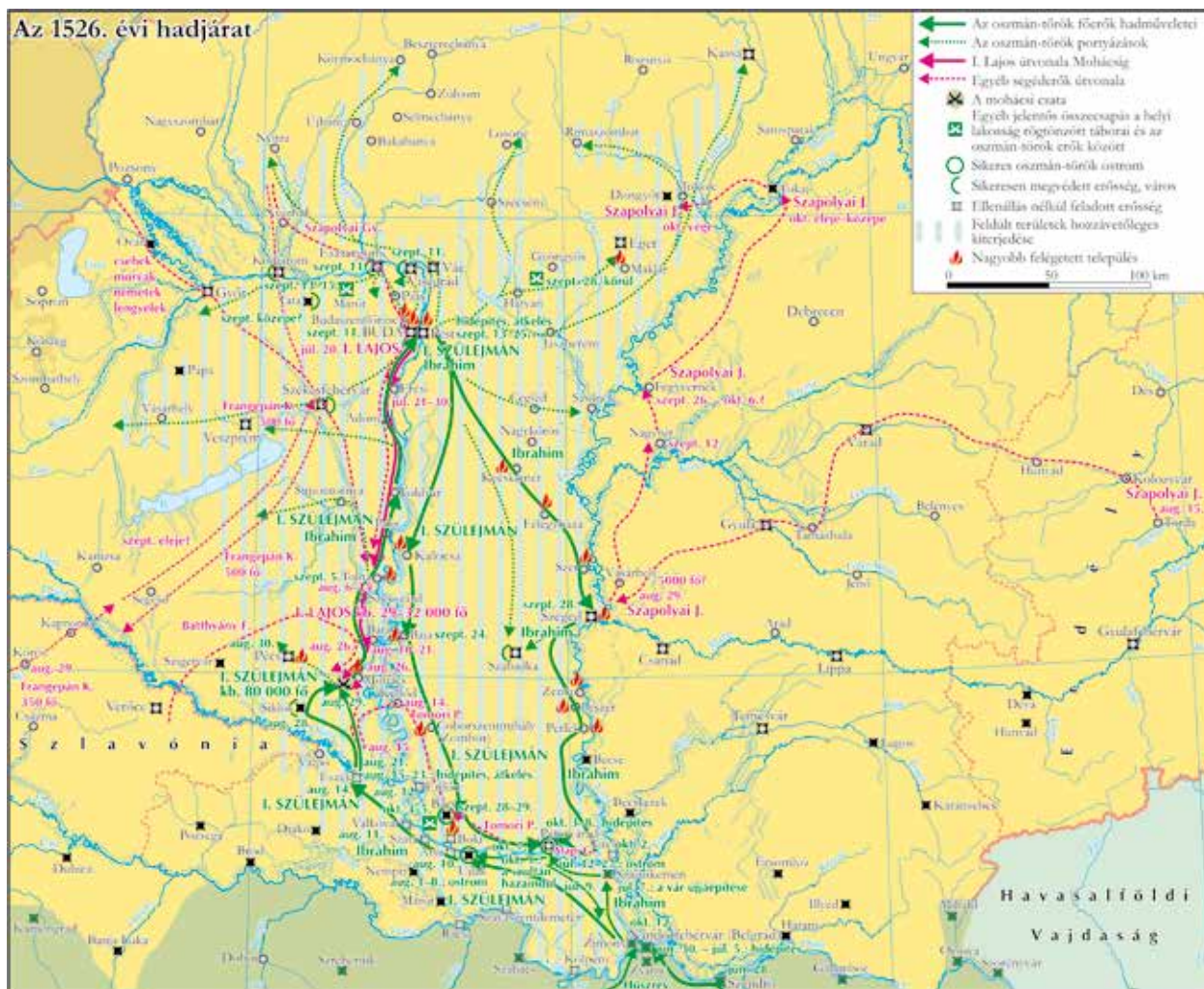

Fig. 23. Reconstruction of the Gothic church on the Tételhegy (exterior: 1. from the south, 2. from the south-east, 3–4. from the east, 5. from the south-west, 6. from the north-west; interior: 7–9, 11–12: the sanctuary; 10: the tower with the baptismal font, 13: the sanctuary vault, 14: W–E vertical section, 15–16: horizontal section). Made by Gergely Buzás

24. kép. Az 1526. évi hadjárat. Szerkesztette: Nagy Béla (forrás: OBORNI ET AL. 2023. 26–27)

Fig. 24. The 1526 campaign. Made by Béla Nagy (after OBORNI ET AL. 2023. 26–27)

Révfülu késő középkori története

Révfülu korai birtokviszonyairól nem ismert középkori írott forrás, de minden bizonnyal a Duna jobbparti földvári révvel együtt már az Árpád-kor elejétől működhetett. Haszonélvezője az a földvári apátság⁵⁰ lehetett, amely birtokosként egészen az 1520-as évek végéig irányította a települést. A királyi alapítású egyház valószínűleg adományként kapta a révilleték és a vásártartás jogát. A mindvégig forgalmas folyami átkelőhely felvirágzását a 14. század végén fellendülő szarvasmarha-kereskedelemnek köszönhetette. A 2013–2014 során Révbérpusztán feltárt régészeti anyagban is megfigyelhető, hogy a Zsigmond-kortól kezdve egyre módosabbá válik a falu, kiterjedése növekszik, és ez a fellendülés egészen az 16. század végéig

megmarad. A Révfalu–Földvár átkelő a Fehérvár felé vezető országos útvonal csomópontja volt, melyet részben Szeged irányából, részben Kecskemét felől közelítették meg a tőzsérek. A fő kiviteli irány innen egyrészt Ausztria és Dél-Németország, másrészt Észak-Itália felé mutat. Az itt lábon áthajtott állatokat főként Velence és Bécs felé terelték a tőzsérek. A török hódítás sem jelentett egy ideig nagyobb törést a lakók életében, azonban Révfalu fejlődése a 15 éves háborút (1593–1606) követően derékba tört. A kereskedelem erősen visszaesett, az 1620-as évektől az ausztriai szarvasmarhaárak jelentős zuhanásba kezdtek. Az 1670-es évekbe ugyan újra állandó lakossága lett a településnek, azonban a törökök kiűzéséhez vezető hadmozdulatok során végleg elpusztult, s csak a *Révbérpuszta* határnév árulkodik a korabeli *Révfalu* emlékéiről.⁵¹

⁵⁰ A földvári bencés apátság lokalizálása (Dunaföldvár–Alsó-Öreghegy, Diós): NÉMETH-ÓDOR 2005. 138–142, 149–150, 6–7. kép.

⁵¹ Révfalu régészeti feltárásának és történeti adatainak összefoglalását lásd Sz. Wilhelm Gábor tanulmányában a kötet I.14. fejezetében.

Adatok Solt középkori bortermeléséhez

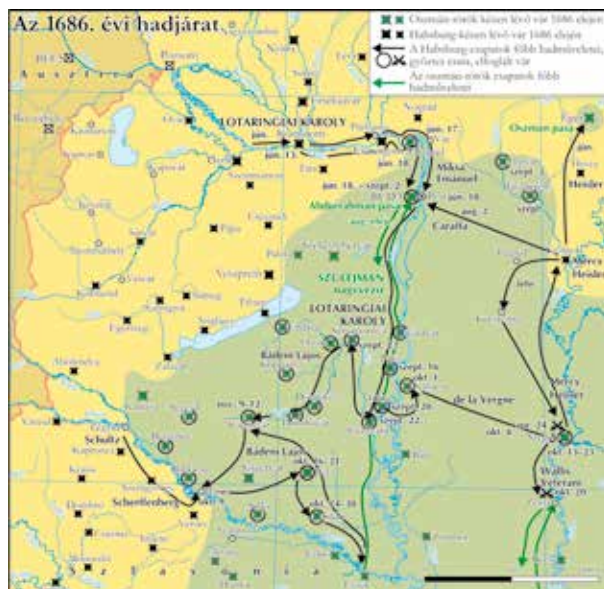
Középkori okleveles forrásaink töredékes adatokat őriznek a Solt környéki szőlőtermesztésről, ezekből – ha csak nagy vonalakban is – vázolható a helyi borászat jelentősége és néhány jellemzője. A Duna-Tisza köze, s azon belül a Duna mente a középkorban nem (helyesebben: akkor sem) tartozott a nevesebb borvidékek közé – ekkor a hazai bortermelés súlypontja a folyó jobbpartján, a tolnai-barányai, illetve szerémségi területeken összpontosult. Solt vármegyében mégis jelentősnek ítéltető bortermelés volt a hódoltság idején, s vélhetően azt megelőzően is.⁵² A török időkben ugyanis kimagasló mennyiségű must után adóztak a soltiak, melynek nagy részéből valószínűleg bor készült – mai szóval élve „asztali bornak” nevezhető minőségben.⁵³

Újkor

A Szent Liga hadtestéhez köthető menettábor emlékei

Ha csupán egyetlen lelettel kellene jellemeznünk a solti térség másfél százados török korszakát lezáró régészeti hagyatékot, akkor erre egy apró töredék lenne a legalkalmasabb példa. A 17. század második felében Cambridge-ben készült ezüst könyvveret (50. tábla 8) – ami jó eséllyel egy imádságoskönyv kötését díszítette⁵⁴ – minden bizonnyal egy, a török kiűzésére létrejött Szent Liga kötelékébe⁵⁵ tartozó katonatiszt (esetleg tábori pap) birtokában lehetett. Valamikor 1686 októberében (25. kép) veszi hite el tulajdonosa, amikor a szövetséges csapatok egy része a Duna bal partján már Pest irányába, azaz visszafelé tartott, s néhány napon át erőt gyűjtött a Solthoz közeli Kál falu mellett létesített menettáborban. Milyen tárgyi emlékekre és írott forrásokra támaszkodhatunk e meglehetősen konkrétan tűnő feltevés alátámasztására?

Miután az európai államok alkotta törökellenes szövetség csapatai Lotaringiai Károly,⁵⁶ a császári seregek

25. kép. Az 1686. évi hadjárat. Szerkesztette: Nagy Béla (forrás: OBORNI ET AL. 2023. 203)

Fig. 25. The 1686 campaign. Made by Béla Nagy (after OBORNI ET AL. 2023, 203).

fővezérének parancsnoklata alatt 1686. szeptember 2-án sikeresen bevették Budát, haladéktalanul megkezdődhetett az oszmán hadak – akkor még beláthatatlan kimenetelű – kiszorítása a Magyar Királyság területéről. Lotaringiai Károly hadinaplója⁵⁷ részletesen dokumentálja, miként követte a több tízezer főre rúgó, lovasokból és gyalogosokból álló keresztény sereg az észéki híd felé visszavonuló ellenséget. Az 1686. szeptember 6-án Budáról a Duna jobb partján délre induló szövetséges csapatok (a császári és a bajor hadsereg, valamint egyéb német birodalmi segédcsoportok) együttes létszáma egyes vélemények szerint 79 ezer főre tehető (34 ezer lovas, 45 ezer gyalogos), rajtuk kívül még hét és félezer magyar huszár alkotta az elővédet.⁵⁸ A menekülő török és tatár csapatok által felégetett vidéken azonban sem kellő mennyiségű élelmiszer, sem ivóvíz nem állt rendelkezésre;

⁵² A Tételhegy archeobotanikai leletanyagában megtalálható a helyi szőlőtermesztés Árpád-kori bizonyítéka, a Templomdombon feltárt 55. számú házban (sok egyéb más növényi maradvánnyal együtt) előkerült bortermő szőlő (*Vitis vinifera* subsp. *vinifera*) szentült magja: GYULAI 2014. 175, 177, 192, 5. táblázat.

⁵³ Solt középkori és kora újkori bortermeléséhez szolgáltat adatokat a kötet I.15. fejezete: PÁNYA–BORBÁS–FÓTI 2014.

⁵⁴ Lásd e kötetben Bálint Marianna II.5.2. katalógusfejezetét.

⁵⁵ A Castrum Tetel Program II. szakaszának terepmunkái zárását követően, 2022. december 9-én Czövek Attila inspiráló előadást tartott a kalocsai konferencián. Más korszakok hagyatékának elemzése mellett hadinaplók és katonai térképlapok segítségével azonosította a Gerjen, Fadd és Bogyzsló térségében 1686 őszén létesített menettáborokban rövid ideig tartózkodó Szent Liga-csapatok elvesztett viseleti és egyéb használati tárgyait, melyek több évnnyi célirányos műszeres leletfelderítés során kerültek elő: CZÖVEK 2023; lásd még ebben a kötetben az általa jegyzett II.5.10. fejezetet, valamint a II.5.5. és II.6.2. fejezetben vendégzövegként írt címszavait.

⁵⁶ A témában nemrég jelent megjelent monográfia további irodalommal: TÓTH 2021, különösen a 99–146. oldalak.

⁵⁷ Buda visszavétele és a nagyharsányi csata 300. évfordulója tiszteletére kiadott forrásközlések és tanulmányok, melyek adataira a következőkben támaszkodni fogunk: MOLLAY 1986; SZITA 1987.

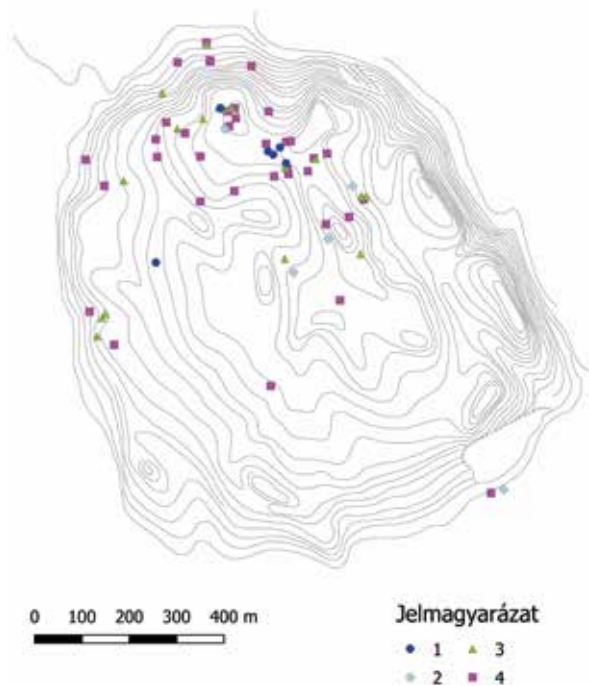
⁵⁸ SZITA 1987. 15, 43, 1. j.

a szükséges utánpótlást a Dunán érkező hajókkal biztosították. Pentelétől kezdve több tábornál is hidat fektettek át a Dunán, mert a lovak számára nem találtak megfelelő legelőt a jobb parton.

Az üldöző sereg haditanácsa (melyet a két főparancsnok, Lotaringiai Károly herceg és II. Miksa Emánuel bajor választófejedelem, valamint a csapataikat vezénylő generálisok alkottak) 1686. szeptember 19-én Tolnáan úgy döntött, hogy erőiket a továbbiakban nem a törökök által megerősített Eszékre koncentrálják, hanem két fő részre osztják: az első hadoszlop (mely három vértess és három dragonyos lovasezredből, valamint hét gyalogos ezredből állt) Tolna mellől a délkelet Dunántúlra, Pécs felé vonult 1686. szeptember 23-án Badeni Lajos Vilmos badeni őrgrof vezetésével.⁵⁹ 1686. szeptember 25-én a teljes lovasság átkelt a Duna hídján, és Bogviszlónál ütött tábor, egy nappal később csatlakozott hozzájuk a gyalogság is. A másik kijelölt hadoszlopot Anton Caraffa gróf altábornagy parancsnoksága alá helyezték, húsz ezredből állt, és az időközben Kalocsa mellé került tábor területéről 1686. október 3-án Szeged felszabadítására vezényelték.⁶⁰ A harcba indulók után a táborban maradt csapatrészeket a főparancsnokok téli szállásokra irányították. Témánk szempontjából ez utóbbiak játszanak szerepet a fenti felvetés magyarázatában.

A II. Miksa Emánuel bajor választófejedelem alá tartozó szövetséges csapattestek (a brandenburgiak, a szászok és a svábok) számára egy bécsi futár által szeptember 28-án megérkezett a császári engedély a távozásra, ennek birtokában elbocsátást kaptak Lotaringiai Károlytól. Szeptember 29-én elsőként a szászok indultak el Pest felé, szeptember 30-án pedig a brandenburgiak mentek el a svábokkal együtt⁶¹ (további írásos adat egyelőre nem áll rendelkezésre a haladási ütemükről és táborhelyeikről).

1686. október 6-án, a Szeged ostromára küldött hadoszlop elvonulása után három nappal Lotaringiai Károly az időközben Kalocsa közelébe került táborban maradt lovas és gyalogos ezredekkel szintén elindult Buda felé. Ugyanazon a Duna balparti országúton haladtak Pest irányában, ahol az egy héttel korábban elbocsátott csapatok is meneteltek. Október 7-én és 8-án Ordason táboroztak.

26. kép. A 17. század második felére keltezhető leletek szóródása a Tételhegyen. Jelmű: 1. érmék, 2. liturgikus tárgyak, 3. lövedékek, 4. viseleti emlékek.

Készítette: Bálint Marianna

Fig. 26. Distribution of later 17th-century finds on the Tételhegy site. Key: 1. Coins, 2. liturgical objects, 3. missiles, 4. costume accessories. Made by Marianna Bálint

1686. október „9-én Kálba mentünk, a Dunától 1 mérföldre,⁶² ahol bőséges legelő volt. 10., 11. és 12-én is itt maradtunk... 13-án indultunk Kálból Pest felé...”,⁶³ majd október 19-én érkeztek Pestre. A gyalogság ott maradt a budai helyőrség erősítésére, a hét ezredből álló lovasság pedig az örökös tartományokba⁶⁴ vonult téli szállásaikra.⁶⁵

Ami a hadinaplóban rögzített ötnapos (négy éjszaka) káli táborozás helyszínét illeti, „a Dunától 1 mérföldre” jellemzés különös figyelmet érdemel. Már csak azért is, mivel Kál település közvetlenül a Duna partján⁶⁶ helyezkedik el, így akkor sem illik a képbe ez az adat, ha a francia mérföld hosszát illetően eltérnek egymástól a forrásközlők meghatározásai:⁶⁷ akár 3,1 km-t, akár

⁵⁹ SZITA 1987. 15–16, 17. j.; 18, 25. j.

⁶⁰ Caraffa generális 1686. szeptember 18. előtt Bécsbe utazott, ezért az a Marquis de la Vergne (Verne) márkai altábornagy vezette Szegedre a hadtestet, aki már az ostrom első napján, 1686. október 7-én hősi halált halt: SZITA 1987. 21, 45–50. j.

⁶¹ MOLLAY 1986. 242–243.

⁶² SZITA 1987. 78, 3. j.; 142. szerint: a francia *Lieue* (méröld) hosszúságú mintegy 4,5 km-es távolság értendő (1 Lieue = 4452 m).

⁶³ Idézet Lotaringiai Károly fővezér naplójából: SZITA 1987. 81: Császári tábor Kálban, Pesttől 10 francia mérföldre 1686. október 13.

⁶⁴ Esetünkben ez alatt az osztrák örökös tartományok, azaz a Habsburg-dinasztia ausztriai ágának birtokai (eredetileg Alsó- és Felső-Ausztria, Stájerország, Karinthia, Krajna, Tirol és Elő-Ausztria) értendő.

⁶⁵ SZITA 1987. 22–23, 60. j.; 82.

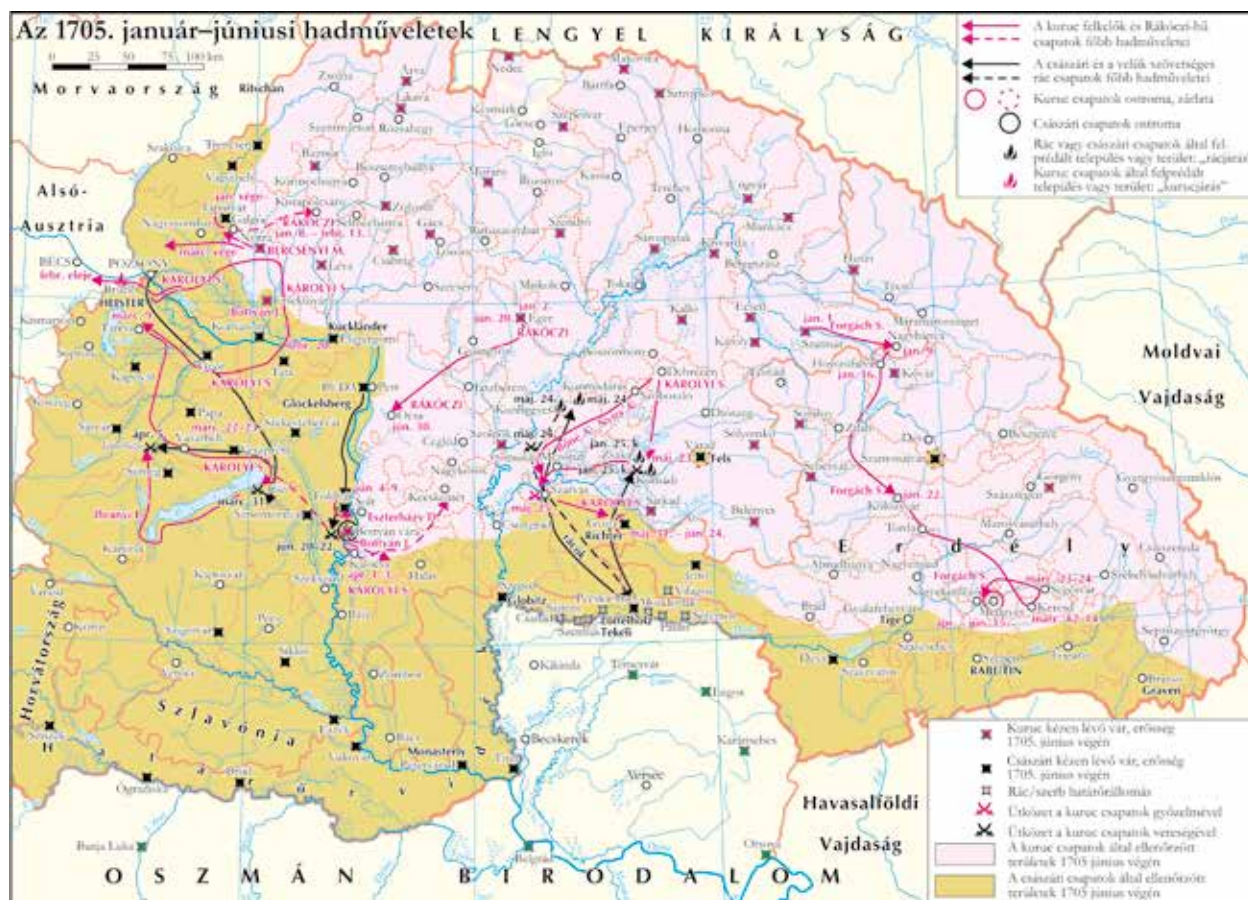
⁶⁶ Lásd Sz. Wilhelm Gábor tanulmányát a kötet I.14. fejezetében: 26. kép.

⁶⁷ MOLLAY 1986. 476. szerint a francia mérföld 2000 geometrikus lépésként értelmezve 3,1 km-es távolságot jelent.

hozzávetőleg 4,5 km-t jelentene is a folyótól egy (francia) mérföldre található káli menettábor távolsága, inkább illik ez a helyszín a Tételhegyre magára, amelynek valódi távolsága egyébként (légvonalban) 6,5 km-t tesz ki a folyó menti Kál faluhoz képest, az országúttól pedig éppenséggel 4,5 km-re fekszik. Egy nagylétszámú csapattest ideiglenes táborozásához megfelelő körülményeket biztosíthatott ez az akkor már lakatlan dombhát, amit alátámaszt az a tény, hogy egy olyan, több mint hatvan tételből álló leletegyüttes (26. kép) különíthető el a felszínhez közel talált szórvány színesfémleletek között, melynek kora, formavilága, anyagösszetétele megfelel egy 17. század végi nemzetközi csapattest uniformizált, de rangot is mutató katonai egyenruházatot sugalló viseleti tárgyainak (a katalógusban 5 db csat: 74. tábla 5–9, 31 db ruhagomb: 63. tábla 6–14, 16–19), fegyverzetének (17 db ólom és vas golyó: 101. tábla 1–17), váltópénz használatának (6 db: 158. tábla 558; 166. tábla 653–654; 167. tábla 668; 168. tábla 669), és a hitéletük-höz tartozó emlékeknek (1 db könyvveret: 50. tábla 8,

szenteltvízhintő 3 töredéke: 203. tábla 1–6, lapos tálka: 203. tábla 7). Közéjük tartozhat még, de nem szerepel az elterjedési térképen a tábori bronzüst töredéke (melynek pontos találási helyszíne nem ismert: 202. tábla 1a–f), talán a függőőn: 203. tábla 8, valamint számos korabeli vastárgy, mint például a lovas felszereléshez elengedhetetlen lópatkók: 115. tábla 3–10.

Végül is annyi leszűrhető a Tételhegyen lelt tárgyi emlékek és a törökellenes hadjáratokat rögzítő hadinaplók adatai alapján, hogy 1686. október első felében három hullámban és nagy létszámban szövetséges Szent Liga-csapatok vonultak Bogyiszló/Kalocsa felől Pest felé azon az országúton, ami Solt mezővárosán észak-dél irányban keresztülvezet. A régészeti megfigyelések szerint biztos állítható, hogy közülük valamelyik csapattest (esetleg mindegyikük) néhány napos menettábort vert a háborús körülmények között biztonságos szálláshelyet nyújtó tételi magaslaton. Az ott elveszített, elhagyott felszerelésük pedig egy eddig felfedezetlen mozzanatra vet némi fényt a solti térség mozgalmas történetének.

27. kép. Az 1705. január–júniusi hadműveletek. Szerkesztette: Nagy Béla (forrás: OBORNI ET AL. 2023. 216–217)

Fig. 27. The campaigns in January–July 1705. Made by Nagy Béla (after OBORNI ET AL. 2023. 216–217)

Újkori erődítés Révfalu határában

A révbépusztai feltárás során egy olyan erődítésszerű árokrendszert is megfigyeltek a régészek, mely az összes korábbi középkori objektumot metszette. Az árkok több párhuzamos és egymásra merőleges tagból álltak, és összefüggő rendszert alkottak. Korabeli keltező anyag nem került elő a feltárt szakasz agyagos betöltéséből. Az árkok feltöltése egyszerre történt, a leletanyag nagy részét a beásással bolygatott 14–16. századi település maradványai képezték. A vizsgált területtel nyugatról szomszédos, legelővel fedett területről készült légi felvételeken hasonló árokrendszereket lehetett megfigyelni – ezek is minden bizonnyal ugyanahhoz az összetett sáncárokhoz tartozhattak.

A Rákóczi-felkelés kezdetén (27. kép) a stratégiaiailag fontos dunai átkelő mindkét oldalát igyekeztek megerősíteni a harcoló felek. Tudomásunk van arról, hogy a támadó

kuruc csapatok a Duna bal partján alakítottak ki egy erődítést a szemközti, császári kézen levő földvári védmű erődítésével egyidejűleg, s ebben külföldi hadmérnökök is a segítségükre voltak. A bal parti földműveket az írott történeti források *solti sánc* néven említik. Egy 1704. évi térképen „rebellisek sánca” elnevezés alatt egy sematikus olaszbástya erődítés rajzával jelölik a révbéri területet. Az erődítés lokalizációját mások mellett Nováki Gyula is megkísérelte, aki szerint a sánc a Duna bal partján volt, ahol a Soltról induló révbéri út végződött. Feladata a rév és az épülő pontonhíd bal parti védelme volt. Annyit tudni róla, hogy árok védte, és belsejében épületek álltak. 1705. augusztus végén egy nagyobb árhullám elárasztotta a solti sáncot, ezért a kurucok lerombolták, betemették és feladták a létesítményt.⁶⁸ A révbépusztai feltáráson előkerült árokrendszer nem a sánc külső védelmi vonalát képezte, hanem valószínűleg a belsejében kialakított objektumokhoz tartoztak.⁶⁹

INTERDISZCIPLINÁRIS ÉS ARCHEOMETRIAI EREDMÉNYEK

Archeozoológiai vizsgálatok

A tételhegyi lelőhelyen előkerült állatcsontanyagot Biller Anna Zsófia⁷⁰ dolgozta fel. A bronzkori csontanyag vizsgálata alapján a lelőhely beleillik a korszakban eddig megszokott képbe. A húshasznú háziállatok csontjai között a kiskérődzők túlsúlya a jellemző, amelyet a szarvasmarha, a sertés és végül a háziló követett. A juhok, a kecskék és a szarvasmarha fogyasztása volt a jellemző, a sertéshús fogyasztása elenyésző mértékű lehetett. A testtömeget tekintve a szarvasmarha adhatta a húsmennyiség legnagyobb részét, majd a kiskérődzők következnek. A háziló csak ritkán kerülhetett terítékre, az igaereje és háta szerepe sokkal markánsabb lehetett. A húshasznú állatoknak minden testrégióba tartozó csontja megtalálható volt, ez a helyi darabolásra utal. A kutyát már nagy valószínűséggel nem ették, ételhulladék eltakarító és házőrző funkciója lehetett. A szarvasmarhák marmagassági értékei alapján a korszakra jellemző alacsony méretű típusba, egy szarvcsap töredék alapján pedig a *brachyceros* típusba tartoztak. A kutyák esetében kicsi és közepes méretű kutyák csontjai kerültek elő. Szárnyas csontját alig találtunk. A mezei nyulat és a rókát elsődlegesen prémjükért vadászhatták, a nyúlhúst fogyasztották is. A vad fajok életmódjukból adódóan egy fás, bokros, nyílt térséget is magukba foglaló területre utalnak, amelynek közelében mocsaras térség

is húzódnak. A bronzkori objektumok közül a gödrök tartalmazták a legtöbb csontmaradványt a legnagyobb fajgazdagsággal. Hulladékgödör szerepük lehetett.

Az Árpád-kori állatcsontanyag egészét tekintve a sertés dominált, ezt követték a kiskérődzők, a szarvasmarha és a ló. Az Árpád-kor egyes korszakaiban a sertéshús fogyasztása ingadozó mértékű. A lóhús fogyasztása feltételezhető a korszakban. A korai és a késő Árpád-korban a marhacsont töredékek száma megelőzi a sertéscsontokét, míg az Árpád-kor középső szakaszán első helyen szerepel. Ennek oka lehetett ízlésszerű, éghajlati vagy népességváltozásból adódó. A hat magyarországi Árpád-kori húsfogyasztási régió közül a Duna–Tisza közti Solt lelőhely tipikusan egyikbe sem illik. A sertésfogyasztás alapvetően egyik régióban sem elsődleges. A korai és a késő Árpád-kori húsfogyasztás már jobban passzol a Dunakanyar–Buda régió húsfogyasztásához. Kevés madár- és vadfaj volt a lelőhelyen. Az állatcsontokat tartalmazó 24 csontváz asír anyagában a szarvasmarha fordult elő a legtöbb esetben, a sírok több mint felében, míg a kiskérődző és a sertés a sírok negyedében. Az ételmelléklet főként marhából és kiskérődzőkből került ki. A többi objektumban a sertés–kiskérődző–szarvasmarha–ló rangsor a jellemző. A házakból került elő a legtöbb csontmaradvány. A fajokat tekintve a gödrök és a házak hasonlóan gazdagok, és mindkét objektumtípus esetében a húsos

⁶⁸ NOVÁKI 2004.

⁶⁹ Az újkori sánc régészeti–történeti adatainak összegzése Sz. Wilhelm Gábor idézett tanulmányában a kötet I.14. fejezetében.

⁷⁰ Biller Anna Zsófia 2009. évi kézirata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 65–67; BILLER 2014.

végtagok csontjai a jelentősek. Arányaiban mindkettő esetén megfigyelhető a sertés-kiskérődző-szarvasmarha hármasa, amelyből a legtöbb a sertés. A gödrökben lévő állatcsontok feltételezhetően elsődlegesen oda kerültek, az ételhulladék tárolására szolgálhattak. A településen nem heverték szanaszét. A házak maradványai azonban inkább utólagos feltöltődés következtében kerültek oda. Az állatfajok alapvetően a korszakra jellemző képet mutatják, leszámítva, hogy *prisca* típusú kecskét lehetett meghatározni, ami a korszakban igen ritka típus, valamint hogy a kutyák főként kistermetűek voltak, ami szintén nem jellemzője az Árpád-kornak. A vad fajok életmódjukból adódóan egy fás, bokros, nyílt térséget is magukba foglaló területre utalnak. A prémes vadak elejtése fordult elő legtöbbször. A halak folyóvíz közelségét, a fogoly a megművelt, mezős-bokros területeket jelzi.

A középkori állatcsontanyagban a kiskérődzők fordultak elő a legnagyobb számban, majd a szarvasmarha, a sertés és a ló. Az Árpád-korhoz képest valamivel több baromfi szerepelt. A vadállatok száma szintén alacsony, s főként a prémes vadak (róka, nyúl, borz) kerültek elő. A nagyvadak közül csupán a vaddisznó szerepelt. A galamb előkerülése felveti a tenyésztés lehetőségét. A marhák a *brachyceros* típusba tartozhattak (28. kép 1), kecskék pedig a *prisca* típusba. A lovak között közepes és magas méretkategóriákat lehetett elkülöníteni. A kutyák között kicsi, közepes és nagytestű példányok is voltak. A gödrökből került elő a legtöbb csontmaradvány, majd a kemencékből. A fajok lelőhelyét tekintve a gödrök a leggazdagabbak, ám legalább nyolc faj került elő az árkokból és a kemencéből. A gödröknél és az árkoknál megfigyelhető a kiskérődző-sertés-szarvasmarha-ló rangsor. A gödrök a hulladékok tárolására szolgálhattak. Az árkokba a feltöltődésük után kerülhettek a maradványok. A vad fajok életmódjukból adódóan egy fás, bokros, nyílt térséget is magukba foglaló területre utalnak. A vaddisznó előfordul mocsaras térségek közelében is. A vizes környezetre utal a halcsontokon túl a fogoly és a barátréce jelenléte is. A megművelt, sík területekre pedig a fogoly, a fűrj és részben a galamb is.

A teljes leletanyagot tekintve a vadállatok igen hasonló környezeti képet tükröznek mind a három vizsgált korszakban. Erdő–mező–mocsár egyaránt volt a lelőhely közelében. Az állatcsontanyag egészéhez képest kevés patológiás elváltozás arra utal, hogy az állatállományt jól tartották, illetve a beteg állatokat nem hagyták szenvedni, időben levághatták, amíg a betegségüknek komolyabb, csonttani tünetei nem alakultak ki. Egy a középkori diszlokációval gyógyult alkarcsontú kutya esetében feltételezhető, hogy gondozták az állatot (28. kép 2). Egy szintén középkori ló hátcsigolyáján lévő csontkinövések arra utalnak, hogy a lovat sokáig igyekeztek életben tartani, mivel

jelentős értéket képviselt. A többi húshasznú faj esetében a beteg állatokat egyszerűbb volt levágni, mint az ápolásukra gondot fordítani, hiszen úgys ez lett volna a sorsuk.

A 2016–2022 közötti ásátások során feltárt négy tételhegyi (Várdomb, Homokbánya, Fangmeier-telek és II. kapu) lelőhelyrészt magába foglaló leletanyagból őskori (bronzkor), középkori (Árpád-kor, késő középkor) és modern kori állatmaradványok ismertek. Összesen 1846 darab állatmaradvány került meghatározásra, ebből a középkori Várdomb lelőhelyrész anyaga volt a legnagyobb (1454 darab) és fajok szempontjából is a leggazdagabb, részletes kiértékelés ezért erről készülhetett.

A várdombi leletanyagban a főbb gazdasági haszonállatok rangsora eltér az Árpád-kori (129 darab) és a késő középkori (758 darab) leletanyag tekintetében. Az Árpád-korban a szarvasmarha-kiskérődző-sertés-ló rangsora volt megfigyelhető, a korabeli lelőhelyeknél a szarvasmarha dominancia az általános. A késő középkori anyagrészen a kiskérődző-sertés-szarvasmarha-ló rangsor volt tapasztalható, ami abból adódhat, hogy a késő középkori körülmények jobban igényelték a kisebb testű, szaporább húshasznú fajok tartását, valamint a juhtartást a birkagyapjú miatt, melyre nagy lehetett a kereslet a kis jégkorszakkal terhelt késő középkorban. A főbb gazdasági haszonállatok testrégió megoszlását és életkor eloszlását figyelembe véve a középkori állatmaradványok alapján szarvasmarha esetében a húruk, tejük, igaerejük, netán trágyájuk, a kiskérődzők esetében a húruk, tejük hasznosítása mellett a juhok esetében a gyapjuk felhasználása, sertés esetén húruk és zsíruk feldolgozása lehetett a fő szempont. A lovak levágása, igaerejük és hátasként történő hasznosításuk egyaránt előfordulhatott. A mérsékelt égvöi középkori Európa két fő igavonója a szarvasmarha és a ló volt, és amíg csak éltek és bírták szusszal, igyekeztek őket munkára fogni. A szarvasmarha igavonó erejét szállításkor (kocsi, szekér vontatása) és földművelésben hasznosították (szántás, boronálás). A lovakat ezen kívül málházza és felnyergelve is alkalmazták. Az Árpád-kor alacsonyabb termetű lovai lehettek a „munkalovak”, a nagyobb testűek pedig a háticasok. A ló sokféle hasznosága révén nagyobb értéket képviselt, mint a szarvasmarha.

A lelőhelyen azonosított vademlős fauna (gímszarvas, mezei nyúl) ökológiai jellemzői tisztások, bozótosok, erdőszelek, valamint száraz talajú, füves területek; a halcsontok pedig folyóvíz közelségére és a dunai halászatra utalnak. A vadmadár vagy akár a mezei nyúl kedvelt élőhelye alapján a lelőhely közelében feltételezhető, hogy voltak a közelben művelés alá vont földek. A varjúfélék (*Corvidae*) – mint a holló (28. kép 3) és a csóka – előfordulása a szabadon hozzáférhető, fedetlen szemétdombok jelenlétére utalhat. Ezen fajok a szemetes, hulladékos területekről is szívesen szerzik be az élelmüket, akárcsak

28. kép. Válogatás a Tételhegy középkori állat- és madárcsont-leleteiből: 1. szarvasmarha-szarvcsap, 2. kutya alkarcsonjtjai diszlokációval gyógyult törés nyomával, 3. Árpád-kori építőáldozat emléke: egy holló maradványai a Várdomb feltárásából.

Fotó: Biller Anna Zsófia

Fig. 28. Selection of medieval animal and bird bones from the Tételhegy site: 1. Cattle horn-core, 2. dog radial bones with traces of healed fracture through dislocation, 3. raven bones from an Árpadian Age foundation deposit uncovered on the Várdomb site.

Photo: Anna Zsófia Biller

a szabadon bókászó kutyák, melyek rágásnyomai megfigyelhetők voltak a Várdombon előkerült középkori állatsontok felszínén.⁷¹

Antropológiai elemzések

A Tételhegyen talált Árpád-kori soros temető és templom körüli temető sírjaiból 2005 és 2009 között 125 emberi maradvány került elő, melyek leltározását és antropológiai adatfelvételét a Magyar Természettudományi Múzeum munkatársai végezték el.⁷²

Az Embertani Tárból előkerült adatoknak köszönhető az is, hogy bebizonyosodott: a Tételhegy régészeti vizsgálata már több mint százhusz évre nyúlik vissza! Az 1886-ban ide köthető legelső feltáráson ugyanis részt vett Török Aurél, a hazai antropológia úttörője és az első komoly történeti korú koponyagyűjtemény létrehozója. Az egykor tízezres méretű gyűjtemény nagy része megsemmisült azóta, de mintegy a fele megmaradt, és ma a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tárában található az Eötvös Loránd Tudományegyetem tartós letétje formájában. Török Aurél eredeti leltárkönyvei ugyan ma már nem fellelhetők, de a tanítványa, Bartucz Lajos által az 1930-as években készített leltárkönyvek megvannak. Ezen leltárkönyvek húsz, a Tételhegyről („Titéli halom”) származó koponyáról tanúskodnak, amelyeket Török Aurél részben Benyovszky Sándor gróftól kapott, részben maga gyűjtött. A koponyák többé-kevésbé sérülten, de a rajtuk olvasható felirat alapján is hitelesítve kerültek elő!

Solt-Tételhegy Árpád- és középkori temetőjének csontanyaga többnyire nagyon jó állapotban maradt meg. Az alapvető halandósági adatokat tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy a 125 egyén között 39 gyermek volt. Ez a várható gyermekhalandósági értéknél némivel kisebb. Leginkább az egy évesnél alacsonyabb életkorú gyermek halottak hiányoznak a temetőből. (Várt arányuk a teljes népesség mintegy harmada, az itt tapasztalt csupán 5%.) Ez a csecsemők vázmaradványainak fokozottabb dekompozíciójával függhet össze, de a csecsemőkre vonatkozó eltérő temetési szokások sem zárhatók ki. A felnőttek között 35 férfi és 47 nő volt, 2 felnőtt (és 2 serdülőkorú) nemét nem lehetett meghatározni. A nemi egyenletlenség a szokottnál és vártnál jelentősen nagyobb, de ezt egy sor „külső” ok is, pl. a felnőttek nem túl magas száma (86 fő) is eredményezhette.

A fiatalabb életkorokban (15–24 év) lényegesen magasabb a nők halandósága, mint a férfiaké. Ez a terhességi szövődmények, a szülések és a vetélések mortalitási

kockázatával jól magyarázható. A nők halandósági maximuma a 30–34 éves korcsoportban volt, ekkor halt meg a felnőtt nők több mint egynegyede (további ötöde 35–39 éves korban). A férfiak halálozása az *adultus* korcsoportban szintén magas. Ez elég szokatlan, főként ha figyelembe vesszük, hogy kevés a harci cselekményekre utaló csontsérülés. Az *adultus* korcsoport végén a férfiak halandósága utoléri a nőkéét, és a *maturus* korcsoportban kissé magasabb.

Archeobotanikai kutatások

A solti Tételhegyen 2006–2008 között folytatott ásatásokon archaeobotanikai feldolgozás céljából 32 darab, összesen 835 kg tömegű földmintát gyűjtöttek. Ezek foltalása és további feldolgozása 125 növényfaj tizenháromezer makromaradványát, elsősorban magokat és termést eredményezett.

A bronzkori gabonafélék között elsősorban gabonafélék: árpa és pelyvás búzák (alakor, tönke) fordultak elő, a gyomok száma alacsony. Említést érdemel a szórványként feltűnő rozs és a három korszak közül csakis itt előforduló haynaldfüve (*Dasyphyrum villosum*).

Az Árpád-kori növényfajok számának növekedése nem kizárólag a minták számának bővülésével, hanem az itt élők létszámának emelkedésével, a földművelés és a növénytermesztés színvonalának emelkedésével, az élettér bővülésével állhat összefüggésben. A sok és sokféle gabonaszemből jelentős mértékű gabonatermesztésre lehet következtetni. Igen nagy mennyiségű gabonát azonosítottak: árpát, búzát, rozsot, zabot, kölest és emellett sok gyomfajt. A változatos gabonatermesztéshez legalább ilyen változatos zöldség- és rostonövény-termelés társult. A kender különös jelentőséggel bír, és a droghatásának ismerete sem zárható ki. Bizonyára többféle kultúrgyümölcsöt is fogyasztottak, bár ezen a lelőhelyen csak a dió csonthéj töredékét azonosították. A korai szőlőtermesztés helyi bizonyítékai az itt talált borszóló magok. Mindezek gyűjtőgetésből származó vadon termő gyümölcsökkel egészültek ki: ilyen a szamóca, hamvas szeder, ligeti (vad)szőlő. A jelentős mennyiségű gyomfaj a lakóhelytől nem túl távoli szántóföldek nagyságával áll összefüggésben. Nagyobb részben őszi vetésű gabona gazdanövényekre, kisebb részben kapásokra és tavaszi vetésű gabonafélékre utalnak. A taposásos növényfajok magas száma kiterjedt települési léttéréről informál. Az egykori természeti környezetből véletlenszerűen bekerült sokféle növényfaj segítségével végzett környezetrekonstrukció

⁷¹ Biller Anna Zsófia tanulmányát lásd a kötet I.17. fejezetében.

⁷² Fóthi Erzsébet és Bernert Zsolt 2009. évi kézirata nyomán SZENTPÉTERI 2010. 64–65; FÓTHI–BERNERT 2014.

szerint a helybeliek élettere – nem véletlenül – vízjárta volt. Az egykori telep közeli környezetében jelentős kiterjedésű nedves részek: vízpart, ártér, mocsár, mocsárrét lehetett. Különös, hogy a legtöbb mocsári növény a Templomdombon feltárt 55. számú veremház mintáiból került elő. Víz mentén, elmocsarasodó ligeterdőben vagy annak közelében éltek, de rét, legelő, kaszálórét is volt a közelben, ahol állataikat legeltették.

A késő középkor mintáiban már kevesebb a növényi maradvány, bár a fontosabb gabonafélék továbbra is megtalálhatók, következőképp a település növénytermesztés és gazdasági tevékenység tekintetében visszaesett. Ugyanakkor a korabeli gasztronómiába is bepillantást nyerhettek. A mindössze néhány milliméternyi szemű ételmaradványok sütesből/főzésből származnak. Tömegük annyira elenyésző, hogy mikroszkopikus és analitikai vizsgálatuk szóba sem jöhetett. Az elvégzett makroszkopikus vizsgálatokból nyilvánvalóvá vált, hogy az itt termesztett gabonafélék őrleményeiből kenyeret és gabonakását készítettek. Megtalálható volt a finomlisztből készült kenyér, de a durvábbra őrlött darából készült kása is. A minden bizonnyal kovással készült kenyér belsejéből származó apró töredékeken jól látszanak a kelesztés során keletkező gázok buborékainak nyomai. A valamivel gyakoribb gabonakása-töredék felülete a kivált zsírsavak sóitól fényes. Ez jellegzetes tulajdonsága a húsos kásák maradványainak.⁷³

Xylotómiai vizsgálatok

A solti régióban végzett interdiszciplináris kutatások során két esetben nyílt lehetőség fajmeghatározási elemzésre. A Solt-Kissolton nemrég felfedezett kora avar kori temetőből származó vas lándzsacsúcs famaradványának szöveti szerkezete egy közelebről nem pontosítható kőrisfélére (*Fraxinus sp.*) mutat, amelyet egy idősebb fából vágta ki. A tételhegyi Templomdomb kora Árpád-kori temetőjéből (74. objektum) pedig egy hosszú, keskeny koporsófedél maradványairól sikerült kimutatni, hogy azt valószínűleg közönséges lucfenyő (*Picea abies (L.) Karst.*) felhasználásával készíthették.⁷⁴

Archeometriai vizsgálatok

A lelőhelyről összesen 82 tárgy – ezen belül főként réz alapú ötvözetek – archeometriai vizsgálatát és értékelését végezték el. Hordozható energiadiszipatív röntgenfluoreszcens (ED-XRF) spektrométert és pásztázó elektronmikroszkópot alkalmaztak a felületek vizsgálatára és elemösszetételek meghatározására. A kora avar kor végére (7. század első fele) datálható csoportot zömében övveretek, egy fülbevaló, illetve egy faedény préselt lemezverete alkotja. A magyar honfoglalás és korai államszervezés korára (10–11. század), illetve az európai viszonylatban ezzel az időszakkal párhuzamos viking korra datált tárgyak csoportja összesen 19 leletet tartalmaz. Ezek között vannak lőszerszámvveretek, övveretek, csüngők, sortagolók, ruhaveretek és egyéb ékszerek. Az Árpád-kori csoport (11–13. század) összesen 24 leletet foglal magában, megtalálhatók közöttük gyűrűk, veretek, erénytálok, buzogányfej és egyéb ékszerek. A késő középkori csoportba (14–16. század) 27 tárgy tartozik. Megtalálható köztük ékszerek, veretek, harangpalástok, füstölő, fém edény- és csillártöredékek. A vizsgált tárgyak közül a rézalapú ötvözetből készült leletek esetében az átlagösszetételek felhasználásával, a legjellemzőbb ötvöző, illetve szennyező elemek (Sn, Pb, As, Ag, Sb) vonatkozásában kétalkotós diagramokat, statisztikai jellegű összefüggéseket, illetve regressziós egyeneseket készítettek. Összefüggések állapíthatók meg bizonyos korszakok tárgyainál az antimon- és az ón-, illetve az ólomtartalom vonatkozásában, valamint az ón- és az ólomtartalom között.⁷⁵

A Tételhegyen talált szórvány színesfém leletek egy sajátos csoportjából kiindulva – a hazai és külföldi analógiák alapján feltételezett skandináv és balti kapcsolatok témakörében – két egymásra épülő régészeti és archeometriai tanulmányt közöltek,⁷⁶ valamint nemzetközi együttműködés keretében előadást tartottak a Svédországban rendezett *Archaeometallurgy in Europe (AIE)* 6. konferenciáján (Falun, 2024. június 11–14.).⁷⁷

Numizmatikai értékelés

A solti Tételhegyen 2022 végéig összesen 691 numizmatikai anyag került elő:⁷⁸ 689 forgalmi pénz és 2 zseton.

⁷³ A tételhegyi archeobotanikai vizsgálatokat Gyulai Ferenc végezte: GYULAI 2014.

⁷⁴ A fajmeghatározásokat Grynaeus András végezte el a kötet I.22. fejezetében.

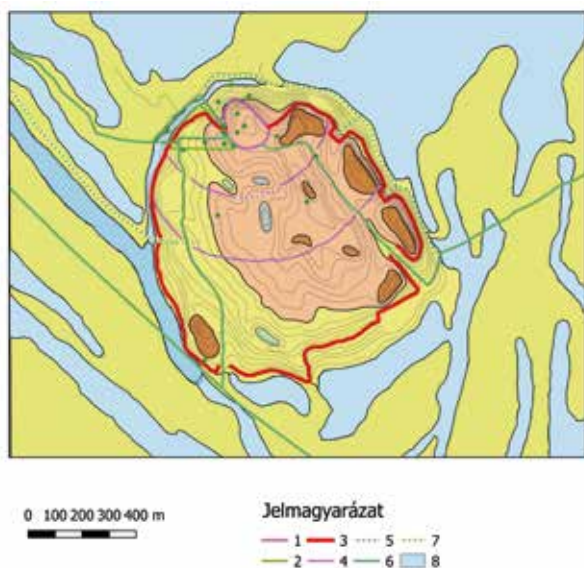
⁷⁵ Török Béla archeometriai vizsgálatait a kötet I.16. fejezete tartalmazza.

⁷⁶ SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2022; SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2023.

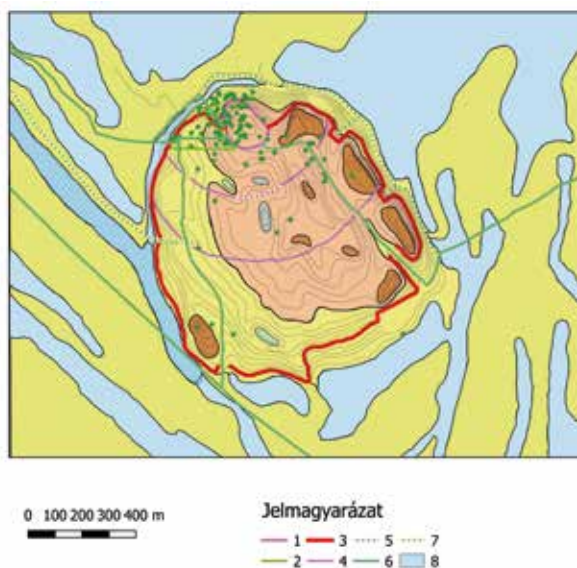
⁷⁷ TÖRÖK ET AL. 2024.

⁷⁸ Első összegzés: 2009 végéig 110 forgalmi pénz, 3 textilzárjegy (plomba) és egy zseton került elő. Korszakankénti megoszlásuk: V. Székely György 2009. évi kézirata nyomán: SZENTPÉTERI 2010. 63. 1. táblázat. Második összegzés: 2013 végéig 220 forgalmi pénz, 4 textil zárjegy (plomba) és egy jeton került elő. Korszakankénti megoszlásuk: SZÉKELY 2014. 245. 1. táblázat. A tételhegyi számolópenzékről és textilplombákról regionális összefüggésben: SZÉKELY 2017. 239. 1. kép és 242. 2. kép 1–4, 8–14.

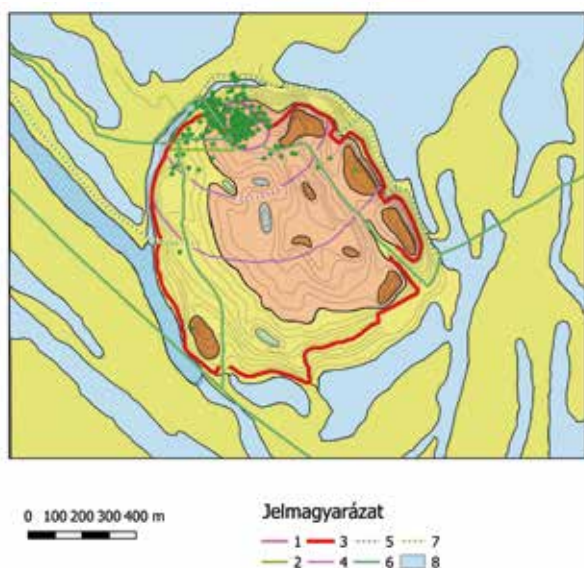
1

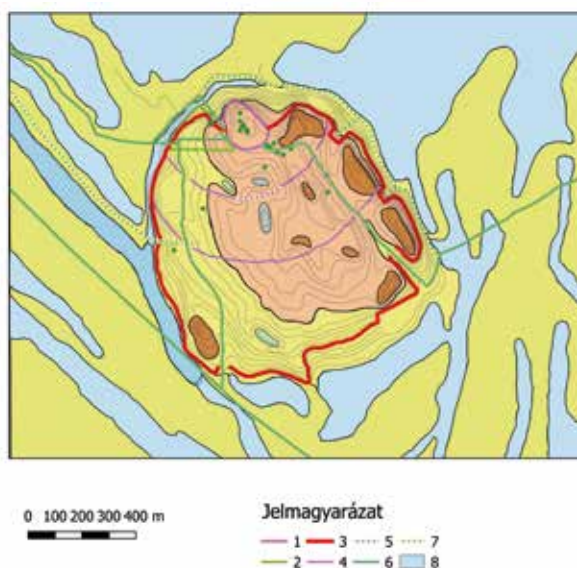
2

3

4

29. kép. Pénztermék elterjedési térképei a Tételhegyen: 1. Kr. u. 1–4. század, 2. 10–13. század, 3. 14–15. század, 4. 16–17. század. Jelkulcs: 1–8. lásd 931. oldal 14. térkép jelkulcsa (1–8). Készítette: Bálint Marianna

Fig. 29. Distribution of coins on the Tételhegy: 1. 1st–4th centuries, 2. 10th–13th centuries, 3. 14th–15th centuries, 4. 16th–17th centuries. For the key 1–8, see Map 14 (key 1–8) on p. 931. Made by Marianna Bálint

A vizsgált leletek három százaléka rossz megtartású, ezek pontos azonosítása nem lehetséges.⁷⁹

A legkorábbi darabok a Római Császárság időszakából származnak. Traianustól (98–117) Valensig (364–378) összesen nyolc császár veretei, szinte kivétel nélkül kisebb értékű bronzpénzek. Ezekhez járul a népvándorlás korából Heraclius bizánci császár (610–641) 40 nummia címletű réz follisa. A leletanyag zömét (78,7%) a Magyar Királyság veretei teszik ki (544 db), a legkorábbi közülük Béla herceg (1048–1060) denára, a legfiatalabbak

I Ferenc József (1948–1916) veretei. Az Árpád-kori magyar uralkodóktól 53 darab maradt fenn, de ide kapcsolhatók ezen időszak szlavón báni kibocsátásai (24 db), melyek egyharmada korabeli hamisítvány. Szintén a 13–14. század fordulójára keltezhetők a bécsi denárok magyarországi utánveretei. Az Árpád-kori magyar pénzek túlnyomó többségét, összesen 40 darabot III. Béla (1172–1196) két típusban – ún. „bizánci”, illetve „pszeudokufikus” formában – előforduló rézpénzei teszik ki, melyek a leggyakoribb középkori magyar pénzek közé

⁷⁹ A textilzárjegyeket (15 ólomplomba) itt külön tárgyalja Mordovin Maxim, tanulmányát lásd a kötet II.5.9. fejezetében.

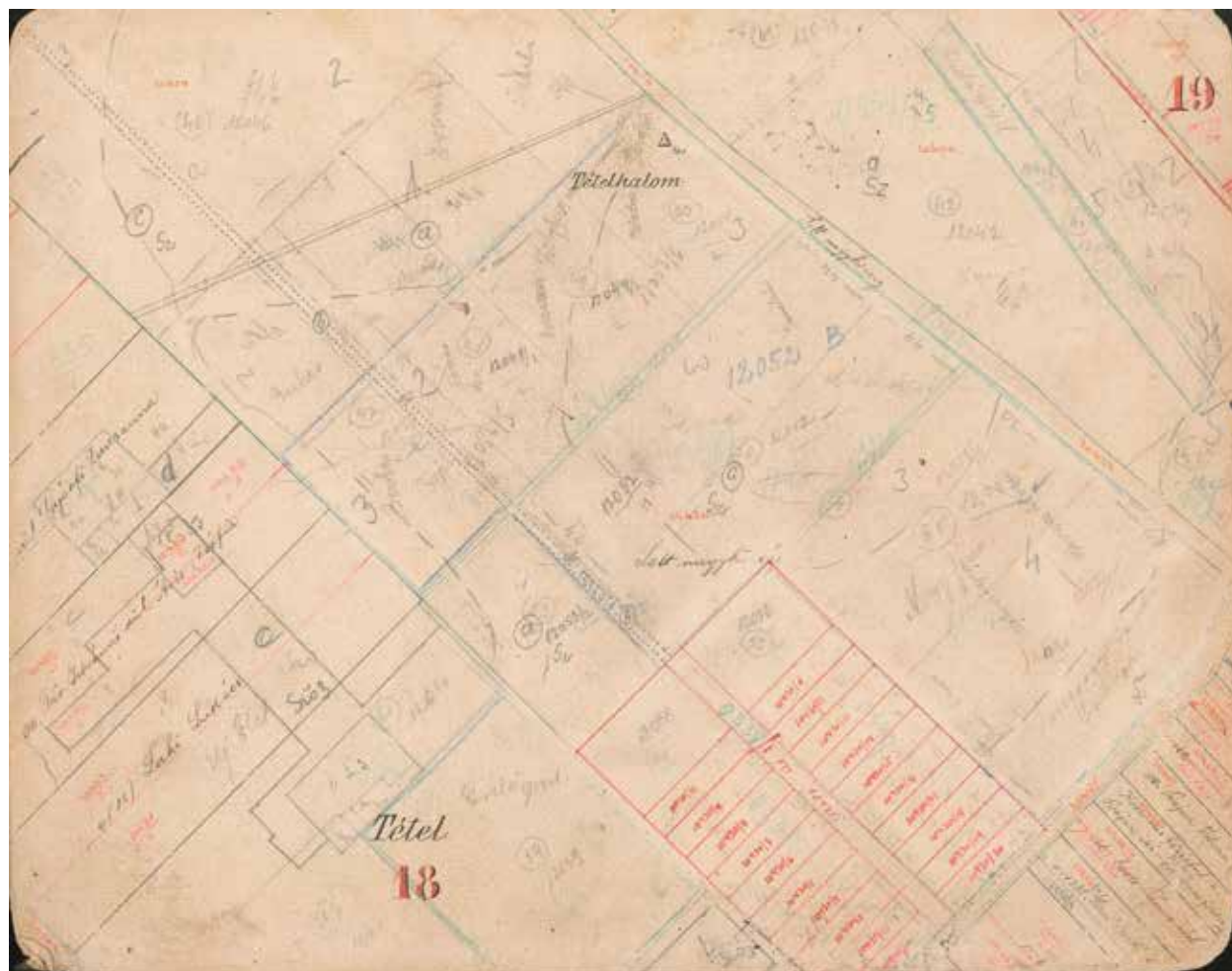
tartoznak. Az Anjou-kor közel egy évszázadát 49 érme reprezentálja, zömében denárok, főként I. (Nagy) Lajos (1342–1382) ún. „szerecsenfejes” és „szentlászlós” denárai, illetve Mária királynő (1382–1395) veretei. Luxemburgi Zsigmond uralkodása (1387–1437) idején szignifikánsan megugrik a talált szórvány pénzleletek száma: az ide kötődő 314 darab a teljes éremanyag 45,4%-át, míg a magyar vonatkozású vereteknek 57,7%-át teszik ki. Néhány tucatnyi „magasabb” értékű denárt leszámítva (27 db) Zsigmond pénzeinek túlnyomó többségét az alacsony értékű „váltópénzek”, a ducat (3 db), a parvus (209 db) és a quaring (72 db) teszik ki – ami nem meglepő, hiszen a két utóbbi típus számít az uralkodó leghosszabb ideig kibocsátott vereteinek. A Zsigmond uralkodását követő időszakban az éremanyag folyamatos csökkenése tapasztalható. Míg I. Ulászlónak (1440–1444) még 44 különféle verete azonosítható, a későbbi kibocsátók pénzei egyenként nem haladják meg az 5–5 példányt. Kivételt képez I. (Hunyadi) Mátyás (1458–1490) időszaka, amelyből 28 darab került elő, köztük az egyedüli nagyobb értékű pénz az egyetlen garas-lelet. A kora újkorban tovább csökken az előkerült érmek száma: a Habsburg-házi uralkodók korszakából az I. Ferdinándtól (1526–1564) I. Ferenc Józsefig tartó közel négy évszázadból mindössze 16 darab szórvány pénzzel számolhatunk. A külföldi pénzek számaránya a teljes éremanyagon belül szinte elhanyagolható. Nagyobb mennyiségben csupán a 12–14. század folyamán kibocsátott ún. „friesachi” és „bécsi” denárok fordulnak elő. A pénzforgalom palettáját a különböző egyéb kibocsátók – például Aquileia, Csehország, Lengyelország, Olmütz – érmeveretei színesítik.

A Tételhegyen 2005–2022 között talált pénzérmék sorát, időbeli eloszlását, illetve összetételét összegezve megállapítható, hogy eddig itt nem került elő magasabb értékű érme. Nem ismerünk innen aranypénzeket vagy zárt kincsleletet – vagyis ezen a lelőhelyen a mindennapi pénzforgalomban használt, jellemzően a kisebb címletű érméket veszítették el. Viszonylag alacsony a korabeli hamisítványok száma, ezek többségében a 13–14. századi szlavón báni és bécsi denárok közül kerülnek ki. A római és népvándorlás kori érmék magyarázata külön stúdiumot igényel. Az Árpád-kori pénzforgalom alacsony szintű, főként III. Bélának az egész Kárpát-medencében előforduló rézpénzei teszik ki. A vizsgált pénzek időbeli eloszlása alapján a legpezsgőbb éremforgalom a 15. századra tehető Tétel településén, ezt követően szinte teljesen eltűnnek a pénzleletek. A külföldi kibocsátású veretek – azon túl, hogy számarányuk a teljes éremanyagon belül, az ország más területeivel összehasonlítva indokolatlanul alacsony – a középkort követően csak sporadikusan bukkannak fel (29. kép).

30. kép. A solti Tételhegy a katonai felméréseken: I. 1782–1785, II. 1858, III. 1882 (forrás: Török 2014. 270, 8. és 12. kép, 271, 13. kép)

Fig. 30. The Tételhegy on the maps of the military ordnance surveys: I. 1782–1785, II. 1858, III. 1882 (after Török 2014. 270, Figs 8 and 12, 271, Fig. 13)

31. kép. A solti Tétel-halom az 1899. évi kataszteri felmérés térképszelvényén (utolsó bejegyzés: az 1943-ban épült Tételalja település telekkiosztása). Forrás: Solt Város Önkormányzata

Fig. 31. Tétel-halom on the map sheet of the 1899 cadastral survey (last entry: the plots of the Tételalja settlement built in 1943). Courtesy of the Municipal Council of Solt

Katonai és kataszteri felmérések

A történelmi Magyarország első részletes topográfiai térképezése 1763 és 1785 között zajlott az Osztrák Birodalom I. katonai felmérésének keretei között. Ezek a felvételek még nem támaszkodtak szilárd geodéziai alapokra, felsőrendű mérések (azaz első-, másod- és harmadrendű szintezési és háromszögelési hálózatok alappontjainak meghatározása) nélkül készültek. A Tételhegy domborzati elemként szerepel a térképszelvényen „Tétel b.” néven. A Habsburg Birodalom II. katonai felmérése 1806 és 1869 között történt, a Magyar Királyság térképezésére 1819 után került sor. A munkálatok ekkor már geodéziai alpmérések felhasználásával folytak, csillagászati megfigyeléseket és háromszögelést végeztek, elsőrendű

háromszögelési hálózatot hoztak létre. A Tételhegyet („Tétel B.”) ábrázoló szelvény 1858-ban készült. A III. katonai felmérés közvetlenül ezután, 1869 és 1887 között történt 1:25 000-es méretarányban. A Tételhegyet ábrázoló szelvény 1882. évi, a háromszögelési pont neve „Tétel halom”, amely 104 méteres tengerszint feletti magasságot jelöl (30. kép).⁸⁰

Magyarország részletes kataszteri felmérése 1856-ban kezdődött, a Tételhegyre 1880-ban került sor, a felmérés 1:2880-as méretarányú szelvényeken készült.⁸¹ A solti önkormányzattal való szoros együttműködés jóvoltából a Castrum Tetel Program nem várt fejleménye, hogy 2014 tavaszán kiderült: a polgármesteri hivatal pincéjében őrzik annak a több mint 180 lapból álló kataszteri felmérésnek eredeti, kézzel rajzolt példányait, amelyen 1880-tól kezdve

⁸⁰ Török 2014. 264–265, 270, 8. és 12. kép, 271, 13. kép.

⁸¹ Török 2014. 265, 271, 14. kép.

egészen 1945-ig bezárólag folyamatosan feljegyezték a telekhatárokat és a tulajdonosok személyében történt változásokat a solti járás teljes területén.⁸² Ezzel a felfedezéssel a modern kori (hely)történeti kutatások rendelkezésre álló adatok tárháza értékes kartográfiai forrással bővült.

A bennünket leginkább érintő térképszelvény 1899-ben készült (31. kép), szűk másfél évtizeddel az 1886 őszen végzett első tételhegyi kutatásokat követően. A levéltár-régészetet művelő munkatársak⁸³ ezt az időszakot már alaposan átvizsgálták – ezzel a kör bezárult.

IRODALOM

- BACSKAI 2014 Bacsikai István: Műszeres leletfelderítés Solt-Tételhegyen. Metal detector survey at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 235–244.
- BILLER 2014 Biller Anna Zsófia: Solt-Tételhegy feltárásának állatcsont leletei. The animal bones from the excavation at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 205–224.
- CZÖVEK 2023 Czövek Attila: Régészeti adatok Bogyiszló határának középkori településtörténetéhez. In: Lantos Andrea (szerk.): *A középkor kutatásának újabb eredményei Bács-Kiskun megyében*. Kalocsa, 2023. 145–169.
- CSUKOVITS 1997 Csukovits Enikő: Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban. County Seats in the Middle Ages. *TSz* 39 (1997) 3–4, 363–386.
- ELTER 1985 Elter István: Magyarország Idrisi földrajzi művében (1154). *AHSzeg* 82 (1985) 53–63.
- FELD 2008 Feld István: Importtárgyak mint a középkori Magyarország gazdaságtörténeti forrásai. In: KUBINYI–LASZLOVSKY–SZABÓ 2008. 297–316.
- FISCHL ET AL. 2013 Fischl, Klára P. – Kiss, Viktória – Kulcsár, Gabriella – Szeverényi, Vajk: Transformations in the Carpathian Basin around 1600 B. C. In: Meller, Harald – Bertemes, François (Hrsg./eds.): *1600 – Kultureller Umbruch im Schatten des Thera-Ausbruchs? 4. Mitteldeutscher Archäologentag vom 14. bis 16. Oktober 2011 in Halle (Saale). 1600 – Cultural change in the shadow of the Thera-Eruption? 4th Archaeological Conference of Central Germany, October 14–16, 2011 in Halle (Saale)*. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle 9. Halle (Saale), Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie in Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für Vorgeschichte, 2013, 355–371.
- FÓTHI–BERNERT 2014 Fóthi Erzsébet – Bernert Zsolt: A solt-tételhegyi Árpád-kori temető antropológiai vizsgálata. Anthropological study of the Solt-Tételhegy cemetery. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 135–158.
- GLATZ 1996 Glatz Ferenc (összeállította és szerk.): *Virágkor és pusztulás. A kezdetektől 1606-ig. Magyarország története térképeken elbeszélve* 1. MTA Történettudományi Intézete – História, h. n. [Budapest], é. n. [1996]
- GYULAI 2014 Gyulai Ferenc: Solt-Tételhegy régészeti lelőhely archaeobotanikai kutatása. The archaeobotanical samples from the archaeological site at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 171–203.
- KUBINYI 2000 Kubinyi András: *Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén*. Dél-Alföldi Évszázadok 14. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2000.
- KUBINYI 2008 Kubinyi András: A belkereskedelem a késő középkori Magyarországon. In: KUBINYI–LASZLOVSKY–SZABÓ 2008. 229–252.
- KUBINYI–LASZLOVSKY–SZABÓ 2008 Kubinyi András – Laszlovsky József – Szabó Péter (szerk.): *Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon: gazdaságtörténet, anyagi kultúra, régészet*. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2008.
- MASEK 2021 Masek Zsófia: A római kori és kora középkori őseghajlati és környezettörténeti kutatások régészeti vonatkozásai. The research of Roman and early medieval paleoclimate and environmental history in the light of archaeology. In: Benkő Elek – Zatykó Csilla (szerk./eds.): *A Kárpát-medence környezettörténete a középkorban és a kora újkorban. Environmental History of the Medieval and Early Modern Carpathian Basin*. Archaeolingua Alapítvány, Budapest, 2021, 111–145.

⁸² SZENTPÉTERI 2014.10, 35. j. E kötet I.2. fejezetében, 1. kép.

⁸³ Lásd korábban Hornyik Adrienn eredményeit: ZSIGA–HORNYIK 2014, valamint e kötet I.1. fejezetében Prohászka Péter forrásfeltáró tanulmányát.

- MILLER 1926 Miller, Konrad (Wiederhergestellt und herausgegeben): *Charta Rogeriana. Weltkarte des Idrisi vom Jahr 1154 n. Ch.* Stuttgart, 1926. Letöltési lehetőség: <https://edoc.hu-berlin.de/handle/18452/1039> (szöveg) és [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Konrad_Miller,_Charta_Rogeriana_Weltkarte_des_Idrisi_vom_Jahr_1154_n.Ch_\(FL147394372_2593886\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Konrad_Miller,_Charta_Rogeriana_Weltkarte_des_Idrisi_vom_Jahr_1154_n.Ch_(FL147394372_2593886).jpg), valamint [https://www.nli.org.il/en/maps/NNL_ALEPH990025938860205171/NLI#\\$FL147394374](https://www.nli.org.il/en/maps/NNL_ALEPH990025938860205171/NLI#$FL147394374) (térkép)
- MOLLAY 1986 Mollay Károly (kiad.): *Lotharingiai Károly hadinaplója Buda visszafoglalásáról 1686.* Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 1986.
- MORDOVIN 2016a Mordovin Maxim (írta és a katalógust összeállította Hermann István, Reich Szabiuna és Zay Orsolya közreműködésével): *Posztó Pápa piacán.* Vándorkiállítás 2016. Katalógus. Gróf Esterházy Károly Múzeum – A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete. Veszprém–Pápa–Budapest, 2016.
- MORDOVIN 2016b Mordovin Maxim: Sziléziai posztó Magyarországon a régészeti leletek tükrében. In: WEISZ 2016. 439–455.
- MORDOVIN 2018 Mordovin Maxim: *Textilvégek védjegyei: A textilereszkedelem régészeti emlékei a Magyar Királyság területén.* MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018.
- NAGY 2008 Nagy Balázs: Magyarország külkereskedelme a középkorban. In: KUBINYI–LASZLOVSZKY–SZABÓ 2008. 253–276.
- NAGY 2016 Nagy Béla: A Kárpát-medence magyar sírleletei, 10–11. század. In: Sudár Balázs – Petkes Zsolt (szerk.): *Honfoglalás és megtelepedés.* Magyar őstörténet 4. Helikon – MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport, Budapest, 2016, 125.
- NAGY ET AL. 2014 Nagy Balázs – Horváth Erzsébet – Bradák Balázs – Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia: A Tétel-halom kialakulása, szerkezete, domborzata. The structure and surface evolution of Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 23–32.
- NÉMETH-ÓDOR 2005 K. Németh András – Ódor János Gábor: Tolna megye vitatott fekvésű középkori kolostorainak azonosítása. Apor és Töl, Földvár és Iván. Identifikation der mittelalterlichen Kloster mit nicht geklärten Lage im Komitat Tolnau. Apor und Töl, Földvár und Iván. *WMMÉ* 27 (2005) 131–157.
- NOVÁKI 2004 Nováki Gyula: Kuruc kori várak, sáncok Dunaföldvár–Solt–Dunakömlöd térségében. Fortresses from the Kuruc Period in the surroundings of Dunaföldvár–Solt–Dunakömlöd. *Műemlékvédelmi Szemle* 14 (2004) 69–104.
- OBORNI ET AL. 2023 Oborni Teréz (főszerk.) – Pálffy Géza – Varga Szabolcs (szerk.): *Magyarország történeti atlasza 1526–1711.* HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2023.
- PÁNYA 2017 Pánya István: Fejér megye solti székének történeti földrajza. *Alba Regia* 45 (2017) 135–180.
- PERSAITS–SÜMEGI–TÖRÖCSIK 2014 Persaits Gergő – Sümegi Pál – Töröcsik Tünde: A solti Tételhegy környezettörténete pollen- és fitolitelemzés alapján. The environmental history of Solt-Tételhegy based on pollen and phytolith analyses. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 159–170.
- PÉTERFI 2016 Péterfi Bence: Egy hajdani „locus communior” és ami belőle megmaradt. Grafitos kerámia az Árpád-kori Óbudán. In: WEISZ 2016. 457–493.
- PETKES 2014 Petkes Zsolt: Árpád-kori temető a tételhegyi Templomdombon. An Árpadian Age cemetery in the Templomdomb area of the Tételhegy site. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 85–110.
- PUSZTA 2014 Pusztai Sándor: Felszíni mágneses kutatások a Tételhegy területén. Geophysical investigations on the Tételhegy site. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 53–62.
- ROSTA–BUZÁS 2014 Rosta Szabolcs – Buzás Gergely: Solt-Tételhegy középkori templomának 2006–2009. évi feltárása. Excavation of the medieval church at Solt-Tételhegy (2006–2009). In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 125–134.
- SÁROSI 2018 Sárosi Edit: Térszerkezet, úthálózat és fennhatóság. Településszerkezeti változások a Duna–Tisza között a 15–17. században. In: Kádas István – Skorka Renáta – Weisz Boglárka (szerk.): *Veretek, utak, katonák. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról.* MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2018, 305–323.

- SEBŐK 2003a Sebők László: Pannonia városai, fontosabb útvonalai és katonai erődtítményei. In: Visy Zsolt (főszerk.): *Magyar régészet az ezredfordulón*. Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma – Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003, 204.
- SEBŐK 2003b Sebők, László: Major towns, roads and military forts of Pannonia. In: Visy, Zsolt (ed.): *Hungarian Archaeology at The Turn of The Millennium*. Ministry of National Cultural Heritage – Teleki László Foundation, Budapest, 2003, 204.
- SIMONYI 2012 Simonyi Erika: Adatok a késő Árpád-kori fehér kerámia kialakulásához. New data on the development of the late Árpadian Age whiteware. In: Petkes Zsolt (szerk.): *Hadak Útján XX. Népvándorlaskor Fiatal Kutatóinak XX. összefüvetelének konferenciakötete. Budapest–Szigetalom, 2010. október 28–30. Assembly of Young Scholars on the Migration Period XX, Budapest–Szigetalom, 28th–30th October 2010*. Budapest, 2012, 327–343.
- SOMOGYVÁRI 2014 Somogyvári Ágnes: Bronzkori telepjelenségek és erődítésnyomok Solt-Tételen (Előzetes jelentés). Bronze Age settlement features and defence works at Solt-Tétel. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 63–84.
- SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014 Somogyvári Ágnes – Szentpéteri József – V. Székely György (szerk.): *Településtörténeti kutatások. Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya. Settlement Studies. Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya*. ArchCum 3. Kecskemét, 2014.
- SZABÓ 2014 Szabó Máté: Solt-Tételhegy légirégészeti kutatása. The aerial archaeological exploration of Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 41–52.
- SZÉKELY 2014 V. Székely György: A Solt-Tételhegyen előkerült numizmatikai anyag értékelése. The numismatic finds from Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 245–262.
- SZÉKELY 2017 V. Székely György: Kereskedők, kalmárok, kufárok. A távolsági kereskedelem néhány tárgyi emléke a Duna – Tisza közén. In: Bálint Marianna – Szentpéteri József (szerk.): *Saulusból Paulus. Fémkeresővel a régészek oldalán*. Budapest–Hajdúböszörmény, 2017, 239–247.
- SZENTPÉTERI 2010 Szentpéteri József: Interdiszciplináris kutatások a Bács-Kiskun megyei Solt, Tételhegy lelőhelyen. Beszámoló a Castrum Tetel Program (2007–2009) főbb eredményeiről. Interdisciplinary investigations at the Solt, Tételhegy site in Bács-Kiskun county. Report on the main results of the Castrum Tetel project (2007–2009). *RégKutMon* 2009 (2010) 53–80.
- SZENTPÉTERI 2013a Szentpéteri József: Castrum Tetel – Egy induló kutatási program kérdésfeltevései. Castrum Tetel – Research Design of a New Archaeological Project. In: Révész László – Wolf Mária (szerk./eds.): *A honfoglalás kor kutatásának legújabb eredményei. Tanulmányok Kovács László 70. születésnapjára*. Monográfiák a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékéről 3. Szeged, 2013, 357–371.
- SZENTPÉTERI 2013b Szentpéteri József: Az Avar Kaganátus hatalmi központjai – a hringek. The hrrings – Political centres of the Avar Khaganate. *Tisicum* 22 (2013) 169–177.
- SZENTPÉTERI 2014 Szentpéteri József: Semmiből egy régi világot: kutatások Solt-Tételhegyen (2005–2013). An ancestral world from naught: research at Solt-Tételhegy (2005–2013). In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 7–22.
- SZENTPÉTERI 2019 Szentpéteri József: Tétel a magyar Trója? In: Ilon Gábor (szerk.): *Régészeti nyomozások Magyarországon 2.0*. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2019, 271–294.
- SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2022 Szentpéteri József – Török Béla: A solti Tételhegy szórvány leleteinek skandináv és balti kapcsolatai (régészeti és archeometriai adatok). The Scandinavian and Baltic connections of stray metal finds from Solt-Tételhegy, County Bács-Kiskun, HU (archaeological and archaeometrical data). In: Somogyvári Ágnes (szerk.): *„Élőknek öröksége.” Tanulmányok V. Székely György emlékére*. Archaeologia Cumanica 5. Katona József Múzeum, Kecskemét, 2022, 139–174.
- SZENTPÉTERI–TÖRÖK 2023 Szentpéteri József – Török Béla: Viking kori vagy nem viking kori? Idegen eredetű szórvány leletek a solti Tételhegyről. In: Lantos Andrea (szerk.): *Középkori falvak és templomok a Kalocsai Sárköz keleti felében*. Viski Károly Múzeum, Kalocsa, 2023, 41–89.
- SZITA 1987 Szita László (szerk.): *Budától Belgrádig. Válogatott dokumentumrészletek az 1686–1688. évi törökellenes hadjáratok történetéhez*. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 1987.
- TAKÁCS 2014 Takács Miklós: A solti Tételhegy középkori települései (Előzetes jelentés). Preliminary report on the medieval settlement sections at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 111–124.

- TÓTH 2021 Tóth Ferenc: *A hercegség nélküli herceg. Lotharingiai Károly (1643–1690)*. Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat, Pécs–Budapest, 2021.
- TÖRÖK 2014 Török Enikő: Tételhegy a térképeken. Tételhegy on old maps. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 263–272.
- TÖRÖK ET AL. 2024 Török, Béla – Szentpéteri, József – Grazi, Francesco – Cantini, Francesco – Scherillo, Antonella: Scandinavian influences on 10th–11th century bronze finds from the Carpathian Basin. In: *6th International Conference Archaeometallurgy in Europe 2024, 11–14 June 2024 in Falun, Sweden*. Abstract Book 2024. 82.
- WEISZ 2013 Weisz Boglárka: *A királyketteje és az ispán harmada. Vámok és vámszedés Magyarországon a középkor első felében*. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 2013.
- WEISZ 2016 Weisz Boglárka (szerk.): *Pénz, posztó, piac. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2016.
- WEISZ 2020 Weisz Boglárka (szerk.): *Források a Magyar Királyság kereskedelem-történetéhez I. Belkereskedelem (1192–1437)*. ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. Budapest, 2020.
- WEISZ 2021 Weisz Boglárka (szerk.): *Források a Magyar Királyság kereskedelem-történetéhez II. Külkereskedelem (1259–1437)*. ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. Budapest, 2021.
- ZSIGA-HORNYIK 2014 Zsiga-Hornyik Adrienn: Török Aurél titélhalmi ásatása (1886). Aurél Török's excavations on Tételhegy (1886). In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 33–40.
- ZSOLDOS 2014 Zsoldos Attila: Tétel középkori birtokosai. The medieval landowners of Tétel. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 225–234.

CASTRUM TETEL – A STRONGHOLD ENSCONCED ON THE DANUBIAN FLOODPLAIN

József Szentpéteri

Keywords: Solt-Tételhegy (County Bács-Kiskun), Danube, Danube-Tisza interfluve, multi-period archaeological site

The following overview of the investigations on the Tételhegy conducted between 2005 and 2023 begins with a discussion of the non-invasive prospections, followed by a stocktaking of the results of the archaeological excavations, harnessing also the information provided by the available written sources and maps, and finally by the insights offered by the interdisciplinary sciences of archaeology.

The results of the non-invasive prospections

One of the sad conclusions that can be drawn from the study of the archive photos made after 1950 (usually for military purposes) and of the civilian aerial photos made after the transition in 1989 is how the increasing intensity of agricultural work during the past half-century has obliterated the traces of archaeological features that would otherwise be visible on aerial photos. Our primary goal was to extract as much archaeological information from the available photos as possible. As it turned out, the nature of the site itself proved to be a serious problem when transcribing photos on a map. Owing to its roughly 100 hectares large size, a photo showing the entire area of the Tételhegy can solely be made from a great altitude or at a very oblique angle. The assessed photos enabled the interpretation of the ditch system enclosing and criss-crossing the site. The ditches were often cut by features dating from other periods, some of which could be associated with the Árpádian Age church erected on the hilltop. The wall enclosing the church and a few graves of the churchyard could also be identified.

The most important result of the geomorphological study was the fresh light on how the inselberg was formed. According to earlier views, the Tételhegy overlooking the Danubian plain separated from the edge of the loess table extending into the region from Transdanubia as a result of the shifts in the Danube's channel at the close of the Pleistocene. However, the diverse, non-uniform layer sequence in the cores extracted during the systematic corings revealed that the accumulation of the mass of the Tételhegy best conforms to the characteristics of alluvial cones.

The formation of the inselberg, an erosional landform, can be linked to the westward shift of the palaeo-Danube. The remnants of the series of shallow branching watercourses suggested that there was no pattern to the channels in which water flowed around of the Tételhegy, and that the more erosion-resistant bedrock such as limestone on or near the surface played an important role. The formation and structural model of the Tételhegy is illustrated with a description of its evolutionary phases and a series of drawings.

The vegetation development in the oxbow of the Danube some 1–4 km east of the Tételhegy can be reconstructed as follows from the pollen analyses: the undisturbed sediment cores extracted from the investigated channel indicated that there was a shallow lake with a species-poor reed-bed after the river channel was cut off in the sampling area. From 115 cm (close of the Roman Imperial period), the concentration of reed rhizomes increased, as did the amount of organic matter, reflecting the encroachment of the reed-beds on the open water. Sedge tussocks began to spread in the area, too. This was interrupted by an erosion event at 70 cm, when a substantial amount of soil was deposited. A significant decrease in the water level could be noted from 60 cm (seventh century AD), alongside the presence of tall-sedge beds (seventh and eighth centuries AD) and later of desiccating wet meadows with pussy willow thickets (eighth to fourteenth centuries AD). The spread of wet meadows was accompanied by the appearance of ash in the sediment, an indication of anthropogenic activity. Reddish-orange limonite was formed in the sediment in the wake of the desiccation. One of the most surprising observations was that despite the relatively high organic content of the cores, they contained very few seeds and animal remains (e.g. crabs). It remains uncertain how much had been lost from the top of the cored area owing to humification; the absence of maize pollen from the cores would suggest that horizons post-dating the seventeenth century cannot be reconstructed from these cores.

The phytolith analyses indicated that one shared trait of the prehistoric samples was the high ratio of phytoliths from grasses; at the same time, the presence of phytoliths from trees and shrubs was also the highest. The ratio of indicators of a cool and wet climate was not particularly significant, although still the double of the indicators of a warm and humid climate. A single cereal phytolith was recovered from one sample. The Árpadian Age samples came from a house, a pit, two ovens and a burial. They all indicated the decline of grass phytoliths, alongside a decrease in their diversity. Simultaneously, there was a rise in the proportion of the phytoliths of trees and shrubs, although this can be largely explained as the effect of the samples from the ovens. The same proportion of indicators of a cool and wet climate was attested, while the ratio of other indicators decreased. It must be noted that none of the Árpadian Age samples contained cereal phytoliths. The medieval samples were taken from a storage vessel, a post-hole, three pits and two ditches. The composition of the phytoliths in the medieval samples displayed the greatest diversity. The highest number of phytolith skeletons from cereals occurred in these samples, a clear indication of anthropogenic impact.

The geophysical survey was conducted over a roughly 18 hectares large area of the Tételhegy. The magnetic anomalies registered in the course of the survey outlined the Bronze Age hillfort, the Árpadian Age village and the line of the road that also appears on the maps of the Modern Age. The geophysical survey clarified the extent of the settlement in the Templomdomb area. The magnetic anomalies indicated that the settlement extended to the other side of the holloway, to the Várdomb area, which on the testimony of the aerial photos was enclosed by a deep triangular ditch with rounded corners and a rampart on its inner side. The north-eastern corner of the site was targeted twice, in order to confirm whether the “caves” mentioned by the locals really existed, and if so, to locate them. The georadar survey conducted on the Tételhegy indicated five anomalies reflecting inhomogeneity that suggested features which differed from the loess making up the main mass of the elevation. It would appear that there were at least three cellars or subterranean passageways in this part of the Tételhegy.

The occasional metal detecting surveys conducted on the Tételhegy site were soon replaced by systematic metal detecting surveys. The investigation of the triangular area designated as the Várdomb lying west of the Templomdomb area that was identified in the course of the geophysical surveys proved to be a major turning-point. The finds discovered in the Várdomb area revealed that metal detecting surveys, particularly if conducted in a systematic manner, represent a highly cost-effective, non-invasive archaeological fieldwork method that in conjunction with geophysical prospection yield important archaeological information regarding a particular site's chronological position, layout and spatial organisation. Later, we strove to systematically investigate larger, contiguous site sections and then collated the mapped metal find distributions with the results of the geophysical surveys.

The results of the archaeological excavations and the insights gained from the historical sources

Prehistory

The hillfort established in the northern part of the Tételhegy during the Bronze Age (Vatya culture) was separated from the contemporaneous settlement by a wide curved ditch traversing the plateau's central area. No settlement features of the Vatya culture have yet been found within the rampart, only stray pottery finds. At the same time, we uncovered a few pits of the Urnfield culture in this area. It also became clear that the entire area of the Tételhegy had been enclosed within a wide rampart. The five investigated sections revealed that the rampart erected around the perimeter most susceptible to strong erosion had been reinforced with several layers of limestone to ensure its stability. We found that the defences in the plateau's western part had been raised during the late phase of the Vatya culture (Phase III), when the hillfort was constructed. The occupation extended into the Koszider period, the culture's final phase. The Urnfield population arriving in the Late Bronze Age renewed the ramparts and the ditch, both still visible at the time. Four prehistoric golden hair ornaments were found during the metal detecting survey: three larger cast hair-rings (*Lockenring*) of the Middle Bronze Age Vatya culture and a small ring fashioned from wire that can be linked to the Late Bronze Age Urnfield culture. The PIXE analysis revealed that the Middle Bronze Age jewellery items had been produced from gold ore mined from a western Transylvanian deposit, while the small hair-ring dating from the Late Bronze Age had been crafted from a purer gold, indicating the use of raw materials from different sources. Following the assessment of the finds, the Tételhegy site could be fitted into the settlement network made up of a chain of fortified settlements along the Danube and the open settlements on the plain. The gold jewellery from the site raises the issue of the settlement's role in the Vatya culture: it seems likely that it had been a regional centre in the Danube-Tisza interfluvium.

Roman period

The left bank of the Danube between Solt and Harta was dotted with Sarmatian settlements of the Roman period which maintained intense trade relations with the Roman province, indicating that the Romans had not banned the Sarmatian communities from the fringe area of the *ripa*, but had, quite to the contrary, engaged in a flourishing cross-border trade with them. Some of these settlements and cemeteries remained in use from the second to the fourth century. Several Roman carvings dated to the first–third centuries are known from the region. A number of typical Roman objects have been found on the Tételhegy, most of which come from the second and third centuries (a knee brooch, a scale weight, coins), while some date from the fourth century (knop of a crossbow brooch, coins of Constantius II and Valens). A layer of Roman bricks and white mortar was uncovered during the excavation of the medieval church's foundation, prompting the question of whether we can assume a Roman presence in the Barbaricum, and specifically in the Tételhegy area. Conversely, it is quite possible that these finds do not reflect an actual Roman presence, but are merely the typical articles of Roman-Sarmatian trade. Yet, assuming that the bridgeheads on the left Danube bank were established in strategically important locations along trade routes, it seems likely that the counter-fort at Solt-Kalimajor/Harta had been the start point of a road and the Tételhegy would have been an excellent choice for a Roman road station controlling the area's settlements and their trade from the second–third centuries. The successive Sarmatian and Germanic incursions and wars in the late third and particularly during the fourth century called for a tighter control over roads and the upkeep of existing alliance systems. The bridgeheads on the left Danube bank erected under Valentinian I, including the one at Solt-Kalimajor/Harta, can be fitted into this broader context.

Migration period

A grave came to light when digging a lime pit on the territory of the state co-operative lying some 5 km from Solt in winter 1951. The Pékmajor site is located on the northern end of an elevation enclosed by watercourses overlooking the Danubian floodplain, some 1 km from the Tételhegy, along the road leading to it. The 31 graves uncovered in 2015–2016 lay in the southern part of the cemetery that was bounded by a wide ditch. The burials yielded the modest grave goods of an Early Avar-period community living in the second and final third of the seventh century. The site's archaeological attraction lies not in the material brought to light so far, but – given the proximity of the Tételhegy site – the finds still buried in the cemetery's uninvestigated part. The site's assessment also covers the broader area's contemporaneous sites, the stray metal finds from the Tételhegy and the contemporaneous material from the cemeteries lying along the road passing by the

fortified settlement. The examined sites were spaced more-or-less evenly as part of the period's settlement network; the road in the Danube-Tisza interfluvium was part of a roughly east to west communications zone. The investigations conducted over the past decades have identified several new sites along the Danube, mainly in the area of the main fording places.

Middle Ages

Hungarian Conquest period and Early Árpadian Age

The earliest tenth-century finds include the stylised plant- and anchor-shaped boot mounts: the pieces from Solt compare well with similar pieces from the Carpathian Basin and analogous finds from the Baltic and the Lower Danube region. This group also includes two rosette harness mounts and a strap junction ring. The three pendent dress ornaments representing tenth–eleventh-century metalwork provided the springboard for reviewing the currently known pieces from the Carpathian Basin. The analogies to a pentagonal belt mount from the Carpathian Basin and the Bulgarian Danube region led as far as the Kama region. The other finds from this period comprise lunette pendants and the fragment of a bracelet with rolled terminals, which have good counterparts in the Carpathian Basin. The use of the ring jewellery recovered as unstratified finds spans the eleventh to thirteenth centuries. It would appear that the metal finds from the Tételhegy site include a group with Scandinavian and eastern Baltic connections dating from the later eleventh century, among them two curved triangular mounts bearing animal and human figures. The excavations also yielded four openwork bronze objects which have but one single analogy in the Carpathian Basin. This jewellery item, a spacer plate for separating bead strands, possibly reflects connections with the Baltic, although another interpretation has also been proposed for its function, namely a cloak fastening device. A suspension mount adorned with an animal figure provided the opportunity to review the similar pieces from Hungary and various regions of Eastern Europe.

The archaeological site in the historical sources of the Árpadian Age

In his book, Idrisi, the mid-twelfth-century Sicilian Muslim geographer notes that the wealthy town by the name of Titel lies on the Danube halfway between Buda and Bács. This settlement can hardly be identified with the Titel in County Bács, but fits Tétel by Solt perfectly, since Idrisi specifically writes that “from the said town [of Budavár] to the town [of Titel] along the river [the Danube] is a distance of seventy-five miles eastward, and from the town [of Titel] to the town [of Bács] is a similar distance of seventy-five miles”.

Medieval settlements and defences

The picture emerging from the archaeological investigations on the Tételhegy site to date is one of a complex Árpadian Age settlement: although a better understanding of the medieval settlement and the defences remains a task of future field surveys, geophysical prospections and additional excavations, the results obtained from the fieldwork conducted to date indicate the presence of a settlement cluster that is quite rare in the middle third of the Danube-Tisza interfluvium. The determining characteristic of this settlement type is that several settlements existed simultaneously across a relatively small, roughly 100 hectares large area. This differs substantially from the general rural settlement type of the Árpadian Age, when a particular settlement usually had wide boundaries within which the occasional shift of the occupied area can be noted. Although the Árpadian Age settlement features do not cover the entire area of the Tételhegy, the number of settlement units visibly exceeds the period's average and there was at least one settlement that eclipsed the average level of the contemporaneous villages. The excavated finds resemble the material brought to light on the administrative centres of the Árpadian Age: it seems likely that the seat of the Solt district of County Fejér was located on the Tételhegy during this period.

An Árpadian Age cemetery on the Templomdomb

Looking at the results of the excavations to date, the 99 graves of the cemetery section dating from the late eleventh–initial third of the twelfth century uncovered in the north-western part of the Tételhegy can in all likelihood be regarded as part of the graveyard of the one-time church lying to its north. This would underpin the observations made during its excavation, namely that the church, whose architectural history can currently be traced back to the Gothic period, had an earlier antecedent dating from at least the eleventh century. The size of the churchyard suggests a fairly sizeable community, whose church apparently lost its significance by the later Árpadian Age. Our knowledge of the cemetery remains somewhat sketchy owing to the incomplete, partial excavation of the church building and

the surrounding area. The investigation of the area between the church and the excavated cemetery section remains a task for future research, which will undoubtedly enrich our knowledge of the community once living here.

Medieval seal stamps and signet rings

Finger-rings with engraved bezel, of which an impressive number has already come to light across Hungary, represent a distinctive group in the archaeological heritage of the medieval Kingdom of Hungary and suggest that the practice of sealing using these finger-rings was far more widespread from the thirteenth century onward than the number of charters issued during the same period would indicate. The stray metal finds from the Tételhegy site include some twenty finger-rings with engraved bezel that would have been suitable for sealing. These pieces do not fall into the category of superbly crafted objects, even if the electrum and silver finger-rings have a finer workmanship than the majority of the simple cast bronze finger-rings worn in daily life.

Árpáadian Age and late medieval finds

The stray finds of medieval metalwork from the Tételhegy site include both jewellery items and costume accessories, as well as weapons. Compared to the arms brought to light on other contemporaneous sites, the number of maceheads among the Árpáadian Age weapons is relatively high. The other finds comprise jewellery made in the Gothic taste and ornamental plates decorated with a wide range of decorative motifs typical of the late thirteenth–fourteenth-century horizon of Cumanian burial grounds. Lozenge- and star-shaped buckles bearing punched designs of the thirteenth and fourteenth centuries occur alongside a substantial number of mount-decorated belts dating from the fourteenth–sixteenth centuries. Most of the period's metal belt fittings were recovered from the burials deposited in contemporaneous churchyards. In addition to the more widespread types, the assemblage also includes a few unique pieces. The number of fifteenth–sixteenth-century book mounts is remarkably high among the late medieval utilitarian articles.

Medieval settlement remains in the Várdomb area

The Árpáadian Age features, mostly ditches and pits, uncovered in the Várdomb area revealed little about the settlement's inner spatial organisation and neither did they indicate a regular arrangement within the settlement. There were no traces of houses or open-air ovens, although this could well be the result of the strong erosion in this area (the estimated thickness of the “missing” occupation layers was 1–1.5 m in some spots!). The remains of some light defensive structure were uncovered on the western and eastern side of the Várdomb that most likely marked the settlement's boundary. The ditches uncovered in the enclosed area probably served for draining excess water. Beehive-shaped storage pits showed a concentration on the eastern side of the Várdomb: their fill of ash and charcoal as well as the burnt animal bones suggest the one-time presence of one or more workshops. The two earliest coins among the numismatic finds, issues of Kálmán and Béla II, underpin the mid-eleventh-century dating of the excavated settlement features. The pottery was strikingly homogeneous, comprising unevenly fired reddish-brown vessels with spiral decoration and plain cauldrons, the typical wares of the twelfth and the earlier thirteenth centuries.

The late medieval features indicated the existence of a rural settlement with above-ground cellared houses west of the Templomdomb area, from which it was separated by a ditch. However, the settlement's exact layout could not be determined from its currently known features. The scatter of cloth seals is the sole indication that the settlement had a smaller marketplace west or south-west of the excavated cellared house where western textiles were also traded. Most of the finds confirm what can be gleaned from the written sources, namely that the settlement was again occupied more extensively during the reign of Charles Robert and that its most prosperous period fell into the later fourteenth and the early fifteenth centuries. No more than two sixteenth-century coins, both minted under Lajos II, were found from the period after 1516, suggesting that the settlement had been abandoned before the Ottoman wars that became constant after 1526.

The late medieval stove tiles found in the Várdomb area come from the heating installations that were one of the most prominent elements of the period's house interiors. They were all found in a secondary, redeposited position in the fill of a cellared house and on the floor of a nearby drainage ditch. The cup-, bowl- and plate-shaped tiles conform to the group of cup-shaped tiles designated as the Alföld (Hungarian Plain) type. The joint occurrence of cup- and bowl-shaped tiles represent a combination of the basic types used in Transdanubia and on the Hungarian Plain, reflecting the site's location between the two regions. In view of their analogies, their manufacture cannot have pre-dated the mid-fifteenth century, while their use can be limited to a relatively brief period: the tiled stoves had probably been destroyed towards the close of Matthias's reign or in the Jagellonian period, at the onset of the sixteenth century.

Land ownership history as revealed by the written sources

It is no easy task to identify the medieval landowners of Tétel owing to the scarcity of written records relating to this area, which in this respect is one of most poorly covered regions in modern Hungary. For example, there is no mention of the settlement or of the area's estates in the Árpáadian Age. The first references both to Tétel and the neighbouring settlements (including Tetétlen) date from the later Anjou period. All we know of the first landowner of Tétel is that he was called János: he also owned land at Szántó and he was no longer alive in 1305. Our sources fail us at this point because there are no records on how János, Miklós Treuter's father had acquired his estates at Tétel and Szántó, and it can merely be assumed that his residence had been at Tétel, as implied in one of the charters of the Buda chapter dated 1344. We know that the descendants of János of Tétel had worked their way up to the nobility, becoming barons during the Anjou period. His son, Miklós Treutel, the ancestor of the Treutel family of Nevna, was one of the closest confidantes of King Charles Robert. János, one of his sons, was the ban of Szörény and Master of the Treasury, and Miklós, one of János's sons, was ban of Macsó and also acted as Master of the Treasury. It seems likely that the ancestors of the Treutels were not the sole landowners in Tétel since the fourteenth-century sources mention landowners of Tétel who cannot be linked to the family. For example, a certain György, son of Lukács of Tétel, appears several times in the sources, in which he is designated as an agent of the king and the Palatine, but nothing else is known about him. More information is available about László, son of Benedek of Tétel mentioned in 1384. His wife Skolasztika was the daughter of János, son of Jakab, whose estate lay in Bankháza, a settlement somewhat east of Szántó (modern Kiskunlacháza) in the county's northern part. He was undoubtedly identical with László, son of Benedek of Tétel, who in 1405, as a royal agent, performed the introduction of Borbála, widow of János of Tetétlen, and her sons János and Mihály, to their estate of Vecse which they had previously purchased. It was also recorded that Mihály of Tetétlen had sold his Tétel estate (or a part of it) sometime before 1422. The Treutel family of Nevna became extinct with the death of Miklós, grandson of Miklós Treutel, before July 4, 1421. Péter Lévai Cseh, husband of Katalin, one of his daughters, laid claim to his properties, although he was unable to fully enforce his rights since the greater part of the estates was acquired by King Sigismund. The same fate befell Tétel and Szentkirály, the latter purchased in 1344: the sovereign donated these properties to the landowners of Tetétlen. It seems likely that a highly curious event can be linked to the extinction of the male line of the Tetétlen family: in 1493, the sons of Pál and László Parlagi – Albert, György and Leusták, and Menyhért and György, respectively – appeared before the Judge Royal István Bátori requesting him to redress their grievances because, so they claimed, Tétel (Tithel), Máriaháza (Maahaza; Máriamagdolna) and Izsákegyháza (Isakeghaza; Izsák) in County Fejér had once been the properties of their fathers, which were then seized by King Matthias in 1478, while after his death, these properties passed on to János Korvin, his natural son, but were currently held by Balázs Ráskai under obscure possessory title.

Archaeological finds evidencing trade and markets

The *oppidum* of Solt was a market town with a partial urban function in the hierarchy of Hungarian settlements. Aside from being the seat of the county law court (*sedria*), its favourable position can be attributed to its pivotal location in the period's road network. Numismatic finds, such as coins and reckoning counters, and cloth seals offering direct evidence of trade activities play a particularly prominent role in offering insights into the economic history of regions that do not abound in written sources. Few foreign-made articles were brought to light from the Early Árpáadian Age occupation on the Tételhegy site and it remains uncertain whether these had arrived through long-distance trade or were Scandinavian-Baltic products travelling directly along the Kiev route. Although the roughly 700 coins, most of them stray finds, span the period from the mid-eleventh to the early sixteenth century, there are few foreign issues among them. One noteworthy find is a thirteenth–fifteenth-century reckoning counter minted in Venice that sheds light on the period's trade relations. Following the devastation of the Mongolian invasion, the growing demand for various wares resulted in an abundance of finely crafted, mass-produced foreign articles, such as a processional cross from Limoges (later thirteenth century), knives and daggers from Nuremberg (fourteenth–fifteenth centuries), and, as shown by their lead seals, cloth from Flanders (later fourteenth century–earlier fifteenth centuries) and Germany (earlier fifteenth century–early sixteenth centuries). A chandelier probably manufactured in Nuremberg is one of the most remarkable finds (earlier fifteenth century). The relics of late medieval trade include various glass wares, graphitic pottery from Vienna, white ware from Buda (fourteenth–fifteenth centuries) and the tiles of ornate tiled stoves. The concentrations of scale weights, cloth seals and coins would suggest that the marketplace of medieval Tétel could equally well have been located in the Várdomb or the Templomdomb area, although probably not during the same period. It seems likely that it lay in the Várdomb area during the Árpáadian Age and in the Templomdomb area, between the church and the gate of the defences, at the time of the settlement's economic prosperity and upswing in the fourteenth century.

The medieval church of Tétel

Our knowledge of the medieval church in the centre of the Templomdomb area currently relates to its late, fourteenth–sixteenth-century building phase: lying in the rubble of the collapsed roof were Gothic elements, vault ribs, fragments of window frames and a Saracen denar of King Louis the Great from the 1350s. One relic of the church's early history is the edge fragment of a grave slab carved of red limestone that was recovered from a pit together with human skull fragments, an animal mandible and brick fragments. The grave slab lacks an inscription and its workmanship suggests a date in the first third of the thirteenth century. The destruction of the church housing this grave slab can in all likelihood be linked to the Mongolian invasion. The food offering concealed in a small pit dug into the altar's foundation was probably a foundation deposit and is perhaps an indication that the settlement was inhabited by the Cumanians of the Solt district. The size of the church (19×7.5 m, 15×7.5 m) and its architectural elements (carved rib fragments, the ribs collapsing into the nave, fragments of the portal's receding arches, a baptismal font carved of hard limestone, stained glass, roof tiles) both indicate an edifice that eclipsed the average rural church of the neighbouring settlements.

The destruction and abandonment of Tétel

The settlement's destruction in the sixteenth century is reflected by the countless storage pits filled with refuse, ash and charcoal in the Templomdomb area, which also contained roof tiles from the church and fragments of its paving. A late medieval oven with twice renewed baking platform was uncovered in one of the large activity pits on the plateau's south-western edge. The directors of the field school excavation in the Várdomb area proposed an entirely different scenario: in their view, this area was no longer occupied by the time of the Battle of Mohács in 1526 because it had been abandoned sometime in the 1510s. The settlement's abandonment appears to have been prompted by the uprising led by György Dózsa in 1514: the settlement's inhabitants apparently deemed the situation perilous and did not wait for the arrival of the peasant army whose marching route lay dangerously close to Tétel, but elected to abandon their homes and move into the nearby market town of Solt which seemed to offer greater protection. On the testimony of the written sources, the Tételhegy was utilised as ploughland, or occasionally as grazing land, during the Ottoman period – according to the 1570 *defter* (tax register), Tétel was uninhabited land cultivated by the residents of Solt. A few residents of Solt with lodgings at Tétel are recorded as paying gate tax and pasture tax in 1578. In 1663, Tétel is described as the single flood-free elevation of Solt that served as the town's ploughland.

The late medieval settlement network in the Solt region

The Danube-Tisza interfluvium, and particularly County Solt, was one of the poorer regions of the Kingdom of Hungary in the Middle Ages. Aside from a handful of market towns (*oppida*), most of the settlements were villages. There were some 160 villages to the three market towns of Kalocsa, Pataj and Solt in the county's roughly 2800 km² large territory. The morphological study of the medieval sites of County Solt was undertaken with a complex GIS-based methodological approach combined with the assessment of charters, historical maps, aerial photos and satellite images. The satellite images and drone photos made of the cultivated areas during non-vegetation periods proved to offer the best options for studying the plan of deserted and destroyed settlements. The investigation of medieval settlements in built-up areas was considerably hampered by modern buildings and various infrastructural elements. Nevertheless, the study of possible continuity is indispensable to the identification of the archaic elements, the streets and the medieval core of modern settlements. According to the database created for the classification of the ecclesiastic buildings, there were 106 churches in County Solt, of which 79 have been identified in the field. Aside from the episcopal cathedral of Kalocsa, the highest tier of ecclesiastic buildings in County Solt was represented by the parish churches in the market towns of Kalocsa, Dunapataj and Solt. At the same time, some of the village churches were quite large, with a length exceeding 20 m, approximating the size of the parish churches in the smaller market towns – for example, the length of the late Gothic church of Tétel was over 19 m.

Late medieval history of Révfalu

There are no written sources on the early medieval history of Révfalu, a settlement on the left Danube bank, although it seems likely that together with the Földvár ferry on the river's opposite side, it had been established in the Early Árpadian Age. Its beneficiary was probably Földvár Abbey, which owned and administered the settlement until the late 1520s. The abbey founded by the sovereign had probably received the revenue from the ferry toll, while a royal grant permitted the abbey to hold fairs. Révfalu was a busy river ferry, whose upswing and prosperity can be ascribed

to the boom in cattle trade. The archaeological finds brought to light during the excavations conducted at Révbépuszta by the Katona József Museum of Kecskemét in 2013–2014 also reflect the growing affluence of the village from the Sigismund period onward: its size increased and the period of prosperity can be traced up to the close of the sixteenth century. The Révfalu-Földvár crossing point was a hub of the road leading to Fehérvár that was in part approached from Szeged and in part from Kecskemét by the cattle merchants. The animals driven on foot were then principally taken to Austria and southern Germany, and in part to northern Italy. The Ottoman occupation did not entail a break in the settlement's life; however, its development came to a halt after the Fifteen Years' War (1593–1606), reflected by a visible decline in trade from the 1620s owing to the sharp drop in the price of cattle in Austria. Although the settlement had a permanent population by the 1670s, the military operations leading to the expulsion of the Ottoman forces resulted in its destruction. Since then, only the area known as Révbépuszta preserves the memory of the one-time settlement of Révfalu.

Viticulture and wine production in medieval Solt

Even though the medieval charters of Hungary contain few references to wine production in the Solt area, they do offer a glimpse into local viticulture and wine production as well as its main characteristics. The Danube-Tisza interfluvium, and the area along the Danube in particular, were not among the better-known wine-growing regions of medieval Hungary – the centre of Hungarian wine production lay on the river's right bank, in the Tolna-Baranya and the Szerémség (Srem) regions. Nevertheless, wine production played a significant role in County Solt during the Ottoman period and probably previously, too. The residents of Solt paid an outstandingly high tax after grape juice during the Ottoman period, much of which was in all likelihood used for producing table wines for daily consumption.

Early Modern Age

Relics of the marching camp associated with an army corps of the Holy League

After the troops of the European alliance against the Ottoman Empire led by Charles V, Duke of Lorraine, successfully retook and occupied Buda on September 2, 1686, the push to expel the Ottomans from the Kingdom of Hungary was immediately begun, even though its outcome could hardly be foreseen. The stray finds from the Tételhegy and the information contained in the campaign journals recording the offensives against the Ottomans reveal that a large body of troops of the Holy League marched from Bogyszló/Kalocsa to Pest in three successive waves in the first half of October 1686, taking the north to west road that led through the market town of Solt. The field observations suggest that one of these troops had established a marching camp on the plateau offering safe quarters for the soldiers.

Modern Age defences on the outskirts of Révfalu

The excavations at Révbépuszta brought to light a series of ditches that cut all the earlier medieval features and had apparently functioned as a defensive system made up of several ditches that ran parallel or perpendicular to each other. Their purpose was recorded in the historical sources: when the uprising led by Ferenc Rákóczi broke out in 1703, both warring parties strove to fortify the strategically crucial ferries on both banks of the Danube. Aided by foreign military engineers, the advancing Kuruc troops erected a fort opposite (Duna)Földvár where the Habsburg imperial forces had constructed their stronghold. The earthworks on the river's left bank are described as the Solt rampart in the historical sources. A map from 1704 shows the schematic drawing of a fort with Italian-style bastions in the Révbér area designated as the Rebels' Rampart. Its purpose was the defence of the ferry and the pontoon bridge under construction on the river's left bank. The fort had several buildings and was protected by a moat. In late August 1705, a large flood wave inundated the Solt rampart, in the wake of which the Kuruc troops destroyed the rampart, infilled the moat and abandoned the fort.

Results of the interdisciplinary and archaeometric analyses

On the testimony of the archaeozoological material, the Tételhegy site conforms to the general Bronze Age pattern. Among domesticates raised for their meat, small ruminants dominate, followed by cattle, pig and horse, although the latter was rarely consumed since horses were used as draught and pack animals as well as saddle animals. Dogs were in all probability kept as scavengers and watchdogs, and they were not eaten. Bird bones were rare. Hare and

fox were principally hunted for their fur, although hare also figured in the diet. The Árpadian Age sample is dominated by pig, followed by small ruminants, cattle and horse. The species composition conforms to what is known from the period's other sites. It proved possible to identify a *prisca*-type goat, a rare species during this period. The wild species indicate that fur animals were the most common prey. Fish species reflect the proximity of water, while partridge indicates an open environment with cultivated fields and shrubs. The late medieval assemblage is dominated by small ruminants, followed by cattle, pig and horse, and a somewhat higher proportion of poultry than previously. The number of wild animal remains was low and mainly came from wild fur animals, such as fox, hare and badger. Of the large wild mammals, only wild pig was attested. The presence of pigeon bones raises the possibility of pigeon breeding. The animal bones from the Várdomb area included the bones of a raven (crow family, *Corvidae*) from a foundation deposit of the Early Árpadian Age.

The osteological remains of 125 individuals, 39 children among them, were uncovered in the Árpadian Age row-grave cemetery and the churchyard excavated on the Tételhegy. The osteoarchaeological analyses revealed that child mortality rates were somewhat lower than the average since there were scarcely any infants. There were 35 males and 47 females among the adults, as well as two individuals of indeterminate sex. The mortality rate of women was higher among 15–24-year-old females, no doubt owing to the maternal deaths due to complications related to pregnancy and childbirth. The highest mortality rate was noted among 30–34-year-old females, when more than one-quarter of adult females died, while one-fifth passed away in the 35–39 age group. The mortality rate of males was also high in the adult group, a rather unusual phenomenon, given that there were few bone traumas reflecting violence. The mortality rate of adult males was roughly identical to that of females at the upper end of the adult age group and slightly higher in the *maturus* age group.

Altogether 32 soil samples with a total weight of 835 kg were collected for the archaeobotanical analyses during the excavations conducted between 2007 and 2009 on the Tételhegy site. The flotation of the samples and their assessment resulted in the extraction of 13,000 macrobotanical remains, principally seeds and fruits, of 125 plant species. The Bronze Age samples were predominantly made up of cereals: barley and hulled wheats (einkorn and durum emmer) alongside a low number of weeds. The increase in the number of species identified in the Árpadian Age samples can be attributed to a larger population and the improvement of cultivation techniques as well as to the greater diversity of exploited habitats. The high number and many different types of cereal grains reflect substantial cereal cultivation: barley, wheat, rye, millet and several weed species were identified. The diversity of cereals was complemented by a variety of vegetables and fibre plants. Hemp was used for many purposes, and a familiarity with its narcotic properties cannot be wholly ruled out. It seems likely that several fruit species were known to the community living here, even though the samples only yielded walnut shells. Evidence for early vine cultivation is provided by the wine grape pips. Cultivated plants were complemented by wild fruits such as wild strawberry, dewberry and wild grape. The high number of weeds can be explained by the size of the nearby arable fields. The late medieval samples contained fewer plant remains; although the major cereal species were represented in them, their cultivation seems to have declined, similarly to other farming activities.

The interdisciplinary research project in the Solt area has to date only yielded two finds suitable for the xylotomic analysis of wood remains. The tissue structure of the wood remains preserved in the socket of an iron spearhead recovered from the recently discovered Early Avar cemetery at Solt-Kissolt indicates an ash species (*Fraxinus* sp.) that cannot be more closely identified; the shaft itself was fashioned from an older tree. The examination of the remains of a long, narrow coffin lid uncovered in Grave 74 of the Early Árpadian Age cemetery excavated in the Templomdomb area of the Tételhegy indicated that it had probably been made from European spruce (*Picea abies* (L.) Karst.).

A total of 82 artefacts, mostly made from copper-based alloys, were submitted to archaeometric analyses using a portable energy dispersive-X-ray fluorescent (ED-XRF) spectrometer and a scanning electron microscope to examine the surface of the objects and their trace element composition. The results were then assessed in detail. The metal finds dating from the close of the Early Avar period (earlier seventh century) were made up of belt fittings, an earring and a pressed ornamental plaque once adorning a wooden vessel. The assemblage of metals finds of the Hungarian Conquest period and the Early Árpadian Age (tenth–eleventh centuries) and the artefacts assigned to the contemporaneous Viking period comprised 19 pieces. The finds included harness mounts, belt mounts, pendants, spacer plates, dress mounts and other jewellery items. Altogether 24 finds came from the Árpadian Age (eleventh–thirteenth centuries), made up of finger-rings, mounts, virtue bowls, a macehead and various jewellery items. The late medieval group (fourteenth–sixteenth centuries) comprised 27 artefacts, among which there are jewellery pieces, mounts, and fragments of bells, metal vessels and a chandelier.

A total of 691 numismatic finds have come to light on the Tételhegy to date: 689 coins and two reckoning counters. The earliest pieces date from the Roman Imperial period and comprise the issues of eight emperors, spanning the period from Trajan (98–117) to Valens (364–378). Most are bronze coins with a small denomination. A copper follis (40 nummi) minted under the Byzantine Emperor Heraclius (610–641) comes from the Migration period. The bulk of the numismatic material is made up of the issues of the Kingdom of Hungary (544 pieces): the earliest is a denarius of Prince Béla (1048–1060), the latest the coins of Franz Joseph I (1948–1916). The number of counterfeit coins is relatively low and most of these were imitations of the thirteenth- and fourteenth-century denarii issued by the bans of Slavonia or of coins minted in Vienna. The coin circulation of the Árpadian Age was rather low and was made up of the copper coins of Béla III that occur throughout the Carpathian Basin. The chronological distribution of the numismatic finds indicates that coin circulation on the Tételhegy was at its most lively in the fifteenth century, after which coins virtually disappear.

The first topographic mapping survey in historical Hungary was conducted between 1763 and 1785 (First Military Ordnance Survey). Tételhegy appears as a topographic element marked “Titel b” on the relevant map sheet. The Second Military Ordnance Survey in the Kingdom of Hungary was performed between 1819 and 1869. The sheet showing the Tételhegy (marked “Tétel B”) was made in 1858. The Third Military Ordnance Survey was undertaken between 1869 and 1887. The name of the triangulation point on the sheet showing the Tételhegy is “Tétel halom [mound]”, denoting a height of 104 m a.s.l. One pleasant surprise during the project was the discovery in the cellar of the municipal council of Solt of the 80 original hand-drawn sheets of the cadastral survey recording the changes in owners and plot boundaries in the Solt District between 1880 and 1945.

SZÉLJEGYZETEK A JÖVŐBENI KUTATÁSOK MARGÓJÁRA

Szentpéteri József

Amennyiben a solti Tételhegyen a jövőben folytatódnának a kutatások, az eddigi munkálatok (őskori és középkori erődítmény vizsgálata a Templomdombon, középkori vár kutatása a Várdombon), valamint a többéves pandémia okozta betegségek és egyéb szervezési nehézségek miatt abbamaradt feltárások (középkori temető-, telep- és templomásatás) újrakezdésén túl az immár két évtizedes helyszíni tapasztalataim alapján az alábbi átfogó és a lelőhely teljes fennállását érintő kutatási irányokat ajánlom a leendő projektvezetők figyelmébe.

Kulcsszavak: légi fényképek elemzése, erődítések és feltételezett víztározók kutatása

A TÉTELHEGYI LÉGI FÉNYKÉPEK TÉRINFORMATIKAI ELEMZÉSE

Hazai, de talán nemzetközi vonatkozásban is megállja a helyét az a megállapítás, hogy a légi fényképezés használata tekintetében a leginkább intenzíven kutatott régészeti lelőhelyek közé tartozik a solti Tételhegy.¹ Ismereteim szerint 1950 és 2022 között legalább 60 (hatvan!) alkalommal (1. táblázat) a négy évszak mindegyikében, változatos időjárási körülmények között különböző nap-szakokban történt légi repülés a Tételhegy fölött (1. kép). Ez a dokumentációs folyamat nem szakadt meg a projekt második szakaszának 2023. évi zárultával sem, ugyanis 2024 májusában már újabb légi fényképfelvétel-csomagot készített a Civertan Stúdió (2. kép).

A további kutatások² és elemzések számára kiindulási alapként szolgáló légi felvételek száma jelenleg több mint négyezer (aktuálisan 4060 fénykép). A fotók összetétele tükrözi az országban zajló politikai változásokat (az

1989-es rendszerváltozás nyomán vált lehetővé régészeti célú légi fényképezés hazánkban), és szoros kapcsolatban áll az adott időben hozzáférhető repülő eszközökkel, és nem mellesleg a repülésre vállalkozó régészek elhivatottságával. A lelőhely kutatástörténetét érintő főbb dátumok: 1997 és 2008 – az első a civil kutatások kezdetét, az utóbbi évszám a „drónkorszak” helybeli beköszöntét jelzi. Ettől kezdve ez a módszer dominál; a belső arányok is egyre inkább eltolódnak a földről irányítható eszközökkel készült fényképek javára (jelenleg 2/5-ös a repülőgépes felvételek és 3/5-ös a drónos fényképek aránya). További kiváló elemzési lehetőséget kínál a legkorszerűbb LiDAR-felvételezések részletekbe menő kiaknázása, amelyhez 2017 őszétől a teljes solti régió tekintetében a kutatás rendelkezésére állnak a forrásadatok.³

1. táblázat. A légi felvételek összegzése a solti Tételhegyről, 1950 és 2024 között (összeállította: Szentpéteri József)

Table 1. List of the aerial photos made of the Tételhegy between 1950 and 2024 (compiled by József Szentpéteri)

dátum	szerző	intézmény	eszköz	sorozat/darab
1950	-	HM HI	repülőgép	sorozat (1a. kép)
1954	-	HM HI	repülőgép	sorozat (1b. kép)
1956	-	HM HI	repülőgép	sorozat (1c. kép)
1959	-	FÖMI	repülőgép	sorozat
1965. 07. 16.	-	HM HI	repülőgép	sorozat (6a. kép)
1966	-	FÖMI	repülőgép	sorozat
1980. 06. 02.	-	HM HI	repülőgép	sorozat
1986. 12. 09.	-	HM HI	repülőgép	sorozat
1987. 07. 27.	-	HM HI	repülőgép	sorozat

¹ A hazai légi fényképezés vezető személyisége, Czajlik Zoltán hívta föl a figyelmet erre a tényre Talabos Gábor pilótával folytatott beszélgetésünk során 2024. február 27-én, a HUN-REN BTK Régészeti Intézet által rendezett, Miklós Zsuzsára emlékező könyvbemutató alkalmával.

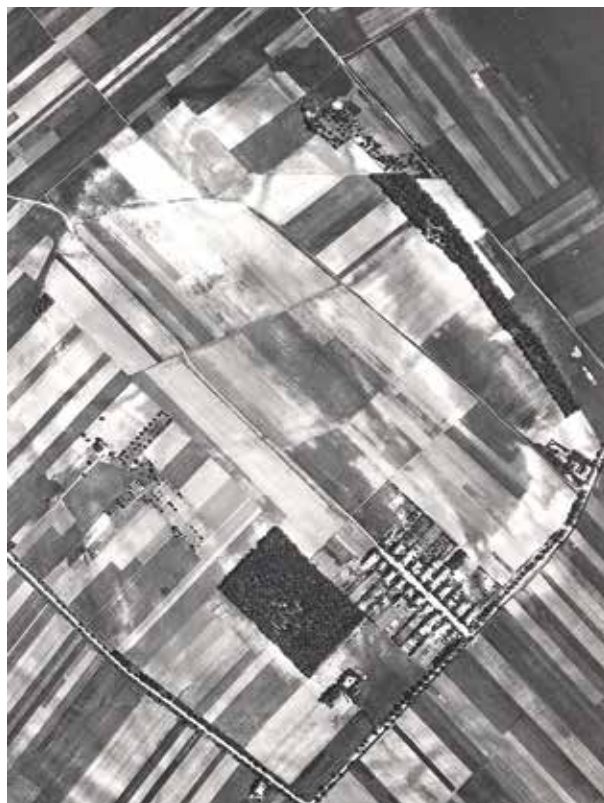
² Kiindulva Otto Braasch tevékenységéből, a tételhegyi légi felvételek első rendszerező jellegű, szakértő elemzése Szabó Máté nevéhez fűződik: SZABÓ 2014.

³ A solti régióban végzett nagyfelületű LiDAR-felvételezések elsődleges eredményeiről lásd Belényesy Károly tanulmányát: I.18. fejezet.

dátum	szerző	intézmény	eszköz	sorozat/darab
1997. 06. 23.	Otto Braasch	PLT	repülőgép	25 db
1997. 06. 09.	Otto Braasch	PLT	repülőgép	7 db
2000	-	FÖMI	repülőgép	sorozat
2000	-	HM HI	repülőgép	sorozat
2001. 08. 03.	Otto Braasch	PLT	repülőgép	8 db
2002. 05. 13.	Otto Braasch	PLT	repülőgép	8 db
2003	-	HM TKht	repülőgép	sorozat (1d. kép)
2003. 06. 05.	Czajlik Zoltán	ELTE	repülőgép	20 db
2004. 07. 03.	Miklós Zsuzsa	MTA RI	repülőgép	12 db
2005	-	FÖMI	repülőgép	sorozat
2005. 05. 13.	László János	Civertan	repülőgép	31 db
2005. 06. 19	László János	Civertan	repülőgép	62 db
2006. 07. 21.	Otto Braasch, Szabó Máté	PLT	repülőgép	9 db
2006. 08. 12.	László János	Civertan	repülőgép	201 db
2006. 10. 18.	Jászai Balázs	Civertan	repülőgép	150 db
2007. 03. 07.	Jászai Balázs	Civertan	repülőgép	100 db
2007. 03. 15.	Szabó Máté	PLT	repülőgép	34 db
2007. 03. 31.	Rákóczi Gábor	Aero Art	sárkányrepülő	250 db
2007. 06. 07.	Otto Braasch	PLT	repülőgép	14 db
2007. 06. 23.	Jászai Balázs	Civertan	repülőgép	208 db
2007. 06. 28.	Rákóczi Gábor	Aero Art	sárkányrepülő	216 db
2007. 11. 10.	Jászai Balázs	Civertan	repülőgép	14 db
2008. 01. 12.	László János, Jászai Balázs	Civertan	drón	9 db
2008. 04. 24.	Miklós Zsuzsa	MTA RI	repülőgép	25 db
2008. 06. 29.	Miklós Zsuzsa	MTA RI	repülőgép	20 db
2008. 07. 17.	Jászai Balázs	Civertan	drón	67 db
2008. 09. 10.	Jászai Balázs	Civertan	repülőgép	44 db
2008. 10. 01.	Jászai Balázs	Civertan	drón	15 db
2009	-	FÖMI	repülőgép	sorozat
2009. 06. 18.	Szabó Máté	PLT	repülőgép	8 db
2009. 08. 24.	Jászai Balázs	Civertan	repülőgép	71 db
2009. 09. 15.	Jászai Balázs	Civertan	drón	95 db
2010. 04. 20.	Szabó Máté	PLT	repülőgép	16 db
2011. 05. 26.	Szabó Máté	PLT	repülőgép	36 db
2013. 08. 15.	Balogh András	Pazirik	drón	kb. 1600 db
2015. 10. 09.	Oroszi Zoltán	Dunatáj	drón	16 db
2016. 09. 09.	Oroszi Zoltán	Dunatáj	drón	39 db
2017. 11. 17.	Belényesy Károly, Kuszinger Róbert	Helmsol	LiDAR	sorozat
2018. 03. 07.	Oroszi Zoltán	Dunatáj	drón	17 db
2018. 09. 14.	Bacskai István	Pelta	drón	34 db
2018. 10. 19.	Oroszi Zoltán	Dunatáj	drón	1 db
2019. 03. 31.	László János, Jászai Balázs	Civertan	drón	28 db
2019. 05. 08.	Bacskai István	Pelta	drón	32 db
2019. 05. 29.	Bacskai István	Pelta	drón	88 db
2019. 09. 4–5.	Bacskai István	Pelta	drón	130 db
2020. 07. 05.	László János, Jászai Balázs	Civertan	drón	60 db
2020. 08. 11.	Bacskai István	Pelta	drón	47 db
2020. 10. 09.	Bacskai István	Pelta	drón	38 db
2021. 09. 09.	Bacskai István	Pelta	drón	37 db
2022. 03. 12.	Bacskai István	Pelta	drón	29 db
2022. 09. 18.	Bacskai István	Pelta	drón	61 db
2024. 05. 13.	Jászai Balázs	Civertan	repülőgép	14 db

1a: 1950

1b: 1954

1c: 1956

1d: 2003

1. kép. Válogatás állami intézmények (HM HI és FÖMI) katonai/közigazgatási céllal készült sorozatfelvételeiből: tételhegyi részletfotók (1950, 1954, 1956, 2003)

Fig. 1. Selection of the aerial photo series made by state institution for military or administrative purposes, 1950, 1954, 1956, 2003 (HM HI and FÖMI)

2. kép. A helyszíni munkálatok felfüggesztése utáni Tételhegy, háttérben közepén a solt-pékmajori lelőhely.

Fotó: Jászai Balázs, 2024. május 13. (Civertan Stúdió)

Fig. 2. The Tételhegy after the conclusion of fieldwork on the site, with the Pékmajor site in the background, May 13, 2024.

Photo: Balázs Jászai (Civertan Stúdió)

A TÉTELHEGYI VÍZTÁROZÓK ÉS ERŐDÍTÉSEK KUTATÁSA

„A solti Tételhegy környezettörténeti kutatásainak egyik legjelentősebb problémája az, hogy magán a maradványfelszínen nincs olyan üledékgyűjtő rendszer, melyben több ezer éven keresztül biztosítva lett volna a pollenek becsapdázódása, a növényi maradványok felhalmozása és megőrződése.”⁴ Ennek a természeti adottságnak a tudomásul vétele a kutatás első szakaszának 2010-ben tartott zárókonferenciáján, majd a kötet 2014. évi közlésekor⁵ megtörtént; ám az ásatási helyszínen eltöltött hosszú idő, és főleg egy szerencsés helyzetfelismerés tapasztalata az imént ismertetett feltevés átgondolására készítetett bennünket.

Történt ugyanis, hogy a nyáját a Tételhegyen legeltető juhász a birkáival és kutyáival együtt haladva – még a *horizont előtt* – fokozatosan eltűnt a szemem elől: a lelőhely keleti partján túl levő akoltól felkapaszkodtak a méretes domboldal peremére, majd leereszkedtek a dombhát belseje irányába, miközben látszólag elnyelte őket a föld.

Ekkor tudatosult bennem e jelenség magyarázata, hogy az őskori földvárát (azaz a Templomdombot) délről övező térség tekintélyes méretű horpadása nem feltétlenül természetes úton, hanem emberi beavatkozás következtében alakulhatott ki. Ez volt a kulcsmozzanata annak a felismerésnek, milyen térfogatú földtömeget mozgathattak meg, és mi lehetett valójában az események mozgatórugója. A százhektáros dombhát középső területéről annyi föld- és kötömeget áshattak ki, és szállítottak a Tételhegy peremeihez, amennyi csak szükséges lehetett az ártérből kiemelkedő terjedelmes földhát körbekerítéséhez. Az erődítés építéskor létesített anyagnyerőhelyek által mesterséges víztározók születtek, melyek a lehulló csapadék mennyiségétől függően ideiglenes vagy állandó itatóként szolgálhattak a tágas platón. A lelőhelyen napjainkban is előfordul özvönvízszerű esőzés (3. kép), és saját feltárásaink során magunk is sokszor megtapasztalhattuk

⁴ PERSAITS–SÜMEGI–TÖRÖCSIK 2014. 159.

⁵ SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014.

3. kép. A lelőhely platóján elhelyezkedő mélyedés egy felhőszakadást követően, háttérben a magassági pontot őrző Tétel-halom sziluettje (középen fent). Fotó: Varga Csaba, 2014. szeptember 14.

Fig. 3. A depression on the plateau following a torrential downpour, with the silhouette of Tétel-halom and the triangulation point in the background), September 14, 2014. Photo: Csaba Varga

a talaj vízmegtartó képességét (4a–b. kép). Ezek után egy szintvonalas térkép elemzése (5. kép), a lelőhelyről készült légi felvételek célzott tanulmányozása (6a. kép) és különösen a LiDAR-felvételezés képanyaga (6b. kép) nyomán ki kellett terjesztenünk a magaslati vízgazdálkodás tárgyalásánál számításba vehető esetek számát. Bár az erózió az idők során nagyfokú feltöltődést eredményezett ezekben a mélyedésekben, az elsőként bemutatott példán túl még három jelentős méretű víztározó használatát lehet feltételezni, és nem csak a plató közepén, de a dombhát déli térségében is.⁶

A Tételhegyen élők elsősorban a természetes vízfolyások adta védelmet használták föl, azonban mind északon, mind délen mesterséges csatornákkal is körbevették a környezetéből kiemelkedő helyszínt. Ami a teljes dombhátat körbefogó védelmi rendszer elemeit illeti, több ásatási helyszínen megfigyelhettük a sánc- és ároképítés helyi gyakorlatát.⁷ Az elegyengetett felszínre rendszerint réti mészkövet terítették, majd rétegesen földet halmoztak rá, vízzel megöntözték, miáltal betonkeménységű alapozáshoz jutottak. Az idők során megkopott széles sáncokból a jelenkori szántások következtében alig maradt némi

4. kép. Ásatási szelvények a Tételhegy északi részén – eső előtt és vihar után. Fotó: Szentpéteri József, 2014. augusztus 29. (fent) és 2014. szeptember 4. (lent)

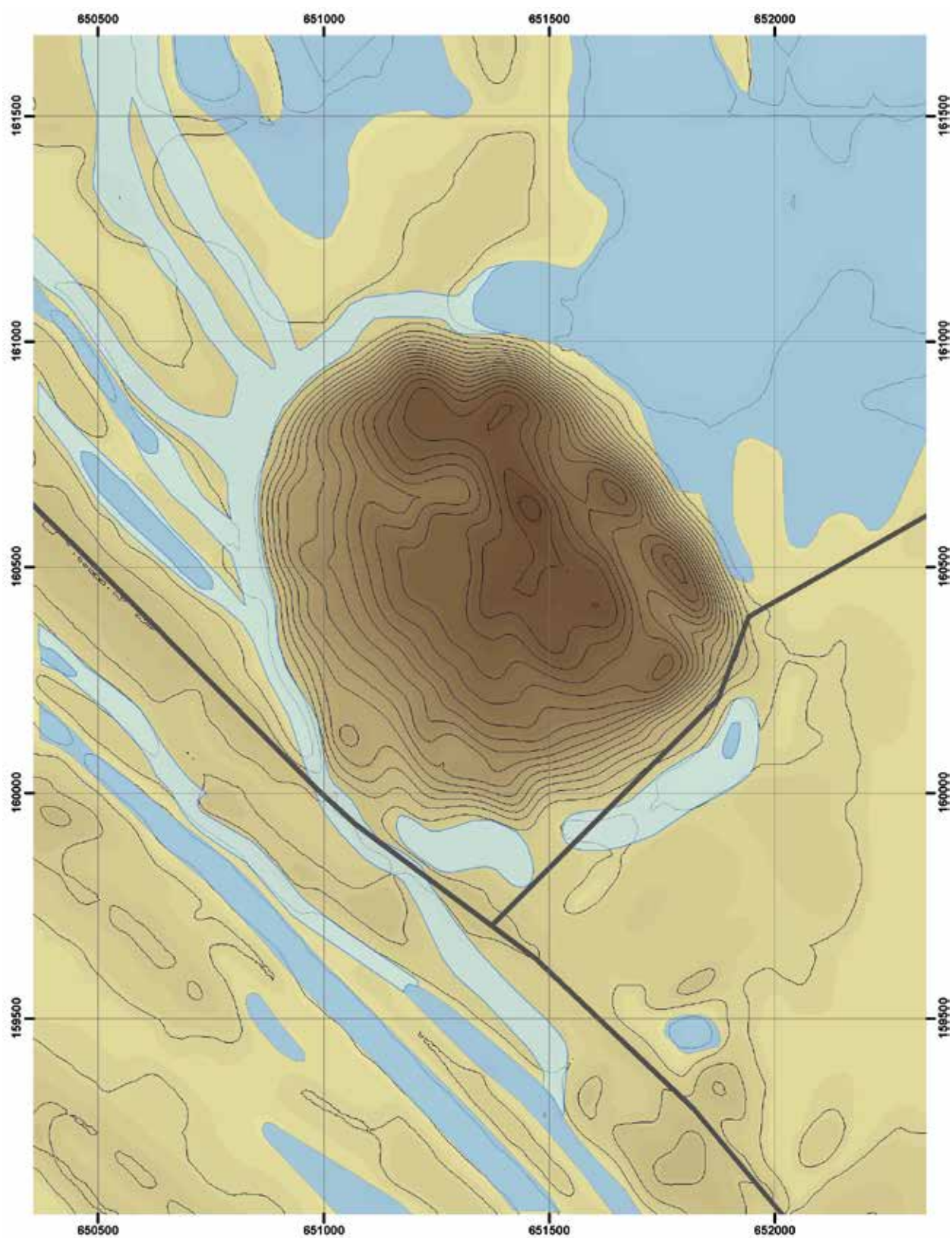
Fig. 4. Excavation trenches in the northern part of the Tételhegy, before and after a storm, August 29, 2014 (top) and September 4, 2014 (bottom). Photo: József Szentpéteri

vékony réteg emlékeztetőnek, a szétszántott kőanyag azonban szélesen húzódó rozsdabarna-vöröses-fehér sávként mutatkozik a lelőhely peremein. A légi felvételek közül az 1954. júniusi felvételesorozat különösen jól nagyítható, és alkalmas a templomdombi sáncok és kapuk elhelyezkedésének tisztázására, akár a sánctalpak méreteinek aránylag pontos meghatározására (7–8. kép).⁸ A 2017. március 17-én készült műholdfelvétel (9–10. kép) a lelőhelyet egykor K-Ny irányban ívesen keresztülszelő sáncárokknak egy az előzőekben tapasztaltakkal eltérő (rácsos) szerkezetű részletét mutatja, aminek értelmezéséhez az akkor már meglevő geofizikai vizsgálatokat (11a. kép) talajradaros mérésekkel (11b. kép) egészítettük ki, majd

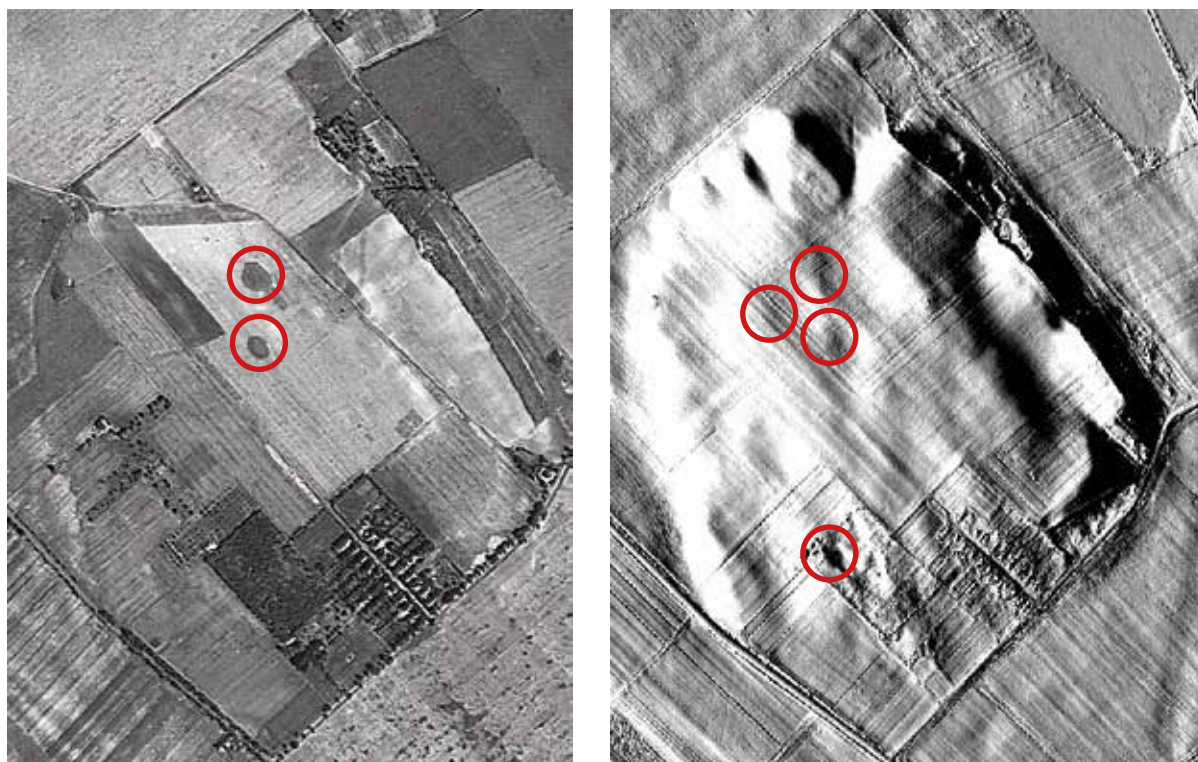
⁶ Pénzügyi forrásaink korlátozott volta nem tette lehetővé a Castrum Tétel Program kezdetén még hangsúlyos szerepet játszó környezettörténeti kutatások felújítását, ezáltal már csak a későbbiekben megválaszolható kérdések számát szaporítottuk a Tételhegyen feltételezett magaslati víztározókra vonatkozó felismeréssel.

⁷ Az őskori földvár sáncátvágásairól: HOLL–SZENTPÉTERI 2011; SZENTPÉTERI 2014.

⁸ Szelényi Károly fényképének (8. kép) készülési ideje (2007. július 5.) tévesen (2007. augusztus 28-as dátummal) szerepelt az előző közleményben: SZENTPÉTERI 2014. 240,14. kép.

5. kép. Színezett szintvonalas térkép a Tételhegyről (1 : 10 000). Készítette: Pánya István
Fig. 5. Coloured contour map of the Tételhegy (1 : 10,000). Made by István Pánya

6. kép. A tételhegyi magaslaton feltételezett víztározók lokalizálása egy 1965-ben készült légi felvétel (a) és a 2017-es LiDAR-felvétel (b) részletén

Fig. 6. Identification of the assumed water storage facilities on the Tételhegy on an aerial photo made in 1965 (a) and on a LiDAR image made in 2017 (b)

7. kép. Az őskori földvár a 2006–2007. évi szelvényekkel az 1954-ben készült légi felvételen (a) és a sánctalp maradványa az ásatás közben készült fotón (b). Készítette: Holl Balázs (a) és Szelényi Károly, 2007. július 5. (b)

Fig. 7. The prehistoric hillfort on an aerial photo made in 1954 (a) and the remains of the rampart in the excavation trenches opened in 2006–2007 (b). Made by Balázs Holl (a) and Károly Szelényi, July 5, 2007 (b)

8. kép. Az őskori földvár sáncának átvágása az északi kapubejárat közelében.

Fotó: Szentpéteri József, 2008. október 3.

Fig. 8. Section through the rampart of the prehistoric hillfort near the northern entrance.

Photo: József Szentpéteri, October 3, 2008

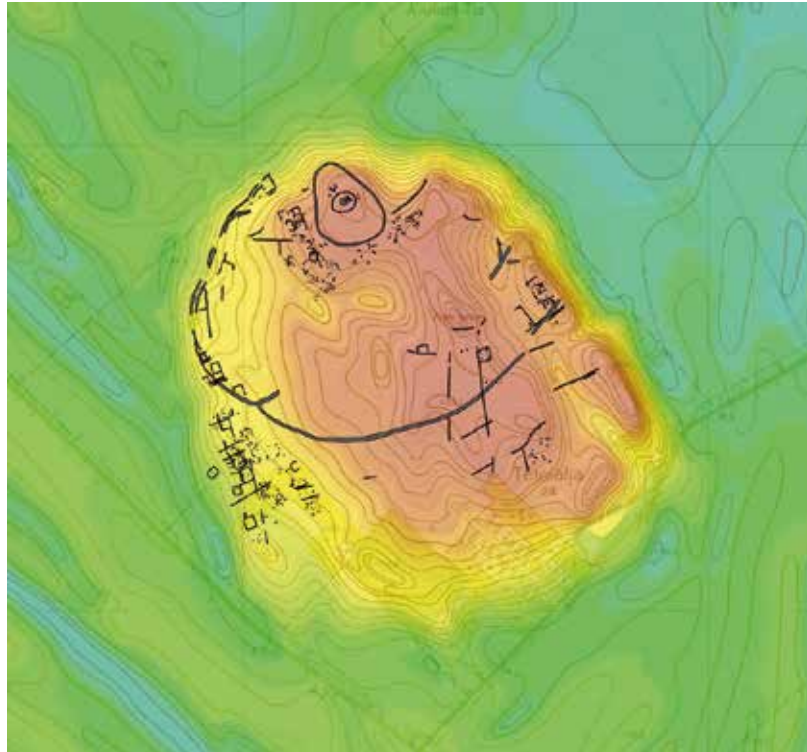
9. kép. A Tételhegy és a tavaszi hóolvadáskor átázott talajjeles részlete Google-műholdfelvételen (2017. március 17.)

Fig. 9. Soil marks on the Tételhegy after the spring snowmelt on a Google satellite image (March 17, 2017)

hitelesítő feltárást végeztünk a helyszínen⁹ (11c. kép). A vastag iszapos talajréteg, valamint a réti mészkővel megerősített sánctest a benne talált őskori kerámiaanyag alapján a bronzkor végére keltezhető.

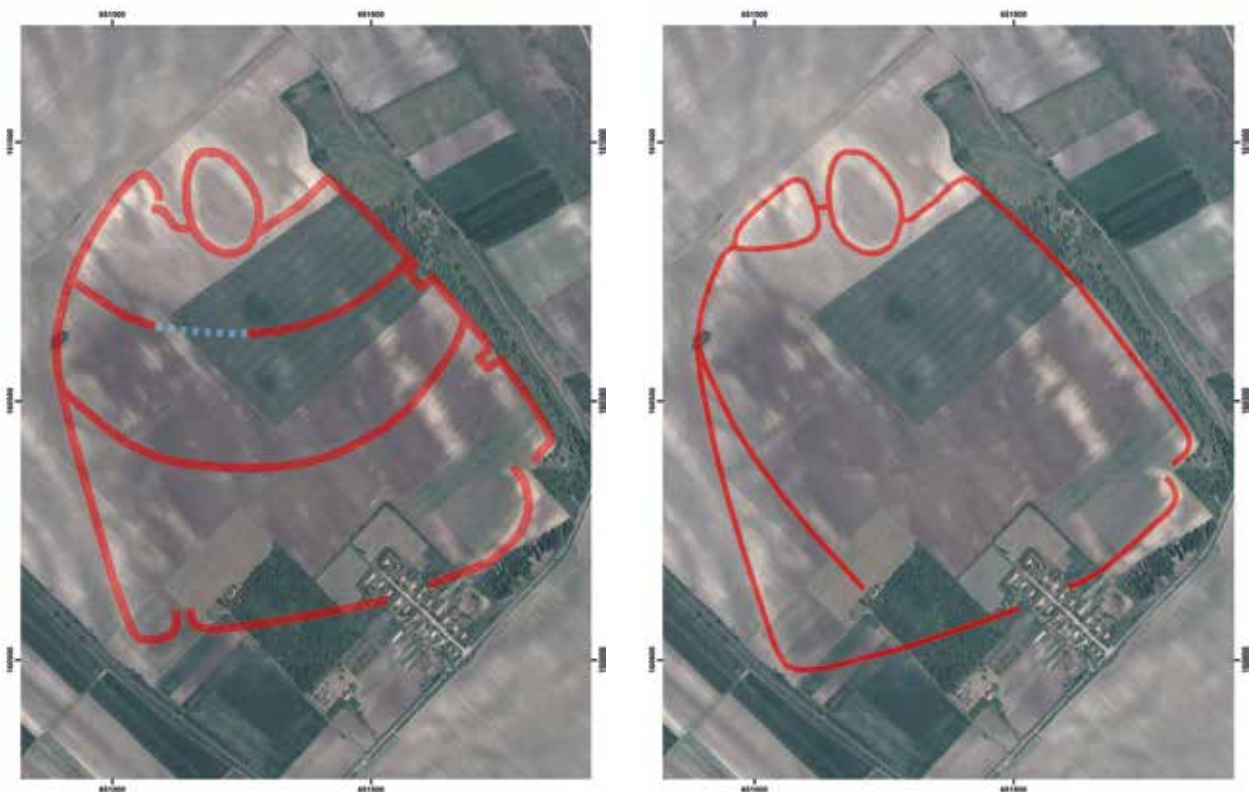
A régészeti és térinformatikai eredmények együttes értelmezése vezethet el bennünket a lelőhely megalapozott adatokon nyugvó, korszakokra bontott településföldrajzi rekonstrukciójához, aminek elérése még szintén a jövő feladata. A kezdeti lépéseket a program első szakaszának

⁹ A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézet Középkori Európai és Közel-Keleti Régészeti Tanszékének 2018. évi tanását Takács Miklós vezette, a talajradaros mérések felvételét Rétfalvi Teofil irányította.

12. kép. Erődítés- és telepjelenségek a solti Tételhegyen. Készítette: Szabó Máté (2014)

Fig. 12. Traces of fortifications and settlement features on the Tételhegy. Made by Máté Szabó (2014)

13. kép. Előmunkálatok a tételhegyi erődrendszer rekonstrukciójához: őskor (a), középkor (b).

Szentpéteri József elképzelései alapján készítette Pánya István (2014)

Fig. 13. Preliminary reconstruction of the defenceworks on the Tételhegy site dating from prehistory (a) and the medieval period (b). Made by István Pánya, based on József Szentpéteri's concept (2014)

0 100 200 300 400 m

Jelmagyarázat

1	4	7	10
2	5	8	11
3	6	9	12

14. kép. A Tételhegy korszakfüggetlen településföldrajzi rekonstrukciója. Készítette: Szentpéteri József és Bálint Marianna.
A jelmagyarázat feloldása: 1: Az őskori erődítés sánca, 2: A középkori erődítés sánca, 3: Az erődítés külső sáncai, 4: Az őskori árok nyomvonala, 5: Az őskori árok bizonytalan nyomvonala, 6: Az erődítésbe vezető főbb utak, 7: Az erődítésbe vezető mellékutak, 8: Az ártér vízjárta részei, 9–12: Vízmentes területek tengerszint feletti magassága: 9: 96–97 m tszfm, 10: 97–105 m tszfm, 11: 105–110 m tszfm, 12: 110–114 m tszfm.

Fig. 14. The overall occupation of the Tételhegy site and its position in the landscape. Made by József Szentpéteri and Marianna Bálint. Key. 1. Rampart of the prehistoric stronghold, 2. rampart of the medieval stronghold, 3. outer rampart, 4. line of the prehistoric ditch, 5. uncertain line of the prehistoric ditch, 7. the main roads leading to the stronghold, 8. the side-roads leading to the stronghold, 8. the intermittently flooded areas of the floodplain, 9–12. elevation of flood-free areas: 9. 96–97 m a.s.l., 10: 97–105 m a.s.l., 11. 105–110 m a.s.l., 12: 110–114 m a.s.l.

IRODALOM

- HOLL–SZENTPÉTERI 2011 Holl, Balázs – Szentpéteri, József: Creation of a GIS Database for the Archaeological Investigation of a Major Administrative Centre in the Carpathian Basin: Solt-Tételhegy (County Bács-Kiskun, Hungary). In: Jerem, Erzsébet – Redő, Ferenc – Szeverényi, Vajk (eds.): *On the Road to Reconstructing the Past. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA). Proceedings of the 36th Annual Conference. Budapest, April 2–6, 2008*. Archaeolingua, Budapest, 2011, 219–225.
- PERSAITS–SÜMEGI–
TÖRŐCSIK 2014 Persaits Gergő – Sümegi Pál – Törőcsik Tünde: A solti Tételhegy környezettörténete pollen- és fitolitelemzés alapján. The environmental history of Solt-Tételhegy based on pollen and phytolith analyses. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014, 159–170.
- SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–
SZÉKELY 2014 Somogyvári Ágnes – Szentpéteri József – V. Székely György (szerk.): *Településtörténeti kutatások. Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya. Settlement Studies. Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya*. Archaeologia Cumanica 3. Kecskemét, 2014.
- SZABÓ 2014 Szabó Máté: Solt-Tételhegy légrégészeti kutatása. The aerial archaeological exploration of Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014, 41–52.
- SZENTPÉTERI 2014 Szentpéteri József: Őskori és középkori erődítésnyomok a solti Tételhegyen. In: Rosta Szabolcs – V. Székely György (szerk.): *„Carmen miserabile”. A tatárjárás magyarországi emlékei. Tanulmányok Pálóczi Horváth András 70. születésnapja tiszteletére*. Kecskemét, 2014, 231–240.

MARGINALIA ON POTENTIAL AVENUES OF FUTURE RESEARCH
(Abstract)

József Szentpéteri

Keywords: assessment of aerial photos, investigation of defenceworks and assumed waster storage facilities

Insofar as the investigation of the Tételhegy site by Solt will be resumed in the future, I would propose two further research directions in addition to the continuation of previous work (the prehistoric hillfort, the medieval fort, and the excavation of the cemetery, the settlement and the church) to the leaders of future research projects that relate to the entire occupation of this multi-period site.

The GIS-based assessment of aerial photos: the Tételhegy site represents one of the most intensely covered archaeological sites in terms of aerial photography. Between 1950 and 2022, aerial photos were made of the Tételhegy area on at least sixty occasions, under the most diverse weather conditions in all four seasons (the number of aerial photos currently exceeds 4060).

The study of the strongly intertwined water storage facilities and defenceworks: an immense mass of earth and rocks had probably been removed and then transported to the plateau's perimeter in order to completely enclose the area of the Tételhegy. The pits dug for this purpose were then most likely used as water storage facilities which, depending on the amount of precipitation, then served as permanent or temporary watering facilities for livestock on the spacious plateau.

TABULA TETELIENSIS – AKIK AZ ARCUKAT ADTÁK A PROJEKTHEZ

Szentpéteri József

Az alábbi fejezettel szeretném megköszönni minden résztvevőnek és támogatónak a Castrum Tetel Program megvalósítása érdekében végzett hozzájárulását! Az első lépések megtételétől az ismeretlen lelőhely felfedezésére áldozott sok emberöltőnyi munka és mérhetetlen szellemi és fizikai energia szolgál majd alapul mindazoknak, akik hisznek a homokháton észrevétlenül lepergő idő és a reményeink szerint a jövőben is folytatódó tételhegyi kutatások értelmében.

Kulcsszavak: Castrum Tetel Program, felfedezők, résztvevők, támogatók, szerzők

1. kép. A tárgy mögött az embert! Fotó: Füzi Péter, 2009. augusztus 24.

Fig. 1. Discovering the individual behind the artefact! Photo: Péter Füzi, August 24, 2009

FELFEDEZŐK

Két világlátott régészprofesszor, *Bóna István* (1930–2001) és *Trogmayer Ottó* (1934–2015) egybehangzó biztatására több mint tizennyolc esztendővel ezelőtt kapaszkodtam föl a csupán alföldi viszonylatban hegynék mondható Tétel-halomra. Egymástól függetlenül, mindketten ide képzeltek az avar kagán rejtélyes központját, a hringet,

amit mióta világ a világ, keresik a *horizontok bebarangolása után vágyó* emberek. Hogy melyikük gondolt rá így először, és meddig dédelgette magában a sokáig titkolt felfedezést, ma már nem fontos. Őrizze jó emléküket a személyes találkozás és az írott szó varázsa!

2. kép. Bóna István egyetemi dolgozószobájában. ELTE BTK Régészeti Tanszék, Budapest, 1992. Fényképezte: G. Fábri Zsuzsa (forrás: <https://real-i.mtak.hu/2099/>)

Fig. 2. István Bóna in his university study, ELTE BTK, Institute of Archaeological Sciences, 1992. Photo: Zsuzsa G. Fábri (after <https://real-i.mtak.hu/2099/>)

3. kép. Az avar kagán kunbábonyi díszben, Torma Judit rajza. Forrás: Trogmayer Ottó: *Múltbalátó. Régészetünk nagy pillanatai*. Helikon, Budapest, 2005, 106.

Fig. 3. The Avar khagan dressed in the finery from Kunbábonyi. Drawing: Judit Torma (after Ottó Trogmayer: *Múltbalátó. Régészetünk nagy pillanatai*. Budapest: Helikon, 2005, 106)

4–5. kép. Részletek a *Múltbalátó* című könyv *Baján fapalotája* fejezetéből. A *Dunatétény* helységnevet *Dunatetetlen* formára a szerző saját kezűleg helyesbítette újpesti otthonában, 2006. szeptember 27.

Figs 4–5. Detail from the chapter “Bayan’s timber palace” of the book *Múltbalátó*. The toponym *Dunatétény* was probably corrected to *Dunatetetlen* by the author himself in his Újpest apartment, September 27, 2006.

Bolha a fülbe... – ad Castrum Tetel

Kedves Jóska!

Nem válik dicséretemre, hogy az ígéretnek, miszerint röviden összefoglalom, mikor és miképpen született az ötlet, ma holnap harmadfél esztendeje. Az autózásnak legalább ekkor benne a szerepe – ha ugyan nem nagyobb, mint a régészeti ismereteknek. 1983-ban szereztem jogosítványt (s vele a sofőri státust); autónk 1984-ben lett. Férjem szülővárosába, Hevesre addig Budapest felé, többszöri átszállással, vonattal utaztunk, évente kétszer: Szent Istvánkor (lehetőleg már Bóna-napra, édesanyját köszönteni; ilyenformán ez többszörös ünnep volt, s több napot is ott töltöttünk), valamint halottak napjára, az ősök sírjához. Családon belül megörökölt/megvásárolt Csufi nevű Trabantunkkal 1984 nyaratól egyszerűsödött az utazás: ugyan hat vármegyén át, de egyhuzamban autóztunk itthonról Hevesig a Dunaföldvár – Solt – Kecskemét – Nagykőrös – Jászberény útvonalon. A változást az autók jelentették: 86 nyaratól egy másik használt, de nagyobb Trabant, majd 1991-től egy (a nullák sokasága miatt alig hihető mértékű olasz honoráriumból vásárolt) ma is meglevő Fiat. Lányunk is szívesen tartott velünk Hevesre a Nagymama kedvéért, akinek 1987. évi halála után már csak férjemmel kettesben jártunk haza, ám ugyancsak, mint ezelőtt, nyáron és ősszel is. Bóna Istvánnak sokat jelentett a szülőföld. Annyi változott még, hogy a kiskunsági – jászszági kirándulót helyett mind többször választottuk a "haladósabb" 3-as autópályát a Gyöngyös utáni letérővel. De térjünk vissza a Tételhegyhez.

Soltot elhagyva, már a legelső alkalommal megragadott a kecskeméti úttól délre, a sík fölé hirtelen emelkedő terepalakulat látványa; különösen visszafelé jövet, alkonyi fényben volt lenyűgöző. (Szépségét csak Dunaföldvár tornyainak sziluettje múlta fölül, – ennyi pannon elfogultság talán megbocsátható.) Ősszel megismétlődött az élmény. Minden mezei régész tud valamit annak a vidéknek a történelméből, amerre az útja visz, ezért nem gondoltam, hogy nagy merészség, ha megkockáztatom: ez a domb annyira fenséges, hogy akár kagáni szállás is lehetett. Kinek ne jutna eszébe a kunbányai fejedelmi lelet, nem is olyan messze innen, vagy a bócsai...

Egy tavaszi késődélután – amikor már hosszabbak a napok – látogattunk el a dombra. Április vége, május eleje lehetett, elég dús volt már a növényzet. A Csufival mentünk. (Belénk vésődött a dombról lete-

6–7. kép. Bolha a fülbe... – ad Castrum Tetel. Bóna Istvánné Horváth Jolánta levele Szentpéteri Józsefnek. Dunaújváros, 2007. szeptember 2.

Figs 6–7. A bug in the ear... – ad Castrum Tetel. Letter by Jolánta Horváth Mrs Bóna to József Szentpéteri. Dunaújváros, September 2, 2007

- 2 -

kintve, a lapályban játékautónak látszó, kopott kis jószág árvalkodó képe; arrefelé jártunkban mindig emlegettük.) Két esztendő tavasza jöhet számításba: 1985-é és 1986-é. Biztosan nem későbbié, emint ez a fennmaradt adásvételi papírokból tudható: 86 júniusában váltunk meg Csufitól. A dombtetőnek csupán egy kis része volt föl-szántva akkor; néhány jellegtelen cserepet találtunk csak, meg sem őriztük őket. Amennyire lehetett, körbekerültük a dombot, s ezzel véget is ért terepszemlénk. - Arra emlékszem még, hogy hirtelen támadt a kirándulás ötlete. Férjem, aki egyébként soha nem lelkesedett a rögtönzésekért, első szavamra kötélnek állt; ebből sejtettem, hogy nem hagyja hidegen a dolog. Nem emlékszem azonban, hogy módszeresen foglalkozott volna a lelőhellyel. Ha, netán mégis, arra a "mindentudó" zsebnaptáraiban találhatnánk utalásokat. Csakhogy e naptárakból a 80-as évekbeliek egy része ^{mindmáig} leppeng valahol, épp a fönti esztendőkből valók is! Késlekedésemnek némileg oka ez is: reménykedtem, hogy előbb-utóbb megtalálom a noteszokat, s bennük följegyzéseket a solti hegyről.

Örömmel olvasom Trogmayer Ottó gyönyörű könyvében, a Múltbalátóban, hogy ő is kagáni székhelynek gondolja ezt a hegyet, a képzeletben föl is építi rá a palotát. (Kár, hogy Dunatétetlen – mint igazodási pont-nevéből véletlenül a nem létező Dunatétény lett.) Ennél jobban már csak annak örülök, hogy Bóna István ezt a bizonyos bolhát egy igencsak alkalmas fülbe ugrasztotta tovább. Amint az ábra már eddig is mutatja, nem hiába. - Bánt, hogy tetemes mennyiségű, nyomasztó feladatom miatt magam nem vehetek rész a munkaközösség munkájában, legalábbis egyelőre.

További sikeres munkát kíván és szeretettel köszönti

Jolánth Joli
Horváth Joli

Dunaújváros, 2007. szeptember 2-án,

Budavár felszabadításának évfordulóján

6-7. kép. Bolha a fülbe... – ad Castrum Tetel. Bóna Istvánné Horváth Jolánta levele Szentpéteri Józsefnek.
Dunaújváros, 2007. szeptember 2.

Figs 6-7. A bug in the ear... – ad Castrum Tetel. Letter by Jolánta Horváth Mrs Bóna to József Szentpéteri.
Dunaújváros, September 2, 2007

8. kép. Trogmayer Ottó a Tételhegyen Szentpéteri József kíséretében. 2008. július 31. Fotó: Lantos Andrea.

Fig. 8. Ottó Trogmayer's visit to the Tételhegy site, accompanied by József Szentpéteri, with Péter Füzi in the foreground.
July 31, 2008. Photo: Andrea Lantos

KÖZREMŰKÖDŐ FÉNYKÉPÉSZEK

Mielőtt a terepmunka során fokozatosan bekapcsolódó munkatársak¹ méltatására térnék, előre kell sorolnom azokat a fotográfusokat, akik az esetenként kifejezetten veszélyes körülmények között végzett áldozatos tevékenységük során megörökítették ezt a mintegy két évtizedet

átfogó időszakot. Legyenek köszönetképp (a solti projektben kifejtett tevékenységük² feltüntetésével) név szerint is felsorolva:

Otto Braasch pilóta – légi fényképek (1997–2002),
Czajlik Zoltán régész – légi fényképek (2003), *Talabos*

¹ Az ebben a fejezetben dőlten szedett nevű *személyek* megtalálhatók az illusztrációként felhasznált fényképeken.

² Lásd még a kötetben a III.2. fejezet 1. táblázatát!

Gábor pilóta (2003–2008), *Miklós Zsuzsa* régész – légi fényképek (2004, 2008), *László János és Jászai Balázs* légi fényképek és drónfotók (2005–2024), *Bahget Iskander* fotográfus (2006), *Szelényi Károly* fotográfus (2006), *Szabó Máté* régész – légi fényképek (2006–2011), *Madaras László* fotográfus (2006–2022), *Rákóczi Gábor* légi fényképek (2017), *Kiss Béla* fotográfus (2008–2024), *Balogh András*

régész – drónfotók (2013), *Oroszi Zoltán* drónfotók (2015, 2018), *Redencki Antal* drónfotók (2016–2022), *Belényesi Károly* régész – LiDAR-felvételek (2017), *Kuszinger Róbert* geográfus – LiDAR-felvételek (2017), *Bacsikai István* drónfotók (2019–2022), *Gedai Csaba* fotográfus (2017–2022).

1. Otto Braasch

2. Talabos Gábor

3. Czajlik Zoltán

4. Miklós Zsuzsa

5. László János (jobbról) és Jászai Balázs (balról)

6. Bahget Iskander

7. Szelényi Károly

8. Szabó Máté

9. Madaras László

10. Rákóczi Gábor és felesége

11. Kiss Béla

12. Oroszi Zoltán

13. Redencki Antal

14. Balogh András

15-1. Belényesy Károly

15-2. Kuszinger Róbert

16. Gedai Csaba

17. Bacskai István

9. kép. Akik fénnel írnak az örökkévalóságnak – fotográfusok égen és földön: 1. Otto Braasch, 2. Talabos Gábor pilóta, 3. Czajlik Zoltán, 4. Miklós Zsuzsa, 5. László János és Jászai Balázs, 6. Bahget Iskander, 7. Szelényi Károly, 8. Szabó Máté, 9. Madaras László, 10. Rákóczi Gábor és felesége, 11. Kiss Béla, 12. Oroszi Zoltán, 13. Redencki Antal, 14. Balogh András, 15-1. kép. Belényesy Károly, 15-2. kép. Kuszinger Róbert, 16. Gedai Csaba, 17. Bacskai István. Forrás: 1. SZABÓ 2018. 109, 129. kép; 2-3, 8, 11, 15-16: az ábrázolt személyektől; 4-7, 9-10, 12-14, 17: fotó: Szentpéteri József

Fig 9. Writ with light for eternity – Photographers on the earth and in the skies: 1. Otto Braasch, 2. pilot Gábor Talabos, 3. Zoltán Czajlik, 4. Zsuzsa Miklós, 5. János László and Balázs Jászai, 6. Iskander Bahget, 7. Károly Szelényi, 8. Máté Szabó, 9. László Madaras, 10. Gábor Rákóczi and his wife, 11. Béla Kiss, 12. Zoltán Oroszi, 13. Antal Redencki, 14. András Balogh, 15-1. Károly Belényesy, 15-2. Róbert Kuszinger, 16. Csaba Gedai, 17. István Bacskai. (1: after SZABÓ 2018. 109, Fig. 129; 2-3, 8, 11, 15-16: courtesy of the photographed persons; 4-7, 9-10, 12-14, 17: photos by József Szentpéteri)

A KEZDETI LÉPÉSEK (2005–2012)

A projekt első szakaszában végzett munka³ a hazai akadémiai szférából (kutatóhelyekről, egyetemi tanszékekről és múzeumi hálózatról) toborzott munkatársak közreműködésével zajlott. A kibontakozás lehetőségét az első elnyert pályázati támogatás biztosította (Jedlik Ányos Program, 2007–2009).

A terepmunkában hosszabb-rövidebb ideig szerepet vállalt munkatársak: *Áipli Gyula* (2009), *Aradi Szilveszter* (2005), *Bradák Balázs* (2007–2008), *Buzás Gergely* (2005), *Csatári Bálint* (2005), *Cséki Andrea* (2006–2008), *Harkai István* (2005), *Hatos János* (2008), *Holl Balázs* – 2005, 2007–2009), *Horváth Erzsébet* (2007–2008), *Jankovich-Bésán Dénes* (2005), *Kerényi Ferenc* (2007), *Langó Péter* (2007–2008), *Lantos Andrea* (2008–2009), *Mészáros Mónika* (2006–2008), *Nagy Balázs* (2005, 2007–2008), *Nagy Levente* (2005), *Nováki Gyula* (2005), *Persaits Gergő* (2008–2009), *Pusztai Sándor* (2007–2009), *Rosta Szabolcs* (2005–2009), *Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia* (2007–2008), *Skorka Renáta* (2009), *Somogyvári Ágnes* (2005–2008), *Sümei Pál* (2009), *Szentpéteri József* (2005–2009), *Takács Miklós* (2005, 2007–2009), *Türk Attila* (2007–2008),

V. Székely György (2005–2008), *Vaday Andrea* (2007), *Vida Ágnes* (2008), *Weisz Boglárka* (2009), *Zsoldos Attila* (2005).⁴

A program múzeumi háttérét, bázisintézményét, a feltárt régészeti leletanyag befogadását és őrzését az időközben többszöri szervezeti átalakításon és névváltozáson átesett Kecskeméti Katona József Múzeum jelentette, a munkálatokban résztvevő (egykori és/vagy jelenlegi) munkatársak: *Áipli Gyula* régésztechnikus, *Áipliné Faragó Mária* restaurátor, *Bognár Margit* régész, *Boros Ilona* segédrestaurátor, *Csányi Roland* ásatástechnikus, *Fazekas András Kristóf* régész, *Hajdrik Gabriella* ásatástechnikus, *Kiss Béla* fényképész, *Laczkó János* restaurátor, megyei múzeumigazgató, *Lukács Nikolett*a régész, *Mala Enikő* restaurátor, *Mészáros Mónika* régész, *Merinu Éva* múzeumpedagógus, *Pánya István* földrajzkutató, *Pencz Tamás* gépkocsivezető, *Rosta Szabolcs* régész, megyei múzeumigazgató, *Somogyvári Ágnes* régész, *Sz. Wilhelm Gábor* régész, *Székelyné Kőrösi Ilona* történész-néprajzkutató, *Török Zoltánné* igazgatói titkár, *V. Székely György* régész-numizmatikus, *Vida Ágnes* adattáros-ásatástechnikus, *Zalatnai Pál* kiállításkivitelező.

³ *Terepmunka*: 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2018, 2019, 2021, 2022 (14 esztendő). Terepmunka tekintetében inaktív évek: 2010, 2011, 2017, 2020 (4 esztendő); közülük 2010–2011-ben egészségügyi okok, 2017-ben pénzügyi korlátok, 2020-ban pedig a pandémia miatt. *Feldolgozás és publikáció* a terepmunkák lezárultával: 2023 és 2024 (2 esztendő). Összesen: 2 évtized.

⁴ Tevékenységük nyomon követhető a kutatástörténeti áttekintésben: I.2. fejezet.

Megbízásos szerződéssel külső munkatársként közreműködött *Pintér Erzsébet* restaurátor.

Az ásatás fizikai részét jelentő kézimunka során kezdetben szerződötített helyi munkásokra (*Bajnok Gábor, Gergely János, Haller István, Szilágyi István*), 2006 és 2009 között kecskeméti középiskolásokra (*Bodri Máté, Csizmadia Zoltán, Fazekas András, Füzi Péter, Nyakó Balázs, Pádár András, Székely György Tamás, Török Judit, Varga Gergő, Verebes Adrienn*), de főként a *Huszár Ambrus* vezette, a bázismúzeummal szerződéses viszonyban levő Husa Bt. tapasztalt ásatási munkásaira támaszkodtunk. 2006 és 2009 között, valamint 2013-ban *Gózon János* dunapataji vállalkozó földmunkagépével, *Gózon Tamás, Musza Attila* és *Faragó Sándor* gépkezelők közreműködésével végeztük a humuszolást. *Róka Attila* szegedi régészhallgató 2007-ben 2 hetet, Takács Melinda

budapesti régészhallgató 2008-ban 4 hetet dolgozott a lelőhelyen.

A Szegedi Tudományegyetem (SZTE) 17 régészhallgatója 2008-ban, illetve 2009 nyarán és őszén végzett a Tételhegyen szakmai gyakorlatot, közülük *Cserép Rita* (2008: 4 hét, 2009: 2 hét), *Csik Veronika* (2009: 3 hét), *Hornyik Adrienn* (2008: 4 hét), *Hrabák Zita* (2008: 3 hét), *Jancsó István* (2008: 4 hét, 2009: 3 hét), *Kántor Orsolya* (2008: 1 hét), *Keszthelyi Orsolya* (2008: 2 hét, 2009: 2 hét), *Király Edit* (2008: 3 hét, 2009: 3 hét), *Markó Eszter* (2008: 2 hét), *Nagy Laura* (2008: 4 hét, 2009: 3 hét), *Nyúl János Tibor* (2008: 3 hét), *Olgyay János* (2008: 5 hét, 2009: 3 hét), *Pozsgai Helga* (2008: 4 hét, 2009: 3 hét), *Szebenyi Tamás* (2008: 5 hét, 2009: 3 hét), *Szőllőssy Csilla* (2008: 3 hét, 2009: 2 hét) és *Varga Dorina Erzsébet* (2008: 4 hét, 2009: 2 hét időtartamban).

10. kép. A legelső tételhegyi ismerős – Juhász Sándor juhász, 2005. március 22. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 10. The very first acquaintance from Tételhegy – shepherd Sándor Juhász, March 22, 2005. Photo: József Szentpéteri

11. kép. Varga Csaba helyi gazda és Takács Miklós, 2005. április 15. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 11. Csaba Varga, a local farmer, and Miklós Takács, April 15, 2005. Photo: József Szentpéteri

12. kép. Takács Miklós a Varga-tanyán régészekre váró leletekkel, 2005. április 15. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 12. Miklós Takács with finds awaiting archaeologists at the Varga farmstead, April 15, 2005. Photo: József Szentpéteri

13. kép. Nováki Gyula, 2005. május 6. Fotó: Szentpéteri József
Fig. 13. Gyula Nováki, May 6, 2005. Photo: József Szentpéteri

14. kép. Holl Balázs, 2005. május 6. Fotó: Szentpéteri József
Fig. 14. Balázs Holl, May 6, 2005. Photo: József Szentpéteri

15. kép. Koós János vasúthíd-építő mérnök, az örök útitárs,
2005. augusztus 6. Fotó: Szentpéteri József
Fig. 15. János Koós, railway bridge engineer, the constant
fellow-traveller, August 6, 2005. Photo: József Szentpéteri

17. kép. Rosta Szabolcs, 2006. augusztus 8.
Fotó: Szentpéteri József
Fig. 17. Szabolcs Rosta, August 8, 2006.
Photo: József Szentpéteri

18. kép. Cséki Andrea, Mészáros Mónika, Somogyvári Ágnes és Füzi Péter, 2006. augusztus 9. Fotó: Szentpéteri József
Fig. 18. Andrea Cséki, Mónika Mészáros, Ágnes Somogyvári and Péter Füzi, August 9, 2006. Photo: József Szentpéteri

16. kép. Terepbejárás (balról jobbra): Zsoldos Attila, Jankovits-Bésán Dénes, Holl Balázs, Rosta Szabolcs, Nagy Balázs, Aradi Szilveszter, 2005. november 14. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 16. Field survey (left to right): Attila Zsoldos, Dénes Jankovits-Bésán, Balázs Holl, Szabolcs Rosta, Balázs Nagy, Szilveszter Aradi, November 14, 2005. Photo: József Szentpéteri

19. kép. Laczkó János, Rosta Szabolcs és Bozóki István szobrász-kőfaragó, 2006. augusztus 10. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 19. János Laczkó, Szabolcs Rosta and sculptor-stone-carver István Bozóki, August 10, 2006. Photo: József Szentpéteri

21. kép. Somogyvári Ágnes és Bóna Istvánné Horváth Jolánta, 2006. augusztus 15. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 21. Ágnes Somogyvári and Jolánta Horváth Mrs István Bóna, August 15, 2006. Photo: József Szentpéteri

20. kép. Vida Ágnes, Harkai István, Somogyvári Ágnes és Verebes Adrienn, 2006. augusztus 12. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 20. Ágnes Vida, István Harkai, Ágnes Somogyvári and Adrienn Verebes, August 12, 2006. Photo: József Szentpéteri

22. kép. Költő László, Madaras László és Szentpéteri József, 2006. augusztus 15. Fotó: Madarasné Amler Márta.

Fig. 22. László Költő, László Madaras and József Szentpéteri, August 15, 2006. Photo: Márta Amler Mrs Madaras

23. kép. Áipli Gyula, 2006. augusztus 16.
Fotó: Bahget Iskander.

Fig. 23. Gyula Áipli, August 16, 2006. Photo: Iskander Bahget

24. kép. Somogyvári Ágnes, 2006. augusztus 16.
Fotó: Bahget Iskander.

Fig. 24. Ágnes Somogyvári, August 16, 2006.
Photo: Iskander Bahget

26. kép. Szentpéteri József, 2006. augusztus 16.
Fotó: Bahget Iskander.

Fig. 26. József Szentpéteri, August 16, 2006.
Photo: Iskander Bahget

25. kép. Holl Balázs, Laszlovszky József, Miklós Zsuzsa, Benkő Elek, Jankovits-Bésán Dénes (háttal), Torma István és unokája, V. Székely György, Nováki Gyula, valamint Buzás Gergely (előtérben), 2006. augusztus 16. Fotó: Bahget Iskander.

Fig. 25. Balázs Holl, József Laszlovszky, Zsuzsa Miklós, Elek Benkő, Dénes Jankovits-Bésán (with his back), István Torma and his grandchild, György V. Székely, Gyula Nováki, and Gergely Buzás (in the foreground), August 16, 2006.

Photo: Iskander Bahget

28. kép. H. Tóth Elvira és Csátári Bálint geográfus, 2006. augusztus 16. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 28. Elvira H. Tóth and geographer Bálint Csátári, August 16, 2006. Photo: József Szentpéteri

29. kép. Nagy Balázs és Sümegi Pál, 2006. november 24.

Fotó: Szentpéteri József

Fig. 29. Balázs Nagy and Pál Sümegi, November 24, 2006.

Photo: József Szentpéteri

27. kép. V. Székely György és Somogyvári Ágnes, 2006. augusztus 16. Fotó: Bahget Iskander.

Fig. 27. György V. Székely and Ágnes Somogyvári, August 16, 2006. Photo: Iskander Bahget

A TÁMOGATÓK

A projektben résztvevő munkatársak munkahelyei, mindekenélőtt (2008-tól) az MTA (később ELKH) BTK Történettudományi Intézete, valamint a 2012 elején létrejött Magyar Őstörténeti Témacsoport biztosította a kutatásokhoz szükséges működési és infrastrukturális feltételeket. Ehhez társult néhány olyan kiegészítő forrás, melyek nélkül nem érhattük volna el az előző fejezetekben ismertetett eredményeket. E téren a leginkább hatékony szereplő egy a solti kutatások iránt elkötelezett személyek közreműködésével létesült alapítvány volt.

A kecskeméti székhelyű Tételhegy Alapítvány létrehozója magánszemélyként *Laczkó János* volt; kuratóriuma:

Bodó Sándor (elnök), *Csatári Bálint* (tag), *Somogyvári Ágnes* (tag), *V. Székely György* (tag), *Szentpéteri József* (titkár), *Utassy Tibor* (tag); felügyelő bizottsága: *Valter Ilona* (elnök), *Balogh László* (tag), *Szellákné Molnár Katalin* (tag); gazdasági vezető: *Nemesné Zsigmondi Erzsébet*. Hosszú távú célként egy természetvédelmi park és történelmi emlékhely létrehozását tűzték ki a solti Tételhegyen. Az alapítvány több mint egy évtizeden keresztül (gyakorlatilag 2006 végétől, formálisan a bírósági bejegyzést követően), 2008 és 2018 között tevékenykedett.

30. kép. A Tételhegy Alapítvány alakuló ülése Kecskeméten, 2006. december 11. Résztvevők (balról): Csatári Bálint, Laczkó János, Mészáros Mónika, V. Székely György és ...

Fig. 30. Inaugural meeting of the Tételhegy Foundation at Kecskemét, December 11, 2006. Participants (left to right): Bálint Csatári, János Laczkó, Mónika Mészáros, György V. Székely and ...

31. kép. ...Rosta Szabolcs, Szellákné Molnár Katalin, Varga Csaba, Szentpéteri József (üres széke), Utassy Tibor, Karáth Imre, Somogyvári Ágnes, Füzi László.

Fotó: Szentpéteri József

Fig. 31. ... Szabolcs Rostas, Katalin Molnár Mrs Szellák, Csaba Varga, József Szentpéteri (empty chair), Tibor Utassy, Imre Karáth, Ágnes Somogyvári, László Füzi.
Photo: József Szentpéteri

32. kép. Téli terepszemle: Vaday Andrea, Kerényi Ferenc irodalomtörténész és Pusztai Sándor, 2007. január 26.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 32. Winter site inspection: Andrea Vaday, literary historian Ferenc Kerényi and Sándor Pusztai, January 26, 2007.
Photo: József Szentpéteri

33. kép. Rosta Szabolcs, Füzi László, Cséki Andrea, Hajdrik Gabriella, Vida Ágnes, Mészáros Mónika, 2006. június 15.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 33. Szabolcs Rosta, László Füzi, Andrea Cséki, Gabriella Hajdrik, Ágnes Vida and Mónika Mészáros, June 15, 2006.
Photo: József Szentpéteri

34. kép. Áipliné Faragó Mária, Somogyvári Ágnes, V. Székely György, Takács Miklós és Nyakó Balázs, 2006. június 20.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 34. Mária Faragó Mrs Áipli, Ágnes Somogyvári, György V. Székely, Miklós Takács and Balázs Nyakó, June 20, 2006.
Photo: József Szentpéteri

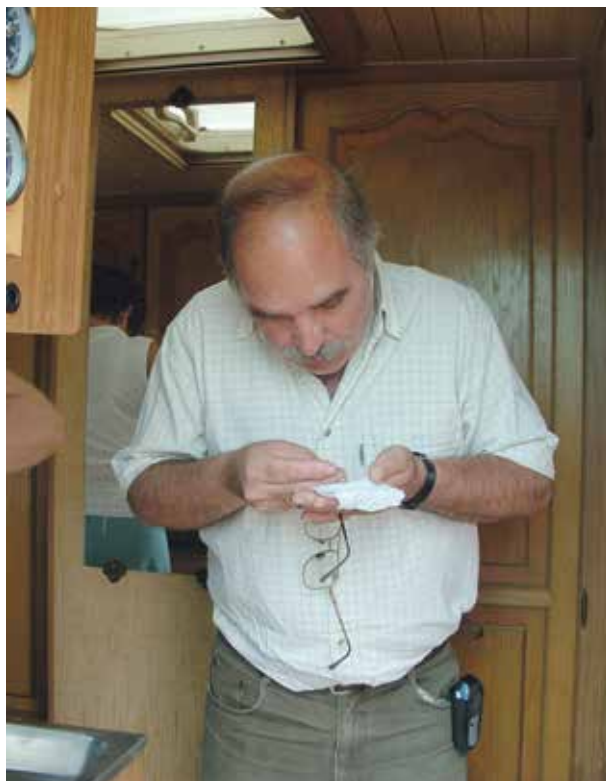
35. kép. Cséki Andrea, 2006. június 25.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 35. Andrea Cséki, June 25, 2006.
Photo: József Szentpéteri

36. kép. Ivószünet a kánikulában (balról): Nyakó Balázs, Fazekas András Kristóf és Pádár András kecskeméti gimnazisták, 2006. június 25. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 36. A little respite in the scorching heat (left to right): Balázs Nyakó, András Kristóf Fazekas and András Pádár, gymnasium student from Kecskemét, June 25, 2006. Photo: József Szentpéteri

37. kép. V. Székely György és a tükörben háttal Áipliné Faragó Mária, 2007. június 26. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 37. György V. Székely and Mária Faragó Mrs Áipli (her back reflected in the mirror), June 26, 2007. Photo: József Szentpéteri

38. kép. Somogyvári Ágnes és Áipliné Faragó Mária, 2007. június 27. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 38. Ágnes Somogyvári and Mária Faragó Mrs Áipli, June 27, 2007. Photo: József Szentpéteri

39. kép. Langó Péter és Türk Attila, 2007. június 27. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 39. Péter Langó and Attila Türk, June 27, 2007. Photo: József Szentpéteri

40. kép. Peter Pastor (Montclair State University, New Jersey, USA) és Takács Miklós, 2007. július 2. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 40. Peter Pastor (Montclair State University, New Jersey, USA) and Miklós Takács, July 2, 2007.
Photo: József Szentpéteri

41. kép. Pusztai Sándor, 2007. július 4. Fotó: Szelényi Károly

Fig. 41. Sándor Pusztai, July 4, 2007. Photo: Szelényi Károly

42. kép. A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat kecskeméti vándorgyűlésének résztvevői: Gróh Dániel, Dani János, Paszternák István, Aranyos Annamária, Tóth Gábor, Bede Ilona, Somogyvári Ágnes, Kolozsi Barbara, Lencsés Zsuzsanna, Tomka Péter és Takács Miklós, 2007. november 25. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 42. Participants of the roving conference of the Association of Hungarian Archaeology and Art History held in Kecskemét: Dániel Gróh, János Dani, István Paszternák, Annamária Aranyos, Gábor Tóth, Ilona Bede, Ágnes Somogyvári, Barbara Kolozsi, Zsuzsanna Lencsés, Péter Tomka and Miklós Takács, November 25, 2007. Photo: József Szentpéteri

43. kép. Bolgár kollégáink látogatása: Valery Yotov (Várna), Pavel Georgiev (Sumen), Radislav Vasilev (Szófia), Yanko Dimitrov (Sumen), 2007. december 8. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 43. Visit of our Bulgarian colleagues: Valery Yotov (Varna), Pavel Georgiev (Shumen), Radislav Vasilev (Sofia) and Yanko Dimitrov (Shumen), December 8, 2007.
Photo: József Szentpéteri

45. kép. Romsics Imre és Rideg László, 2008. július 11.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 45. Imre Romsics and László Rideg, July 11, 2008.
Photo: József Szentpéteri

47. kép. Varga Csaba, 2008. július 23. Fotó: Szentpéteri József
Fig. 47. Csaba Varga, July 23, 2008. Photo: József Szentpéteri

44. kép. Hatos János szekszárdi régésztechnikus, 2008. július 3.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 44. János Hatos, field technician from Szekszárd, July 3, 2008. Photo: József Szentpéteri

46. kép. Takács Melinda budapesti egyetemista, 2008. július 21. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 46. Melinda Takács, university student from Budapest, July 21, 2008. Photo: József Szentpéteri

48. kép. Persaits Gergő, 2008. július 24.
Fotó: Szentpéteri József
Fig. 48. Gergő Persaits, July 24, 2008.
Photo: József Szentpéteri

49. kép. Az Ásatási Bizottság látogatása Müller Róbert
(jobbra) vezetésével, tagjai Takács Miklós, Jankovits-Bésán
Dénes és V. Szabó Gábor, 2008. július 31. Fotó: Lantos Andrea
Fig. 49. Visit of the Excavation Committee led by Róbert
Müller (right) and its members, Miklós Takács, Dénes
Jankovits-Bésán and Gábor V. Szabó, July 31, 2008.
Photo: Andrea Lantos

50. kép. Lővei Pál, Zsoldos Attila, Tringli István, Csukovits Enikő, Weisz Boglárka, Skorka Renáta, valamint (takarásban)
Nógrády Árpád látogatása Takács Miklós kíséretében, 2008. szeptember 30. Fotó: Szentpéteri József
Fig. 50. Pál Lővei, Attila Zsoldos, István Tringli, Enikő Csukovits, Boglárka Weisz, Renáta Skorka and Árpád Nógrády visited
the site accompanied by Miklós Takács, September 30, 2008. Photo: József Szentpéteri

53. kép. Rosta Szabolcs és Frittman József szabadszállási önkéntes, 2009. augusztus 31. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 53. Szabolcs Rosta and József Frittman, a volunteer from Szabadszállás, August 31, 2009. Photo: József Szentpéteri

51. kép. Pintér Erzsébet, 2008. október 1. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 51. Erzsébet Pintér, October 1, 2008. Photo: József Szentpéteri

52. kép. Vida Ágnes szegedi és budapesti egyetemisták körében: Olgyay János, Takács Melinda és Cserép Rita, 2008. október 3. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 52. Ágnes Vida among university students from Szeged and Budapest: János Olgyay, Melinda Takács and Rita Cserép, October 3, 2008. Photo: József Szentpéteri

54. kép. Szabadidős szeminárium a kissolti bázison (balról): Szentpéteri József (háttal), Rosta Szabolcs, Takács Miklós, valamint Hornyik Adrienn, Pozsgai Helga, Keszthelyi Orsolya, Jancsó István, Nagy Laura, Szöllősy Csilla, Király Edit, Varga Dorina Erzsébet (szemből), Verebes Adrienn és Lantos Andrea (háttal), 2009. augusztus 31. Fotó: Csányi Roland

Fig. 54. After-work seminar on the Kissolt base (left to right): József Szentpéteri (with his back), Szabolcs Rosta, Miklós Takács and Adrienn Hornyik, Helga Pozsgai, Orsolya Keszthelyi, István Jancsó, Laura Nagy, Csilla Szöllősy, Edit Király, Dorina Erzsébet Varga (facing), Adrienn Verebes and Andrea Lantos (with her back), August 31, 2009. Photo: Roland Csányi

56. kép. Skorka Renáta, 2009. szeptember 9.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 56. Renáta Skorka, September 9, 2009.
Photo: József Szentpéteri

55. kép. Weisz Boglárka, 2009. szeptember 9.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 55. Boglárka Weisz, September 9, 2009.
Photo: József Szentpéteri

57a kép. Sírfeltárás a templom belsejében: Szebenyi Tamás szegedi egyetemi hallgató, 2009. szeptember 16.
Fotó: Csányi Roland

Fig. 57a. Excavation of a burial in the church's interior: Tamás Szebenyi, university student from Szeged, September 16, 2009.
Photo: Roland Csányi

57b kép. A templom megtekintése az ásatás utolsó napjaiban (balról): Valter Ilona, Takács Miklós, Rosta Szabolcs, Utassy Tibor KNPI-természetvédelmi őr, Géczy Tamás BTM-gépkocsivezető, Nováki Gyula és Bodó Sándor, 2009. szeptember 16. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 57b. Inspection of the church on one of the last days of the excavation (left to right): Ilona Valter, Miklós Takács, Szabolcs Rosta, Tibor Utassy, KNPI ranger, Tamás Géczy, driver (BTM), Gyula Nováki and Sándor Bodó, September 16, 2009. Photo: József Szentpéteri

58a kép. Hajdú Károly (balról) és Kamarási András (jobbról), 2009. szeptember 17. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 58a. Károly Hajdú (left) and András Kamarási (right), September 17, 2009. Photo: József Szentpéteri

58b kép. Kovács László és felesége, Bende Ildikó, 2009. szeptember 17. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 58b. László Kovács and his wife, Ildikó Bende, September 17, 2009. Photo: József Szentpéteri

A Castrum Tetel Program első szakaszának (2005–2009) záró ülésszakát Kecskeméten, a Cifrapalotában tartották 2010. június 23-án. Társrendezők: BKMÖ Múzeumi Szervezete, Kecskemét – MTA Történettudományi Intézete, Budapest; közreműködtek a Tételhegy Alapítvány tagjai és külső munkatársak.

A következő nyilvános szereplésre a *Magyar Tudomány Ünnepe* őszi rendezvénytársasága adott alkalmat, amikor „A solt-tételhegyi kutatások múltja, jelene és jövője” címmel tartottak ülésszakot a solti önkormányzat épületében

2012. november 14-én. Rendező intézmények: Tételhegy Alapítvány és Solt Város Polgármesteri Hivatala. Közreműködő partnerek: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest és BKMMSZ Katona József Múzeum, Kecskemét. Az ülésszakkal egyidejűleg a hajdúnánási Pelta Bt-t jegyző *Bacsai István* és *Bálint Marianna* műszeres leletfelderítést végzett a lelőhelyen. Ehelyütt is kiemelendő, hogy 11 ásatási szezon alatt (2008–2009, 2012–2014, 2016, 2018–2022) összesen 92 munkanapot dolgoztak a tételhegyi feltárásokon.

AZ ÉMI-S TÁMOGATÁS IDŐSZAKA (2012–2016)

A projekt fellendülésére egy állami tulajdonú társaság öt éves időszakra szóló támogatási szerződése jóvoltából került sor: 2012. december 19-én együttműködési megállapodást írtak alá az ÉMI Építésügyi Minőségellenőrző Innovációs Nonprofit Kft. (ÉMI) és az MTA BTK vezetői, melynek révén 2012 és 2016 között az ÉMI évente egymillió forinttal járult hozzá a tételhegyi régészeti ásatások folytatásához. Az MTA BTK Magyar Óstörténeti Témacsoport (MÖT) munkatársai előadások tartásával, valamint az arra vállalkozó ÉMI-s munkatársak és családtagjaik részére diáktábor szervezésével vettek részt az együttműködésben.

Kutatói, illetve speciális szaktudást igénylő részvétel a 2013–2016 közötti időszakban: *Áipli Gyula* (2013–2014), *Bajkai Rozália* (2013), *Fülöp Kristóf* (2016), *Hajdrik Gabriella* (2013), *Holl Balázs* (2016), *Kustár Rozália* (2015–2016), *Langó Péter* (2013), *Lantos Andrea* (2013–2016), *Mednyánszky Miklós* (2014), *Petkes Zsolt* (2013–2016), *Pető Zsuzsanna* (2013), *Pusztai Sándor* (2013, 2016), *Schlammer Zsuzsanna* (2014), *Somogyvári Ágnes* (2013–2016), *Sudár Balázs* (2013), *Szabados György* (2013), *Szentpéteri József* (2013–2016), *Takács Miklós* (2013–2014), *V. Székely György* (2013–2014), *Váczai Gábor* (2016), *Vida Ágnes* (2013–2016), *Zsidai Zsuzsanna* (2013).

1. Bodó Sándor

2. Füzi László

3. Farkas Lajos

4. Szentpéteri József

5. Nagy Balázs

6. Hornyik Adrienn

7. Szabó Máté

8. Pusztai Sándor

9. Somogyvári Ágnes

10. Takács Miklós

11. Rosta Szabolcs

12. Buzás Gergely

59. kép. A Castrum Tetel Program eredményeinek első összegzése, Kecskemét-Cifrapalota, 2010. június 23. 1. Bodó Sándor, 2. Füzi László, 3. Farkas Lajos, 4. Szentpéteri József, 5. Nagy Balázs, 6. Hornyik Adrienn, 7. Szabó Máté, 8. Pusztai Sándor, 9. Somogyvári Ágnes, 10. Takács Miklós, 11. Rosta Szabolcs, 12. Buzás Gergely, 13. Fóthi Erzsébet, 14. Persaits Gergő, 15. Biller Anna Zsófia, 16. Zsoldos Attila, 17. Bacsai István, 18. V. Székely György, 19. Török Enikő, 20. Székelyné Kőrösi Ilona. Fotó: Kiss Béla.

Fig. 59. The first accounts of the results of the Castrum Tetel Project, Kecskemét-Cifrapalota, June 23, 2010. 1. Sándor Bodó, 2. László Füzi, 3. Lajos Farkas, 4. József Szentpéteri, 5. Balázs Nagy, 6. Adrienn Hornyik, 7. Máté Szabó, 8. Sándor Pusztai, 9. Ágnes Somogyvári, 10. Miklós Takács, 11. Szabolcs Rosta, 12. Gergely Buzás, 13. Erzsébet Fóthi, 14. Gergő Persaits, 15. Anna Zsófia Biller, 16. Attila Zsoldos, 17. István Bacsai, 18. György V. Székely, 19. Enikő Török, 20. Ilona Kőrösi Mrs Székely. Photo: Béla Kiss

13. Fóthi Erzsébet

14. Persaits Gergő

15. Biller Anna Zsófia

16. Zsoldos Attila

17. Bacskai István

18. V. Székely György

19. Török Enikő

20. Székelyné Kőrösi Ilona

Az évek során (2013–2014, 2015–2016) egyre több egyetemista kapcsolódott egyénileg vagy kisebb-nagyobb csoportokban a tételhegyi és a vele párhuzamosan folytatott kalimajori, majd pékmajori ásatásokhoz (*Fábián Boglárka, Fodor Fanni Viktória* és *Scherer Gábor* PTE régészhallgatók, *Domján Anita* PTE geológus szakos hallgató, *Herbst Anna* és *Fazekas András* ELTE-régészhallgatók, *Soós Rita* és *Csibi Veronika* SZTE-régészhallgatók, *Füzi Péter* ELTE irodalomtudomány szakos hallgató, *Lengyel Bence* BME vegyészmérnök szakos hallgató, *Lengyel Máté* BME energiagazdálkodás szakos hallgató, *Tacsi Viktória* BME vegyészmérnök szakos hallgató). A PPKE régész-hallgatói 2016-ban a tételhegyi II. kapu lelőhelyen kívül a pékmajori temetőfeltáráson is részt vettek (*Budai Dániel, Csóka Zsófia Eszter, Földesi Anna Dorottya, Papp Attila*).

Az ÉMI-s tábor felnőtt önkéntese: *Zöld Orsolya* (2013), középiskolás résztvevői: *Risztis Dániel*

(2014), *Sipos Nándor* (2013, 2014), *Szabó Zita* (2014), *Vasas Benjámin* (2013); de érkeztek kortárs fiatalok Kecskemétről: *Belényesi Máté* (2013, 2014), *Markacz Xavér* (2014), *Molnár Márk* (2014), *Oláh Gergő* (2014) és *Vadász Emese* (2013); valamint Debrecenből: *Németh Viktória* (2013).

A solti önkormányzat két éven át ásatási szezononként heti négy-öt közmunkás kirendelésével támogatta munkánkat: *Ajtai József* (2013), *Bajusz Erika* (2014), *Bólya Ildikó* (2014), *Fábián János* (2013), *Kecskeméti Imre* (2013, 2014), *Matula János* (2014), *Ófolt-Kovács Erika* (2013), *Szenczi Erzsébet* (2013), *Sztójka József* (2013), *Tóth Sándor* (2013).

2013 nyarán a solti Vécsey Károly Általános Iskolával történt egyeztetés értelmében kéthetes régésztábort szerveztünk heti váltással 10–12 kisdíák és kísérőtanáraik részvételével.

60. kép. Műszeres leletfelderítők: a hajdúnánási Pelta Bt. tagjai és önkéntes segítők, Szentimrei Tibor és Sárközi Károly, 2012. november 17. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 60. Metal detecting survey: members of Pelta Bt. of Hajdúnánás and volunteers, Tibor Szentimrei and Károly Sárközi, November 17, 2012. Photo: József Szentpéteri

61. kép. A tételhegyi kutatások támogatásáról szóló szerződés aláírását követő csoportkép (balról): Takács Miklós régész, Zsoldos Attila történész, Kalmár Pál solti polgármester, Sárközi Károly ÉMI vezérigazgató, Lapis Judit ÉMI gazdasági és üzemeltetési igazgató, Fodor Pál MTA BTK főigazgató, Szentpéteri József projektvezető, 2012. december 19.

Fig. 61. Group photo after signing the agreement on the funding of the investigation of the Tételhegy site (left to right): Miklós Takács, archaeologist, Attila Zsoldos, historian, Pál Kalmár, mayor of Solt, Károly Sárközi, director-general of ÉMI, Judit Lapis, financial director of ÉMI, Pál Fodor, director general of MTA BTK, József Szentpéteri, principal investigator of the research project, December 19, 2012

62. kép. Schliszka Borbála, Sipos Nándor és Zöld Orsolya, az ÉMI-s tábor résztvevői, 2013. augusztus 1. Fotó: Szentpéteri József
 Fig. 62. Borbála Schliszka, Nándor Sipos and Orsolya Zöld, participants of the ÉMI summer camp, August 1, 2013.
 Photo: József Szentpéteri

63. kép. Zsoldos Attila, Weisz Boglárka, Palatka Gyöngyi, Csukovits Enikő, C. Tóth Norbert, Szabó Dániel, Horváth Richárd (háttal) Szentpéteri József társaságában. 2013. augusztus 2. Fotó: Varga Csaba.
 Fig. 63. Attila Zsoldos, Boglárka Weisz, Gyöngyi Palatka, Enikő Csukovits, Norbert C. Tóth, Dániel Szabó, Richárd Horváth (with his back) in the company of József Szentpéteri. August 2, 2013. Photo: Csaba Varga

64. kép. Kalapos triumvirátus – Takács Miklós, Szentpéteri József, Sárközi Károly, 2013. augusztus 3. Fotó: Szakács Margit Katalin.

Fig. 64. The behatted triumvirate – Miklós Takács, József Szentpéteri, Károly Sárközi, August 3, 2013. Photo: Margit Katalin Szakács

66. kép. Scherer Gábor és Németh Viktória, 2013. augusztus 7. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 66. Gábor Scherer and Viktória Németh, August 7, 2013. Photo: József Szentpéteri

65. kép. Zsidai Zsuzsanna, Szabados György, Takács Miklós, Herbst Anna, Csibi Veronika, Schliszka Borbála, Vasas Benjámin, Németh Viktória (takarva), 2013. augusztus 6. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 65. Zsuzsanna Zsidai, György Szabados, Miklós Takács, Anna Herbst, Veronika Csibi, Borbála Schliszka, Benjámin Vasas, Viktória Németh (half hidden), August 6, 2013. Photo: József Szentpéteri

67. kép. Lengyel Máté és Lengyel Bence Petkes Zsolt társaságában, 2013. augusztus 12. Fotó: Szentpéteri József
 Fig. 67. Máté Lengyel and Bence Lengyel in the company of Zsolt Petkes, August 12, 2013. Photo: József Szentpéteri

68. kép. ÉMI-s mérnökök terepszemléje: Horváth Soma, Varga Luca, Frey Lajos, Lengyel Barnabás Mihály, 2013. augusztus 14. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 68. Visit of engineers from ÉMI: Soma Horváth, Luca Varga, Lajos Frey, Barnabás Mihály Lengyel, August 14, 2013. Photo: József Szentpéteri

69. kép. Beszámoló a budai várban a tételhegyi kutatásokról: Zsoldos Attila levezető elnök (1), és a hallgatóság (2), 2013. december 6. Fotó: Horváth Imre.

Fig. 69. Account of the investigations on the Tételhegy site in Buda Castle: Attila Zsoldos, presiding chairman (1), and the audience (2), December 6, 2013. Photo: Imre Horváth

70. kép. Lapis Judit és Szentimrei Tibor a támogatás megtestesült jelképeivel, 2014. augusztus 22.

Fotó: Szentpéteri József

Fig. 70. Judit Lapis and Tibor Szentimrei with the embodied emblems of support, August 22, 2014.

Photo: József Szentpéteri

73. kép. A Mednyánszky Miklós bányamérnök (hátsul középen) vezette földradaros „barlangkutató” csoport (balról): Vági Béla dr., Páder Katalin dr., Német Béla (hátsó sorban), Németné László Jolán, Vági Dorottya (első sorban), 2014. augusztus 30. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 73. The “spelunking” georadar team led by mining engineer Miklós Mednyánszky (back row, centre), left to right: Dr. Béla Vági, Dr. Katalin Páder, Béla Német (back row), Jolán László Mrs Német, Dorottya Vági (front row), August 30, 2014. Photo: József Szentpéteri

71. kép. Sárközi Károly szerencsét hozó félpatkóval, 2014. augusztus 22. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 71. Károly Sárközi with the lucky half-horseshoe, August 2, 2014. Photo: József Szentpéteri

72. kép. Sudár Balázs, 2014. augusztus 28.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 72. Balázs Sudár, August 28, 2014.
Photo: József Szentpéteri

74. kép. Sokoldalú egyeztetés a solti polgármesteri hivatalban a tételhegyi történelmi emlékhely létrehozásáról, résztvevők: Rideg László, Moiskó Csilla és Hadi Andrea (Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés); Kalmár Pál polgármester és dr. Krausz Henrikné jegyző (solti önkormányzat); Balogh Attila, Zöld Orsolya és Frey Lajos (ÉMI) és...

Fig. 74. Consultation and discussion on the creation of a heritage site at Tételhegy in the mayor's office at Solt, participants: László Rideg, Csilla Moiskó and Andrea Hadi (Bács-Kiskun County Assembly); Mayor Pál Kalmár and notary Mrs Dr. Henrik Krausz (Solt Municipal Council); Attila Balogh, Orsolya Zöld and Lajos Frey (ÉMI) and...

75. kép. ...Somogyvári Ágnes, V. Székely György (takarva), Laczkó János, Rosta Szabolcs, Pánya István (KKJM), Sárosi Edit és Darányi Réka (kecskeméti kormányhivatal), Szentpéteri József (MTA BTK), 2014. szeptember 2. Fotó: Lantos Andrea.

Fig. 75. ...Ágnes Somogyvári, György V. Székely (half hidden), János Laczkó, Szabolcs Rosta, István Pánya (KKJM), Edit Sárosi and Réka Darányi (Government Office, Kecskemét), József Szentpéteri (MTA BTK), September 2, 2014. Photo: Andrea Lantos

76. kép. Langó Péter ásátásvezető (első sor jobbra) és egyetemistákból álló csapata a solt-kalimajori Teleki-kastély parkjában: Herbst Anna, Fodor Fanni Viktória, Soós Rita, Fábián Boglárka, Tacsai Kornélia (álló sor), Lengyel Bence (elől balra), 2014. szeptember 4. Fotó: Lantos Andrea.

Fig. 76. Péter Langó, excavation leader (first row, right) and his team of university students in the park of the Teleki Castle at Solt-Kalimajor: Anna Herbst, Fanni Viktória Fodor, Rita Soós, Boglárka Fábián, Kornélia Tacsai (standing), Bence Lengyel (front, left), September 4, 2014. Photo: Andrea Lantos

77. kép. Petkes Zsolt, Sápi Tamás KNPI-természetvédelmi őr, Kustár Dániel, Kovacsóczy Bernadett, Sárosi Edit, Kustár Rozália, 2015. október 6. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 77. Zsolt Petkes, Tamás Sápi, KNPI ranger, Dániel Kustár, Bernadett Kovacsóczy, Edit Sárosi, Rozália Kustár, October 6, 2015. Photo: József Szentpéteri

78. kép. Redencki Antal Solt-Pékmajorban dokumentálja a feltárást, 2015. október 12. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 78. Antal Redencki documenting the excavation at the Solt-Pékmajor site, October 12, 2015. Photo: József Szentpéteri

79. kép. Az MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport bolgár vendégei Mordovin Maxim tolmácsolásával előadást tartanak a budai várban (balról): Ludmila Doncheva-Petkova (Szófia), Yanko Dimitrov (Sumen), Pavel Georgiev (Sumen) és háttal Valery Yotov (Várna), 2016. május 13. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 79. Presentation by the Bulgarian guests of the MTA BTK Early Hungarians Research Team in Buda Castle, with Maxim Mordovin translating (left to right): Ludmila Doncheva-Petkova (Sofia), Yanko Dimitrov (Shumen), Pavel Georgiev (Shumen) and Valery Yotov (with his back) (Varna), May 13, 2016. Photo: József Szentpéteri

80. kép. A bolgár régész kollégák látogatása a Tételhegyen az ásatásvezetők kíséretében: Takács Miklós, Yanko Dimitrov, Szentpéteri József, Ludmila Doncheva-Petkova, Valery Yotov, Petkes Zsolt, 2016. május 16. Fotó: Mordovin Maxim

Fig. 80. Visit of Bulgarian archaeologist colleagues to the Tételhegy site, accompanied by the excavation leaders: Miklós Takács, Yanko Dimitrov, József Szentpéteri, Ludmila Doncheva-Petkova, Valery Yotov, Zsolt Petkes, May 16, 2016.

Photo: Maxim Mordovin

81. kép. A solt-pékmajori ásatás résztvevői (hátról előre): Vida Ágnes, Frittman József, Csóka Zsófia Eszter, Domján Anita, Somogyvári Ágnes, Lantos Andrea, Földesi Anna Dorottya, Sárközi Károly, 2016. szeptember 7. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 81. Participants of the Solt-Pékmajor excavation (back to front): Ágnes Vida, József Frittman, Zsófia Eszter Csóka, Anita Domján, Ágnes Somogyvári, Andrea Lantos, Anna Dorottya Földesi, Károly Sárközi, September 7, 2016.

Photo: József Szentpéteri

82. kép. Váczi Gábor a Tételhegy II. kapu lelőhelyen gépi munka irányítása közben, 2016. szeptember 12. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 82. Gábor Váczi, directing the mechanical soil removal at the Tételhegy, Gate II site, September 12, 2016.

Photo: József Szentpéteri

83. kép. Romhányi Beatrix látogatása Fülöp Kristóf társaságában a Tételhegy II. kapu lelőhelyen, 2016. szeptember 14. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 83. Beatrix Romhányi visits the Tételhegy, Gate II site, accompanied by Kristóf Fülöp, September 14, 2016.
Photo: József Szentpéteri

84. kép. ELTÉ-s doktorandusz hallgató és pázmányos egyetemisták a Tételhegy II. kapu lelőhely feltárásán (fentről lefelé): Fülöp Kristóf (ELTE), Földesi Anna Dorottya, Csóka Zsófia Eszter, Papp Attila (PPKE), valamint Lantos Andrea (jobbra), 2016. szeptember 23. Fotó: Vida Ágnes

Fig. 84. Archaeology PhD students (ELTE) and archaeology students of PPKE during the excavation of the Tételhegy, Gate II site (back to front): Kristóf Fülöp (ELTE), Anna Dorottya Földesi, Zsófia Eszter Csóka, Attila Papp (PPKE), and Andrea Lantos (right), September 23, 2016.

Photo: Ágnes Vida

85. kép. Vida Ágnes a Tételhegy II. kapu lelőhelyen középkori kemencét rajzol, 2016. szeptember 23.

Fotó: Somogyvári Ágnes

Fig. 85. Ágnes Vida drawing a medieval oven on the Tételhegy, Gate II site, September 23, 2016.

Photo: Ágnes Somogyvári

86. kép. A Tételhegyre tervezett emlékhely bejárásának résztvevői: Puskás Imre, Benkőné Kiss Zsuzsanna, Újlaki Zsuzsanna (Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Államtitkársága); Rideg László (Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés); Kalmár Pál, Krausz Henrikné, Németh József (Solt); Fodor Pál, Szentpéteri József (MTA BTK); Rosta Szabolcs, Somogyvári Ágnes (KKJM); Holndonner Péter (ÉMI), Balogh Attila (Lechner Tudásközpont); Lantos Andrea (Viski Károly Múzeum, Kalocsa); Sápi Tamás (Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság), 2016. november 2. Fotó: Harsányi Antal

Fig. 86. Inspection of the planned location of the Tételhegy heritage site: Imre Puskás, Zsuzsanna Kiss Mrs Benkő, Zsuzsanna Újlaki (National Heritage Institute, Prime Minister's Office), László Rideg (Bács-Kiskun County Assembly), Pál Kalmár, Mrs Henrik Krausz, József Németh (Solt), Pál Fodor, József Szentpéteri (MTA BTK), Szabolcs Rosta, Ágnes Somogyvári (KKJM), Péter Holndonner (ÉMI). Attila Balogh (Lechner Knowledge Centre), Andrea Lantos (Viski Károly Museum, Kalocsa), Tamás Sápi (KNPI), November 2, 2016. Photo: Antal Harsányi

AZ ÁRPÁD-HÁZ PROGRAM KERETÉBEN (2018–2023)

A 2009-től takaréklángon zajló kutatásokból való kilábalást a 2014-től formálódó Árpád-ház Program 2018 őszén életbe lépett hat évre szóló támogatása (2018–2023) tette lehetővé. Az elnyert pályázat megkívánta a működési keretek átalakítását: a legfontosabb változást az jelentette, hogy két felsőoktatási intézmény, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) és az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) régész tanszékeinek részvételével egymásra épülő tanácsadásokat szerveztünk. Az összehangolt terveket azonban a 2020 elején berobbant Covid-világjárvány gyökeresen átalakította. A pandémiás helyzet folyamatos értékelésével hozott döntések célja nem lehetett más, minthogy optimalizáljuk a rendelkezésre álló személyi, pénzügyi és infrastrukturális feltételeket.

Kutatói részvétel (2018–2022)

Dani János (2021), *Fekete Róbert* (2019), *Kustár Rozália* (2018–2019), *Langó Péter* (2019), *Lantos Andrea* (2021–2022), *Mordovin Maxim* (2019, 2021–2022), *Németh Fruzsina Alexandra* (2019), *Rakonczay Rita* (2019, 2021–2022), *Somogyvári Ágnes* (2018), *Szentpéteri József* (2018–2019, 2021–2022), *T. Németh Gabriella* (2018), *Takács Miklós* (2018–2019), *Vass Lóránt* (2022), *Vida Ágnes* (2018).

A PPKE BTK Régészettudományi Intézet tanácsadásain (2018–2019) *Takács Miklós* vezetésével részt vett hallgatók (12+9 fő): *Aranyosiné Pap Judit* (2019), *Berek Veronika* (2018), *Bertók Bianka* (2018), *Borus Balázs*

István (2018–2019), Földesi Anna Dorottya (2018–2019), Gönczi Zoltán Lőrinc (2018), Harangi Flórián (2018–2019), Kellner Attila (2018), Kotán Dávid Márk (2019), Némethi János Gergely (2019), Polónyi Emese (2019), Polyák Emília (2018), Privári Mürschberger Jeromos János (2018–2019), Rétföldi Teofil (2018), Sági Barbara (2018), Varga Eszter (2018), Zágorhidi Czigány Bertalan (2019).

Az ELTE BTK Régészettudományi Intézet tanácsait (2019, 2021–2022) Mordovin Maxim vezetésével, Németh Fruzsina Alexandra és Rakonczay Rita irányításával résztvevő hallgatók (7+24+17 fő): Abildinova Gulden (2021), Bebők Bálint (2021–2022), Bohn Márton (2021), Csonka Viktória (2021), Ekrik Ákos (2019, 2022), Fajsi

Csongor (2021–2022), Farádi-Szabó Erik (2021–2022), Fonyódi Bence (2021–2022), Galambos Dorka (2021), Gillich Olivér (2019), Góra Bence (2019), Gönczi Vivien (2019, 2021), Görög Vilmos (2019, 2022), György Eda (2021), Holy Fanni (2022), Hoover Áron (2021), Jakab Márton (2021–2022), Karsai Rózsa (2022), Kóti Viktória (2022), Lenge Anna (2021–2022), Melykó Adrián (2021), Német Laura (2021), Németh Dzsesszika Dóra (2022), Ormánczy Noel (2021–2022), Panyik Barbara (2021), Rácz Laura (2022), Rácz-Schliszka Borbála (2019), Simonyi Márk (2021–2022), Spilák Lili (2021), Szabados Ákos (2019), Szabó Dominika (2021), Szabó Levente (2021), Szabó Rozália (2021), Szathmári Kata (2021–2022), Tóth Erik (2021–2022).

87. kép. Pázmányos tanásatás a tételhegyi Fangmeier-telken: Földesi Anna Dorottya, Borus Balázs István, Kellner Anita, Bartók Bianka, 2018. szeptember 11. Fotó Szentpéteri József

Fig. 87. Archaeology students of the PPKE field school working on the Fangmeier-telek site on the Tételhegy: Anna Dorottya Földesi, István Balázs Borus, Anita Kellner, Bianka Bartók, September 11, 2018.

Photo: József Szentpéteri

88. kép. Pázmányos hallgatók a tanásatásvezető Takács Miklóssal (balról): Bertók Bianka, Kellner Anita, Sági Barbara, Privári Mürschberger Jeromos János, Borus Balázs István, Földesi Anna Dorottya, Berek Veronika, 2018. szeptember 12.
Fotó Szentpéteri József

Fig. 88. Archaeology students of the PPKE field school with Miklós Takács, excavation leader (left): Bianka Bartók, Anita Kellner, Barbara Sági, Jeromos János Privári Mürschberger, István Balázs Borus, Anna Dorottya Földesi, Veronika Berek, September 12, 2018. Photo: József Szentpéteri

89. kép. Messziről jött önkéntesek az ásatáson (balról): Dékány Andrea és Völgyesi Edit, háttérben Langó Péter, 2019. szeptember 3. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 89. Volunteers from afar (left to right): Andrea Dékány and Edit Völgyesi, with Péter Langó in the background, September 3, 2019. Photo: József Szentpéteri

90. kép. Dani János és Varga Bence helybeli segítő, 2021. augusztus 31. Fotó: Lantos Andrea.

Fig. 90. János Dani and Varga Bence, local volunteer, August 31, 2021. Photo: Andrea Lantos

91. kép. Az ELTÉ-s tanásatás diákjai (balról): Fajszi Csongor, Jakab Márton, Szabó Dominika és Tóth Erik, 2021. szeptember 17.
Fotó: Mordovin Maxim.

Fig. 91. Archaeology students of the ELTE field school (left to right): Csongor Fajszi, Márton Jakab, Dominika Szabó and Erik Tóth, September 17, 2021. Photo: Maxim Mordovin

92. kép. Hollósímozgatás: Jakab Márton és Szabó Rozália, 2021. szeptember 17.
Fotó: Mordovin Maxim.

Fig. 92. Raven stroking: Márton Jakab and Rozália Szabó, September 17, 2021.
Photo: Maxim Mordovin

93. kép. Szelvénymélyítés: Fonyódi Bence, György Eda, Rakoncay Rita, Bohn Márton és háttérben Bebők Bálint, 2021. szeptember 17. Fotó: Mordovin Maxim.

Fig. 93. Deepening the trench: Bence Fonyódi, Eda György, Rita Rakoncay, Márton Bohn and Bálint Bebők in the background, September 17, 2021. Photo: Maxim Mordovin

94. kép. Pincefeltárás: Spilák Lili és Simonyi Márk, 2021. szeptember 17. Fotó: Rakoncay Rita

Fig. 94. Excavation of a cellar: Lili Spilák and Márk Simonyi, September 17, 2021. Photo: Rita Rakoncay

95. kép. Cserépmosás: Bebők Bálint és Galambos Dorka, 2021. szeptember 17. Fotó: Rakonczay Rita
 Fig. 95. Washing the sherds: Bálint Bebők and Dorka Galambos, September 17, 2021. Photo: Rita Rakonczay

96. kép. Skorka Renáta, Weisz Boglárka és Kádas István középkorász történészek látogatása Mordovin Maxim, Lantos Andrea (baloldalt háttal) és Szentpéteri József társaságában, 2021. szeptember 30. Fotó: Rakonczay Rita
 Fig. 96. Medieval historians Renáta Skorka, Boglárka Weisz and István Kádas visit the site, accompanied by Maxim Mordovin, Andrea Lantos (left, with her back) and József Szentpéteri, September 30, 2021. Photo: Rita Rakonczay

97. kép. Generációk egymás közt (balról): Takács Miklós, Szentpéteri József, Lantos Andrea, Mordovin Maxim és Rakoncay Rita, 2022. szeptember 13. Fotó: Lencsés P. Anna

Fig. 97. Meeting of generations (left to right): Miklós Takács, József Szentpéteri, Andrea Lantos, Maxim Mordovin and Rita Rakoncay, September 13, 2022. Photo: Anna P. Lencsés

Solti és regionális kapcsolatok

Solt város önkormányzata, tisztségviselői és a polgármesteri hivatal munkatársai biztosították számunkra azokat a feltételeket, melyek a feltárás lebonyolításához helyben szükségesek voltak; így 2007-ben – elsőként a város gyakorlatában – helyi védelem alá vonták a Tételhegy teljes területét. Mind a rendszerváltás után három ciklust betöltő *Németh József* polgármester (1990–2002) hozzáállása, mind a Castrum Tetel Program elmúlt két évtizedében regnáló polgármesterek, *Gál József* (2002–2010), *Kalmár Pál* (2010–2019) és *Németh István* (2019-től) személyében biztosított volt a település vezetése és a Tételhegy kutatására vállalkozó munkaközösség harmonikus kapcsolata. Emellett alapvetően fontos volt a százhektáros Tételhegyen bérlőként gazdálkodó Kossuth MgZrt. vezetőivel, *Szabados Lajosnéval* és *Végi Bálinttal*, valamint a lelőhely közepén birtokos Fangmeier Bt-t képviselő *Türmer Elemérrel* való szoros, mondhatni napi szintű egyeztetés.

Mindnyájunk meglegedésére szolgált az az együttműködés, melyet a Vécsey Károly Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola igazgatójával, Sánta Edittel,

tanári karával, valamint a Vécsey Károly Művelődési Ház és Könyvtár vezetőivel, *Lencsés Sándornéval* és utódjával, *Farkas Beátával* sikerült kialakítani: rendszeres időközönként előadásokat tartottunk, kiállításokat rendeztünk, nyári táborokat szerveztünk, illetve fogadtuk a tanárokkal és szülőkkel együtt jellemzően nagy létszámban érkező tanulócsoportokat az ásátások idején. Az önkormányzati képviselők és a hivatal munkatársai is rendszeresen látogatták a feltárás különböző helyszíneit, s örömkre szolgált, hogy 2014-től díjmentesen bocsájtották rendelkezésünkre a város tulajdonában levő földmunkagépet, és delegálták számunkra annak gondos kezelőjét, *Krepsz Sándort*. Fogadják mindezért őszinte megbecsülésünket és köszönetünket!

A számos helybeli érdeklődő és szakmai látogató mellett a szomszédos településekről, de távoli vidékekről is felkerestek bennünket olyan civil önkéntesek, akik az élet más területéről időről-időre elszakadva gazdagították a lelőhelyen közösen átélt élményeket. Az ásátási naplók nyomán ábécé sorrendben sorolom fel őket a terepen töltött időszak (évszám) feltüntetésével: Asztalos Sándor (2021), *Dékányné Tallós Andrea* (2019), *Frittmán*

József (2009, 2014, 2016, 2018–2019), *Fodor Józsefné sz. D. Kiss Erzsébet* (2007–2009), Frittmann Kevin (2019), Kókai Sándor (2021), *Koós János* (2005–2008), *Német Béla* (2014), *Németné László Jolán* (2014), *Páder Katalin dr.* (2014), Pokorny Péter (2019), *Sárközi Károly* (2012–2016, 2018–2019), Suhajda Krisztián (2009), *Szentimrei Tibor* (2009, 2012–2016, 2018–2019), Tandari Gábor (2018), *Vági Béla dr.* (2014), *Vági Dorottya* (2014), *Völgyesi Edit* (2019).

Végezetül szeretném megköszönni, hogy a biztos remélt kagáni székhely⁵ területén megtett első lépéstől (2005) kezdve a terepmunkák végeztéig (2022) mindenben önzetlen segítőkészre találtam a titelhegyi Varga családnál. Jó szívvel emlékezem Varga Ferencné sz. Marton Máriára, aki szállást adott az ásások első éveiben. Fia, *Varga Csaba* feleségével, Vargáné Kun Hajnalkával és időközben felcseperedő gyermekeikkel, Varga Annával és *Varga Bencével* lehetővé tették, hogy a főváros pereméről, Rákospalotáról érkezve egyetlen percig se érezzem magam idegennek a Duna árteréből évezredek óta kiemelkedő solti Tételhegyen.

98. kép. A solti ásítás aranybrigádja: Szilágyi István, Bajnok Gábor és Gergely János, 2006. augusztus 4.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 98. The golden brigade of the Solt excavations: István Szilágyi, Gábor Bajnok and János Gergely, August 4, 2006.
Photo: József Szentpéteri

99. kép. Szondi Miklós és apósa, Kürti Péter; háttérben Füzi Péter, 2006. augusztus 4. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 99. Miklós Szondi and his father-in-law Péter Kürti, with Péter Füzi in the background, August 4, 2006.
Photo: József Szentpéteri

100. kép. Madaras László fotográfus és Németh József (korábbi) polgármester, 2006. augusztus 10.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 100. Photographer László Madaras and József Németh, the previous mayor, August 10, 2006. Photo: József Szentpéteri

⁵ Az őskori sáncokkal övezett tételhegyi lelőhelyen ezidáig előkerült avar kori leletanyag alapján az a feltevés, hogy azonosítható lenne a forrásokban szereplő kagáni központtal, a hringgel, jelen ismereteink alapján nem bizonyítható.

101. kép. A polgármesteri hivatal munkatársai (balról jobbra):
Schneider Márton, Benics Lajos, Karácsony Mihály,
2006. augusztus 11. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 101. Staff of the mayor's office (left to right): Márton Schneider, Lajos Benics, Mihály Karácsony, August 11, 2006.
Photo: József Szentpéteri

102. kép. Solti adatközlők: Alföldi László és felesége, Erzsike
néni, 2006. augusztus 15. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 102. Informants from Solt: László Alföldi and his wife
Erzsike, August 15, 2006. Photo: József Szentpéteri

103. kép. Baráti körben: Somogyvári Ágnes, Füzi László és
Buda Ferenc költő, 2006. augusztus 16.

Fotó: Szentpéteri József

Fig. 103. Among friends: Ágnes Somogyvári, László Füzi and
poet Ferenc Buda, August 16, 2006. Photo: József Szentpéteri

104. kép. Kiss István szociológus Füzi László és Somogyvári
Ágnes társaságában, 2007. június 25. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 104. Sociologist István Kiss with László Füzi and Ágnes
Somogyvári, June 25, 2007. Photo: József Szentpéteri

105. kép. Vendéglátó házaspár: Szellákné Molnár Katalin és Szellák Béla, 2007. június 28. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 105. A hospitable couple: Katalin Molnár Mrs Szellák and Béla Szellák, June 28, 2007. Photo: József Szentpéteri

106. kép. Gál József polgármester (jobbról) és helyettese, Kovács János, 2007. július 2. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 106. Mayor József Gál (right) and his deputy, János Kovács, July 2, 2007. Photo: József Szentpéteri

107. kép. A Tételhegyi Baráti Kör látogatása: Sárközi Károly, Borbély Katalin, Lapis Judit és Szentimrei Tibor az ásatáson Szentpéteri József társaságában, 2008. július 19.

Fotó: Szakács Margit Katalin

Fig. 107. Visit of the Friends of Tételhegy Circle: Károly Sárközi, Katalin Borbély, Judit Lapis and Tibor Szentimrei to the excavation accompanied by József Szentpéteri, July 19, 2008. Photo: Margit Katalin Szakács

108. kép. Cséki Andrea solti diákokat vezet Szabóné Csengődi Márta tanárnő kíséretében, 2008. július 26.

Fotó: Szentpéteri József

Fig. 108. A group of schoolchildren and their teacher, Márta Csengődi Mrs Szabó, are given a tour of the excavation by Andrea Cséki, July 26, 2008. Photo: József Szentpéteri

109. kép. Helyi és fővárosi látogatók Takács Miklós kíséretében: Kovács János, Lencsés Sándorné, Vén Istvánné Fodor Edit, valamint Pilhál Katalin (OSZK Térképtár) családtagjaival, előtérben Hornyik Adrienn, 2008. július 30. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 109. Local visitors and guests from Budapest, accompanied by Miklós Takács: János Kovács, Mrs Sándor Lencsés, Edit Fodor Mrs István Vén and Katalin Pilhál (OSZK Map Archives) with her family, with Adrienn Hornyik in the foreground, July 30, 2008. Photo: József Szentpéteri

110. kép. Szabó Adrien gyógypedagógus felügyeli a régész diáktábor legfiatalabb résztvevőit, 2013. július 31.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 110. Special needs educator Andrea Szabó oversees the youngest members of the archaeology summer camp for schoolchildren, July 31, 2013. Photo: József Szentpéteri

111. kép. Dudás János és veje, Árizs Lajos leányaival, Alexandrával és Bettinával, 2013. augusztus 14.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 111. János Dudás and his son-in-law Lajos Árizs with his daughters Alexandra and Bettina, August 14, 2013.
Photo: József Szentpéteri

112. kép. Sudár Balázs különórája az árnyékba menekült solti diákoknak, 2013. augusztus 15. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 112. Balázs Sudár holds a special lecture for students from Solt who sought shelter in the shade, August 15, 2013.
Photo: József Szentpéteri

113. kép. Díjátadás a nyári régésztáborról rendezett iskolai kiállításon Szentpéteri József közreműködésével: jobb oldalon Őrsi Sándor szerkesztő-operatőr kamerával és Kovács Zoltán tanár fényképezőgéppel, 2013. szeptember 3.
Fotó: Kissné Horváth Annamária.

Fig. 113. Presentation of prizes at the school exhibition on the archaeology summer camp, with the participation of József Szentpéteri: Sándor Őrsi editor-cameraman with the film camera (right) and teacher Zoltán Kovács with a camera, September 3, 2013. Photo: Annamária Horváth Mrs Kiss

114. kép. Krepsz Sándor gépkezelő a pékmajori lelőhely feltárásán, 2015. október 5. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 114. Machineman Sándor Krepsz during the excavation of the Pékmajor site, October 5, 2015.
Photo: József Szentpéteri

115. kép. Az ásatás látogatói: Szabó Imre László és Tóth László építésügyi előadók, Madaras László fotográfus és Lengyel Barnabás Mihály (háttérben), 2015. október 9.
Fotó: Szentpéteri József

Fig. 115. Visitors to the excavation: building executives Imre László Szabó and László Tóth, photographer László Madaras and Barnabás Mihály Lengyel in the background, October 9, 2015. Photo: József Szentpéteri

116. kép. Petkes Zsolt és Vida Ágnes vezetést tart Kissné Horváth Annamária diákjainak az egykori Pékmajornál, 2015. október 9. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 116. Zsolt Petkes and Ágnes Vida give a tour of the Pékmajor excavation to the students of Annamária Horváth Mrs Kiss, October 9, 2015. Photo: József Szentpéteri

117. kép. Szakács Margit Katalin és Varga Csaba a gyermekeivel, háttérben Borbély Katalin és Szentimrei Tibor, 2015. október 10. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 117. Margit Katalin Szakács and Csaba Varga with his children, with Katalin Borbély and Tibor Szentimrei in the background, October 10, 2015. Photo: József Szentpéteri

118. kép. Kalmár Pál és Fodor Tamás a tételhegyi II. kapunál, 2016. szeptember 22. Fotó: Szentpéteri József

Fig. 118. Pál Kalmár and Tamás Fodor at the Tételhegy, Gate II site, September 22, 2016. Photo: József Szentpéteri

119. kép. Szabados Lajosné elnök és Németh József Somogyvári Ágnes társaságában, 2016. szeptember 26.

Fotó: Szentpéteri József

Fig. 119. Mrs Lajos Szabados and József Németh in the company of Ágnes Somogyvári, September 26, 2016.

Photo: József Szentpéteri

120. kép. Türmer Elemér, Németh József és Krepsz Sándor a Fangmeier-telek kutatásánál, 2018. szeptember 25.

Fotó: Szentpéteri József

Fig. 120. Elemér Türmer, József Németh and Sándor Krepsz visiting the excavation of the Fangmeier-telek site, September 25, 2018. Photo: József Szentpéteri

121. kép. Tételhegyi őrangyalok – az egykori népiskola helyén előkerült fénykép egy nem helybeli idős házaspárról, 2014. augusztus 30. Reprodukció: Szentpéteri József

Fig. 121. Guardian angels of Tételhegy – a photo of a non-local old couple found on the site of the one-time high school, August 30, 2014. Reproduction: József Szentpéteri

A CASTRUM TETEL PROGRAM SZERZŐI

név	végzettség/foglalkozás	e-mail-elérhetőség
Bacsikai István ⁶	egyéni vállalkozó	peltabt@gmail.com
Bálint Marianna ⁷	régész	regesz@hajdusagimuzeum.hu
Belényesy Károly ⁸	régész	belenyesy@gmail.com
Bernert Zsolt ⁹	antropológus	bernert.zsolt@nhmus.hu
Biller Anna Zsófia ¹⁰	archeozoológus	biller.anna@aquincum.hu
Borbás Benjámin ¹¹	levéltáros, történész	benjaminborbas@gmail.com

⁶ Pelta Bt., Hajdúnánás; BACSKAI 2014.

⁷ Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény; BÁLINT 2024a, BÁLINT 2024b, BÁLINT 2024c.

⁸ Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár; BELÉNYESY 2024.

⁹ Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tár, Budapest; FÓTHI–BERNERT 2014.

¹⁰ Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeum, Budapest; BILLER 2014, BILLER 2024.

¹¹ HUN-REN BTK Történettudományi Intézet, Budapest; Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest; PÁNYA–BORBÁS–FÓTI 2024.

név	végzettség/foglalkozás	e-mail-elérhetőség
Bradák Balázs ¹²	geográfus	bradak.b@port.kobe-u.ac.jp
Buzás Gergely ¹³	régész, művészettörténész	buzasgergely@visegradmuzeum.hu
Czövek Attila ¹⁴	régész	czovek.a1@gmail.com
Dani János ¹⁵	régész	dani.janos@derimuzeum.hu
Fóthi Erzsébet ¹⁶	antropológus	fothi.erzsebet@abtk.hu
Fóti Miklós ¹⁷	történész	foti.miklos@abtk.hu
Grynaeus András ¹⁸	régész, dendrokronológus	dendrohp@gmail.com
Gyulai Ferenc ¹⁹	archeobotanikus	gyulai.ferenc@uni-mate.hu
Hornik Adrienn ²⁰	régész	hornik.adri@gmail.com
Horváth Erzsébet ²¹	geográfus	erzsebet.horvath@ttk.elte.hu
Kertész Zsófia ²²	fizikus	kertesz.zsofia@atomki.hu
Kiss Etele ²³	művészettörténész	kisetele@hotmail.com
Kiss Viktória ²⁴	régész	kiss.viktoria@abtk.hu
Langó Péter ²⁵	régész	lango.peter@abtk.hu; lango.peter@btk.ppke.hu
Lantos Andrea ²⁶	régész	lantosandrea@viskikarolymuzeum.hu
Lővei Pál ²⁷	művészettörténész	lovei.pal@abtk.hu
Mednyánszky Miklós ²⁸	bánya- és geotechnikai mérnök, műemléki szakértő	m.mednyanszky@gmail.com
Mordovin Maxim ²⁹	régész	maxim.mordovin@gmail.com
Nagy Balázs ³⁰	geográfus	balazs.nagy@ttk.elte.hu
Pánya István ³¹	földrajzkutató	panyaistvan@gmail.com
Persaits Gergő ³²	archaeogeológus	persaitsg@gmail.com
Petkes Zsolt ³³	régész	-

¹² Graduate School of Maritime Sciences, Kobe University, Japan; NAGY ET AL. 2014.

¹³ MNM Mátyás Király Múzeum, Visegrád, ROSTA–BUZÁS 2014.

¹⁴ Wosinsky Mór Múzeum, Szekszárd, CZÖVEK 2024.

¹⁵ SZTE BTK Régészeti Tanszék, Szeged; Déri Múzeum, Debrecen; DANI 2024; DANI ET AL. 2024.

¹⁶ HUN-REN BTK Archeogenomikai Intézet, Budapest, FÓTHI–BERNERT 2014.

¹⁷ HUN-REN BTK Történettudományi Intézet, Budapest; PÁNYA–BORBÁS–FÓTI 2024.

¹⁸ Baár-Madas Gimnázium, Budapest; GRYNÆUS 2024.

¹⁹ SZIE KTI / MATE Természetvédelmi és Tájökológiai Tanszék, Gödöllő, GYULAI 2014.

²⁰ ZSIGA–HORNÍK 2014.

²¹ ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszék, Budapest, NAGY ET AL. 2014.

²² HUN-REN Atommagkutató Intézet, Debrecen; DANI ET AL. 2024.

²³ Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tár, Budapest, KISS E. 2024.

²⁴ HUN-REN BTK Régészeti Intézet, Budapest; DANI ET AL. 2024.

²⁵ HUN-REN BTK Régészeti Intézet, Budapest; PPKE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest, LANGÓ–SZENTPÉTERI 2014a; LANGÓ–SZENTPÉTERI 2014b.

²⁶ Viski Károly Múzeum, Kalocsa, LANTOS 2024.

²⁷ HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet, Budapest; „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport; LŐVEI 2024.

²⁸ MEDNYÁNSZKY 2024.

²⁹ ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest; MORDOVIN–RAKONCZAY 2024; MORDOVIN 2024a; MORDOVIN 2024b.

³⁰ ELTE TTK Természetföldrajzi Tanszék, Budapest, NAGY ET AL. 2014.

³¹ Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét, PÁNYA 2024, PÁNYA–BORBÁS–FÓTI 2024.

³² A CTP I. idején: SZTE TTK Földtani és Őslénytani Tanszék, Szeged; PERSAITS–SÜMEGI–TÖRÖCSIK 2014.

³³ A CTP I. idején: MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport, Budapest, PETKES 2014.

név	végzettség/foglalkozás	e-mail-elérhetőség
Pomázi-Horváth Viktória ³⁴	régész	hovirag92@gmail.com
Prohászka Péter ³⁵	régész	prohaszkapeter1975@gmail.com
Pusztai Sándor ³⁶	geofizikus	fractgeo@gmail.com
Rakonczay Rita ³⁷	régész	rita.rakonczay@gmail.com
Rosta Szabolcs ³⁸	régész	rosta@kkjm.hu
Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia ³⁹	geográfus	ruszkiczay-rudiger.zsofia@csfk.hun-ren.hu
Somogyvári Ágnes ⁴⁰	régész	somogyvariagneszsuzsanna@gmail.com
Sümegei Pál ⁴¹	geológus, régész	sumegi@geo.u-szeged.hu
Sz. Wilhelm Gábor ⁴²	régész	wilhelm@kkjm.hu
Szabó Máté ⁴³	régész	szabo.mate@abtk.hu
Szentpéteri József ⁴⁴	régész, rendszerszervező	szentpeteri.jozsef@abtk.hu
Sziksai Zita ⁴⁵	fizikus	szikszai.zita@atomki.hu
Takács Miklós ⁴⁶	régész	takacs.miklos@abtk.hu; takacs.miklos@btk.ppke.hu
Tóth Csaba ⁴⁷	numizmatikus	toth.csaba@hnm.hu
Töröcsik Tünde ⁴⁸	palinológus	ttorocsik63@gmail.com
Török Béla ⁴⁹	archeometallurgus	bela.torok69@gmail.com
Török Enikő ⁵⁰	levéltáros	torok.eniko@mn.gov.hu
V. Székely György ⁵¹	régész, numizmatikus	(1955–2017)
Vass Lóránt ⁵²	régész	vass.lorant@btk.ppke.hu
Zsoldos Attila ⁵³	történész	zsoldos.attila@abtk.hu

³⁴ POMÁZI-HORVÁTH 2024.

³⁵ Szlovák Tudományos Akadémia Régészeti Intézete, Nyitra, PROHÁSZKA 2024.

³⁶ Cossicus Kft., Budapest, PUSZTA 2014.

³⁷ ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest; ArchaeoJedi Kft. Vasszécseny; MORDOVIN–RAKONCZAY 2024; RAKONCZAY 2024a; RAKONCZAY 2024b.

³⁸ Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét, ROSTA–BUZÁS 2014.

³⁹ HUN-REN CSFK Földtani és Geokémiai Intézet, Budapest, NAGY ET AL. 2014.

⁴⁰ Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét, SOMOGYVÁRI 2014; SOMOGYVÁRI 2024.

⁴¹ SZTE TTK Földtani és Őslénytani Tanszék, Szeged, PERSAITS–SÜMEGI–TÖRÖCSIK 2014.

⁴² Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét; WILHELM 2024.

⁴³ HUN-REN BTK Régészeti Intézet, Budapest; SZABÓ 2014.

⁴⁴ HUN-REN BTK Történettudományi Intézet, Budapest; SZENTPÉTERI 2014; SZENTPÉTERI 2024a–b–c–d–e–f; LANGÓ–SZENTPÉTERI 2014a–b.

⁴⁵ HUN-REN Atommagkutató Intézet, Debrecen; DANI ET AL. 2024.

⁴⁶ HUN-REN BTK Régészeti Intézet, Budapest; PPKE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest; TAKÁCS 2014; TAKÁCS 2024.

⁴⁷ Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest; „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport; TÓTH 2024a; TÓTH 2024b; TÓTH 2024c.

⁴⁸ A CTP I. idején: SZTE TTK Földtani és Őslénytani Tanszék, Szeged, PERSAITS–SÜMEGI–TÖRÖCSIK 2014.

⁴⁹ Miskolci Egyetem Anyag- és Vegyészmérnöki Kar Fémelőállítási és Öntészeti Intézet, Miskolc; PPKE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest, TÖRÖK 2024.

⁵⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest, TÖRÖK 2014.

⁵¹ Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét, SZÉKELY 2014.

⁵² PPKE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest, VASS 2024.

⁵³ HUN-REN BTK Történettudományi Intézet, Budapest, ZSOLDOS 2014.

IRODALOM

- BACSKAI 2014 Bacscai István: Műszeres leletfelderítés Solt-Tételhegyen. Metal detector survey at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 235–244.
- BÁLINT 2024a Bálint Marianna: Árpád-kori és késő középkori leletek a solti Tételhegyről. Árpadian Age and late medieval finds from the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 209–228.
- BÁLINT 2024b Bálint Marianna: Szisztematikus műszeres leletfelderítés Solt-Tételhegyen. Systematic metal detecting surveys on the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 443–454.
- BÁLINT 2024c Bálint Marianna: Bevezetés. [Introduction.] In: SZENTPÉTERI 2024. 479.
- BÁLINT 2024d Bálint Marianna: Árpád-kori és késő középkori fémleletek. [Árpadian Age and late medieval metalwork.] In: SZENTPÉTERI 2024. 546–587.
- BELÉNYESY 2024 Belényesy Károly: A Tételhegy környezetében végzett LiDAR felvételezések. The LiDAR survey of the broader Tételhegy area. In: SZENTPÉTERI 2024. 419–425.
- BILLER 2014 Biller Anna Zsófia: Solt-Tételhegy feltárásának állatcsont leletei. The animal bones from the excavation at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 205–224.
- BILLER 2024 Biller Anna Zsófia: A solt-tételhegyi többkorszakos lelőhely állatmaradványainak archaeozoológiai elemzése. Archaeozoological assessment of the animal remains from the multi-period Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 393–417.
- CZÖVEK 2024 Czövek Attila: Kora újkori kézitűzfegyver-lövedékek. [Projectiles from Early Modern Age hand firearms.] In: SZENTPÉTERI 2024. 752–757.
- DANI 2024 Dani János: Bronzkori aranyak. [Gold metalwork of the Bronze Age.] In: SZENTPÉTERI 2024. 530–531.
- DANI ET AL. 2024 Dani János – Bálint Marianna – Kiss Viktória – Kertész Zsófia – Szikszai Zita: Őskori arany ékszerek a solti Tételhegyről. Prehistoric gold jewellery from the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 61–72.
- FÓTHI–BERNERT 2014 Fóthi Erzsébet – Bernert Zsolt: A solt-tételhegyi Árpád-kori temető antropológiai vizsgálata. Anthropological study of the Solt-Tételhegy cemetery. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 135–158.
- GRYNAEUS 2024 Grynaeus András: Xylotómiai vizsgálatok két Solt környéki lelőhelyről. Xylotomic study of finds from two sites in the Solt area. In: SZENTPÉTERI 2024. 465–468.
- GYULAI 2014 Gyulai Ferenc: Solt-Tételhegy régészeti lelőhely archaeobotanikai kutatása. The archaeobotanical samples from the archaeological site at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 171–203.
- KISS 2024 Kiss Etele: Középkori liturgikus tárgyak. [Medieval liturgical objects.] In: SZENTPÉTERI 2024. 588–591.
- LANGÓ–SZENTPÉTERI 2024a Langó Péter – Szentpéteri József: Magyar honfoglalás és kora Árpád-kori (vagy annak tűnő) szórvány fémleletek a solti Tételhegyen. Stray metal finds of the Hungarian Conquest period and the Early Árpadian Age (or apparently so) from the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 165–201.
- LANGÓ–SZENTPÉTERI 2024b Langó Péter – Szentpéteri József: Magyar honfoglalás és kora Árpád-kori fémleletek. [Hungarian Conquest period and Early Árpadian Age metalwork.] In: SZENTPÉTERI 2024. 536–545.
- LANTOS 2024 Lantos Andrea: Késő középkori és kora újkori viseleti tárgyak. [Late medieval and Early Modern Age costume accessories.] In: SZENTPÉTERI 2024. 612–627.
- LÓVEI 2024 Lóvei Pál: Középkori pecsétnyomók és pecsétgyűrűk. Medieval seals and signet rings. In: SZENTPÉTERI 2024. 203–208.
- MEDNYÁNSZKY 2024 Mednyánszky Miklós: Földradarral a tételhegyi „barlangok” nyomában. In search of the Tételhegy “caves” using GPR. In: SZENTPÉTERI 2024. 427–441.
- MORDOVIN 2024a Mordovin Maxim: Késő középkori csillártöredékek. [Fragments of a late medieval chandelier.] In: SZENTPÉTERI 2024. 632–637.
- MORDOVIN 2024b Mordovin Maxim: Ón- és ólomleletek a késő középkor és az újkor időszakából. [Tin and lead objects from the Late Middle Ages and the Modern Age.] In: SZENTPÉTERI 2024. 738–751.

- MORDOVIN–
RAKONCZAY 2024 Mordovin Maxim – Rakoncay Rita: A tételhegyi Várdomb középkora. The medieval occupation of the Várdomb area of the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 243–274.
- NAGY ET AL. 2014 Nagy Balázs – Horváth Erzsébet – Bradák Balázs – Ruszkiczay-Rüdiger Zsófia: A Tétel-halom kialakulása, szerkezete, domborzata. The structure and surface evolution of Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 23–32.
- PÁNYA 2024 Pánya István: Solt vármegye késő középkori településhálózatának jellemzői. Salient features of the late medieval settlement network of County Solt. In: SZENTPÉTERI 2024. 285–322.
- PÁNYA–BORBÁS–FÓTI 2024 Pánya István – Borbás Benjámin – Fóti Miklós: Adatok Solt középkori bortermeléséhez. Wine production in Solt during the Middle Ages. In: SZENTPÉTERI 2024. 357–375.
- PERSAITS–SÜMEGI–
TÖRŐCSIK 2014 Persaits Gergő – Sümegi Pál – Törőcsik Tünde: A solti Tételhegy környezettörténete pollen- és fitolitelemzés alapján. The environmental history of Solt-Tételhegy based on pollen and phytolith analyses. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 159–170.
- PETKES 2014 Petkes Zsolt: Árpád-kori temető a tételhegyi Templomdombon. An Árpadian Age cemetery in the Templomdomb area of the *Tételhegy site*. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 85–110.
- POMÁZI–HORVÁTH 2024 Pomázi-Horváth Viktória: Késő középkori és kora újkori fémleletek. [Late medieval and Early Modern Age metalwork.] In: SZENTPÉTERI 2024. 638–737.
- PROHÁSZKA 2024 Prohászka Péter: Aki kihullott a tételhegyi emlékezet rostáján: Zaáry József (1827–1897). Slipped from memory and forgotten: József Zaáry (1827–1897). In: SZENTPÉTERI 2024. 13–27.
- PUSZTA 2014 Pusztai Sándor: Felszíni mágneses kutatások a Tételhegy területén. Geophysical investigations on the *Tételhegy site*. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 53–62.
- RAKONCZAY 2024a Rakoncay Rita: A fűtés emlékei a tételhegyi Várdombon. Relics of heating installations from the Várdomb area of the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 275–283.
- RAKONCZAY 2024b Rakoncay Rita: Gyűrűleletek a középkortól napjainkig. [Finger-rings from the Middle Ages to the present.] In: SZENTPÉTERI 2024. 592–611.
- ROSTA–BUZÁS 2014 Rosta Szabolcs – Buzás Gergely: Solt-Tételhegy középkori templomának 2006–2009. évi feltárása. Excavation of the medieval church at Solt-Tételhegy (2006–2009). In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 125–134.
- SOMOGYVÁRI 2014 Somogyvári Ágnes: Bronzkori telepjelenségek és erődítésnyomok Solt-Tételen (Előzetes jelentés). Bronze Age settlement features and defence works at Solt-Tétel. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 63–84.
- SOMOGYVÁRI 2024a Somogyvári Ágnes: Őskori településnyomok a Tételhegyen és környékén. Prehistoric settlements on the Tételhegy and in its broader area. In: SZENTPÉTERI 2024. 45–60.
- SOMOGYVÁRI 2024b Somogyvári Ágnes: Őskori bronztárgyak. [Prehistoric bronze metalwork.] In: SZENTPÉTERI 2024. 480–529.
- SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–
SZÉKELY 2014 Somogyvári Ágnes – Szentpéteri József – V. Székely György (szerk.): *Településtörténeti kutatások. Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya. Settlement Studies. Solt-Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya*. Archaeologia Cumanica 3. Kecskemét, 2014.
- SZABÓ 2014 Szabó Máté: Solt-Tételhegy légrégészeti kutatása. The aerial archaeological exploration of Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 41–52.
- SZÉKELY 2014 V. Székely György: A Solt-Tételhegyen előkerült numizmatikai anyag értékelése. The numismatic finds from Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 245–262.
- SZENTPÉTERI 2014 Szentpéteri József: Semmiből egy régi világot: kutatások Solt-Tételhegyen (2005–2013). An ancestral world from naught: research at Solt-Tételhegy (2005–2013). In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 7–22.
- SZENTPÉTERI 2024 Szentpéteri József (szerk./ed.): *Castrum Tetel Program II. Kutatások a solti régióban (2005–2023). Castrum Tetel Project II. Investigations in the Solt region (2005–2023)*. HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Kecskeméti Katona József Múzeum – Martin Opitz Kiadó, Budapest–Kecskemét, 2024.
- SZENTPÉTERI 2024a Szentpéteri József: Előszó. Preface. In: SZENTPÉTERI 2024. 9–10.
- SZENTPÉTERI 2024b Szentpéteri József: Áttekintés a Castrum Tetel Program eddigi munkálatairól (2005–2023). Overview of the fieldwork and archival research conducted as part of the Castrum Tetel Project (2005–2023). In: SZENTPÉTERI 2024. 29–43.

- SZENTPÉTERI 2024c Szentpéteri József: Kora avar kori lelőhelyek a Tételhegy környékén. Early Avar-period sites in the Tételhegy area. In: SZENTPÉTERI 2024. 101–164.
- SZENTPÉTERI 2024d Szentpéteri József: Kora avar kori fémleletek. [Early Avar-period metalwork.] In: SZENTPÉTERI 2024. 534–535.
- SZENTPÉTERI 2024e Szentpéteri József: Kortalan talányos tárgyak. [Dateless enigmatic objects.] In: SZENTPÉTERI 2024. 856–863.
- SZENTPÉTERI 2024f Szentpéteri József: Castrum Tetel – a Duna árterében rejtőzködő erődítmény. Castrum Tetel – a stronghold ensconced on the Danubian floodplain. In: SZENTPÉTERI 2024. 867–920.
- SZENTPÉTERI 2024g Szentpéteri József: Szélgjegyzetek a jövőbeni kutatások margójára. Marginalia on potential avenues of future research. In: SZENTPÉTERI 2024. 921–932.
- SZENTPÉTERI 2024h Szentpéteri József: Tabula Teteliensis – akik az arcukat adták a projekthez. Tabula Teteliensis – Colleagues who lent their names to the project. In: SZENTPÉTERI 2024. 933–991.
- SZENTPÉTERI 2024i Szentpéteri József: Epilógus. Epilogue. In: SZENTPÉTERI 2024. 993–994.
- TAKÁCS 2014 Takács Miklós: A solti Tételhegy középkori települései (Előzetes jelentés). Preliminary report on the medieval settlement sections at Solt-Tételhegy. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 111–124.
- TAKÁCS 2024 Takács Miklós: A solti Tételhegy Árpád-kori települései. The Árpadian Age occupation of the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 229–241.
- TÓTH 2024a Tóth Csaba: A solt-tételhegyi numizmatikai leletek áttekintése. The numismatic finds from the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 455–464.
- TÓTH 2024b Tóth Csaba: Középkori mérlegrúlyok és hálónéhezékek. [Medieval scale weights and sinkers.] In: SZENTPÉTERI 2024. 628–631.
- TÓTH 2024c Tóth Csaba: Éremleletek a római kortól napjainkig. [Coins finds from the Roman period to the present.] In: SZENTPÉTERI 2024. 758–855.
- TÖRÖK 2014 Török Enikő: Tételhegy a térképeken. Tételhegy on old maps. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 263–272.
- TÖRÖK 2024 Török Béla: A solti Tételhegyről származó fémtárgyak archeometriai vizsgálata. Archaeometric analysis of the metal finds from the Tételhegy site. In: SZENTPÉTERI 2024. 377–392.
- VASS 2024a Vass Lóránt: Római kori emlékek Solt-Tételhegyen és vonzáskörzetében. Roman relics on the Tételhegy and in its broader area. In: SZENTPÉTERI 2024. 73–99.
- VASS 2024b Vass Lóránt: Római kori fémleletek. [Roman-period metalwork.] In: SZENTPÉTERI 2024. 532–533.
- WILHELM 2024 Sz. Wilhelm Gábor: Révfalu, egy interregionális dunai átkelőhely. Révfalu, an interregional Danubian ferry. In: SZENTPÉTERI 2024. 323–355.
- ZSIGA-HORNYIK 2014 Zsiga-Hornyik Adrienn: Török Aurél titélhalmi ásatása (1886). Aurél Török's excavations on Tételhegy (1886). In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 33–40.
- ZSOLDOS 2014 Zsoldos Attila: Tétel középkori birtokosai. The medieval landowners of Tétel. In: SOMOGYVÁRI–SZENTPÉTERI–SZÉKELY 2014. 225–234.

TABULA TETELIENSIS – COLLEAGUES WHO LENT THEIR NAMES TO THE PROJECT
(Abstract)

József Szentpéteri

Keywords: Castrum Tetel Project, explorers and pioneers, participants, supporters, authors

The principal investigator of the Castrum Tetel Projects wishes to thank all participants and supporters for their enthusiastic and conscientious work in support of the project. The greatest debt of gratitude goes to Professors István Bóna (1930–2001) and Ottó Trogmayer (1934–2015), who pointed out the site's significance. Many thanks are due to the colleagues working in various research institutions and museums, the university students and volunteers, who spared no physical and intellectual effort when participating in the joint work. A special thanks is extended to the various institutions for their unfailing support and to the forty-eight researchers who described the results of their work in more than sixty studies. It is our hope that this volume will provide a firm foundation for the future continuation of investigations on the Tételhegy site.

EPILÓGUS

Szentpéteri József

A solti régióban 2005 és 2023 között szinte észrevétlenül elröppent tizennyolc évnyi kutatásunk társadalmi hasznosulására talán jó példa az alábbi eset. A családi legendáriumból egy gyermekeknek szóló összeállításban tűnt föl nemrég az a szép meseszövési szál, mely a kötetünk ajánlásában szereplő Fodor Józsefné D. Kiss Erzsébet

visszaemlékezései nyomán született. Szűcs Brigitta Z. meseíró-szövegkértész – ahogyan az a szájhagyomány útján terjedő históriáknál indokolt és természetes: az eredeti forrás homályban tartásával – immár egész Bács-Kiskun mesevilágába emelte a településtől nem messze fekvő Tételhegy titkát mint a solti helytörténet becses emlékét:

CSALÁDOM LEGENDÁJA¹

Elmondom Családom legendáját, Nagyapám a múlt század ötvenes éveiben, kislány koromban rám bízta a Család történetét. Fülöpszállás Kurjantó pusztai tanyáján töltöttem nyaranként két hetet. Ő mesélt nekem a Vízi családról, hogy majd én is adjam tovább a Gyerekeimnek. Nagyanyám Vízi lány volt.

A birkatartás nemesi ranghoz volt kötve, csak ők tarthattak nyáját. A ranghoz járt, azért a pallosjog. A Tételhegyen tartották a falkát. Ősapám kutya naponta eltűnt. Ő keresni kezdte a búvóhelyet. A puli elvezette egy barlangrendszerbe a kiskutyákhoz. Aranykincsre lelt, megtalálta a rómaiak elrejtett kincseit (Édesanyám halálos ágyán árulta el, hogy tudomása szerint egy cserépedény ezüstpénzt is talált). Nagyon gazdag ember lett, elköltözött innét távolabbra. 99 majort vásárolt, azért nem százat, mert csak a királynak lehetett száz...

Ismertem Vízi Mátyás nevű dédnagyapámat (ő már leszármazott volt), de a pallos még megvolt, Nagybátyáim kukoricát morzsoltak vele, nagyon jó éle volt. Fülöpszállás-Balázspusztán élt az ősi tanyán (majorban) négy fiával és négy lányával. Már régen romba dőltek a Vízi-tanyák, emlékeim vannak csak, szeretem sorba járni a pusztát. Gyerekkorom legnagyobb élményei voltak a családi látogatások.

Édesapámtól tudom, hogy a Solt-Tételhegy központi hely volt. A pusztá királyok pihenő- és szálláshelye. Itt ítékeztek, az elnevezés is erre utal. Tétel – igazságtétel. Itt ítékeztek, igazságot szolgáltatottak. Itt állt Attila király fából épült palotája is. Ide menekült IV. Béla király is kíséretével, a mocsaras vidék védelmet nyújtott a menekülőknél. Ezért adományozott Soltnak aranykulcsot, amit a templomtorony tetején, (annak) gömbjében helyeztek el,

A TÉTELHEGYI KINCSESBARLANG²

Hol volt, hol nem volt, valahol a kalocsai járás egyik szegletében lakott egy puli kutya, akit úgy hívtak, Picur. Picurhoz, a solti birkatartó gazda puli kutájához, ha hiszitek, ha nem, órát lehetett állítani. Minden hajnalban éppen ötkor gazdája ablaka alá állt, és három nagyot vakkantott, hogy itt az ideje az ébredésnek, és fel kell menni a Tételhegyre.

Picur segítségével a nyáját a gazda minden reggel a Soltól nem messze fekvő Tételhegyre kísérte, s az egész napot ott töltötte. Voltak persze kivételek. Picur ugyanis amilyen jó házőrző és nyájterelő, éppoly kíváncsi kutya is volt. Amint kitavaszkodott, dél körül mindennap lelépett, hogy benézzen a szomszédos Bajnok-tanyára. Persze, tudta a gazda, mire oly kíváncsi a kutya. Élt a tanyán egy másik csinos kis puli, ahhoz járt Picur barátkozni. Nem is szidta meg ezért, mert mire újra munka volt, Picur mindig időben visszaloholt.

Történt egyszer aztán mégis, hogy Picur egyre többször és egyre hosszabb időkre tűnt el. Reggel is, délből is, estefelé is megszökött. Nem értette a gazda, mi lehet az oka, benézett hát ő is a Bajnok-tanyára, de igencsak meglepődött, mert Picurt nem találta ott. Mire a puli előkeveredett, öreg este lett. Megszidta a gazda, majd szép komótosan, ahogy szokták, hazaterelték a nyáját.

Igen ám, de másnap, sőt harmadnap is ugyanúgy eltűnt a kutya. Figyelni kezdte a gazda. Egyik délből még követte is, hátha megleli a búvóhelyet, ahová a puli lépten-nyomon elszökik. Mit ad isten, a puli egészen a tételhegyi domb keleti pereméig elment, ahol a rézsűben egy kövekkel kirakott, titokzatos, szűk nyíláshoz futott, s mire a gazda észbe kapott, Picur már be is szaladt a földbe vájt lyukon.

A lyukból halk nyüsszögés hallatszott. Tágra nyílt szemmel leste a gazda, hová vezette őt Picur.

¹ Szentpéteri József: Városi legendák a Tételhegyről. *Solti Aranykulcsos Füzetek* 1 (2013) 10.

² Szűcs Brigitta Z.: Bács-Kiskun Meseföld 2. Bács-Kiskun Vármegye Önkormányzata, Kecskemét, 2023, 4–6. <https://www.calameo.com/read/0072273732b738650d0b1>; <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=t%C3%A9telhegyi+kincsesbarlang#fpstate=ive&vld=cid:91f741ba,vid:cQTOcQX1wG8,st:0>.

hogy mindenki láthassa. Tűzvész alkalmával megsemmisült a toronnyal együtt, ami fából készült. A város a pecsétjén őrzi az emléket... Jó szívvel írtam le Családom történetét, mesélek hat unokámnak. A legendák velünk élnek.

Solt, 2007. 03. 14. (kiegészítés: 2013. 10. 14.)

Fodor Józsefné D. Kiss Erzsébet (1937–2021)
Erzsébet D. Kiss Mrs József Fodor (1937–2021)

Megelégedésünkre szolgál, hogy a szellemi örökségünk szerves részévé váló néphagyomány megőrzéséhez

Egyre közelebb merészkedett, majd fejét lehajtva bement a kutya után a barlangba. Ott aztán olyan sötét volt, mint a kémény kormos kürtőjében, hát percekig csak állt és tapogatózott. Amikor a szeme egy kicsit megszokta a körülményeket, még beljebb merészkedett. Eszébe jutott, hogy van nála gyufa, megsercintette, s látja ám, hogy Picur elnyúlva szoptat egy halom kiskutyát.

– Szóval ezért tűnik el az én hűséges kutyám. Jól van, Picur, megbocsát a gazdád – mondta, s hagyta, hadd lakjanak jól a kutyusok.

Így, hogy kiderült, Picur napközben hová lohol, akár vissza is fordulhatott volna a gazda, de ez a frissen talált barlang nem hagyta nyugodni. Meggyújtotta a negyedik gyufát, és magára hagyta Picurt a kölykeivel. Lehajtott fővel – mert másképp, biz', nem lehetett – még egy kicsit, majd még egy kicsit látott. Meggyújtott egy újabb gyufát. Lehajolt, és a löszös földet kezdte kaparászni a fényességről. Elaludt a gyufa, de a vaksötétben is tovább kaparta a földet immár két kézzel, mert bizonyos volt abban, hogy valami nagy kincsre lelt a Tételhegy gyomrában.

Igaza lett. A földből a hosszas munka után egy cserépedényfélét kotort elő, és ott a sötétben még az iszamos-földes kezével is érezte, hogy abban csakis pénzérmék lehetnek. Újabb gyufa lebbenő lángjánál megbizonyosodott arról, tapintása nem csalta meg. A cserépben valóban pénzérmék voltak, nem is akármilyenek, igazi arany- és ezüstpénzek.

Táncolva terelte haza a gazda a nyáját. Nem sokat teketóriázott: már másnap fogta a családját, és asszonyostól, pulistól, kiskutyaalmostól elköltöztek jó messzire, hogy történetüket meg ne tudja a falu népe. Vettek kilencvenkilenc majort, meg egy flancos kutyaházat. Csak azért nem százat, mert annyi csak a királynak lehetett, másnak nem.

Így lett gazdag ember a gazdaemberből.

A soltiak pedig a mai napig ki-kijárnak a Tételhegyre, hátha egyszer ők is aranyra bukkannak, mint Picur gazdája.

és továbbadásához hozzájárulhattunk. Mi más kellene még?

EPILOGUE (Abstract)

Szentpéteri József

This volume is dedicated to the local history enthusiast who expressed her wish to work as a volunteer on the archaeological excavation before reaching her seventieth year of age. During the time spent working with her, she penned the story of how her family had found treasures on the Tételhegy. This charming tale, based on the reminiscences of Erzsébet D. Kiss Mrs József Fodor (1937–2021) was recently published in a lavishly illustrated children's book. While leaving the original source shrouded in mystery, as only natural in the case of tales passed on by word of mouth, children's storywriter Brigitta Z. Szűcs has made the secret of the Tételhegy, a precious relic of the local history of Solt, part of the tales and legends of County Bács-Kiskun. For us, it is a source of delight that in addition to curating the material relics of our past, we have also contributed to the preservation and handing down of folk tradition, an integral part of our intangible cultural heritage.

RÖVIDÍTÉSEK / ABBREVIATIONS

INTÉZMÉNYEK / INSTITUTIONS

BME	Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest Budapest University of Technology and Economics, Budapest
BTM	Budapesti Történeti Múzeum, Budapest Budapest History Museum, Budapest
ELKH / HUN-REN	Eötvös Loránd Kutatási Hálózat / Magyar Kutatási Hálózat Eötvös Loránd Research Network / Hungarian Research Network
ELTE BTK	Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Budapest Eötvös Loránd University, Faculty of Humanities, Budapest
ÉMI	Építésügyi Minőségellenőrző Innovációs Nonprofit Kft., Budapest/Szentendre Quality Control and Innovation in Building Non-Profit Ltd., Budapest/Szentendre
FÖMI	Földmérési és Távérzékelési Intézet, Budapest Institute of Geodesy, Cartography and Remote Sensing, Budapest
HM HIM	Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Múzeum és Intézet, Budapest Ministry of Defence, Institute and Museum of Military History, Budapest
KKJM	Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét Katona József Museum, Kecskemét
KNPI	Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét Kiskunság National Park Directorate, Kecskemét
MNM NRI	Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézet, Budapest Hungarian National Museum, National Institute of Archaeology, Budapest
MNL PML	Magyar Nemzeti Levéltár Pest Vármegyei Levéltára, Budapest National Archives of Hungary, Pest County Archives, Budapest
MTA BTK	Magyar Tudományos Akadémia, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for the Humanities, Budapest
MTTM	Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest Hungarian Natural History Museum, Budapest
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár, Budapest National Széchényi Library, Budapest
PPKE	Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest Pázmány Péter Catholic University, Budapest
PTE	Pécsi Tudományegyetem, Pécs Pécs University, Pécs
SZTE	Szegedi Tudományegyetem, Szeged Szeged University, Szeged

PERIODIKÁK, SOROZATOK / JOURNALS, SERIES

ActaArchCarp	Acta Archaeologica Carpathica, Kraków
ActaArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
ADIA	Advances in Archaeomaterials, Beijing
Adv. Archaeol. Pract.	Advances in Archaeological Practice, Cambridge
AESz	Археология Евразийских Степей, Казань (Татарстан)
Agria	Agria. Az Egri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis, Eger
AgrSz	Agrártörténeti Szemle, Budapest
AHSzeg	Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica, Szeged
Alba Regia	Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis, A Szent István Király Múzeum Közleményei, Székesfehérvár (ld. IKMK)
AMP	Acta Musei Porolissensis, Zaláu
Antaeus	Antaeus, Communicationes Ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
AntHung	Antiquitas Hungarica, Budapest
Antiquity	Antiquity. A quarterly review of archaeology, Cambridge
AP	Arheološki Pregled, Beograd
APA	Acta Praehistorica et Archaeologica, Berlin
APL	Applied Physics Letters, College Park (Maryland, USA)
APM	Археология Подмосковья – Материалы научного семинара, Москва
AR	Archeologické Rozhledy, Praha
Archaeol. Anthropol. Sci.	Archaeological and Anthropological Sciences (Springer Verlag, Germany)
Archaeometry	Archaeometry. The Bulletin of the Research Laboratory for Archaeology and the History of Art, Oxford
ArchBalt	Archaeologia Baltica, Łódz
ArchCum	Archaeologia Cumanica, Kecskemét
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő, Budapest
ArchHung	Archaeologia Hungarica, Budapest
ArchKözl	Archaeologiai Közlemények, Budapest
Arrabona	Arrabona – Múzeumi közlemények, Győr (korábban: A Győri Xantus János Múzeum Évkönyve)
ArsHung	Ars Hungarica, Budapest
AV	Археологические Вести, Санкт-Петербург
AVANS	Archeologické Výskumy a Nálezy na Slovensku, Nitra
Banatica	Banatica, Resița
Barbarikumi Szemle	Barbarikumi Szemle. A Barbarikumi Régészeti Társaság kiadványa, Szeged
BKWP	Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego, Białystok
BRGK	Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main
BudRég	Budapest Régiségei, Budapest
Castrum	Castrum – A Castrum Bene Egyesület folyóirata, Budapest
CommArchHung	Communicationes Archaeologicae Hungariae, Budapest
Cumania	Cumania. A Kecskeméti Katona József Múzeum Évkönyve, Kecskemét (korábban: Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei – Acta Museorum ex Comitatu Bács-Kiskun)
CSIC	Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Zaragoza
Dacia	Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
DissArch	Régészeti Dolgozatok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészeti Intézetéből – Dissertationes Archaeologicae ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eötvös nominatae, Budapest

DissPann	Dissertationes Pannonicae ex Instituto Numismatico et Archaeologico Universitatis de Petro Pázmány nominatae Budapestinensis provenientes, Budapest
DMÉ	A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, Debrecen
Dolg EME	Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából, Cluj/Kolozsvár
Dolgozatok	Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből, Szeged
EJM	European Journal of Mineralogy, Stuttgart
Erdélyi Múzeum	Erdélyi Múzeum, Kolozsvár
Érem	Az Érem, Budapest
Ethnographia	Ethnographia, Budapest
Eur. J. Archaeol.	European Journal of Archaeology, Cambridge
FolArch	Folia Archaeologica, Budapest
Fons	Fons. Forráskutatás és Történeti Segéd tudományok, Budapest
Fornvänner	Fornvänner, Tidskrift för Svensk Antikvarisk Forskning, Stockholm
FrK	Földrajzi Közlemények, Budapest
GCBI	Godišnjak Centra za Balkanološka Ispitivanja Akademije Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo
Germania	Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main
GySz	Győri Szemle, Győr
Halasi Múzeum	Halasi Múzeum, Kiskunhalas
Határtalan Régészet	Határtalan Régészet – Archeológiai magazin, Szeged
História	História, Budapest
Historical Archaeology	Historical Archaeology, Germantown (Maryland, USA)
HK	Hadtörténelmi Közlemények, Budapest
HMLK	A Heves Megyei Levéltár Közleményei, Eger
HOMÉ	A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, Miskolc
HOMK	A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, Miskolc
IANSÁ	Interdisciplinaria Archaeologica – Natural Sciences in Archaeology, Hradec Králové–Olomouc
IKMK	Az István Király Múzeum Közleményei, Székesfehérvár (ld. Alba Regia)
IMÉ	Az Intercisa Múzeum Évkönyve, Dunaújváros
Iuxta Danubium	Iuxta Danubium. Spravodaj Podunajského Múzea v Komarne. A Duna Menti Múzeum Értesítője, Komárno/Komárom
JAMÉ	A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve, Nyíregyháza
JAS	Journal of Archaeological Science, London
JIA	The Journal of Irish Archaeology, Belfast
JKA	Julius-Kühn Archiv, Quedlinburg
JPMÉ	A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pécs
Kard és Toll	Kard és Toll. Válogatás a hadtudomány doktoranduszainak tanulmányaiból, Budapest
KDMK	Kuny Domokos Múzeum Közleményei, Tata
KEMMK	Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei, Tata
KRRMK	A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Közleményei, Kaposvár
Landscapes	Landscapes, Newcastle
LK	Levéltári Közlemények, Budapest
MAA	Monumenta Avarorum Archaeologica, Budapest
MBAEU	Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Berlin
MFME	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged
MFME – StudArch	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica, Szeged

MGAH	Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae, Budapest
MGSz	Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, Budapest
MittArchInst	Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Budapest
MKBKM	Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében, Kecskemét
MKSz	Magyar Könyvszemle, Budapest
MNy	Magyar Nyelv, Budapest
MonRGZM	Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz
MRT	Magyarország Régészeti Topográfiája, Budapest
MTT	Magyar Történelmi Társaság, Budapest
MűÉ	Művészettörténeti Értesítő, Budapest
Műemlékvédelem	Műemlékvédelem, Budapest
MűF	Művészettörténeti Füzetek, Budapest
NAR	Norwegian Archaeological Review, Oslo
NÉrt	Néprajzi Értesítő, Budapest
NK	Numizmatikai Közlöny, Budapest
NMAJ	North Munster Antiquarian Journal, Limerick City
Ókor	Ókor, Budapest
OPAR	De Gruyter Open Archaeology
ÖZKD	Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege, Wien
PArch	Prace Archeologiczne, Kraków
Pataji Forrás	A Pataji Hírlap melléklete, Dunapataj
Peritia	Peritia, Journal of the Medieval Academy of Ireland, Cork
Pliska–Preslav	Pliska–Preslav, Sofia
PLoS ONE	PLoS ONE, San Francisco, California
PMMF	Pest Megyei Múzeumi Füzetek, Szentendre
PZb	Podravski Zbornik, Koprivnica
Régészeti Magazin	Régészeti Magazin, Budapest
RégFüz	Régészeti Füzetek, Budapest
RégKutMon	Régészeti Kutatások Magyarországon, Budapest
Savaria	Savaria – A Vas Megyei Múzeumok Értesítője, Szombathely
SJ	Saalburg Jahrbuch, Berlin
SIA	Slovenská Archeológia, Bratislava
SMK	Somogyi Múzeumok Közleményei, Kaposvár
Starinar	Starinar, Beograd
StComit	Studia Comitatus, Szentendre
StComSat	Studii și Comunicări, Satu Mare
StEP	Studia Epigraphica Pannonica, Budapest
Stud. Caroliensia	Studia Caroliensia, Budapest
StudArch	Studia Archaeologica, Budapest
ŠtZ	Študijné Zvesti Archeologického Ústavu SAV, Nitra
SzA	Советская Археология (Российская археология), Москва
Szarvasi Krónika	Szarvasi Krónika, Szarvas
Századok	Századok, Budapest
SzTK	Szolnoki Tudományos Közlemények, Szolnok
TBM	Tanulmányok Budapest Múltjából, Budapest
TdP	Trabajos de Prehistoria, Madrid
Településföldrajzi Tanulmányok	Településföldrajzi Tanulmányok, Budapest
TéT	Tér és Társadalom, Pécs
Tisicum	Tisicum, A Jász-Nagykunsági Múzeumok Évkönyve, Szolnok
Történeti Földrajzi Közlemények	Történeti Földrajzi Közlemények, Nyíregyháza
Travaux & mémoires	Travaux & mémoires, Paris

TSz	Történelmi Szemle, Budapest
Turul	Turul. A Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye, Budapest
VAH	Varia Archaeologica Hungarica, Budapest
Várak, kastélyok, templomok	Várak, kastélyok, templomok. Történelmi és örökségturisztikai folyóirat, Budapest
Verhandl. d. Naturforsch. Ver. Brünn	Verhandlungen des Naturforschenden Vereines in Brünn, Brno
VMMK	A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, Veszprém
WMMÉ	A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve, Szekszárd
Z. Tierz. Zuechtungsbiol.	Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie, Berlin
Zalai Múzeum	Zalai Múzeum, Zalaegerszeg
ZápSlov	Západné Slovensko. Vlastivedný zborník múzeí Západoslovenského kraja, Bratislava
Ziridava	Ziridava – Studia Archaeologica, Arad

Kiadja / Published by
HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont / HUN-REN Research Centre for the Humanities –
Kecskeméti Katona József Múzeum / Katona József Museum of Kecskemét –
Martin Opitz Kiadó / Martin Opitz Publishing House

Nyomás / Printed in Hungary by Pauker Nyomda
Felelős vezető / Managing director: Vértés Dániel